INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
"COSTIN C. KIRIȚESCU"

TEZAUR

Volumul II

Academia Română

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
“COSTIN C. KIRIȚESCU”

TEZAUR

1990

vol. II

Centrul de Informare
şi Documentare Economică

Bucureşti, România

Editor: Valeriu IOAN-FRANC

Prezentare grafică, machetare şi tehnoredactare: Luminiţa LOGIN,
Victor PREDA, Nicolae LOGIN, Mihaela PINTICĂ

Redactori: Aida SARCHIZIAN, Anca CODIRLĂ, Mircea FÂŢĂ,
Paula NEACŞU, Adelina BIGICĂ

Coperta: Nicolae LOGIN

Culegere text: Ortansa CIUTACU, Carmen DIŢULESCU,
Tamara BĂILEŞTEANU, Mirela AGAPI, Daniela POENARU,
Alexandra PURCĂREA, Valerica NEACŞU Miruna MAYER

Toate drepturile asupra acestei ediţii aparţin Institutului Naţional de Cercetări Economice
“Costin C. Kiriţescu”. Reproducerea, fie şi parţială şi pe orice suport, este interzisă
fără acordul prealabil al editorului, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

ISBN 978-973-159-134-6

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI
ECONOMICE “COSTIN C. KIRIȚESCU”

TEZAUR

1990

vol. II

ACADEMIA ROMÂNĂ

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

SUMAR
volumul II

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE NR. 1/1990 _____ 1

I. RESTRUCTURAREA RAMURILOR ECONOMIEI NAȚIONALE

INSTITUTUL DE CERCETARE A RELAȚIILOR INTERRAMURI ŞI A STRUCTURILOR INDUSTRIALE

Structuri economice în concordanță cu noile structuri politice (dr. Aurel IANCU) 5

Dezvoltarea selectivă şi mecanismul economic (Lucian CROITORU) 10

Unele probleme privind asigurarea economiei naționale cu materii prime şi energie (dr. Viorica RĂDUCANU, Rodica MIROIU, Florina POPA, Doina ZAFIU, Angela FILIP) 17

Valorificarea rezervelor de elemente utile din haldele de mină, iazuri de decantare şi zguri metalurgice (Cristian SIMA) 19

Industria siderurgică românească între prezent şi viitor (Teodor POPESCU) 20

Elemente de diagnoză a dezvoltării actuale a industriei construcțiilor de maşini şi de fundamentare a strategiei de restructurare a acesteia în perspectivă (Olga MIHĂESCU, Victor PLATON) 23

I. Principalele caracteristici ale dezvoltării actuale a industriei construcțiilor de maşini 23

II. Elemente pentru conturarea strategiei de restructurare şi dezvoltare a industriei construcțiilor de maşini 24

Probleme privind restructurarea şi dezvoltarea industriei electronice, electrotehnice şi informatice (Elena PELINESCU) 30

Puncte de vedere cu privire la procesul de restructurare a industriei chimice şi petrochimice româneşti (Nicoleta HORNIANSCHI) 35

Puncte de vedere asupra unor probleme ale dezvoltării economice în perioada de tranziție (Lucian ALBU) 41

Punct de vedere cu privire la preț ca expresie bănească a relației dintre producători şi beneficiari (Alexandru MIHĂILESCU) 43

Propuneri privind formarea şi utilizarea forţei de muncă în procesul restructurării economice (Stela POPESCU, Aura SUTARU, Cristina SUCIU) 47

Protecţia mediului înconjurător (Gheorghe MANEA) 49

II. EXPERIENŢE INTERNAŢIONALE

INSTITUTUL NAŢIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

Probleme actuale ale dezvoltării economice şi ale perfecţionării mecanismului economic din Ungaria (Francisc SZABO, Gertrud BORDON, Nicoleta ISAR) 71

I. Aspecte actuale privind situaţia economică şi socială din Ungaria. Politica economică pe 1990 71

II. Reforma relaţiilor de proprietate. Privatizarea 83

III. Intervenţia statului în economie 88

IV. Efecte ale restructurării economice 95

V. Relaţiile economice externe ale Ungariei 97

VI. Unele propuneri cu privire la transformarea mecanismului economic românesc desprinse din documentarea efectuată în Ungaria 103

III. DOCUMENTARE SELECTIVĂ

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

Aprecieri asupra perspectivelor economiei româneşti dinainte de revoluţia din decembrie 1989 (Mihaela AVRAM) 106

Eficienţa, consolidarea, reforma – calea spre o economie sănătoasă (Vladimir VAINESCU) 107

Situaţia economiei austriece în 1989 şi perspective pentru 1990 (Elena MĂRGULESCU) 111

Situaţia economică a italiei în 1989 (Mihaela AVRAM) 114

Necesitatea democratizării situaţiei economice în RDG (Elena MĂRGULESCU) 115

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE NR. 2/1990 _____ 119

PARTEA I – PROMOVAREA RELAŢIILOR DE PIAŢĂ 123

1. Elemente strategice de trecere la economia de piaţă. Privatizarea (dr. Aurel IANCU) 123

2. Cerințe ale trecerii la economia de piață (Lucian CROITORU) 143

3. Prețul ca element important al relației economice dintre producători şi beneficiari. Elemente privind reforma prețurilor (dr. Alexandru MIHĂILESCU) 153

4. Autonomie decizională optimă la nivelul întreprinderilor industriale (Daniel MĂRGUŞ) 156

5. Restructurarea cadrului de organizare şi conducere a industriei (Vasile DAN, Ruxandra ISAIC-MANIU, Daniela MITRAN, Emil STAN) ... 160

6. Ocuparea şi utilizarea eficientă a forței de muncă în condițiile restructurării economiei (Stela POPESCU, Cristina SUCIU, Aura SUTARU) 164

7. Amplificarea contribuției ştiinței şi tehnologiei la dezvoltarea economiei (dr. Corneliu RUSSU, Olga MIHAESCU, Elena PELINESCU) 168

8. Modificări necesare în procesul investițional şi în activitatea de cooperare economică internațională (Constantin PANAITESCU, Roxana BOB) 174

PARTEA A II-A – RESTRUCTURAREA RAMURILOR INDUSTRIALE 178

1. Probleme fundamentale ale restructurării ramurilor economiei nationale. Principii generale (dr. Vasilie BOGDAN, Lucian CROITORU, dr. Aurel IANCU, dr. Alexandru MIHĂILESCU, dr. Corneliu RUSSU) 178

2. Elemente privind reconsiderarea relațiilor interramuri (Lucian ALBU, Elena MOISE, Luiza ISĂCESCU) 181

3. Unele probleme generale ale restructurării şi dezvoltării industriei româneşti (Elena PELINESCU) 185

4. Restructurarea bazei energetice şi de materii prime (dr. Viorica RĂDUCANU, Elena COJOCARU, Florina POPA, Doina ZAFIU, Marius BULEARCĂ, Angela FILIP, Cristian SIMA) 187

5. Restructurarea industriei bunurilor de consum (dr. Vasilie BOGDAN, Mariana VANIA) 195

6. Probleme privind restructurarea industriei siderurgice româneşti (Teodor POPESCU) 205

7. Puncte de vedere privind restructurarea industriei construcțiilor de maşini (Olga MIHĂESCU, Victor PLATON) 208

8. Probleme privind restructurarea şi dezvoltarea industriei electronice, electrotehnice şi informatice (Elena PELINESCU) 215

9. Cu privire la restructurarea industriei chimice (Nicoleta HORNIANSCHI)..... 217

10. Turismul, quo vadis? (Mihail GONDOS, Anca PETROVICI) 221

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE NR. 3/1990 _____ 225

I. RECONSTRUCȚIA ŞI RESTRUCTURAREA ECONOMIEI ROMÂNEŞTI

1. Opinii privind restructurarea economiei româneşti (dr. Constantin GRIGORESCU)..... 229
2. Proprietatea – forme şi tendințe (dr. Gheorghe ZAMAN)..... 235
3. O abordare globală a problematicii restructurării (dr. George GEORGESCU)..... 243
4. Opțiuni şi perspective ale realizării unui sistem economic performant în România (Aurelian DOCHIA) 246
5. Inflația - implicații economico-sociale în perioada de tranziție (Vergiliu IORDACHE)..... 255
6. Posibilități de ameliorare a situației mediului înconjurător (dr. George GEORGESCU)..... 259
7. Puncte de vedere privind restructurarea în domeniul finanțelor şi creditului (dr. Aurel BEREA, dr. Constantin IONETE, Emil GHIZARI)..... 262
8. Strategia dezvoltării economice în profil teritorial (Carmen CORDUNEANU, Alexandru JIVAN, Emil SURDU)..... 264

II. FORȚA DE MUNCĂ

1. O problemă cardinală: ocuparea şi folosirea (eficientă) a forței de muncă (dr. Steliana PERȚ) 274
2. Perfecționarea pregătirii profesionale a forței de muncă în condițiile transformărilor profunde din economie (Gabriela PREDOŞANU)..... 280

III. RAMURI ALE ECONOMIEI NAȚIONALE: TURISMUL

1. Strategia dezvoltării turismului românesc (Gheorghe BARBU) 285
2. Punct de vedere asupra dezvoltării turismului românesc (Gloria DINCĂ) 293

IV. RESTRUCTURAREA LA NIVEL MICROECONOMIC

1. Direcții de acțiune în vederea asigurării competitivității întreprinderilor (Marcela NANEŞ)..... 299
2. Sisteme de organizare a firmei occidentale (Marina RUDĂREANU)..... 303

V. EXPERIENȚE INTERNAȚIONALE

1. Unele probleme actuale ale economiei Cehoslovaciei (dr. Vasilie BOGDAN, Rodica MIROIU, Marta-Christina SUCIU) 309
2. Reforma economică în R.D. Germană. Considerații cu privire la o nouă metodă de planificare, elaborare a balanțelor şi încheiere a contractelor (dr. Hilde PUWAK) 323
3. Inflația în condițiile reformelor economice (Vladimir VIŞINESCU) 333

VI. DIN PRESA STRĂINĂ DE SPECIALITATE

1. Opinii austriece privind politica de investiții a României în perioada dictaturii (Elena MĂRGULESCU) 339

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE NR. 4/1990 _____ 343

I. ECONOMIA ROMÂNEASCĂ ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE SPRE O ECONOMIE DE PIAȚĂ

1. Considerații asupra perioadei de tranziție (Gabriel MĂȚĂUAN, Radu VRÂNCEANU) 347
2. Considerații asupra destinelor economiei româneşti (Maria NEDER) 351
3. Aspecte privind tranziția spre o economie de piață în România (Rodica EMANOIL) 355

II. RAMURI ALE ECONOMIEI NAȚIONALE

1. Agricultura – prezent şi viitor 362
2. Unele noi opinii privind strategia dezvoltării comerțului interior (dr. Virgil ADĂSCĂLIȚEI, Ilie MARMANDIU, Victor NICOLAE, dr. Ana Lucia RISTEA) 373
3. Probleme fundamentale ale dezvoltării turismului românesc (Ioan ISTRATE) 376

III. FORȚA DE MUNCĂ ŞI REPARTIȚIA VENITURILOR

1. Unele probleme ale relației dintre ocuparea forței de muncă şi evoluția nivelului prețurilor în perioada de tranziție (Florin PAVELESCU) 382
2. Veniturile populației (Maria MOLNAR) 387
3. Unele probleme ale repartiției şi salarizării (Ovidiu NANEŞ) 390
4. Estimări cu privire la necesarul minim de trai în România, în anii 1990 şi 1995 (Maria MOLNAR, Maria POENARU) 397

IV. TEORIE ECONOMICĂ

1. Întrebări şi răspunsuri cu privire la unele relații dintre politica şi ştiința economică (dr. Constantin CIUTACU) 408

V. EXPERIENȚE INTERNAȚIONALE 418

1. Aspecte ale dezvoltării economice în URSS (Vasile PILLAT, Dinu GAVRILESCU, dr. Gheorghe ZAMAN) 418
2. Restructurarea sistemului bancar sovietic (Vladimir VIŞINESCU) 448
3. Contractele de plan şi rolul lor în sporirea performanțelor întreprinderilor publice franceze (Mihaela AVRAM) 452
4. Dificultăți în fața țărilor est-europene care au păşit pe calea reformelor structurale (Vladimir VIŞINESCU) 455
5. Japonezii îşi reanalizează strategia economică față de Europa prin prisma desăvârşirii realizării pieței interne unice a C.E.E. în 1992 (Vladimir VIŞINESCU) 457

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE NR. 5/1990 459

I. ECONOMIA ROMÂNESCĂ ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE SPRE O ECONOMIE DE PIAȚĂ

1. Mica producție individuală şi aportul ei la producția socială (Vergiliu IORDACHE) 463

II. RAMURI ALE ECONOMIEI NAȚIONALE

1. Sistemul agroalimentar național şi dezideratul descentralizării, privatizării şi al desfăşurării activității economice pe principiile economiei de piață (Dinu GAVRILESCU, Mihaela COSTEA, Mariana GRODEA, Adrian PAŞOVEANU, Ion PĂDURARU, Angela POPESCU, Valeriu SIMA) 472
2. Tendințe ale indicatorilor sintetici ai dezvoltării agriculturii în perioada 1991-1995 (Simona BARA, Minodora MOLDOVAN, Filon TODEROIU) 487
3. Considerații asupra posibilităților de dezvoltare a turismului românesc (Maria NEDER) 493

III. FORȚA DE MUNCĂ. IMPLICAȚIILE ECONOMICE ALE REDUCERII DURATEI SĂPTĂMÂNII DE LUCRU

1. Considerații introductive (dr. Steliana PERȚ) 499
2. Precizări conceptual-metodologice (dr. Steliana PERȚ) 503

3. Durata săptămânală a muncii. Particularități, tendințe, comparații internaționale (dr. Steliana PERȚ) 511

4. Implicații economice şi sociale ale reducerii duratei săptămânii de muncă. Estimări globale (dr. Constantin CIUTACU, Doru MIHALCEA) 522

5. Impactul reducerii săptămânii de lucru asupra ocupării forței de muncă în sectorul de servicii. Estimări (Ovidiu NANEŞ) 534

6. Efecte ale reducerii săptămânii de lucru asupra timpului liber şi turismului de week-end (Ion IONESCU, dr. Gheorghe BARBU, dr. Ion ISTRATE, Gloria DINCĂ, dr. Petre BARON) 539

7. Amenajarea timpului de muncă. Tipologii de programe (Gabriela PREDOŞANU, Florin PAVELESCU) 550

IV. EXPERIENȚE INTERNAȚIONALE

1. Scopuri, direcții principale, etape şi măsuri imediate ale reformei economice din R.D.G. (Maria POENARU) 567

2. Relațiile de proprietate în U.R.S.S. (Vladimir VIŞINESCU). 589

INDEX DE AUTORI 592

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE

NR. 1/1990

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

CUPRINS

I. RESTRUCTURAREA RAMURILOR ECONOMIEI NAȚIONALE

INSTITUTUL DE CERCETARE A RELAȚIILOR INTERRAMURI ŞI A STRUCTURILOR INDUSTRIALE

Structuri economice în concordanță cu noile structuri politice (dr. Aurel IANCU) 5

Dezvoltarea selectivă şi mecanismul economic (Lucian CROITORU) 10

Unele probleme privind asigurarea economiei naționale cu materii prime şi energie (dr. Viorica RĂDUCANU, Rodica MIROIU, Florina POPA, Doina ZAFIU, Angela FILIP) 17

Valorificarea rezervelor de elemente utile din haldele de mină, iazuri de decantare şi zguri metalurgice (Cristian SIMA) 19

Industria siderurgică românească între prezent şi viitor (Teodor POPESCU) 20

Elemente de diagnoză a dezvoltării actuale a industriei construcțiilor de maşini şi de fundamentare a strategiei de restructurare a acesteia în perspectivă (Olga MIHĂESCU, Victor PLATON) 23

I. Principalele caracteristici ale dezvoltării actuale a industriei construcțiilor de maşini 23

II. Elemente pentru conturarea strategiei de restructurare şi dezvoltare a industriei construcțiilor de maşini 24

Probleme privind restructurarea şi dezvoltarea industriei electronice, electrotehnice şi informatice (Elena PELINESCU) 30

Puncte de vedere cu privire la procesul de restructurare a industriei chimice şi petrochimice româneşti (Nicoleta HORNIANSCHI) 35

Puncte de vedere asupra unor probleme ale dezvoltării economice în perioada de tranziție (Lucian ALBU) 41

Punct de vedere cu privire la preț ca expresie bănească a relației dintre producători şi beneficiari (Alexandru MIHĂILESCU) 43

Propuneri privind formarea şi utilizarea forței de muncă în procesul restructurării economice (Stela POPESCU, Aura SUTARU, Cristina SUCIU) 47

Protecția mediului înconjurător (Gheorghe MANEA) 49

II. EXPERIENȚE INTERNAȚIONALE

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

Probleme actuale ale dezvoltării economice şi ale perfecționării mecanismului economic din Ungaria (Francisc SZABO, Gertrud BORDON, Nicoleta ISAR) 71

I. Aspecte actuale privind situația economică şi socială din Ungaria. Politica economică pe 1990 71

II. Reforma relațiilor de proprietate. Privatizarea 83

III. Intervenția statului în economie 88

IV. Efecte ale restructurării economice 95

V. Relațiile economice externe ale Ungariei 97

VI. Unele propuneri cu privire la transformarea mecanismului economic românesc desprinse din documentarea efectuată în Ungaria 103

III. DOCUMENTARE SELECTIVĂ

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

Aprecieri asupra perspectivelor economiei româneşti dinainte de revoluția din decembrie 1989 (Mihaela AVRAM) 106

Eficiența, consolidarea, reforma – calea spre o economie sănătoasă (Vladimir VAINESCU) 107

Situația economiei austriece în 1989 şi perspective pentru 1990 (Elena MĂRGULESCU) 111

Situația economică a Italiei în 1989 (Mihaela AVRAM) 114

Necesitatea democratizării situației economice în RDG (Elena MĂRGULESCU) 115

STRUCTURI ECONOMICE ÎN CONCORDANȚĂ CU NOILE STRUCTURI POLITICE

dr. Aurel IANCU

Pentru trecerea la o economie de piață este necesară perioada de tranziție în intervalul căreia să se întreprindă o seamă de măsuri ce pot fi grupate în cel puțin trei mari categorii după domenii de activitate şi grade de urgență:

1. Măsuri de restabilire, cât mai rapidă, a echilibrului economico-social. După cum s-a mai afirmat, sarcina economică cea mai urgentă este aceea de a înlătura şi repara toate monstruozitățile sau/şi greşelile cele mai grave comise de dictatură. Aceasta ar avea ca efect o relaxare a solicitării fondurilor materiale şi financiare şi o redistribuire a lor. De asemenea, un obiectiv urgent şi de extremă importanță este acela de a găsi sursele cele mai eficiente şi mai rapide de creştere a producției agroalimentare prin sporirea loturilor de pământ acordat țăranilor şi altor categorii ale populației dispuse să lucreze pământul, sau acolo unde este cazul prin dizolvarea cooperativelor agricole şi a întreprinderilor agricole de stat nerentabile şi împărțirea pământului la țărani sau arendarea pământului pe termen lung, precum şi prin libertatea producătorilor agricoli de a vinde produsele pe piață la prețuri libere. De asemenea, este necesară sporirea producției bunurilor de consum şi a serviciilor pentru populație prin dezvoltarea – cu sprijinul efectiv al statului – a industriei meşteşugăreşti şi a industriei mici particulare, a mandatariatului în alimentația publică şi comerț etc., precum şi adoptarea urgentă a unor măsuri de absorbție şi dirijare a disponibilului de resurse monetare existente la populație spre investiții în industria mică, pentru crearea de noi locuri de muncă, ceea ce ar avea ca efect ocuparea forței de muncă disponibile şi sporirea bunurilor de consun.

Unele acțiuni întreprinse pe această linie de gândire au fost deja începute şi parțial înfăptuite.

Necesitatea stringentă a unor asemenea măsuri este lesne de înțeles întrucât numai în felul acesta putem evalua în mod real potențialul economic al țării şi formula, pe această bază, perspectiva îmbunătățirii calității vieții fi a construirii unei economii sănătoase şi prospere. Ținând seama că față de producția de cereale raportată în 1989 la 60 de mil. tone s-au realizat doar circa 17 mil. tone sau că situația financiară declarată de dictator ca fiind bună, se afla în realitate într-o stare falimentară ş.a., ne putem de seama mai bine de proporțiile aberațiilor în care trebuia să se desfăşoare viața economică a țării, precum şi de disproporțiile şi tensiunile deosebit de grave care au apărut şi

care cu greu pot fi reparate în economia noastră. Deci numai printr-o evaluare corectă a situației economice existente şi a potențialului său putem formula direct perspectiva redresării economice şi a ridicării calității vieții populației, se pot formula direct direcțiile de dezvoltare şi o politică economică în stare să asigure o dezvoltare sănătoasă a economiei.

2. Măsuri de reevaluare a direcțiilor strategice de dezvoltare a economiei româneşti luând în considerare următoarele realități şi cerințe: folosirea cu discernământ a resurselor disponibile ale țării şi repararea daunelor aduse mediului înconjurător; dezvoltarea economică centrată pe om, prin amplificarea şi valorificarea inteligenței umane şi prin satisfacerea nevoilor materiale şi spirituale ale omului; reorientarea relațiilor economice cu celelalte țări în contextul revizuirii de fond a structurii organizatorice a obiectivelor şi a modului de funcționare a CAER în contextul formării casei comune europene şi în cel al formării Confederației Europene, precum şi în condițiile unei largi deschideri a economiei româneşti către exterior. Singura resursă disponibilă nerestrictivă pentru economia României, ca şi pentru alte țări, este inteligența care trebuie dezvoltată la maximum şi pusă în valoare. Această resursă ar trebui să stea la baza restructurării ramurilor economiei naționale şi să constituie principalul sistem de orientare a profilării şi specializării economiei româneşti.

3. Măsuri de restructurare a mecanismului economic prin crearea democratismului economic în deplină concordanță cu democratismul politic.

Prin repudierea principiului partidului unic cu rol conducător şi trecerea la sistemul politic cu mai multe partide şi cu alegeri libere, puterea politică se difuzează în societate şi se introduce sistemul de control al puterii din partea partidelor de opoziție. Trebuie creată o simetrie corespunzătoare şi în domeniul puterii economice prin difuziunea sa în societate şi printr-un sistem corespunzător de control. Căci prin realizarea democratismului în domeniul puterii politice, dar păstrarea mai departe a concentrării puterii economice în mâna statului ca unic deținător al mijloacelor de producție, problema de fond a democratizării societății practic rămâne nerezolvată. În vederea realizării obiectivelor ce vizează libertatea şi democrația economică, precum şi centrarea întregii activități economice pe om sunt necesare punerea în dezbatere şi clarificarea sub toate aspectele a următoarelor probleme considerate de o importanță cardinală.

- Promovarea pluralismului formelor de proprietate asupra mijloacelor de producție – particulară, cooperatistă şi publică sau de stat – cu o împletire armonioasă a acestor forme care să asigure competitivitatea sau emulația economică a tuturor agenților economici, flexibilitatea față cererea pieței şi față de cerințele schimbărilor tehnologice, înlăturarea birocratismului şi a monopolului de stat. Pornind de la necesitatea punerii în valoare la maximum a inițiativei în muncă, a priceperii, a competenței pe baza unei competiții economice loiale, în cadrul pluralismului proprietății, forma particulară este cea care ar urma să se extindă în mod rapid în toate ramurile economice.

- În ce priveşte cele mai adecvate tipuri de proprietate, aceasta o vor hotărî chiar cei direct implicați. Paleta poate fi destul de largă: de la proprietatea individuală familială sau a unor părți sociale, la forma societăților cooperatiste şi a societăților pe acțiuni cu dreptul de cumpărare şi vânzare a acțiunilor la bursele de acțiuni. Pot fi adoptate, de asemenea, forme de arendare pe termene medii şi lungi ale unor unități comerciale, de alimentație publică, hoteluri, întreprinderi industriale şi agricole. De asemenea, unele întreprinderi din diferite ramuri pot fi reprivatizate total sau parțial prin emiterea şi vânzarea de acțiuni în țară şi străinătate. În proprietatea statului ar putea să rămână doar acele întreprinderi ce reprezintă importanță strategică (transporturi feroviare, telecomunicații, industria de apărare etc.) precum şi unele sectoare care necesită supravegherea puterii publice şi asigură importante venituri bugetare. Modul de organizare a acestei forme de proprietate trece de la cea monopolistă de stat cu planificare centralizată la forma de regie.

- Descentralizarea conducerii economiei astfel încât toate unitățile economice – devenite autonome – să-şi bazeze relațiile reciproce în mod direct şi prin contracte economice, iar coordonarea – în vederea realizării unor obiective şi a asigurării echilibrului economic şi social – să se facă nu prin sistemul planificării centralizate şi a dispozițiilor de tip administrativ, ci folosind pârghii economice şi financiare, ceea ce creează premisele necesare favorabile de reducere şi eliminare treptată a imensului aparat birocratic şi de realizare a unei conduceri şi coordonări flexibile şi eficiente a economiei. În acest context este necesar să se treacă de la sistemul de planificare imperativ la cel orientativ cu un sistem adecvat de pârghii economico-financiare şi a unui sistem informațional suplu şi eficient.

- Aşezarea tuturor unităților economice pe principiul rentabilității şi eficienței, urmând ca, în perspectiva anilor 1991-1992, unitățile nerentabile să fie asanate, reprofilate sau chiar desființate, în condițiile acceptării neutilizării temporare a unei anumite părți a forței de muncă până se realizează recalificarea şi reamplasarea acesteia în alte locuri de muncă ce urmează a fi create.

- Sprijinirea de către stat a extinderii rapide a micii industrii şi a micilor unități din domeniul serviciilor pentru populație pe baza proprietății particulare, a celei cooperatiste şi a micii gospodării agricole; împletirea armonioasă a acestor unități cu întreprinderile mari organizate pe principiul regiilor autonome de stat.

- Relaxarea treptată a planificării şi controlului prețurilor prin luarea în considerare a legii cererii şi ofertei. Asemenea acțiune de relaxare trebuie luată în considerare doar în măsura în care este înlăturat fenomenul de penurie a resurselor şi produselor.

- Soluționarea treptată a caracterului monopolist al producătorului față de consumator (indivizi şi întreprinderi). Atâta timp cât monopolismul de stat nu

este înlăturat din economie, competitivitatea economică, emulația şi inițiativa rămân un simplu deziderat.

- Crearea şi consolidarea treptată a pieței financiare şi a instituțiilor corespunzătoare pentru susținerea unei activități investiționale suple şi eficiente cu eforturi minime din partea statului. Astfel, pe lângă continuarea alocării de la bugetul statului a unor investiții în obiective noi (însă limitate ca număr şi ca volum) cu caracter strategic şi important din punct de vedere social, o pondere hotărâtoare trebuie să revină finanțării din veniturile proprii ale unităților economice existente, precum şi finanțării investițiilor pe bază de credite acordate unor cooperative sau persoane particulare, precum şi pe calea emiterii de acțiuni care pot fi cumpărate şi vândute în mod liber la bursele de acțiuni care ar urma să ia ființă. Aceasta ar căpăta o deosebită importanța întrucât ar mobiliza şi orienta spre investiții însemnate cantități monetare existente la populație.

- Realizarea unei infuzii puternice şi cât mai rapide de capital străin în economia României prin investiții directe (societăți mixte), în toate domeniile de activitate economică şi, în special, în ramurile cu tehnică de vârf şi în unele ramuri ale industriei alimentare, servicii ş.a., ceea ce ar avea ca urmare nu numai accesul la tehnologii moderne, ci şi o sporire a posibilităților de desfacere a produselor pe piața externă.

- Extinderea cooperărilor directe în producție a întreprinderilor româneşti cu întreprinderi şi firme străine care să aibă ca obiectiv folosirea capacităților de producție existente, înnoirea tehnologică a producției, procurarea de resurse energetice şi de materii prime, specializarea producției.

Cele arătate mai sus consider a fi o simplă variantă, foarte sumară, supusă dezbaterii publice. Fireşte, ar fi de dorit să fie prezentate şi alte puncte de vedere. Totuşi opiniile de mai sus supuse dezbaterii la care se mai pot adăuga şi altele noi, ar trebui, pe de o parte, detaliate cât mai mult astfel încât să se poată ajunge în stadiul de formulare şi operaționalizare a unor măsuri şi de determinare a principalelor efecte induse în economie de către acțiunile propuse a se întreprinde, iar pe de altă parte, identificat cadrul legislativ actual pentru a fi supus unei analize critice pentru abrogarea tuturor prevederilor legale ce împiedică mersul nostru înainte şi formulate noi reglementări juridice pe baza noilor principii. De exemplu, o infuzie de capital străin pe calea investițiilor directe şi extinderea cooperărilor în producție se pot realiza numai în măsura în care, prin legislația economică, se creează pentru firmele străine posibilitatea obținerii unui profit stimulativ, un minim de libertate de acțiune, un cadru financiar şi informațional adecvat, un grad cât mai scăzut de risc pentru investițiile efectuate. S-a dovedit, de altfel, că legislația introdusă în anul 1972, precum şi vechiul mecanism economic rigid şi restrictiv au creat serioase piedici în calea atragerii capitalului străin pe teritoriul țarii noastre. De aceea, extinderea relațiilor de piață şi relaxarea condițiilor de participare a capitalului străin – mergând până la o cotă majoritară sau chiar totală – cred că pot

constitui direcții principale de a netezi calea de atragere a investițiilor de capital străin pe teritoriul țării noastre.

Este evident că revoluția şi realitățile economice şi sociale româneşti, eliberate complet de sub cătuşele ideologice, vor imprima un caracter specific (mai dinamic) reconstrucției economice şi mecanismului de funcționare a economiei. Totuşi, experiența dobândită de celelalte țări vecine care dezbat de mai mulți ani problemele reconstrucției economice şi ale mecanismului economic şi au dobândit o anumită experiență practică ar trebui studiată cu toată atenția şi luată în considerare chiar şi sub aspectul evitării unor greşeli.

Toate acestea ar avea menirea de a transpune în practica economică adevărata libertate în care să poată acționa legile economice fără îngrădiri şi distorsiuni subiectiviste care să ducă la situații aberante. Trecerea la o economie de piață este singura soluție pentru a folosi marile invenții ale omenirii în organizarea şi funcționarea economiei noastre naționale, de a deschide larg porțile modernizării economiei şi societății româneşti, a ieşirii României din izolare şi traumatism şi trecerii sale la viața liberă şi democrată în ambianța lumii civilizate.

DEZVOLTAREA SELECTIVĂ ŞI MECANISMUL ECONOMIC

Lucian CROITORU

Concepția autarhică despre dezvoltare a dus, printre altele, la un permanent excedent al cererii în raport cu oferta, chiar dacă, în multe cazuri deficitul a fost structural şi nu absolut. Trecerea la dezvoltarea selectivă oferă, prin însăşi esența acestei concepții, o serie de deschideri spre detensionarea raportului dintre cerere şi ofertă, dar nu va duce la rezultate concludente fără realizarea de schimbări profunde în modul de funcționare a economiei, inclusiv în modul de alocare a resurselor. Trebuie avut în vedere că numai schimbarea de concepție privind modelul de structură a producției nu poate rezolva în întregime problemele complexe – în special permanentizarea deficitului – cu care se confruntă economia de mai bine de 10 de ani.

Dacă modificarea structurii funcționale a economiei nu are loc, înlăturarea abordării autarhice va rămâne o simplă schimbare în concepția planificatorilor, care vor renunța la elaborarea planurilor nerealiste de creştere a producției în vederea acoperirii deficitului, care nu ar putea (şi nu puteau) fi realizate tocmai din lipsa resurselor, şi vor trece la elaborarea planurilor bazate pe creşterea importurilor. Soluție de asemenea nerealistă, deoarece, în condițiile planificării centralizate, rămân nesoluționate problemele alocării eficiente a resurselor, remunerării corespunzătoare a factorilor de producție şi a stimulării spiritului întreprinzător. În contextul accentuării caracterului probabilist al fenomenelor economice, rămâne, de asemenea, nerezolvată problema circulației informației şi primirii la timp şi nedistorsionat a semnalelor economice (în special cele de preț), deoarece autonomia agenților economici va fi artificială. Dezvoltarea selectivă şi evitarea perimării structurale a producției în raport cu cererea internă şi externă, nu se poate baza decât pe o structură funcțională (mecanismul de alocare a resurselor - inclusiv problema prețurilor şi a cursurilor valutare, structura proprietății, autonomia agenților economici, structurile interacțiunii cu exteriorul etc.) performantă. Aceasta deoarece deschiderea economiei către spațiul mondial permite competiția nu numai între agenți individuali, dar şi între economiile naționale privite ca structuri funcționale[1] (mecanisme economice).

Din perspectiva echilibrării cererii cu oferta, utilizarea mecanismului reglator marfă-bani (piața) în economie, pe de o parte va determina schimbările

---

[1] Vezi D. Dăianu, „Reflecții privind schimbarea (transformarea) instituțională în teoria şi practica economică", în *Tribuna economică*, nr. 5/1990.

în structura stimulentelor practicate în economia centralizată, care au provocat grave distorsiuni în structura calitativă a resurselor şi a dus la mistificarea volumului acestora (utilizarea resurselor de tipuri şi calităţi necorespunzătoare şi, respectiv, raportarea de cantităţi fictive), iar pe de altă parte va determina înlăturarea altor trăsături instituţionale caracteristice economiilor planificate de la centru, trăsături care au provocat perturbaţii în orientarea resurselor la timpul şi la locul potrivit (nelivrările la timp, din cauza penuriei întreţineau penuria, iar sistemul de priorităţi şi intervenţii „de sus" duceau la alocarea necorespunzătoare a resurselor).

Realizarea acestor transformări nu este posibilă însă prin „terapia" şoc, ci va necesita o perioadă de tranziţie, la începutul căreia, desigur, greutăţile moştenite, lipsa de experienţă în practicarea democraţiei economice, mentalităţile şi birocraţia consolidate decenii la rând, vor avea influenţe importante opunându-se factorilor novatori, în creştere.

Toate acestea vor complica foarte mult problema eliminării deficitului şi, în consecinţă problema alocării resurselor în economie, sporind, în faza de început a tranziţiei, rolul politicii structurale în repartizarea resurselor. În strânsă legătură cu aceasta, în faza de tranziţie politica structurală trebuie să evite o serie de manifestări de slăbiciune, sau dimpotrivă, trebuie să sesizeze clar locurile în care restricţiile „tari" şi modificările radicale nu sunt încă implementabile, deoarece ar avea mai multe consecinţe negative decât unele pozitive, putând duce şi într-un caz şi în altul la împotmolirea procesului transformator în economie.

În funcţie de mix-ul măsurilor, de conţinutul concret, politica structurală poate duce la amânarea sau grăbirea utilizării celui mai flexibil şi eficient mecanism de alocare a resurselor – mecanismul marfă-bani, la extinderea autonomiei funcţionale a unităţilor economice etc., adică a acelor mecanisme şi condiţii-cheie care să contribuie la deschiderea structurală a economiei. Din această perspectivă, în drumul spre o structură funcţională performantă, funcţiile politicii structurale, de reglare a proceselor de repartizare a resurselor vor juca un rol deosebit de complex, mai ales în faza de început a tranziţiei, când, în vederea asigurării celei mai importante condiţii de aplicare a oricăror măsuri transformatoare – stabilitatea economică -, vor fi utilizate chiar unele structuri funcţionale ale economiei de comandă, cu scopul evitării vidului de mecanism economic.

Aceasta ar putea să ducă la amânarea promovării metodelor economice de conducere şi la rezolvarea unor probleme ale restructurării producţiei prin creşterea presiunii controlului direct pe cale administrativă, putând frâna procesul de reformă. În scopul evitării unor asemenea tendinţe se impune relevarea unor caracteristici de dinamică ale perioadei de restructurare.

În primul rând, dacă în perioada de industrializare accelerată, era posibil ca politica industrială de repartizare a resurselor să se concentreze doar asupra câtorva probleme ale dezvoltării, legate de creşterea mai rapidă a ra-

murilor şi subramurilor considerate „conducătoare”, celelalte ramuri şi activităţi fiind şi ele în expansiune (vizând deci părţile în creştere, ofensive ale sistemului), în perioada trecerii la o economie bazată pe principii de rentabilitate şi eficienţă, când evoluţia, pe mai departe, solicită adoptarea unor forme şi mecanisme de sporirea a acţiunii laturilor calitative ale factorilor de producţie, setul problematic al politicii industriale şi al conducerii se diversifică, incluzând noi componente, determinate de evoluţia structurilor învechite asupra cărora acţionează unii factori (ca progresul tehnic, evoluţia resurselor, sistemul de interese generat de democraţia economică, noile nevoi etc.) care, în mod obiectiv, tind să le reînnoiască, să le limiteze creşterea şi dimensiunile sau să le elimine generând noi probleme de decizie. La începutul perioadei de transformare structurală, autonomia încă restrânsă a unităţilor determină ca noilor probleme să li se dea soluţii „temporare” şi chiar pentru problemele curente, în fazele iniţiale, deciziile noi să revină conducerii centralizate, care are tendinţa de a le înfăptui prin metode directe.[1]

Ca urmare a conexiunilor obiective, reglementările privind anumite probleme vor atrage noi şi noi reglementari. În acest fel se produce o activare a conducerii directe, care generează fenomene birocratice, însoţită de promovarea lentă a conducerii indirecte, de menţinere a graniţelor spaţiului decizional al unităţilor economice, putând amâna excesiv sporul de performanţă al structurii funcţionale.

În al doilea rând, trebuie avut în vedere că procesele de adaptare nu se realizează dintr-o dată, fără generarea de noi probleme economice şi sociale. Sub presiunea apariţiei acestor probleme, există pericolul ca, deşi încă de la începutul perioadei de tranziţie întreprinderile de stat ies de sub incidenţa unor instrumente de control direct, ele să fie, totuşi, ferite de – competiţie prin exercitarea în continuare a controlului preţurilor, prin amânarea reglementărilor privind extinderea în măsura necesară a sectorului particular, prin menţinerea de norme birocratice de tip centralist şi prin măsuri de eliminare a competiţiei importatorilor, ceea ce nu face decât să amâne formarea pieţei adevărate, amânare care, contrar celor scontate, va accentua fenomenele de instabilitate, problemele sociale şi economice. Ca urmare, perioada exercitării de presiuni pentru obţinerea de drepturi şi avantaje, pe care guvernul va fi nevoit să le satisfacă, se va prelungi în timp.

În al treilea rând, în cadrul procesului general de adaptare prin modificări structurale, pe care sistemul economic în ansamblu îl parcurge, în vederea realizării unei economii eficiente, în care consumatorul va avea un rol activ, vechile structuri ale producţiei (ramuri, subramuri, grupe de produse etc.) intră în competiţie pentru resurse suplimentare – în special resurse investiţionale – necesare adaptărilor şi modernizărilor, atât între ele cât şi cu componentele

[1] Vezi I. Blaga, Gh. Manea, *Mecanismul economic al socialismului*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1974.

noi, purtătoare ale progresului tehnologic şi structural. Astfel, tocmai transformările structurale mai accelerate din perioada de tranziție sunt acelea care ridică probleme deosebite politicii structurale, determină diversificarea formelor de intervenție a statului în economie, deteriorează raportul dintre plan şi gestiunea întreprinderii şi fac necesară selectarea grupelor de produse şi a produselor care trebuie să se dezvolte şi să stea la baza proceselor de alocare.

Implicațiile pe care le poate genera o asemenea competiție pe plan economic, social şi politic determină, de regulă, în planul tactic al politicii de dirijare a mutațiilor structurale, o componentă defensivă, de apărare a vechilor structuri în vederea adaptării treptate a sistemului la noile condiții, şi o alta, ofensivă de promovare a noului.[1] Măsurile defensive determină alocarea într-o anumită proporție a resurselor, prin abaterea lor de la ramurile şi producțiile eficiente spre ramuri, subramuri şi producții în declin, nerentabile, dar a căror menținere sau restrângere limitată se consideră necesară, în virtutea unor criterii, ținând de strategia de dezvoltare de implicațiile politice şi sociale pe care le poate genera prin eventuala restrângere sau eliminare a lor într-un timp prea scurt etc.

Aceste criterii îşi găsesc reflectarea în domeniul reglementărilor, care încep să sprijine vechile componente, activitățile în declin şi unitățile economice

[1] Aşa cum rezultă din literatura de specialitate, măsurile defensive sau ofensive ale politicii economice diferă în modul de concretizare de la țară la țară, în funcție de configurația structurală existentă, de problemele şi cerințele pe care aceasta le generează; în conjunctura economică, de factori cu acțiune şocantă (de exemplu criza petrolului etc.), de gradul de ocupare a forței de muncă etc. De exemplu, măsurile defensive pot fi regăsite într-o plajă foarte largă, de la subvenționarea unor cercetări în domeniile şi ramurile afectate de criză energetică, până la subvenționarea creării de noi locuri de muncă în ramurile promotoare ale progresului tehnic şi structural sau la promovarea barierelor netarifare în siderurgie, produse textile etc. Subvențiile nu sunt întotdeauna sub formă directă (deşi pe ansamblul OECD ele au crescut de la 0,7% în PIB în 1960 la 1,8% în 1986, iar în Piața Comună de la 1,3% în 1960 la 2,8% în 1986), luând şi formele participării la capital, acordării de credite în condiții preferențiale, scutiri fiscale (practicate mai ales în ultimul timp). Concentrându-se în special într-un număr mic de ramuri în declin, ajutoarele au reprezentat în Franța 20% din valoarea adăugată în construcțiile navale, aeronautică şi armament, între 1977 al 1981, şi 17% în siderurgie, în perioada 1979-1983. În Belgia, ajutorul pentru „sectoarele naționale" treceau de 15% din valoarea adăugată, în 1975, şi ajunseseră la 40% în 1980. Deşi sunt concentrate în sectoarele amintite, ajutoarele din partea statului sunt destinate, într-o bună măsură, finanțării cercetării ştiințifice, promovării noilor activități şi accelerării difuzării noilor tehnologii într-o serie de întreprinderi. Analizând experiența țărilor dezvoltate în procesul conducerii modificărilor structurale, Béla Kádar arată că se pot distinge două variante ale funcției defensive a politicii structurale: a) măsuri defensive „tactice" pentru a permite, în cadrul recesiunii economice, şomajului, dezechilibrelor comerciale. câteva spații de manevră în vederea unei retrageri ordonate; b) măsuri defensive „strategice" pentru menținerea unor ramuri în care este strict necesar un anumit nivel al producției şi al ocupării.

care le realizează, limitând în acest fel posibilitățile de extindere a autonomiei funcționale a unității economice, amânând implementarea mecanismului economic concurențial, înăbuşind inițiativa şi creativitatea.

Dacă în perioadele anterioare, asemenea criterii făceau ca ponderea unor astfel de producții (ramuri, subramuri) în cadrul structurii economiei să fie apreciabilă şi să nu ridice totuşi probleme economice deosebite, noile cerințe şi condiții ale dezvoltării, precum şi modificările pe care acestea le determină în structura sistemului de criterii care stau la baza deciziilor, fac necesar ca, printre aceste producții, să se includă fie numai acelea care au posibilități reale de transformare structurală şi modernizare tehnologică în vederea revitalizării, fie acele produse sau subramuri pentru care protecția şi menținerea unui anumit nivel al producției (şi implicit al ocupării) este strict necesară, datorită unor condiții sociale şi economice generale.

În ceea ce priveşte modernizarea structurii producției, spre deosebire de componenta defensivă, componentei ofensive îi sunt specifice: a) crearea reglementărilor şi perfecționarea pârghiilor economice în vederea alocării resurselor prioritar spre activitățile, ramurile, grupele de produse şi produsele a căror stimulare ar duce la progres tehnologic şi structural, la exploatarea avantajelor comparative la creşterea calității şi a eficienței, în întreaga industrie şi economie națională; b) restrângerea sau eliminarea producțiilor şi activităților nerentabile şi, în consecință, conexarea mai strânsă cu diviziunea internațională a muncii, în vederea satisfacerii nevoilor interne reale.

Înaintarea treptată în aceste două direcții ale componentei ofensive are drept consecință accentuarea caracterului competitiv al economiei, atât pe calea perfecționărilor tehnologice, cât şi pe calea creşterii specializării şi cooperării internaționale.

În al patrulea rând, raportul care se stabileşte între componenta defensivă şi cea ofensivă, a politicii structurale şi deci, între reglementările şi pârghiile financiare şi monetare circumscrise uneia sau alteia din componente, este variabil, pe de o parte, de la o economie la alta, în funcție de problemele specifice, de structura resurselor, de natura sistemului economic, iar pe de altă parte, în timp.

Totuşi, se poate aprecia că măsurile defensive, concretizate în reglementările în favoarea agenților în declin, pot fi predominante la începutul perioadelor de transformare structurală accelerată. Pe de o parte, această accentuare a măsurilor defensive poate avea loc deoarece înmulțirea transformărilor (uneori accelerate, rapide), cerute de realizarea unei democrații economice reale, sporeşte atât numărul de probleme de acelaşi tip, cât şi numărul de întreprinderi (ramuri sau subramuri) care se confruntă cu ele. În acelaşi timp, problemele pot fi cu atât mai numeroase, cu cât unele modificări în structura producției şi tehnologiei au fost amânate o perioadă mai îndelungată sau nu au fost posibil de realizat.

Modificări în condițiile de funcționare au loc pentru majoritatea activităților economice, dar în general problemele cele mai dificile şi, totodată, cele mai numeroase se manifestă în cadrul producțiilor care nu mai corespund tendințelor actuale ale progresului tehnic sau cerințelor calității, eficienței şi, implicit, condițiilor economice ale obținerii unor materii prime şi energiei.

Pe de altă parte, predominanța măsurilor defensive poate rezulta din aceea că în condițiile planificării centralizate, a dezvoltării autarhice, au apărut nepermis de mulți producători unici, întreprinderi cu statut de monopol, care au slăbit interesul pentru competitivitate şi eficiență, dar a căror funcționare a fost asigurată prin practicarea „priorităților" în alocarea resurselor şi a exceptărilor de la norme. În condițiile în care resursele de valută sunt limitate, în vederea satisfacerii cererii, o anumită perioadă este probabil ca unele din aceste întreprinderi să mai primească credite avantajoase, alocații, exceptări de la norme, şi alte măsuri cu caracter defensiv.

În aceste împrejurări, extinderea autonomiei unităților este dificilă, iar abaterea fluxului reglementărilor şi deciziilor către măsuri defensive, sub diferite forme o pot restrânge, orientând resursele precumpănitor spre menținerea producțiilor în declin într-o măsură mai mare decât o cere sistemul de criterii economice, sociale şi politice de perspectivă – menit să ducă la restructurarea economiei.

Se cer evitate – în împrejurările amintite – o serie de tendințe care pot duce la îngrădirea mecanismelor pieței la restrângerea autonomiei funcționale a unităților economice şi la înăbuşirea inițiativei creative, cum ar fi nivelarea relativă (prin intermediul reglementărilor) a veniturilor întreprinderilor şi utilizarea lor în mod direct în folosul întreprinderilor cu rentabilitate (apreciată după venitul net creat şi nu după beneficiul de repartizat) scăzută; centralizarea resurselor de finanțare a întreprinderilor noi şi creşterea dependenței de alocațiile de la bugetul statului, transformarea unor unități economice, aşa cum se proceda în trecut, în cazuri „speciale" care să justifice o serie de reglementări specifice, derogări de la legi etc. Implicațiile negative asupra potențialului de promovare a noilor ramuri ale progresului tehnic şi, în cadrul acestora, al produselor selectate după criterii ale specializării internaționale şi ale nevoilor reale interne sunt cu atât mai mari cu cât, pornind de la faza de tranziție, un anumit dezechilibru între componenta ofensivă şi cea defensivă se poate perpetua, în virtutea inerției, o perioadă mai îndelungată de timp.

În perioada de tranziție către un nou tip de economie, caracterizată de rentabilitate şi eficiență, măsurile de dirijare a mutațiilor structurale pot viza preponderent componenta defensivă, de protejare a vechilor structuri de producție, dar ele trebuie concepute nu ca o acțiune statică, fără perspectivă, ci ca un mijloc de trecere cât mai urgentă la eliminarea sau restrângerea producțiilor învechite şi la orientarea resurselor către promovarea noilor componente structurale ale producției şi ale tehnologiei urmând ca toate acestea să permită cât mai rapid extinderea autonomiei funcționale a unităților

economice, care să antreneze sporirea inițiativei în modernizarea bazei tehnice şi a structurii producției, în orientarea ei către cererea solvabilă reală şi nu „decisă” de la centru.

După cum orice întârziere în realizarea acestei deplasări de accent către măsuri ofensive poate determina pierderi importante, tot aşa orice grabă în pregătirea condițiilor pentru promovarea noului poate avea efecte sociale şi economice negative.[1]

[1] Politica japoneză de adaptare a structurilor este considerată ca fiind una dintre cele mai eficiente din cadrul politicilor structurale ale țărilor dezvoltate, deoarece, spre deosebire de țările europene, care au opus o puternică rezistență constrângerilor legate de adaptare, Japonia s-a străduit în largă măsură să aplice directivele date de OECD în anii 1970, care recomandau promovarea noilor sectoare industriale cu tehnologie ridicată şi sprijinirea industriilor în declin, pentru a facilita evoluțiile lor în fața noilor condiții ale cererii şi ofertei. Printre elementele care au dus cu certitudine la realizarea unor rezultate pozitive, fără fricțiuni deosebite în aplicarea măsurilor de reducere a capacităților, sau de reprofilare, se consideră a fi luarea în calcul, cu mult înainte de trecerea la înfăptuirea acestor măsuri, a problemelor legate de forța de muncă. Astfel, modificările în structura producției s-au bazat pe o flexibilitate profesională sporită a forței de muncă. Reciclarea pentru ramurile în expansiune a fost facilitată de formația generală a muncitorilor, superioară mediei. Astfel, existența acestor factori în sistemul educațional a permis o mai mare mobilitate socială. Este, de asemenea, interesant că Japonia nu s-a bazat numai pe reducerea unor capacități, care poate răspunde la problema unei cereri în declin, ci a promovat perfecționările tehnice în vederea economisirii energiei, alte inovații în procedee şi în produse, ceea ce a permis revitalizarea unor sectoare şi relansarea competitivității. Se poate aprecia că în cadrul politicii structurale a Japoniei, componenta ofensivă ocupă un loc mai important, comparativ cu al multor baze din OECD (vezi în această privință *Adaptation des structures industrielles: l'exemple japonais*, în Problèmes économiques, nr. 1969/1986).

UNELE PROBLEME PRIVIND ASIGURAREA ECONOMIEI NAȚIONALE CU MATERII PRIME ŞI ENERGIE

dr. Viorica RĂDUCANU
Rodica MIROIU
Florina POPA
Doina ZAFIU
Angela FILIP

În politica de restructurare a economiei, în special a industriei, trebuie să se pornească de la cunoaşterea exactă a patrimoniului național de resurse naturale. În acest scop, este necesară evaluarea corectă a potențialului național de resurse ale subsolului şi solului, atât cantitativă, cât şi calitativă şi a disponibilului de materii prime industriale şi energetice.

1. În cazul resurselor minerale, trebuie făcută o estimare corectă a eficienței exploatării anumitor zăcăminte, a limitei lor de exploatabilitate în condițiile în care prețul principalelor utilaje folosite este calculat corect (după unele opinii nivelul beneficiului întreprinderilor producătoare ar trebui să reprezinte maximum 10% din cheltuielile de fabricație). Dacă o parte din zăcămintele în exploatare au un anumit grad de ineficientă, dar sunt absolut necesare pentru asigurarea economiei naționale cu anumite materii prime, considerăm că se impune susținerea de către stat a acestor unități miniere. Menționăm că, în multe țări cu tradiție, industria extractivă este, în principal, subvenționată de către stat. Totodată, apreciem că se impune o reevaluare a prețurilor produselor miniere în aşa fel încât să se ia în considerare influența factorului natural asupra nivelului de eficiență a exploatării anumitor zăcăminte, ținând seama de faptul că, țara noastră este „bogată în resurse sărace". Ca atare, o parte din cheltuielile necesare obținerii anumitor materii prime prin exploatarea unor zăcăminte de substanțe minerale pot fi suportate de ramurile utilizatoare. Mai mult, sunt o serie de țări în care industria extractivă este direct legată administrativ de întreprinderi ale industriei prelucrătoare. În acelaşi timp, apare ca oportună studierea posibilităților de cooperare cu firme străine interesate, care să asigure utilaje, tehnologii de preparare, documentații şi aparate de probă necesare pentru exploatarea rațională a unor zăcăminte de substanțe minerale nemetalifere.

2. Pentru atragerea în circuitul economic a noi zăcăminte de resurse minerale, considerăm că este necesară o analiză corectă, cantitativă şi calitativă a fiecărei rezerve, ținând seama, în principal, de condițiile naturale de exploatare, de tehnologiile de extracție, specifice fiecărui zăcământ, de implicațiile ecologice şi sociale, toate acestea trebuind să fie reflectate în nivelul de

eficiență economică estimat. În acest sens, colectivul de cercetare al sectorului Economia Resurselor Naturale şi a Energiei (ERNE) poate oferi guvernului o metodologie unitară de apreciere a oportunității exploatării noilor zăcăminte, metodologie, care poate sta la baza unor noi legi (legea minelor, legea petrolului, legea investițiilor pentru industria extractivă).

3. În cazul resurselor de origine vegetală şi animalieră trebuie îmbunătățite tehnologiile de cultură şi creşterea şeptelului concomitent cu realizarea unei zonări adecvate tipului de sol şi climă, ca şi o stabilire corectă a prețurilor la producători.

4. În silvicultură trebuie acționat în direcția menținerii integrității şi permanenței fondului forestier național, ceea ce va asigura un potențial corespunzător de masă lemnoasă precum şi îmbunătățirea funcțiilor ecoprotectoare ale pădurii. Principala măsură pentru atingerea acestui obiectiv vizează dimensionarea riguroasă a tăierilor anuale de masă lemnoasă la ceea ce poate da pădurea.

5. Datorită accentuării deficitului de resurse energetice convenționale, necesare economiei naționale, ca urmare a declinului natural al multor zăcăminte, se impune compensarea acestui deficit prin importul unor asemenea resurse ținând seama de anumite procese şi ramuri (țiței pentru rafinării, cărbune cocsificabil pentru siderurgie etc.), de derularea unor convenții internaționale (energie electrică) şi pe baza unor calcule tehnico-economice corecte (pentru stabilirea tipului respectiv de resursă ce trebuie importat).

6. În cazul energiei electrice produse în termocentrale, ținând seama de faptul că există un excedent de capacități de producție (pe cărbune inferior) față de nivelul producției de lignit, trebuie efectuate expertize tehnico-economice pentru fundamentarea deciziilor de modernizare, reutilare sau dezafectare a celor existente. Până la intrarea în exploatare a primelor grupuri nucleare va trebui asigurată disponibilizarea tuturor capacităților pe hidrocarburi şi aprobarea unor noi investiții pe baza unor analize multicriteriale. În acelaşi timp, livrarea centralizată de energie termică din centralele termoelectrice va viza, în principal, consumatorii urbani şi mai puțin pe cei industriali.

7. În condițiile țării noastre, hidroenergia, ținând seama de potențialul amenajabil disponibil, corelat cu valorile crescătoare ale investiției specifice şi cu scăderea aportului energetic net al puterilor nou instalate, nu poate constitui o alternativă a energiei termoelectrice, ci un complement calitativ şi limitat cantitativ.

8. Producerea energiei electrice în centrale nuclearo-electrice, strict necesară în contextul potențialului limitat de resurse, având ca obiectiv imediat realizarea blocurilor energetice tip CANDU şi asigurarea exploatării lor în condiții de deplină securitate şi eficiență, ridică problema redimensionării şi reeşalonării colaborării pe termen lung cu Canada privind livrarea de echipamente – neasigurate cantitativ şi calitativ de economia noastră națională – pentru toate grupurile de la Cernavodă şi a acordării asistenței tehnice corespunzătoare.

VALORIFICAREA REZERVELOR DE ELEMENTE UTILE DIN HALDELE DE MINĂ, IAZURI DE DECANTARE ŞI ZGURI METALURGICE

Cristian SIMA

În perioada de restructurare a economiei, studierea posibilităților de recuperare şi de valorificare a materialelor refolosibile şi a rezervelor de elemente utile din halde, iazuri de decantare, zguri metalurgice etc., se impune ca deosebit de necesară, deoarece aceste resurse pot contribui la dezvoltarea bazei de materii prime. Astfel:

1. Recuperarea se face cu eforturi materiale energetice şi de forță de muncă mult mai reduse decât în cazul obținerii din substanțele minerale existente în zăcământ;

2. Există un stoc apreciabil de materiale recuperabile atât în industrie cât şi în gospodăriile populației, materiale ce pot acoperi o mare parte din nevoile de metal, material plastic, hârtie etc.;

3. Pe lângă minele vechi de cărbune din țară se află halda de depunere a sterilului ce ocupă mii de hectare de teren agricol sau forestier, afectând apreciabil echilibrul ecologic din zona de depunere; din aceste halde se pot extrage cantități însemnate de cărbuni cu putere calorifică mai mare ce pot fi utilizați pentru industria energetică (de exemplu la Mina Petrila).

4. Haldele de minereuri neferoase, iazurile de decantare, şi cenuşile şi zgurile de turnătorie sunt adevărate depozite din care se pot extrage cantități însemnate de Cu, Al, Zn, Pb etc.; în acest sens, se pune problema reconsiderării lor valorice şi economice aceasta apărând ca un necesar proces de sporire a bazei de materii prime şi materiale.

Procesul de recuperare a materialelor refolosibile atât de la populație cât şi din industrie trebuie să se bazeze în primul rând pe conştientizarea populației de situația actuală şi reală a bazei de materii prime din țară, iar în al doilea rând, printr-o mai atentă şi mai avantajoasă cointeresare a populației.

INDUSTRIA SIDERURGICĂ ROMÂNEASCĂ ÎNTRE PREZENT ŞI VIITOR

Teodor POPESCU

În perspectiva sfârşitului de secol obiectivul principal al industriei siderurgice româneşti este asigurarea necesarului de metal pentru ramurile prelucrătoare, atât din punct de vedere calitativ cât şi cantitativ, în condițiile unei eficiențe economice sporite.

Restructurarea acestei ramuri trebuie gândită pornind de la condițiile specifice siderurgiei româneşti şi anume:

- gradul ridicat de dependență față de importul de materii prime datorat atât dezvoltării extensive a siderurgiei naționale în perioada 1950-1989, perioadă în care capacitățile de elaborare a oțelului au crescut de la circa 1,0 mil. tone la circa 18,5 mil. tone, cât şi tendinței de epuizare a rezervelor interne de minereu de fier şi cărbune cocsificabil (ponderea importurilor de minereu de fier în totalul consumului a crescut de la circa 25% în 1950 la circa 90% în ultimii ani). Efortul valutar făcut de economia națională pentru asigurarea necesarului de materii prime minerale, metale şi combustibili a reprezentat în ultimii ani peste 50% din importul total al României;
- existența unor decalaje față de nivelul mediu pe plan mondial atât în ceea ce priveşte structura tehnologică de elaborare a oțelului cât şi nivelul tehnologiilor de fabricație (decalaj apreciat la 10-15 ani). Astfel, ponderea procedeelor de elaborare în totalul producției de oțel a fost în România, în ultimii trei ani, de circa 52% oțel de convertizor, 16,5% oțel electric şi 31,5% oțel Martin, față de 70-80% oțel de convertizor, 20-30% oțel electric şi 0-l0% oțel Martin, pe plan mondial;
- competitivitatea relativ scăzută a produselor siderurgice româneşti pe piața mondială. Din analiza efectuată pe un număr de 49 de produse a rezultat că în anul 1984 doar trei dintre acestea – țevi conducte, țevi construcții şi profile grele necalmate – realizau un curs de revenire sub 17,5 lei/dolar şi la numai 5 produse prețul extern realizat a depăşit prețul intern complet de export;
- existența unor capacități de producție de prelucrare a oțelului cu mult peste necesarul intern la o serie de sortimente cu grad redus de prelucrare – profile grele, table groase etc.

După părerea noastră, în următorii ani, o atenție deosebită trebuie acordată modernizării sectorului primar – elaborarea cocsului, fontei şi oțelului

– datorită ponderii ridicate pe care stadiul primar de prelucrare o deține în volumul fizic total al producției siderurgice (peste 60%), consumurile ridicate de materii prime, materiale şi energie, influența pe care calitatea şi eficiența producției rezultate în stadiul primar de prelucrare o au asupra fazelor din aval etc.

În domeniul **fabricației cocsului metalurgic** tehnologiile ce vor fi introduse trebuie să urmărească cu prioritate creşterea numărului de componenți recuperați din gazul de cocs, creşterea ponderii cărbunilor slab cocsificabili în şarja de cocsificare şi îmbunătățirea caracteristicilor mecanice şi chimice ale cocsului în condițiile creşterii eficienței economice a procesului de cocsificare. Printre tehnologiile de fabricare a cocsului, a căror introducere şi/sau extindere trebuie avute în vedere, menționăm: stingerea uscată a cocsului, utilizarea şarjelor mixte, utilizarea cocsului de petrol etc. Aplicarea acestor tehnologii creează posibilitatea obținerii unor efecte economice deosebite – reducerea perioadei de cocsificare cu 20-25%. reducerea consumului de cocs la elaborarea fontei cu 10-15% şi utilizarea huilelor slab cocsificabile.

Consumul ridicat de combustibil în procesul de **elaborare a fontei**, înregistrat în prezent, 560-600 kg cocs/t fontă, face necesară orientarea modernizărilor tehnologice din domeniu spre înlocuirea parțială a cocsului cu alți purtători de energie – gaze naturale, cărbune praf, păcură, gudron – mai ieftini şi mai uşor accesibili. Principalii factori care determină nivelul consumului de cocs la elaborarea fontei şi asupra cărora trebuie acționat sunt, în principal, următorii: calitatea încărcăturii furnalelor şi, în primul rând, conținutul de fier al acesteia; cantitatea şi natura combustibilului injectat la gurile de vânt; rezistența mecanică, conținutul de cenuşă şi sulf al cocsului precum şi gradul de automatizare în supravegherea şi conducerea proceselor din furnal.

În concluzie, se poate aprecia existența unor posibilități largi de îmbunătățire a tehnologiilor şi a condițiilor de exploatare a utilajelor în domeniul elaborării fontei.

În domeniul **elaborării oțelului** decalajul dintre siderurgia națională şi siderurgiile țărilor industrializate apare atât în ceea ce priveşte structura tehnologică pe procedee de elaborare cât şi la nivelul tehnologic al utilajelor şi tehnologiile aplicate.

În perspectivă, ținând cont de consumul aparent de oțel al României din ultimii ani, 10-11 mil. tone/an, poate fi realizată restructurarea structurii tehnologice de elaborare a oțelului. Menținerea la nivelul acesta, 10-11 mil. tone/an, a producției de oțel a României va permite, cu eforturi apreciate la 25-30 mld. lei, renunțarea treptată la procedeul Siemens-Martin.

În domeniul elaborării oțelului în convertizoare cu oxigen este necesară extinderea utilizării tehnologiei cu postcombustie, a tehnologiei cu insuflare combinată prin bolta şi vatra convertizorului şi utilizarea de cocs mărunt în încărcătură.

Evident, prin scăderea producției de oțel va apărea un excedent de capacități de prelucrare a oțelului, ceea ce va necesita efectuarea unor investigații în scopul identificării posibilităților de acoperire a acestora cu contracte de cooperare şi colaborare internațională.

În vederea creşterii eficienței economice a siderurgiei naționale trebuie avute în vedere atât crearea de societăți mixte de producție şi comercializare cât şi servicii de tip processing. În acelaşi timp, intensificarea eforturilor pentru înființarea de societăți mixte în domeniul extracției şi prelucrării minereului de fier şi a cărbunelui cocsificabil în scopul creării premiselor necesare reducerii efortului valutar, considerăm a fi absolut necesare.

În vederea creşterii eficienței economice a proceselor siderurgice şi reducerii potențialului poluant al acestora este necesară utilizarea unor materii prime, materiale şi surse energetice calitativ superioare, precum şi ridicarea gradului de prelucrare a subproduselor de proces, îndeosebi a celor reeditate în urma procesului de cocsificare a cărbunelui şi valorificării zgurilor de furnal şi convertizor. Un accent deosebit va trebui pus pe extinderea turnării continue şi a altor tehnologii moderne de elaborare şi prelucrare a oțelului ceea ce va permite reducerea consumurilor de materii prime, materiale şi energie.

Din punct de vedere al eficienței economice, considerăm de mare oportunitate renunțarea la fabricarea în țară a unor produse metalurgice a căror asimilare şi/sau fabricare necesită eforturi materiale incomparabil mai mari decât importarea acestora (îndeosebi în domeniul echipamentului nuclear, al construcțiilor de aeronave etc.)

ELEMENTE DE DIAGNOZĂ A DEZVOLTĂRII ACTUALE A INDUSTRIEI CONSTRUCȚIILOR DE MAŞINI ŞI DE FUNDAMENTARE A STRATEGIEI DE RESTRUCTURARE A ACESTEIA ÎN PERSPECTIVĂ

Olga MIHĂESCU
Victor PLATON

I. Principalele caracteristici ale dezvoltării actuale a industriei construcțiilor de maşini

1. Ponderea mare, în structura ramurii, a industriilor producătoare de maşini şi utilaje relativ simple care necesită, pentru realizare, o mare cantitate de materii prime. Industria de tractoare, autovehicule, camioane şi maşini agricole constituie peste 45% (în anul 1988) din producția MICM.

Nu au fost dezvoltate, în cadrul subramurilor industriale fabricații, grupe de produse şi produse de înaltă intensitate tehnologică. Se constată o lipsă de selectivitate, dezvoltarea făcându-se pe toate fronturile. În acest fel s-au dezvoltat excesiv, față de necesitățile naționale, industriile de autocamioane, nave, tractoare, vagoane etc., fără a se asigura condițiile pentru penetrarea largă pe piața mondială a produselor româneşti din aceste domenii.

2. Lipsa de competitivitate a produselor şi a proceselor de producție combinată cu politica de forțare a exporturilor, a determinat realizarea unor exporturi neeficiente sau reduse ca amploare, nesatisfacerea din punct de vedere calitativ a industriei naționale cu produse şi servicii.

Capacitățile mari realizate şi lipsa de competitivitate a determinat realizarea unui însemnat volum de producție pe stoc (tractoare, autocamioane etc.), care nu pot fi vândute în exterior. Lipsa de competitivitate se manifestă pe plan tehnic şi calitativ şi pe plan economic prin prețurile relativ mari cu care erau oferite la export.

3. Rigiditate (lipsă de flexibilitate) la modificările mediului economic în care activează întreprinderile din industria construcțiilor de maşini datorită ciclurilor lungi de cercetare-proiectare, lansare în fabricație – fabricație-vânzare-testare-omologare a unui produs nou durează între 3,5-5 ani în România comparativ cu 1,2 ani în Japonia şi 2 ani în SUA.

4. Dotări (fonduri fixe), excesive din punct de vedere valoric, care sunt neutilizate (strunguri carusel de 16 m, prese de 6.000 tf. 12000 tf. etc.) la întreaga capacitate. Aceste fonduri fixe sunt folosite pentru operații simple care

pot fi executate pe maşini şi utilaje de mai mici dimensiuni. În acest fel costurile de fabricaţie sunt încărcate, în mod excesiv, cu cote de amortizare foarte mari.

5. Dezvoltarea tehnologiilor care prelucrează aproape exclusiv materialele metalice, creându-se o dependenţă mare de oţel. Nu au fost luate în consideraţie materialele de substituţie cum ar fi aluminiul, tehnopolimerii, ceramica tehnică, materialele compozite etc. şi care în alte ţări dezvoltate determină mutaţii profunde, de „decuplare" de baza de materii prime tradiţionale. Nu au fost soluţionate problemele tehnice şi tehnologice a introducerii noilor materiale în fabricaţia curentă.

6. Existenţa unor dezechilibre între mărimea întreprinderilor. Existenţa unor întreprinderi foarte mari favorizate prin investiţii, cadre cu pregătire superioară, licenţe şi acorduri de cooperare cu firme străine de unde s-a importat tehnică de vârf şi a unora mai mici din industria orizontală care funcţionează cu tehnologii învechite (unele de peste 30 de ani) în localuri necorespunzătoare şi cu forţă de muncă necalificată.

7. Folosirea unor pârghii de stimulare a produselor necompetitive pe seama celor competitive prin intermediul cursului de revenire planificat conform căruia se deconta valoarea produselor exportate.

8. Pregătirea necorespunzătoare a forţei de muncă. Perioadele de pregătire profesională şi recalificare au scăzut continuu acordarea de categorii făcându-se exclusiv pe baza vechimii în muncă.

Faţă de alte ţări, în care pregătirea forţei de muncă, perfecţionarea şi recalificarea ei durează până la 250-300 ore/an, la noi în ţară acest lucru se făcea formal, cu cadre prost pregătite.

Acest fapt îngreunează extrem de mult introducerea sistemelor flexibile de fabricaţie, a roboţilor, a sistemelor de conducere computerizată a producţiei.

II. Elemente pentru conturarea strategiei de restructurare şi dezvoltare a industriei construcţiilor de maşini

A. Pe termen scurt

- Menţinerea fabricaţiilor actuale în funcţie de cerinţele exprese ale economiei naţionale şi de contractele de export existente, cu întărirea obligaţiei furnizorilor de materiale, subansamble, piese etc. de a le asigura în structura sortimentală şi la parametrii tehnici solicitaţi. În paralel, este necesar să se asigure întreprinderilor fonduri sau chiar credite valutare pentru achiziţionarea din import a unor materiale, piese, subansamble (importuri de completare) care condiţionează performanţele tehnice ale produselor (şi chiar acceptarea lor de către partenerii străini) şi care nu se produc în ţară sau nu sunt acceptate de beneficiari datorită calităţii necorespunzătoare. Fondurile sau creditul valutar să se acorde în funcţie, îndeosebi, de posibilităţile de export imediat, şi, totodată, de disponibilităţile valutare ale economiei naţionale, fără dobândă pe o

perioadă limitată de timp în cazul creditului. La exportul în țările membre ale CAER şi în alte țări cu care există acorduri de clearing, se va urmări epuizarea posibilităților de asigurare a importurilor de completare din țări socialiste cu performanțe ridicate în domeniile respective, evitându-se transferul de devize vest în devize est. Considerăm că, în această perioadă, nu este indicat să se aprobe importuri pentru dezvoltarea bazei tehnice, ci numai pentru unele completări care condiționează direct realizarea produselor cu desfacerea asigurată.

- Realizarea de piese de schimb şi produse de industrie orizontală în cantitățile şi specificațiile cerute de beneficiari pentru a sprijini funcționarea corespunzătoare a maşinilor şi utilajelor în exploatare la beneficiari (în țară şi în străinătate), cât şi fabricațiile de produse finale complexe cu desfacere asigurată.

- Respectarea strictă a disciplinei tehnologice în producție în ceea ce priveşte recepția materialelor, subansamblelor primite de la furnizori, ca specificații şi parametrii tehnici, prelucrarea lor prin procedeele tehnologice şi în fluxul tehnologic prevăzute în documentație, cu eliminarea tuturor derogărilor care nu se datorează calității defectuoase a proiectelor de execuție.

- Diagnosticarea cât mai corectă a: potențialului economic al unităților economice din cadrul fiecărui domeniu al ramurii (deci, a capacităților de producție, a bazei tehnico-materiale, a fondurilor de C-D, valutare, financiare, a forței de muncă); profilului de fabricație a acestora, gamei sortimentale a produselor fabricate, nivelului performanțelor tehnice şi a calității acestora, poziției față de realizările şi tendințele progresului tehnic mondial în domeniul nivelului tehnologiilor generale şi specifice fiecărui domeniu, distanța față de situația de pe plan mondial, implicațiile asupra eficienței economice, competitivității internaționale a produselor, în ceea ce priveşte volumul exportului şi dinamica acestuia, nivelul prețurilor externe pe produse şi pe unitatea de performanță comparativ cu situația competitorilor străini, gradul de pătrundere pe piețele străine şi posibilitățile de menținere şi lărgire a acesteia etc., ca şi raporturile dintre eficiența externă şi cea internă a fabricațiilor.

Sunt necesare, totodată, largi sondaje de opinie în rândul beneficiarilor interni în legătură cu cerințele de perspectivă ale diferitelor domenii utilizatoare din țară (atât în ceea ce priveşte volumul posibil al cererii, cât şi, mai ales, performanțele aşteptate de beneficiari, raportul dintre acestea şi prețurile produselor), în paralel cu prognozele tehnologice strict specializate şi cu prospecțiunile serioase ale pieței externe.

În cadrul diagnosticului trebuie dezvoltate corespunzător analizele realiste a situației economico-financiare şi a eficienței ramurii, pornind de la bazele de date primare din unități şi nu de la cele centralizate sau de la indicatorii valorici ai subramurilor şi ramurilor. De exemplu, în evaluarea costurilor este necesar să se elimine elementele de plusprodus camuflate pe care le cuprindeau până acum (impozitul asupra fondului de salarii, contribuția la fondul de CS-DT-IPT ş.a.). De asemenea, în aprecierea capacității de

autofinanțare şi susținere a propriei dezvoltări, considerăm util să se utilizeze în analize întregul volum al rezultatelor financiare obținute (deci, înainte de repartizarea acestora conform dispozițiilor legislative existente în acest domeniu) ca şi fondul de amortizare existent.

În scopul obținerii unei imagini cât mai corecte a situației, pe ansamblul ramurii şi al principalelor domenii din cadrul acesteia, se va elabora balanța legăturilor dintre ramuri pentru fiecare.

Pentru formularea, pe baza analizelor diagnostic efectuate, a strategiei de restructurare propriu-zisă şi dezvoltare în perspectivă a acestei ramuri trebuie să prestabilim obiectivele economico-sociale care să reprezinte finalitatea eforturilor depuse în concordanță cu obiectivele economico-sociale de ansamblu ale dezvoltării economiei naționale. De asemenea, sunt necesare opțiuni politico-economico-sociale în probleme care condiționează substanțial politicile aplicate în fiecare etapă a dezvoltării conform strategiei stabilite.

În legătură cu obiectivele economico-sociale considerăm că, în plan social, o societate democratică nu poate urmări decât sporirea bunăstării materiale şi spirituale a omului (ceea ce modifică importanța consumului în strategia dezvoltării) şi, în plan economic, o societate modernă nu poate fi decât eficientă şi competitivă.

În ceea ce priveşte cea de-a doua cerință, considerăm că problemele majore în legătură cu care trebuie stabilit consumul general – pentru a stabili premisele continuității politicilor guvernamentale ce vor fi promovate în fiecare legislatură de partidele ce vor câştiga alegerile – sunt următoarele:

- tipul de economie către care ne îndreptăm;
- natura relațiilor de producție (derivând din prima).

Caracterul imperios al răspunsurilor la aceste întrebări este dat de faptul că mecanismul de funcționare a economiei – şi corespunzător, al fiecărui domeniu în parte – se modifică substanțial de la un tip de economie la altul, ca şi pârghiile economico-financiare utilizate.

Fără a fi aprofundat suficient problemele şi fără a lua în considerare toate elementele ce s-ar impune, noi pledăm, totuşi, pentru o economie de mare intensitate tehnologică (de „high tech”) în perspectivă, care să folosească în funcționare cele mai eficiente mecanisme şi pârghii, indiferent dacă provin din sistemul economiei socialiste sau capitaliste. În acest spirit vor fi elaborate şi elementele strategice pentru dezvoltarea în perspectivă a industriei construcțiilor de maşini ce se vor prezenta în continuare.

Pentru această ramură, se consideră că perioada de tranziție la o nouă fază a dezvoltării sale pe coordonate de eficiență şi competitivitate, este diferită de la un domeniu la altul şi variază între 6 şi 12 ani, apreciere care se bazează pe duratele medii de recuperare a eforturilor de modernizare, duratele de viață a produselor şi tehnologiilor din cadrul acestora.

B. În cadrul perioadei de tranziție se apreciază că strategia restructurării şi dezvoltării ramurii trebuie să aibă în vedere:

1. Modernizarea structurii ramurii, atât prin modificarea contribuției subramurilor şi domeniilor actuale la realizarea producției ramurii, pe baza unei strategii de specializare națională în unele domenii, cât şi prin modificarea structurilor microindustriale ale fiecărui domeniu în parte.

- Selectarea domeniilor de specializare națională din cadrul construcției de maşini trebuie să se facă, în principal, pe baza existenței unui know-how şi a dotării cu factori de producție (această ramură fiind relativ independentă de dotarea cu resurse naturale), pe de o parte, şi pe baza analizei fazei din ciclul de viață în care se află producția acelor produse sau grupe de produse în momentul deciziei şi perspectivele acesteia, pe de altă parte. Selectarea crenelurilor de specializare națională la nivel microeconomic este relativ simplă, constând în alegerea pentru fabricație a acelor produse care se află în faza puternic ascendentă din ciclul de viață. La nivel macroeconomic, această selecție se realizează concret prin stabilirea de creşteri mai rapide a producției unor grupe de produse sau domenii de fabricație (cărora li se poate urmări ciclul de viață) în funcție de faza din ciclul de viață în care se află.

- Stabilirea unor ritmuri de dezvoltare accelerată a domeniilor de specializare națională şi sprijinirea de către stat a asigurării condițiilor pentru dezvoltarea corespunzătoare a potențialului de C-D, uman, tehnic, tehnologic material, financiar şi valutar necesar pentru susținerea creşterilor preconizate în aceste domenii.

Sprijinirea de către stat a domeniilor de specializare națională din construcția de maşini se poate face prin:

- acordarea de credite cu dobândă variabilă (inclusiv valutare);
- lansarea de comenzi guvernamentale;
- acordarea de subsidii pentru încurajarea exportului;
- stabilirea de bariere vamale protecționiste care să se diminueze în timp, pe măsură ce industria respectivă îşi sporeşte competitivitatea. Acestea să se aplice pe un termen limitat, diferit de la un domeniu la altul după complexitatea fabricațiilor şi importanța lor pentru economia națională. În perioada respectivă, industriile în cauză vor avea obligații ferme, eventual convenite cu statul, de sporire treptată a eficienței şi competitivității produselor.

- Modernizarea structurilor microindustriale ale fiecărui domeniu (îndeosebi a celor de specializare națională), atât prin înnoirea gamei sorto-tipo-dimensionale a produselor realizate cât şi a produselor propriu-zise, în conformitate cu tendințele progresului tehnic contemporan privind:

- încorporarea de microelectronică în produs;
- reducerea greutății pe unitatea de performanță;

- ridicarea performanțelor tehnice la nivelul exigențelor utilizatorilor;
- încorporarea de materiale noi, cu proprietăți fizico-chimice superioare şi cu prețuri mai reduse etc.

În paralel, pentru a reduce efectele economice negative induse de tendințele de creştere mai rapidă a prețurilor maşinilor şi utilajelor noi față de sporul de performanțe funcționale asigurat sunt necesare măsuri corespunzătoare în ceea ce priveşte mecanismul de stabilire a prețurilor acestora, ca şi în reglementările legislative cu privire la stabilirea gradului de noutate al produselor.

Bineînțeles, propunerea este valabilă până la modificarea regimului de vânzare dirijată a produselor acestei ramuri, care constituie mijloace de producție şi care nu sunt supuse legilor cererii şi ofertei şi, într-o oarecare măsură, nici legii valorii, datorită inexistenței unei piețe a acestora.

- Stabilirea unor largi cooperări pe planul cercetării ştiințifice şi dezvoltării tehnologice, al producției şi comercializării produselor finale din domeniile de specializare națională, în paralel cu creşterea gradului de internaționalizare a, activităților de cercetare, producție şi comercializare în domeniul industriei orizontale corespunzătoare.

2. Păstrarea în proprietatea de stat a unităților din industriile de specializare națională şi a celor din industria orizontală care realizează subansamble specializate şi dirijarea limitată a dezvoltării acestora (prin planificarea orientativă). În paralel, se va lărgi treptat autonomia unităților în orientarea dezvoltării, în asigurarea resurselor materiale, tehnice şi tehnologice, financiare şi valutare necesare dezvoltării, în desfacerea produselor prin stabilirea de relații directe cu partenerii din străinătate.

Având în vedere implicațiile negative pe planul utilizării capacităților de producție, indicilor de valorificare a materiilor prime şi eficienței (demonstrată de studiile ICRISI) ale integrării capacităților de prelucrare primară în unități de mari şi foarte mari dimensiuni, cu grad redus de specializare, se propune autonomizarea acestora.

De asemenea, dat fiind gradul redus de adaptabilitate la modificarea cererii, lipsa de flexibilitate, problemele sociale şi implicațiile negative asupra costurilor regiilor de secție şi de întreprindere pe care le prezintă întreprinderile mari şi foarte mari ce domină structura dimensională a unităților din industria construcțiilor de maşini, se propune „desfacerea” acestora după specificul tehnico-tehnologic şi al profilului de fabricație al secțiilor care le compun.

În felul acesta, se asigură şi accentuarea caracterului de industrie de montaj a industriei construcțiilor de maşini, pe care această ramură îl are de multă vreme pe plan mondial, ca şi premisele eficientizării mai rapide a activității datorită sporirii gradului de cointeresare a colectivelor de muncă în rezultatele activității economico-productive.

Unitățile din domeniile ce nu fac parte din categoria celor de specializare națională ca şi a celor din industria orizontală de uz general pot fi supuse experimental funcționării pe principii de economie de piață, prin trecerea în proprietatea unor întreprinzători particulari – fie pe baza vânzării, fie a restituirii treptate a valorii acestora – sau prin cedarea dreptului de folosință pe perioadă limitată etc. (propunere insuficient fundamentată, ea constituind o alternativă posibilă numai după Revoluție).

PROBLEME PRIVIND RESTRUCTURAREA ŞI DEZVOLTAREA INDUSTRIEI ELECTRONICE, ELECTROTEHNICE ŞI INFORMATICE

Elena PELINESCU

A. Punct de vedere privind urnele probleme generale ale restructurării şi dezvoltării industriei româneşti

Conturarea punctului de vedere cu privire la unele probleme ale restructurării şi dezvoltării industriei româneşti are în vedere următoarele premise:

- economia şi în cadrul ei, industria a funcționat pe baza unui mecanism economic caracterizat prin:
  - sisteme de planificare excesiv centralizate – care au împiedicat dezvoltarea şi valorificarea inițiativei întreprinderilor industriale – în cadrul căreia exista o necorelare între cantitatea şi calitatea resurselor alocate şi volumul şi structura producției;
  - sisteme de organizare şi conducere bazate pe principiile autogestiunii economico-financiare şi autoconducere, încorsetate de normative economico-financiare, restricții în utilizarea pârghiilor valorice etc. care limitează, până la anulare, posibilitățile autogestiunii şi autoconducerii activității economico-productive a întreprinderilor industriale, centralelor etc.;
  - îngustarea ariei de adoptare a deciziilor la nivelul unităților ca urmare a conducerii excesiv centralizate;
  - existența unui sistem informațional necorespunzător care nu asigura operativ informațiile necesare cu privire la volumul şi structura cererii interne şi externe pentru corelarea acesteia cu volumul şi structura producției;
- politica economică urmărită a dus la industrializarea forțată, crearea unor disproporții între ramurile şi subramurile economiei naționale, disiparea eforturilor financiare, materiale, umane prin asimilarea, fără discernământ, a unei game tot mai largi de produse cu implicații negative asupra calității şi eficienței producției;
- marea proprietate socialistă a constituit principala formă de proprietate în economia românească.

În perspectivă, pe termen scurt şi mediu, se consideră necesară trecerea treptată la dirijism limitat în conducerea economiei naționale, promovând larg inițiativa privată la nivel microeconomic prin creşterea autonomiei întreprinderilor, asigurând condiții reale trecerii la economia de piață. În acest sens se consideră necesar a se lua următoarele măsuri:

- Analiza legislației economice existente şi compararea acesteia cu cea anterioară în scopul evidențierii şi modificării, în primă etapă, a acelor reglementări legislative, care blochează capacitatea de acțiune a întreprinderilor economice impietând sau diminuând posibilitățile de valorificare a inițiativei acestora.

- Selectarea unui nomenclator de produse ce condiționează realizarea obiectivelor de îmbunătățire a calității vieții şi a unor obiective strategice; pentru aceste produse volumul şi structura producției vor fi stabilite prin planuri pe intervale – maxim şi minim astfel încât să nu se depăşească aceste limite.

- Stimularea inițiativei private la nivel microeconomic prin adoptarea unor măsuri legislative care să vizeze:

- acordarea dreptului de a realiza individual sau prin asociere (asociații mici de 20-50 persoane) a unor lucrări de către personalul muncitor (indiferent dacă este angajat sau nu) cum ar fi: proiecte, mici lucrări de antrepriză, servicii etc. cu plata unui impozit către stat;
- cotele de impozit să fie progresive, funcție de mărimea veniturilor obținute din prestarea acestor servicii şi de timp, asigurându-se menținerea interesului individual pentru aceste acțiuni, dar şi un echilibru printr-o corelare a legii cu privire la aceste impozite cu o lege, a evaziunilor fiscale (legea evaziunilor fiscale să fie dură, controlul strict al acestor activități);
- crearea condițiilor de procurare, la prețuri asemănătoare celor practicate în livrările între întreprinderi de stat, a bazei tehnico-materiale necesare desfăşurării acestor activități, servicii etc. (inclusiv scule);
- acordarea dreptului persoanelor individuale, asociațiilor de a încheia contracte cu întreprinderile de stat, cu toate unitățile economice pe faze, operații etc., cu respectarea normelor privind calitatea şi răspunderile ce decurg din neîncadrarea în aceste norme şi termene.

Prin aceste măsuri s-ar asigura: sporirea gamei serviciilor oferite populației (servicii ce nu sunt satisfăcute de unitățile economice existente în sfera serviciilor), realizarea unor proiecte în prețuri mult mai mici decât cele ale unităților de cercetare (întrucât nu includ cheltuieli de regie atât de mari ca cele practicate de aceste unități), valorificarea inițiativei private atât în agricultură, cât şi în alte ramuri ale economiei.

- Orientarea prioritară a investițiilor spre domeniile care asigură satisfacerea nevoilor primare şi secundare ale populației, pentru modernizarea

bazei tehnice a învățământului şi a altor domenii ce contribuie la realizarea obiectivului de îmbunătățire a calității vieții. Ierarhizarea priorităților în funcție de starea reală a bazei tehnico-materiale a acestor domenii şi dimensiunea estimată a neajunsurilor (pierderilor) pe care le-ar provoca întârzierile, în perioadele viitoare.

- Acordarea de prioritate importurilor de resurse materiale (pentru asigurarea continuității producției la produsele la care există desfacere pe piața internă şi contracte ferme pe piața externă), pentru completare (subansamble, piese ce au fost asimilate în cantitate şi calitate nesatisfăcătoare în țară şi care condiționează calitatea unor produse ce au desfacere asigurată atât în țară, cât şi pe alte piețe).

- Stimularea şi încurajarea acțiunilor de cooperare economică şi colaborare tehnico-ştiințifică internațională (sub toate formele) în vederea valorificării capacităților de producție existente, a resurselor naturale şi umane ale țării, promovarea societăților mixte.

- Conturarea unul nou mecanism economico-financiar (acțiune pe termen lung).

B. Probleme şi măsuri privind restructurarea şi dezvoltarea industriei electronice, electrotehnice şi informatice

Analizele efectuate în perioada 1980-1989 în cadrul unor studii de cercetare au relevat că:

• Structura de producție a industriei electronice, electrotehnice şi informatice este dominată de grupele de produse: mijloace de automatizare, echipamente de electronică industrială şi profesională, motoare electrice, cabluri şi conductori electrici, aparataj electric de joasă tensiune şi sisteme de calcul; bunurile de larg consum şi-au diminuat ponderea în structura acestor industrii ca urmare a orientării prioritare spre producția de mijloace de producției.

• Exportul unor grupe de produse din aceste industrii a cunoscut o tendință de scădere (mijloace ale tehnicii de calcul, radioreceptoare etc.) în timp ce la alte produse a crescut (televizoare color şi alb-negru, mijloace de automatizare etc.); de remarcat că România oferă la export, în cadrul schimburilor cu țările membre ale CAER doar 5 tipuri de componente comparativ cu 27 oferite de R.D. Germană, 37 – Cehoslovacia, 25 Polonia, deținând cea mai mică pondere (0,3% comparativ cu 6,7% Cehoslovacia şi 5,4% R.D. Germană) în exportul (fizic) total de componente al țărilor membre ale CAER.

• Decalajele privind calitatea şi nivelul parametrilor tehnico-funcționale al produselor, în special, electronice se datorează rămânerilor în urmă în

domeniul tehnologiilor; se menționează că, în țările socialiste s-au făcut eforturi mari de eliminare a acestor decalaje prin achiziționarea de licențe – de exemplu, în Bulgaria s-a achiziționat licența pentru unitățile de discuri flexibile de 5¼ şi 3 inch. ce vor fi realizate într-o fabrică complet robotizată a cărei investiție a fost de 150 milioane dolari; R.D. Germană a achiziționat o unitate de producție de componente microelectronice de 300 milioane dolari etc.; calitatea necorespunzătoare a unor materii prime şi materiale electronice şi electrotehnice influențează, de asemenea, negativ nivelul parametrilor tehnico-funcționali şi calitatea produselor electronice şi electrotehnice româneşti.

• Capacitățile de producție au disponibilități în unele domenii din industria electrotehnică (mai ales domeniul cablurilor şi conductorilor, aparataj electric etc.) şi sunt în general, suficiente. Excepție, capacitățile din industria de componente şi unele bunuri de larg consum.

• Potențialul de cercetare-dezvoltare a acestor domenii (electronică, electrotehnică, informatică) este insuficient comparativ cu viteza de inovare a acestor domenii pe plan mondial şi cerința de eliminare a decalajelor înregistrate în țara noastră în ultimul deceniu; asimilarea, fără discernământ a unul număr mare de produse a condus le disiparea eforturilor de cercetare-dezvoltare.

• Industriile chimică, metalurgică, de construcții de maşini nu sunt în măsură, să asigure, ca structură şi volum necesarul de materii prime, materiale, echipamente de care are nevoie, în continuare, industria electronică şi informatică, ceea ce implică apelarea la import pentru o serie de resurse materiale, tehnologii, utilaje specifice.

Pe termen scurt şi mediu sunt necesare următoarele măsuri de restructurare şi dezvoltare a industriei electronice, electrotehnice şi informatice:

- Promovarea principiului dezvoltării selective, a susținerii acelor grupe de produse ce au asigurate condiții tehnico-materiale corespunzătoare şi înregistrează cele mai reduse decalaje de nivel tehnic şi calitativ.

- Dezvoltarea prioritară a bunurilor de larg consum electronice şi electrotehnice pentru care există o piață internă ale cărei cerințe sunt neacoperite dar şi posibilități de export.

- Orientarea prioritară a materiilor prime româneşti spre realizarea unor produse complexe, ce pot asigura o valorificare superioară a resurselor naturale şi umane şi livrarea la export a acestor produse complexe (astfel, este mai eficient să se promoveze exportul de motoare electrice, decât cel de conductori de bobinaj).

- Dezvoltarea prioritară a industriei de componente electronice prim achiziționarea de tehnologii şi ridicarea la un nivel superior a fabricațiilor de componente electronice pasive, a unor componente electronice de mare putere pentru care țara noastră are o bogată experiența (inclusiv în concepție), permiterea importului de materii şi materiale (substanțe pure şi ultrapure,

materiale electronice etc.) care au fost asimilate la un nivel tehnic şi calitativ necorespunzător, dăunând calității şi nivelului parametrilor tehnico-funcționali ai produselor finale.

- Renunțarea la fabricarea acelor materii prime şi materiale electronice şi electrotehnice care nu se pot obține la parametrii tehnici şi de calitatea corespunzătoare exigențelor acestor industrii şi aducerea lor din import.

- Susținerea dezvoltării industriei informatice, electronice şi electrotehnice pe baza unor largi acțiuni de cooperare economică internațională şi stimularea organizării unor societăți mixte.

- Participarea largă la programe bilaterale sau multilaterale de colaborare tehnico-ştiințifică în scopul eliminării decalajelor existente.

- Organizarea unei rețele de şcolarizare a utilizatorilor pentru a se asigura folosirea corectă atât a componentelor cât şi a echipamentelor electronice.

- Crearea unor forme organizatorice adecvate stimulării creației şi introducerii rapide în producție a acestor rezultate (de forma parcurilor ştiințifice).

- Stimularea şi sprijinirea industriei de programe în cadrul industriei de mijloace ale tehnicii de calcul; crearea cadrului organizatoric adecvat.

PUNCTE DE VEDERE CU PRIVIRE LA PROCESUL DE RESTRUCTURARE A INDUSTRIEI CHIMICE ŞI PETROCHIMICE ROMÂNEŞTI

Nicoleta HORNIANSCHI

A. Industria chimică şi petrochimică s-a dezvoltat cu un ritm mediu anual de circa 18% în ultimele trei decenii, fapt care a permis să se dubleze producția în cincinalul trecut.

Structura actuală a producției este dominată de produsele de mare tonaj, produsele petroliere, cele clorosodice şi îngrăşămintele chimice reprezentând circa 65% din valoarea producției. Ramura are un puternic caracter energointensiv în sensul că participă cu aproximativ 20% la realizarea producției globale industriale şi consumă circa 1/3 din energia afectată industriei. Ea necesită un volum apreciabil de fonduri fixe (circa 17% din volumul de fonduri fixe ale industriei), antrenează importuri substanțiale de țiței, rocă fosfatică etc. şi deplasarea unor volume mari de materii prime şi produse finale.

Subramurile industriale mici consumatoare de resurse (medicamente şi produse farmaceutice, coloranți, pigmenți etc.) au o pondere de numai 7% în volumul producției iar unele subramuri şi grupe de produse sunt la începutul dezvoltării (carbo-chimie, catalizatori enzimatici, metale rare, substanțe pure şi ultrapure etc.).

Dotarea tehnică este, în general, la nivelul mediu mondial, persistând însă şi anumite fonduri fixe cu o vechime de circa 25-30 de ani. Menținerea în funcțiune a instalațiilor vechi – în fabricarea ureei, amoniacului, produselor clorosodice, uleiurilor lubrifiante şi industriale etc. – influențează negativ indicatorii de calitate şi eficiență ai producției (în unele fabricații consumurile specifice energetice sunt cu 25-50% mai mari decât realizările de vârf pe plan mondial).

Există un decalaj în timp între momentele intrării în fabricație a unor noi generații de produse în țara noastră față de țările dezvoltate, în special, în fabricația de pesticide, fire şi fibre sintetice şi polimeri. Pe piața mondială se comercializează pesticide din generația a III-a, fire şi fibre din generația a II-a şi a III-a polimeri cu proprietăți speciale etc. produse care nu sunt încă asimilate de industria noastră chimică.

- Structura producției şi existența în exploatare a unor instalații vechi sunt principalii factori care acționează în sensul menținerii la un nivel ridicat a cheltuielilor materiale în costul producției (aproximativ 80% în țara noastră față

de 60% în unele țări cu o industrie chimică dezvoltată) şi a valorificării încă mici la export a materiilor prime şi energiei consumate. Reține în mod deosebit atenția faptul că, în timp ce 58,4% din exportul total de produse chimice al României îl reprezintă produsele cu preț mediu unitar sub 500 dolari/tonă, în țările dezvoltate vest-europene aceeaşi categorie de produse are ponderi mult mai reduse, între 5,5% şi 16,3%.

- Crearea unor capacități de producție foarte mari, neracordate la posibilitățile reale de acoperire cu resurse proprii, în special, materiale şi energetice, şi care, pentru o serie de produse de mare tonaj, energointensive (ex.: sodă caustică şi sodă calcinată, combustibili petrolieri, materiale plastice de uz general etc.), depăşesc necesarul intern al economiei naționale, a determinat, alături de planificarea excesivă a producției, o organizare a proceselor de fabricație tipică sistemelor rigide, statice, greu adaptabile la schimbările apărute pe plan mondial.

- Potențialul de C+D, deşi important (circa 20.000 de persoane) fiind necorespunzător orientat, în special, către asimilarea de produse şi tehnologii în detrimentul cercetării fundamentale şi elaborării de produse şi tehnologii originale şi dispunând de o dotare incompletă şi documentare precară nu se găseşte în situația de a rezolva integral cu forțe proprii, gama largă de probleme pe care restructurarea industriei chimice şi petrochimice pe baza rentabilității şi eficienței le ridică.

- Forța de muncă din ramura analizată se caracterizează, pentru domeniile tradiționale ale chimiei şi petrochimiei, printr-o experiență şi un nivel de competență ridicat ce îi conferă disponibilități de export (asistență tehnică etc.) fiind însă, încă insuficient pregătită pentru domeniile noi (bioinginerie, radiochimie etc.).

B. La conturarea acțiunilor pe termen scurt şi a orientărilor pentru perioada de tranziție şi de perspectivă a activității de restructurare şi reconstrucție pe principiile rentabilității şi eficienței, a chimiei şi petrochimiei româneşti s-au avut în vedere următoarele premise:

- Industria chimică şi petrochimică dispune în prezent, potrivit estimărilor ministerului de resort de circa 1.108 instalații principale dintre care: 327 funcționează la capacitatea proiectată, 260 se apropie de 90% din aceasta, 178 lucrează cu 80% din capacitatea de proiect, 211 utilizează între 50 şi 80%, 90 de instalații funcționează cu mai puțin de jumătate din potențialul productiv, iar alte 54 nu produc deloc. Cauzele acestei situații rezidă, în principal în neasigurarea materiilor prime, materialelor şi energiei necesare ca şi în lipsa pieselor de schimb şi a unor utilaje-cheie ce nu au putut fi asimilate şi produse în țară de către unitățile industriei construcțiilor de maşini şi care, datorită politicii autarhice practicate de clanul dictatorial nu au putut fi procurate nici din import (deşi exportul ramurii reprezintă circa 25% din totalul exportului românesc de produse industriale).

- Capacitățile de producție existente şi în curs de realizare sau modernizare sunt capabile să satisfacă majoritatea cerințelor economiei naționale la orizontul anului 1990, şi, în bună parte, şi la orizontul anului 2000, cu excepția fabricațiilor încă nedezvoltate (produse ale biotehnologiilor, catalizatori, reactivi, metale rare şi ultrapure).

- Existența unor importante resurse neconvenționale, de materii prime şi combustibili (biomasă, fitomasă, cărbuni, subproduse şi deşeuri de fabricație – gudroane de cocserie, reziduuri din metalurgia neferoasă, zguri de oțelărie –) favorizează dezvoltarea cu precădere a industriilor care se bazează pe aceste resurse, scăzând ponderea celor bazate pe materii prime deficitare (țiței, gaz metan).

- Consumurile energetice ridicate ale produselor de mare tonaj (clorosodice, aluminiu, îngrăşăminte chimice etc.) atât în procesul de fabricație cât şi pentru transporturile destinate aprovizionării şi desfacerii, impun limitarea la strictul necesar a producției acestora.

- Experiența acumulată şi realizările din fabricațiile de coloranți, lacuri şi vopsele, articole tehnice din cauciuc şi prelucrate din mase plastice, reliefează oportunitatea orientării cu precădere a potențialului de dezvoltare către aceste domenii şi amplificarea cooperărilor internaționale în activitățile de CS-DT-IPT şi de producție.

- Rentabilitatea mai mare şi eficiența valutară mai ridicată a produselor de mediu şi mic tonaj (de exemplu: rentabilitatea este la site moleculare de 58,3%, la explozivi minieri de 16,8%, la coloranți şi pigmenți organici de 35,9% comparativ cu 9,3% la aluminiu şi aliaje din aluminiu, 8,1% la îngrăşăminte chimice şi 3,2% la sodă caustică) evidențiază oportunitatea dezvoltării cu prioritate a acestor grupe de produse.

C. Pornind de la aceste premise şi ținând seama de situația concretă, ştiințifico-tehnică şi economică, a diferitelor subramuri şi fabricații din industria chimică şi petrochimică, bine cunoscută specialiştilor din fiecare domeniu în parte, apreciem că pot fi evidențiate câteva măsuri comune, aplicabile celor mai multe dintre ele şi care, ar putea constitui puncte de plecare în procesul de restructurare şi reorientare a activității acestei ramuri în viitor.

a) Acțiuni pe termen scurt, având drept principal obiectiv evitarea destabilizării economiei în perioade imediat următoare:

- Asigurarea condițiilor economice concrete, normale, de funcționare a tuturor întreprinderilor chimice şi petrochimice în ceea ce priveşte aprovizionarea cu materii prime şi materiale, energia, piesele de schimb etc. la nivelul cerințelor reale ale realizării producției.

- În situația în care asigurarea climatului economic normal, menționat mai sus, nu este posibilă pentru toate sectoarele şi instalațiile în funcțiune (aceasta depăşind posibilitățile actuale ale economiei naționale) – este cred oportună evaluarea implicațiilor imediate, în special pe planul forței de muncă

dar nu numai, a trecerii lor temporare în conservare şi găsirea soluţiilor concrete, accesibile de rezolvare a problemelor ce apar, astfel încât, aceste treceri în conservare să nu producă dereglări în lanţ a altor sectoare economice, fenomen care, propagându-se în lanţ, ar fi apoi greu de eliminat. Am considerat necesară asocierea la noţiunea de conservare a cuvântului temporar întrucât capacităţile destinate acestui tratament ar putea deveni în alte condiţii tehnico-economice rentabile şi deci posibil de repus în funcţiune.

- Reevaluarea competenţelor în activitatea productivă a întreprinderilor astfel încât în punctele-cheie ale producţiei să fie utilizaţi cei mai buni specialişti, iar sectoarele economice să desfăşoare o muncă creativă bazată pe stimularea iniţiativei personale a fiecărui economist pentru rezolvarea diverselor greutăţi şi neajunsuri cu care se confruntă întreprinderea. Realizarea acestui climat economic normal de desfăşurare a producţiei mi se pare absolut necesară pentru a putea evalua corect eficienţa sau ineficienţa proceselor de producţie de la nivelul unei instalaţii, secţii, uzine etc. Asigurarea continuităţii proceselor de producţie la parametrii funcţionali optimi ar duce, cu siguranţă, la obţinerea produselor cel puţin de calitatea proiectată, realizându-se deci conformanţa faţă de documentaţiile tehnice şi, ar permite, concomitent, sesizarea punctelor nevralgice ele proceselor de producţie unde ar trebui să se intervină pentru atingerea obiectivelor eficientizării activităţii productive.

- Evidenţierea posibilităţilor de export, a unei părţi din forţa de muncă din industria chimică şi petrochimică devenită disponibilă ca urmare a trecerii în conservare a unor capacităţi de producţie sau sistării unor investiţii, în condiţii avantajoase pentru cei care ar dori să lucreze în străinătate.

- Efectuarea unor analize obiective, multicriteriale, bazate pe adevărul faptelor, a situaţiei din fiecare subramură în parte, din fiecare întreprindere, secţie şi instalaţie în vederea evaluării corecte a eficienţei economico-sociale şi a exportabilităţii rezultatelor activităţii lor. În industria chimică şi petrochimică se pune cu acuitate problema reevaluării disponibilităţilor de export astfel încât să se elimine practica de a se exporta produse intermediare (ca de exemplu, acrilonitril, diverse tipuri de materiale plastice, de fire şi fibre chimice etc.) ce pot fi prelucrate, la produse finale cu desfacere asigurată pe pieţele externe (la preţuri net superioare produselor intermediare din care provin) şi pentru a căror obţinere există în ţară capacităţi de producţie ce depăşesc necesarul intern. Plecând de la această cerinţă, se impune corelarea sarcinilor de export ale diferitelor sectoare de activitate, acordându-se prioritate exportului produselor rezultate din fazele de prelucrare avansată a materiilor prime (caracterizate printr-o valoare unitară şi eficienţă ridicată – medicamente, cosmetice, produse prelucrate din materiale plastice, speciale, produse prelucrate din cauciuc etc.).

- Deblocarea importurilor de materii prime şi materiale şi, în special, a importurilor de completare (aditivi, stabilizatori, produse farmaceutice, cauciuc natural etc.), necesare realizării unor produse prin al căror export se recuperează integral cheltuielile valutare efectuate (obţinându-se şi un aport

valutar net corespunzător) sau/şi care contribuie la eliminarea unor eforturi valutare cu mult mai importante pe care alte ramuri ale economiei naționale ar fi obligate să le facă pentru importul unor produse finite pentru care există condiții de obținere în țară.

- Reaprecierea rolului reclamei comerciale în interiorul şi, mai ales, în exteriorul țării ca forță motrice a promovării produselor chimice şi petrochimice româneşti, pentru popularizarea calității lor şi stimularea activității întreprinderilor în direcția sporirii performanțelor produselor realizate. Este cu deosebire cazul cosmeticelor, medicamentelor originale, detergenților, dar şi a altor produse chimice, de bună calitate, ce ar putea fi promovate pe piața mondială.

- Promovarea consecventă a liberei inițiative a întreprinderilor în stabilirea şi înnoirea nomenclatorului şi gamei produselor fabricate în concordanță cu posibilitățile proprii şi cerințele realizării unei producții eficiente, având desfacerea asigurată atât pe piața internă cât şi pe cea externă.

- Reevaluarea rolului ambalajelor şi al prezentării, în special, a acelor produse chimice ce vin în contact direct şi nemijlocit cu cumpărătorul individual (medicamente, săpunuri, detergenți, cosmetice, articole de uz casnic, produse din categoria lacurilor şi vopselelor, jucării, articole de papetărie etc.) în vederea sporirii competitivității acestora, precum şi crearea condițiilor concrete propice realizării unui service corespunzător, domeniu în care marile firme chimice exportatoare de lacuri şi vopsele, coloranți şi pigmenți, produse prelucrate din cauciuc şi din materiale plastice pesticide şi îngrăşăminte chimice etc. fac eforturi deosebite.

b) Orientări, pentru perioada de tranziție

- Redimensionarea producției unor subramuri şi grupe de produse care înregistrează tendințe clare de saturare pe piața internă şi pe cele externe sau care în condițiile producției interne nu pot fi competitive, în principal, din considerente geoeconomice (ca, de exemplu, materialele plastice de uz general, combustibilii petrolieri, îngrăşămintele fosfatice şi potasice etc. – produse prevenite din materii prime obtenabile la prețuri prohibitive comparativ cu țările care dispun din abundență de resursele naturale corespunzătoare).

Apreciem, totuşi, că la luarea deciziilor de sistare a unor investiții în derulare trebuie avute în vedere stadiul în care se află acestea (ponderea lucrărilor executate în totalul valorii de investiții), eventualele alternative de reorientarea lor în scopul fructificării valorilor materiale şi umane înglobate în obiectivele parțial sau integral realizate ca şi utilizarea tuturor posibilităților oferite de diferitele forme de cooperare şi de colaborare cu terți în scopul eficientizării unora dintre aceste investiții şi exploatării lor ulterioare în condiții reciproc avantajoase.

- Înnoirea tehnologică a acelor fabricații de produse chimice şi petrochimice capabile să-şi asigure autogestiunea valutară, inclusiv pe baza importului de tehnologie, utilaje sau/şi echipamente în condițiile în care celelalte

domenii industriale sau de CS-DT din țară nu le pot asigura la performanțe similare cu cele ale produselor şi serviciilor comercializate pe plan mondial.

- Intensificarea cooperării internaționale, în cercetare, producție şi comercializare pentru realizarea şi valorificarea unor produse de înaltă complexitate pe baza unor eforturi financiare, investiționale, umane etc. conjugate astfel încât ordinul de mărime al acestora să nu depăşească posibilitățile economiei româneşti.

- Alegerea şi oferirea la export a acelor produse competitive atât din punct de vedere calitativ cât şi economic, utilizând pentru aprecierea nivelului de competitivitate prețul extern obținut de produsele româneşti şi de cele similare străine pe aceleaşi piețe, în condiții comparabile de ofertare.

- Valorificarea subproduselor rezultate din procesele de fabricație pe baza adoptării celei mai eficiente filiere de prelucrare (în interiorul aceleaşi ramuri industriale sau şi în alte ramuri şi domenii de activitate).

c) Orientări de perspectivă

- Dezvoltarea selectivă a producției industriale pe baza principiilor avantajului comparativ, ceea ce presupune, printre altele, redimensionarea sau/şi reprofilarea unor capacități de producție cu implicațiile inerente în planul ocupării forței de muncă.

- Dimensionarea optimă pe baza unor analiza multicriteriale, a capacităților de producție, luând în considerare, în principal, eficiența economico-socială şi posibilele efecte pe termen lung asupra ecosistemelor.

- Concentrarea eforturilor de CS-DT, financiare, investiționale etc. către dezvoltarea domeniilor selectate potrivit strategiei adoptate, pentru realizarea în timp util a unor produse care să răspundă cerințelor pieței interne şi externe.

PUNCTE DE VEDERE ASUPRA UNOR PROBLEME ALE DEZVOLTĂRII ECONOMICE ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE

Lucian ALBU

1. Reducerea la minim a ratei acumulării (dacă economia națională a suportat pe parcursul unor perioade lungi rate de acumulare în jur de 40%, de ce nu ar „suporta" pentru cel puțin un an o rată de acumulare minimă). De exemplu, micşorarea ratei de acumulare numai de la 30-40% la 15-20% ar permite dublarea sau triplarea coeficientului de eficiență a investițiilor (de la mai puțin de 0,1 la valori cuprinse între 0,2-0,3), concomitent cu sporirea consumului populației.

Pe planul practicii, ar trebui analizate riguros, în primul rând, obiectivele mari de investiții, cele a căror continuare ar înghiți volume uriaşe de resurse (Combinatul Siderurgic Călăraşi, deschiderea unor noi zăcăminte de lignit sau de minereuri sărace etc.). Analizele efectuate de specialiştii cei mai competenți ar trebui să aibă în vedere, în ordine, următoarele probleme: ecologice, economice, ale ocupării forței de muncă.

2. Inițierea urgentă a unor măsuri concrete în direcția descentralizării economiei. Autonomia reală, nu formală, în profil teritorial şi la nivel de unitate economică. Primul pas ar fi ca fiecare unitate sau verigă organizatorică să studieze şi să răspundă singură cum îşi vede viitorul. Acesta ar constituit primul semn de existență autonomă. Desigur, unitățile vor trebui să facă apel la cercetarea ştiințifică, la învățământul superior, ceea ce va constitui o experiență utilă pentru colaborarea în viitor. Portofoliul de idei astfel constituit va putea fi folosit ulterior la fundamentarea unor decizii privind restructurarea economiei.

3. Modificarea opticii în conducere şi planificare-prognoză. Descentralizarea presupune înlocuirea treptată a planului unic (rigid şi nerealizabil) prin câțiva parametri de control, mai eficienți cognitiv (şi mai reduşi ca număr) decât vechii indicatori de plan, contradictorii, de altfel, în multe privințe.

Renunțarea la metodele de planificare bazate pe regresii lineare, pe metoda proporției simple sau a altora de acest gen. Balanțele, oricât s-ar dinamiza, sunt, totuşi, din punct de vedere operațional, utile numai inventarierilor şi surprinderii unor modificări pe intervale mari de timp. Mai utilă ar fi, atât pe plan teoretic, cât şi practic, utilizarea unui set de parametri judicios aleşi, aşa cum se procedează din ce în ce mai mult în economiile occidentale. Studierea evoluției unor asemenea parametri în „zonele fierbinți" din

vecinătatea punctelor de discontinuitate ar fi mult mai eficace (ca volum de muncă, ca operativitate şi ca putere cognitivă) decât întocmirea anuală, trimestrială, lunară sau decadală a unor balanțe contabile sau statistice, a unor balanțe materiale sau ale forței de muncă etc. (oricum crearea şi actualizarea acestor balanțe neintrând în sfera cercetării ştiințifice).

4. Folosirea unor modele-sondă derivate din teoria catastrofelor (denumită şi a stabilității structurale) şi a potențialelor sau din teoria aşa-zis fractală se dovedeşte deosebit de fructuoasă într-o serie de ştiințe fundamentale şi în numeroase aplicații practice. De ce să nu procedăm şi în cercetarea economică românească aşa, mai ales că, inclusiv în țările dezvoltate ale lumii, aplicațiile de acest gen în economie, deşi se dezvoltă rapid, sunt de dată relativ recentă.

Dacă vrem să construim o economie modernă în țara noastră, o nouă ştiință economică, eliberată de dogme, în care problemele calității vieții, ale factorului uman, problemele ecologice, creativitatea, cercetarea ştiințifică, conjunctura economică mondială, marketingul şi altele se vor integrate, atunci va trebui să apelăm la metode moderne, va trebui să ne deschidem către alte discipline ştiințifice.

5. Catastrofa reală care s-a produs la noi poate fi descrisă matematic după teoria lui René Thom. Cade în sarcina sociologilor şi a altor specialişti să studieze de ce tip a fost. Şi din punct de vedere economic s-a înregistrat o catastrofă. Sarcina noastră este acum de a studia parametrii de control şi zonele în care aceştia evoluează nelinear, pentru a putea găsi soluțiile de realizare a saltului.

Dezastrul din economie poate fi atribuit, într-o bună măsură, industrializării forțate, neselective (industria a ajuns la aproape 40% din populația ocupată şi 70% din produsul social). De aceea, pentru viitor ar trebui abordate de pe poziții noi raporturile dintre sectorul industrial şi celelalte sectoare ele economiei naționale. Dintre aceste raporturi, cel dintre industrie şi agricultură este cert că se află în vecinătatea unei „zone fierbinți”. Interesul pentru studierea evoluției unor parametri în această zonă este justificat, după părerea mea, datorită implicațiilor nu numai de ordin economic, ci şi ecologic şi social.

PUNCT DE VEDERE CU PRIVIRE LA PREȚ CA EXPRESIE BĂNEASCĂ A RELAȚIEI DINTRE PRODUCĂTORI ŞI BENEFICIARI

Alexandru MIHĂILESCU

Soluționarea corespunzătoare a problemei formării prețurilor depinde, într-o măsură hotărâtoare, de cadrul conceptual în care aceasta se realizează, de înțelegerea corectă a relației dintre preț şi valoare, această din urmă noțiune fiind esențială în demersul nostru, în virtutea faptului că ea exprimă o relație socială între producători şi beneficiari.

Dacă în ceea ce priveşte funcțiile prețurilor, modul de formare a acestora etc., literatura noastră economică evidențiază existența unei vaste game de puncte de vedere, faptul că prețul reprezintă expresia bănească a valorii unui produs (aici şi în continuare, în sens de marfă) pare a fi larg acceptat.

În condițiile existenței economiei bazate pe relații marfă-bani, problema prețurilor trebuie, în mod evident, să fie examinată în raport cu cerințele legii valorii, în cadrul sistemului general de legități ale funcționării unei astfel de economii.

Potrivit cerințelor legii valorii, numai dacă oferta şi cererea se echilibrează reciproc; prețul efectiv practicat corespunde valorii mărfii respective. De aici decurge, în mod logic şi „reversul medaliei" dacă nu există echilibru între cerere şi ofertă, prețul nu corespunde valorii, el abătându-se de la valoare în sus, dacă cererea depăşeşte oferta şi, respectiv, invers, în caz contrar.

O cerință fundamentală a legii valorii, decurgând din faptul că valoarea exprimă o relație socială între producători şi beneficiari, o constituie echivalența schimbului. Încălcarea acestui principiu poate duce, pe termen scurt, la nerespectarea intereselor uneia dintre părți, iar pe termen lung, datorită unor efecte conexe înlănțuite, la afectarea intereselor tuturor participanților la actul schimbului.

De aceea, caracteristica esențială pe care trebuie să o posede prețurile – pentru ca acestea să reprezinte un factor de stimulare a activității economice – este aceea de a reflecta, în mod corespunzător (echitabil), atât interesele producătorilor elementelor de tehnică nouă, cât şi interesele beneficiarilor acestora, ținând seama de dinamica specifică a eforturilor de generare şi asimilare în fabricație a mijloacelor tehnice moderne, de către producători, şi de modul specific de manifestare a efectelor utilizării lor, la beneficiari.

Aici se impune o precizare importantă: problema satisfacerii intereselor producătorului şi, respectiv, ale beneficiarului de mijloace tehnice se poate

pune, în mod corect, numai dacă lucrurile sunt privite pe termen lung, corespunzător duratei ciclului de viață al produselor respective.

A considera că un preț ridicat satisface cerințele producătorului, iar un preț scăzut – pe cele ale beneficiarului reprezintă un mod îngust, lipsit de perspectivă, de a înțelege această problemă, corespunzător unei abordări în statică şi nu în dinamică (aşa cum se impune în cazul unor relații stabile între subiecții economici).

Un preț nejustificat de mare se repercutează asupra dimensiunii cererii solvabile, astfel încât producătorul poate ajunge în situația de a renunța la fabricarea unui produs sau de a limita drastic volumul producției acestuia, chiar dacă rata venitului net, care se realizează la produsul respectiv, ar fi foarte mare.

Un exemplu semnificativ, în acest sens, în industria noastră, îl constituie, în prezent, roboții industriali care, judecând după cererile efectiv formulate de beneficiarii potențiali, nu generează efecte economice, la utilizatori, pe măsura eforturilor, de toate genurile, implicate de achiziționarea şi folosirea lor.

Şi invers, un produs relativ ieftin pentru beneficiar, dacă implică, în mod obiectiv, costuri mari la producător, nu are şanse de a fi fabricat sau de a fi menținut în fabricație. De aceea, sunt întreprinderi care se văd obligate a-şi reconsidera structura de producție în raport cu implicațiile fabricării diferitelor produse, pe planul situației lor financiare, astfel încât, prin renunțarea la produsele nerentabile, să evite a lucra cu pierderi.

Soluția problemei în discuție ar putea consta în implicarea, într-o mai mare măsură, a unităților economice partenere, în rezolvarea problemei formării prețurilor aceste unități fiind, în cea mai mare măsură, nu numai profund interesate în rezolvarea echitabilă a acestei probleme, dar şi cele mai bune cunoscătoare ale condițiilor de producere şi, respectiv, de utilizare a produselor respective. O astfel de soluționare implică însă importante modificări în mecanismul economic, dar care nu se pot realiza numai în raport cu un singur considerent economic (formarea prețurilor) şi nici doar cu ansamblul considerentelor de factură strict economică, întrucât transformările de mare amploare din mecanismul economic reprezintă rezultatul unor opțiuni politice cu caracter strategic.

Desigur, însă, că, în cadrul unei economii, în care, în mod frecvent, beneficierii au posibilități limitate de a-şi alege furnizorii (care sunt, în multe cazuri, producători unici ai produselor respective), aceştia din urmă impunându-şi, în cele mai multe situații, punctul de vedere cu privire la nivelul prețului practicat, problema se pune într-un mod specific. În condițiile menționate, problema care se pune este de a găsi argumentele cele mai convingătoare cu care beneficiarii şi forul care arbitrează soluționarea problemei formării prețurilor şi, în cele din urmă, care avizează nivelurile prețurilor (la diferite niveluri ierarhice decizionale, în raport cu competențele stabilite prin legislația în vigoare) să poată contracara tendința producătorilor de a formula

propuneri şi, practic, de a impune preţuri inadecvate în raport cu performanţele tehnico-funcţionale ale produselor ei, implicit, cu efectele economice obtenabile la utilizatori.

Acestui deziderat îi poate răspunde corelarea mai judicioasă a preţurilor produselor autentic noi sau modernizate, cu acele caracteristici tehnico-funcţionale ale acestora, care sunt definitorii pentru valoarea lor nouă de întrebuinţare.

Sunt cunoscute o serie de cazuri în care unităţile industriale s-au dotat cu noi maşini şi utilaje care, din punctul de vedere al caracteristicilor lor tehnice şi funcţionale, nu diferă de cele cu care au fost dotate cu ani în urmă, dar care sunt achiziţionate la preţuri mai mari.

Cele arătate mai sus au, desigur, valabilitate generală în ceea ce priveşte stabilirea corespunzătoare a preţurilor, dar interesează în mod deosebit în cazul în care se pune problema stimulării prin preţ a creării şi promovării în economie a elementelor de progres tehnic, datorită impactului acestora asupra dezvoltării tuturor ramurilor şi subramurilor industriei şi a economiei naţionale în ansamblu, asupra calităţii acestei dezvoltări în etapa actuală şi în perspectivă.

În cadrul analizat, o problemă se pune în mod inevitabil: este necesară abaterea, în mod conştient, a preţului de la valoare. Mult timp a fost larg îmbrăţişată teza potrivit căreia prin abaterea preţului de la valoare s-ar asigura stimularea sau, dimpotrivă, restricţionarea producerii şi consumării anumitor produse sau servicii. Dar, a abate preţul de la valoare înseamnă a crea dezechilibru economic, manifestat prin existenţa unor deficite sau excedente la tipurile respective de produse sau de servicii. Astfel, la nivelul economiei, se pot acumula treptat disproporţii considerabile, cu riscul de a se ajunge de la un dezechilibru economic general sau structural, la ceea ce se numeşte economia deficitului,[1] în care încep să acţioneze legile economiei paralele, cu toate consecinţele sociale şi morale ce decurg din aceasta.

Ştiinţa economică nu oferă nicio argumentaţie-riguroasă până la ultimele sale implicaţii – a oportunităţii abaterii voite a preţului de la valoare, ci, dimpotrivă, consideră că, în virtutea cerinţelor legilor economice obiective, în primul rând ale legii valorii, se impune o cât mai mare apropiere a preţului de valoare.

Abaterile preţurilor de la valoare sunt acceptate de către unii economişti, doar ca excepţii, corespunzător unei anumite politici economice. Însă acestea pot induce deformări în întregul sistem de formare a preţurilor, datorită intensei interdependenţe existente între diferite unităţi economice, pe linia producerii diverselor bunuri şi servicii, între elementele valorice constituite în diferitele faze ale procesului de producţie şi de reproducţie.

---

[1] Vezi J. Kornai, *Economics of Shortage*, Amsterdam, North-Holland Publishing Company, 1980.

Încă cu mulți ani în urmă, în literatura economică, s-a arătat că nici în socialism nimeni nu are nevoie de abateri ale prețurilor de la valoare, care nu au alt efect decât împiedicarea unei gestiuni economice raționale şi denaturarea rezultatelor reale ale activității economice a întreprinderilor.[1]

Poate fi admisă ideea abaterii prețului de la valoare, într-un singur înțeles, şi anume că valoarea se modifică relativ continuu, în timp ce modificările de prețuri nu pot fi decât discrete.

[1] Vezi S.G. Strumilin, *Scrieri economice alese*, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1972, p. 286.

PROPUNERI PRIVIND FORMAREA ŞI UTILIZAREA FORȚEI DE MUNCĂ ÎN PROCESUL RESTRUCTURĂRII ECONOMICE

Stela POPESCU
Aura SUTARU
Cristina SUCIU

A. În domeniul formării profesionale

1. Stabilirea, cât mai riguroasă, a necesităților de formare şi perfecționare profesională în funcție de obiectivele restructurării economiei naționale.

2. Acordarea unei mai mari atenții aspectelor motivaționale, în principal, prin:

- asigurarea unei mai mari concordanțe între meseria (profesia) necesară economiei naționale, cea dorită, cea posibil a fi realizată, în conformitate cu aptitudinile individuale, cea învățată şi cea practicată;
- aplicarea unor metode de evaluare a randamentului şcolar prin validarea prioritară a competenței profesionale şi nu doar a capacității de memorare;
- stimularea manifestării opțiunilor individuale prin împărțirea programelor şcolare prin module care să poată fi studiate la alegere;
- promovarea pedagogiei diferențiate prin adoptarea unor programe speciale pentru elevii/studenții dotați, cu un potențial creativ deosebit.

3. Acordarea unei mai mari atenții **conținutului** formativ, în principal, prin:

- lărgirea profilului de pregătire cu accent pe extinderea culturii generale, grefate pe trunchiul comun al unor cunoştințe din domenii fundamentale ale ştiinței;
- flexibilizarea planurilor şi a manualelor de învățământ prin comprimarea şi integrarea noțiunilor astfel încât să poată fi însuşite principiile generale pe baza cărora, ulterior, prin autoinstruire permanentă, să poată fi înțelese noile informații de specialitate;
- combinarea şi ordonarea succesiunii disciplinelor de învățământ prin interdisciplinaritate controlată, eventual prin constituirea unor cursuri comune care să acopere o sferă mai largă de interese cognitive;
- instituirea autonomiei funcționale a instituțiilor de învățământ superior.

4. Perfecționarea **metodelor de învățare**, în principal, prin:

- introducerea în programa şcolară a unor tehnici de muncă intelectuală care să favorizeze autoinstruirea permanentă învățându-l pe elev/student nu atât ce, cât mai ales **cum** să învețe;
- stimularea creativității prin introducerea unor cursuri speciale de inventică şi prin organizarea unor şedințe euristice pentru stimularea argumentării şi dezbaterii colective a ideilor;
- utilizarea metodelor active, participative prin organizarea cursurilor sub forma unor şedințe de soluționare a problemelor şi de simulare a unor situații concrete.

5. Utilizarea celor mai performante **metode şi tehnici** de învățare, realizabilă, în principal, prin:

- educarea

- **pentru** informatică (prin alfainformatizarea populației);
- **prin** informatică prin introducerea calculatoarelor în procesul instructiv-educativ (prin implementarea sistemelor de tip CAI – Computer Assisted Instruction – şi CMI – Computer Managed Instruction).

- utilizarea celor mai moderne mijloace de telecomunicații în scopuri educaționale (televiziunea pe cablu, sateliții puternici de comunicație etc.);

- implementarea unor module tehnico-didactice complexe, afectate laboratoarelor, pe discipline care să favorizeze prefigurarea în unitățile de învățământ a mediului industrial al viitorului care să aibă în dotare miniroboți de instruire, simulatoare inteligente ş.a.

B. În domeniul ocupării şi utilizării eficiente a forței de muncă

- Facilitarea ocupării resurselor umane cât mai aproape de locul de domiciliu evitându-se, pe cât posibil, fluxurile de populație inter şi intraregionale (navetismul).

- Reanalizarea raportului existent între macrosectoarele economiei naționale prin redistribuirea populației care se va disponibiliza, în special, din sectorul II spre sectoare I şi III.

- Adoptarea unor măsuri cu caracter social-economic care să contribuie la atragerea şi stabilizarea populației în sectoarele cu un pronunțat deficit de forță de muncă datorat, în special, condițiilor grele de muncă.

- Extinderea programelor de lucru în timp parțial, în special pentru anumite categorii de forță de muncă (femei, tineri seralişti, persoane aparținând vârstei a treia etc.).

PROTECȚIA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR

Gheorghe MANEA

Abordări conceptuale, operaționalizate la nivel național, în unele țări dezvoltate economic

Impactul activității industriale cu mediul înconjurător este regăsit în procesul rapid de epuizare a resurselor naturale, creşterea gradului de poluare, accentuarea fenomenului de seră, deteriorarea stratului de ozon ce protejează Terra, reducerea suprafețelor de teren arabil, deplasarea unor colectivități umane către marile platforme industriale, deforestarea unor întinse suprafețe geografice etc., fenomene ce afectează calitatea vieții umane.

Dintre aceste fenomene negative, conexe activității industriale, se apreciază că cel cu ponderea cea mai mare asupra capacității de a pune în pericol însăşi condițiile vieții biologice, este poluarea mediului înconjurător /1/.

Fenomenul de poluare industrială poate fi întâlnit în sfera extracției materiilor prime şi combustibililor naturali (îndeosebi, prin intermediul sterilului), în timpul proceselor de fabricație (când se prelucrează materiile prime şi se ard combustibili fosili) şi în sfera utilizării produselor – ca efect direct al acestora asupra mediului înconjurător ca, de exemplu, substanțele pesticide cu remanență ridicată, ambalajele polimerice nebiodegradabile, auxiliari alimentari insuficient testați ca activitate biologică, propelanții din preparatele cosmetice, combustibilii auto cu conținut de plumb şi sulf etc.

Dacă preocupările pentru reducerea intensității fenomenului de poluare industrială sunt foarte vechi,[1] se poate considera însă, că la nivel guvernamental, acestea s-au extins şi accentuat, mai ales, la începutul anilor '70 în țările dezvoltate industrial (şi evident, cu cele mai multe probleme de poluare). Necesitatea acestei reevaluări a protecției mediului are rațiuni sociale şi politice, problema poluării mediului s-a transformat, în multe țări, în doctrine politice, influențând, în mod corespunzător, deciziile luate de conducerea economică.

Analizând modul în care procesul de poluare industrială s-a încercat a se pune sub control, observând diversitatea pârghiilor de ordin economic, tehnic, organizatoric etc., implicate în concretizarea politicilor şi strategiilor de protecția mediului,[2] pot fi relevate conceptele la nivel național, ce stau la baza protecției

---

[1] Se consideră că în anul 1932, A.C. Pigou, în cartea sa „The Economics of Welfare", a pus bazele economiei mediului înconjurător.

[2] Urmarea strategiilor şi politicilor existente, intensitatea fenomenului poluării industriale

mediului înconjurător. Aceste concepte[1] pot fi întâlnite şi la nivel zonal şi, în ultimii 5-10 ani şi la nivel global, toate urmărind acelaşi obiectiv: diminuarea intensității fenomenului de poluare industrială.

Detaşarea acestor concepte din practica economică a unor țări se face cu scopul evidențierii elementelor ce ar permite reevaluarea conceptului românesc de protecția mediului înconjurător, astfel ca, pe baza acestuia, impactul proceselor industriale de fabricație asupra mediului înconjurător să se minimizeze.

Obiectivele strategice ale protecției mediului trebuie să se regăsească în strategia de dezvoltare economico-socială a întregii economii naționale, făcându-se astfel, legătura dintre conceptul de punere sub control a fenomenului de poluare industrială şi nivelului calității vieții.

Diversitatea conceptelor, de la țară la țară, este pusă în legătură cu particularități de dezvoltare economică, industrială, cu intensitatea fenomenului de poluare, cu gradul de conştientizare a opiniei publice, cu presiunea unor mişcări ecologiste etc., ceea ce permite conturarea elementelor comune sau distincte (inclusiv cu caracter evolutiv) elemente prețioase la adaptare, adoptarea sau elaborarea unui concept într-un caz dat.[2]

1. Ca evoluție în timp şi cu cea mai mare arie de aplicare este abordarea economică a fenomenului de poluare industrială, bazată pe teoria economică a externalității /5,6,7/; conform acesteia, poluarea şi deteriorarea mediului sunt urmarea faptului că factorii de mediu nu au preț. Dacă aceştia ar avea preț, industria ar fi obligată să-şi limiteze cantitățile de poluanți deversați în mediul înconjurător.

Conceptul acesta se concretizează prin intermediul instrumentelor economice de tipul taxelor – stimulent financiar – care cer generatorilor de poluanți industriali să aleagă între două soluții: ori să polueze mediul şi să plătească pentru aceasta, ori să investească în contul poluării – în cadrul

---

s-a redus, de exemplu, cu 20%, la firma Monsanto - SUA, în perioada 1982-1985; cu 50% s-a redus, cantitatea de deşeuri solide la firma CMA - SUA. La nivelul întregii industrii chimice din SUA, nivelul poluării cu deşeuri solide s-a redus cu 20,8% în perioada 1981-1985 /2/.

[1] Concept = formă de cunoaştere în care se constituie rezultatele abstractizării, susceptibile de o continuă perfecționare prin ridicarea progresivă a gândirii de la concret la abstract, prin reprezentarea, din ce în ce mai concentrată şi condensată a realității obiective în continuă transformare /3/; unitate delimitată de gândire abstractă, rezultând din generalizări succesive, conceptul elimină la maximum trăsăturile concrete, posibile şi le reduce la o schemă generală /4/. După I. Piaget, conceptul nu este decât o schemă de acțiune sau de operare.

[2] Autorul prezentei lucrări intenționează să contureze o propunere pentru un concept tipic condițiilor țării noastre, care să se refere la protecția mediului înconjurător. Lucrări preliminare /8/ au permis schițarea unui asemenea concept reprezentat de sintagma „reducerea potențialului poluant al platformelor industriale”.

platformei industriale – şi să evite astfel penalizările. Evident, că pentru societate este preferată soluția a doua, deoarece se trece de la fenomenul de poluare la controlul acestuia /9/; prin majorarea taxelor[1] se încearcă impunerea acestei soluții – considerată determinantă pentru reducerea impactului proceselor de fabricație cu mediul înconjurător /10/.

Abordarea economică a fenomenului poluării a dus şi la conturarea celei de-a treia variante a conceptului şi anume minimizarea costului protecției mediului înconjurător prin jocul mărimii taxelor/11/. Ca ordin de mărime, în cadrul sistemului bazat pe inițiativa privată, se apreciază că externalitățile de mediu ar putea afecta cu până la 15%, în unele ramuri industriale /5,6/ costul tradițional al activității economice, putându-se reduce, pe această cale, capacitatea de concurență a unităților industriale (mai ales a celor de mici dimensiuni) până la eliminarea lor din circuitul economic, risc acceptat chiar şi în unele țări este europene, ca de exemplu Polonia (tabelul nr. 2).

Efortul financiar important implicat în protecția mediului înconjurător stimulează abordări conceptuale noi ale impactului proceselor de fabricație asupra mediului înconjurător în scopul maximizării cheltuielilor pentru a menține activitatea întreprinderilor industriale în limita de rentabilitate economică, dar fără a face rabat față de calitatea factorilor de mediu. Şi la nivel macroeconomic, aspectul financiar al pretenției mediului este la fel de important ca şi în cazul abordării microeconomice (la nivelul întreprinderilor), el putând ajunge, după cum rezultă din datele din tabelul nr. 3, până la 10% din PNB al unei țări.

În practica industrială pot fi întâlnite mai multe variante ale conceptului abordării economice şi anume:

1.1. Reducerea intensității fenomenului de poluare prin impunerea de taxe pentru daunele provocate de generatorii de noxe. În acest caz, taxele trebuie să fie egale cu valoarea pagubelor sociale cauzate de poluare; greu de calculat însă, aceste pagube în contextul necunoaşterii precise a mecanismelor de acțiune a poluanților asupra mediului, a persistenței acestora în mediu, pe termen lung, a efectelor sinergice cu alți poluanți descărcați în mediu etc.

La aceste dificultăți practice de a evalua daunele pe baza cărora trebuie fixată taxa, se mai adaugă încă una, şi anume faptul că taxa de poluare poate

[1] În valori absolute, taxele pot include: cheltuielile pentru neutralizarea poluanților, a celor pentru controlul intensității fenomenului, fondurile destinate refacerii mediului înconjurător, cheltuieli pentru folosirea surselor de apă, a solului etc. În valori relative, taxele de poluare pot fi stabilite ca procente din volumul vânzărilor, al beneficiului, din prețul unor produse cu potențial poluant (îngrăşăminte chimice, de exemplu). Se practică (tabelul nr. 1) şi taxa directă pe tona de produs descărcat în mediul înconjurător. În economia capitalistă, soluțiile economice se referă la costul privat şi costul social al producției şi protecției mediului înconjurător. Acoperirea acestui cost privat – care include cheltuielile pentru prevenirea şi combaterea efectelor poluării – rămâne însă, un capitol deschis în teoria şi practica economică.

fi considerată ca un impozit, fără a stimula sensibil unitățile economice la reducerea procesului de poluare.

1.2. Reducerea intensității fenomenului de poluare prin impunerea de taxe asupra emisiilor nocive. Taxa, în această variantă, are un pronunțat caracter stimulativ-economic. Ea reprezintă prețul optim al emisiei (raportat la unitatea de măsură pentru poluant) față de cheltuielile de tratare a acesteia. După atingerea acestui optim, cheltuielile suplimentare pentru tratarea substanțelor nocive nu mai sunt proporționale cu efectele economice şi sociale ce s-ar obține.

Principalul avantaj ce-l prezintă această abordare este acela că determină unitățile economice să integreze în calculele economice şi pe cele legate de protecția mediului înconjurător, contribuind astfel şi la raționalizarea resurselor de utilitate socială. Spre deosebire de varianta 1.1., prin taxare nu trebuie pedepsit industriaşul că a deteriorat mediul înconjurător, ci trebuie determinat să reducă intensitatea fenomenului de poluare prin diminuarea cantității de poluanți descărcați în mediu.

1.3. Reducerea intensității fenomenului de poluare prin impunerea de taxe atât pentru daunele provocare de poluare cât şi de cantitatea de substanțe nocive descărcate în factorii de mediu. Se întrevede o accentuare a presiunii organizațiilor guvernamentale asupra industriei, jocul celor două feluri de taxe obligând întreprinderile să caute un minim al taxelor prin luarea măsurilor de reducere sau de tratare a substanțelor poluante.

La nivelul țărilor dezvoltate economic, abordarea economică a protecției mediului înconjurător nu se regăseşte exclusiv sub cele trei forme prezentate mai sus, ci au fost dezvoltate şi alte forme şi combinații ale acestora. Datele din tabelul nr. 1 pot da indicații despre variabilitatea modalităților de operaționalizare a acestui concept. Aceasta se regăseşte şi în numărul mare al instanțelor (organizațiilor guvernamentale) de stabilire a taxelor. De exemplu, pentru cele 14 țări membre ale OECD au fost inventariate 150 de instanțe de aplicare a instrumentelor economice (inclusiv şi în sens de acordare de subsidii /7/).

Fondurile rezultate din perceperea taxelor sunt folosite de guverne şi pentru promovarea activității de cercetare-dezvoltare în domeniul combaterii fenomenului de poluare, pentru realizarea rețelelor de monitoring național, refacerii ecosistemelor afectate de poluare industrială.

2. Încadrarea în ecosistem a platformei industriale presupune integrarea unității productive (generatoare de afluenți poluanți) în ecosistemul respectiv, presupunând că, la echilibru, ecosistemul poate „metaboliza” toate subprodusele şi noxele de fabricație. Normele (concentrația) de emisie pentru poluanți sunt astfel stabilite încât prin capacitatea de absorbție a mediului se menține neschimbată calitatea ecosistemului.

Dacă teoretic, conceptul pare perfect, punerea lui în practică nu duce la rezultatele scontate, deoarece:

- la nivelul generatorilor de poluanți nu sunt inventariate toate substanțele nocive. De exemplu, din circa 70.000 de produse chimice înregistrate pe piața mondială, numai câteva sute au fost verificată sub raportul efectelor ecologice; de înțeles că numărul subproduselor de proces este mult mai mare /33/. În SUA, din cale aproximativ 30.000 de substanțe chimice eliminate în factorii de mediu ca subproduse de proces, numai pentru 308 din acestea au fost stabilite norme de concentrație (CMA – concentrația maximă admisibilă);

- normele de concentrație stabilite, depind de informațiile acumulate până la un moment dat despre acțiunea noxelor asupra mediului înconjurător (informații din domeniile chimiei, biologiei, pedologiei, meteorologiei etc.), ulterior putându-se reconsidera aceste norme.

Urmarea utilizării excesive a îngrăşămintelor chimice azotoase, depozitării şi aplicării necorespunzătoare a dejecțiilor provenite de la complexele de creştere a animalelor, pătrunderii în sol a apelor reziduale din instalațiile de fabricare a amoniacului, ureei şi azotatului de amoniu, este că au ajuns în stratul de apă freatică azotații. Aceştia sunt considerați a fi vinovați de provocarea bolii numite metahemoglabunemie la copii şi a cancerului stomacal la adulți (prin intermediul apei freatice). În consecință, Organizația Mondială a Sănătății a recomandat în anul 1970 ca CMA peste azotații din apa freatică să fie de 50 mg/l. Ulterior, în anul 1984 aceasta a fost scăzută la 45 mg/l, pentru ca, în prezent, norma să se situeze la 25 mg/l /14, 15/. Adăugând la această dinamică şi faptul că timpul de persistență a azotaților în apa freatică poate depăşi 100 ani, devine evident că un bazin cu apă odată contaminat (la CMA admisă la un moment dat), reducerea limitei CMA îşi pierde din eficacitate pe termen lung.

- normarea CMA nu depinde numai de nivelul cunoaşterii mecanismului de poluare, dar şi de posibilitățile tehnice şi economice de a se reduce concentrația afluenților poluanți. Aşa se poate explica şi faptul că CMA pentru oxizi de sulf (SO_x) din gazele provenite de la arderea combustibililor fosili diferă de la o țară la alta, în limite largi, după cum se observă din datele tabelului nr. 4 /34/.

- limitele stabilite pentru CMA trebuie să țină seama şi de un anumit amplasament zonal al generatorilor de poluanți în factorii de mediu şi chiar de o structură dată de producție. De pildă, amplasarea mai multor întreprinderi industriale, cu acelaşi profil de producție, într-o anumită zonă, poate duce le concentrații periculoase ale unor poluanți în factorii de mediu, chiar dacă aceştia sunt descărcați în mediul înconjurător la nivelul CMA. Să ne referim numai la apele reziduale ale unei întreprinderi care devine sursă de apă proaspătă pentru uzina amplasată aval față de prima.

Această constatare ar putea sugera ideea unei „gestionări” a limitelor CMA, ale principalelor substanțe poluante deversate în factorii de mediu, în funcție de capacitatea ecosistemului de a absorbi şi neutraliza aceste noxe, „gestionarea” concretizându-se prin stabilirea unor limite flexibile pentru CMA a

poluanților specifici fiecărei platforme industriale şi nu normarea CMA la nivel național.

S-a insistat asupra acestui accept, deoarece, în ciuda imperfecțiunilor în aplicarea lui, rămâne larg răspândit, şi părând a se suprapune şi peste conceptul național, al țării noastre, de protecția mediului înconjurător /35/.

Pentru societate, unitatea industrială poluantă rămâne ca un black box, autoritățile statale intervenind numai dacă poluanții au CMA depăşită (caracteristica calității, cea cantitativă neinteresând organele de control).[1]

3. Privirea proceselor de fabricație ca sisteme termodinamice[2] (liniare, deschise), identifică fenomenul de poluare cu acumulările entropice ale activității productive /38 /, punându-se în evidență faptul că o creştere economică accelerată a antrenat consumuri de resurse energetice şi materiale din ce în ce mai mari, concomitent cu descărcarea în mediu a cât mai multor deşeuri şi căldură, făcând să crească entropia maximă.

Aplicând al doilea principiu al termodinamicii în economie, Georgescu-Roegen a contribuit la schimbarea opticii economice, la orientarea economiştilor în direcția preocupărilor pentru identificarea şi promovarea factorilor negentropici, pentru conservarea şi economisirea resurselor de energie şi materii prime şi pentru a găsi soluții de reducere a intensității fenomenului de poluare.

Conform acestui concept, orice proces de fabricație este generator de noxe, reducerea cantității acestora însemnând, în primul rând, demasificarea producției, schimbarea tehnologiilor (soft tehnologiile în locul celor clasice, hard-tehnologiile), modernizarea continuă a celor existente, recuperarea şi valorificarea RER (resurselor energetice recuperabile) şi a subproduselor de proces, integrarea complexă a platformelor industriale în profil teritorial şi găsirea posibilităților tehnice pentru a închide parțial, fluxurile de fabricație (principiul proceselor circular-active /39/).

Paradigma introdusă de Georgescu-Roegen este simplă: legarea teoriei economice de cea a fizicii impune luarea în considerare a caracterului limitat al resurselor şi, în consecință, necesitatea de a acționa în sensul conservării resurselor.

Conform opiniei lui Alvin Weinberg, director la Institute for Energy Analysis de la Oak Ridge – SUA /40/, dezbaterile actuale privitoare la viitorul societății tehnologice occidentale sunt dominate de discipolii lui N. Georgescu-Roegen (ca E.F. Schumacher, Barry Commoner şi, mai recent, şi de partidele

---

[1] Respectând limita impusă prin standard pentru CMA în sensul clorurii de sodiu conținută în apele reziduale, platforma industrială Râmnicul-Vâlcea deversează în apele Oltului peste 1 mil. t NaCl anual care se poate concentra în lacurile de acumulare din aval a platformei industriale sau în solul Bărăganului irigat cu apă din Olt /36/.

[2] Încă din anul 1938, Ştefan Odobleja nota: „materia şi energia se degradează şi se răspândesc prin activități”. /37/.

politice ecologiste din Europa, care au tradus conceptul teoretic al lui Georgescu-Roegen în doctrine politice, concept care consideră că tranzacțiile economice efectuate de către om, duc inexorabil la o sporire a entropiei, aceasta fiind interpretată ca poluare, risipă de resurse, de dezordine socială.

După afirmațiile lui A. Weinberg, „capcana entropică" pusă în evidență de N. Georgescu-Roegen şi de discipolii săi poate fi ocolită prin punerea în evidență a factorilor negentropici[1]; jocul celor două categorii de factori ar putea reduce impactul proceselor de fabricație asupra mediului înconjurător şi prelungi durata de epuizare a resurselor.

Concepția entropică asupra sistemelor economice a fost considerată ca o contribuție importantă la dezvoltarea gândirii economice contemporane, apărând chiar termenul de Roegenism /42/, şi extinderea acestui concept şi în domeniile biologiei, sociologiei, psihologiei, politologiei etc. /43/.

Principalul avantaj ce-l aduce abordarea entropică a proceselor industriale este acela că deplasează centrul preocupărilor societății de la observarea şi analiza efectelor poluării în ecosisteme, la cauzele generării fenomenului de poluare, lăsând pe plan secund, modificările din ecosistem.

4. Abordarea globală a fenomenului poluării porneşte de la premisa că țările lumii nu posedă ecosisteme independente /44/, iar nivelul tehnicii actuale permite o asemenea abordare /45/. Se are în vedere acumularea de CO_2 în atmosferă /46/ şi accentuarea fenomenului de seră, distrugerea stratului protector de ozon al Terrei din cauza propelanților pe bază de hidrocarburi.

Reducerea acestor forme de poluare trebuie să fie urmarea unor măsuri de largă anvergură, măsuri ce-şi caută contur şi înțelegerea guvernelor. Soluțiile tehnice şi economice implicate în reducerea intensității fenomenului de poluare la nivel global nu sunt încă elaborate /44/, însă unele rezultate încurajatoare încep să se contureze. De exemplu, la Conferința asupra mediului înconjurător, ținută în Toronto – Canada, în anul 1989 s-a propus reducerea cu 20%, până în anul 2005, a cantității de CO_2 emis în atmosferă. Cu acelaşi prilej s-a propus reducerea cu 50% a cantității de fluorocarburi (până în anul 1999) pentru protejarea stratului de ozon /47/ .

Acelaşi mod de abordare globală a fenomenului poluării este recomandat şi de Comunitatea Economiei Europene care, în perioada 1972-1983 a urmărit – ca obiectiv strategic principal - prevenirea şi combaterea fenomenului poluării, asigurându-se astfel şi o dezvoltare mai sănătoasă a economiei, făcând posibilă includerea eforturilor (financiare, umane, materiale etc.) necesare protecției mediului în costurile de producție /48/.

5. Urmărirea evoluției unor sisteme ecologice mari /49/ (ca bazine acvatice, vegetația terestră, oceanul planetar, bazinele forestiere etc.) în funcție de activitățile umane (industrie, transport, extracția materiilor prime, de

[1] În anul 1980, Keneth Boulding a propus completarea conceptului de entropie cu cel de negentropie inspirat din biologie (negentropia sistemelor vii) şi din informatică /41/.

exploatarea pădurilor etc.) şi sensibilizarea organizațiilor guvernamentale sau internaționale cu privire la intensitatea şi efectele fenomenului poluării, caracterizează acest concept.

Tratatele care se încheie în acest scop nu au numai caracter voluntar, ci preconizează, în perspectivă, şi sancțiuni financiare împotriva celor ce nu respectă normele stabilite. Astfel, Tratatul internațional de reducere a emisiilor de oxizi de sulf, care a intrat în vigoare la 2 sept. 1987 /50/, cheamă țările semnatare să reducă emisiile de SO_x pe teritoriul lor cu cel puțin 30%, cel mai târziu până la anul 1993, comparativ cu anul 1980. Şefii guvernelor țărilor membre ale CEE au hotărât încă din anul 1975 că cei ce poluează mediul (poluanții fiind transportați de factorii de mediu dintr-o țară în alta), trebuie să suporte costurile depoluării şi al daunelor datorate de deteriorarea mediului înconjurător.

Prevenirea poluării transfrontaliere va duce, în mod evident, la scăderea presiunii asupra factorilor de mediu, aşteptându-se o îmbunătățire a calității acestora, dar pentru a se ajunge aici, vor trebui promovate tehnologiile curate, încurajarea cooperării între țări începând cu cele vicinale unor bazine acvatice mari (Mediterana, Marea Nordului etc.).

6. Menținerea calității unui factor de mediu prin analiza (evaluarea) fiecărei surse de poluare. Acest concept a fost elaborat în SUA /51/ şi aplicat inițial, cu scopul menținerii calității aerului. În lumina acestui concept fiecare generator de poluanți trebuie constrâns prin reglementări stabilite la diferite niveluri ierarhice – inclusiv la nivel guvernamental – să-şi trateze sau să-şi diminueze cantitatea poluanților (ameliorându-şi continuu calitatea propriilor tehnologii), astfel ca, în final, să se reducă intensitatea fenomenului de poluare.

Principalul avantaj ce-l aduce această abordare este acela că pune în centrul atenției societății generatorul de poluanți; procesul de producție devine „transparent" pentru organizațiile guvernamentale care stabilesc, împreună cu fabricantul, limitele pentru CMA acceptate la un moment dat, tehnologiile de fabricație şi tipul echipamentelor de control cele mai potrivite pentru reducerea nivelului procesului de poluare.

Costul eforturilor pentru această reducere rămâne în sarcina fabricantului, el fiind astfel obligat să-şi perfecționeze în mod continuu tehnologiile poluante. Organizațiile guvernamentale devin, în timp, capabile chiar să recomande unele soluții de depoluare valabile la nivelul economiei naționale, ca de exemplu, tratarea gazelor de combustie provenite de la centralele de forță bazate pe combustibili fosili.

În literatura de specialitate, conceptul este întâlnit sub sintagma de „source-by-source", conceptul fiind supus unor modificări şi perfecționări recente.

7. Printr-o astfel de modificare a conceptului „source-by-source", i s-a extins acestuia aria de cuprindere a sursei generatoare, asociindu-i-se şi

sistemul de măsură şi control a poluanților care se situează în exteriorul platformei industriale şi care aparține organizațiilor guvernamentale.

Conform acestui concept modificat (care se recunoaşte prin termenul de „bubble”), unde generatorul de poluanți include şi zona geografică adiacentă acesteia (inclusiv infrastructura corespunzătoare sistemului de măsură şi control), intensitatea procesului de poluare trebuie redusă în condițiile de efort financiar minim. Minimul se obține prin colaborarea dintre unitatea de producție şi autoritatea de control cunoscut fiind faptul că acolo unde costurile de control sunt ridicate (prin amploarea măsurătorilor şi exactitate), gradul de poluare al mediului este mai redus şi invers.

Există deci, un optim /47/ între efecte şi eforturile financiare corespunzătoare, optim realizat şi prin dimensionarea rațională a sistemului de măsură şi control privit, atât la limita platformei industriale, cât şi la punctul de măsură proprie organului guvernamental de control.

8. Conceptul exprimat prin sintagma „offsets and banks” a fost dezvoltat pentru cazul instalațiilor noi şi a celor ce-şi extind capacitatea de producție.

În principiu, noile investiții şi extinderi de capacități de producție pot fi autorizate ținându-se seama de cantitatea şi CMA substanțelor poluante deja existente în factorii de mediu. Deci se porneşte de la un nivel constant al noxelor într-o anumită zonă geografică şi pentru a „face loc” unei noi investiții sau extinderii de capacități de producție, platformele industriale existente trebuie să-şi reducă cantitatea de poluanți cu echivalentul noilor unități. Dacă întreprinderile existente în zonă reuşesc să-şi reducă intensitatea procesului de poluare (de exemplu, prin promovarea tehnologiilor nepoluante), sub limitele stabilite prin reglementări guvernamentale, ele pot să-şi „vândă această abilitate” către titularii noilor investiții, permițându-le acestora realizarea obiectivelor industriale în zonă. Această diferență între cantitățile de poluanți normate şi reale se contabilizează (banks) şi se oferă pe piață, pentru comercializare.

Operaționalizarea acestui concept este încă limitată, dar 30 de state din SUA şi-au arătat deja interesul pentru el. În literatura de specialitate /51/ conceptul offsets and banks este considerat interesant, în perspectivă, el suprapunându-se peste interesele ecologilor în reducerea impactului proceselor de fabricație asupra mediului înconjurător, deoarece cantitatea de substanțe poluante ce se „aprobă” a se descărca în factorii de mediu este stabilită pe criterii ecologice, iar întreprinderii poluante i se lasă libertatea alegerii oricărei căi de reducere a potențialului poluant.

Vor fi, în acest mod, selecționate după criterii economice, unitățile productive care reuşesc să găsească cele mai potrivite căi, rapid de implementat şi valorificat pentru reducerea potențialului poluant-avantaj care se regăseşte şi în rezultatele financiare ale unității prin posibilitatea de a comercializa această abilitate.

9. Concepte de dezvoltare a economiei naționale care implică şi protecția mediului înconjurător. O asemenea abordare integrează protecția mediului printre obiectivele strategiei dezvoltării economice, acordându-i şanse maxime de realizare, apropiindu-se conceptual, de ceea ce afirma Barry Commoner, „de integritatea ansamblului complex pe care-l reprezintă procesele biologice ale ecosistemului terestru depinde supraviețuirea tuturor speciilor (inclusiv cea umană), calitatea vieții şi reuşita tuturor activităților omeneşti, inclusiv activitățile tehnologice, industriale şi agricole" /52/.

9.1. Conturarea unei concepții după aceste criterii integraliste, poate fi regăsită în noțiunea de „dezvoltare durabilă" care conform definiției /53/, asigură satisfacerea necesităților prezente fără a compromite posibilitățile pentru generațiile viitoare de a-şi satisface propriile cerințe.

Există numeroase elemente care jalonează calea spre o dezvoltare durabilă, dar principala corelație care trebuie respectată este armonizarea politicii demografice cu potențialul productiv în schimbare, al ecosistemului /54/. Această corelație este cu atât mai importantă cu cât, pe de o parte, populația exercită presiuni asupra ecosistemului iar, pe de altă parte, potențialul tehnologic – care depinde de caracteristicile acestei populații, influențează mediul prin nenumăratele moduri de punere de acord a cerințelor societății cu posibilitățile oferite de ecosistem.

Dezvoltarea durabilă trebuie urmărită în evoluția ei în sensul că dezvoltarea tehnologică a unei anumite societăți poate rezolva problemele imediate cu care este confruntată societatea, dar, în timp, pot apărea probleme şi mai grave aferente echilibrului ecologic. Trebuie înțeles că printr-o politică de dezvoltare greşită nu se poate risca numai supraexploatarea resurselor ecosistemului, ci şi marginalizarea unei mari părți a populației.

Raportul Brundtland la care s-a făcut referirea de mai sus /53/ subliniază că o dezvoltare durabilă este necesar să aibă în vedere: armonizarea ritmului de folosire a resurselor regenerabile astfel încât să se permită menținerea echilibrului ecologic prin regenerarea normală a acestora; folosirea resurselor neregenerabile într-un ritm consonant cu cel al cercetărilor tehnico-ştiințifice care să ofere noi opțiuni în perspectivă.

Se poate concluziona că dezvoltarea durabilă presupune că exploatarea resurselor, orientarea investițiilor, dezvoltarea tehnologiilor, schimbarea instituțională sunt în armonie şi sporesc atât potențialul prezent cât şi cel viitor de satisfacere a cerințelor şi aspirațiilor umane. Făcând o legătură directă între stabilitatea economică şi stabilitatea ecologică, ONUDI /55/ recomandă adaptarea acestui concept la nivelul economiilor naționale ale oricărei țări.

9.2. Restructurarea industriei pentru reducerea cantității totale de poluanți se regăseşte ca politică națională în unele țări din Europa Occidentală /56/ concretizându-se în reducerea volumului de produse a căror fabricație presupune poluarea puternică a mediului înconjurător. Se au în vedere: îngrăşămintele chimice fosfatice, unde la o tonă de produs finit rezultă 2,5 t

deşeu (fosfogips), unele tipuri de substanțe pesticide, sodă caustică şi calcinată etc.

Restructurarea industriei se face, de obicei, după considerații multicriteriale, criteriul protecției mediului înconjurător fiind unul dintre acestea. Complementar lui se adaugă criteriile energointensivității şi material-intensivității şi evident al eficienței economice: țările posesoare de resurse (petrol, bauxită, cărbune, gaze naturale, apatită minereu de fier etc.) reuşesc să le prelucreze în condiții calitative competitive şi cert cu avantaj de preț.

Ca interpretare politică, deplasarea industriilor poluante în țările posesoare de resurse naturale, – în general țări în curs de dezvoltare, se consideră a fi un transfer de dezechilibre ecologice, soluția corectă trebuind să fie găsită, înainte de toate, în progresul ştiinței şi tehnologiei care să ofere soluții fie pentru tehnologii nepoluante, fie pentru valorificarea deşeurilor de fabricație.

10. Concepte cu aplicabilitate restrânsă la nivelul economiei naționale. Se restrânge aria preocupărilor în domeniul protecției mediului înconjurător la aspecte particulare ale factorilor de mediu sau ale unor categorii de poluanți cu impact major (conjunctural sau de perspectivă) asupra mediului. Asemenea categorii de poluanți se referă îndeosebi la SO_x, NO_x (tabelul nr. 5), plumbul din combustibilii auto, freonii etc.

10.1. Conceptul de centrală energetică ecologic curată are ca punct central înlocuirea combustibililor organici fosili cu alte tipuri de resurse, nepoluante de tipul energiei solare, eoliene, geotermale, a utilizării hidrogenului, amoniacului etc. toate aceste resurse neconvenționale fiind detaliat prezentate în literatura de specialitate /63/ atât ca performanțe actuale tehnico-economice cât şi ca perspective.

Într-o măsură mai mică sau mai mare, asemenea resurse neconvenționale sunt în dezvoltare (sau exploatare) în majoritatea țărilor din lume. Ele interesează atât conservarea calității mediului înconjurător, cât şi acoperirea necesarului energetic, concomitent cu epuizarea resurselor combustibililor fosili şi pregătirea perioadei posterioare acestora.

10.2. Conceptul de centrală energetică pe cărbune ecologic curată. Aproape întreaga cantitate de combustibili fosili exploatați (10 mld. t în anul 1980, dublarea consumului energetic la fiecare 8-9 ani, începând cu anul 1950) se regăseşte după combustie, sub formă de CO_2, SO_x, NO_x şi CO care contaminează aerul şi deteriorează rapid vegetația (SO_x), contribuie la accentuarea fenomenului de seră al Terrei (CO_2), accentuează smogul în marile aşezări urbane (NO_x) etc.

În afara noxelor, al căror control presupune concepte cu aplicabilitate globală sau zonală, au fost necesare şi abordări la nivel mai restrâns, pentru protecția ecosistemelor proprii, ca, de exemplu, centrala energetică pe cărbune, ecologic curată. Principial, cărbunele se gazeifică, gazele combustibile astfel obținute sunt purificate de substanțele poluante – inerent conținute în

masa cărbunelui – înaintea trimiterii acestora la alimentarea centralelor energetice /64,65/. Sunt îndepărtați astfel, compuşii cu sulf, hidrocarburile, aldehidele, substanțele radioactive etc. (tabelul nr. 6), în final rezultând bioxid de carbon şi urme de SO_x şi NO_x (randamentul de separare a sulfului ajunge la 95-98% în cazul purificării gazelor combustibile).

Pot fi supuse unui tratament chimic sau fizic şi gazele de combustie rezultate în urma arderii cărbunelui în centrala energetică. O serie de tehnologii au fost dezvoltate în acest sens pentru modernizarea centralelor energetice existente; însă obținerea altor tipuri de deşeuri (ca gipsul, de exemplu) face mai puțin atractive, în perspectivă, unele dintre aceste tehnologii (tabelul nr. 7).

Fiind vorba de vehicularea unor volume foarte mari de gaze, atât în cazul gazeificării cărbunelui cât şi al tratării gazelor arse, cheltuielile cu depoluarea şi cu realizarea investițiilor sunt importante.

În SUA, în cazul CET-urilor ce funcționau la începutul anilor ’70, măsurile de protecția mediului presupuneau alocarea a 7-9% din valoarea investițiilor; astăzi acestea au ajuns la peste 40%, cu tendința de a se majora la 55% la începutul anilor ’90 /32/. Costul total al măsurilor de protecția mediului înconjurător împotriva poluării CET-urilor pe cărbune, reprezintă 30-35% din costul total al investițiilor în țările membre ale CEE şi în Japonia (tabelul nr. 3).

10.3. „Mijloacele de transport auto mai puțin poluante”, aceasta nu este numai o dorință a organizațiilor guvernamentale care se ocupă de protecția mediului înconjurător, dar şi o concepție – bază pentru politicile economice necesare creării unor condiții corespunzătoare de reducere treptată a intensității fenomenului de poluare în condițiile în care numărul mijloacelor auto va creşte în mod continuu.

Dimensiunea fenomenului poluării datorită mijloacelor de transport poate fi sesizată după următoarea constatare „în SUA ponderea automobilelor în poluarea atmosferei reprezintă 60%, în timp ce ponderea industriei şi energeticii 17% şi respectiv 14% /63/. Dacă ne referim la poluarea cu Pb a atmosferei (în locul SO_x din afirmația de sus), ponderea combustibililor auto ajunge la 95%” /66/.

Căile prin care se încearcă a se ajunge la punerea sub control a poluării „auto” sunt diferite, dar concomitent urmărite în principalele țări dezvoltate industrial /67/. Este vorba, în principal de perfecționarea construcției motoarelor pentru a consuma mai puțin carburant, purificarea gazelor de eşapare, ameliorarea calității combustibililor auto, înlocuirea combustibililor convenționali cu alții nepoluanți (alcooli, hidrogen etc.) sau schimbarea sistemului energetic (electromobile).

Reglementările apărute[1] în acest scop au implicații, foarte serioase în economie: eforturile de perfecționare a combustiei motoarelor, de prevedere a

[1] De pildă, Parlamentul CEE a hotărât, la sesiunea din luna aprilie 1969 ținută la Bruxelles, ca începând cu anul 1993 toate automobilele comercializate în Europa să

filtrelor depoluante pe țevile de eşapament (bazate pe catalizatori de tipul platinei, paladiului, rhodiului), de îmbunătățire a calității benzinei etc. sunt apreciabile, ele trebuind să fie suportate în final, de beneficiari.

Nu se poate trage o concluzie la prezentarea unor concepte ce privesc reducerea impactului proceselor de fabricație asupra mediului înconjurător, deoarece această prezentare este incompletă (ca număr de țări) şi succint redată. Pot fi însă detaşate câteva observații, şi anume:

- este declanşată o ofensivă puternică împotriva generatorilor de substanțe poluante cu scopul punerii sub control a fenomenului poluării industriale şi în perspectivă – reducerii intensității fenomenului;
- reducerea impactului proceselor de fabricație asupra mediului înconjurător presupune colaborare internațională, abordările globale şi pe zone largi începând să se contureze, din ce în ce mai distinct, în perspectiva imediată;
- eficiența măsurilor ce se iau în domeniul reducerii gradului de poluare a mediului au valori maxime când eforturile sunt maxime: menținerea activității unei întreprinderi în condiții de eficiență economică presupune promovarea unor tehnologii noi (nepoluantă), sisteme de depoluare cu recuperarea şi valorificarea substanțelor poluante, integrarea energetică şi pe linia subproduselor de proces ale platformelor industriale cu unitățile economice adiacente acestora etc.;
- abordarea economică a fenomenului de poluare industrială (prin intermediul taxelor) rămâne încă predominantă în economiile naționale ale țărilor dezvoltate economic. Existența şi a altor abordări conceptuale arată intensitatea căutărilor ce au loc pentru a scoate din zona critică procesul de poluare industrială; dovedeşte, în acelaşi timp, perfectibilitatea conceptelor actuale;
- includerea obiectivelor de protecția mediului înconjurător în strategia dezvoltării industriale (conceptul de dezvoltare durabilă, de pildă) asigură, până în prezent, şanse maxime acțiunii dirijate pe termen mediu şi lung de punere sub control a poluării factorilor de mediu.

---

fie prevăzute cu dispozitive antipoluante, conținutul de Pb în benzina auto a fost redus în aproape toate standardele din țările dezvoltate economic, preconizându-se şi o dinamică a scăderii acestuia, până la lipsa lui totală (în 1990 în SUA, după 1990 în țările nemembre ale CEE etc. /66/).

Tabelul nr. 1

Lista selectivă a țărilor dezvoltate economic unde se aplică stimulente financiare pentru protecția mediului înconjurător împotriva poluării industriale

Modul de taxare	Anul începerii aplicării	Țara unde se aplică taxarea	Sursa bibliografică
1	2	3	4
Taxarea pe factori de mediu şi alocarea de subvenții bugetare pentru unele întreprinderi care trebuie să-şi mențină competitivitatea produselor pe piețele externe.	După 1970	Franța, RF Germania, Italia, Olanda, Suedia, SUA, Australia, Belgia, Canada, Danemarca, Finlanda, Norvegia, Elveția, Marea Britanie.	/8/
Taxarea substanțelor poluante descărcate în factorii de mediu.	1964-1981	Australia, RF Germania, Belgia, Danemarca, Olanda, SUA.	/8/
Taxarea de poluanți conținuți în produsele finite: - sulf în combustibili; - îngrăşăminte chimice; - baterii electrice cu mercur şi cadmiu; - produse pesticide; - materii prime pentru industria chimică.	Se aplică în prezent	Olanda, Norvegia, Suedia, SUA.	/8/
Taxe pentru acordarea de licențe de fabricație a produselor generatoare de noxe.	Se aplică în prezent	Australia, Belgia, Danemarca, RF Germania, Norvegia, Olanda, Suedia, Anglia.	/8, 12/
Taxe pe benzina cu aditivi pe bază de plumb.	1985-1989	Finlanda, RF Germania, Olanda, Norvegia, Suedia, Elveția, Marea Britanie.	/8, 12/
Politici flexibile de prețuri şi impozite (avantaje fiscale şi penalități).	1990	Japonia	/13/
Taxarea pe utilizarea îngrăşămintelor chimice cu azot.	1985-1987	Suedia, SUA.	/14,15/

Tabelul nr. 2

Principalele măsuri prevăzute în planurile anuale de dezvoltare economico-socială a unor ţări est-europene

Măsuri pentru protecţia mediului înconjurător preconizate a fi aplicate în economie	Ţara şi anul de aplicare	Sursa biblio-grafică
1	2	3
Corelarea serviciilor referitoare la protecţia mediului înconjurător vizând îmbunătăţirea condiţiilor de muncă şi viaţă ale cetăţenilor, cu acţiunile de raţionalizare şi modernizare din economia naţională.	R.D. Germană 1989	/16/
Ameliorarea calităţii mediului înconjurător prin schim-barea structurală a economiei şi prin perfecţionarea mecanismului economic. Se propune crearea unui Organ Consultativ European în privinţa mediului ambiant.	RS Cehoslovaci a 1988-1989	/17/
Ecologizarea economiei prin modificarea structurii economice şi modernizarea tehnologiilor. Prevenirea şi îmbunătăţirea daunelor aduse mediului înconjurător de către generatorii de poluanţi.	RP Bulgaria 1989	/18/
Prevenirea poluării prin măsuri drastice de amendare chiar dacă acestea vor duce la falimentul unor întreprinderi. Oprirea procesului de degradare a mediului printr-un mecanism adecvat, financiar-juridic.	RP Polonă 1989	/19, 20/
Prevenirea poluării mediului înconjurător prin perfecţionarea tehnologiilor de producţie şi de testare a deşeurilor poluante. Închiderea întreprinderilor poluante. Sistarea materializării unor proiecte care nu corespund criteriilor ecologice. Înfiinţarea procuraturii pentru protecţia naturii şi respectarea legilor existente.	URSS 1989	/21/

Tabelul nr. 3

Eforturi financiare şi efecte economice implicate în acțiunea de control al fenomenului poluării, pe plan mondial, zonal şi în unele țări industrializate

Eforturi aferente controlului fenomenului de poluare, efecte obținute sau scontate	Zona, țara de referință	Sursa biblio-grafică
1	2	3
Stoparea fenomenului poluării necesită alocarea a 6% din PNB (produsul național brut). Refacerea rapidă şi completă a mediului înconjurător, presupune alocarea a 8-10% din PNB.	Mondial	/22/
Evitarea fenomenului de seră ar necesita alocarea a 3-4% din PNB timp de 30 de ani.	Mondial	/23/
Tratarea deşeurilor toxice costă până la 3.000 DM/t.	Mondial	/23/
În domeniul protecției mediului înconjurător activează 2.600 firme.	Europa Occidentală	/24/
Valoarea totală a echipamentelor şi serviciilor ce vizează protecția mediului înconjurător a reprezentat 84 mld. DM în anul 1987 şi vor ajunge la 140 mld. DM în anul 2000.	Europa Occidentală	/24/
Restricții ecologice impuse fabricanților din Europa Occidentală au avut ca urmare crearea a 2 mil. locuri noi de muncă.	Europa Occidentală	/23/
Pentru protecția mediului înconjurător s-au alocat 18% din totalul fondurilor de investiții din anul 1987. Vânzările de echipamente şi servicii pentru protecția mediului înconjurător au reprezentat 13 mil. dolari în anul 1987 şi vor ajunge la 27 mld. dolari în anul 2000.	SUA	/25/
Protecției mediului înconjurător i se alocă 1,5% din PNB. Se asigură locuri de muncă la 450.000 persoane.	RF Germania	/26/
Daunele aduse economiei naționale de fenomenul de poluare au reprezentat 103 mld. DM (sau cca 34 mld. dolari), în anul 1985.	RF Germania	/27/
Depoluarea aerului în Berlinul occidental presupune eforturi financiare de 1,8 mil. dolari.	RF Germania	/28/
În anul 1986 s-au alocat protecției mediului – 3 trilioane LI; în anul 1991 alocațiile vor reprezenta 4,5 trilioane LI.	Italia	/29/
Numărul muncitorilor ce activează în domeniul protecției mediului este de 370.000.	Franța	/29/

Cheltuielile pentru protecția mediului au fost de 11 mld. Rb în intervalul 1981-1985 şi vor ajunge la 15 mld. Rb în perioada 1986-1990.	URSS	/30/
În perioada 1990-2000 se preconizează cheltuirea a 23-39 mld. dolari pentru punerea sub control a ploilor acide.	Anglia	/31/
Efortul financiar corespunzător protecției mediului înconjurător împotriva poluării CET, reprezintă 30-35% din totalul investițiilor în Japonia şi peste 40% din SUA.	Japonia SUA	/32/
Fondurile alocate anual protecției mediului înconjurător reprezintă 0,14% din produsul social sau 0,37% din venitul național.	România	/32/
Ponderea investițiilor destinate protecției mediului înconjurător reprezintă 4,1% din totalul investițiilor industriale.	România	/32/

Tabelul nr. 4

Concentrația maximă admisibilă pentru bioxidul de sulf, în unele țări, şi valori preconizate în perspectivă

Norme pentru LMA	Concentrația SO_2 µ/g/mc/24 h
România	250
URSS	200
RF Germania	150
Valori considerate admisibile ecologic, în prezent.	50-100
Concentrația în zonele industriale: primele consecințe negative pentru mediu.	60-80
Concentrația preconizată pentru zonele rurale şi păduri.	Aproximativ 30
Nivelul minim natural.	Aproximativ 3

Sursa: Prelucrare după /34/.

Tabelul nr. 5

Sarcini de reducere a concentrației unor poluanți, stabilite de către unele țări industrializate

Țara	Agentul poluant	Sarcina de reducere	Perioada preconizată	Sursa biblio-grafică
CEE	Benzină	Lipsă Pb	1990-1993	/57/
CEE	SO_x NO_x NO_x	60% 40% 40%	1986/1980 1986/1980 1995/1986	/58/
Olanda	Poluanți organici SO_x	50% 50%	2000/1991 2000/1980	/59/
SUA şi CEE	Freoni	50% lipsă	1998 2000	/60/
SUA	Sulf din motorină	Concentrație de 0,05%	1988-1998	/58/
SUA	SO_x NO_x	-10 mil. t - 3,6 mil. t	1988-1998 1988-1998	/58/
SUA	CO_2	20% (propunere)	2005/1990	/61/
URSS	SO_x	25%	1985-1988	/62/
Anglia	SO_x	30% 40%	1993/1986 2000/1986	/58/
RF Germania	SO_x	65%	1993/1950	/58/

Tabelul nr. 6

Compoziția şi cantitățile de emisie nocive ale unor centrale electrice (puterea instalată – 1000 MW)

	Tipul combustibilului			
	Cărbune 2,3 mil. t	Combustibil lichid 1,15 mil. t	Gaz natural 10 mil. mc	Energie atomică 1134 kg
Emisii nocive: - SO_x	138	98	0,013	0
- NO_x	20,9	21,8	12,2	0
- CO	0,5	0,09	-	0
Hidrocarburi	0,21	0,68	-	0
Aldehide	0,05	0,12	0,06	0
Pulberi	4,5	0,73	0,45	0
Radionuclizi (Curie):				

	Tipul combustibilului			
	Cărbune 2,3 mil. t	Combustibil lichid 1,15 mil. t	Gaz natural 10 mil. mc	Energie atomică 1134 kg
- Radiu	0,0172	0,00015	-	0
- Iod	0	0	0	0-0,85
- Kripton şi Xenon	0	0	0	$600\text{-}1{,}1\cdot10^{6}$

Sursa: /63/.

Tabelul nr. 7

Gradul de poluare al unor centrale energetice în funcție de combustibilul utilizat

	U/M	Tipul combustibilului		
		CET pe cărbune fără tratarea gazelor	CET pe cărbune cu tratarea gazelor	CET cu gaze combustibile obținute prin gazeificarea cărbunelui
INTRĂRI:				
- cărbune	t/zi	5.640	5.640	5130^{x}
- var	t/zi	-	130	-
IEŞIRI:				
- SO_x	t/zi	150	11	1
- gips	t/zi	-	220	-
- cenuşă	t/zi	680	680	-
- sulf	t/zi	-	-	50
- şlam	t/zi	-	-	610
Randament energetic	%	40	40	44

X – Compoziția gazelor la intrarea în CET: CO – 65%, H2 – 30%, H2S – 0,01%, CO2 – 1,6%, N2+Ar – 2,4%.

Sursa: /65/.

Bibliografie

1. E.A. Robin, Mortimer Schwarz: Pollution crisis documents, Ed. OC Publ. Inc., New York, vol. I, 1972; vol. II, 1976.
2. * * * PROMT oct. nr. 20, 1987, p. 200/10.
3. * * * Dicționar de filosofie, Ed. Politică, Bucureşti, 1978, p. 133.
4. Paul Popescu-Neveanu: Dicționar de psihologie, Ed. Albatros, Bucureşti, 1977.

5. Aurel Iancu: Creşterea economică şi mediul înconjurător, Ed. Politică, Bucureşti, 1979, p. 152-154.
6. N.N. Constantinescu: Economia protecției mediului înconjurător, Ed. Politică, Bucureşti, 1976.
7. Jean-Philippe Barde: The Economic Approach to the Environment, în: The OECD Observer, nr. 138, iunie-iulie 1989, p. 13-15.
8. Gh. Manea, N. Hornianschi, T. Popescu: Reducerea impactului proceselor de fabricație din ramurile chimiei şi metalurgiei asupra mediului înconjurător, Institutul de Economie Industrială, Bucureşti, 1989; lucrare nepublicată.
9. David W. Pearce, Ingo Valter: Ressources Conservation; Social and Economic Discussion of Recycling, Ed. University Press, New York, 1977, p. 88.
10. Walace W. Dates: Should Pollution be Taxed?, în: Economic Impact, nr. 4, 1988, p. 27-31.
11. Irvin Minster: A Warming World: Challenge for Policy Analysis, în: Economic Impact, nr. 4, 1988, p. 8-12.
12. O. Esposito: Essence sans plomb, în L'Usine Nouvelle nr. 2216, 20 aprilie 1989, p. 70-72.
13. * * * Revista Economică nr. 35, 1 septembrie 1989.
14. * * * Nitrogen nr. 162, iulie-august 1986, p. 22-25.
15. * * * Fertilizer International nr. 248/29 aprilie 1987, p. 3.
16. * * * Neues Neutschland, 16 decembrie 1988.
17. * * * Rude Právo nr. 269/17 decembrie 1988.
18. * * * Robotniceski Delo, 17 decembrie 1988.
19. * * * Trybune Ludu, nr. 285 (13740/8 decembrie 1988, p. 8).
20. * * * Trybune Ludu, 23-24 martie 1986.
21. * * * Pravda, nr. 24/24 ianuarie 1988.
22. * * * Caiet de studiu nr. 127, Institutul de Economie Socialistă Bucureşti, 1987, p. 99.
23. * * * Revista Economică, nr. 3/20 ianuarie 1989, p. 25.
24. * * * Revista Economică, nr. 6/10 februarie 1989, p. 31.
25. * * * Hydrocarbon Processing, ianuarie 1987, p. 15.
26. * * * Revista Economică, nr. 10/21 aprilie 1989, p. 31.
27. * * * PROMT, martie 1988, p. 320.
28. * * * A Survey on the Status of Research Concerning the Evolution of Benefits of Environmental Policy În W. Germany, Ed. OECD, 1986.
29. * * * Mondo Economico, nr. 1/26/1988, p. 62-63.
30. * * * Chemische Rundschau, 12/04/1987, p. 1.
31. * * * Modern Power Systems, nov. 1989, p. 5.
32. Bramberg F.I.: Naucino-tehniceskii proțess v razvitie electroenerghetiki osnovnih Kapitalisticeskin stran, Moskova, 1983, p. 1982.
33. * * * Chemical and Engiwroring News, nr. 6, vol. 20, 1988, p. 1316.

34. Costin S. Moțoiu: Centrale termoelectrice şi mediul înconjurător, posibilități actuale de reducere a influențelor poluante, în ENERG 6, vol. 1, Ed. Tehnică, Bucureşti, 1986, p. 137.
35. * * * Norme tehnice pentru completarea dărilor de seamă statistice de stat, nr. 20/1987 privind protecția mediului înconjurător emise în baza Decretului nr. 10/1986, Ed. DCS, 1987.
36. Gh. Manea: Protecția mediului înconjurător componentă a politicii de dezvoltare economico-socială, în: Revista Economică, nr. 35/1 septembrie 1989, p. 23-24.
37. Ştefan Odobleja: Psihologia consonantistă şi cibernetica, Ed. Scrisul Românesc, Craiova 1978, p. 112.
38. N. Georgescu-Roegen: Legea entropiei şi dezvoltarea economică, Ed. Politică, Bucureşti, 1979.
39. Maria D. Popescu: Un posibil răspuns la dilemele dezvoltării: procesul circular activ, Bucureşti, Ed. Politică, 1975.
40. Alvin Weinberb: Evitarea capcanei entropice, în Sinteza, nr. 59/1983, Ed. U.S. Information Agensy, p. 26-29.
41. * * * A New Pattern for Understanding Economics. The Entropy Paradigma, Conference Proceedings, Glassboro State College, aprilie 1980.
42. Ştefan Zamogui, Georgescu-Roegen: I fundamenti della teoria del condomatore, Ed. Etas Libri, Milano 1979.
43. Jeremy Riflain, Ted Howard: Entropy a New World View, SUA, 1980.
44. * * * Starea lumii, interviu cu Lester Brown, în: Sinteza, nr. 81, 1989, p. 11-12.
45. Stephan Schneider: The Greenhouse Effect: Science and Policy, în: Economic Impact, nr. 2, 1989, p. 67-72.
46. H.J. Bolle: Klimabeinflussung durch ansteigarde konzentration von Kohlesntofferbeindungen În der Atmosphäre, în: Erdöl, Erdgas und Kohle, nr. 104, decembrie 1988, p. 318-320.
47. Paul R. Partney, Environmental Benefits vs Costs: Achieving a Balance, în: Economic Impact, nr. 4, 1988, p. 32-36.
48. * * * The European Community and Environmental Protection, în: European File, nr. 5, martie 1985, p. 3-11.
49. Coord. Bogdan Stugren: Probleme moderne de ecologie, Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982.
50. * * * Sulphur nr. 183, nov.-dec. 1987, p. 20-22.
51. T. Crone, R.H. Defina: Cleaning Air with the „Invisible Hand”, în: Economic Impact, nr. 3, 1984, p. 70-77.
52. Eduard Bonefous: Omul sau natura, Ed. Politică, Bucureşti, 1976, p. 10.
53. * * * Raportul Brundtland: Our Common Future, OECD, 1987.

54. Carmen Zarafescu: Corelația dezvoltare – mediu ambiant în dezbaterea internațională, în: Revista Economică – supliment nr. 35/2 septembrie 1988, p. 4-10.
55. * * * La protection de l'environnement dans le contexte des travaux de l'ONUDI, Nations Unites, New York, 1983, p. 1.
56. Iolanda Dăduian-Vasilescu: Transferul dezechilibrelor ecologice în țări în curs de dezvoltare, în: Revista Economică – supliment nr. 1/6 ianuarie 1989.
57. * * * L'Usine Nouvelle, nr. 2216/20 aprilie 1989, p. 70.
58. * * * Sulphur nr. 191/iulie-august 1987, p. 14-16.
59. * * * Nederlandse Chemische Industrie vol. 1, nr. 13, 1988, p. 8-9.
60. * * * Economic Impact, nr. 2, 1989, p. 70.
61. * * * Economic Impact, nr. 4, 1988, p. 38.
62. * * * News et Comment, 26 august 1988, p. 1033.
63. I.M. Artighina, V.R. Okorokov: Metodî tehniko-ekonomiceskovo analiza v energhetika, Ed. Nauko, Leningrad, 1988, p. 194-201.
64. Gh. Manea: Gazeificarea cărbunelui, Ed. Tehnică, Bucureşti, 1988, p. 113-128.
65. * * * Clean electricity within reach, Documentație Tehnică Shell Nederland B.V., aprilie 1988, Rotterdam.
66. * * * Esposito: Essence sans plomb, în: L'Usine Nouvelle, nr. 2216/20 aprilie 1989, p. 70-72.
67. Philippe Escande: La fortune du pot cataliytique, în: L'Usine Nouvelle, nr. 2209/2 martie 1989, p. 18-19.

PROBLEME ACTUALE ALE DEZVOLTĂRII ECONOMICE ŞI ALE PERFECȚIONĂRII MECANISMULUI ECONOMIC DIN UNGARIA

Francisc SZABO
Gertrud BORDON
Nicoleta ISAR

I. Aspecte actuale privind situația economică şi socială din Ungaria. Politica economică pe 1990

1. Situația economică şi socială actuală

Economia ungară se găseşte într-o situație deosebit de complexă, de profundă **criză structurală**.

Criza structurală – care se adânceşte în continuare – îşi găseşte expresia şi (în parte) cauza în folosirea unor mijloace tehnice şi tehnologii învechite, uzate fizic şi moral, mari consumatoare de materiale, energie şi muncă vie, în proporția ridicată a activităților ineficiente. Ponderea întreprinderilor competitive, rentabile nu este încă determinantă. În spatele expansiunii, în ultimii doi ani, a exporturilor pe devize liber convertibile nu se află o bază modernă de export, cu forță propulsoare într-un spațiu larg şi pe termen lung. În anul 1989 s-a înregistrat o creştere a deficitului balanței de plăți externe a Ungariei în devize liber convertibile. A crescut activul balanței de plăți pe relația ruble transferabile.

Deteriorarea echilibrului extern şi intern a ajuns la un punct critic, care pune în pericol capacitatea de funcționare şi de finanțare a economiei naționale.

Întreprinderile fără capacitate de plată antrenează mijloacele bancare într-o proporție alarmantă, ce nu poate fi suportată de economie.

În pofida faptului că deficitul bugetar în anul expirat a putut fi „normalizat" prin măsuri de asanare, aplicate în cursul anului, acestea nu au creat condiții necesare pentru decontarea unor cheltuieli efectuate în trecut (a unor datorii interne mari ale statului).

În aceste condiții presiunea inflaționistă este foarte mare.

Evoluția principalilor indicatori macroeconomici ai Ungariei pe anii 1988-1990

- în % - pe baza prețurilor anului 1988 -

Nr. crt.	Denumirea	1988 date preliminare	1989 date preliminate	1990 (program)
1.	Produsul intern brut (PIB)	0,5	cca 0,5	0-0,5
2.	Utilizarea internă a PIB	-2,0	cca 0,5	cca 0,5

Nr. crt.	Denumirea	1988 date preliminare	1989 date preliminate	1990 (program)
3.	Consumul final[x]	-3,2	cca 0	cca 0,5
4.	Investițiile în economia națională – total	-7,7	1,0-2,0	cca 2,0
	- sectorul socializat	-8,1	cca 1,0	cca 2,5
	- sectorul particular	-5,7	5,0-6,0	cca 8,0
5.	Export – total	6,2	cca 1,5	cca -4,0
	din care: - decontat în ruble transferabile	0,7	-4,0-(-3,0)	cca -20,0
	- decontat în devize convertibile	12,2	6,5-7,0	cca 8,0-9,0
6.	Import – total	0,1	cca 3,0	cca 1,0
	din care: - decontat în ruble transferabile	2,9	-4,0-(-3,0)	-4,0
	- decontat în devize convertibile	-2,7	cca 10,0	5,0-6,0

x) Notă: Consumul național (consumul intern şi în străinătate al cetățenilor ungari).

Înrăutățirea situației economico-financiare şi adâncirea dezechilibrelor interne şi externe poate fi urmărită prin intermediul următoarelor date:

Nr. crt.	Denumirea	UM	1988 realizări preliminare	1989 date preliminate	1990 estimări (prognoză)
1.	Evoluția prețurilor				
	- indicele prețurilor producătorilor (ramurile producției materiale)	%	104,3	113	116-116,5
	- indicele prețurilor consumatorilor	%	115,7	117	119-119,5
	- indicele prețurilor de deviz la investiții	%	106,6	113	114-115
2.	Soldul bugetului republican	mil. for.	-19,7	(-50)-(-45)	(-15)-(-10)
3.	Soldul balanței comerciale				
	- ruble transferabile	mil. rbl.	219	cca 500	cca -500
	- devize convertibile	mil. $	495	500-550	600-700
4.	Soldul balanței turismului internațional				

Nr. crt.	Denumirea	UM	1988 realizări preliminare	1989 date preliminate	1990 estimări (prognoză)
	- decontat în devize convertibile	mil. $	40,0	cca -450	cca 200
5.	Soldul balanței curente de plăți externe				
	- ruble transferabile	mil. rub.	310	cca 1.400	0-50
	- devize convertibile	mil. $	-611,0	(-1.500)-(-1.400)	cca 600
6.	Serviciul datoriilor externe în devize convertibile	mil. $	3.639	3.300	3.400
	- plata dobânzilor (sold)	mil. $	1.084	1.400	1.490
	- rambursarea datoriei	mil. $	2.555	1.900	1.910

Indicatorii de bază privind evoluția veniturilor populației sunt următorii:

Nr. crt.	Denumirea	1988 realizări preliminare	1989 date preliminate	1990 estimări (prognoză)
1.	Venituri reale pe locuitor	99,2	102,5	98,5-99,0
2.	Salariul real pe o persoană	95,1	98-99	97,5-98
3.	Volumul veniturilor totale din muncă	93,6	99,5	97,5-98
4.	Volumul veniturilor din fondurile sociale	105,5	104,5-105	cca 101,0
5.	Repartizarea veniturilor totale ale populației (%) după sursa de proveniență			
	- din muncă	61,9	59,3	58,3
	- din fondurile sociale	37,0	38,7	40,3
	- din alte surse	1,1	2,0	1,4
6.	Câştigul mediu brut	128,5	116,5-117	cca 117,0
	- organizații economice	128,6	117-117,5	cca 116,0
	- organizații bugetare	128,3	114,5-115	cca 120,0

Materialele oficiale din Ungaria subliniază faptul că, de multă vreme, performanța globală a economiei maghiare nu a înregistrat, practic, o modificare pozitivă, creşterea economică realizată fiind foarte mică.

Se apreciază că **tensiunea socială a atins cote critice**, îndeosebi la nivelul păturilor sociale care au fost dezavantajate – în comparație cu alte

categorii ale populației - (este vorba de pensionari, familii cu mulți copii etc.), prin fenomenele înregistrate în ultimul timp în economie, îndeosebi prin creşterea prețurilor cu amănuntul şi a tarifelor la serviciile vândute populației.

În prezent, există un larg consens cu privire la faptul că ieşirea economiei naționale ungare din situația de criză poate fi realizată numai prin schimbarea politicii economice şi a sistemului economic existent, prin crearea unei economii mixte, de piață.

2. Principalele trăsături ale politicii economice actuale

În sesiunea din noiembrie a Adunării Naționale, Guvernul Ungar a supus dezbaterii forului legislativ – în prima citire – programul său de politică economică pe anul 1990, care ulterior a fost completat şi îmbunătățit pe baza hotărârii sesiunii menționate. În continuare sunt prezentate principalele direcții de acțiune a Guvernului în prima parte a anului 1990, precum şi trăsăturile definitorii ale programului de politică economică al Consiliului de Miniştri, aşa cum acesta a fost adoptat de sesiunea din decembrie a Adunării Națională a Ungariei.

A. Înviorarea spiritului întreprinzător şi edificarea pieței

Conform programului adoptat, unul din interesele fundamentale ale Ungariei îl constituie edificarea economiei de piață, crearea sistemului de condiții pentru o atare economie. S-a stabilit că elementele definitorii ale acestui sistem trebuie să funcționeze deja în anul 1990.

a. Se are în vedere ca în cadrul reformei relațiilor de proprietate **să se îmbunătățească în continuare condițiile create pentru stimularea spiritului întreprinzător**. Astfel, în cadrul sectorului concurențial[1] se urmăreşte diminuarea radicală a ponderii proprietății de stat şi creşterea ponderii proprietății private, străine şi respectiv a societăților economice.

Va lua ființă proprietatea organelor de autoconducere locală şi se va transforma proprietatea cooperatistă.

Guvernul va prezenta Parlamentului proiectele de legi care să asigure cadrul juridic şi instituțional pentru gestionarea proprietății de stat – existentă sub forma societăților economice – şi pentru înfăptuirea privatizării.

Guvernul va lua măsuri pentru prevenirea privatizării spontane şi subevaluării proprietății de stat, instituționalizând un sistem de control statal şi obştesc.

Într-un termen scurt, se vor elabora şi introduce reglementări privind cumpărarea de acțiuni de către angajații unităților economice.

---

[1] Prin acest termen se înțeleg, de regulă, activitățile economice (cu excepția industriei extractive şi a unor componente ale infrastructurii productive).

Privatizarea va fi sprijinită prin acordarea unor credite în condiții avantajoase.

Capitalul străin urmează să joace un rol important în structura proprietății (circa 400-500 mld. dolari). În acest scop se vor înființa agenții în străinătate pentru vânzarea de acțiuni şi asigurarea circulației acestora în țările respective.

Pentru sporirea inițiativei şi dezvoltarea spiritului întreprinzător Guvernul Ungar va lua următoarele măsuri în prima parte a anului 1990 în domeniul fiscal şi financiar:

- diminuarea, în comparație cu anul 1989, a cotei de beneficii, ce se va prelua de stat în anul 1990 (sub formă de impozit);
- introducerea sistemului de dividende la societățile economice;
- acordarea de înlesniri micilor întreprinderi (în cadrul sistemului de impunere a veniturilor personale) pentru folosirea veniturilor realizate în scopul dezvoltării capitalului;
- transformarea sistemului de stimulare financiară a dezvoltării, principala formă de sprijinire financiară a dezvoltării, urmând să fie participarea statului la capitalul întreprinderilor;
- crearea unui „Fond pentru sprijinirea inițiativei" (4 mld. forinți); acordarea de credite în devize;
- îmbunătățirea condițiilor pentru asigurarea elementelor de infrastructură; preluarea de către stat a unei părți din dobânda calculată la creditele acordate;
- extinderea spațiului de acțiune a întreprinzătorilor prin liberalizarea în continuare a condițiilor economice (importuri, prețuri etc.), prin funcționarea unei politici statale a ocupării forței de muncă care permite o gospodărire liberă a forței de muncă, precum şi prin lărgirea posibilităților de investiții (de dezvoltare);
- reducerea volumului impozitului pe beneficiu la obiectivele puse în funcțiune în zonele mai puțin dezvoltate economic în primii 5 ani de funcționare (cu 60%, 50%, 35%, 20% şi 10%), sau reducerea impozitului menționat cu 30% din suma corespunzătoare cheltuielilor suplimentare de investiții.

b. Piața

Deschiderea spre economia mondială presupune stimularea mişcării libere a mărfurilor, capitalurilor, know-how-lui şi a forței de muncă, precum şi stabilirea unor relații de piață cu diferite regiuni ale acestei economii (cu țările capitaliste dezvoltate, cu țările membre ale CAER). Sistemul conducerii economice trebuie să influențeze comportamentul agenților economici în direcția dezvoltării relațiilor de piață, folosind – cu precădere – instrumente conforme cu mecanismele pieței.

- Limitarea exporturilor decontate în ruble transferabile – în scopul reducerii volumului activelor inutile – presupune întărirea selecției mărfurilor

destinate exportului, după criterii de eficiență, precum şi transformarea hotărâtă a structurilor de producție şi de comercializare. Totodată, se apreciază că pe relația de plăți în ruble transferabile, pe lângă metode şi instituții specifice pieței, urmează să fie aplicate şi metode administrative de reglare a volumului exporturilor şi importurilor. Dintre întreprinderile afectate mai grav de limitarea exporturilor pe relația de plată în ruble, acelea care vor fi în măsură să elaboreze o strategie de producție şi de comercializare aplicabilă – cu efecte pozitive – într-o perioadă previzibilă, vor putea beneficia de mijloace din resurse centralizate.

- Liberalizarea în continuare a importurilor pe devize convertibile va fi un factor hotărâtor al concurenței pe piața internă. În condițiile unei politici corespunzătoare de cursuri şi ale modernizării sistemului de concurs la export, liberalizarea importurilor va sprijini şi sporirea volumului de exporturi eficiente pe această relație de plăți.

- În vederea întăririi concurenței pe piața internă, vor fi reduse sensibil subvențiile alocate din buget pentru susținerea unor prețuri de producție şi cu amănuntul (îndeosebi în sectorul energetic, agricol şi la unele servicii). **Se vor continua acțiunile de liberalizare a prețurilor**.

- **Se vor înființa în continuare instituții specifice economiei de piață şi se vor dezvolta cele existente**. Îşi va începe activitatea bursa, se va dezvolta piața capitalurilor, infrastructura financiară şi piața hârtiilor de valoare (care a fost reglementată prin lege). Şi va institui un sistem antimonopol de reglare a concurenței. Se va dezvolta cadrul instituțional al apărării intereselor consumatorilor.

c. Reevaluarea funcțiilor economice ale statului

În actualele condiții economice şi politice din Ungaria rolul statului va cunoaşte o evoluție diferențiată, în unele sectoare acest rol se va diminua, iar în alte sectoare funcțiile actuale ale statului se vor păstra sau chiar se vor întări.

- În scopul desfăşurării neîngrădite a procesului de restructurare a producției se vor restrânge cheltuielile statului în economie, reducând prin aceasta deficitul bugetului şi eliberând resurse pentru alte sectoare. Sprijinul financiar acordat întreprinderilor necompetitive şi nerentabile va fi limitat.

- În vederea accelerării procesului de lichidare a întreprinderilor nesolvabile se vor modifica reglementările juridice în mod corespunzător. Statul va sprijini inițiativa băncilor comerciale privind lichidarea întreprinderilor falimentare.

- Statul va juca, în continuare, un rol important în sectorul energetic şi în dezvoltarea elementelor de bază – de importanță rațională - ale infrastructurii sociale şi productive.

- Vor cunoaşte o dezvoltare sarcinile statului în domeniul ocupării resurselor de muncă şi a politicii sociale şi se vor diversifica instrumentele de influență ale statului în acest domeniu.

B. Politica externă

- Diplomația economică, a guvernului se va îndrepta în mod hotărât în direcția obținerii acordului organizațiilor economice şi integrationiste internaționale cu privire la atenuarea şi eliminarea discriminărilor aplicate încă în comerțul exterior şi în alte domenii ale colaborării internaționale, urmărind crearea, pe această cale a unor condiții cât mai favorabile pentru integrarea Ungariei în piața mondială. În acest context a fost subliniat faptul că deja s-au obținut unele rezultate. O bună parte a măsurilor discriminatorii ale țărilor capitaliste dezvoltate au fost anulate; de asemenea, au fost oferite Ungariei, sub diferite forme, ajutoare (în domeniul apărării mediului, al învățării limbilor străine, pregătirii unor specialişti etc.).

- Sarcina cea mai urgentă constă în încheierea unor acorduri cu FMI şi cu Banca Mondială. Întrucât pasivul balanței curente de plăți pe anul 1989 a fost mai mare decât volumul preliminat inițial şi având în vedere şi deficitul ridicat al bugetului, îndeplinirea condițiilor impuse de FMI întâmpină dificultăți. (Pentru încheierea înțelegerilor, față de deficitul preliminat al balanței curente de plăți la 31.XII.1989 în sumă de 1,5 mld. $ se impune o sumă mai mică - de circa 0,6 mld. $ - şi, practic, realizarea unui buget de stat echilibrat).

De asemenea, FMI insistă pentru reducerea mai masivă a subvențiilor şi a altor forme de sprijin financiar acordat întreprinderilor, precum şi pentru aplicarea unei politici sociale raționale.

În scopul stimulării exporturilor pe devize convertibile şi pentru limitarea importurilor pe aceeaşi relație cu ajutorul unor mijloace financiar-monetare, alături de organismele naționale de specialitate, şi FMI a considerat necesară devalorizarea forintului în raport cu devizele convertibile (ce a avut loc anul trecut).

- În ceea ce priveşte relațiile cu țările membre ale CAER se urmăreşte diminuarea volumului schimburilor reglementate (contingentate) prin protocoale bilaterale, promovând transformarea colaborării în relații tot mai apropiate de cele de piață. Diplomația economică ungară trebuie să promoveze în cadrul CAER pregătirea condițiilor pentru trecerea la folosirea prețurilor mondiale curente (în locul prețurilor stabilite conform înțelegerii de la Bucureşti) la efectuarea decontărilor în valută convertibilă şi la relații adevărate de piață dintre organizațiile economice ale țărilor membre ale Consiliului.

- În scopul atenuării procesului de îndatorare în devize convertibile, este necesar ca deficitul balanței curente de plăți – la finele anului 1990 să nu depăşească 600 mil. $. În domeniul turismului internațional (cu țările vestice) trebuie făcute eforturi să se realizeze un sold activ de peste 200 mil. $ (față de 450 mil. $ sold negativ la 31.XII.1989, conform preliminărilor). Pentru realizarea acestui sold pozitiv se vor introduce măsuri severe la asigurarea populației cu devize şi la importurile particulare. Se prevede sporirea încasărilor de la turişti străini (din țările capitaliste) ca urmare a punerii în funcțiune a circa 2.000 locuri noi în hoteluri.

Soldul schimburilor turistice, decontate în ruble, nu trebuie să depăşească 200 mii. ruble, pentru realizarea acestui obiectiv se va acționa, în primul rând, prin metode comerciale. În cadrul tratativelor bilaterale, partea ungară va promova aşezarea pe baze noi a posibilităților de modificare a cursurilor necomerciale.

- Potrivit prognozelor efectuate, se poate conta pe o creştere, în anul 1990, a exporturilor de mărfuri pe devize convertibile cu circa 8-9%. În condițiile unei îmbunătățiri a soldului balanței comerciale – pe relația DC – cu 100-200 mil. $, creşterea importurilor ar fi de dorit să fie limitată (pe relația respectivă) la 5-6%. Se are în vedere ca sporirea volumului de exporturi pe DC să se realizeze pe seama produselor industriei prelucrătoare, îndeosebi pe seama livrărilor din ramura construcțiilor de maşini (de exemplu: electronică auto, unele utilaje agricole, autobuze, piese de schimb auto) din industria chimiei (medicamente, produse din cauciuc) şi din unele sfere ale industriei uşoare. Sporirea exporturilor va fi stimulată şi condiționată de liberalizarea importurilor şi de atragerea de capital străin.

În cadrul sistemului de concurs aplicat pentru stimularea exporturilor se va pune un accent mai mare pe criteriile privind încorporarea unor elemente de progres tehnic în produse care fac obiectul concursului şi pe gradul de utilizare a posibilităților oferite de „Fondul de sprijinire a inițiativei”.

- Din ianuarie 1990 se va continua liberalizarea importurilor, prin extinderea acestei măsuri asupra majorității materialelor de bază metalurgice, chimice şi poligrafice, asupra unei bune părți a materialelor industriale consumate în agricultură, a câtorva sute de servicii de proiectare-organizare şi a altor servicii, precum şi asupra unei cote părți suplimentare (în comparație cu anul 1989) de articole de larg consum.

- În schimburile de mărfuri – decontate în ruble transferabile – se urmăreşte realizarea la sfârşitul anului 1990 a unui sold negativ al balanței comerciale de circa 500 mil. ruble (ceea ce înseamnă o modificare față de anul anterior cu 1 mld. ruble). Pentru lichidarea activelor acumulate din anii anteriori (în condițiile unei reduceri a importurilor cu 4-5%) se urmăreşte diminuarea volumului de export în anul 1990 cu aproximativ 20% în comparație cu 1989. Reducerea exporturilor va afecta o mare parte din întreprinderile constructoare de maşini şi din industria uşoară. Nu este exclusă o diminuare mai mare a importurilor decât nivelul luat în calcul, ceea ce ar face necesară reducerea corespunzătoare a exporturilor. În primul rând, scad importurile de produse metalurgice, ale construcțiilor de maşini şi respectiv ale industriei uşoare. Tot mai mari dificultăți se întâmpină şi la achiziționarea de purtători de energie, fapt care ar putea să facă necesare importurile în acest scop pe relația devize convertibile.

Determinarea corespunzătoare schimburilor de mărfuri pe relație ruble transferabile reclamă reglementări stricte în domeniul financiar. În schimburile reciproce de mărfuri, cantitățile ce depăşesc nivelul contingentelor convenite

prin acorduri încheiate de organele de stat constituie obiectul negocierilor directe dintre întreprinderile interesate. Se pot vinde la bursă creanțele, respectiv vor putea fi cumpărate la cursurile „pieței libere" ruble transferabile. Cu alte cuvinte nu vor fi transformate în mod automat creanțele din ruble transferabile în forinți. Totodată, cerințele îmbunătățirii echilibrului fac necesare asemenea reduceri ale exporturilor pe ruble transferabile, care nu pot fi atinse decât cu ajutorul unor măsuri hotărâte de limitare administrativă.

- Organizațiile existente pentru piața externă trebuie să ajute mai mult decât înainte prezența pe piețele externe a întreprinderilor producătoare, organizarea mai largă şi diversificarea serviciilor şi realizarea operativă şi flexibilă a legăturilor cu partenerii (service, piese de schimb, reclamații etc.).

C. Modificarea structurii producției

În anul 1990 **se va promova accelerarea modernizării structurii de producție a industriei**. În această direcție vor acționa o serie de factori, cum sunt: reforma proprietății şi privatizarea, atragerea capitalului străin, precum şi a unor surse de credite de la Banca Mondială şi de la alte instituții internaționale; stimularea exporturilor pe devize convertibile, diminuarea forțată a exporturilor pe ruble transferabile şi liberalizarea importurilor; aplicarea fermă a programului de stimulare a inițiativei şi spiritului întreprinzător în sectorul de stat. Întărirea relațiilor de piață, cerința de ridicare a competitivității industriei prelucrătoare, **reclamă ridicarea calității şi reducerea cheltuielilor**. Reducerea energo şi material-intensivității producției industriale va fi stimulată de cerința rentabilizării proceselor de producție mari consumatoare de energie şi de materiale.

- În anul 1990 **producția industrială va înregistra o uşoară scădere**. Vor avea loc modificări sensibile în structură pe destinații („structura de valorificare") a producției din această ramură: consumul intern se va modifica foarte uşor, pe când exportul pe ruble transferabile va înregistra o reducere mai mare decât creşterea exporturilor pe devize convertibile.

Se apreciază că măsurile de liberalizare a importurilor şi de anulare a unor reglementări restrictive (în cadrul programului de deregularizare), vor duce la crearea condițiilor caracteristice unei economii de piață autentice în industria construcțiilor de maşini, în domeniul extracției țițeiului şi respectiv al prelucrării țițeiului. În aceste sectoare **limita superioară a prețurilor de producție interne o va constitui** prețul internațional la produsele similare. Îmbunătățirea sistemului de concurs pentru stimularea exporturilor pe devize convertibile va fi de natură să lărgească instrumentele financiare ale modernizării structurilor de producție. Se apreciază, de asemenea, că întărirea condițiilor de piață va deveni tot mai mult o barieră eficientă în calea majorărilor de preț cu caracter inflaționist în construcțiile de maşini.

- **Producția internă de purtători de energie va avea o tendință de scădere**. În domeniul extracției cărbunelui, vor fi lăsate în funcțiune numai minele competitive – din punctul de vedere al prețurilor – cu purtătorii de energie care pot servi în calitate de înlocuitori. În scopul reducerii consumurilor specifice de energie, prețul purtătorilor de energie şi al energiei electrice se va ridica la nivelul prețurilor pieței mondiale.

Prețurile de producție ale cărbunelui şi ale produselor din cărbune vor creşte în anul 1990 cu 2%.

- **În industria materialelor de bază**, fabricarea produselor fără perspective va fi sistată într-un ritm rapid. Producția metalurgică în anul 1990 se va reduce cu 1-2% (ponderea ei în producția industrială va scădea de asemenea). Se va modifica substanțial structura producției din industria prelucrătoare, îndeosebi în construcțiile de maşini. Reducerea producției din construcțiile de maşini (cu peste 5%) va afecta, în primul rând, activitatea întreprinderilor producătoare de autovehicule, a unor întreprinderi mari din domeniul electronicii şi a tehnicii de telecomunicații, a unităților producătoare de maşini pentru agricultură şi industria alimentară, precum şi a unor întreprinderi mari din domeniul apărării. Se va îmbunătăți competitivitatea în construcțiile de maşini generale, în industria producătoare de diferite aparate, de tehnica vidului, precum şi la unele produse din domeniul telecomunicațiilor. Industria chimică cucereşte noi spații, estimându-se un spor al producției cu peste 3%. Producția industriei uşoare va înregistra o scădere, întrucât sporul exporturilor pe DC nu acoperă reducerea exporturilor pe ruble transferabile.

Ca urmare a restrângerii producției industriale - îndeosebi în domeniul construcțiilor de maşini – se vor disponibiliza circa 40 de mii de persoane.

Întreprinderile afectate serios de restrângerea exporturilor pe ruble vor trebui să-şi modifice structura de producție şi de comercializare, cheltuielile necesare pentru convertirea capacităților de producție existente urmând să fie suportate de acestea. Pe ajutorul financiar al statului vor putea conta numai unitățile care vor elabora programe realiste de ieşire din situații de criză. Unitățile nesolvabile (pe termen lung), care nu vor fi în măsură să elaboreze asemenea programe, urmează să fie lichidate.

- În industrie forma specifică a reformei proprietății o va constitui transformarea întreprinderilor de stat în societăți. Aceasta va duce la apariția independentă a societăților respective pe piața internă şi externă la înviorarea ofertei şi la slăbirea pozițiilor de monopol ale unităților mari în spațiul economic național. Trustul de petrol şi gaze se va transforma în societate pe acțiuni. Unitățile producătoare de materiale de bază pentru industria uşoară, devenite ineficiente, se vor transforma în societăți pe acțiuni şi în asociații cu răspundere limitată. Se va accelera procesul de privatizare în construcția de maşini, unde funcționează, deja în prezent, jumătate din societățile mixte existente în industrie. Accelerarea acestui proces este previzibilă în domeniul tehnicii de calcul şi de telecomunicații, în producția de aparate şi în industria

articolelor metalice de masă, precum şi în domeniul serviciilor. Ca urmare a măsurilor de descentralizare va creşte influenţa capitalului particular în ramurile: încălţăminte, tricotaje şi poligrafie. Statul va iniţia acţiuni de desfiinţare a unor unităţi industriale (în industria cărbunelui vor fi închise minele care au costuri mai mari decât cheltuielile marginale, unele întreprinderi metalurgice nesolvabile şi minele de uraniu care au adus pagube mari pe scară naţională). Băncile comerciale vor iniţia desfiinţarea unor întreprinderi nesolvabile pe seama fondului de risc pe care îl deţin.

Pentru economia alimentară programul guvernamental formulează cerinţa ridicării calităţii produselor, ceea ce implică şi modificări structurale. Pentru dezvoltarea relaţiilor de piaţă, **din anul 1990 la marea majoritate a produselor alimentare vor funcţiona preţuri libere**. Cea mai mare parte a subvenţiilor vor fi lichidate. Volumul subvenţiilor ce se va acorda în 1990 pentru sprijinirea exporturilor pe relaţia DC se va diminua faţă de anul anterior cu 10-12%.

În domeniul exporturilor de alimente, pe ruble transferabile subvenţiile vor rămâne la nivelul anului anterior. Organizarea exporturilor pentru care sunt convenite contingente este de dorit să se facă prin organizaţiile create – pe bază benevolă, cum sunt, de exemplu: Asociaţia pentru industria cărnii, Asociaţia avicolă, Asociaţia pentru producţia de mere, Asociaţia industriei de conserve, Consiliul pentru cereale, Uniunea pentru producţia de struguri şi vinuri.

Pornind de la condiţiile specifice ale activităţii productive, în cursul anului 1990 vor rămâne în vigoare înlesnirile practicate până în prezent în economia alimentară: aplicarea unei rate mai mici a impozitului pe beneficiu, decât rata medie pe economie, perceperea unei dobânzi mai mici (3%) decât dobânda pieţei pentru împrumuturile pe termen scurt; acordarea de sprijin financiar pentru realizarea lucrărilor de irigaţii şi a altor lucrări de îmbunătăţiri funciare, facilitarea obţinerii creditelor pentru investiţii; acordarea unor sporuri de preţ pentru producătorii agricoli care îşi desfăşoară activitatea pe terenuri mai puţin fertile. Sistemul de sprijinire a investiţiilor productive din zonele rămase în urmă, va fi cel prevăzut în acţiunile generale programate pentru ridicarea nivelului de dezvoltare a acestor zone.

Potrivit previziunilor efectuate, producţia de alimente, luată în ansamblu, în anul 1990 va stagna. Din motive de aliniere la cerinţele pieţei, ponderea producţiei vegetale va înregistra o creştere, în special pe seama creşterii producţiei plantelor oleaginoase, a legumelor păstăioase şi a producţiei de seminţe. Producţia de cereale urmează să se limiteze la 14,5-15,5 mil. tone. Datorită scăderii efectivelor de animale în anul 1989, producţia animală va înregistra în a.c. o uşoară scădere.

Problemele reformei proprietăţii în agricultură trebuie în aşa fel soluţionate încât acestea să nu ducă la desfiinţarea unităţilor mari viabile.

Ascunde anumite riscuri şi **modernizarea proiectată pe 1990 a sistemului de preţuri din economia alimentară**. Păstrarea însă a preţurilor oficiale pentru o mare parte a produselor industriei alimentare nu ar duce la o apărare împotriva foarfecei preţurilor agricole şi, totodată, nu ar însemna un baraj eficient împotriva majorării preţurilor cu amănuntul la aceste produse (întrucât în cazul unui dezechilibru între cerere şi ofertă relaţiile de piaţă îşi croiesc drum şi împotriva restricţiilor oficiale). În situaţia actuală a pieţei alimentare „scăparea de sub control" a preţurilor este frânată de o cerere solvabilă limitată a populaţiei.

D. Veniturile, consumul şi condiţiile de viaţă ale populaţiei

O componentă importantă a programului de politică economică a guvernului o constituie acţiunile proiectate în domeniul nivelului de trai şi al condiţiilor de viaţă.

Se apreciază că modificările care decurg din reforma economică vor adânci diferenţele deja existente în condiţiile de viaţă.

Trăsătura de bază a politicii sociale în domeniul nivelului de trai o va constitui acceptarea diferenţierilor cauzate (în special în nivelul veniturilor din muncă) de deosebirile existente în nivelul performanţelor economice, **concomitent cu atenuarea fenomenelor de sărăcire a unor categorii de populaţie.**

Ţinându-se seama de extinderea relaţiilor de piaţă, **vor trebui transformate mecanismele şi sistemul repartiţiei**. Deşi constituie obiectul unor programe de lungă durată, vor avea loc modificări, deja în anul 1990, în domeniul mecanismului preţurilor, în gospodăria locativă şi al asigurărilor sociale.

După o creştere sensibilă în anul 1989 **a consumului naţional al populaţiei** (consumul intern şi extern al cetăţenilor unguri) – cu circa 3,5% — în anul 1990 acest indicator va înregistra o descreştere relativ mare (2,5-3%), concomitent cu modificarea sensibilă a structurii interne a acestui consum (consumul extern va înregistra o scădere sensibilă, pe când consumul intern va creşte aproximativ cu acelaşi ritm ca şi în anul 1989.

Veniturile reale ale populaţiei (pe un locuitor) vor înregistra în anul 1990 o scădere cu 1-1,5% iar salariile reale pe un lucrător cu 2-2,5%. O evoluţie mai acceptabilă pentru populaţie a indicatorilor menţionaţi nu este posibilă decât prin afectarea serioasă a obiectivelor de perspectivă.

Pentru stimularea procesului de economisire a populaţiei – fenomen care influenţează formarea efectivă a consumului populaţiei – se vor practica dobânzi stimulatorii pentru depunerile pe termen lung la CEC.

În urma reexaminării variantei iniţiale a programului de politică economică a guvernului pe anul 1990 şi a discuţiilor purtate cu organismele financiare internaţionale (FMI şi Banca Mondială), în programul supus aprobării Parla-

mentului (sesiunea din decembrie) au fost incluse măsurile necesare pentru păstrarea capacității de funcționare a economiei ungarei pentru asigurarea finanțării acesteia şi crearea bazei necesare pentru relansarea creşterii economice.

II. Reforma relațiilor de proprietate. Privatizarea

1. Orientări generale

Caracteristicile de bază ale mecanismului economic sunt determinate în mare măsură de natura relațiilor de proprietate.

O componentă esențială a reformei actuale din Ungaria o constituie schimbarea radicală a relațiilor de proprietate prin crearea condițiilor necesare dezvoltării spiritului întreprinzător, a inițiativei particulare.

Analizele efectuate în ultimii ani de economiştii unguri au dus la concluzia că statul s-a dovedit un administrator necorespunzător al patrimoniului național. Reprezentanții statului din întreprinderile de stat nu au dat dovadă de simțul de proprietar, care presupune eforturi sistematice pentru reducerea cheltuielilor, creşterea beneficiului şi sporirea volumului capitalului.

Pentru dezvoltarea spiritului întreprinzător în platformele electorale ale partidelor existente în Ungaria este promovată ideea reformei relațiilor de proprietate, a privatizării. Aceeaşi idee a fost susținută de o bună parte a specialiştilor consultați în timpul deplasării efectuate. Majoritatea dintre aceştia au legat ideea privatizării de necesitatea creării unei economii de piață autentice.

Există un diapazon larg de opinii cu privire la formele şi căile concrete de realizare a privatizării şi, pe această bază, a economiei de piață. Există un larg consens între economişti referitor la faptul că, în condițiile existente în Ungaria, privatizarea va reclama un timp relativ lung (după unii un deceniu sau chiar mai mult, iar după alții acest proces complex poate dura şi 50 de ani).

2. Opinii ale unor specialişti cu privire la reforma proprietății şi privatizare

În continuare vor fi prezentate principalele opinii exprimate cu privire la privatizarea şi crearea economiei de piață.

1. Şeful departamentului de conducere economică şi financiară din Oficiul Național al Planificării (CNP) a relatat:

- Unul din obiectivele actualei reforme economice din Ungaria îl constituie **crearea economiei de piață**, ceea ce la rândul ei presupune, între altele, **reforma proprietății**.

Reforma proprietății vizează schimbarea comportamentului agenților economici, care trebuie să acționeze ca adevărați proprietari (să diminueze cheltuielile şi să sporească patrimoniul).

S-a exprimat părerea că adevărații proprietari vor putea fi:

- persoane particulare care dispun de mijloace financiare (inclusiv credite acordate de bănci) pentru a întemeia o întreprindere sau pentru a cumpăra o parte din patrimoniul statului;

- organele de autoconducere locală (se apreciază că în situația în care o activitate pozitivă a unităților economice de pe un anumit teritoriu va contribui la creşterea veniturilor organelor locale respective, acestea din urmă se vor comporta ca adevărați proprietari);

- fundații:
  - case de pensii, institute de învățământ şi ale cultelor;
  - Agenția Patrimonială Națională (recent creată) pentru proprietatea de stat;
  - alte fundații (Trustul Ungar de Stat pentru Electricitate etc.)

Pentru desfăşurarea normală a reformei este necesară elaborarea unui cadru juridic al economiei de piață.

Relativ recent au fost aprobate legi cu privire la:

- impozite;
- întreprinderi mici (care se referă la micii meseriaşi)

Sunt în curs de elaborare alte legi, dintre care au fost menționate:

- Legea pământului;
- Legea întreprinderii de stat;
- Legea cooperației;
- Legea despre concurență şi prețuri;
- Legea Băncii Naționale şi a băncilor comerciale

2. Consilierii primului ministru al Guvernului Ungar, **vorbind despre privatizarea şi edificarea unei economii mixte**, au subliniat că statul s-a dovedit un proprietar necorespunzător.

Astfel, s-a apreciat că nu se pot îmbina funcțiile administrativ-statale cu cele de proprietar. Deciziile administrative au caracter normativ, pe când deciziile luate de proprietar au în vedere formarea capitalului şi a profitului.

În cadrul Agenției Patrimoniale Naționale se vor înființa oficii pentru patrimoniul statului, care vor asigura conducerea actualelor unități de stat care au consilii muncitoreşti (crearea acestor consilii, se apreciază în prezent, că a fost o măsură neavenită). Aceste întreprinderi vor fi vândute treptat străinilor, transformându-se în societăți pe acțiuni.

S-a apreciat că în prezent, populația Ungariei nu dispune de mijloace pentru procurarea de acțiuni.

Vor cumpăra acțiuni şi oficiile create pentru patrimoniul de stat, fundațiile clericale, casele de pensii (care îşi propun, de asemenea, să creeze administrații de patrimoniu).

Sunt o serie de economişti – inclusiv o parte din consilierii primului ministru, precum şi o serie de deputați în parlament, care apreciază că se poate

forma un nou tip de proprietate care ar urma să se situeze între actuala proprietate de stat şi proprietatea privată (denumită „a treia cale de privatizare”), prin atribuirea consiliilor populare de competenţe juridice necesare pentru conducerea unor unităţi cu caracter economic.

3. Şeful unui departament din Institutul Economic al Academiei de Ştiinţe Ungare a prezentat o serie de aspecte privind procesul de descentralizare a conducerii economiei naţionale, de desfăşurare a acţiunilor de liberalizare şi privatizare. Din cele arătate a rezultat că procesul de descentralizare şi liberalizare ce a avut loc în ultimul timp în Ungaria a favorizat atât cadrele de conducere din întreprinderile de stat, cât şi personalul de execuţie.

Prima categorie de personal a fost degrevat de anumite obligaţii ce decurgeau din aplicarea unor reglatori economico-financiari cu caracter central, paralel cu conferirea unor drepturi largi în domeniul majorării preţurilor şi a salariilor, în acest fel rezultatele unei gospodăriri ineficiente a fondurilor de producţie şi a majorării cheltuielilor cu forţa de muncă - efectuate ca urmare a presiunii de jos în sus – au fost acoperite cu prisosinţă (inclusiv un anumit volum de beneficiu) prin majorarea preţurilor.

Personalul de execuţie a avut, la rândul său posibilitatea să compenseze în bună parte majorarea preţurilor cu amănuntul, rezultat din ciclul anterior al spiralei inflaţiei. În cazul transformării unor întreprinderi în societăţi mixte sau pe acţiuni (prin formarea şi vânzarea unor pachete de acţiuni străinilor), conducerile actuale ale unor întreprinderi au imprimat o tendinţă de subevaluare a patrimoniului unităţii în schimbul poziţiei convenabile în structurile de conducere ale societăţii pe acţiuni create.

Aceste fenomene au determinat crearea unor organisme speciale pentru administrarea, utilizarea şi evaluarea corectă a patrimoniului statului (în situaţia în care o parte din acesta se vinde unor persoane particulare sau se transformă în societăţi pe acţiuni, inclusiv mixte).

Fiind întrebat despre posibilităţile de orientare a unei economii de piaţă către obiective sociale (către o finalitate socială), cercetătorul a arătat că optimizarea dezvoltării economice – după criterii sociale – este incompatibilă cu piaţa concurenţială. După părerea acestuia optimizarea dezvoltării economiei naţionale presupune o **conducere normativă** unitară, ori Ungaria a renunţat la un asemenea model de conducere.

4. În cadrul discuţiilor purtate, interlocutorii noştri au exprimat şi o serie de alte idei despre privatizare şi crearea economiei de piaţă, dintre care vom arăta următoarele:

- A fost exprimată părerea potrivit căreia „economia socialistă de piaţă” sau piaţa socialistă constituie absurdităţi conceptuale. Ca urmare, trebuie acţionat în direcţia creării unei economii adevărate de piaţă – proces care va reclama un îndelungat.

- O componentă importantă a reformei relațiilor de proprietate o constituie promovarea principiului „neutralității sectoriale” (şanse egale în economia ungară pentru toate formele de proprietate). Este cunoscut că până în prezent – din motive ideologice – această neutralitate nu exista. Pornind de la colectivul major al reformei – crearea economiei de piață – Guvernul Ungar a ridicat restricțiile impuse în trecut sectorului particular. Astfel, de exemplu, la început, o întreprindere particulară avea dreptul să aibă cel mult 30 de salariați, apoi limita a fost ridicată la 500 de salariați, iar în prezent nu există nici o restricție în acest domeniu.

Pentru a asigura egalitatea de şanse, statul a elaborat un program guvernamental, potrivit căruia întreprinderile particulare sunt sprijinite prin:

- acordarea de terenuri pentru amplasarea obiectivelor noi;

- asigurarea forței de muncă calificate; acordarea de credite cu dobândă redusă şi girarea acestora (o parte din angajamentele inițiale ale întreprinderii va fi acoperită de stat, dacă datornicul nu va putea face acest lucru);

- asigurarea utilităților (racordări la rețeaua electrică, la conductele de gaz metan, de alimentare cu apă şi de canalizare etc.).

Toate partidele promovează dezvoltarea proprietății private şi cooperatiste. Unele din ele susțin că relații autentice de piață pot fi asigurate numai de proprietatea privată şi de societățile pe acțiuni.

- Privatizarea trebuie începută în agricultură – domeniu în care micile gospodării individuale (inclusiv gospodăriile auxiliare – de pe lângă casă), fără investiții prea mari, pot avea o contribuție substanțială la buna aprovizionare a populației.

- Dezvoltarea economiei de piață determină utilizarea tot mai largă a mecanismelor economico-financiare şi valutare, care sunt mecanisme de piață, înlocuirea indicatorilor fizici cu cei financiari-valorici acționând favorabil în direcția amplificării relațiilor de piață.

- În prezent, în Ungaria nu există o economie reală de piață, întrucât o serie de întreprinderi au o situație de monopol. Pentru eliminarea situațiilor în care cele mai mari întreprinderi furnizoare impun consumatorilor interni propriile lor condiții (de calitate, de preț , iar – uneori – şi sub aspectul eşalonării livrărilor), au fost luate măsuri de micşorare a dimensiunilor întreprinderilor-mamut. Orientările actuale şi de perspectivă în acest domeniu sunt următoarele:

- întreprinderile mari, neviabile, care îşi încheie activitatea economico-financiară cu pierderi (pe o perioadă mai îndelungată), vor fi micşorate ca dimensiune, prin scindare;

- micşorarea taliei unităților economice mari se realizează şi pe calea transformării lor în societăți pe acțiuni; în acest proces se urmăreşte ca, pe lângă o unitate centrală să funcționeze o serie de întreprinderi-satelit, care vor coopera între ele. În context ni s-a precizat că la o parte din aceste

întreprinderi mari fragmentarea a fost artificială (singura realitate rămânând faptul că ele au fost vândute străinilor).

3. Noi reglementări în domeniul modificării formelor de proprietate

În cursul anului 1989 şi primele luni ale anului curent s-au experimentat unele **proceduri noi legislative cu aplicaţie în domeniul activităţii economice şi al comportamentului întreprinderii**. Circulaţia activelor companiilor a fost influenţată, pe de-o parte, în mod negativ, de problemele legate de lichidităţile lor şi pe de altă parte, în mod favorizant, de posibilităţile oferite de legea asociaţiilor (în vigoare de la 1 ianuarie 1988) şi de legea transformării proprietăţii (30 mai 1989).

O serie de companii au făcut uz de posibilităţile oferite de reglementările menţionate în vederea îmbunătăţirii situaţiei lichidităţii lor şi a reorganizării finanţelor. Aceste companii au preferat să cumpere participaţii în cadrul altor întreprinderi pentru realizarea unor obiective de investiţie sau pentru capitalizarea unor resurse.

Legea privind transformarea proprietăţii (1989) conţine o procedură simplificată pentru transformarea întreprinderilor de stat şi a cooperativelor în alte forme de societăţi. Premisa acestui proces o constituie dreptul dobândit de întreprindere de a-şi majora capitalul cu 20% (respectiv cu cel puţin 100 de milioane de forinţi). O proporţie de 20% din capital este deţinută de stat şi va fi administrată de o organizaţie de administrare specială (holding), în timp ce 80% din capitalul total se poate comercializa de către întreprindere sub forma vânzării de acţiuni. Întrucât activitatea întreprinderilor de stat poate fi continuată sub formă de societăţi mixte, legea de transformare a proprietăţii oferă posibilităţi considerabile şi pentru investitorii străini.

4. Unele aprecieri privind efectele transformării întreprinderilor în contextul reformei proprietăţii şi privatizării

Transformarea întreprinderilor de stat şi a altor unităţi mai mici în asociaţii a determinat, de la adoptarea legislaţiei respective în Ungaria, o reacţie în două direcţii extreme: la început, aceasta a fost salutată ca un „miracol”, în timp ce în ultima vreme o anumită nelinişte a însoţit vânzarea proprietăţii de stat – această formă de proprietate fiind anterior socotită aproape intangibilă. În realitate, impactul acestor transformări asupra rezultatelor întreprinderilor nu a putut fi încă pe deplin evaluat.

Ceea ce a putut fi remarcat a fost faptul că forma de proprietate „combinată” s-a extins în cursul anului 1989, pe ansamblul economiei. Un fenomen semnalat în cursul transformărilor întreprinderilor l-a constituit faptul că obiectivele acestora au fost adesea subevaluate în anumite circumstanţe şi, ieşind de sub controlul administrativ de stat, acestea s-au transformat în mod

spontan una după alta, în condițiile în care statul nu a putut influența vânzarea propriei sale proprietăți.

Reforma proprietății şi privatizarea, socotite premise esențiale ale realizării economiei de piață, au polarizat atenția Guvernului, care a apreciat ca insuficiente transformările ce au avut loc în cursul anului 1989, nefiind în măsură decât să înghețe temporar structura actuală ineficientă.

Privatizarea şi scopul de înviorare a spiritului întreprinzător nu au devenit realitate după cum s-a apreciat, întrucât obiectivele activității şi posibilitățile de creştere a întreprinderilor mici şi mijlocii nu s-au extins, iar capitalul particular nu a participat suficient la procesul de transformare a proprietății de stat.

Se apreciază că s-au obținut rezultate pozitive şi se scontează în perspectivă pe o îmbunătățire a rezultatelor economice şi realizarea unei regularizări eficiente a situației întreprinderilor prin: desființarea monopolurilor, eliminarea conexiunilor defectuoase în interiorul lor şi realizarea unui sector particular important.

III. Intervenția statului în economie

1. Evoluția planificării centrale de la plan-directivă la plan orientativ

În Ungaria intervenția statului în economie în perioada postbelică a parcurs mai multe etape: pornind de la desfăşurarea de sus în jos a unui sistem de sarcini obligatorii de plan, continuând cu sistemul convenirii sarcinilor dezvoltării economice şi sociale în cadrul unor jurii de plan (la care participau unitățile de bază, organele lor tutelare, Oficiul Național al Planificării şi alte organe centrale de sinteză), terminând cu elaborarea unor planuri cu caracter indicativ (orientativ) – fără defalcare de sus în jos – coroborat cu un sistem ramificat de reglatori economico-financiari.

Aceşti reglatori (instrumente economice de conducere indirectă) au avut şi au menirea să influențeze comportamentul agenților economici în direcția realizării obiectivelor strategiei dezvoltării economice şi sociale.

Până în anii 1984-1985 în Ungaria se întocmeau următoarele categorii de planuri de dezvoltare a economiei naționale: planuri (concepții) pe termen lung, planuri cincinale, planuri anuale. Coroborat cu acest sistem de planuri se elabora un număr restrâns de programe prioritare.

Odată cu renunțarea la sistemul de defalcare a sarcinilor de plan de sus în jos, întreprinderile au primit dreptul de a-şi elabora propriile planuri, stabilind de sine stătător orizontul temporal al acestor planuri.

În prezent, ONP nu a trecut la întocmirea planului cincinal pe 1991-1995 şi nu se ocupă nici de actualizarea prevederilor şi prelungirea orizontului temporal al planului (concepției) pe termen lung.

În condițiile pluralismului politic ONP a elaborat un program de politică economică pe anul 1990, care – după aprobarea de către Guvern – a fost dezbătut şi adoptat de Parlament, constituind baza activității Guvernului în anul curent.

Între criticile formulate la adresa Guvernului şi a organelor centrale de sinteză, pe un loc de frunte se aşază următoarele deficiențe:

- crearea unui sistem de reglatori economico-financiari complicat, greoi, elementele căruia s-au transformat treptat, în factori de încorsetare a activității economice şi în factori de frânare a dezvoltării spiritului întreprinzător, a inițiativei particulare;

- concentrarea atenției asupra măsurilor pentru rezolvarea numeroaselor probleme curente, ONP, celelalte organe centrale şi Guvernul neconturând coordonatele esențiale ale strategiei, dezvoltării Ungariei în perspectivă, corespunzător contextului actual şi previzibil al evoluției situației interne şi externe;

- abaterile de la principiile reformei economice şi a reformei mecanismului economic au frânat dezvoltarea unei economii adevărate de piață şi respectiv au slăbit caracterul normativ al reglatorilor economici.

În continuare, vom prezenta în sinteză principalele aspecte relatate de specialiştii consultați cu privire la evoluția rolului statului în economie, a planificării (dirijismului statal). Opiniile reflectă poziția politică a fiecărui specialist, unele dintre ele fiind chiar contradictorii.

1. În scopul decorsetării activității economice de acțiunea negativă a unor reglatori economici a fost elaborat un **program de deregularizare** vizând abrogarea unui număr mare de reglementări juridice (legi, hotărâri şi ordine). În acest scop, a fost înființat un Consiliu de Deregularizare, subordonat Ministerului Justiției.

Până la data efectuării consultațiilor au fost deja abrogate 600 de acte normative (cu caracter financiar şi fiscal) care reprezintă o parte relativ mică din numărul total al reglementărilor ce urmează să fie anulate sau modificate.

Sistemele financiare speciale vor fi desființate (inclusiv cel al Casei de Economii şi Consemnațiuni şi al Băncii de Credit).

În cadrul Programului de deregularizare se prevede abrogarea actualei Legi a Bugetului şi elaborarea unei noi legi (privind gospodărirea statală).

În acest context, au fost relevate următoarele aspecte mai importante:

- Reducerea rolului statului în redistribuirea venitului național. În prezent, în **gospodărirea statală** este cuprins şi sistemul asigurărilor sociale, bugetele consiliilor (populare) locale şi fondul finanțărilor speciale de stat.

Reducerea controlului statal şi a funcţiilor de redistribuire se va aplica în mod diferenţiat.

Asigurările sociale vor fi separate de buget. Bugetul asigurărilor sociale va fi prezentat în mod separat Parlamentului (alocaţiile pentru copii vor fi scoase din bugetul asigurărilor şi vor fi plătite din bugetul de stat). Vor trebui luate măsuri pentru eliminarea unor deficienţe constatate în prezent (în condiţiile noului sistem de impozitare a retribuţiilor individuale, venitul realizat în timpul concediului de boală – circa 75% din salarii – este mai mare decât salariul net al celor care lucrează efectiv).

Finanţarea ocrotirii sănătăţii în prezent se face din bugetul republican şi din bugetele locale.

Se preconizează trecerea (după alegerile din martie 1990) la finanţarea ocrotirii sănătăţii din bugetul asigurărilor sociale. Interlocutorii au subliniat în acest context că, în pofida faptului că Ungaria se situează printre primele ţări la indicatorii privind numărul medicilor şi respectiv al paturilor din instituţii medicale pe 1000 de locuitori, totuşi nivelul şi calitatea asistenţei medicale este necorespunzătoare cerinţelor actuale. De aici se trage concluzia că, în prezent, cheltuielile finanţate din bugetul de stat în domeniul ocrotirii sănătăţii se folosesc, în bună parte, în mod neraţional. Ca urmare, se preconizează ca, în viitor, o anumită parte din serviciile de ocrotire a sănătăţii să fie suportate din veniturile populaţiei.

Se urmăreşte, de asemenea, un sistem mixt de finanţare şi în anumite sectoare economice, îndeosebi în domeniul drumurilor.

- O altă cale importantă de reducere a rolului bugetului de stat în redistribuirea venitului naţional o constituie restrângerea hotărâtă a sistemului de subvenţii.

În anii 1988-1989 au fost anulate circa 25-30% din totalul subvenţiilor (în sumă de 80 mld. forinţi).

În acest context, a fost subliniat că circa 80% din preţurile cu amănuntul au fost liberalizate. Excepţie fac preţurile cu amănuntul la medicamente şi tarifele la unele servicii (gospodărire comunală şi alte servicii de consum) unde se păstrează încă sistemul de subvenţii. Liberalizarea preţurilor cu amănuntul a accentuat fenomenele de inflaţie.

Au fost liberalizate şi preţurile în agricultură, reglementările adoptate în acest domeniu prevăd că, în cazul unei conjuncturi nefavorabile, statul asigură un nivel minim al preţurilor la cerealele de bază (prin subvenţie).

- Se modifică natura intervenţiei statale şi în domeniul deficitului bugetar. Se vor emite hârtii de valoare şi lansa împrumuturi de stat. Se aşteaptă eliberarea Băncii Naţionale – banca de emisie – de atribuţiile actuale în domeniul politicii bugetare.

2. În concepția economiştilor ungari, conducerea economică şi financiară constituie o parte componentă organică a mecanismului economic.

- Se apreciază că, pe măsura trecerii la o economie autentică de piață, **activitatea de planificare la nivel macroeconomic** se va transforma tot mai mult în activitate de prognoză, conținutul documentului de plan se va apropia de conținutul unei prognoze.

Abaterile substanțiale ale realizărilor față de nivelurile avute în vedere în calculațiile de plan, efectuate pentru ansamblul economiei naționale, pun în discuție valabilitatea abordărilor strict deterministe, devenite tradiționale, în cadrul ONP. În contextul trecerii hotărâte la economia mixtă, de piață şi având în vedere caracterul deschis al economiei ungare, apare cerința transformării planurilor de execuție (anuale) ale Guvernului în programe de acțiune, construite în mai multe variante în raport cu căile previzibile de desfăşurare a proceselor economice şi sociale. Corespunzător unei asemenea abordări şi calculațiile de plan se vor efectua în mai multe variante.

În perioada care a trecut din anul 1988 (începutul reformei economice din Ungaria), specialiştii din ONP şi din alte organe centrale de sinteză şi-au concentrat atenția asupra formării cadrului legislativ, comițând în acelaşi timp, grave greşeli în fundamentarea politicii economice.

În decursul ultimului deceniu şi jumătate s-a vorbit mult despre piață, dar în realitate s-a întâmplat altceva. Neaplicarea fermă a sistemului reglatorilor economici (elementele căruia au constituit – de multe ori - obiectul negocierilor) au slăbit efectele economiei de piață.

Elementele mecanismului economic au cunoscut o mobilitate exagerată (an de an au apărut elemente noi), ceea ce a creat o atmosferă permanentă de instabilitate. Incertitudinea duce la dereglări şi la adâncirea dezechilibrelor cât şi la apariția altora.

În cadrul actualei reforme se urmăreşte crearea unei economii bazate în mod efectiv pe principiile constituționale şi de drept. Principiile de bază ale funcționării economiei vor fi cuprinse în legi.

Până în prezent, au avut loc frecvente modificări de reglementări din dispoziția Guvernului. De acum înainte se vor face modificări numai cu acordul majorității (2/3) deputaților din parlament.

În noile condiții **organele centrale ale statului vor avea sarcina să elaboreze o politică fiscală şi monetară cuprinzătoare**, conducerea economică centrală urmând să renunțe la un număr mare de reglatori economici, folosiți până în prezent. Se va lăsa un câmp larg pentru autoreglarea economiei prin mecanismele specifice pieței.

În prezent, aparatul ONP se ocupă de pregătirea şi fundamentarea deciziilor pentru rezolvarea unor probleme curente, dar de o importanță majoră pentru ansamblul economiei naționale (măsuri pentru prevenirea sau diminuarea deficitului bugetar, pentru atenuarea inflației şi altele similare). Prin

concursul decisiv al ONP a fost elaborat şi un program teritorial pentru zona Ungariei de Nord, care a fost afectată serios de criza industriei metalurgice.

S-a apreciat că ONP ar trebui păstrat şi după alegerile parlamentare din martie. Aparatul acestui Oficiu (probabil cu un efectiv redus) ar urma să se ocupe, pe lângă prognoza dezvoltării economice şi sociale a țării, şi să contribuie într-o măsură decisivă, la modernizarea structurilor de ramură şi teritoriale ale economiei naționale precum şi de dezvoltarea infrastructurii productive şi sociale.

ONP poate îndeplini, în continuare, rolul unui organ central de sinteză pentru pregătirea condițiilor necesare desfăşurării unor relații economice şi tehnico-ştiințifice internaționale eficiente, pe baza raporturilor economice directe dintre unitățile interesate.

Deşi în descreştere, se apreciază că rolul statului în domeniul investițiilor, continuă să rămână relativ important.

2. Investițiile centrale – formă importantă a intervenției statului în economie

Obiectivul principal al politicii economice din domeniul acumulării şi investițiilor îl constituie modernizarea structurilor economice şi înnoirea tehnologică.

a. Conceptele utilizate în prezent în domeniul investițiilor:

- Investiții în sectorul de stat: - investiții centrale;
  - investițiile consiliilor populare;
  - investițiile întreprinderilor;
- Investiții în sectorul particular.

Investițiile centrale se grupează în:

- investiții mari;
- investiții pe acțiuni (alocate pe grupe de obiective, având acelaşi scop final);
- alte investiții centrale.

Investițiile mari se execută pe baza unor motivații politice.

S-a subliniat faptul că, în perioada următoare „şocului energetic”, conducerea statului ungar a acordat o prioritate absolută investițiilor mari. În ultimii ani, volumul acestor investiții a înregistrat o tendință de scădere.

În anii 1976-1977 a fost semnat acordul cu Cehoslovacia pentru realizarea în comun a hidrocentralei de la Bös Nagymaros. În anul 1988 lucrările au fost sistate pe motive de protecție a mediului înconjurător.

Lucrările la centrala atomoelectrică de la Paks vor fi terminate, dar nu la nivelul capacității inițiale, ci numai pentru prima etapă a acestor lucrări (4×400

MW). Luarea deciziei cu privire la nerealizarea etapei a II-a de lucrări a fost influențată şi de avaria de la Cernobâl.

S-a apreciat că rolul statului în domeniul anumitor categorii de investiții mari se va păstra, întrucât el asigură:

- o parte din resursele financiare;
- crearea mecanismului de piață pentru recunoaşterea cheltuielilor proiectate (dacă băncile de profil acceptă creditarea lucrărilor, există garanția unei concepții tehnice de viitor şi a unor cheltuieli corect dimensionate).

Pentru stimularea investițiilor, se preconizează inițierea şi adoptarea unor măsuri noi:

- lărgirea bursei;
- elaborarea unei legi cu privire la protecția investițiilor.

Potrivit actualelor reglementări, în Ungaria există un număr de aproape 30 de întreprinderi (din care 8 mine) cu conducere şi supraveghere statală (dintr-un număr total de 1500 de întreprinderi de stat şi 1500 de cooperative cu profil neagricol).

Întreprinderile cu dirijare statală absorb circa 10% din fondul central de mijloace financiare de investiții (diferența fiind orientată spre infrastructură).

Investițiile pe acțiuni sunt orientate de stat către lucrări de acelaşi gen şi cu o utilitate socială similară.

În primii cinci ani de la constituirea acestei categorii de investiții, fondurile au fost folosite pentru dezvoltarea rețelei de spitale şi respectiv a fondului de locuințe. Pentru asemenea acțiuni fondurile centralizate au fost alocate, de fapt, pe baza unui mecanism de negociere.

Ulterior, a fost încercat un sistem de alocare a fondurilor pentru această categorie de investiții în strânsă legătură cu sistemul de reglare a veniturilor. Astfel, de exemplu, pentru dezvoltarea rețelelor energoelectrice, Trustul Electroenergetic a fost scutit parțial de plata impozitelor datorate statului, potrivit dispozițiilor legale.

În prezent, în condițiile unor datorii externe mari şi a unui deficit bugetar important, se pune în discuție oportunitatea păstrării acestei categorii de investiții centrale. În Ungaria se practică aşa-numitele alocații de la stat pentru investiții. Această formă de sprijin nu este agreată de Banca Mondială. În fond, este vorba de un împrumut cu dobândă redusă (10% față de 25-30% dobânda pieței) şi un termen de 15 ani de rambursare. S-a apreciat că un astfel de sprijin din partea statului stimulează sporirea volumului de investiții, dar nu şi eficiența acestora.

Sprijinul acordat de stat sub această formă, se restrânge şi odată cu el şi partea statului în investițiile totale.

Categoria „alte investiții centralizate” se utilizează în ramurile: ocrotirea sănătății, învățământ, apărare etc. Aceste investiții se stabilesc în mod global, pe ministere.

Descentralizarea în domeniul investițiilor nu se poate efectua în mod brusc.

S-a apreciat că investițiile în infrastructură, în energetică şi în industria extractivă reprezintă una din sarcinile importante ale statului (inclusiv în țările apusene).

Investițiile consiliilor populare se vor transforma în investiții ale organelor autoconduse.

Fondurile de investiții ale consiliilor locale se formează din: prelevări din bugetul republican, impozite pe veniturile individuale (pe salarii şi alte venituri din muncă) şi credite.

Au existat opinii că investițiile consiliilor populare pot fi planificate. Aceste presupuneri s-au dovedit iluzii (consiliile renunță la efectuarea unor cheltuieli curente de funcționare a instituțiilor din subordine dând prioritate execuției lucrărilor de investiții).

A fost subliniat că **afluxul de capital străin** va depinde în mare măsură de modul în care se va desfăşura procesul de deregularizare, existând părerea că activitatea întreprinderilor din Ungaria este „supraregularizată". **Garantarea de către statul ungar a investițiilor străine** va stimula afluxul de capital din țările dezvoltate.

b. În prezent, **întreprinderile din Ungaria sunt pe deplin autonome**, indiferent de forma de proprietate. Excepție face sectorul energetic (exploatarea hidrocarburilor, a cărbunelui şi industria energiei electrice şi termice) **unde intervenția statului** în deciziile întreprinderilor, îndeosebi în activitatea de investiții se păstrează.

Legislația actuală din Ungaria prevede că 50% din beneficiul întreprinderilor cu personalitate juridică se prelevă la buget, sub formă de impozit. În funcție de situația economică concretă, Parlamentul poate modifica proporția impozitului menționat. În anul 1989 prelevările la buget din beneficii au fost de 54%.

Beneficiul rămas la dispoziția întreprinderilor, împreună cu întreaga sumă a fondului de amortizare, constituie sursa de formare a fondurilor proprii ale unităților economice. Din suma totală a fondurilor rămase la dispoziția întreprinderilor se asigură: finanțarea investițiilor, plata unor prime (de natura retribuțiilor), rambursarea creditelor, achitarea dobânzilor etc.

Întreprinderile au dreptul să utilizeze pentru investiții întreaga sumă a beneficiului (rămasă la dispoziția lor) şi a amortizării (dacă nu au obligații sub formă de dobânzi, rambursarea de credite etc.). Reglementările juridice existente facilitează creşterea patrimoniului întreprinderilor.

În anii 1988 şi 1989 volumul total al investițiilor realizate în sectorul de stat şi cooperatist pe surse de finanțare a evoluat astfel:

	Miliarde forinți		Structură în %	
	Realizate 1988	Preliminare 1989	1988	1989
Total investiții în organizațiile de stat şi cooperatiste, din care investițiile:	221,0	256,0	100	100
- centrale	53,5	55,0	24,2	21,5
- consiliilor populare	25,5	31,0	11,5	12,1
- întreprinderilor	142,0	170,0	64,3	66,4
Din totalul investițiilor centralizate: - industrie	...	20,0	...	36,4

De 6-8 ani de zile are loc o descreştere monotonă a volumului investițiilor finanțate din fonduri centrale. În câțiva ani de zile investițiile alocate pentru industrie din fondurile centrele se vor limita la centralele electrice.

În industria cărbunelui se investesc anual circa 4 mld. forinți, din care statul alocă 1,5 mld. forinți sub formă de subvenții. În anul 1990 în domeniul extracției de cărbune există un singur obiectiv de investiții, care se realizează cu contribuția unor fonduri centrale (după încheierea lucrărilor nu se vor mai deschide alte şantiere de acest gen).

S-a precizat că fondurile centrale sunt alocate pe bază de concurs.

Rezultă că investițiile ce se realizează pe baza deciziilor luate la nivelul întreprinderilor sunt preponderente şi în industria cărbunelui.

În ultimul timp s-au efectuat multe studii cu privire la eficiența investițiilor de stat. Ultima analiză făcută s-a referit la un volum de investiții de circa 100 mld. de forinți. Concluzia studiului a fost că cea mai bună investiție de stat este aceea care nu se execută.

Trecerea la autofinanțarea investițiilor în industria cărbunelui este pregătită prin alinierea prețurilor interne la cărbune cu prețurile externe ale produselor petroliere negre (ținându-se seama de raporturile dintre puterile calorice ale celor două categorii de combustibili). Prețurile stabilite pe această cale se situează la nivelul costurilor marginale.

IV. Efecte ale restructurării economice

1. Şomajul

Una din consecințele modernizării structurilor economiei naționale – efect conjugat al intervențiilor statului în economie şi al mecanismelor de autoreglare ale pieței o constituie apariția şomajului. O serie de partide politice şi Guvernul

Ungar îşi asumă răspunderea politică pe care o presupune acest fenomen şi continuă, în cadrul reformei economice generale, politica de îmbunătățire a structurilor economice (tehnologice, de ramură şi teritoriale).

Efectul imediat al acestor acțiuni, subordonat obiectivului de eficientizare a structurii de producție, l-a constituit operarea de acțiuni de lichidare a acelor întreprinderi împovărate de datorii cronice, care a atras după sine disponibilizarea unui număr în creştere de lucrători ai acestora.

Potrivit datelor oficiale, numărul persoanelor care n-au beneficiat de un loc de muncă în cursul anului 1989 în Ungaria, pe o perioadă variind de la 5 zile până la o lună, a fost de 25-30 de mii. Concomitent, însă, s-au semnalat pe teritoriul țării, între 60-70 de mii de locuri de muncă disponibile, problema reală cu care s-a confruntat rețeaua birourilor de plasare a forței de muncă, recent înființată în Ungaria, constând în corelarea cererilor şi ofertelor de locuri de muncă, îngreunată de nesuprapunerea teritorială a acestora, lipsa de mobilitate a forței de muncă şi criza acută de locuințe din țară. Pe de altă parte, un alt impediment în soluționarea problemei forței de muncă neocupate în Ungaria, l-a generat structura acesteia (în proporție de 75% fără nici o specializare), în timp ce posturile vacante reclamau, în principal, muncitori calificați.

În cursul anului 1989, pentru fondul destinat pregătirii forței de muncă au fost alocate din bugetul de stat 8,1 miliarde de forinți – de două ori mai mult decât în anul 1988, numărul cursanților ajungând la 10.000. Mijloacele acestui fond au fost orientate în principal, în direcția recalificării şi pregătirii muncitorilor concediați, care urmau a fi angajați de întreprinderile cu locuri de muncă disponibile pe noi profile profesionale.

Aceste aspecte ale organizării reorientării forței de muncă au căpătat, în ultimul timp, un caracter deosebit de critic şi presant, ca urmare a deciziei Guvernului de a suspenda o parte din exporturile realizate în ruble transferabile (îndeosebi maşini şi utilaje livrate către URSS). Această decizie a fost determinată de activul deosebit de înalt înregistrat pe relația de decontare în ruble transferabile – de 1 miliard. Ea afectează circa 2/3 dintre întreprinderile ungare de construcții de maşini, respectiv 30-80 de mii de persoane, generând astfel o insecuritate socială deosebită.

Începând din luna ianuarie 1989, a fost modificată legislația privind angajarea individuală a forței de muncă ungare peste hotare; în virtutea acestei legi, orice cetățean are posibilitatea de a se angaja în străinătate, inclusiv şomerii.

După cum se apreciază, în continuare Ungaria va fi confruntată cu un şomaj progresiv, alimentat şi de situația critică menționată a sistării contractelor de export pe ruble din industria construcțiilor de maşini, cărora Guvernul va trebui să le facă față în cursul anului 1990. Pentru soluționarea problemelor create din această situație Guvernul intenționează, între altele, să stimuleze libera inițiativă, ce presupune schimbarea profesiei, precum şi înființarea de organizații pentru recalificarea forței de muncă.

2. Inflația

Evoluția procesului inflaționist înregistrat de economia ungară în cursul anului 1989 şi prevăzut de specialişti a se instala pe o perioadă lungă de timp, a fost alimentată de periodice majorări de prețuri, care au conferit un caracter instabil pieței interne ungare.

Experții unguri apreciază că absența încă a unei piețe reale şi existența unor poziții de monopol în economie au făcut ca **măsurile întreprinse de liberalizare a prețurilor şi salariilor** să se înscrie pe o cursă periculoasă a spiralei „prețuri-salarii" generatoare de inflație.

Fenomenele menționate se corelează cu suprimarea gradată (în unele cazuri luând forma unei suspendări spontane) a controlului de stat. Acest lucru a generat pericolul unor procese cumulative, având ca efect manifestarea unei inflații cu rate anuale ridicate.

V. Relațiile economice externe ale Ungariei

1. Poziția Ungariei cu privire la colaborarea în cadrul CAER. Evoluția actuală a tratativelor cu Comunitatea Economică Europeană

Consultațiile avute cu specialiştii unguri în legătură cu **raportul Ungariei față de comunitatea țărilor membre ale CAER** au evidențiat atât poziția oficială a guvernului, cât şi a unor partide ce se manifestă în prezent în viața politică a țării, care sunt unanime în a aprecia **caracterul labil al relațiilor economice dintre țările membre ale CAER** şi evoluția acestui proces în tot mai netă opoziție cu intențiile şi eforturile desfăşurate de Ungaria.

S-a apreciat, de asemenea, că dacă aceste tendințe vor continua şi se vor accentua, ele ar putea duce la dificultăți persistente, cu implicații profunde pentru economia ungară, datorită nivelului critic al dependenței sale de importul unor mărfuri de importanță strategică.

În aceste condiții există un consens general al tuturor forțelor politice din Ungaria în a recunoaşte oportunitatea menținerii în continuare a organizației CAER, a cărei viabilitate însă este condiționată de aplicarea neîntârziată a unor măsuri radicale de asanare şi reformare. Între aceste măsuri ar urma să figureze:

- desființarea caracterului obligatoriu al prevederilor de plan, stabilite centralizat şi investirea lor doar cu un rol indicativ;
- desființarea comisiilor de ramură;
- limitarea rolului statului la asigurarea condițiilor de desfăşurare a relațiilor directe dintre întreprinderi;

- liberalizarea livrărilor şi desfăşurarea acestora exclusiv după voința întreprinderilor; reglementarea operațiunilor de decontare a livrărilor în orice valută (ruble sau valutele naționale); decontarea în ruble pentru produse strategice; decontarea în dolari în cazul ivirii unui sold negativ.

- În legătură cu evoluția viitoare a relațiilor Ungariei cu unele țări membre ale consiliului şi a raporturilor de integrare dintre acestea, s-a relevat intenția Ungariei de a realiza un tip de *„**integrare restrânsă**”*, care nu este gândită în afara CAER şi din care ar urma să facă parte, alături de **Ungaria, Polonia şi Cehoslovacia**. S-a acreditat ideea că actualul curs al evenimentelor din **România** ar putea asigura premisele antrenării în această integrare restrânsă şi a țării noastre. Potrivit experților unguri, viabilitatea funcționării acestui tip de integrare ar fi determinat de existența unor condiții propice dezvoltării unei economii de piață avansate. Sunt în curs de desfăşurare consultații între reprezentanții țărilor respective, care vizează următoarele măsuri: restrângerea angajării statului în relațiile economice, liberalizarea prioritară a traficului de mărfuri şi al monedelor, iar în perspectivă, liberalizarea circulației forței de muncă.

- **Relațiile de colaborare dintre Ungaria şi URSS** sunt marcate în prezent de înregistrarea unui activ important datorat modificării raporturilor de schimb în favoarea Ungariei, pe baza aplicării prețurilor glisante – metoda Bucureşti – (la sfârşitul anului 1989 Ungaria înregistra un activ de 1,6 miliarde de ruble).

În aceste condiții, programul economic al Ungariei pe anul 1990 prevede restricționarea cu 1,5 miliarde de ruble a schimburilor comerciale în valută neconvertibilă (ruble) în vederea menținerii solvabilității țării şi a îmbunătățirii situației bugetare.

Prin dispoziția Ministerului Comerțului din Ungaria, începând de la 18 ianuarie a.c. au fost suspendate autorizațiile şi contractele de export nominalizate în ruble transferabile, intenționându-se lichidarea activului înregistrat până la sfârşitul anului. Începând de la această dată, este în vigoare o nouă metodă de avizare a exporturilor, avizele emise până acum pierzându-şi valabilitatea. În funcție de importanța poziției mărfurilor respective, Ministerul Comerțului acordă trimestrial avize în strânsă corelație cu evoluția balanței de plăți.

Cea mai afectată de măsurile luate este industria ungară a construcțiilor de maşini, care realizează 2/3 din exportul său pe piețele cu decontare în ruble. În aceste condiții, guvernul a solicitat întocmirea urgentă a unui program de reorientare a activității acestor întreprinderi; totodată, s-a evidențiat cerința constituirii, într-o primă etapă, a unui fond de ajutorare a întreprinderilor, care ar putea atinge 4 miliarde de forinți. Orientările de sprijinire a acestor întreprinderi de către guvern se concentrează şi în direcția instituirii unui sistem de concurs între ele şi acordarea de avantaje, facilități de credit etc. acelor întreprinderi care se implică mai activ în schimburile comerciale cu decontare în valută convertibilă.

- În legătură cu modalitatea decontării schimburilor dintre țările membre ale CAER, poziția specialiştilor unguri s-a concentrat pe argumentarea avantajelor pe care le presupune soluția **trecerii la decontarea în valută convertibilă**, apreciată ca soluția cea mai în măsură să pună în evidență pe cei mai buni producători, dictată fiind de condițiile de piață, de aceleaşi condiții de concurență.

Potrivit estimărilor experților, trecerea de la 1 ianuarie 1990 a Ungariei la sistemul de decontare în dolari în relațiile cu URSS, ar echivala cu o pierdere în valoare de 1,5 miliarde de dolari pentru economia ungară (provenind parțial din modificarea prețurilor şi parțial din modificările structurale), ceea ce, conjugată cu situația datoriei externe, ar greva adânc asupra situației solvabilității țării.

Tot după aprecierile experților, trecerea în comerțul exterior actual al țărilor membre ale CAER la decontarea în valută convertibilă ar crea condițiile ca nu țările mici să fie creditoare şi posesoare de activ, ci URSS; în aceste împrejurări, URSS ar beneficia de un venit mare de dolari: activul actual de 1 miliard de ruble al Ungariei s-ar transforma într-un pasiv de 1,5 miliarde de dolari în defavoarea acesteia (la care se adaugă pasivele celorlalte țări socialiste: 40 de miliarde de dolari Poloniei,
10 miliarde de dolari în cazul Cehoslovaciei şi 5 miliarde de dolari în cazul RDG). Cauza principală a acestei situații rezidă în prețurile joase pe piața mondială ale proceselor construcției de maşini ale acestor țări, care beneficiază de o cerere mare pe piața URSS. Soluția strategică, recunoscută de aceste țări, în trecerea lor la sistemul de decontare în valută convertibilă, o constituie procesul de dezvoltare şi modernizare, de aliniere la nivelul mondial a potențialului lor industrial de export.

Soluționarea actuală a acestei probleme generate în cursul trecerii la sistemul de decontare în valută convertibilă este văzută de către experții unguri în sensul distribuirii acestei dovezi între țări.

Pe acest fond, Ungaria reclamă serioase dificultăți în colaborarea în cadrul CAER, cerând o reformă radicală a acesteia.

Potrivit declarațiilor ministrului adjunct al comerțului, Melega, Ungaria speră efectuarea unei reforme a CAER prin răspândirea metodelor de piață. „Nu este în interesul nostru să ne retragem din CAER" – a afirmat el, dar, a adăugat „suntem ferm opuşi oricărei acțiuni în interiorul CAER care este împotriva intereselor noastre economice".

În timp ce personalități oficiale ungare fac aprecieri în legătură cu situarea în prag de insolvabilitate aducând critici severe colaborării în cadrul CAER, **negocierile cu Comisia Economică a Pieței Comune se desfăşoară tot mai evident sub semnul concesiilor politice, al ajutorului economic condiționat** (se condiționează ajutorul de incertitudinea situației politice, reclamând întârzierea cu care opoziția caută să definească o strategie

economică şi social-politică; stingerea unui consens al grupului de opoziție ar oferi o perspectivă asupra reformelor politice şi economice).

Acordul încheiat de Ungaria cu CEE urmăreşte să lărgească accesul produselor ungare pe piețele CEE şi să ofere condiții largi de acces capitalului vest-european şi tehnologiei avansate în economia ungară; dar mai ales ajutor financiar imediat pentru a frâna adâncirea crizei financiare externe şi interne, generată de povara datoriei externe şi de epuizarea resurselor bugetare (deficitul bugetar cumulat înregistrat la sfârşitul anului 1989 era de 1100 de miliarde de forinți).

Ungaria a solicitat accelerarea ajutoarelor financiare occidentale pentru a se preveni dezechilibrul economic intern şi extern, Ungaria ar urma să ramburseze între 1990-1994 între 1,4-2,3 miliarde de dolari rate plus 1,4-1,5 miliarde de dolari dobânzi anuale.

S-a cerut CEE un împrumut „bridge" până la realizarea alegerilor, însă CEE a condiționat aceasta de încheierea unui acord preliminar cu FMI.

După ce la începutul anului 1989 au fost întrerupte negocierile Ungariei cu FMI pentru obținerea unui împrumut destinat stabilizării economice, în luna decembrie 1989 au fost reluate tratativele în acelaşi scop. În cursul negocierilor au apărut divergențe, legate de deficitul bugetar şi balanța de plăți, între experții FMI şi ai Ungariei; experții unguri au propus limitarea deficitului balanței de plăți la 1 miliard de dolari în 1990 (față de 1,5 miliarde de dolari în 1983) în timp ce FMI are în vedere reducerea lui la un nivel sub 600 de milioane de dolari.

Surse oficiale ungare au informat în acelaşi timp că pentru a face față onorării angajamentelor de plată în anii 1990, 1991 şi 1992, ar fi necesară obținerea unor excedente anuale de câte 3,4-3,5 miliarde de dolari.

Acordul cu FMI constituie condiția necesară pentru ca țările occidentale să poată debloca ajutorul promis Ungariei în vederea restructurării economiei sale.

Măsurile de reformă din Ungaria țintesc spre o redresare într-un termen neprecizat, timp în care se prefigurează reducerea severă a investițiilor în economie, închiderea capacităților de producție nerentabile, creşterea şomajului, rata inflației până la 20%, reducerea nivelului de trai, atât pe seama încasărilor nominale şi a inflației, cât şi a creşterii impozitelor, taxelor şi reducerii alocațiilor sociale de la buget.

Intuind că un Acord de cooperare cu CEE conține clauze care pot fi oricând folosite pentru a revoca angajamentele occidentului de a lărgi accesul produselor ungare pe piața vest-europeană şi constrânşi de necesitatea ajutorului pe termen lung, conducerea actuală a Ungariei caută să angajeze ceea ce a fost denumită **„o formă de relații speciale cu CEE în sferele economică, financiară şi politică"**.

După J. Delors (17.XI.1989): „dorința Comisiei CEE de a ajuta Ungaria trebuie reafirmată solemn şi cu fermitate”, iar Roland Dumas (Ministrul de externe francez a spus: „Ungaria ar putea deveni un văr al CEE, dacă nu un frate sau o soră, întrucât capacitatea de membru deplin este imposibilă pentru un membru al pactului de la Varşovia”.

2. Aspecte privind desfăşurarea comerțului exterior al Ungariei în condițiile reformei economice actuale

Procesele economice din sfera **comerțului exterior** ungar s-au înrăutățit progresiv în cursul anului 1989, devenind critice. Cu toate că balanța comercială s-a prevăzut a se încheia cu un excedent, acesta din urmă deja realizat, nu a fost în măsură să compenseze deficitul din balanța serviciilor, alimentat de cheltuielile excesive pentru turism şi de neplata dobânzilor la creditele externe scadente în anul 1980.

Situația înregistrată în domeniul achizițiilor externe personale şi a aşa-numitului „turism pentru târguieli” (shopping tourism) a fost resimțită ca un şoc la nivelul balanței de plăți externe. Cererea personală pentru valută externă a crescut ca urmare a deficitului de marfă de pe piața ungară şi a perspectivei accentuării inflației, care s-au acumulat cu o viteză fără precedent. Sistemul defectuos de acordare a autorizațiilor valutare a avut un impact nefavorabil asupra balanței conturilor curente în valută convertibilă, amenințând ca deficitul balanței de plăți să depăşească 1 miliard de dolari la sfârşitul anului 1989, conform estimărilor inițiale.

După aprecierile ministrului de finanțe, balanța de plăți a Ungariei urma să înregistreze la sfârşitul anului 1989 un nivel de 1,4 miliarde de dolari, situând economia țării „în pragul insolvabilității”.

După cum a menționat primul-ministru Miklos Keneth, solvabilitatea țării este grevată de o datorie externă brută de peste 20 de miliarde de dolari, precum şi de un deficit bugetar total (cumulat) de 1100 miliarde de forinți.

Un factor dominant în 1989 şi resimțit şi în prima lună a anului 1990 l-a constituit **criza exportului în zonele de decontare în ruble**, deşi ea nu se manifestă pentru prima oară, reflectând, în principal, capacitatea limitată a partenerilor Ungariei de a satisface cererile de mărfuri ale acesteia. După ce la sfârşitul lunii august 1989 se înregistra deja un excedent comercial fără precedent pe relația de decontare în ruble (400 de milioane de ruble), la sfârşitul anului 1989 aceasta însuma circa 1,4 mld. de ruble, pentru a se adăuga la această sumă în prima jumătate a lunii ianuarie 1990 încă 250 de milioane de ruble. Această creştere exponențială a activului Ungariei pe relația de decontare în ruble motivează decizia luată la 18 ianuarie 1990 de către Ministerul Comerțului de a suspenda toate autorizațiile şi contractele de export încheiate în ruble transferabile cu toate consecințele menționate pe plan intern.

Conform estimărilor făcute, excedentul comercial în valută convertibilă se cifra la sfârşitul anului 1989 la cca 550 de milioane de dolari. Această performanță evidenția atât unele tendințe favorabile pe piața mondială pentru exporturile ungare tradiționale, cum sunt unele materiale şi produse alimentare, precum şi impactul unor măsuri interne (reglementarea cererii interne la nivel macroeconomic; devalorizarea forintului din cursul anului 1989, practicarea şi a altor stimulente de export).

După aprecierea oficialităților, în ciuda performanțelor prezentate mai sus, povara datoriei externe ar face însă necesară aplicarea în continuare a unor măsuri radicale, cât mai curând posibil, pe piețele cu decontare în valută convertibilă. Aceste măsuri, care ar putea fi implementate cu mijloace de regularizare a cererii, ar trebui orientate spre **stabilirea unui sistem de preferințe care să încurajeze vânzarea pe piețele cu decontare în valută convertibilă şi descurajarea vânzărilor pe piața internă şi pe piețele cu decontare în valută neconvertibilă**.

Potrivit aceloraşi opinii, ele ar fi recomandabile, întrucât în următorii câțiva ani refacerea veniturilor personale şi ale întreprinderilor, modificarea structurii producției ramurilor primare şi a industriei prelucrătoare şi orice îmbunătățire în consumul personal vor fi condiționate în mod fundamental de **o politică eficientă în direcția expansiunii exportului parte a deschiderii economiei ungare**. Fără efectuarea acestor modificări, sprijinul țărilor occidentale şi al organizațiilor internaționale de a ajuta Ungaria s-ar putea diminua rapid.

Unul din paşii cei mai radicali întreprinşi în cursul anului 1989 şi continuat în primele luni ale anului 1990 l-a constituit **liberalizarea importurilor în valută convertibilă** (în proporție de 35-40%) în 1989 şi vizând a atinge proporția de 60% în anul 1990. Pe parcursul anului 1989, importul în ansamblu a crescut doar moderat, în ciuda unei creşteri rapide a importurilor de produse liberalizate. Procesul de liberalizare a favorizat în principal maşinile şi aceasta a indus o creştere considerabilă a importului în aproape fiecare sferă a acestor produse. Cererea de bunuri de consum pentru populație a fost mai ridicată decât cererea producătorilor datorită unor posibilități mai libere de achiziție. Volumul de import a crescut de cca 5 ori şi pe seama acestuia oferta internă s-a îmbunătățit semnificativ în domeniul produselor electronice destinate consumului personal, al unei serii de aparate de uz casnic, de materiale pentru pardoseli şi acoperit pereții.

Liberalizarea importului a incitat competiția în domeniul comerțului exterior şi al comerțului cu ridicata şi cu amănuntul; după unele opinii, din momentul în care aceste importuri vor fi liberalizate în continuare, anumite **întreprinderi ungare se vor afla într-o „situație disperată”** datorită competiției create de importurile în valută convertibilă.

VI. Unele propuneri cu privire la transformarea mecanismului economic românesc desprinse din documentarea efectuată în Ungaria

Din discuțiile purtate, dintr-o serie de afirmații făcute sau aspecte relatate cu privire la perfecționarea mecanismului economic din Ungaria în ultimii 2-3 ani, precum şi referitoare la anumite efecte economice şi sociale semnalate, am desprins câteva concluzii pentru țara noastră, ce vor fi prezentate mai jos.

1. În pofida unor decizii ferme adoptate pe linie politică şi statală în Ungaria cu privire la trecerea neîntârziată la o economie de piață, orientare care presupune restrângerea radicală a intervenției administrației centrale de stat şi folosirea de către aceasta a metodelor preponderent economice, totuşi în situații complexe se recurge la aplicarea paralelă şi a unor măsuri cu caracter administrativ (a se vedea contingentarea exporturilor şi importurilor pe relația ruble transferabile).

Din contextul discuțiilor avute cu privire la relațiile Ungariei cu o serie de țări membre ale CAER, îndeosebi cu URSS, cu mari dificultăți în derularea relațiilor lor comerciale bilaterale, s-a desprins de asemenea aspectul că în condițiile în care o țară este confruntată cu o penurie acută de produse, aplicarea metodelor de conducere specifice relațiilor de piață poate genera o serie de efecte nedorite.

În situația economică şi socială actuală din România, cu o utilizare necorespunzătoare, mult sub posibilități, a capacităților existente, cu mari dificultăți în asigurarea unor serii de materii prime şi de purtători de energie, adoptarea, în momentul actual, a unor măsuri de amploare cu privire la descentralizarea conducerii economiei, ar putea avea efecte imprevizibile.

Apreciem că renunțarea completă la dirijarea centrală a utilizării materiilor prime, materialelor, purtătorilor de energie de importanță națională pentru țara noastră, precum şi a mijloacelor financiare într-un interval de timp prea scurt (1-2 ani) este de natură să ducă la adâncirea principalelor dezechilibre existente în economia noastră națională, în loc să le elimine.

2. Specialiştii consultați, răspunzând la întrebările puse de delegația română cu privire la măsurile care nu ar fi trebuit adoptate, au menționat următoarele aspecte :

- trecerea la liberalizarea prețurilor de producție, cu amănuntul şi a tarifelor la servicii, concomitent cu practicarea unor rate ridicate de impozite pe veniturile individuale şi cu acordarea dreptului întreprinderilor de a majora retribuțiile a condus în mod firesc la apariția unei traiectorii ascendente atât a prețurilor, cât şi a veniturilor individuale din muncă; aceste reglementări – subliniau interlocutorii noştri - în condițiile stagnării sau chiar ale reducerii cantităților de bunuri şi servicii destinate consumului intern (atât productiv, dar mai ales neproductiv) au dus la crearea unui decalaj progresiv dintre cererea şi

oferta de mărfuri, factor care a constituit şi constituie sursa unui fenomen îngrijorător de inflație;

- nivelul foarte ridicat al datoriei externe în valută convertibilă a Ungariei şi existența unui sold activ de proporții pe relația ruble transferabile, deşi opus ca sens, conduc în mod conjugat la limitarea severă a posibilităților consumatorilor interni de toate categoriile (pentru desfăşurarea proceselor curente de producție, pentru acumulări de capital şi pentru consumul populației); în situația în care potențialul actual de export pe relația valută convertibilă al Ungariei nu este suficient pentru rambursarea datoriilor scadente şi a serviciilor datoriilor externe procesul de îndatorire nu a putut fi oprit, acumularea de datorii având loc fără întrerupere; trecerea în acest moment la efectuarea decontărilor în cadrul CAER în valută convertibilă ar duce, după aprecierea specialiştilor consultați, la adâncirea dificultăților în privința încasărilor în aceste devize la un nivel corespunzător cerinței de a asigura condițiile necesare pentru reducerea treptată a datoriei sale externe;

- lipsa de resurse financiare şi materiale interne pentru sporirea producției competitive pe piețele externe occidentale prin crearea de capacități noi şi modernizarea celor existente a dus la formularea cerinței de a apela la atragerea pe scară largă a capitalului străin, care să fie însoțit de un aflux corespunzător de tehnologii şi utilaje noi, de materiale deficitare etc.

Față de aspectele prezentate în legătură cu dificultățile deosebite cu care se confruntă în prezent economia ungară, pentru România se pot formula următoarele concluzii şi propuneri:

a) Propunem, ca paralel cu angajarea unor credite pentru efectuarea importurilor strict necesare de alimente, de bunuri de consum nealimentare şi de materii prime, şi resurse energetice necesare consumurilor curente productive, să se contracteze şi unele credite în valută convertibilă pentru efectuarea de investiții sub formă de societăți mixte pentru crearea de noi capacități de export pe relația menționată.

În acest sens, propunem ca organele centrale competente să elaboreze un studiu cu privire la posibilitățile existente pentru crearea de noi societăți mixte în domeniile cu un termen cât mai redus de punere în funcțiune de recuperare a investițiilor. În alegerea profilului întreprinderilor şi stabilirea dimensiunilor acestora ar trebui să se urmărească asigurarea cât mai grabnică a unui fond de mărfuri exportabil pe relația valută convertibilă (de preferat, produse care se bucură de o conjunctură favorabilă pe termen lung) şi care să permită rambursarea din încasările cuvenite părții române a ratelor scadente la credite externe angajate, precum şi crearea după un timp scurt a unor disponibilități de bunuri pe această relație.

b) Din aspectele legate de apariția şi evoluția periculoasă a unor fenomene de inflație decurge necesitatea obiectivă ca statul nostru să nu admită apariția şi agravarea unor asemenea fenomene. În acest scop, propunem ca în procesul trecerii la economia de piață statul să elaboreze me-

canismele adecvate pentru corelarea permanentă a evoluției următorilor indicatori macroeconomici de bază:

- volumul PIB (în prețuri curente);
- volumul utilizării interne a PIB (în aceleaşi prețuri);
- raportul dintre veniturile şi cheltuielile bugetului de stat;
- veniturile totale ale populației;
- fondul total de mărfuri şi servicii în prețurile curente cu amănuntul;
- masa numerarului în circulație.

Se impune să se efectueze sistematic (lunar, trimestrial, anual) de către Comisia Națională de Statistică, Ministerul Economiei Naționale, Ministerul Finanțelor, organele bancare (de emisie şi de credit), împreună cu alte instituții centrale, unele analize cu privire la evoluția indicatorilor cuprinşi în balanța de venituri şi cheltuieli ale populației, a diferențelor dintre veniturile şi cheltuielile bugetului de stat şi a evoluției numerarului aflat în circulație formulând, totodată, propuneri referitoare la măsurile ce sunt de adoptat în mod operativ pentru păstrarea sau refacerea echilibrului financiar-valutar şi monetar al economiei româneşti.

APRECIERI ASUPRA PERSPECTIVELOR ECONOMIEI ROMÂNEŞTI DINAINTE DE REVOLUȚIA DIN DECEMBRIE 1989[1]

Mihaela AVRAM

Economiei româneşti din perioada dictaturii i se fixaseră pentru viitor obiective inaccesibile. În timp ce proiectul planului pentru perioada 1991-1995 prevedea ritmuri de creştere între 30% şi 50% pentru industrie, agricultură, comerț exterior şi venit național, cifrele oficiale din anul trecut indicau faptul că obiectivele planului în curs nu erau atinse în nici un domeniu. În primii trei ani ai cincinalului 1985-1990, producția industrială sporise cu numai 16,3%, față de minimum 21%, cât se prevăzuse, iar venitul național cu 15,9% față de 27%.

Pe de altă parte, statisticile oficiale indicau un nivel al PNB pe locuitor de 4.500 dolari, care nu mai permitea includerea României în categoria țărilor în curs de dezvoltare.

Anuarul statistic românesc fusese amputat în asemenea măsură încât nu mai permitea extragerea indicatorilor cu privire la evoluția economică. Indicatorii planului nu prezentau interes decât pentru relevarea priorităților. În anii ’90, venitul național era prevăzut să fie repartizat ca în trecut: 70% pentru consum şi 30% pentru dezvoltare.

Observatorii occidentali au confirmat faptul că România şi-a rambursat în linii mari datoria externă.

O publicație americană a evaluat la 350 de milioane de dolari datoria în devize convertibile a României la 31 martie 1989. Începând din 1975, România a plătit creditorilor săi 21 de miliarde de dolari, din care 7 miliarde dobânzi. Potrivit Băncii reglementelor internaționale, rezervele valutare ale țării noastre reprezentau, la sfârşitul anului 1988, 1,1 miliarde de dolari. Documentele oficiale româneşti indicau faptul că a fost plătită în totalitate datoria în ruble transferabile a României.

Se apreciază că modernizarea industriei româneşti nu trebuia să se realizeze în nici un caz prin recurgerea la noi credite, ci trebuia finanțată prin excedentele balanței operațiunilor curente. 2,5 miliarde de dolari urmau să fie alocate în 1990 investițiilor. Nu se cunoaşte destinația acestor fonduri, nici măcar dacă un astfel de obiectiv ar fi putut fi atins cu o populație epuizată. În presa oficială, se asigura ferm că în 1990 agricultura trebuia să garanteze „o aprovizionare suficientă a populației”. În ultimii cinci ani, recoltele au fost considerate insuficiente, datorită „timpului nefavorabil”.

---

[1] Din: *Problèmes économiques*, Franța, nr. 2144, 1989, p. 23.

Diplomaţi occidentali aflaţi la Bucureşti notau că aprovizionarea se îmbunătăţise întrucâtva după revoltele din 1987 datorate foametei, însă, până spre sfârşitul anului trecut, pâinea, aliment de bază, a rămas raţionalizată în întreaga ţară, cu excepţia capitalei.

Din surse româneşti semioficiale se recunoştea faptul că nivelul de trai scăzuse în continuare atât la sate, cât şi la oraşe, şi aceasta nu numai ca urmare a exporturilor către ţările occidentale, ci şi a politicii socialiste de industrializare, Se vorbeşte de o „demodernizare" a economiei româneşti în perioada dictaturii.

Eficienţa, consolidarea, reforma – calea spre o economie sănătoasă

Vladimir VAINESCU

- Raportul lui N.I. Râjkov la Congresul al II-lea al deputaţilor poporului URSS[1] -

Actuala situaţie complexă şi precară a economiei sovietice se reflectă în contradicţiile care urmează să fie rezolvate: dezorganizarea circulaţiei băneşti şi dezechilibrarea finanţelor ţării, carenţele cronice ale activităţii investiţionale şi monopolizarea producţiei, reorientarea lentă a economiei spre nevoile poporului, deficitul de produse alimentare şi de alte mărfuri de consum, situaţia ecologică extrem de nesatisfăcătoare într-o serie de regiuni, încetinirea progresului ştiinţifico-tehnic, deformarea politicii economice externe; în multe ramuri s-a intensificat instabilitatea, au scăzut ritmurile creşterii economice, iar într-o serie de cazuri şi volumul producţiei, ceea ce micşorează posibilităţile soluţionării problemelor sociale şi contribuie la intensificarea tensiunilor din societate.

Actuala situaţie economică a ţării este determinată de un complex de cauze interdependente, din care se evidenţiază trei categorii principale:

1. Structura extrem de deformată a producţiei sociale, orientată în primul rând spre dezvoltarea industriei grele şi nu spre nevoile consumatorilor; eficienţa scăzută, în primul rând în sferele de importanţă vitală ale economiei.

2. Deficienţele în înfăptuirea reformei economice: funcţionarea nesatisfăcătoare a noului mecanism economic, din care sunt absenţi factorii economici de reglementare necesari. Acordarea, în aceste condiţii, a independenţei economice (în profil teritorial şi pe unităţi de producţie) nu a fost însoţită de măsurile adecvate destinate creşterii răspunderii şi disciplinei. Ca

[1] Din: *Pravda*, URSS, nr. 348 (26066), 14 decembrie 1989, p. 2-4.

rezultat, se accentuează egoismul de grup, scade producția, cresc prețurile, se intensifică dezechilibrele materiale şi financiare.

Nu s-au creat la timpul potrivit instrumentele juridice, economice şi financiare chemate să devină elementele intrinseci ale reglementării trecerii la noul sistem economic. Acesta a condus la pierderi bugetare semnificative şi a contribuit în mare măsură la lărgirea continuă a economiei subterane.

3. Greşelile comise în cursul pregătirii unor serioase măsuri cu caracter general-statal, precipitarea aplicării lor în practică. În ele se înscrie, înainte de toate, modul realizării campaniei antialcoolice. Fără dezrădăcinarea cauzelor profunde, ea în esență a degenerat într-o acțiune de interdicție şi s-a soldat nu numai cu mari daune materiale, ci şi morale. La aceasta se adaugă inconsecvența combaterii veniturilor obținute fără muncă, adoptarea unor programe regionale şi în profil de ramură fără asigurarea resurselor necesare, ceea ce a condus la o şi mai mare dezechilibrare a economiei naționale.

*

* *

Guvernul URSS a ales o variantă de dezvoltare care îmbină măsurile energice vizând adâncirea reformei cu realitățile şi caracterul echilibrat al acțiunilor privind însănătoşirea economiei, ele fiind legate de disponibilitatea obiectivă a societății de a înțelege şi a-şi însuşi schimbările radicale. Referitor la cel de-al XIII-lea cincinal (1991-1995), guvernul, luând în considerație cu realism şi sub toate aspectele întreg ansamblul problemelor şi factorilor economici, sociali şi politici, care au dobândit o deosebită acuitate, a optat pentru varianta ce prevede o reorientare socială accelerată a economiei. Se are în vedere concentrarea de resurse pentru asigurarea livrării către populație de produse alimentare, mărfuri industriale, a prestării de servicii, dării în folosință a unui mare număr de locuințe, dezvoltarea ocrotirii sănătății, îmbunătățirii condițiilor de muncă, protejării mediului.

Pentru aceasta se prefigurează ca în primii ani ai celui de-al XIII-lea cincinal să sporească ponderea în venitul național a resurselor utilizabile pentru acoperirea consumului curent al populației şi construcțiilor neproductive (locuințe etc.) până la 89-90%. Desigur, menținerea timp îndelungat a acestei ponderi la un nivel atât de înalt ar însemna o limitare considerabilă a fondului de acumulare cu destinație productivă, ceea ce în final ar conduce inevitabil la scăderea posibilităților de sporire în continuare a bunăstării poporului. De aceea, pentru cea de-a doua parte a cincinalului 1991-1995 se proiectează ca ponderea respectivă să fie scăzută până la 87-88%.

În ceea ce priveşte însănătoşirea economiei, se prefigurează o perioadă de şase ani, repartizată pe două etape: 1990-1992 şi 1993-1995. În prima etapă sunt necesare măsuri extraordinare pentru depăşirea situației create în

economie, în primul rând a deficitului bugetar şi profundului dezechilibru al pieței bunurilor de consum. În această primă perioadă, vor coexista, concomitent, atât metode de conducere pe bază de directive, cât şi relații de piață introduse treptat. În etapa următoare vor prevala metodele de conducere strict economice, va funcționa tot mai activ piața, pe baza schimbărilor fundamentale din sferele proprietății, folosirii pământului, din domeniul arendei, autoconducerii şi autofinanțării, sistemului impozitelor.

Fundamentul noului model de dezvoltare va fi constituit de diversitatea formelor de proprietate, de egalitatea şi competiția dintre ele. O importanță excepțională în dezvoltarea noului model o va avea sistemul de garanții sociale.

S-a început şi se intensifică procesul creării, în paralel cu întreprinderile de stat, a unei diversități de asociații, societăți pe acțiuni, bănci comerciale ş.a., a căror pondere în economie va continua să crească. Proprietarii mijloacelor de producție sunt cei care definesc principiile, modul de selecție şi funcționare a conducătorilor economici.

În ceea ce priveşte cele mai urgente măsuri care se impun în perioada 1990-1992, se subliniază importanța problemelor sociale care actualmente se situează pe primul loc ca gravitate. Opțiunea guvernului a fost făcută: reorientarea socială, cu consecvență, a economiei. Astfel, de exemplu, în 1990, creşterea venitului național utilizat cu 2,8% urmează să fie realizată în condițiile sporirii cu 6,5% a resurselor pentru consumul populației şi construcțiile de locuințe. În 1990, producția industrială va creşte pe ansamblu cu 2,6% din care ramura „B” cu 7,6% iar ramura „A” cu numai 0,8%.

O sarcină imperativă a perioadei 1990-1992 o reprezintă normalizarea atât a circulației monetare, cât mai ales a pieței de consum. De exemplu, pentru 1990 s-a prevăzut sporirea fără precedent a producției mărfurilor de larg consum, la o valoare de 66 de miliarde de ruble, față de o medie anuală de 17 miliarde de ruble pentru perioada 1986-1990.

Ritmuri înalte de creştere a producției mărfurilor de larg consum şi a prestărilor de servicii către populație se vor menține şi în anii 1991 şi 1992. Sporul livrărilor de mărfuri pe locuitor, în 1992, va fi, de exemplu, de circa 480 de ruble. De asemenea, se prevede creşterea prestărilor de servicii pentru populație cu 10-12% în medie anuală. Deoarece economia agrară a fost multă vreme neglijată, pentru a satisface nevoile alimentare de bază ale populației, importurile sovietice de uleiuri vegetale s-au ridicat în 1989 la peste un milion tone, adică 33% din producția locală, cele de zahăr la 52%, cele de grăsimi animale la 20%. În mod consecvent se merge pe linia de a îndrepta potențialul economic al țării spre nevoile satelor, de a ridica la nivelul contemporaneității forțele de producție ale sectorului agrar. În complexul de măsuri preconizate în acest sens, principalul accent se pune pe dezvoltarea sferei sociale, pe îmbunătățirea condițiilor de muncă şi de viață ale lucrătorilor. În contextul proiectatei scăderi generale a investițiilor în economie în 1990, s-a prevăzut ca în cazul deosebit al sectorului agrar investițiile să crească cu 17% față de

1989. Mai ales în ceea ce priveşte unităţile agricole puţin rentabile, dar şi pe ansamblul sectorului agricol, s-a iniţiat şi se continuă consecvent un proces de modernizare întemeiat pe crearea de unităţi bazate pe arendă, cooperative şi gospodării ţărăneşti, aplicarea largă a antreprizelor colective, familiale şi individuale. Industria de stat livrează de urgenţă sectorului agricol maşinile şi utilajele necesare, iar statul acordă subvenţiile şi creditele necesare acestui sector. Totodată, se accentuează înnoirea şi lărgirea sferei cooperaţiei de consum.

Începând din 1990 se vor acorda populaţiei credite fără dobândă pentru cumpărarea unor produse de folosinţă îndelungată ca, de exemplu, automobile, aparate video, frigidere etc. Tot în legătură cu normalizarea situaţiei monetare, se are în vedere mobilizarea de mijloace băneşti prin: emiterea de acţiuni de către întreprinderi, constituirea de societăţi pe acţiuni, acordarea de împrumuturi de către stat în condiţii avantajoase pentru populaţie, atragerea, inclusiv pe baza sporirii considerabile a dobânzilor acordate, a disponibilităţilor băneşti ale populaţiei în băncile de economii.

În 1989, veniturile pe ansamblul economiei au crescut cu 12%, iar producţia realizată cu numai 2%. Această situaţie a condus atât la intensificarea proceselor inflaţioniste, cât şi la dezechilibrul pieţei de consum, precum şi al sferei productive.

Guvernul a studiat cu deosebită atenţie problema cartelelor şi consideră că introducerea sistemului cartelelor, în favoarea căruia s-au făcut multe propuneri, nu este viabil, deoarece presupune de fapt revenirea la centralizarea producţiei şi desfacerii mărfurilor respective, ceea ce contravine reformei economice.

În privinţa necesităţii însănătoşirii finanţelor ţării, ca parte a reformei economice, s-au luat măsuri pentru diminuarea deficitului bugetului de stat, cifrat la începutul anului 1989 la 120 de miliarde de ruble. Aceste măsuri vizează micşorarea deficitului bugetar până la 60 de miliarde de ruble în 1990 şi până la circa 2% din PIB - 20 de miliarde de ruble – în 1993, comparativ cu 10% la finele anului 1989. Experienţa mondială arată că nivelul deficitului bugetar prevăzut pentru 1993 este tolerabil şi nu creează efecte negative în economie. Principala cale în acest sens constă în sporirea veniturilor statului, pe baza creşterii volumului şi eficienţei produsului social. De asemenea, se prevede introducerea din 1991 a sistemului unic de impozite, care este chemat să elimine subiectivismul la nivel de ministere, departamente, republici unionale etc. şi să sporească în mod substanţial interesul de a produce al unităţilor economice şi, totodată, responsabilitatea lor. În cadrul noului sistem de impozite, un loc deosebit îl ocupă pârghiile antiinflaţioniste, care sunt destinate să combată tendinţa întreprinderilor de a majora nefundamentat preţurile producţiei lor şi de a obţine astfel, în condiţiile deficitelor de pe piaţă, profituri nemeritate pe seama consumatorilor.

Reforma în domeniul formării preţurilor are în primul rând drept scop creşterea eficienţei producţiei, folosirea economicoasă a resurselor materiale,

accelerarea progresului ştiinţifico-tehnic, apropierea preţurilor interne de structura preţurilor pieţei mondiale.

În vederea trecerii consecvente a întreprinderilor la realizarea autogestiunii valutare, se prevede ca începând din 1991 fondurile valutare ale acestor unităţi economice să depindă direct de volumul şi structura producţiei exportate de acestea.

În domeniul relaţiilor economice externe, se preconizează şi activităţi netradiţionale, ce permit obţinerea unui randament maxim în scurt timp, cum este, de exemplu, accelerarea atragerii de capital străin pentru soluţionarea sarcinilor restructurării radicale a economiei şi introducerea mai rapidă a progresului ştiinţifico-tehnic; se are astfel în vedere crearea de zone de antrepriză mixtă, în condiţiile acordării unor înlesniri speciale de funcţionare; zonele respective pot juca, printre altele, un rol însemnat pe planul stimulării influxului de tehnologii avansate, de vârf. Toate acestea, inclusiv trecerea treptată la convertibilitatea rublei, vor contribui la încadrarea activă a ţării în relaţiile economice mondiale.

Situaţia economiei austriece în 1989 şi perspective pentru 1990[1]

Elena MĂRGULESCU

Dezvoltarea economică reală

Deşi la sfârşitul anului trecut activităţile de export şi de investiţii au înregistrat o dinamică mai puţin accelerată faţă de perioada precedentă, piaţa austriacă s-a menţinut în limitele stabilităţii.

Produsul intern brut (PIB) a crescut în trimestrul III 1989 cu 3%, ritmul mediu de creştere pe primele trei trimestre fiind de 4%; producţia industrială (exclusiv energia) a crescut în aceeaşi perioadă cu peste 4%.

În timp ce exportul de mărfuri s-a plafonat întru-câtva, consumul individual a crescut vertiginos, datorită sporirii veniturilor nete ale populaţiei cu 8%, hotărâtoare în acest sens fiind reforma sistemului fiscal.

În pofida volumului mare al cererii, rata inflaţiei nu s-a accelerat decât în mică măsură, în noiembrie 1989 ea fiind de 2,7%.

Institutul de cercetări economice al Austriei estimează că evoluţia conjuncturii economice austriece va fi pe anul 1990 satisfăcătoare, PIB urmând să crească cu 3%.

---

[1] Din: *CA-Quarterly*, Viena, nr. IV, 1989, p. 5.

Având în vedere atât incapacitatea de sporire a competitivității exporturilor austriece, cât şi uşoara destabilizare a conjuncturii mondiale, se previzionează pentru anul în curs scăderea dinamicii activității de export.

Ritmul de creştere a investițiilor se va situa sub nivelul anului precedent (+3,7%), în timp ce consumul individual va înregistra un ritm relativ înalt de creştere (3,3%). Prețurile cu amănuntul vor spori, aceasta datorându-se în mare măsură creşterii cu 3,52 a salariilor; rata şomajului urmează să scadă la 4,92. Balanța de plăți se prevede să înregistreze un deficit de 7 miliarde de şilingi.

Politica industrială a înregistrat în ultima perioadă progrese importante, concretizate îndeosebi în restructurarea din cadrul sectorului de stat. Societățile pe acțiuni din sectorul industrial au înregistrat în ultimii ani pierderi considerabile (1986: 12 miliarde de şilingi; 1987: 8 miliarde de şilingi; 1988: 3 miliarde de şilingi), 1989 fiind primul an în care acestea au obținut un profit cifrat la circa 4,5 miliarde de şilingi. Acest fapt s-a datorat reorganizării societăților pe acțiuni din sectorul de stat în şapte mari uniuni profesionale, strategiei de investiții şi de expansiune externă, precum şi conjuncturii favorabile.

În anul 1989, veniturile bugetare şi conjunctura favorabilă au determinat scăderea ponderii deficitului bugetar net la 3,9% din PIB. Pentru anul în curs există posibilitatea ca, datorită creşterii unor cheltuieli bugetare într-un ritm inferior celui al PIB, ponderea deficitului bugetar să fie redusă la 3,5% din acesta (63 de miliarde de şilingi).

Comerțul exterior

Ritmul de creştere a exportului de mărfuri a înregistrat în ultima perioadă un declin. Deşi în primul semestru al anului 1989 exportul grupelor de produse nominalizate a crescut cu 15,3% față de anul precedent, în trimestrul III 1989 creşterea a fost de numai 9,8%. În structură regională s-a constatat o scădere a ponderii exporturilor în Marea Britanie, țările în curs de dezvoltare şi țările membre ale OPEC, iar pe grupe de produse s-a înregistrat o diminuare a exportului de alimente şi produse semifabricate.

Competitivitatea, exprimată prin prețuri de comerț exterior şi reflectată prin raportul real de schimb, s-a îmbunătățit în ultima perioadă.

Dinamica importurilor a scăzut. Dacă în primul semestru al anului 1989, din punct de vedere valoric, importul de produse a crescut cu 19,1%, în trimestrul III 1989, acesta a crescut numai cu 7,9% față de perioada corespunzătoare a anului precedent. A scăzut ponderea importului de bunuri pentru investiții.

Sezonul turistic a înregistrat în vara anului 1989 un avânt deosebit. Volumul sejurului turistic pentru străini a crescut cu 7% şi cel al schimbului valutar cu 15% față de perioada corespunzătoare a anului precedent. A sporit

numărul turiştilor din Italia, Elveția, Franța, Marea Britanie, SUA şi Belgia, în timp ce numărul turiştilor din RFG a scăzut sub nivelul mediu al celorlalți ani.

Consum şi investiții

În cursul anului 1989, numărul gospodăriilor individuale a crescut constant.

Volumul circulației mărfurilor în cadrul comerțului cu amănuntul (corectat de fluctuațiile prețurilor) a crescut în primul semestru al anului 1989 cu 2,7% față de perioada corespunzătoare a anului precedent, iar în trimestrul III cu 4,3%. Creşterea volumului circulației mărfurilor de consum de folosință îndelungată în trimestrul III 1989 a fost considerabil mai mare (8%) decât cea a produselor de consum imediat (2,8%). Un ritm foarte înalt de creştere l-au înregistrat, în primul rând, produsele electrotehnice şi produsele textile pentru mobilă şi uz casnic.

Deşi în ultima perioadă activitatea de investiții şi-a pierdut din amploare, firmele austriece şi-au exprimat optimismul în legătură cu evoluțiile viitoare. Prognoza privind investițiile întreprinderilor industriale prevede pentru anul în curs o creştere cu 10% a volumului acestora față de anul 1989.

Salarii şi prețuri. Piața forței de muncă

Conjunctura favorabilă s-a manifestat în măsură mai mică în domeniul creşterii salariilor. Venitul individual pe persoană angajată a crescut în primele trei trimestre ale anului 1989 cu 5%, deosebit de dinamic fiind sectorul privat al prestărilor de servicii.

În toamna anului 1989 a fost definitivat cadrul legal de salarizare pentru muncitorii metalurgişti, care, începând din luna noiembrie 1989, urmau să beneficieze de o creştere a salariilor individuale cu 5,5% şi a salariilor stipulate în contractele colective de muncă cu 7%. A fost realizat astfel un deziderat important şi anume sporirea nivelului minim de salarizare la 10.000 de şilingi, conform contractelor colective de muncă. În prezent, contractele de angajare pentru întreg sectorul industrial vizează extinderea condițiilor din industria metalurgică la ansamblul industriei.

Pentru anul 1990, ca şi în anul trecut, se preconizează ca ritmul mediu de creştere a salariilor în industrie să nu-l devanseze pe cel al productivității muncii.

În domeniul prestărilor de servicii, creşterea puternică a nivelului salariilor comparativ cu sporirea relativ lentă a nivelului productivității muncii, a determinat majorarea costurilor, ceea ce ar putea conduce la scumpirea serviciilor.

Până în prezent, inflația nu a evoluat vertiginos, în mare parte acest fapt datorându-se prețurilor scăzute de import. În anul 1989 creşterea medie estimată a prețurilor de consum a fost de 2,6%. În ultimii doi ani, rata inflației a crescut cu numai 0,5 puncte procentuale, datorită conjuncturii deosebit de favorabile.

În pofida unei cereri sporite de forță de muncă, şomajul nu s-a redus substanțial. Totuşi, în anul 1989, numărul persoanelor angajate permanent a crescut în medie cu 1,8%, respectiv 51.000 de persoane, acesta reprezentând cel mai mare spor absolut al numărului locurilor de muncă din 1977 până în prezent. Aproximativ o treime din cei angajați sunt emigranți.

Situația economică a Italiei în 1989[1]

Mihaela AVRAM

În 1989, în Italia s-a menținut o conjunctură favorabilă, caracteristică ultimilor ani, chiar dacă s-a constatat o oarecare încetinire a creşterii principalilor indicatori economici, potrivit datelor oficiale, PIB a crescut în anul trecut cu 3,6%, iar producția industrială cu 3,5%.

Economiştii italieni reliefează faptul că Italia a trecut cu întârziere la rezolvarea problemelor structurale şi doar în ultima perioadă la o politică economică mai activă.

Reconstrucția tehnologică intensivă a economiei italiene este relevată de ritmurile înalte de creştere a investițiilor în maşini şi utilaje (7% în 1989).

Companiile italiene continuă să participe activ la programul „Evrika", racordându-se la acesta cu noi proiecte în domeniul ocrotirii mediului înconjurător, telecomunicațiilor şi celorlalte principale ramuri ale economiei.

Ritmurile de creştere a producției industriale au înregistrat în 1989 o oarecare încetinire. Cele mai mari creşteri s-au înregistrat la producția de bunuri pentru investiții (4,5%).

Ritmuri înalte de creştere s-au remarcat în ramuri ca: industria textilă, electronică, siderurgică, constructoare de automobile. Producția agricolă a crescut în 1989 cu numai 1%.

Creşterea economică a fost însoțită de o sporire a numărului locurilor de muncă, ca urmare a creării de noi locuri în industrie şi în sfera serviciilor. În schimb, în agricultură continuă procesul de reducere a numărului locurilor de muncă. Datele oficiale apreciază la 3 milioane numărul persoanelor fără un loc de muncă, ceea ce reprezintă 12% din populația activă.

Creşterea prețurilor la import, a impozitelor şi a deficitului bugetului de stat a ajuns la un nivel record, ceea ce contribuie la accelerarea procesului

[1] Din: *BIKI*, URSS, nr. 143, 1989, p. 2.

inflaționist. Prețurile cu amănuntul au crescut cu 6% față de nivelul mediu anual, depăşindu-se indicatorii corespunzători ai SUA, Japoniei şi țărilor vest-europene.

Comerțul exterior al Italiei s-a caracterizat în anul trecut printr-o creştere considerabilă a deficitului balanței comerciale: acesta potrivit datelor oficiale, a crescut până la 21 de trilioane de lire italiene, în condițiile în care importul a crescut cu 23%, iar exportul cu 18%.

În cursul anului 1989, poziția lirei italiene față de valutele principalelor țări capitaliste a rămas aproximativ stabilă.

Perspectivele pe termen mediu ale dezvoltării economiei italiene par a fi favorabile. Specialiştii italieni apreciază că, până în 1995, economia țării se va dezvolta destul de dinamic. Se preconizează ritmuri mai înalte de dezvoltare a PIB şi a producției industriale decât în anii ’80, precum şi o reducere substanțială a proceselor inflaționiste. Astfel, pentru perioada 1990-1995, se prevede ca ritmurile medii de creştere a PIB să fie de 3-3,5%, iar pentru producția industrială de 3,5%.

Necesitatea democratizării situației economice în RDG[1]

Elena MĂRGULESCU

Revoluția paşnică înfăptuită în RDG a redat poporului german libertatea de a-şi alege singur calea spre progres, creându-se astfel premisele depăşirii fenomenelor de criză din economie.

Surse oficiale ale vechiului regim apreciază că emigrarea masivă a populației în RFG – 3 milioane de persoane din 1948 până în 1999 – s-a repercutat negativ asupra situației economice în RDG: astfel, cheltuielile pentru pregătirea acestor persoane s-au estimat la 16 miliarde de mărci RDG, iar pierderile înregistrate prin propagarea efectelor în economie s-au cifrat la circa 112 miliarde de mărci RDG.

Totuşi, RFG a acordat un puternic ajutor economic RDG. Conform protocolului încheiat între cele două state în 1957, comerțul bilateral s-a dezvoltat continuu. Astfel, activitatea de comerț exterior derulată de RDG cu RFG reprezintă 40% din totalul volumului comerțului exterior al RDG cu țările occidentale. Acordurile comerciale încheiate între cele două state germane se desfăşoară în condițiile liberalizării vamale şi acordării de credite fără dobânzi sau cu dobânzi avantajoase.

Se apreciază că în RDG productivitatea muncii a fost în 1989 cu 12% mai mare decât în RSC, cu 25% mai mare decât în URSS şi cu 50% mai mare

[1] Din: *CA-Quarterly*, Viena, nr. IV, 1989, p. 26.

decât în Polonia. Comparând însă produsul național brut (PNB) pe locuitor din RDG cu cel al țărilor occidentale, s-a constatat că, la sfârşitul anului 1989, acesta era cu 60% mai mare în SUA, cu 50% în RFG şi cu 45% în Franța. În cifre absolute, în 1988, RFG a realizat un PNB de 679 de miliarde de dolari SUA, iar RDG unul de 168 de miliarde de dolari SUA; venitul pe locuitor a fost în acelaşi an de 11.020 de dolari SUA în RFG şi de 6.769 de dolari SUA în RDG.

Productivitatea muncii este mult mai scăzută în RDG decât în RFG: anual, în industria constructoare de maşini se obțin în RFG şase automobile pe persoană angajată, iar în RDG două automobile; în agricultură, în RFG revin anual 792 de chintale de legume pe persoană angajată, iar în RDG 334 de chintale. Consumul de energie electrică este dublu în RFG față de RDG. 80% din necesarul de energie al RDG este acoperit prin producția de lignit, poluarea mediului înconjurător fiind deosebit de îngrijorătoare; sunt emanate anual 359 de kg de bioxid de sulf şi oxid de azot pe locuitor, față de 99 de kg în RFG. Surse oficiale apreciază că aceasta ar putea fi una din cauzele majore ale emigrării populației în RFG.

Cu toate acestea, RDG rămâne cea mai dezvoltată țară din cadrul CAER. Astfel, la 1000 de locuitori revin 209 automobile, 102 linii telefonice, iar consumul de carne este de 97 kg/locuitor. Aceiaşi indicatori sunt: pentru RSC 190, 130, şi respectiv 87; pentru Ungaria 135, 75 şi respectiv 77; pentru Polonia 105, 74 şi respectiv 66, iar pentru URSS 47, 100 şi 62. Dintre țările membre ale CAER, industriile electronică, a construcțiilor de maşini şi chimică au înregistrat în RDG gradul cel mai înalt de dezvoltare.

Exporturile RDG au fost orientate în 1989 în proporție de 67% către țările membre ale CAER, deoarece produsele realizate de această țară nu se ridică la nivelul competitiv al celor din țările occidentale industrializate.

Importurile de materii prime şi combustibili din URSS reprezentau, la sfârşitul anului 1989, următoarele ponderi în totalul importurilor RDG la aceste grupe de produse: 81,9% la petrol, 53,9% la huilă, 100% la gaze naturale şi 99,4% la cherestea. În anul 1988, balanța de plăți a RDG cu URSS a înregistrat un sold negativ de 787,8 milioane de mărci RDG.

Sistemul diviziunii muncii în cadrul CAER nu a favorizat îmbunătățirea calității produselor şi a eficienței economice în RDG. URSS şi-a redus livrările de materii prime şi combustibili, care puteau fi cu uşurință exportate în țările occidentale, în timp ce pentru produsele prelucrate țările membre ale CAER nu beneficiau de o alternativă la piața CAER.

Conform aprecierilor, criza economică din RDG nu reprezintă o criză a creşterii economice. Ritmul mediu anual de creştere a producției industriale a fost, în prima jumătate a anilor ’80, de 4,2% scăzând în 1987 şi 1988 la 3,2% şi respectiv 3,7% şi sporind apoi în 1989 la 4,4%. Într-o economie planificată, volumul producției nu poate fi însă considerat un indicator al eficienței economice. Eforturile materiale şi de investiții susținute pot avea ca efect

reducerea calității produselor realizate, fapt care duce la apariția unui dezechilibru al pieței interne, prin incapacitatea ofertei de a satisface o cerere tot mai exigentă; se ajunge astfel în final la creşterea datoriilor interne şi externe. În luna noiembrie 1989 datoriile interne ale RDG erau de 130 de miliarde de mărci RDG, din care 55 de miliarde reveneau industriei construcțiilor de locuințe. Eficiența scăzută a exporturilor a dus la înregistrarea unor pierderi evaluate la 65 de miliarde de mărci RDG se apreciază că, la sfârşitul anului 1990, datoria externă a RDG (cu excepția celei față de țările membre ale CAER) va atinge 20 de miliarde de dolari SUA. S-a propus ca plata creditelor scadente să se realizeze pe baza profiturilor ce vor fi obținute prin investițiile firmelor străine.

O problemă stringentă o constituie evaluarea volumului economiilor băneşti ale populației. În prezent, există în instituțiile bancare depuneri băneşti ale populației în valoare de 152 de miliarde de mărci RDG, sumă care depăşeşte volumul anual al comerțului cu amănuntul, care este de 127 de miliarde de mărci RDG. Se estimează că populația dispune de încă 130 de miliarde de mărci RDG economii suplimentare. Cauza existenței acestor surplusuri băneşti, precum şi a accentuării inflației o constituie discrepanța între cerere şi ofertă.

Marca RDG este tot atât de „bolnavă" ca şi economia, fapt care s-a accentuat prin devalorizarea catastrofală a acesteia după deschiderea granițelor cu RFG. Pentru a evita devalorizarea în continuare, ministrul finanțelor al RDG a propus constituirea unui fond turistic valutar, alimentat prin schimburile valutare ale turiştilor occidentali, precum şi prin alte plăți ale RFG. Se apreciază că RFG ar putea contribui la stagnarea inflației în RDG şi la restabilirea unui curs valutar normal, prin constituirea, la banca națională a RFG, a unui fond în mărci RDG, destinat finanțării unor proiecte comune.

A fost analizată, de asemenea, posibilitatea realizării convertibilității mărcii RDG, apreciindu-se însă că în prima etapă este necesară restructurarea întregii economii.

Se apreciază că economia RDG a funcționat în trecut sub posibilitățile ei reale, irosindu-se materii prime şi materiale din import. Tentativele de realizare a unor reforme economice au eşuat, ele nereflectând tendințe reale de democratizare.

Se consideră că soluția ieşirii din actualul impas constă în implementarea metodelor de conducere specifice economiei de piață.

În această problemă opiniile specialiştilor sunt foarte divergente: „Noi nu ne punem problema dacă există şi care sunt alternativele socialismului, ci care sunt schimbările şi înnoirile fundamentale necesare pentru ca acesta să devină eficient" declara Otto Reinhold, consilier pentru probleme sociale al CC al PSD. Se subliniază că trecerea la principiul descentralizării totale şi al autofinanțării se poate realiza numai în condițiile pieței libere. Economia restructurată ar urma să se bazeze pe proprietatea socială (de stat) asupra mijloacelor de producție, menținându-se în continuare planificarea de stat. Aceasta ar urma însă să se limiteze la numai două aspecte: crearea celor mai propice condiții

unităților productive şi determinarea modificărilor structurale în vederea preîntâmpinării conflictelor sociale. De asemenea, Otto Reinhold preconizează o diferențiere mai mare a veniturilor, în conformitate cu funcția deținută şi cu munca prestată de fiecare angajat. Se apreciază că modificarea sistemului de repartiție este imperios necesară.

În RDG s-a constituit o comisie guvernamentală având ca scop pregătirea unei ample reforme economice, în sensul liberalizării economiei. De asemenea, s-a elaborat un proiect de lege care reglementează transferurile de capital în cadrul societăților mixte şi stimulează atragerea investitorilor străini. În viitor, în RDG vor coexista forme de proprietate socialistă, de stat, cooperatistă, privată, precum şi proprietatea străină.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE

NR. 2/1990

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

Cuprins

PARTEA I – PROMOVAREA RELAŢIILOR DE PIAŢĂ 123

1. Elemente strategice de trecere la economia de piaţă. Privatizarea (dr. Aurel IANCU) 123
2. Cerinţe ale trecerii la economia de piaţă (Lucian CROITORU) 143
3. Preţul ca element important al relaţiei economice dintre producători şi beneficiari. Elemente privind reforma preţurilor (dr. Alexandru MIHĂILESCU) 153
4. Autonomie decizională optimă la nivelul întreprinderilor industriale (Daniel MĂRGUŞ) 156
5. Restructurarea cadrului de organizare şi conducere a industriei (Vasile DAN, Ruxandra ISAIC-MANIU, Daniela MITRAN, Emil STAN) ... 160
6. Ocuparea şi utilizarea eficientă a forţei de muncă în condiţiile restructurării economiei (Stela POPESCU, Cristina SUCIU, Aura SUTARU) 164
7. Amplificarea contribuţiei ştiinţei şi tehnologiei la dezvoltarea economiei (dr. Corneliu RUSSU, Olga MIHAESCU, Elena PELINESCU) 168
8. Modificări necesare în procesul investiţional şi în activitatea de cooperare economică internaţională (Constantin PANAITESCU, Roxana BOB) 174

PARTEA A II-A – RESTRUCTURAREA RAMURILOR INDUSTRIALE 178

1. Probleme fundamentale ale restructurării ramurilor economiei naţionale. Principii generale (dr. Vasilie BOGDAN, Lucian CROITORU, dr. Aurel IANCU, dr. Alexandru MIHĂILESCU, dr. Corneliu RUSSU) 178
2. Elemente privind reconsiderarea relaţiilor interramuri (Lucian ALBU, Elena MOISE, Luiza ISĂCESCU) 181
3. Unele probleme generale ale restructurării şi dezvoltării industriei româneşti (Elena PELINESCU) 185
4. Restructurarea bazei energetice şi de materii prime (dr. Viorica RĂDUCANU, Elena COJOCARU, Florina POPA, Doina ZAFIU, Marius BULEARCĂ, Angela FILIP, Cristian SIMA) 187

5. Restructurarea industriei bunurilor de consum
(dr. Vasilie BOGDAN, Mariana VANIA) 195

6. Probleme privind restructurarea industriei siderurgice româneşti
(Teodor POPESCU)..... 205

7. Puncte de vedere privind restructurarea industriei construcțiilor
de maşini (Olga MIHĂESCU, Victor PLATON)..... 208

8. Probleme privind restructurarea şi dezvoltarea industriei electronice,
electrotehnice şi informatice (Elena PELINESCU) 215

9. Cu privire la restructurarea industriei chimice
(Nicoleta HORNIANSCHI)..... 217

10. Turismul, *quo vadis*? (Mihail GONDOS, Anca PETROVICI) 221

Materialele au fost elaborate în cadrul Institutului de Cercetare a Relațiilor Interramuri şi a Structurilor Industriale.

PARTEA I – PROMOVAREA RELAȚIILOR DE PIAȚĂ

1. Elemente strategice de trecere la economia de piață. Privatizarea

dr. Aurel IANCU

După o îndelungată rătăcire în meandrele unui obscurantism ştiinţific şi cultural de tip feudal când se cerea slujitorilor ştiinţei economice de a proiecta modele utopice de schimbare a societăţii şi de creare a omului nou în numele cărora regimul totalitarist îşi justifică existenţa şi fărădelegile, poporul român, ca urmare a victoriei Revoluţiei din Decembrie a revenit la normalitate alături de celelalte popoare europene. Dar revenirea la normalitate implică trecerea urgentă la o perioadă de adânci prefaceri pe toate palierele vieţii sociale, economice, politice, culturale, morale, ce antrenează eforturi deosebite.

Întrebarea este cât de adânci trebuie să fie asemenea prefaceri, cu ce acţiuni trebuie început şi în ce direcţie ar trebui să se îndrepte economia. Căutarea unor răspunsuri adecvate are importanţă crucială deoarece însăşi istoria recentă a unor ţări vecine ne arată că simplele reforme nu numai că nu sunt suficiente dar, în final, ele au dus şi duc la un veritabil eşec. Mulţi analişti au găsit deja explicaţia în faptul că majoritatea acestor reforme au fost concepute în limitele păstrării proprietăţii de stat pe baza căreia s-au consolidat structurile materiale, socioprofesionale şi reţeaua de interese ale clasei privilegiate potrivnice schimbărilor, precum şi structurile mentale şi psihologice eminamente paternaliste.

A devenit tot mai evident faptul că într-o economie bolnavă pentru a se produce în mod viabil prefacerile economice şi sociale trebuie tratată cauza principală a bolii. Luând în considerare afirmaţia, deocamdată fără demonstraţie, că această cauză este însăşi proprietatea de stat, soluţia fundamentală rămâne aceea a dezetatizării economiei care trebuie văzută în contextul mai larg al strategiei restructurării economice.

În cadrul unei asemenea problematici deosebit de vaste, este necesar să fie evidenţiate elementele esenţiale ale strategiei restructurării economice, semnificaţia privatizării şi unele căi practice de înfăptuire a acesteia, ceea ce voi face în rîndurile de mai jos.

1.1. Principii fundamentale ale strategiei de reconstrucţie economică

Până în prezent lipseşte o teorie a trecerii de la economia cu planificare centralizată la economia cu planificare centralizată la economia de piaţă.

Astăzi practica solicită elaborarea unei asemenea teorii întrucât prefacerile structurale din economia românească au nevoie de o strategie cât mai clară de dezvoltare multidimensională economico-socială în perspectivă, cu obiective şi căi specifice de înfăptuire reieşite nu din creații abstracte ci din realitățile economico-sociale. Elementele fundamentale care garantează formularea corectă şi realizarea acestei strategii se referă la schimbările ce trebuie să aibă loc, precum şi la cerințele formulate în cadrul sistemului de valori (axiologice), sistemului politic, formelor de proprietate şi mecanismului economic. Asemenea schimbări şi cerințe vizează următoarele aspecte mai importante.

a. Obiectivele strategice să fie fondate pe noile elemente axiologice reprezentate de valorile de libertate individuală, democrație şi demnitate, adică tocmai pe acele valori care au animat şi unit toate forțele revoluționare în lupta pentru răsturnarea dictaturii şi înlăturarea comunismului colectivist din România care a înnăbuşit inițiativa, competitivitatea şi afirmarea individuală şi a încălcat drepturile omului.

b. Sistemul politic, ca suport instituțional al articulării şi adoptării deciziilor, precum şi al acțiunilor de înfăptuire a acestor decizii, potrivit Proclamației din 22 decembrie 1989, trebuie să se bazeze pe principiul care să exprime interesele şi năzuințele indivizilor şi grupurilor sociale, să preîntâmpine formarea monopolului puterii şi să permită controlul acesteia în scopul realizării valorilor de libertate şi democrație.

c. În conformanță cu aceasta, sistemele de proprietate şi de organizare economică ce determină structura fundamentală a mecanismului de funcționare a economiei trebuie să capete asemenea forme încât, pe de o parte, să preîntîmpine formarea monopolului puterii economice ca mijloc de generare a totalitarismului politic, iar pe de altă parte, să asigure desfăşurarea inițiativei personale, realizarea competitivității economice şi a spiritului întreprinzător, ceea ce implică necesitatea restructurării din temelii a sistemului de proprietate în toate sferele de activitate economică.

d. În cadrul sistemului de alocare a resurselor care poate îmbrăca una din cele două forme extreme – autoritatea planificării centralizate sau mecanismul pieței libere de comunicare între vînzătorii şi cumpărătorii bunurilor şi serviciilor – trebuie să predomine acea combinație care să realizeze maximizarea eficienței sistemului economic în condițiile asigurării unei largi autonomii şi libertăți de acțiune a tuturor agenților economici individuali şi colectivi, a realizării echilibrului economic, precum şi a înfăptuirii programelor de îmbunătățire a condițiilor de muncă şi de viață a populației.

Libertățile de acțiune ale agenților economici trebuie să vizeze acțiuni şi relații cum sunt: înființarea firmelor, negocierea prețurilor, intrarea în relații contractuale cu alte firme în mod direct, drepturi nerestrictive de a emite, cumpăra şi vinde acțiuni, de a folosi mâna de lucru şi de a negocia mărimea salariilor, de a acumula şi investi, de a intra în relații directe de import-export şi de cooperare cu firme străine. Evident adoptarea unor asemenea libertăți în

acțiuni şi relații economice presupune trecerea economiei de la sistemul de planificare rigid şi centralizat (sau de comandă administrativă) la sistemul economic de piață.

1.2. Tranziția la democrația economică. Realități şi posibilități

Problemele privind înlăturarea crizei economice actuale şi trecerea la structurile democratice se discută mult în presa noastră. Din păcate asemenea discuții se referă prea puțin şi în mod prea sumar la viața economică. Chiar şi în puținele articole despre economie publicate pe această temă se observă adeseori o anumită reticentă în abordarea cu suficient curaj a problemelor privind libertatea şi democrația în sfera economică, precum şi căile practice de liberalizare şi democratizare a vieții economice. Dimpotrivă, sunt întâlnite precizări şi îndemnuri pentru moderație în schimbare, pentru păstrarea structurilor organizatorice existente, inclusiv a planificării, cu amendamentele de rigoare.

Totuşi devine evident faptul că realizarea unei democrații autentice în domeniile politic, cultural etc. nu poate fi realizată decât în măsura în care se realizează libertatea şi democrația deplină în domeniul economic şi reciproc.

Economia moştenită la Revoluție, în întreaga sa structură, are un caracter dictatorial de o monstruozitate rar întâlnită în lume: o proprietate monopolistă de stat atotcuprinzătoare şi o proprietate cooperatistă subjugată total statului, luând individului toate mijloacele de trai, toate posibilitățile de a decide asupra modului său de viață, inclusiv dreptul său de apărare împotriva abuzurilor şi nedreptăților, individul devenind total dependent de stat; o structură de ramură grav dezechilibrată, provocând o criză şi pierderi de mari proporții; existența predominantă a întreprinderilor gigant ce asigură exercitarea dictaturii producătorului asupra consumatorului; existența unei planificări şi a unei conduceri în toate domeniile hipercentralizate şi fără finalitate socială; proiectarea şi aplicarea unei scheme utopice de tip industrialist a dezvoltării agriculturii prin acțiuni antiumane de distrugere a țărănimii şi a satelor; promovarea în economie, că şi în celelalte domenii de activitate, a incompetenței, nepotismului, minciunii, imposturii şi corupției; existența unui mecanism economic şi financiar strict subordonat puterii dictatoriale ce blochează şi respinge inițiativa individuală şi colectivă şi introducerea progresului tehnic, favorizează dezvoltarea economică extensivă şi consumul de resurse şi nu ține seama de nevoile şi interesele individului; crearea unei economii cu tendințe autarhice – de izolare față de țările dezvoltate, mai ales în ramurile cu producție sofisticată şi cu tehnică de vârf.

La toate acestea se adaugă un puternic aparat birocratic la toate nivelurile şi relativ bine structurat ce încearcă pe toate căile să prezerve mecanismul economic şi structurile de organizare vechi. Orice acțiune de descentralizare şi de democratizare a economiei înseamnă o subminare a însăşi existenței aces-

tei birocraţii, ea opunând rezistenţă la schimbări. Raportul de forţe ale societăţii noastre creat de revoluţie este net în defavoarea birocraţiei. Un avantaj în plus pe care îl are România faţă de toate ţările vecine în ce priveşte premisele reconstrucţiei, este faptul că vechile structuri de partid au fost zdrobite de revoluţie iar întreaga viaţă economică şi politică a fost eliberată de ideologia comunistă. De aceea, succesul este asigurat în condiţii favorabile. Profunzimea schimbărilor şi ritmul în care acestea se vor desfăşura depind de partidele ce vor veni la putere, de tactica şi strategia lor, de forţele sociale de care acestea dispun şi pe care le poate antrena în luptă. Dar partidele şi formaţiile politice aflate în campanie electorală, după părerea mea, ar trebui să analizeze cu deosebită atenţie starea actuală de criză a economiei noastre, noile cerinţe ale dezvoltării societăţii şi economiei româneşti şi potenţialul său economic, precum şi posibilităţile de punere în valoare în mod optim a acestui potenţial, stabilindu-se în acest sens un program strategic eşalonat pe etape.

Ştiind că înfăptuirea peste noapte a revoluţiei în economie nu este posibilă şi că în condiţiile specifice româneşti sunt necesare însemnate acţiuni de refacere a economiei, apare ca firească propunerea ca în programul strategic de care vorbeam să se prevadă o perioadă de tranziţie de la actuala stare - aceea de monopolism de stat atotcuprinzător aflat într-o adâncă criză – la noua stare – aceea a unei economii de piaţă, perioadă care să dureze câţiva ani şi în care să aibă loc adînci prefaceri atât pe tărâm economic cât şi pe tărîm social.

În cadrul strategiei de restructurare, una din problemele cheie atât că implicaţii cât şi ca dificultate practică de realizare o reprezintă cea privind restabilirea locului cuvenit în economia naţională a proprietăţii private care să permită manifestarea competitivităţii economice şi spiritului întreprinzător al agenţilor economici pentru a pune în mişcare, a dinamiza mecanismul economic în condiţii de libertate şi de realizare a unei economii de piaţă cu un grad de performanţă ridicat. Luarea în discuţie a acestei probleme devine presantă şi pe plan pragmatic întrucât, pe de o parte, lipseşte experienţa de trecere de la o economie preponderent etatist – colectivistă la o economie unde să sporească proporţia proprietăţii particulare în aşa fel încît ea să devină dominantă în economie, iar pe de altă parte, în cadrul procesului de privatizare trebuie evitate orice exagerări care să ducă la încălcarea principiilor echităţii şi la tensiuni sociale. Presiuni în legătură cu formularea unor răspunsuri corespunzătoare provin şi de la faptul că în programele diferitelor partide politice ce se pregătesc de alegeri apare destul de frecvent noţiunea de privatizare şi trebuie evitate orice exagerări care să ducă la încălcarea principiilor echităţii şi la tensiuni sociale. Din păcate nici în programele partidelor, nici în presa cotidiana şi nici chiar în cea de specialitate căile de înfăptuire a privatizării nu sunt explicate şi nici suficient conturate pe planul politicii economice prin propuneri operaţionale.

Căutarea unor răspunsuri adecvate la întrebările care este situația reală în legătură cu formele de proprietate şi ce ar trebui făcut mai departe pe linia modificărilor în structura acestor forme pentru a se asigura o funcționare normală a economiei româneşti în noile condiții de libertate şi democrație este de mare importanță şi actualitate.

Înainte de a formula răspunsul este necesar să aducem unele precizări în legătură cu următoarele două aspecte de principiu.

A. Există o strânsă legătură între sistemul politic şi formele de proprietate. Proprietatea unică de stat şi cea cooperatistă subordonată şi aservită în întregime statului formează baza economică a totalitarismului prin care puterea unică îşi poate exercita fără oprelişti toate prerogativele, indivizii şi grupurile sociale devin dependenți şi subordonați din punct de vedere economic comenzii unice. Spre deosebire de aceasta, existența proprietății private care implică manifestarea diversității de aptitudini (profesionale, manageriale etc.) şi de interese individuale şi de grup în sânul societății, în condiții de dialog şi de competiție constituie bază economică a democrației politice.

B. Există o strânsă legătură între formele de proprietate şi modul de implicare a agenților economici în obținerea unor performanțe economice superioare în economie deoarece aceste forme pot genera fie un interes pentru sporirea acestor performanțe în producție şi pentru inovări atunci când formele de proprietate divesificate permit agenților economici participarea la decizii, la împărțirea rezultatelor şi asigură sporirea prestigiului şi a puterii lor în societate după înclinații şi capacitate, asigurându-le totodată şi libertatea de acțiune şi sentimentul de demnitate, fie un total dezinteres, un prilej pentru înstrăinare atunci când forma unică de proprietate nu numai că nu aduce agentului economic nici un beneficiu dar reprezintă un prilej de marginalizare, de oprimare şi de exploatare a individului, de permanență frustare.

În decursul celor peste patru decenii de totalitarism, în România proprietatea particulară a fost lichidată complet în industrie şi redusă la proporții insignifiante în agricultură şi în sfera serviciilor şi înlocuită cu proprietatea monopolistă de stat (mai ales în agricultură) complet aservită şi subordonată statului. De exemplu, în industrie din numărul total de 1913 întreprinderi existente în anul 1985, un număr de 1456 erau de stat iar 457 cooperatiste. Cele de stat cuprindeau 90,7% din numărul personalului muncitor existent în industrie, iar cele cooperatiste cuprindeau 9,3 %. În agricultură sectorul de stat cuprindea 29,7% din suprafața agricolă, cel cooperatist 60,8%, iar gospodăriile producătorilor particulari 9,5%.

De asemenea, în acelaşi scop de a-şi consolida puterea, regimului totalitar nu numai că a realizat o conducere şi un control direct şi total al economiei de către partidul comunist dar a realizat şi un grad înalt de concentrare, consolidând astfel monopolul producătorilor asupra consumatorilor. Dacă ne

referim la industrie, gradul de concentrare este foarte înalt. Numărul mediu de personal muncitor pe o întreprindere era în România, în 1985, de 1832, în timp ce în alte ţări, în diferiţi ani apropiaţi, numărul mediu pe o întreprindere a fost în Austria 82, Elveţia 79, Finlanda 66, R.F. Germania 169, Japonia 14, Regatul Unit 33, S.U.A. 53, Suedia 80. În unele ramuri, mai ales în cele producătoare de mijloace de producţie, majoritatea întreprinderilor din România sunt producători unici pe acelaşi produs. În industria uşoară, alimentară, materiale de construcţii etc. există mai multe întreprinderi care produc acelaşi produs însă multe din acestea sunt specializate pe anumite tipuri şi sortimente, ceea ce înseamnă o întărire fără precedent a monopolului producătorului statal asupra consumatorului individual şi colectiv, acesta din urmă rămânând fără nici-o apărare. Pentru că individul ca şi celelalte categorii de agenţi economici să fie total supuşi comenzii directe şi controlului statal, practic, toate serviciile de consum, inclusiv chioşcurile de tutun şi ziare, simigeriile, precum şi apartamentele şi casele de locuit (cu excepţia celor de la sate şi a unei mici părţi de la oraşe) au trecut în proprietatea statului.

Iată deci, pe scurt, care sunt condiţiile concrete existene în ţara noastră în care trebuie pusă problema privatizării. Este evidentă diferenţa între situaţia existentă din ţara noastră unde proprietatea de stat este atotcuprinzătoare în raport cu situaţia din unele ţări din Vestul Europei (Franţa, Anglia, R.F. Germania) unde proprietatea publică formează doar insule într-un ocean format de proprietatea privată sau chiar în raport cu situaţia din unele ţări din Europa de Est că R.D. Germană şi Ungaria unde seterul particular, în diferite sectoare de activitate, şi-a păstrat un loc însemnat sau s-a bucurat de o anumită înviorare, mai ales în ultimele două decenii.

1.3. Privatizarea

Cum se va realiza privatizarea aceasta constituie problema cea mai complicată. Evident, nu poate avea nici-o bază reală afirmaţia că privatizarea ar însemna fie distribuirea întregii proprietăţi de stat cetăţenilor în mod gratuit, fie punerea în vânzare a tuturor unităţilor proprietate de stat cetăţenilor care dispun de mijloacele financiare necesare, inclusiv firmelor sau cetăţenilor străini. Privatizarea nu trebuie să însemne nici într-un caz irosirea bogăţiei naţionale prin distribuirea sa populaţiei cu titlul oneros sau neoneros, chiar dacă această nu este în concordanţă cu dorinţa sincer exprimată de aceia care vor să facă dreptate acelor înaintaşi (şi urmaşilor lor) cărora li s-au naţionalizat fabricile şi pământul sau li s-au confiscat pe nedrept averile. Este vorba de efortul naţional făcut în decursul deceniilor că şi de viitorului naţional.

Acţiunile de privatizare, oricât ar fi ele de radicale, trebuie să ţină seama de existenţa câtorva premise şi cerinţe esenţiale: a) formarea, în economia românească a unui complex economic unitar de stat având că pivot marea

industrie cu capacități de producție de mari dimensiuni cu legături pe linie de producție, tehnologică, aprovizionare, service, asistență tehnică. Asemenea complex nu poate fi pulverizat. Modificările cerute trebuie făcute cu multă atenție şi în mod coordonat, b) deşi acest complex dispune de o bază tehnică puternică, ea are însă un grad avansat de uzură fizică şi morală iar tehnologiile existente sunt, în general, depăşite, necompetitive, mari consumatoare de energie, ceea ce implică măsuri urgente de modernizare, c) soluționarea oricăror problme economice, mai ales cele cu urmări sociale importante trebuie realizată la timp întrucât orice întârziere înseamnă o adâncire a crizei economice, d) autonomizarea reală a tuturor unităților economice ceea ce implică obligația fiecărui colectiv de a căuta cât mai urgent soluții de rentabilizare sau de reprofilare a activităților, e) existența unei anumite reticențe din partea unor virtuali investitori din țară şi mai ales din străinătate de a-şi plasa capitalul disponibil în afaceri productive datorită lipsei de experiență a sectorului privat, a lipsei garanțiilor necesare şi a existenței mecanismelor de piață şi a instituțiilor corespunzătoare în domeniile forței de muncă, capitalurilor, mărfurilor şi serviciilor.

1.3.1. Căi de înfăptuire a privatizării în industrie

În raport de premisele şi cerințele menționate ar trebui analizate posibilitățile reale de structurare rațională a formelor de proprietate, de transformare şi adaptare a acestor forme la cerințele pieței, fiind necesară în mod obligatoriu, deosebirea între industrie şi agricultură, iar în cadrul celei dintâi, între întreprinderile noi ce urmează a lua ființă şi cele existente în funcțiune.

1.3.1.1. Noile întreprinderi organizate pe baza principiului liberei inițiative.

Privatizarea economiei e un proces dinamic. El se exprimă prin creşterea ponderii sectorului privat în economie pe două căi principale.

Înființarea de noi unități economice particulare în toate domeniile de activitate începînd, în special cu acele ramuri caracterizate printr-o intensivitate mai mică a capitalului, o intensivitate mai ridicată a forței de muncă şi prin rezultate economice obtenabile mai rapid în ce priveşte atât mărimea cât şi sporirea ofertei de produse şi servicii destinate populației,

Transformarea treptată a actualelor unități economice proprietate de stat şi cooperatistă în unități economice proprietate privată.

De regulă, prima cale are ca obiect întreprinderi mici şi mijlocii şi asociații din sfera industriei şi cea a serviciilor iar cea de-a două cale are ca obiect întreprinderi ale marii industrii. Ordinea în care au fost menționate aceste căi reprezintă, în bună măsură, şi ordinea în care poate şi trebuie să aibă loc privatizarea în cadrul economiei noastre naționale întrucât, pe de o parte,

răspunde cel mai bine situației existente asupra celor doi factori de producție (penurie de capital şi surplus de forță de muncă) iar, pe de altă parte, nevoii de a spori cât mai rapid producția de bunuri de consum.

Aceasta nu înseamnă însă că trecerea la privatizarea întreprinderilor existente ar trebui amânată după ce se realizează prima cale (aceea a înființării noilor unități). Este vorba doar de prioritatea în ce priveşte demararea operațiilor şi de intensitatea proceselor desfăşurate în prima fază ale privatizării.

Răspunzând acestor situații şi necesității în cursul lunii ianuarie 1990 a fost aprobat un decret-lege privind organizarea şi desfăşurarea unor activități economice pe baza liberei inițiative. Organizarea acestor unități are loc din inițiativa unei persoane sau a mai multor persoane asociate în acest scop pentru înființarea unei întreprinderi mici cu până la 20 salariați, a unei asociații cu scop lucrativ formată din maxim 10 persoane, precum şi a unor asociații familiale în care lucrează membrii familiei. Acesta constituie un început de bun augur pentru procesul de privatizare în economia noastră, mai ales că în actul normativ menționat se stipulează şi ajutorul pe care urmează să-l acorde statul în cadrul procesului de privatizare –credite, consultații, facilități de aprovizionare cu materii prime şi energie, închirierea de spații, vânzarea sau închirierea mijloacelor de producție, a instalațiilor şi a tehnologiilor.

Este prima lege, după circa 40 de ani, care aprobă şi stimulează activități economice pe baza liberei inițiative şi proprietății private. Totuşi, față de importanța fenomenului de privatizare în etapa actuală în care se cere o rapidă redresare a economiei prin declanşarea cât mai largă a inițiativelor individuale şi trecerea la o economie de piață, conținutul acestui act normativ este departe de a satisface exigențele minim necesare, precum şi nevoile reale ale economiei dimensionate la adevărata lor amploare. În calea rezolvării problemei privatizării în sensul acestui act normativ stau două categorii de restricții – explicite şi implicite.

Din categoria restricțiilor explicite fac parte următoarele.

1. În cadrul activităților economice pe bază de liberă inițiativă se cuprind numai două tipuri de activități, şi anume, industria mică şi servicii pentru populație, celelalte tipuri – industria mijlocie, comerțul, turismul, serviciile pentru producție etc. – fiind excluse în mod cu totul nejustificat.
2. Mărimea unităților care se organizează pe bază de liberă inițiativă se limitează la 20 de salariați, iar mărimea asociațiilor cu scop lucrativ se limitează la maxim 10 membri.
3. Se păstrează puternice elemente administrative şi centraliste de dirijare şi control al activității acestor unități prin următoarele aspecte: obligativitatea ca întreprinzătorii să obțină acordul Comisiei Naționale pentru Industria Mică şi Servicii (C.N.I.M.S.) înainte de a fi eliberată de către primăriile județene sau a municipiului Bucureşti, autorizația de înființare a întreprinderii, obligația de a stabili în mod centralizat (de către guvern) categoriile de activități care pot constitui obiectul întreprinderilor mici pe

bază de liberă iniţiativă, lipsa unor criterii obiective de a elabora şi aproba norme privind modul de stabilire a impozitelor şi a nivelului acestora, asemenea criterii fiind lăsate la latitudinea guvernului, inexistenţa unor principii de asociere a întreprinderilor mici şi a asociaţiilor cu scop lucrativ ele (principiile) fiind lăsate la aprecierea C.N.I.M.S., inexistenţa unor reglementări care să favorizeze primirea din străinătate a mijloacelor necesare pentru constituirea şi desfăşurarea activităţii întreprinderilor mici, lăsând la latitudinea Ministerului Comerţului Exterior eliberarea autorizaţiilor respective.

Lipsind precizările necesare de principiu în legătură cu organizarea şi funcţionarea unităţilor economice şi apelând frecvent la avize şi aprobări fără a se menţiona criteriile necesare, se ajunge în situaţia ca, pe de o parte, însăşi legea în ansamblu sau să inspire neîncredere în faţa întreprinzătorilor iar, pe de altă parte, să se lase loc liber posibilităţilor de interpretare din partea unor funcţionari sau instituţii guvernamentale, unor eventuale măsuri discriminatorii sau abuzive, unor răfueli politice, posibilităţilor de încurajare a corupţiei.

Cea de-a două categorie de restricţii o formează cele implicite. Ele creează obstacole tot atât de puternice ca cele explicite în calea înfiinţării şi funcţionării normale a noilor întreprinderi bazate pe liberă iniţiativă. Acestea se referă, în primul rând, la posibilităţile reale de aprovizionare cu materii prime şi energie. Ştiind că, de regulă, resursele de materii prime şi energie sunt deficitare şi, ca urmare, sunt dirijate în mod centralizat prin repartiţii, este de la sine înţeles că întotdeauna prioritatea în ce priveşte asemenea repartiţii o va avea sectorul de stat nu cel particular. Cu toate promisiunile conţinute în textul decretului – lege că sectorul particular va fi sprijinit de stat pe linie de aprovizionare, practic, el va rămâne întotdeauna ultimul care va beneficia de repartiţii cel puţin atâta timp cât va dura acest sistem de repartiţie. De regulă, sectorul particular va fi lăsat să se descurce singur, existând totodată în germene şi pericolul ca în cadrul relaţiilor dintre sectorul de stat şi cel privat să apară fenomenul de corupţie.

În categoria restricţiilor implicite se înscrie, în al doilea rând, cadrul general legislativ şi instituţional existent construit în întregime pe baza proprietăţii de stat, a principiilor ce derivă din această formă de proprietate.

Toate facilităţile pe linia serviciilor de transport, de aprovizionare şi desfacere, financiar-bancar, de procurare a maşinilor şi echipamentelor, de construcţii- montaj sunt create în întregime pentru a servi unităţile economice de stat şi cooperatiste. Sectorul privat nu are acces la astfel de facilităţi, iar atunci când accesul este permis, de regulă, preţurile şi tarifele sunt mai ridicate decît pentru sectorul de stat.

De asemenea, evidenţa contabilă, evidenţa statistică, relaţiile financiare etc. existente în ţara noastră sunt concepute în întregime pentru sectorul de stat şi pentru cel cooperatist.

În asemenea condiții organizarea şi desfăşurarea activităților economice pe baza liberei inițiative devin mai mult simple deziderate sau, în cel mai bun caz, un sector tolerat, menținut la periferia activităților economice.

Arătăm mai sus că înființarea de noi unități ar putea constitui mijlocul cu care s-ar putea începe procesul de privatizare, date fiind nu numai avantajele ci şi cerințele economico-sociale ale țării noastre. Privatizarea trebuie privită ca singura cale de trecere la economia de piață şi ca unul din mijloacele esențiale de soluționare a ieşirii din actuala criză economică şi socială a țării. De aceea trebuie atrasă atenția că aceasta nu se poate nici amîna şi nici soluționa pe mici porțiuni sau cu jumătăți de măsură, întrucât apare riscul de a compromite încă de la început întreaga idee de privatizare. Un asemenea proces atât de important şi de fragil nu numai că nu trebuie îngrădit ci, dimpotrivă, sprijinit în mod real pe toate căile şi din toate punctele de vedere.

Ce s-ar putea face şi ce principii ar putea fi avute în vedere la implementarea acestei idei. În primul rând, prin sistemul legislativ ar trebui garantată libertatea deplină a întreprinzătorilor atât în ce priveşte alegerea domeniilor în care pot să opereze, cât şi în ce priveşte perspectiva dezvoltării firmei pe care o creează. De altfel, în oricare economie de piață nu se justifică din punct de vedere psihologic, etic şi cu atât mai mult economic nici limitarea mărimii noilor unități formate pe baza liberei inițiative şi nici limitarea domeniilor în care aceste noi unități pot să-şi desfăşoare activitatea. Probabil că ar trebui menționate doar domeniile care formează excepții, adică acelea în care firmele private nu trebuie să opereze, asemenea domenii fiind prohibite sau rezervate sectorului public (de exemplu, materiale radioactive, armament etc.).

În al doilea rând, ar trebui găsite şi încurajate mai multe căi de formare a capitalului, aspect cu adevărat esențial, mai ales în etapa inițială de formare a sectorului privat când se simte nu numai lipsa de capital ci şi o anumită reticență a unor potențiali întreprinzători pentru activități economice particulare datorită riscului şi a lipsei de experiență. În afară de capitalul propriu al întreprinzătorului sau al asociaților şi în afară de capitalul împrumutat, o cale ce trebuie utilizată pe scară largă poate fi şi aceea a colectării capitalului prin emisiunea şi punerea în vânzare de acțiuni prin intermediul bursei de valori (instituție ce trebuie creată fără întârziere), precum şi prin participarea capitalului străin.

În al treilea rând, activitățile economice organizate şi desfăşurate pe baza liberei inițiative nu trebuie concepute ca formând un sector complementar celui de stat ci ca un sector care să aibă drepturi egale cu acestea din urmă, viabilitatea unuia sau altuia trebuind să fie hotărâte de relațiile economice de piață. Considerând unitățile particulare ca fiind complementare celor de stat, ar însemna că sectorul de stat să se bucure în continuare de o situație privilegiată iar cel privat să rămână mai departe o anexă fără perspectiva de a căpăta un rol semnificativ în economie, să rămână un fel de rudă săraca a celui dintâi.

Tuturor formelor de proprietate trebuie acordate şanse egale pentru a ajunge la o economie națională sănătoasă şi competitivă.

În al patrulea rând, libera inițiativă trebuie nu numai acceptată ci şi sprijinită în unele domenii în care se manifestă cererea de produse şi servicii şi în care din punctul de vedere tehnologic este posibil. Inițiativa trebuie sprijinită într-un mod cu totul special în domeniile creațiilor ştiințifice şi ale promovării progresului tehnic în economie.

De exemplu, cea mai avantajoasă implicare a liberei inițiative concretizată în organizarea şi desfăşurarea unor activități ar trebui să aibă loc în promovarea unor invenții şi inovații chiar de proprii lor autori. Asemenea noi unități industriale ar avea cele mai bune perspective de dezvoltare şi, ca atare, nu trebuie puse nici-un fel de oprelişti în calea unor asemenea şanse de dezvoltari.Exista o vastă experiența în țările dezvoltate unde inventatori şi întreprinzători, părăsind locurile lor de muncă din mari întreprinderi sau din institute de cercetări şi de învățămînt căută să promoveze pe cont propriu invențiile şi inovațiile lor, creând noi firme amplasate adeseori în apropierea universităților sau institutelor de cercetări. Uneori acestea participă cu capital şi colaborează pe linie de cercetare cu noile firme. Din cercetarea evoluției diferitelor firme industriale importante existente în țările dezvoltate rezultă că la multe din ele începuturile au fost mai mult decât modeste, primele ateliere de lucru fiind doar foste magazii sau garaje în care inventatori sau asociați de-ai lor puseseră la punct diferite invenții sau făcuseră experimentări. De altfel, majoritatea întreprinderilor încep modest. Unele din ele, ca urmare a succeselor în afaceri, cresc rapid, îşi sporesc capitalul şi cifra de afaceri, iar altele, datorită insuccesului, dispar, de regulă, prin fuzionări. Acesta constituie un proces natural întâlnit în oricare economie de piață, proces care trebuie avut în vedere atunci când se elaborează şi se aproba cadrul legislativ privind organizarea şi desfăşurarea activităților economice pe baza liberei inițiative.

1.3.1.2. Posibilități privind privatizarea întreprinderilor industriale existente în funcțiune

Se pune tot mai insistent întrebarea dacă este sau nu necesară păstrarea în cadrul economiei țării a unui sector de stat în condițiile formării şi creşterii ponderii sectorului privat. Daca se iau în considerare premisele şi cerințele menționate mai sus, un răspuns afirmativ devine nu numai posibil ci şi necesar din punct de vedere economic şi social. Dar sectorul de stat nu-şi mai poate păstra acelaşi rol, fizionomie şi structură de organizare. El ar trebui să-şi schimbe radical situația. Dîntr-un sector cu rol hotărâtor şi de comandă să se transforme într-un partener egal în relațiile cu celelalte sectoare – particular şi cooperatist.

Necesitatea păstrării unui sector de stat în cadrul economiei, însă în mod fundamental schimbat, este determinată de mai multe cauze, care, într-o anumită măsura, orientează şi profilul activităților în care acesta ar urma să

rămână în economia națională. a) asigurarea realizării de către stat a unui volum cât mai mare de venituri mai ales la acele produse de monopol care trebuie supuse controlului public –produse alcoolice, tutun, cultura şi prelucrarea unor plante tehnice etc., b) ocrotirea bogățiilor naționale ale solului şi subsolului şi conservarea acestora prin întreprinderi de exploatare rațională în sectorul extractiv de bază - petrol, gaze, cărbune, uraniu, siliciu, metale feroase şi neferoase, metale rare şi prețioase şi în cel al pădurilor, c) realizarea şi dezvoltarea unor sectoare vitale pentru economie care necesită investiții mari de capital cu termen de recuperare îndelungat şi care sunt mai puțin atractive (sau chiar neatractive) pentru capitalurile particulare sau străine – sectorul energiei electrice, inclusiv cel al energiei nucleare, drumuri, transportul feroviar şi cel prin conducte, telecomunicații, explorări şi exploatări marine de minerale, hidrocentrale şi amenajări hidro, îmbunătățiri funciare şi lucrări de irigații, d) dezvoltarea sectoarelor economice de apărare –construcții de maşini şi electronică producătoare de mijloace de apărare, e) dezvoltarea unor sectoare care asigură introducerea progresului tehnic în economie şi care necesită volume mari de investiții cu coeficient de risc ridicat şi neatractive pentru capitalul particular, f) menținerea, prin subvenții, a unui sector puternic de ocrotiri sociale – spitale, sanatorii etc. – şi de aşezăminte culturale şi ştiințifice.

Menținerea în economia românească a unui sector de stat se justifică şi prin tradiția existentă în țara noastră[x)].

Însă acest sector nu trebuie generalizat în economie iar sistemul de organizare a unităților, ca şi în perioada interbelică, nu trebuie să se bazeze pe forme birocratico - administrative ci pe o multitudine de forme, adecvate unei economii descentralizate de piață, în care un caracter predominant trebuie să-l aibă sistemul regiilor publice bazat pe principii economice luând ca model de organizare societățile anonime cu organisme de conducere formate din consilii de administrație, comitete de direcție şi comisii de cenzori[1].

Deci sectorul economic de stat nu poate şi nu trebuie să rămînă în formă actuală de organizare şi funcționare în care predomina elementul administrativ şi de comandă.

Întregul sector de stat ca sistem de organizare, funcționare şi comportament trebuie să se adapteze cerințelor unei economii moderne de piață. Principalele forme de organizare ce ar putea fi adaptate pe linia cerinței realizării acestor modificări în scopul de a obține o cât mai strânsă legătură cu sectorul privat şi de a se integra în sistemul economiei de piață ar fi următoarele.

a. Sistemul regiei publice cu autonomie economică şi organizatorică față de administrația de stat realizată prin acoperirea cheltuielilor din veniturile

---

[x)] De exemplu, în anul 1938, în industrie capitalul de stat reprezenta circa 50% din întregul capital al acestei ramuri (I.N.C.E, Caiet de lucru nr.1/ 1990, p. 17)

[1] Institutul de Economie Socialistă, Sectorul de stat în România interbelică, Caiet de studiu nr. 125/1987, p.79-87.

proprii, realizarea conducerii colective prin consiliile de administrație, comitete de direcție şi comisii de cenzori, relațiile economice cu statul pentru executarea oricăror produse, lucrări sau servicii, să aibă la bază comenzi şi contracte economice, care să fie asemănătoare cu acelea ale altor unități economice. Menținerea în funcțiune a unor întreprinderi nerentabile, în principiu, trebuie interzisă, abaterea de la acest principiu fiind permisă doar ca o excepție în caz de necesitate şi numai atunci când statul are un interes deosebit în menținerea în funcțiune a unor asemenea întreprinderi pe bază unor hotărîri guvernamentale speciale şi numai temporar până se înfăptuiesc măsurile tehnice, economice şi organizatorice de redresare a acestora.

Cheltuielile efectuate pentru redresare fie sunt avansate de stat cu condiția rambursării lor într-un anumit interval de timp, fie efectuate dîntr-un fond special creat din fondurile de amortizare sau/ şi din cotizațiile întreprinderilor ce fac parte din sistemul regiilor publice.

b. Sistemul regiilor mixte cu proprietate publică şi proprietate privată în proporții diferite reprezintă una din căile principale de privatizare. Pentru a împiedica formarea birocrației şi a promova forța stimulativă de adaptare şi inovare pe care o poate genera numai proprietatea privată trebuie apelat la formarea şi extinderea treptată a regiilor mixte în participarea capitalului particular autohton sau/şi străin la activitatea întreprinderilor publice.Regiile mixte pot fi organizate luând ca model societățile anonime, aşa cum au fost constituite şi cum au funcționat asemenea tip de firme în perioada interbelică.

Pentru a trece la o asemenea formă de organizare este nevoie de creare unui mecanism adecvat şi de o legislație specială prin care să se reglementeze emiterea şi punerea în vânzare a acțiunilor, precum şi realizarea tranzacțiilor de vânzare-cumparare a acestora, ştiind că ele (acțiunile) reprezintă cote părți din patrimoniul unităților economice. Formarea regiilor mixte se poate realiza prin emiterea şi vânzarea de acțiuni. Emiterea de acțiuni poate avea ca scop fie vînzarea de către stat a unei anumite părți din valoarea capitalului unității economice respective, fie colectarea fondurilor necesare pentru investiții într-o anumită unitate economică existentă sau pe cale de a se înființa. Acțiunile respective pot fi vîndute la bursă la cotațiile pieței sau prin licitații oficiale în urma unei largi publicități, fie diverselor persoane fizice sau juridice din afara unității, fie, în sfârşit, personalului salariat din unitatea respectivă.

Vânzarea acțiunilor unor persoane fizice sau juridice străine înseamnă, în fapt, o formă de participare a capitalului străin care ar putea însemna un bun mijloc de realizare a transferului de tehnologii şi a experienței manageriale şi a celei de organizare cu însemnate avantaje pentru modernizarea tehnologică a sistemului nostru industrial. Devine evident faptul că trebuie creată o compatibilitate între interesele firmelor româneşti prin remunerarea corespunzătoare a factorilor de producție puşi la dispoziție şi interesele firmelor

străine de a participa în mod profitabil cu capital, tehnologii şi cunoştinţe manageriale. Aceasta implică, pe de o parte, asigurarea obţinerii unui avantaj economic şi a exercitării controlului necesar din partea statului român în desfăşurarea activităţii economice a firmelor străine în cooperare cu cele româneşti pe teritoriul ţării, iar pe de altă parte, oferirea firmelor străine a avantajelor necesare de a realiza un profit corespunzător în condiţii de deplină securitate în desfăşurarea activităţii lor economice.

În legătură cu vînzarea acţiunilor propriilor salariaţi ai întreprinderii. Dacă aceste acţiuni ar fi mai mult sau mai puţin egal distribuite pe salariaţi, ar însemna, în mod implicit, realizarea principiului autoconducerii. Conform experienţei iugoslave şi a părerilor multor economişti atât din Iugoslavia cât şi din alte ţări, aceasta ar înseamnă egalitarism şi sindicalism economic ceea ce ar duce la stingerea spiritului competitiv al firmei şi la stagnarea economică a acesteia întrucât alegerea şi revocarea managerilor de către adunarea generală se face, de obicei, nu după criteriul competenţei manageriale şi al rezultatelor economice obţinute de aceştia ci în funcţie de alte criterii cum sunt; modul în care ei apără interesele salariaţilor în relaţiile cu organele exterioare (cu statul), comportamentul faţă de salariaţi, alegerea acelor metode manageriale care să nu ducă la schimbări sau la perturbarea habitudinilor salariaţilor.

În sistemul regiilor mixte, conform experienţei româneşti din perioada interbelică, este mai avantajos ca manageriatul firmei să fie exercitat de către particularii care aduc capitalul, sistemul de organizare şi cunoştinţele tehnice chiar dacă cota lor de participare la capitalul firmei nu este majoritară[x)].

Controlul exercitat de stat asupra firmelor cu statutul de regie mixtă ar putea fi asigurat prin dreptul de veto al reprezentantului statului în cadrul consiliului de administraţie şi prin controlul exercitat de stat în cadrul comisiei de cenzori.

Sistemul de arendă (închiriere), de concesiune şi de vînzare. Aşa cum menţionam, statul este deţinătorul nu numai al complexului economic unitar în care industria are rol de pivot ci şi unicul deţinător al bogăţiilor subsolului şi pădurilor. De asemenea, statul deţine cea mai mare parte a suprafeţelor de teren arabil, a unităţilor comerciale, de turism, de alimentaţie publică, unităţile de învăţămînt, de cercetare, precum şi alte servicii (cabinete medicale, consulting, marketing s.a.). El este proprietarul celei mai mari părţi a fondului de locuinţe de la oraşe. Această situaţie a implicat statul în mod direct prin structurile sale instituţionale şi organizatorice create în mod special în conducerea şi controlarea în cele mai mici amănunte a întregului proces economic şi a întregii societăţi, act complet străin oricărei raţionalităţi economice – generând un sistem birocratic de mari proporţii,o lipsă de

---

[x)] NOTA Institutul de Economie Socialistă, Sectorul de stat în România interbelică, Caiet de studiu nr. 125/1987, p. 88-89.

eficiență, o frână în calea introducerii progresului tehnic. Cu alte cuvinte, deoarece puterea s-a infiltrat total în economie pe care a subordonat-o în întregime iar individul a fost redus la un simplu executant oprimat şi exploatat, a fost extirpat total factorul motivațional – lipsa de inițiativă, de cointeresare, de competență şi de responsabilitate.

Ca atare, în afară de cele două soluții propuse mai sus care priveau mai mult complexul economic unitar, trebuie găsite soluții care să privească şi restul bogățiilor naționale menționate mai sus, în care să se asigure motivarea individului pentru inițiativă şi pentru manifestarea competenței şi a responsabilităților sale în procesele economice.

Aici pot fi adoptate forme variate de operații prin care se realizează motivarea directă a individului în desfăşurarea proceselor economice – arendă, închiriere, concesiune, vânzare – în funcție de domeniul la care ne referim, dar care să aibă în vedere şi condițiile apărării intereselor naționale prin protejarea acestor bogații şi a mediului înconjurător.

Una din operațiile cele mai importante însă şi cele mai controversate care duce la privatizare este vânzarea proprietăților de stat. Fără îndoială că spațiile de locuit aflate în proprietatea statului, precum şi unele spații comerciale şi turistice, ca şi unele spații productive nefolosite sau insuficient utilizate pot fi vândute populației şi unor întreprinzători. Prețul de vânzare al acestora ar trebui stabilit prin licitații, iar condițiile de vânzare-cumparare, precum şi categoriile de obiective ale statului destinate vânzării ar trebui detaliate prin legi sau hotărâri guvernamentale. Pentru a veni în sprijinul unor familii cu mijloace financiare mai modeste, în cazul vânzării apartamentelor şi pentru a promova elementele cele mai capabile, active şi întreprinzătoare, dar care nu dispun de suficiente mijloace financiare, în cazul vânzării unor spații comerciale, turistice şi de producție, ar trebui folosit şi sistemul ratelor că mijloc de rambursare a valorii bunurilor cumpărate, cu un nivel al dobânzilor care să stimuleze scurtarea termenelor de rambursare a împrumutului.

O altă cale de realizare a privatizării care ar contribui la valorificarea eficientă a bogățiilor statului prin păstrarea calității acestuia de proprietar ar trebui să fie sistemul de arendă (sau de chirie) pe termen mediu şi lung.

Acest sistem ar putea fi extins în mod deosebit în următoarele domenii.

- în domeniul agricol atât în cazul suprafețelor de teren agricol cât şi în cazul zootehniei sau al unor culturi speciale unde se cer cunoştințe şi abilitați speciale, precum şi un volum mare de muncă;
- în domeniul turismului, precum şi cel hotelier, comercial şi de alimentație publică, şi al altor servicii unde există create spații şi o anumită infrastructură ce implică efectuarea anumitor amenajări şi a unei bune întrețineri a instalațiilor existente şi unde este necesară prestarea unor servicii de bună calitate, multă inițiativă, spirit de bun organizator şi întreprinzător;

- în domeniul industrial, darea în arendă a unor capacități şi instalații existente, precum şi închirierea, pe bază de contract, a unor utilaje, instalații şi chiar secții de producție către întreprinzători din țară şi străinătate are loc mai ales atunci când apar surplusuri de capacități că urmare a unor dezechilibre între ramuri, a unor reprofilări de fabrici şi uzine şi a unor înnoiri de produse. Se poate recurge la această formă mai ales atunci când, pe de o parte, dezechilibrele creează surplusuri de capacități pe anumite secvențe ale economiei sau ale unor întreprinderi iar, pe de altă parte, folosirea acestor capacități ar necesită anumite consumuri de energie şi materii prime deficitare, iar producția realizată pe aceste capacități nu ar avea asigurată desfacerea.

O formă de privatizare o reprezintă şi concesionarea. Ea a fost folosită în România înainte de cel de-al doilea război mondial şi este utilizată în prezent în diferitele țări, mai ales în domeniul extractiv şi în exploatarea lemnului prin concesionarea unor terenuri de exploatare a resurselor naturale,pe bază de contract încheiat între stat şi firmele particulare sau întreprinzătorii interesați. Dată fiind situația încordată existentă în țara noastră în domeniul resurselor, precum şi necesitatea protejării (conservării) lor şi a cerințelor de a efectua o exploatare rațională a resurselor naturale, considerăm că această formă nu poate fi acceptată, mai ales dacă ținem seama şi de experiența istorică a țării noastre aceea de exploatare prădalnică a unor bogății naturale – păduri, zăcăminte de țiței etc. – tocmai datorită practicării concesionării acestora. În opinia mea, concesionarea ar putea fi acceptată doar în condiții cu totul excepționale şi anume când este vorba de extracția şi prepararea anumitor substanțe minerale abundente pentru care nu dispunem de tehnologii şi nici de capital.

Nivelul prețului unor proprietăți de stat oferite spre vânzare, precum şi mărimea chiriei sau a tarifelor de concesionare ar trebui stabilite prin intermediul licitațiilor publice luând ca miză de pornire fie veniturile minime, fie veniturile medii unitare obținute în ultimii ani la exploatările respective, sau veniturile preconizate prin studiile de prognoză.

1.3.2. Privatizarea în agricultură

Problema privatizării în agricultură se pune în alți termeni decît în celelalte ramuri atât sub aspectul necesității şi urgenței cât şi sub cel al posibilității practice de realizare. În legătură cu privatizarea din agricultura pot fi întâlnite păreri extreme formulate de economişti sau de platformele diferitelor partide sau formațiuni politice.

Una susține privatizarea totală şi imediată prin distribuirea producătorilor individuali (pe familii) a întregului pământ şi a mijloacelor fixe existente în unitățile de stat şi cooperatiste.

Alta susține necesitatea menținerii aceloraşi relații cu mici amendamente, şi, anume, acordarea fiecărui cooperator câte ½ ha de teren agricol şi fiecărui cetățean necooperatist, care doreşte să muncească, cîte ¼ ha, împreună cu liberalizarea vânzării pe piață a produselor agricole de către gospodăriile țărăneşti, precum şi cu liberalizarea prețurilor acestor produse. Niciuna din poziții nu ni se pare corectă în raport cu realitățile economico-sociale şi cu cerințele de respectare a drepturilor țărănimii, de manifestare a inițiativei particulare şi a spiritului întreprinzător, de cointeresare a individului în rezultatele muncii lui, de renaştere a satului românesc. Prima ar duce la o dezorganizare a agriculturii şi la o risipire a mijloacelor de mari proporții, iar cea de-a doua la păstrarea aşa-numitelor relații colectiviste ce omoară inițiativa particulară. Referindu-mă la prima poziție – privatizarea totală şi imediată – un calcul sumar şi relevarea unor realități sunt suficiente pentru a ne atrage atenția asupra inconsistenței acestei susțineri. Astfel, împărțind cele circa 10 mil. ha de teren arabil al țării la cele circa 3 mil. populație ocupată în agricultură ar reveni câte 3,3 ha de persoana ocupată, sau împărțind aceeaşi suprafață la cele 9 mil. populație agrară, ar însemna câte 1,1 ha pe fiecare individ. Aceasta ar duce, în mod evident, la o parcelare exagerată a suprafețelor agricole, ceea ce ar însemna o prea mare disipare a forțelor din această ramură. Asemenea fapt nu ar fi de natură să asigure nici realizarea unei înalte productivități a muncii şi nici nu ar răspunde cerințelor economiei de piață. Să nu uităm că în țările cu o agricultură dezvoltată fermele mari sunt acele unități agricole mai puternic ancorate în relații de piață, cele mici având mai mult un rol de subsistență, proprii mai cu seamă unei economii închise (naturale). La acestea mai trebuie adăugate realitățile în legătură cu SMA – urile, cu sistemele naționale de irigații, cu atelierele de reparații, cu sistemele de depozitare a recoltelor, cu silozurile şi cu marile ferme de animale, care sunt în proprietatea statului sau/şi în cea cooperatista şi care au fost create după aceleaşi principii ale marilor exploatări agricole. Pot fi ele privatizate prin vânzarea lor producătorilor individuali? În primul rând, aceşti producători nu dispun de banii necesari, iar în al doilea rând, s-ar dezmembra sisteme întregi de producție, de instalații şi de organizare care au însemnat un mare efort național de investiții, ceea ce ar provoca mari pierderi materiale şi dezorganizări în sistemele de producție existente.

Referindu-mă la cea de-a două poziție – conservarea vechilor relații cu anumite amendamente – aceasta nu are menirea de a contribui la soluționarea de fond a problemelor economice deoarece poziția aceasta conservatoare pe plan economic nu se înscrie în noul curs general de reconstrucție pe bază unor principii democratice şi de liberă inițiativă. Conservarea vechilor relații în agricultură chiar cu amendamentele menționate ar însemna menținerea producătorului (țăranului) sub un strict control de către birocrația politică locală şi de către cea economică (existentă în IAS-uri, CAP-uri şi în celelalte unități economice din agricultură) întrucât acordarea lotului de pământ de ½ ha de

persoană ocupată nu este garantată de lege ci este condiționată de satisfacerea obligațiilor față de cooperativa. Din această cauză țăranul rămâne mai departe fără drepturi şi libertăți economice depline, el rămâne mai departe expus la presiuni economice, morale şi chiar politice din partea forțelor birocratice. Țăranul ar rămâne pe mai departe lipsit de motivație pentru inițiativa în muncă şi pentru participarea să interesată la efortul de modernizare a agriculturii şi de ridicare a eficienței folosirii pământului.

Consider că distribuirea loturilor de numai ½ ha cu titlul de folosință fără drept de proprietate şi de moştenire rămîne mai mult un act de diversiune în calea rezolvării problemelor reale ale țărănimii deoarece relațiile economice îşi păstrează esența lor etatist şi totalitară.

Respingând cele două poziții extreme în legătură cu privatizarea din agricultură, problema principală este de a găsi acele căi şi mijloace capabile nu numai de a evita orice pierdere de mijloace materiale, forțe umane şi sisteme raționale de organizare ci şi de a crea condițiile necesare de a le folosi cu eficiență sporită. Asemenea căi ar trebui să se bazeze pe acele principii care să aibă ca izvor realitățile economice şi sociale iar ca obiectiv democratizarea relațiilor economice şi creşterea performanței sistemului agricol.

Pornind de la aceste observații generale consider că prima cerință este aceea de a reconstrui gospodăria țărănească, aceasta fiind celula fundamentală (primară) a vieții economice în agricultură, sistemul de organizare care se acomodează în mod organic cu procesele naturale ce au loc în această ramură. Evident, nici menținerea cooperativelor şi întreprinderilor agricole de stat nerentabile şi care generează în mod permanent birocrație şi nici chiar ridicarea pensiilor, ajustarea unor venituri la unele categorii de țărani şi nici pogonul de pământ dat în folosința fiecărei persoane ocupate nu sunt de natură să contribuie la renaşterea satelor şi la progresul real al agriculturii. Singura soluție viabilă constă în împroprietărirea țăranilor prin împărțirea pământului celor ce-l pot munci. O prea mare întîrziere în rezolvarea problemei țărăneşti înseamnă dispariția cvasitotală a țăranilor, înseamnă un drum sigur spre impasul la care a ajuns agricultura sovietică după cei 75 de ani de când s-a început opera de distrugere a țărănimii. Experiența celor 3-4 decenii a dovedit şi în țara noastră că problemă de fond a agriculturii nu o poate rezolva nici birocratul, nici savantul şi nici omul politic. Țăranii înşişi (atâția cât mai sunt !) sunt aceia care pot şi trebuie să rezolve problemele lor vitale. Țăranii cei mai harnici şi mai întreprinzători să stăpînească, să gospodărească şi să se exploateze pământul la randamentul său maxim fără să ne fie teamă (de sorginte ideologică marxist-leninistă) că va apărea o noua clasă - chiaburimea satelor. Dar chiar în asemenea condiții pare mult mai avantajos din punct de vedere economic, social şi moral să existe cât mai mulți chiaburi într-o societate bogată, cu abundență de produse decât o pătură socială imensă neproductivă de birocrați şi de profitori într-o societate săracă cu o penurie cronică de produse şi cu o populație lipsită de hrană minim necesară.

Prin urmare, reconstrucția gospodăriei țărăneşti că şi a întregii agriculturi, nu se poate realiza fără împroprietărirea țăranilor cu suprafețe de pămînt pe care ei le pot munci în mod rațional. Aceasta însă nu trebuie să excludă existența şi a altor forme de proprietate – cooperatistă şi de stat – că şi acceptarea diferitelor asociații, forme care să fie subordonate intereselor individuale ale țărănimii şi ale tuturor celor care muncesc în agricultură - muncitori agricoli, ingineri, zootehnişti, medici veterinari, mecanizatori etc. – fără presiuni din partea organelor de stat sau ale unor grupuri sociale ostile democratizării de a impune pe plan național şi local o anumită formă de proprietate la care să se alinieze toți membrii unei comunități. Pentru a accepta principiul pluralismului, apare necesar că şi modul de realizare a formelor de proprietate să exprime o anumită diversitate şi să acționeze în anumite combinații. De exemplu, forma proprietății individuale să sporească rapid ca pondere şi importanță, iar cea cooperatistă să-şi capete deplină autonomie față de puterea de stat şi, în măsura în care este acceptat de către cei direct implicați, această formă să fie însoțită de sistemul acordului global cu remunerarea în natură a producătorului sub formă unei cote părți (10-50%) din producția obținută.

Tot în acest context se subliniază că proprietatea de stat poate fi însoțită de sistemul arendărilor pe termen lung (20-40 ani) când este vorba de teren agricol sau de sistemul societăților pe acțiuni când este vorba de complexe zootehnice sau de complexe agroalimentare. În cadrul acestor societăți pot deveni acționari proprii salariați, precum şi alte categorii ale populației şi chiar firme străine, mai ales atunci când sunt necesare tehnologii speciale, posibilități de desfacere a produselor prin intermediul firmelor participante etc.

Important apare faptul că acele unități agricole organizate pe principii etatiste şi colectiviste care lucrează cu pierderi nu mai pot fi şi nu mai trebuie susținute de către stat, fapt ce impune măsuri corespunzătoare pe linia privatizării acestora. Evident, în cadrul unor astfel de măsuri apare necesitatea ca în toate cazurile proprietatea individuală, încă de la formarea să, să fie sprijinită de stat prin credite, asistență tehnică, îngrăşăminte etc.

Dacă forma proprietății individuale va deveni sau nu preponderentă în ansamblul formelor de proprietate, aceasta va depinde nu numai de superioritatea celei individuale ci şi de forțele sociale angajate în lupta de interese, ca şi de sprijinul de care se va bucura această formă din partea diferitelor partide care vor veni la putere.

În contextul măsurilor de privatizare în agricultură o importanță specială o are organizarea sistemului de unități prestatoare de servicii. Şi în acest caz se pot îmbina forme diferite de proprietate, cu accentul pe cea particulară, iar cea de stat fiind aşezată pe principiul de organizare a regiilor autonome în cadrul unei economii de piață. Acest sistem de unități are ca scop să deservească gospodăriile agricole particulare şi celelalte unități agricole cu diferite servicii ca irigații, lucrări mecanizate, asistență tehnică, asistență

veterinară, service, desfacerea produselor etc. executate pe bază de contract sau la comandă cu tarife convenite (formate pe bază cererii şi a ofertei). Pentru a evita instituirea monopolului în domeniul prestărilor de servicii este necesar ca şi gospodăriile individuale şi asociațiile acestora să aibă dreptul de a cumpăra tractoare, maşini agricole, mijloace de transport etc. pentru a efectua lucrări atât în propria gospodărie cât şi pentru terți. De asemenea, țăranii să aibă dreptul de a cumpăra tractoare, maşini agricole, mijloace de transport etc. pentru a efectua lucrări atât în propria gospodărie cât şi pentru terți. De asemenea, țăranii să aibă dreptul de a se asocia pentru a putea beneficia de anumite servicii de la întreprinderi specializate sau de a efectua anumite lucrări comune pentru acumulări de apă, pentru irigații, drumuri de acces, de a efectua aprovizionarea cu materiale şi desfacerea produselor.

Este cert faptul că factorul esențial ce va da impulsul reconstrucției agriculturii şi al renaşterii satului va fi descătuşarea inițiativei particulare pe care o va aduce procesul de privatizare.

2. Cerințe ale trecerii la economia de piață

Lucian CROITORU

Dacă economia de piață este sau nu structura funcțională spre care trebuie să tindem, nu mai reprezintă o problemă teoretică. Analiza rezultatelor evoluției demonstrează că sistemele viabile sunt variante ale economiei de piață. De asemenea dacă pentru conturarea imaginii societății viitoare apelăm la raționamente nomologico-deductive, identificând fenomene şi tendințe obiective, evoluții legice, se ajunge, în mod necesar la structura arhetipului economiei de piață. Se demonstrează în acest fel că piața, adaptată în mod intim, de-a lungul timpului, la complexitatea sistemului economic este singurul mecanism capabil să-i gestioneze această complexitate şi să orienteze comportamentul unităților economice în consens cu cerințele legilor economice.

Piața, ca mecanism de funcționare a economiei, se bazează pe autonomia agenților economici, iar aceasta din urmă are că fundament proprietatea privată. Din atributul autonomiei derivă formarea liberă la piață a prețurilor şi relațiile directe dintre agenții economici, inclusiv relațiile libere cu întreprinderi din afară granițelor naționale. De asemenea, proprietatea privată şi autonomia generează libera inițiativă şi mecanismul concurențial de funcționare a economiei.

În consecință, principalele cerințe şi probleme ale trecerii la economia de piață sunt circumscrise adoptării regulilor de funcționare a acesteia. Trecerea la proprietatea privată, autonomia agenților economici, formarea liberă la piață a prețurilor, crearea pieței pentru toți factorii de producție şi deschiderea structurală a economiei.

În literatura economică autohtonă se discută în legătură cu modul de trecere la economia de piață trecere treptată sau terapie şoc? După opinia noastră răspunsul necesită anumite nuanțe. Regulile la care ne-am referit presupun adoptarea lor concomitentă, imediată. O anumită perioadă necesită pregătirea condițiilor ca adoptarea regulilor să nu provoace destabilizarea sistemului economic. Realizarea efectivă a unor structuri de piață care să funcționeze fluid în sensul regulilor, necesită însă, în mod obiectiv, o perioadă mai mult sau mai puțin îndelungată. Adoptarea concomitentă şi imediată a regulilor economiei de piață este necesară din mai multe motive[1)],

Dintre care, aici vom aminti doar unul, - birocrația. Uriaşul aparat birocratic este greu de demontat. El continuă să conducă structurile microeconomice. De fapt, aparatul birocratic a apărut în procesul de consolidare a planificării centralizate, cu rolul de a aloca şi dirija resursele, întrucât pîrghiile

---

[1)] Avem în vedere acei factori care pot frâna procesul de reformă în domeniul economic. La unii dintre ei ne-am referit în Criteriul selectivității în modernizarea structurilor economice, în Tribuna Economică nr.9/1990

economice erau ineficiente în realizarea obiectivelor de investiții, în sus prioritare, acelor lipsite de fundament economic, şi nu oferă certitudini privind intervențiile imediate şi discreționare în economie. În fond, birocrația reprezintă aparatul înfăptuirii controlului direct.

Fiind un sistem viu, caracterizat de interese, acest aparat nu poate fi eliminat ca un oarecare alt instrument de conducere administrativ. Guvernul nu-i poate opri activitatea soluția o reprezintă ocolirea acestui aparat prin îngrădirea şi cât mai curând posibil, eliminarea obiectului lui de activitate (controlul de tip direct), promovând mai ferm forțele pieții.

2.1. Adoptarea sistemului de prețuri pe piață

Sistemele centralizate au înlăturat semnalele de preț ale pieței şi au creat mecanismele de reprezentare în volum a produselor (demonetarizarea). Liberalizarea prețurilor este condiționată deci de părăsirea sistemelor de aprovizionare bazate pe cote, repartiții şi de eliminarea din sistemul planificării a balanțelor materiale. În acelaşi timp efectele pozitive ale liberalizării prețurilor sunt strâns legate de reforma celorlalte sisteme valorice-salarizare, impozitare, amortizarea capitalului fix, creditare şi dobânzile. Conexiunile circuitului fondurilor cer ca aceste modificări să fie concomitente şi corelate. De exemplu, pe piața bunurilor de investiții (a mijloacelor de muncă) formarea liberă la piață a prețurilor nu este compatibilă cu un sistem de amortizare – care nu permite recuperarea valorii în ritm cu uzura morală.

Principala problemă pe care o poate genera trecerea la formarea prețurilor la piață, şi care trebuie atenuată, este inflația. Aceasta subminează sistemul impozitelor, bugetul de stat etc. În fapt inflația este evoluția de aşa manieră a pîrghiei preț, încât subminează toate celelalte pîrghii economice făcând deosebit de dificilă conducerea redresării economice.

Aşa cum a demonstrat Milton Friedman, cauza principală a inflației este întotdeauna şi peste tot un fenomen monetar rezultând din şi fiind însoțit de o creştere a cantității de bani relativ la volumul producției. Inițierea măsurilor antiinflaționiste presupune însă distingerea corectă a modului în care se produce decorelarea dintre bani şi producție. Este cunoscut că în cele mai multe țări cu economie de piață dezvoltată au loc produse inflaționiste în timp ce ofertă se menține, în general, deasupra cererii Deci pot creşte atât prețurile cât şi veniturile (scade valoarea banilor) în timp ce oferta depăşeşte cererea. Aceasta înseamnă că, aşa cum a arătat J. Kornai, nu atât situația pieței mărfurilor intervine în procesele de reglare, cât, mai ales, politica financiară şi de credit a statului şi a monopolurilor, astfel încât puterea de cumpărare să nu fie în stare să absoarbă întreaga masă de mărfuri care constituie ofertă. Prin intermediul relațiilor financiare şi de credit această situație se extinde şi pe piață mijloacelor de producție.

Spre deosebire de acest mod de decorelare între bani şi producţie, în economia României cauza inflaţiei o constituie starea generală de penurie. La această stare a condus concepţia autarhică despre dezvoltare, planificarea de tip directivă, înţelegerea primitivă a rolului relaţiilor financiare şi de credit. Puternicele tensiuni inflaţioniste care s-au acumulat au avut, ca singură supapă bursa neagră pe piaţa bunurilor de consum, în timp ce / pe piaţa mijloacelor de producţie problema abaterii de la preţurile fixate nu se putea pune. Banii scriptuali au luat-o înaintea proceselor materiale pe care le însoţeau.

Deşi se accentuase autofinanţarea şi restricţiile financiare pentru obiectivele neprioritare, fondurile de investiţii constituite, pe de o parte exprimau posibilităţi financiare mai mari decît planul de investiţii, iar pe de altă parte nu puteau fi utilizate în întregime în special din lipsă de utilaje.

Astfel s-a creat disponibilul din anii precedenţi, că un balon al inflaţiei, care a crescut de la aproximativ 3% în totalul fondurilor proprii ale unităţilor industriale, în 1981, la peste 15% în 1985[2)].

În conformitate cu această stare, măsurile antiinflaţioniste se pot înscrie fie în sensul sporirii cantităţii de bunuri pentru acoperirea în mărfuri a supralichidităţii (pentru a aduce ofertă la nivelul cererii), fie în sensul diminuării acesteia din urmă, paralel cu creşterea ofertei. Aplicarea lor concomitentă şi distinct în funcţie de particularităţile pieţei bunurilor de consum şi ale celei de mijloace de producţie, reprezintă o cerinţă a eficienţei.

Pot fi avute în vedere trei mari direcţii de acţiune.

a. absorbţia supralichidităţii existente şi reducerea deficitului bugetului de stat;
b. controlul preţurilor la alimente, încălzire şi locuinţe pînă când cererea se echilibrează;
c. controlul salariilor în faza de început a liberalizării preţurilor.

În cadrul primei direcţii trebuie promovate măsuri de echilibrare a bugetului de stat şi de reducere a stocului de supralichiditate aflată la populaţie.

Până în 1990, bugetul de stat al României a avut un excedent bugetar, creat în mod artificial, planificat pentru subvenţionarea mascată a unor întreprinderi. Este evident însă că în actualele condiţii impozitele şi alte venituri nu vor putea echilibra cheltuielile. Atenuarea deficitului şi relaxarea tensiunii inflaţioniste pe piaţa mijloacelor de producţie impune reducerea cheltuielii prin:. limitarea cheltuielilor bugetare pentru investiţii, reducerea subvenţiilor sau eliminarea lor, închiderea unor capacităţi neeficiente, reducerea cheltuielilor cu aparatul birocratic şi cu înarmarea, alte măsuri, cu caracter recesionist şi cu implicaţii în ocuparea forţei de muncă. De asemenea, o serie de măsuri vor fi aplicate pentru sporirea veniturilor prin privatizarea unor întreprinderi, a

---

[2)] Vezi Studii de economie industrială nr.76, Institutul de Economie Industrială, Bucureşti, 1988, p.169

pământului şi a locuințelor prin emiterea de obligațiuni şi prin trecerea la impozitarea valorii adăugate[x)]

Sporirea veniturilor bugetare va trebui realizată concomitent cu limitarea emisiunilor monetare[xx)] şi a împrumuturilor bancare ale statului. Reducerea stocului de lichidități ale populației se poate realiza prin privatizarea de pământ, locuințe, achiziționarea de acțiuni şi obligațiuni ale întreprinderilor şi ale statului, dar şi prin echilibrarea cererii cu oferta de bunuri. În acest sens trebuie avut în vedere că presiunea inflaționistă are şi o componentă structurală. Pentru economiile dezvoltate presiunea se exercita asupra serviciilor. Pentru România presiunea acționează corespunzător statului de dezvoltare, asupra bunurilor de folosință îndelungată (în special echipament menajer) şi, datorită disfunctionalității, şi pe piața produselor cu elasticitate cvasinulă. Statul poate sprijini echilibrul dintre cererea şi oferta de astfel de bunuri prin orientarea investițiilor sale către dezvoltarea acestor producții, prin sprijinirea importului şi prin acordarea de credite şi stimulente valutare producătorilor particulari de bunuri de consum din segmentele amintite.

Prin formarea liberă a prețurilor, moneda căpătă un grad mai mare de convertibilitate internă, întregind condițiile pentru trecerea la convertibilitatea externă. Prețurile de piață sunt semnale reale, permit alocarea eficiență a resurselor şi fac să dispară dualitatea producției pentru piața internă – producție pentru export.

2.2. Admiterea liberei inițiative, a concurenței, proprietății private şi a formelor diverse de organizare a proprietății

Alături de întreprinderile de stat trebuie permise şi stimulente, prin reglementări, forme diverse de organizare. Concerne, societăți pe acțiuni, întreprinderi Bănci Comerciale cu o pondere crescînda în economie. Nu este vorba numai de capitalul în lei sau valută al cetățenilor, dar şi de a lupta împotriva sentimentului că proprietatea de stat aparține tuturor şi nimănui. Acest sentiment a erodat spiritul de bun gospodar al oricărui om. Este de aşteptat ca acest capital să fie orientat către agenții turistice, închirieri de

---

x) Conform graficului Laffer, dacă ratele impozitului pe venit devin suficient de mari veniturile provenite din impozite vor scădea. La o rată a impozitului 0 veniturile nu vor fi colectate iar dacă rată impozitului este de 100%, veniturile din impozite vor fi, de asemenea zero datorită faptului că nimeni nu se va deranja să câştige impozabil numai pentru a sprijini Guvernul. Aceasta demonstrează că impozitele sunt o sursă limitată de creştere a veniturilor bugetare.

xx) Singura formă de emisiune monetară în economia planificată a României a fost creditul pe termen scurt.

autoturisme, firme comerciale, de engineering, ateliere şi întreprinderi din industria prelucrătoare.

Manifestarea iniţiativei (a libertăţii de întreprindere) presupune însă, ca şi liberalizarea preţurilor, un cadru economic adecvat. Pe de o parte, libera iniţiativă nu se manifestă decât pentru satisfacerea unor interese economice, ceea ce înseamnă că asumarea riscului de investiţii nu se face decât dacă acest lucru este stimulat şi încurajat printr-un cadru adecvat. Pe de altă parte trebuie înlăturate barierele existente în calea iniţiativei. Trebuie avute în vedere: eliminarea repartiţilor că formă de dirijare a raporturilor producator-cumpărător, promovarea raporturilor directe între întreprinderile de stat şi liberul întreprinzător, adoptarea şi exprimarea clară a reglementărilor şi măsurilor care apără iniţiativa privată şi care stabilesc obligaţiile. Totodată pe măsura ce se creeaza noile întreprinderi particulare, trebuie promovată concurenţa dirijată, care la început, trebuie să se supună disciplinei de piaţă. Întreprinderile de stat sunt conduse, încă, prin mijloace administrative. În acest scop sunt necesare: a) egalitatea formelor de proprietate în faţă legii, admiterea concurenţei firmelor particulare şi a importatorilor şi utilizarea unui sistem unitar de impozite pe măsură ce vor apărea mai multe tipuri de întreprindere Aceasta nu exclude crearea celor mai flexibile mecanisme de impozitare, în funcţie de destinaţia profiturilor, dar extinderea sectorului particular nu trebuie să fie sufocată de impozite ridicate, b) eliminarea concepţiei paternaliste a statului şi a instrumentelor pe care le justifică – subsidii credite avantajoase impozite reduse pentru întreprinderile proprietate de stat, c) eliberarea monopolului şi promovarea politicii şi reglementărilor de descurajare a gigantismului.

Întreprinderile de stat gigant, cu un foarte mare număr de lucrători slăbesc interesul pentru competitivitate şi eficienţă. În plus, prin dominaţia pieţei pot răspunde oricăror revendicări de creştere a salariilor prîntr-o creştere a preţurilor, ceea ce nu pot realiza firmele mici şi mijlocii, contribuind la creşterea inflaţiei punct. Deciziile administrative sunt foarte riscante, atât din punct de vedere al consecinţelor economice cât şi din al celor sociale. De aceea regulile economice ale ,,jocului" trebuie stabilite de aşa manieră încât aceste monopoluri să se dezmembreze ca urmare a interacţiunii sistemului de interese, prin decizii propri, pe criterii economice. Aici începe problema mai generală a formelor de privatizare. Stabilirea formelor de privatizare nu trebuie să pornească de la întrebarea ,, Cum privatizăm?" ci să ajungă la aceasta după ce s-a răspuns la alte două puncte ,, Ce se privatizează?" şi ,,Cine privatizează?". După părerea noastră trebuie admis că statul este singurul proprietar al întreprinderilor în funcţiune. Procesul privatizării trebuie să fie ferm dar caracterizat de prudenţă, ritmul privatizării crescând sau slăbind în funcţie de rezultatele obţinute.

Din punct de vedere teoretic şi principial, orice domeniu poate fi deschis privatizării dar, de obicei statul preia activităţile ocolite de iniţiativă privată.

Experiența mondială dovedeşte însă că sectoare ca energie, siderurgie, transporturi sistemul bancar etc. nu sunt viabile în sistem privat. De asemenea, unele domenii de vârf, care necesită eforturi deosebite de cercetare, nu numai în domeniu militar trebuie să fie în sarcina întregii societăți. Aceasta nu înseamnă că anumite întreprinderi din aceste domenii nu pot fi parțial privatizate. Întreprinderile din celelalte domenii (industria uşoară, lemn, comerț, servicii etc.) au vocația privatizării. Cu cât acestea sunt mai mici şi mai eficiente, cu atât acest proces este mai facil. Unul din factorii care complică privatizarea îl reprezintă numărul întreprinderilor susceptibile de acest lucru. Cu cât acest număr este mai mare, cu atât este mai dificil ca privatizarea să fie un proces relativ rapid, echitabil, să permită un sistem eficient de conducere şi să nu provoace instabilitate politică. Din mai multe puncte de vedere noi nu avem o economie sănătoasă. Dar, spre deosebire de alte economii dominate de proprietatea de stat, nu se manifestă o inflație galopantă şi nu există presiunea datoriei externe. În ceea ce priveşte echitatea, încă de la început trebuie avut în vedere că vânzarea acțiunilor unei întreprinderi la un preț redus propriilor lucrători comparativ cu alți potențiali acționari nu este echitabilă şi nici eficientă din punct de vedere economic. De asemenea, nu trebuie practicat nici sistemul privatizării întreprinderilor unui domeniu exclusiv celor ocupați în acel domeniu. Forța de muncă industrială reprezintă numai 37,4% (în 1987) din totalul forței de muncă. Crearea unui sistem politic pluralist, a unui mecanism economic de tip concurențial şi a inițiativei şi creativității sociale nu se realizează şi nu funcționează coerent şi viabil decât în condițiile preponderenței proprietății private. În concordanță cu această concepție se impune cel puțin ca finalitate, transformarea întreprinderilor de stat în primul rând în întreprinderi particulare, mai curând decît în întreprinderi cooperatiste.

Obiectivele către care se vor îndrepta aceste firme (corporații particulare, întreprinderi cooperatiste etc.) nu trebuie neglijate. Acestea sunt diferite în funcție de tipurile de sisteme concrete de conducere.

În cazul conducerii profesioniste, controlul întreprinderii este deținut de către conducere şi nu de către proprietari[x)].

Obiectivul principal al conducerii profesioniste este creşterea microeconomică prin care se obțin prestigiu, puterea şi salarii cât mai mari. Acestui scop îi serveşte o tehnostructură în creştere, care nu poate supraviețui decât atât timp cât vânzările sunt în creştere. Conducerea profesionistă promovează deci permanent inovarea tehnică şi mai ales inovarea de produs. Masa vânzărilor şi a profitului contează mai mult decât rată profitului. Firma prosperă odată cu societatea.

Obiectivul unei întreprinderi create cu participarea muncitorilor îl constituie maximizarea creşterii veniturilor muncitorilor, ceea ce implică maximizarea

---

[x)] Proprietarii pot concedia un conducător (manager), dar atât timp cât nu o fac, nu pot interveni în procesul conducerii.

vânzărilor şi deci şi a calității (în special pentru producția de export). Prin participarea muncitorilor la conducere se poate realiza o adaptare sau ieşire din criză fără urmări grave. Riscurile derivă din posibila degradare a relațiilor cu piața de capital, deoarece posibilii investitori din afara întreprinderii se tem de eventualele decizii de sporire a salariilor pe seama profiturilor.

Se poate preconiza că în viitor cele mai răspândite întreprinderi vor fi cele organizate sub forma societăților pe acțiuni. Statul va păstra un procent variabil de acțiuni, la începutul procesului de privatizare va deține un procent mai mare, pe măsura creării resurselor financiare ale particularilor vânzând tot mai multe acțiuni. Acestea ar putea fi cumpărate de către alte întreprinderi naționale, de către persoane fizice sau în cadrul legal ce va fi stabilit, de către firme străine. Pe măsură ce sursele de capital vor creşte sau situația unei întreprinderi va fi mai prosperă, acțiunile vor putea fi vândute la licitație. Înființarea societăților pe acțiuni şi a coorporațiilor este strâns legată de creearea pieței interne a capitalurilor şi de atragerea capitalului străin.

2.3. Crearea pieței capitalurilor şi atragerea capitalului străin

Adoptarea reglementărilor privind piața capitalurilor, ca de altfel piața financiară şi monetară în general, nu trebuie amânată. În mod treptat se vor forma structurile necesare (rețele de bănci comerciale, bursă, companii de asigurări) dar până atunci trebuie utilizate structurile existente.

Unul din motivele pentru care piața capitalurilor nu trebuie amânată îl constituie faptul că transformările parțiale, fragmentare nu pot fi încununate de succes deoarece fiecare componentă a reformei are un rol în consolidarea celorlalte. Aceasta relevă, totodată, necesitatea creării pieţelor interconectate pentru toți factorii de producție, fără excepție. De exemplu, manifestarea liberei inițiative depinde de posibilitățile de a investi, de satisfacerea cererii de capital.

Pe piața capitalurilor se stabileşte dobânda care realizează echilibrul între cererea şi oferta de capitaluri şi care joacă rolul de ,,preț" al capitalului. Dacă dobînzile sunt mari, apelarea la investiții pentru creşterea producției poate să apară ca ineficientă comparativ cu alte căi ca de exemplu schimbările în tehnologie sau organizare.

Problemele care stau în fața creării pieței capitalurilor sunt agravate ca urmare a faptului că economia străbate o gravă perioadă de penurie, sursele interne de capital sunt aproape inexistente iar întreprinderile de stat nu au cunoscut disciplina de piață. În cadrul unităților economice de stat problema creşterii producției a fost întodeauna rezolvată în special prin investiții noi chiar şi atunci când s-au promovat mai ferm autofinanțarea şi, în consecință şi rolul creditului, investițiile în noi obiective au fost principala cale de creştere economică. Aceasta a determinat ca intențiile de investiții să depăşească

potențialul tehnic şi capacitatea efectivă de realizare a acestora[3)], menținând penuria. Alte căi de creştere a producției, cum ar fi inovarea de proces (schimbarea tehnologică şi reorganizarea factorilor şi resurselor existente) au contat mai puțin deoarece expansiunea prin investiții noi este mai puțin riscantă şi mai uşor de realizat şi condus[4)].

Acest comportament a deteriorat eficiența iar eliminarea lui, ca o condiție a promovării disciplinei de piață, necesită o modificare a prezenței statului pe piața capitalurilor, constând în eliminarea sau restrângerea drastică a alocațiilor destinate investițiilor, promovarea unor politici monetare restrictive. Acceptarea falimentului va determina restructurarea stimulentelor şi reorientarea acestora către promovarea inovării şi rentabilității. Nevoile reale de investiții vor fi selectate pe piața capitalurilor prin mecanisme economice.

În ceea ce priveşte sursele interne de capital, trebuie arătat că acestea se rezumă practic la economiile băneşti ale populației, la sursele celor care au practicat şi până în prezent libera inițiativă (pomicultori, legumicultori etc.) şi la credite. Ca atare, un rol deosebit îl vor juca creşterea vitezei de circulație a mijloacelor băneşti şi atragerea şi utilizarea capitalului străin. Diversificarea canalelor prin care este atras (credite pentru investiții, împrumuturi, credite comerciale, titluri de valoare, investiții de capital etc.) în continuare şi a surselor de proveniența stimulează penetrarea şi utilizarea capitalului străin. Prezența acestuia, în special sub forma societăților mixte sau a investițiilor integral străine reprezintă o necesitate stringentă pentru modernizarea industriei. Tehnica pe care estul a importat-o din Vest a fost cu regularitate, depaşită moral. Dacă vor fi prezente, însăşi interesele investitorilor străin vor atrage în România tehnologia de vârf şi vor contribui la modernizarea tehnologică şi organizatorică a industriei, la promovarea exporturilor şi a formelor moderne de management şi marketing, şi chiar la împletirea proprietății. Pentru a realiza aceste lucruri, poziția capitalului străin trebuie să fie în condiții egale cu cel autohton şi să primească stimulente adecvate. Aceasta înseamnă participarea investitorului străin la deciziile privind firma, ceea ce va stimula crearea de societăți. În sistemele centralizate, reglementările privind cota de participare a capitalului străin şi neacceptarea riscului pe piețele externe, ca o consecință a controlului direct, exercitat de către stat, au condus la menținerea unui volum scăzut al investițiilor străine, demonstrând o incompatibilitate între economiile de comandă şi societățile mixte.

Numai participarea la decizii nu va fi un stimulent suficient. În perioada de tranziție către economia de piață, capitalul străin poate fi alungat de inflație şi de instabilitate politică, ceea ce s-ar putea să nu împiedice crearea unui număr mare de întreprinderi mixte, dar să determine ca acestea să aibă un

---

[3)] J. Kornai, *Anti-Equilibrium*, Editura Ştiințifică Bucureşti 1974, p.303.

[4)] Vezi I. Winiecki, "Macroeconomia distorsionată a planificării centralizate (III)", în *Tribuna economică*, nr.8/1990.

capital redus. Capitalul străin agrează acordarea de preferințe la impozite şi la transferul profiturilor în condițiile unui potențial economic crescut şi dinamic în țara gazdă, şi arată o lipsă de interes în caz contrar. Cu alte cuvinte procesul este dependent de eforturile interne de a garanta condiții viabile pe termen lung, mai mult decât de a oferi reglementări avantajoase pe termen scurt.

Atragerea capitalului străin face necesară urmărirea câtorva direcții în elaborarea reglementărilor privind societățile mixte sau altor forme de investiții directe: a) crearea de societăți cu rol de creditare şi finanțare (în valută) care să impulsioneze inființarea societăților mixte şi ulterior, extinderea activități lor, b) protejarea şi garantarea investițiilor de către statul gazdă, în vederea eliminării spectrului sumbru al naționalizării, achiziționării sau desființării., c) practicarea unor prețuri foarte liber la piață, care să permită adaptarea rapidă la cerințele pieței interne şi externe., d) promovarea unei politici de convertibilitate a monedei naționale, în cadrul căreia măsurile de sporire a competitivității structurii şi calității ofertei de mărfuri reprezintă fundamentul. Odată cu descentralizarea şi crearea autonomiei întreprinderii, lipsa convertibilității nu mai poate fi suplinită, pentru întreprinderile dintr-o ramură de produse ,,țări" ,,convertibile" ale întreprinderilor din alte domenii. În acest fel, nevoia de valută pentru importuri face dependență crearea societăților mixte de convertibilitate a monedei naționale, e) crearea, acolo unde se dispune de o infrastructură care satisface cerințele internaționale, a unor zone industriale libere de impozite şi taxe vamale şi deschise întreprinderilor străine pentru a construi noi întreprinderi de producție sau comerciale. Pe lângă avantajele în ocuparea forței de muncă şi aprovizionare cu materii prime şi semifabricate, zonele libere permit creşterea veniturilor bugetare, promovează adaptarea structurală a economiei şi extinderea tehnologiei avansate.

În actuala etapă de tranziție, atragerea capitalului străin prin intermediul investițiilor străine probabil că va fi gîndită mai ales ca soluție a restructurării producției şi tehnologiei. Crearea unei structuri naționale pe domenii a investițiilor străine va servi acestui scop. Capacitatea de absorbție redusă a pieței interne va determina însă creşterea cooperării cu capitalul străin nu numai din perspectiva zonelor ale progresului tehnic dar şi în optica promovării exporturilor.

2.4. Deschiderea structurală a economiei şi specializarea internațională

Aceasta va permite ca bunurile fabricate pe teritoriul național să intre în concurență cu bunurile fabricate în străinătate, stimulând competiția, inovația şi progresul tehnic. În pregătirea condițiilor desfăşurării acestui proces trebuie plecat de la faptul că planificarea centralizată a condus la formarea şi osificarea unor legături proeminente pe verticală ceea ce împiedica cooperarea

amplă pe orizontală cerută de specializarea internațională. Pe de altă parte au fost create stimulentele pentru maximizarea interesului în realizarea unor sarcini de export străine de calculele avantajelor comparative ce decurg din nivelul salariilor, din raportul dintre preț şi calitate, din tehnologie etc. În consecință specializarea internațională, inclusiv pe produse finale, este condiționată de crearea autonomiei unităților economice care să determine restabilirea texturii orizontale a legăturilor dintre întreprinderi şi care să-i determine pe producătorii de semifabricate să-şi propună şi să realizeze export numai pe criteriile economice ale comerțului competitiv. De asemenea, trebuie avut în vedere că în întreaga lume statul dirijează şi inițează cercetări privind mecanismele specializării internaționale.

Din experiență se ştie că schimbarea strategiei de la substituirea importurilor la promovarea exportului a avut loc relativ treptat, o trecere bruscă realizând doar câteva țări Brazilia, Coreea de Sud, Egipt şi Columbia. Tot experiența arată că apariția problemelor modifică în primul rând alegerea măsurilor economice şi, abia apoi conceptul. Cerințele competitivității şi eficienței au impus pe plan mondial, ca o cerință a specializării, lichidarea ratelor de schimb diferențiate practicate pentru promovarea dezvoltării autarhice şi relaxarea restricțiilor administrative. Dezvoltarea selectivă şi specializarea internațională utilizând instrumente de politică economică învechite (corespund vechii) concepții nu conduce decât la eşec.

Ca atare, politica economică privind specializarea internațională include unificarea cursurilor de schimb anterior diferențiate. Pentru a permite industriei să se adapteze la noile condiții fără a cauza repercusiuni majore în politica devizelor, trecerea la convertibilitate presupune deprecierea monedei naționale pentru a echilibra cererea cu oferta şi ulterior, modificările frecvente ale cursurilor de schimb.

Măsurile de politică comerciale trebuie fondante pornind de la faptul că nici o țară nu-şi poate permite o extindere a liberalizării care ar duce la dispariția în masă a unităților economice ineficiente, care existau numai datorită protecționismului. Procesul deschiderii poate porni de la nivelul dat al protecționismului spre relaxarea lui treptată, concomitent cu crearea de stimulente la export. Este important ca relaxarea să înceapă cu schimbarea ,,naturii" protecției, prin înlocuirea restricțiilor cantitative la import cu taxele vamale ca prim efect, acesta va îmbunătăți alocarea resurselor în întreaga economie națională dar îi va pune pe exportatori în poziții dezavantajoase datorită costurilor realizate de ei în condițiile date. Ca atare, pentru un anumit timp trebuie acționate mecanisme de creştere a competitivității exportatorilor prin scutiri directe de taxe la import sau prin replata taxelor vamale pentru mărfurile importate şi reexportate în urma prelucrării, încurajarea creditelor pentru exportatori etc.

Promovarea aşa numitului comerț competitiv (care presupune liberalizarea importurilor) va provoca totuşi o serie de probleme economice şi

sociale. De aceea, intervenția statului în economie prin mijloace economice va asigura înfăptuirea unor programe de reconversie a activităților, a calificărilor, sprijinul exportatorilor în fața corporațiilor multinaționale etc. Celelalte componente ale politicii economice (politica fiscală, politica monetară, politica microeconomică de control a spiralei prețuri-salarii, politica privind capitalul străin, educația etc.) trebuie corelate cu strategia specializării internaționale.

3. Prețul ca element important al relației economice dintre producători şi beneficiari. Elemente privind reforma prețurilor

dr. Alexandru MIHĂILESCU

1. Esența restructurării sistemului actual de prețuri trebuie să conste, în concepția noastră, în schimbarea radicală a relației existente în prezent între prețuri şi costuri, în sensul că nu costurile trebuie să mai fie elementul primordial, iar prețurile cel derivat, ci tocmai invers şi anume, prețurile să reprezinte repere de apreciere a oportunității economice a fabricației diferitelor produse sau a aplicării unor măsuri tehnico-organizatorice menite a asigura reducerea costurilor de producție pentru situarea acestora sub nivelul prețurilor şi obținerea unor rentabilități corespunzătoare.

2. Se impune renunțarea completă la primatul viziunilor, criteriilor şi considerentelor extraeconomice asupra dezvoltării economiei, în favoarea criteriului eficienței economice, de care este direct legată problema modului de formare a prețurilor. În acest sens, considerăm că trebuie abandonată concepția conform căreia un anume for ar putea să aprecieze ce trebuie produs, ce structuri de producție trebuie să existe, în această concepție învechită a prețurilor revenindu-le, post factuum, doar rostul de a asigura acoperirea costurilor de producție şi realizarea unei anumite rentabilități.

3. În raport cu cele arătate mai sus apare necesar ca prețurile să îndeplinească un rol deosebit de important în orientarea modificării structurilor de producție (implicit şi a celorlalte structuri economice). Explicația acestei necesități rezidă în faptul că nu pot exista reprezentări apriorice despre elementele de detaliu ale structurilor de producție normale, adecvate condițiilor specifice fiecărei țări, în acest sens nici experiența țărilor dezvoltate nefiind de mare folos, datorită contextului extrem de diferit în care se pune această problemă, întrucât e structura de producție considerată, în prezent, ca fiind modernă se poate dovedi, peste o anumită perioadă de timp, într-un nou context, a fi anacronică şi păgubitoare.

4. La adoptarea unor măsuri în scopul restructurării formării prețurilor este necesar a se avea în vedere cerința de a se ajunge cât mai rapid în situația ca prețurile să asigure echilibrul dintre cerere şi ofertă, acestea con-

stituindu-se atât din consumul intern şi producția autohtonă, cât şi din export şi import. Trebuie avut în vedere faptul că orice perturbație introdusă în sistemul de prețuri, prin nerespectarea cerinței asigurării echilibrului dintre cerere şi ofertă induce astfel de deformări şi distorsiuni în toate relațiile valorice şi în indicatorii economici, încât devine imposibilă aprecierea eficienței economice în orice domeniu de activitate. Numai prețul care asigură acest echilibru oferă un indiciu obiectiv cu privire la utilitatea socială a diferitelor produse realizate şi, pe această bază se poate ajunge la aprecierea corectă a eficienței economice în diferite domenii de activitate.

5. Necesitatea asigurării prin preț a echilibrului dintre cerere şi ofertă derivă atât din interesele beneficiarilor, cât şi din cele ale producătorilor. În ceea ce îi priveşte pe beneficiari, aceştia au interesul primordial de a avea acces în orice moment la întreaga gamă de bunuri şi servicii pe care societatea o poate pune la dispoziția lor, ceea ce este posibil numai în cazul asigurării echilibrului menționat, întrucât în această situație se asigură disponibilitatea pe piață a tuturor bunurilor şi serviciilor realizate de producător. În ceea ce îi priveşte pe producători, prețul de echilibru reprezintă un semnal deosebit de relevant pentru ei, cu privire la utilitatea socială a produselor realizate, în raport cu care se poate acționa asupra parametrilor activității desfăşurate. În cazul în care prețul se situează la un nivel relativ înalt, asigură o rentabilitate mare, atunci veniturile obținute prin practicarea prețului respectiv constituie o sursă abundentă a fondurilor necesare stimulării creşterii rapide şi considerabile a producției. În caz contrar, se va acționa în direcția restrângerii producției respective.

6. Soluționarea problemei formării prețurilor trebuie să constituie apanajul vânzătorilor şi cumpărătorilor, al unităților economice partenere, aceste unități fiind, în cea mai mare măsură, nu numai profund interesate în rezolvarea echitabilă a acestei probleme dar şi cele mai bune cunoscătoare ale condițiilor de producere şi respectiv, de utilizare a produselor respective, în principiu, nu este de dorit intervenția statului în formarea prețurilor. Statul trebuie să fie preocupat de problema evoluției prețurilor, dar intervenția sa trebuie să se facă resimțită numai prin influențarea nivelului cererii şi al ofertei, prin diverse instrumente economice (dobânzi la credite acordate producătorilor, licențe de export, taxe vamale etc.). Statul trebuie să intervină direct prin restricționarea creşterii exagerate a prețurilor numai în situații deosebite, când există riscul ca anumite perturbații de mare amploare din economia națională, datorate unor cauze interne sau realizate ca reflex al unor mari deranjamente din economia mondială, să genereze o inflație galopantă. Într-un asemenea caz se poate recurge la ,,înghețarea” temporară a prețurilor, în corelație cu alte măsuri, în acelaşi sens, aplicate salariilor, creditelor, dobânzilor etc.

7. În ceea ce priveşte problema relației dintre prețurile interne şi cele de pe piața externă, trebuie relevată intenția manifestată în majoritatea țărilor cu economie planificată centralizat, de a se trece de la prețuri fundamentate pe

costuri la preţuri interne corelate cu preţurile externe. Considerăm că această corelaţie nu poate fi impusă, ea se va impune de la sine, în cazul în care preţurile se vor forma pe piaţă, astfel încât să se asigure echilibrul dintre cerere şi ofertă, aşa cum s-a arătat mai sus, şi dacă se va renunţa la monopolul statului asupra comerţului exterior fiecare întreprindere având competenţe depline în acest domeniu. În raport cu posibilităţile tehnice şi economice de care dispun (inclusiv posibilitatea de a cumpăra valută la preţul pieţei stabilit în raport cu cererea şi oferta de valută), întreprinderile vor desfăşura o activitate de comerţ exterior şi de cooperare cu firme străine, astfel încât structurile de producţie interne se vor ,,reaşeza" tinzând să ajungă într-o stare normală, caracteristică unei economi de piaţă. Aceste transformări structurale, însoţite de modificări în nivelul productivităţii muncii şi în cel al cheltuielilor materiale, vor determina, schimbarea situaţiei în ceea ce priveşte cererea şi oferta şi, totodată, realizarea unui proces de apropiere a preţurilor interne de cele de pe piaţa externă.

8. Referitor la problema tranziţiei de la situaţia actuală la cea dezirabilă în ceea ce priveşte formarea preţurilor, considerăm că este necesară acceptarea modalităţii constând într-o trecere bruscă şi nu gradată, în mai multe etape pe parcursul unui număr oarecare de ani. În cazul acceptării de către factorul decizional a acestei modalităţi de tranziţie, ar trebui să se dispună studierea de către specialiştii practicieni, în special de către cei din departamentul de profil din cadrul Ministerului Finanţelor, a implicaţiilor pe care o astfel de modalitate ar avea-o pe plan organizatoric şi juridic, precum şi pe planul instrumentelor financiare care ar trebui să fie utilizate în vederea asigurării prelevării unei părţi din venitul net realizat şi, respectiv, a subvenţionării unităţilor economice, în funcţie de situaţia lor financiară previzibilă, la care s-ar ajunge în cazul adoptării noului mod de formare a preţurilor. Evident că în ceea ce priveşte subvenţionarea unor unităţi economice, ar trebui să se dispună de criterii suficient de clare care să permită aprecierea obiectivă a oportunităţii economice a unei astfel de subvenţionări, ţinându-se seama de faptul că restructurarea economiei naţionale, obiectiv considerat în mod unanim ca fiind absolut necesar a fi realizat, implică acceptarea necesităţii restructurării activităţii multora dintre unităţile economice existente, precum şi a posibilităţii falimentului acelor unităţi care, prin activitatea lor, generează pagube neacceptabile economiei naţionale.

Considerăm că, în privinţa formării preţurilor, nu este acceptabilă o tranziţie treptată, datorită cel puţin, următoarelor două considerente. În primul rând în situaţia în care tranziţia treptată s-ar materializă în coexistenţa unor diverse modalităţi de formare a preţurilor, aplicate unor diferite categorii de produse, în cazul fiecăreia dintre acestea făcându-se simţită, într-o măsură mai mare sau mai mică, intervenţia statului, în loc să se tindă spre descetralizarea deciziilor, aşa cum este de dorit, s-ar putea ,,aluneca" spre situaţia opusă celei preconizate referindu-se, practic, la situaţia actuală. O astfel de evoluţie nedorită s-ar

datora inerției sistemului economic existent, mentalității formate în timp şi chiar rezistenței opuse de aparatul birocratic care prin însăşi natura sa, ca urmare a intereselor sale specifice, nu poate fi, în realitate, decât adversarul descentralizării deciziilor, a democratizării autentice a vieții economice. În al doilea rând, pornind de la ideea că succesul oricărui program de restructurare a economiei va depinde, în special în această etapă în mod decisiv, de adeziunea maselor la un astfel de program, nu trebuie pierdut din vedere faptul că populația aşteaptă o schimbare fundamentală în ansamblul vieții economice a țării şi, implicit, în ceea ce priveşte mecanismul economic.

4. Autonomie decizională optimă la nivelul întreprinderilor industriale

Daniel MĂRGUŞ

1. Premisele economico-organizatorice

În esența descentralizării economiei regăsim două procese fundamentale, a căror manifestare concertată poate transforma dezideratul descentralizării în fapt concret. Acestea sunt: creşterea competențelor decizionale şi descătuşarea inițiativelor creatoare ale întreprinderii.

Indiferent de formele de proprietate predominante la un moment dat, într-o economie descentralizată coexistă, din punct de vedere al raporturilor dintre beneficiarii şi furnizorii de bunuri materiale, trei tipuri de întreprinderi. Dependente de comanda de stat, independente de comanda de stat şi mixte - fiecărui tip îi corespunde un anumit grad de autonomie decizională.

În prima categorie sunt cuprinse întreprinderile al căror obiect de activitate are ca finalitate exclusivă, sau în proporție covîrşitoare, realizarea de produse, lucrări sau servicii, a căror finanțare este asigurată de la bugetul de stat. În acest caz, statul, prin intermediul instituțiilor sale guvernamentale încheie contracte în care, pe lângă obligația firească de a prelua şi utiliza realizările furnizărilor, şi-o asuma şi pe aceea de a facilita asigurarea bazei materiale şi a dotării la nivelul necesarului. De remarcat că, în condițiile economiei centralizate şi în etapa de trecere spre descentralizare acestea sunt cele mai avantajate întreprinderi din punct de vedere funcțional dar dispun de un grad minim de autonomie decizională.

A doua categorie cuprinde întreprinderile a căror activitate se desfăşoară exclusiv în conformitate cu legile cererii şi ofertei, fiind orientate spre satisfacerea cu precădere a necesităților de consum productiv şi neproductiv al populației sub forma unei ,,*legi a întreprinderii”* pentru a nu mai cădea în greşeala dinainte de Revoluție prin care, cu toate că întreprinderilor li se

acordau anumite drepturi, acestea nu erau unitar reglementate, creându-se situații contradictorii între prevederile diferitelor legi decrete, hotărâri şi ordine ale ministerelor.

În sinteză, principalele competențe decizionale specifice autonomiei decizionale optime grupate pe domeniile de activitate ale întreprinderii sunt următoarele:

a. Pentru activitatea comercială: alegerea furnizorilor şi beneficiarilor; negocierea prețurilor de aprovizionare şi livrare şi a celorlalte cauze şi condiții prevăzute în contracte; stabilirea formelor şi mijloacelor de transport a mărfurilor; stabilirea relațiilor de import-export prin contracte încheiate în nume propriu sau prin intermediul întreprinderilor de comerț exterior specializate.
b. Pentru activitatea de cercetare-dezvoltare: stabilirea structurii sortimentale şi a nivelului tehnic şi calitativ al produselor introduse în fabricație pe baza cercetărilor proprii sau în colaborare cu unitățile de cercetare ştiințifică specializate; dimensionarea volumului de mijloace de muncă în conformitate cu necesitățile specifice proceselor de producție;
c. Pentru activitatea de producție: organizarea fluxurilor tehnologice în corelație directă cu specificitatea fabricației; dimensionarea, dotarea şi amplasarea punctelor de CTC corespunzător cerințelor asigurării nivelului tehnic şi calitativ maxim;
d. Pentru activitatea de personal: stabilirea numărului de personal şi a fondului de salarii, pe total şi pe categorii, în conformitate cu cerințele de asigurare a necesarului şi de reducere a costurilor de producție; formarea, selecția, încadrarea, perfecționarea şi promovarea personalului; dimensionarea compartimentelor de producție şi funcționale.
e. Pentru activitatea financiar-contabilă: gestionarea autonomă a fondurilor rămase la dispoziția sa după achitarea obligațiilor față de stat (impozite, taxe, contribuții, etc.)

Dincolo de forma enunțiativ-lapidară a formulării coapetențelor decizionale se ascunde un evantai impresionant de autonomie decizională a acestor tipuri de întreprinderi atinge nivelul maxim posibil.

A treia categorie include întreprinderile care lucrează, în anumite proporții, atât pe baza unor comenzi guvernamentale, cât şi la latitudinea unor cereri aleatoare. Autonomia decizională se manifestă diferențiat corespunzător celor două tipuri de beneficiari de serviciu.

Este evident că între cele trei tipuri de întreprinderi există diferențe graduale de autonomie decizională manifestate ca o plajă cuprinsă între minim şi maxim, dar care se manifestă diferit pentru fiecare domeniu de activitate al întreprinderii. Totuşi există un anumit nivel optim al autonomiei decizionale,

obligatoriu a fi acordat fiecărui tip de întreprindere, astfel încât să asigure descătuşarea energiilor sale creatoare în vederea atingerii unui optim de etapă în nivelul eficienței economice şi al satisfacerii necesităților de consum productiv şi neproductiv ale populației.

Gradarea plajei de manifestarea autonomiei decizionale prezentate mai sus are în vedere numai o limitare birocratică impusă de nivelurile ierarhic superioare întreprinderilor. Dar mai există un maxim absolut de acțiune a autonomiei decizionale impus de restricțiile bugetare şi ale relațiilor de piață şi un minim absolut determinat de nivelul de pregătire profesională al decidenților. Cel din urmă unghi de vedere detaşează, într-o oarecare măsură problema economiei de forma de proprietate în care se manifestă, cele două limite existând obiectiv independent de faptul că proprietarul mijloacelor de producție este un individ, o colectivitate sau statul chiar şi în cazul în care statul este proprietar dar şi legiuitorul financiar suprem, el nu poate acționa decât în limitele contextului economico-financiar internațional.

2. Operaționalizarea autonomiei decizionale a întreprinderii

Autonomia decizională optimă, ale carei caracteristici esențiale le vom descrie în continuare, pentru a deveni viabilă, este necesar să fie reglementată printr-un cadru legal unitar, decizii care rămân în competență de fundamentare şi adoptare a întreprinderilor, conferindu-le acestora o suplețe şi o mobilitate deosebită de acțiune în complexitatea mecanismului economic.

3. Argumente şi limite de aplicare

Operaționalizarea competențelor decizionale enumerate mai sus este practic imposibilă în actualele condiții de derulare a mecanismului economic în țara noastră, datorită menținerii următoarelor fenomene negative: preponderența metodelor administrativ-birocratice de conducere determinate de existența structurilor rigide în filiera întreprinderea-centrală-minister; mentalitatea învechită a cadrelor de conducere şi de execuție de la toate nivelurile de a aştepta, pentru fiecare acțiune întreprinsă, ordine şi dispoziții de la eşalonul superior; reglementările financiare în vigoare care, în numele menținerii unui raport „sănătos” între marfă şi bani, restricționează orice inițiativă productivă care s-ar dovedi „ineficiența pentru societate”.

Atâta timp cât spațiul de manevră decizională este restricționat de fenomenele de mai sus, nici o unitate productivă nu va putea ieşi, prin ea însăşi, din încâlceala birocratică în care îşi desfăşoară activitatea, aşteptând mereu soluții şi decizii, de sus. Consider că experiența conducerii totalitare, până la cele mai mici amănunte, a vieții economice trebuie să ia sfârşit, dovedindu-şi cu prisosință ineficiența.

Soluția adoptată acum privind reconsiderarea atribuțiilor şi competențelor centralelor şi ministerelor, este inadecvată, chiar şi ca soluție de tranziție, deoarece se încearcă un transplant de mentalitate nouă pe structuri vechi. Este necesar să se pornească procesul de înnoire de jos, de la întreprinderi. Acestea vor trebui să fie „convinse" că au devenit autonome, ceea ce fără un cadru legal nou care să elimine vechile restricții birocratice şi financiare, să le asigure autonomia decizională şi să le confere dreptul la liberă asociere – este foarte greu de realizat. Fiecare întreprindere va trebui să aibă dreptul de a se integra într-o structură numai pe baza liberului consimțământ şi în conformitate cu interesele sale, formându-se astfel asociații economice (concerne, companii, etc. nu are importanță denumirea) care să acționeze în numele membilor săi şi să aibă o autonomie decizională adecvată. În acest mod, odată cu dispariția centralelor, vor dispărea şi ministerele de ramură. Ca verigi inutile, birocratice. Legăturile cu Guvernul se pot păstra, eventual, prin Ministerul Economiei Naționale (dar cu atribuții de orientare şi nu de directivă) şi, bineînțeles prin sistemul bancar.

Ministerul Economiei Naționale în colaborare cu Institutul Național de Cercetări Economice vor elabora direcțiile orientative de dezvoltare economico-sociale a țării, stabilind, totodată, şi intensitatea de acțiune a pârghiilor financiare dirijate la nivel guvernamental (credite, dobânzi, subvenții, taxe, impozite etc.).

Măsurile descentralizatoare propuse mai sus vor crea două tipuri de reacții previzibile în rândul cadrelor de conducere de la nivel microeconomic: o parte dintre acestea, cei bine pregătiți profesional şi cu simț deosebit de orientare în mecanismul economic, acționând cu un spirit de inițiativă pe care poate nici nu-l bănuim, pentru redresarea economico-financiară a întreprinderilor pe care le conduc; restul vor reacționa destul de dur militând activ pentru menținerea vechilor structuri care îi absolveau într-o mare măsură de responsabilitățile actului de conducere. Cert este că pentru cei din urmă, mecanismele de autoreglare prezente la nivelul tuturor colectivelor de muncă vor reacționa prompt, eliminindu-i pe acea care nu reuşesc să țină pasul competiției. Rămâne la latitudinea factorilor de decizie de la nivel macroeconomic să aprecieze ce se ascunde în spatele argumentelor celor două tabere.

5. Restructurarea cadrului de organizare şi conducere a industriei

Vasile DAN
Ruxandra ISAIC-MANIU
Daniela MITRAN
Emil STAN

I. Restructurarea cadrului de organizare şi conducere a industriei considerăm că trebuie să se desfăşoare potrivit următoarelor principii;

- descentralizarea conducerii activităţilor industriale, stabilirea diferenţiată a raportului stat-unitate industrială în funcţie de forma de proprietate;
- asigurarea autonomiei funcţionale şi economice a unităţilor industriale în stabilirea obiectivelor şi gospodărirea patrimoniului propriu;
- eliminarea poziţiei de monopol, asigurarea condiţiilor de manifestare a competiţiei economice, a concurenţei între unităţile producătoare;
- promovarea liberei iniţiative şi a competenţei în conducerea tuturor activităţilor în paralel cu diversificarea formelor de cointeresare materială;
- sporirea eficienţei economice şi a rentabilităţii;
- democratizarea procesului decizional la nivelul unităţilor industriale;
- flexibilizarea structurilor organizatorice în vederea sporirii capacităţii de adaptare rapidă corespunzătoare cerinţelor pieţei.

II. Având în vedere starea generală a industriei ţării noastre, caracterizată în prezent prin criză şi stagnare, prin existenta unor capacităţii de producţie supradimensionate faţă de cerinţele pieţei, prin ponderea însemnata a unităţilor de dimensiune mare şi foarte mare, de regulă automatizate rigid, prin poziţia de monopol a unor producători, considerăm că în perioada imediată şi, într-o primă etapă a perioadei de tranziţie, la nivelul macroeconomic elementele de centralizare vor deţine încă o anumită pondere aferentă luării deciziilor privind restructurarea industriei, stabilirea proporţiilor judicioase între ramuri şi subramuri, redimensionarea întreprinderilor existente şi sporirea numărului celor mici şi mijlocii, modernizarea activităţii acestora în vederea sporirii gradului de flexibilitate alocarea fondurilor de investiţii necesare şi a celor de şcolarizare aferente calificării, recalificării şi perfecţionării pregătirii forţei de muncă disponibile corespunzător noilor locuri de muncă create.

Reuşita acțiunii de restructurare a cadrului de organizare şi conducere a unităților industriale este condiționată de:

- aplicarea în paralel a unor măsuri sociale şi de cointeresare materială a salariaților prin care să se asigure acordarea unor ajutoare pe perioada disponibilizării forței de muncă, şcolarizarea în vederea recalificării, alocarea unor părți sporite din beneficiile obținute etc., precum şi precizarea prin cadrul legislativ a drepturilor şi obligațiilor revenite salariaților în raporturile dintre aceştia şi conducerea unității industriale, la nivelul reglementărilor existente în țările dezvoltate industrial;
- renunțarea treptată la sistemul de planificare centralizată şi orientarea spre economia de piață ceea ce presupune: eliminarea metodelor etatist – administrative de conducere şi înlocuirea lor cu metode economice (bazate pe impozite, taxe, credite, etc.), restrângerea numărului de indicatori aprobați prin plan, a nomenclatorului produselor pentru care se întocmesc balanțe materiale şi pentru care perfectarea contractelor de aprovizionare şi desfacere este condiționată de emiterea prealabilă a repartițiilor, considerarea contractului economic ca element de bază în fundamentarea planului de producție, sporirea cotei din beneficiu care rămâne la dispoziția întreprinderii, stabilirea de către aceasta a surselor de constituire şi a nivelului fondurilor proprii, precum şi a modului de repartizare a lor pe destinații;
- stabilirea de către fiecare întreprindere a obiectivelor de realizat astfel încât să se asigure desfăşurarea activității în condiții de rentabilitate;
- realizarea proceselor de aprovizionare şi desfacere – export pe baze contractuale prin legături directe, permanente între întreprinderile producătoare, furnizoare şi beneficiare;
- trecerea treptată la stabilirea prețurilor produselor pe baza raportului dintre cerere şi ofertă şi corelarea permanentă cu nivelul prețurilor practicate pe piața externă, în condițiile în care statul va stabili nivelul prețurilor doar la un număr redus de produse de importanță deosebite (care condiționează nivelul de trai al populației etc.). Într-o primă etapă apreciem necesară coexistența a trei categorii de prețuri: fixe, pentru principalele produse de care depinde stabilirea nivelului de trai, care se stabilesc şi pot fi modificate numai de către organele centrale de stat; oscilante între anumite limite, stabilite de către organele de stat în funcție de raportul cerere-ofertă; libere, stabilite pe baza raportului cerere-ofertă prin acordul comun al întreprinderilor producătoare şi beneficiare;
- crearea unei piețe a capitalului similară cu piața bunurilor materiale prin emiterea de obligațiuni concomitent cu intensificarea eforturilor în vederea atragerii capitalului străin prin diverse forme şi modalități de cooperare.

III. Conducerea şi organizarea industriei este condiționată de apartenența unităților industriale la diferite forme de proprietate. Considerăm că,

începând cu perioada de tranziție vor putea coexista întreprinderi de stat în categoria cărora sunt incluse şi cele mixte, cu capital străin (aparținând industriilor extractive, energiei electrice şi termice, siderurgice, petrochimice, de utilaj greu, construcțiilor de maşini etc.), întreprinderi cooperatiste şi particulare (constituite pe bază de acțiuni, cu ajutorul capitalului străin etc.), fapt ce implică abordarea diferențiată a raportului stat-întreprindere, în condițiile în care, indiferent de forma de proprietate, devine imperios necesară utilizarea metodelor economice de conducere şi eliminare a celor administrativ birocratice, concomitent cu promovarea mecanismelor de piață, a liberei inițiative şi a criteriului competenței în conducerea tuturor sectoarelor de activitate, dezvoltarea şi întărirea autonomiei economico-financiare a întreprinderii.

În acest sens, se impune acordarea de competențe sporite întreprinderii privind:

- adoptarea formelor organizatorice şi metodelor de conducere;
- elaborarea, fundamentarea şi execuția planurilor curente şi de perspectivă, ca rezultat al deciziilor proprii, considerând că planul fiecărei întreprinderi nu este şi nu trebuie să fie conceput ca o derivată din planul național unic, ca o secțiune mai mare sau mai mică a acestuia;
- stabilirea pe baze contractuale a relațiilor cu furnizorii şi beneficiarii (alegerea furnizorilor de materii prime şi materiale, a beneficiarilor produselor, diversificarea formelor de cooperare cu întreprinderi din țară şi străinătate etc.);
- utilizarea personalului muncitor şi aplicarea formelor adecvate de cointeresare materială (stabilirea numărului şi structurii personalului, adoptarea politicilor adecvate de atragere, selecționare, promovare şi stimulare a personalului, utilizarea formelor moderne de salarizare şi normare care să permită realizarea unei dependențe mai strânse a situației economice şi financiare de rezultatele activității);
- constituirea şi utilizarea fondurilor aflate la dispoziția unităților industriale, astfel încât acestea să asigure acoperirea nevoilor financiare curente, urmând ca realizarea programelor ample de dezvoltare, restructurare vizând obiectivele strategice să fie susținută de către stat prin diverse forme practicate de țările dezvoltate industrial (subvenții, ajutoare, credite, etc.);
- promovarea şi extinderea treptată a relațiilor directe cu parteneri din străinătate şi asigurarea posibilității păstrării la dispoziția întreprinderii a sumelor în valută în limitele unui anumit procent din încasările valutare, concomitent cu reconsiderarea rolului întreprinderilor de comerț exterior;
- creşterea rolului întreprinderii în introducerea progresului tehnic, prin cadrul organizatoric urmând să se asigure înnoirea rapidă a producției pe baza întăriri compartimentelor proprii de concepție, a deplasării spre cercetare-proiectare a personalului tehnic specializat din producție şi a conlucrării strânse între aceste compartimente şi cel de studiere a cerințelor pieței.

În acest context este necesar ca în prima etapă a perioadei de tranziție să se elaboreze o noua lege a unităților industriale ca organizații economice prin care, în funcție de formă de proprietate, să se prevadă modalitățile de constituire, reorganizare, desființare, organizare, funcționare şi conducere. De asemenea, se impune revederea legislației economice astfel încât să se anuleze prevederile care blochează sau frânează inițiativa întreprinderii.

IV. Actualul sistem de organizare şi conducere a industriei, caracterizat prin existența verigilor întreprindere-centrală-minister economic. Ministerul Economiei Naționale nu asigură premisele necesare în vederea creşterii autonomiei funcționale şi economice a unităților industriale, desfăşurării activității acestora în condiții de eficiență referitor la restructurarea cadrului organizatoric al industriei considerăm că, indiferent de formă de proprietate apare necesară: reevaluarea locului, rolului şi a modului de constituire a verigilor organizatorice intermediare (de tipul centralelor industriale, asociațiilor de întreprinderi trusturilor grupurilor de întreprinderi etc.); crearea condițiilor pentru liberalizarea asocierii întreprinderilor pe principii economice, cu evitarea poziției de monopol a producătorilor, asociațiile urmând să se constituie pe bază de contracte bi sau multilaterale care să prevadă condițiile, obligațiile şi drepturile revenite părților, modul de reglementare a relațiilor patrimoniale dintre participanți, durata asocierii etc.; desființarea, în două etape a perioadei de tranziție a ministerelor economice din industria prelucrătoare şi preluarea atribuțiilor acestora de verigilor intermediare (de tipul centralei industriale).

În prima etapă a perioadei de tranziție creşterea autonomiei funcționale a unităților industriale, în general, şi a întreprinderilor, în special, are loc pe baza redistribuirii judicioase a competențelor decizionale şi a răspunderilor pe verigile organizatorice.

Astfel: în cazul relației minister-centrală, indiferent de particularitățile ramurii sau subramurii, sensul transferului de atribuții şi competențe este descendent spre centrala, ministerul urmând să-şi concentreze activitatea asupra dezvoltării de perspectivă a ramurii/subramurii pe care o coordonează iar centrala să-şi sporească aportul în ceea ce priveşte creşterea gradului de înnoire a produselor şi tehnologiilor, studierea cerințelor pieței, asigurarea portofoliului de comenzi, a materiilor prime şi materialelor necesare; în cazul relației centrală-întreprindere transferul de atribuții şi competențe poate avea loc în ambele sensuri, în funcție nu atât de specificul ramurii sau subramurii, cât de tipul de centrală după criteriul de constituire (omogenitatea produselor sau tehnologiilor de fabricație, cooperarea în realizarea unor produse sau lucrări; integrarea fabricației unor produse finite).

V. O problemă esențială a fiecărei întreprinderi în etapa actuală o constituie sporirea capacității de adaptare în condiții de eficiență a sistemelor

de producție la cerințele pieței, creşterea gradului de înnoire şi diversificare a nomenclatorului de fabricație în acest sens, o importanță deosebită o prezintă:

- stimularea de către stat prin preluarea unei părți din efortul financiar necesar introducerii şi generalizării utilizării sistemelor flexibile de fabricație realizării unor variante flexibile ale liniilor de fabricație care să permită modificarea sau schimbarea rapidă a tipurilor de produse fabricate, executarea acestora în condiții de eficiență chiar şi în cazul producției de serie mică şi de unicate;
- constituirea unei structuri raționale din punctul de vedere al gradului de concentrare a producției pe baza dimensionării optime a unităților industriale, asigurării unui raport echilibrat şi a unei îmbinări organice între întreprinderile mari şi foarte mari şi cele mici şi mijlocii;
- utilizarea tehnicii electronice de calcul în toate domeniile de activitate ale întreprinderii;
- accentuarea integrării prin diverse forme organizatorice a unităților industriale cu cele de cercetare şi de învățămînt superior ;
- stimularea dezvoltării activității de cercetare a unităților industriale prin preluarea de către stat, în cazul obiectivelor prioritare a unei părți însemnate din efortul financiar necesar realizării acestora;
- stimularea colaborării unităților de cercetare cu cele de producție prin acordarea de către stat a unor subvenții în funcție de valoarea contractelor încheiate cu unitățile de producție vizând anticiparea cerințelor industriei, dezvoltarea tehnologiilor de fabricație etc.;
- atragerea în activitatea de cercetare prin forme de stimulare adecvate a celor mai bine pregătite cadre din producție, din învățămîntul superior, precum şi a studenților cu rezultate deosebite la învățătură după absolvirea facultății.

6. Ocuparea şi utilizarea eficientă a forței de muncă în condițiile restructurării economiei

Stela POPESCU
Cristina SUCIU
Aura SUTARU

Pentru fundamentarea unei strategii de ocupare şi utilizare eficientă a forței de muncă în concordanță cu obiectivele stabilite în vederea restructurării economiei considerăm necesară canalizarea eforturilor în principal, spre:

- Cunoaşterea, cât mai exactă, a situației ocupării forței de muncă şi elaborarea unor analize-diagnostic care să evidențieze starea actuală a ocupării forței de muncă pe macrosectoarele economiei, în

profil teritorial, pe ramuri, şi sectoare de activitate, pe meserii şi profesii şi pe categorii de vîrstă şi sex.

- Lămurirea teoretico-metodologică şi conceptuală a problemelor legate de ocuparea forței de muncă (revederea conceptului de ocupare „deplină şi eficientă", a sistemului de indicatori cu care se operează în special, al celui de populație activă s.a.).
- Studierea experienței țărilor puternic industrializate care s-au confruntat cu serioase probleme legate de ocuparea şi utilizarea forței de muncă; desprinderea-în urma unor analize judicios elaborate – atât a practicilor care nu au dat rezultatele scontate în aceste țări, şi, deci, evitarea utilizărilor, cât şi a celor care ar putea fi adoptate la condițiile specifice țării noastre
- Fundamentarea şi punerea la dispoziția organelor de decizie a unor posibile alternative de rezolvare a problemelor de ocupare a forței de muncă.
- Adoptarea unor măsuri de reglare a pieței muncii prin realizarea unui cât mai bun echilibru între cererea şi ofertă de forță de muncă asigurând locuri de muncă în conformitate cu pregătirea, competența şi aptitudinile probate – pentru populația aptă în vârstă de muncă la nivel global, de ramură, teritorial, pe meserii, profesii, grupe de vîrstă şi sexe.

Unele probleme ale ocupării şi utilizării eficiente a forței de muncă şi posibile măsuri care pot fi adoptate în vederea rezolvării acestora

1. Referitor la mutațiile previzibile în structura populației ocupate pe macrosectoarele economiei naționale se poate evidenția faptul că, pornind de la tendința de evoluție manifestată[x)], pentru România, modificarea nivelului şi structurii ocupării forței de muncă este strâns legată de strategia de ansamblu a restructurării economiei ceea ce face necesară corelarea tendințelor specifice macrosectoarelor economice într-o concepție unitară. Întreprinderile mici şi mijlocii-care pot fi adoptate mai uşor specificului de activitate atât pentru sectorul primar cât şi pentru sectorul terțiat-deschid importante perspective, în acest sens. Dintre măsurile care pot fi întreprinse amintim:
   - aplicarea unui sistem de pârghii şi stimulente pentru atragerea şi stabilizarea populației în sectorul I (perfecționarea sistemului de cointeresare materială, în special, prin apropierea treptată a salariilor

[x)] Tendința de evoluție pe plan mondial, afirmată ca o legitate a dezvoltării, constă în creşterea ponderii sectorului III şi reducerea celei a primului sector în totalul populației ocupate, într-o primă etapă, şi în diminuarea relativă şi apoi absolută a populației ocupate în sectorul II în paralel cu creşterea considerabilă a celei din sectorul terțiar într-o a doua etapă.

între agricultură şi industrie, acordarea unor sporuri pentru condiții deosebite prin sume fixe stabilite indiferent de mărimea salariului tarifar, efectuarea unor complexe lucrări edilitar-gospodăreşti şi social-culturale, sisteme moderne de transport, canalizare, gospodărie comunală, unități prestatoare de servicii pentru populație, case de cultură, cinematografe, dar mai ales dezvoltarea serviciilor medicale, a creşelor, grădinițelor etc., – evitarea, pe cât posibil, a efectelor negative care s-au manifestat în țările puternic industrializate (exemplul tipic, în acest sens, constituindu-l SUA) legat de trecerea din sectorul II în III, ştiut fiind faptul că, în sectorul terțiar se realizează o productivitate a muncii mai mică şi că, în general, salariile sunt mai mici (la aceasta contribuind şi caracterul adesea sezonier al acestor activități).

2. Referitor la structura demografică a populației pe categorii de vîrstă şi sex, prezentând doar cîteva aspecte mai semnificative:

2.1. Tinerii reprezintă principala categorie defavorizată pe piața muncii întru cât, după terminarea studiilor fie că nu au loc de muncă, fie că au un loc de muncă temporar de multe ori bazat pe sistemul de lucru în timp parțial, şi, în consecință, unele dintre cele mai mici salarii. Considerăm necesar, în acest sens, adoptarea unor măsuri care să vizeze, în principal:

- analiza situației încadrării absolvenților;
- integrarea tinerilor într-un sistem de reconversie profesională (recalificări, policalificări, sisteme alternante de utilizare – formare s.a.) care să permită adaptarea acestora la cerințele tot mai dinamice de pe piața muncii;
- apelarea la sistemul de lucru în timp parțial pentru cei care învăța la seral sau la fără frecvență;
- pregătirea, prin diferite mijloace, a populației pentru a înțelege utilitatea programelor de solidaritate ca o posibilă alternativă de rezolvare a problemei şomajului. Aceste programe presupun fie aplicarea unor pensionări anticipate, fie acceptarea voluntară, de către întreg personalul a unor diminuări ale salariilor pentru reducerea numărului de şomeri.

2.2. Femeile exercită pe piața muncii una dintre cele mai puternice presiuni. Tinând cont de faptul că în țara noastră gradul de ocupare al femeilor este ridicat ca urmare a nivelului scăzut al salariilor care revin pe o familie, considerăm utilă studierea posibilității aplicării sistemelor de lucru în timp parțial pentru această categorie confruntată cu o serie de probleme de factură socială.

3. Referitor la repartizarea în profil teritorial a forței de muncă, considerăm, necesară evitarea marilor fluxuri de populație întra şi interregionale prin reducerea navetismului şi facilitarea ocupării forței de muncă cât mai aproape de locul de domiciliu.

4. Referitor la structura pe ramuri, subramuri şi sectoare de activitate, se remarcă faptul că, în țările puternic industrializate, se manifestă, tot mai pregnant, un şomaj structural legat, în principal, de noile tehnologii, de creşterea competitivității, de transferul de capital într-un sector în altul cât şi de interacțiunea existentă între noile tehnologii şi schimbările intervenite în structura consumului. Dezvoltarea sectoarelor de vârf generează pe piața muncii, un puternic dezechilibru caracterizat, pe de o parte, prin disponibilizarea, în special, a persoanelor cu un nivel mediu de instruire, iar, pe de altă parte, printr-o importantă penurie de lucrători de înaltă calificare (softwarişti, ingineri de sistem, operatori roboți industriali s.a.). Sunt necesare, în acest sens, o serie de măsuri, din care amintim:
   - acordarea unei mai mari atenții formării şi ocupării forței de muncă în domenii de activitate şi meserii noi sau deficitare (sectorul extractiv, agricultura, construcții, transporturi, comerț, servicii, protecția mediului, noi produse şi noi tehnologii etc.);
   - amplificarea activității de cercetare-dezvoltare şi a difuziei tehnologice prin care să poată fi create noi locuri de muncă şi să poată fi satisfăcute exigențele sporite ale producției şi consumului; corelarea dezvoltării sectoarelor de vârf cu sistemul de formare şi perfecționare a pregătirii profesionale a forței de muncă prin care să se asigure un nivel înalt de competență profesională.
5. Referitor la utilizarea timpului de lucru la nivelul fiecărei unități economice se impune adoptarea unor măsuri care să vizeze, în principal:
   - elaborarea unor variante de reducere a duratei muncii şi adaptarea orarelor de lucru în scopul obținerii – acolo unde este necesar şi posibil – a aceleiaşi producții prin crearea unui număr suplimentar de locuri de muncă;
   - reglementarea juridică şi economică a regimului orelor suplimentare;
   - reexaminarea actualei organizări a schimburilor de lucru şi mărirea coeficientului de schimburi pentru unitățile care au cerere de produse şi, respectiv, resursele necesare obținerii acestora;
   - studierea condițiilor economice care ar trebui create pentru reducerea săptămînii de lucru în vederea menținerii productivității muncii şi a nivelului producției.
6. Referitor la utilizarea unor pîrghii financiare în scopul facilitării rezolvării problemelor de ocupare a forței de muncă considerăm necesară:
   - constituirea unor fonduri speciale, inclusiv la nivelul marilor unități economice, destinate creării de noi locuri de muncă şi recalificării şi reconversiei forței de muncă disponibilizate în urma restructurării economie;
   - adoptarea unor programe investiționale destinate creării de locuri de muncă în industria mică, artizanat, gospodărie casnică, diverse servicii etc.;

- stabilirea mărimii şi duratei acordări ajutoarelor de şomaj (inclusiv stabilirea surselor de formare a fondurilor necesare).

7. Referitor la constituirea unei infrastructuri care să favorizeze rezolvarea problemelor ocupării forței de muncă considerăm necesară adoptarea unor măsuri care să vizeze, în principal:
   - crearea unor sisteme instituționale de evidență a cererii şi ofertei de locuri de muncă (oficii, agenții, servicii de consultanță etc.);
   - promovarea unui cadru juridic şi elaborarea unor sisteme de indemnizații pentru şomeri astfel încât şomajul să poată fi conținut în limite controlabile
   - crearea unui cadru instituțional şi juridic al liberei circulații internaționale a forței de muncă.

7. Amplificarea contribuției ştiinței şi tehnologiei la dezvoltarea economiei

dr. Corneliu RUSSU
Olga MIHAESCU
Elena PELINESCU

Politica ştiinței şi tehnologiei în perioada tranziției la un nou model de dezvoltare economică şi în perspectivă, precum şi strategiile corespunzătoare diferitelor sectoare de activitate este necesar să fie stabilite ținând seama de trăsăturile noi ale acestor domenii, evidențiate de realitățiile apărute pe plan mondial, şi anume: dinamismul accentuat în ultimele decenii al evoluției ştiinței şi tehnologiei care determină accelerarea uzurii morale a rezultatelor acestora; rolul lor determinant în restructurarea economiilor naționale şi în conturarea unui nou mod tehnic de producție; sporirea simțitoare a resurselor umane, financiare şi materiale angajate în aceste domenii; accelerarea fără precedent a demersurilor ştiințifice şi tehnologice, concretizată în reducerea apreciabilă a „vâscozității" descoperirilor, respectiv a intervalului de timp dintre momentul descoperirii şi cel al aplicării acesteia în practică; instituționalizarea la nivel guvernamental al organismelor cu roluri în stimularea, orientarea şi coordonarea activității din aceste domenii; internaționalizarea eforturilor ştiințifice şi tehnologice, conjugarea acestora la nivel comunitar sau regional şi concentrarea lor asupra rezolvării problemelor globale ale omenirii sau asupra celor regionale.

În conturarea politicii şi strategiilor aferente privitoare la restructurarea în țara noastră în domeniul ştiinței şi tehnologiei şi la dezvoltarea puternică a acestora se porneşte de la condiția lor actuală care poate fi sintetizată în următoarele:

- orientarea preponderentă a eforturilor umane, financiare şi materiale spre cercetarea aplicativă strâns racordată la problemele producţiei curente;
- susţinerea în măsură insuficientă a cercetării fundamentale şi acelei aplicative vizând perspectiva;
- concentrarea cercetării-dezvoltării în mari institute specializate pe domenii subordonate ministerelor de profil, diminuarea puternică a potenţialului creativ ştiinţific şi tehnologic al unităţilor productive, chiar şi a celor de mari dimensiuni;
- finanţarea activităţii de cercetare ştiinţifică în mică măsură de la bugetul statului şi precumpănitor din fondurile create la nivelul ministerelor şi al unităţilor productive;
- diminuarea progresivă, deosebit de stânjenitoare în ultimul deceniu mai ales, a bazei informaţional-documentare a activităţilor de cercetare-dezvoltare;
- descurajarea cercetării ştiinţifice în numeroase domenii nelegate strâns de producţia materială, de exemplu în ştiinţele umaniste, prin restrângerea activităţii unor institute de cercetare sau chiar desfiinţarea altora;
- practicarea unui sistem restrictiv de recrutare şi promovarea personalului în activitatea de cercetare, legarea în insuficientă măsură a stimulării materiale şi morale de importanţa şi dificultatea problemelor cercetate, precum şi de efectele în economie şi societate a soluţiilor furnizate.

În contextul tendinţelor marcante care s-au făcut simţite pe plan mondial în domeniul ştiinţei şi tehnologiei, precum şi al situaţiei de la care se porneşte în restructurarea activităţilor de cercetare-dezvoltare, considerăm indicată desfăşurarea acesteia pe coordonatele şi în direcţiile preconizate în continuare.

a) Delimitarea activităţilor de cercetare-dezvoltare

Întrucât, în prezent, în ţara noastră, generarea şi introducerea progresului tehnic se realizează prin activităţile de cercetare ştiinţifică, dezvoltare tehnologică şi intoducerea progresului tehnic, în care se integrează procese de creaţie ştiinţifică şi tehnică propriu-zisă cu procese de asimilare în fabricaţie a noutăţilor tehnice şi tehnologice, este imperios necesară delimitarea activităţilor menţionate potrivit metodologiei UNESCO, respectiv abordarea separată a cercetării-dezvoltării de cea a asimilării în fabricaţie continuată cu fabricaţia şi cu comercializarea pentru prima dată a noului produs.

Abordarea distinctă a activităţilor menţionate are implicaţii ample şi evidente pe planul finanţării lor, al raportărilor statistice, al comensurării eforturilor reale care se fac pentru finanţarea creaţiei ştiinţifice şi tehnice şi al com-

parabilității acestora cu cele făcute în alte țări, al urmăririi eforturilor şi efectelor ce revin fiecărei etape a procesului lung şi costisitor de conversie a ideilor în succese tehnice şi comerciale.

b) Politica în domeniul ştiinței şi tehnologiei

Această politică trebuie concepută ca o componentă primordială a celei generale de dezvoltare economică şi socială a țării, urmând să promoveze larg stimularea şi valorificarea superioară a potențialului creativ național, orientarea potrivit intereselor naționale a activităților de cercetare-dezvoltare, deschiderea largă spre exterior şi integrarea progresivă în circuitul internațional al valorilor ştiințifice şi tehnice.

Subordonată realizării unor asemenea obiective esențiale, politica în domeniul ştiinței şi tehnologiei urmează a fi formulată astfel încât să asigure, în principal:

- definirea obiectivelor de cercetare-dezvoltare potrivit cerințelor etapei următoare a dezvoltării societății româneşti precum şi celor de perspectivă;
- selectarea direcților de orientare a eforturilor creative în domeniul producției materiale potrivit cerințelor dezvoltării economice selective în sensul intensificării activităților de cercetare-dezvoltare în domeniile în care există, pe plan ştiințific şi tehnologic, acumulări şi realizări recunoscute pe plan internațional inclusiv, prin susținerea activităților menționate în domeniile respective cu importuri de licențe, de know-how, prin crearea de societăți mixte de cercetare-dezvoltare-producție-comercializare etc.;
- elasticitatea necesară în stabilirea obiectivelor de cercetare-dezvoltare şi în validarea realizării lor ținând seama de caracteristicile acestor activități, prin acceptarea incertitudinii rezultatelor urmărite şi a riscului de nereuşita tehnică sau comercială;
- adoptarea unor game variate de pârghii de stimulare economico-materială şi morală a efortului creativ la scară națională, atât în instituțiile propriu-zise de cercetare-dezvoltare, cât şi în unitățile productive, precum şi în asociațiile profesionale;
- inițierea de acțiuni şi dezvoltarea de programe ample de colaborare ştiințifică şi tehnică internațională;
- reconsiderarea de fond a cadrului legislativ-normativ privitor la domeniul ştiinței şi tehnologiei în sensul restructurării organizatorice a activităților de cercetare-dezvoltare şi al îmbunătățirii desfăşurării acestora, punerii de acord a stimulării materiale şi morale a creatorilor cu rezultatele efortului creativ, stabilirii caracterului de noutate a produselor şi tehnologiilor-şi, corespunzător, a prețurilor – pe bază criteriilor originalității şi utilității economico-sociale.

c) Organizarea activităților de cercetare-dezvoltare din punct de vedere structural apreciem că sunt necesare:

- constituirea unui organ cu rol consultativ în subordinea Guvernului, care să definească liniile directoare ale politicii naționale a ştiinței şi tehnologiei, să aibă inițiativă legislativă în domeniul respectiv să coordoneze acțiunile de angajare şi dezvoltare a relațiilor de cooperare şi colaborare ştiințifico-tehnică externe, precum şi contractele de cercetare ce se încheie între Guvern şi instituții specializate de cercetare-dezvoltare. Existența acestui organ central – care poate îmbrăca formă de minister pentru cercetare şi tehnologie, agenție guvernamentală, consiliu etc. – ar trebui să asigure formarea politicii generale a ştiinței şi tehnologiei în termeni care să ofere un cadru larg de autonomie instituțiilor ce desfăşoară activități de cercetare-dezvoltare;
- organizarea rețelei unităților şi compartimentelor de cercetare-dezvoltare pe trei niveluri:
- unități de cercetare-ştiințifică-institute, centre, laborator etc. – subordonate Academiei Române, academiilor de profil şi unor instituții de învățămînt superior care să desfăşoare, precumpănitor cercetare fundamentală;
- unități de cercetare-dezvoltare specializate pe domenii, pe ramuri sau grupe de produse, care să efectueze cercetare aplicativă pe probleme de interes larg curente şi de perspectivă, precum şi dezvoltarea tehnologică şi proiectare, şi care să fie subordonate organelor guvernamentale coordonatoare ale domeniilor sau ramurilor respective;
- compartimente de cercetare-dezvoltare (direcții, secții, ateliere) în unitățile productive, care să efectueze, de asemenea, cercetarea aplicativă pe probleme de interes local curente şi de perspectivă, precum şi dezvoltarea tehnologică şi proiectare şi care să fie subordonate conducerii unităților respective;
- de asemenea, apreciem că este deosebit de indicată stimularea creării şi a dezvoltării activităților de cercetare-dezvoltare-proiectare a unei diversități de forme organizatorice constituite pe principiul liberei inițiative – birouri, asociații, oficii etc. – care să efectueze o gamă largă de „servicii" ştiințifice şi tehnologice – studii de marketing, de consultanță, consilierat în probleme de desing, expertize pe probleme tehnice, tehnologice şi economice dificile, studii privind cerințele informative ale conducerii etc.;
- paralel cu organizarea structurală a activităților de cercetare-dezvoltare este necesară şi crearea pe baze noi a unui sistem informațional al acestora la scară națională, care să permită, pe baza unor reglementări specifice, schimburile de informații ştiințifice, tehnice şi

tehnologice, de brevetoteca etc., atât pe plan intern cât şi în relațiile externe precum şi difuzarea largă a acestor informații :

d) finanțarea activităților de cercetare-dezvoltare

În raport cu organizarea preconizată a acestor activități considerăm indicată finanțarea lor din următoarele surse:

- pentru unitățile care efectuează cercetare fundamentală – finanțare exclusiv de la bugetul statului;
- pentru unitățile specializate pe domenii, pe ramuri sau pe grupe de produse care efectuează cercetarea aplicativă – autofinanțare din încasările la contracte încheiate cu solicitanți (incisivi externi) pentru cea mai mare parte a activității desfăşurate, precum şi finanțare de la bugetul statului pentru contractele încheiate cu Guvernul privind probleme de interes național sau regional;
- pentru compartimentele de cercetare-dezvoltare din unitățile productive – finanțare exclusivă din fondurile proprii ale acestor unități.
- la dimensionarea fondurilor destinate finanțării de la buget – sau din surse proprii – activităților de cercetare-dezvoltare, apreciem că este indicată luarea în considerare a următoarelor criterii :
- strategia adoptată în domeniul de referință al obiectivelor de cercetare-dezvoltare analizate, ştiut fiind faptul că fondurile necesare sunt aproximativ proporționale cu intensitatea caracterului ofensiv al strategiei şi cu mărimea decalajelor ştiințifice şi tehnologice ce urmează a fi reduse sau eliminate;
- viteza de inovare în domeniul pentru care se alocă fondurile şi amploarea cunoştințelor, a contribuțiilor originale şi a experienței acumulate în țara noastră în domeniul respectiv;
- potențialul economic al unităților beneficiare ale rezultatelor activităților de cercetare-dezvoltare;
- efectele pe termen lung ale rezultatelor cercetărilor efectuate care pot fi mult mai mari decât efectele încheiate sau decât cele pe termen scurt sau mediu mai sigure şi mai uşor de anticipat;
- contribuția pe termen lung la sporirea avuției naționale a obiectivelor de cercetare-dezvoltare.

d) timularea creației ştiințifico-tehnice, a activităților de cercetare-dezvoltare

Rolul stimulator al modului preconizat de organizare, coordonare şi finanțare a activităților de cercetare dezvoltare se cere completat şi amplificat prin folosirea unor pârghii eficace de stimulare materială şi morală a creatorilor. Unele dintre aceste pârghii sunt prevăzute în reglementările existente, care trebuie îmbunătățite şi făcute operante, iar altele urmează a fi introduse după

modelul practicilor care s-au dovedit salutare în țările cu potențial ştiințific şi tehnologic ridicat în acest sens apreciem că sunt necesare:

- modificarea legii investițiilor şi inovațiilor astfel încât să se asigure concordanța firească dintre mărimea stimulentelor acordate creatorilor şi utilitatea economico-socială a creațiilor ştiințifico-tehnice realizate de aceştia. Un exemplu folositor în această privință îl oferă RD Germana țară cu cele mai bune rezultate pe plan internațional în rîndul țărilor cu economie centralizată, care au operat modificări substanțiale în legislația referitoare la activitățile de cercetare-dezvoltare şi la stimularea colectivă şi individuală a creatorilor;
- menținerea prin cadrul legislativ – normativ ce urmează a fi pus la punct a rolului primordial al statului în conducerea, coordonarea şi stimularea activităților de cercetare-dezvoltare în domeniile de interes național, în cele ce incumbă risc ştiințific şi tehnic mare şi în cercetarea ştiințifică fundamentală; pentru aceste domenii şi activități cerințele organismelor guvernamentale trebuie formulate clar şi precis, pentru a permite definirea corectă a obiectivelor de cercetare ştiințifică chiar atunci când acestea vizează perspectiva mai îndepărtată;
- stimularea spiritului creativ colectiv şi individual şi a competiției între unități de cercetare-dezvoltare, birouri şi firme particulare, creatori individuali prin scoaterea la concurs cu premii a obiectivelor de interes național, prin intensificarea participării instituțiilor şi creatorilor individuali din țara noastră la concursuri şi licitații internaționale, prin acordarea de burse de stat pentru specializarea în străinătate a persoanelor cu potențial creativ remarcabil etc.
- crearea şi dezvoltarea treptată a unor „parcuri ştiințifice” după modelul celor din țările industrializate, acestea asigurind condițiile optime pentru integrarea efectivă şi eficace a activităților de cercetare ştiințifică învățămînt şi producție. Începuturile timide şi formele hibride existente în țara noastră în acest sens trebuie dezvoltate şi extinse;
- introducerea în facultățile şi în formele de perfecționare postuniversitare a unui curs privind metode de stimulare a creativității individuale şi de grup care să aibă un accentuat curs participativ;
- crearea condițiilor organizatorice şi a climatului necesar în unitățile de cercetare-dezvoltare, în instituțiile de învățămînt superior şi în unitățile productive pentru folosirea efectivă la soluționarea problemelor a metodelor de stimulare a creativității individuale şi de grup (metode raționale-inventarul de atribute, încrucişarea forțată, analiza morfologică, matricea descoperirilor etc.);
- metode intuitive sau psihosociale-brainstorming, sinectică, confruntarea punctelor de vedere, jocul rolurilor, scenariul teratologic etc.)

8. Modificari necesare în procesul invest i ţional şi în activitatea de cooperare economică internatională

Constantin PANAITESCU
Roxana BOB

Restructurarea economiei naţionale este deosebit de complexă, punerea în practică a diverselor strategii de restructurare fiind subordonată modificărilor de substanţă ce se vor realiza în cadrul sistemului instituţional şi politic. Una din problemele fundamentale în cadrul restructurării o reprezintă atât modalitatea de constituire cât şi cea de alocare a resurselor investiţionale pentru modernizarea bazei tehnice de producţie în industrie. Trecerea de la sistemul centralizat-birocratic de realizare a procesului investiţional la un sistem în care să fie eliminate pârghiile administrative şi asigurat controlul acestui proces prin intermediul pârghiilor de natură economică considerăm a fi problema cheie în etapa de tranziţie către o economie de piaţă. Există o paletă extrem de variată de opinii în modul de realizare a acestui deziderat: de la aspecte pur teoretice care nu-şi găsesc o aplicabilitate practică ţinând cont de realităţile economice (spre exemplificare, preconizarea investiţiilor de piaţă care, prin intermediul bursei, ar realiza legătura între investitori şi constructori) până la realizarea unei noi metodologii care să contribuie la conturarea dezvoltării economice şi prin care se prezintă o nouă opinie despre procesul investiţional. Principala direcţie în acest stadiu este simplificarea mecanismului de investiţii (eliminarea normativelor care frânează procesul investiţional; simplificarea relaţiilor dintre investitori şi beneficiari; creşterea interesului în procesul de investiţii).

O altă problemă deosebit de importantă de care trebuie ţinut cont în etapa de tranziţie, caracterizată printr-o sporire a gradului de autonomie economică a unităţilor şi care în mod obligatoriu nu poate fi viabilă fără realizarea unei autonomii financiare şi implicit investiţionale reale, o reprezintă calitatea şi nivelul de pregătire a cadrelor decizionale ale unităţilor în raport cu noile condiţii specifice unei economii de piaţă. Cele prezentate în mod succint se constituie în argumente esenţiale, după opinia autorului, care nu permit, în mod obiectiv, trecerea bruscă către un mecanism economic prin care să fie puse în practică principiile economiei de piaţă.

În cadrul perioadei de tranziţie, în modernizarea bazei tehnice de producţie trebuie, în prima etapă, pornit de la o investigare a factorilor majori de natură restrictivă care afectează procesul investiţional şi de eliminare treptată a acestora. În acest sens este necesar, în primul rând, a se elimina acele acte normative care au determinat realizarea unui sistem de planificare a procesului investiţional excesiv de centralizat şi foarte greoi, înlocuirea actelor normative prin altele care nu îndepărtează în totalitate centralizarea decizională dar elimină o mare parte a sistemului birocratic, fac posibilă o accelerare

şi flexibilizare a procesului investițional cu efecte în modernizarea structurilor tehnice şi implicit în restructurarea economică.

În al doilea rând, ținând cont de potențialul limitat precum şi de calitatea acestuia este necesară o amplificare a transferului de tehnologie, în special, prin constituirea de societăți mixte cu sediul în țară. Prin însăşi natură activității lor, societățile mixte constituie un mijloc potențial de satisfacere a unor cerințe importante ale modernizării structurilor economiei naționale şi, în principal, a bazei tehnice de producție, şi anume:

- cerințe legate de ritmul accelerat al progresului tehnic, de importanță crescândă a factorilor inovaționali şi tehnologici;
- cerințe ce decurg din amplificarea dimensiunilor şi complexității producției, din necesitatea reunirii unor potențiale economice cu structuri complementare într-o serie de domenii, în contextul utilizării cu eficiență sporită, a resurselor investiționale alocate;
- cerințe legate de circulația operativă a informației.

Corespunzător acestor cerințe se pot contura principalele direcții care au determinat apariția şi extinderea rapidă a acestei forme de cooperare:

- realizarea unor obiective noi, purtătoarea de progres tehnic, care, prin activitatea preconizată a o desfăşura să conducă la modernizarea mai rapidă a structurilor tehnice în industrie. Prin crearea de societăți mixte se urmăreşte două puncte diminuarea efortului financiar național prin atragerea de mijloace financiare şi materiale din străinătate;
- facilitarea accesului la tehnologii de vîrf precum şi accelerarea introducerii acestor tehnologii;
- valorificarea superioară a unor resurse materiale interne în cadrul realizării unor colaborări cu unități economice producătoare de subansamble aferente produsului respectiv;
- realizarea unor produse cu parametri tehnico-economici competitivi;
- promovarea exportului prin lărgirea pieţelor şi diversificarea produselor pentru export, dezvoltarea activității de cooperare pe terțe piețe. Societatea mixtă, prin avantajele pe care le oferă – realizarea unor relații strânse pe piață, contact direct cu consumatorii, cunoaşterea cutumelor – se dovedeşte un mijloc important de realizare a politicii de creştere a exportului;
- formarea cadrelor de specialişti pentru producția, organizarea şi conducerea intreprinderilor, inclusiv pentru activitatea comercială şi de marketing, precum şi introducerea metodelor de organizare a producției şi conducerii intreprinderilor;
- substituirea importurilor şi, implicit, economisirea de devize care pot fi utilizate în modernizarea bazei tehnice de producție a altor unități economice din cadrul industriei.

În vederea amplificării acestei forme a transferului de tehnologii este necesară:

- depistarea domeniilor care prin natura activității lor prezintă o importanță deosebită în cadrul procesului de restructurare a economiei;
- îmbunătățirea cadrului legislativ actual privind constituirea societăților mixte astfel încât să stimuleze interesul partenerilor străini în realizarea acestei modalități de investire a capitalului în zonele de activitate dorite, precum şi să permită realizarea unui control global al procesului de descentralizare a deciziilor în această perioadă – flexibilizarea mecanismului de colaborare între societățile mixte şi unitățile economice în cadrul procesului de cooperare prin eliminarea restricțiilor existente în cadrul legislativ actual.

B. În contextul angajării unităților industriale în sistemul economic de piață, un rol hotaritor în creşterea gradului de utilizare eficiență a capacităților de producție îi revine şi eliminării monopolului statului asupra comerțului exterior. Pe această bază, persoane fizice şi juridice pot obține de la stat drepturi de comerț exterior, acordul de a practica activității de import şi export. Se creează astfel posibilitatea ca unitățile economice să raspundă prompt la modificările cererii de produse pe piața externă şi sunt determinate condiții favorabile pentru eliminarea deficitului de materii prime şi materiale precum şi de tehnologii adecvate prin : - întărirea şi extinderea fluxurilor informaționale:

c. de la piața extenă către întreprinderile româneşti producătoare, în ceea ce priveşte reacțiile şi tendințele pieței externe prin intermediul unei rețele proprii de comercializare şi a unor compartimente specializate de marketing. Acestea din urmă vor fi în măsură să stabilească strategii specifice de abordare a piețelor externe, atrăgând atenția asupra modificărilor structurale ale cererii. Pe această cale se ajunge totodată şi la o participare mai activă a producătorului la beneficiul obținut din activitatea de export, ca urmare a renunțării la practica dezavantajoasă de desfacere prin intermediari;

d. de la producători către piața externă prin promovarea întregului nomenclator de export, cu parametrii tehnico-funcționali şi cu prețul extern calculat orientativ pentru fiecare produs în parte.

– asigurarea desfăşurării activității legate de export direct de către întreprinderile producătoare, centralele având sarcina de a stabili în mod orientativ competențele juridice, să aprecieze (cu caracter indicativ) unele sarcini de export şi să coordoneze gestiunea conturilor în valută formate la nivelul fiecărui producator în parte. În acest fel se întăreşte sistemul de cointeresare a intreprinderilor industriale producătoare pentru export şi responsabilitatea lor pentru producția realizată, formarea unor conturi în valută la dispoziția unităților industriale creează posibilitatea imediată pentru completarea prin import a bazei de materii prime şi materiale necesare realizării

producției existente sau a unei structuri noi de producție, precum şi susținerea efortului investițional prin înlocuirea fondurilor fixe uzate fizic şi moral pe care industria construcțiilor de maşini nu este în măsură să le asigure.

Pentru aceasta sunt necesare următoarele condiții :

- existența autonomiei întreprinderilor în activitatea de comerț exterior, indiferent de formă lor de proprietate (de stat, mixtă sau particulară) ;
- cursuri valutare unice;
- utilizarea unor regulatori economici (în unele cazuri chiar contracte şi comenzi ale statului şi juridici care să conducă la stimularea de comerț exterior).

PARTEA A II-A – RESTRUCTURAREA RAMURILOR INDUSTRIALE

1. Probleme fundamentale ale restructurării ramurilor economiei naționale. Principii generale

dr. Vasilie BOGDAN
Lucian CROITORU
dr. Aurel IANCU
dr. Alexandru MIHĂILESCU
dr. Corneliu RUSSU

Stabilirea principiilor generale ale restructurării economiei naționale şi a ramurilor acesteia poate fi realizată pe bază premiselor care decurg din noile condiții de funcționare a economiei româneşti, create de victoria Revoluției din decembrie 1989. Se au în vedere următoarele premise principale:

a) Exprimarea clară a voinței politice, de consens național, pentru trecerea la un nou tip de economie. Analiza rezultatelor evoluției demonstrează că sistemele economice viabile sunt variante ale „economiei de piață" de asemenea, dacă pentru conturarea imaginii societății viitoare apelăm la raționamente nomologico-deductive, identificând fenomene şi tendințe obiective, evoluții legice, se ajunge, în mod necesar, la structura arhetipului „economiei de piață" sarcină redutabilă pentru cercetarea economică şi pentru politica economico-socială este clarificarea modului de realizare a tranziției. Principala premisă care asigură realizarea cu eforturi economice şi sociale minime a restructurării producției o constituie opțiunea fundamentală rezultată din procesul revoluționar de părăsire a tipului de economie bazat pe monopolul de stat, cu planificare administrativ centralizată şi trecerea la economia de piață, interpretată că fiind un sistem de organizare a economie potrivit căruia mecanismele naturale asigură reglarea raportului dintre cerere şi ofertă. Într-o formă pură, practic nu există o astfel de economie, formele sale concrete, confirmate de experiența mondială, presupunând un anumit grad şi un anumit gen de intervenție a statului constînd, însă, în utilizarea, în exclusivitate, a pârghiilor economice. Scopul intervenției statului este stabilirea unei anumite strategii şi orientarea sistemului economic în consens cu această.

b) Asigurarea autonomiei depline a agenților economici, ca premisă fundamentală a acțiunii neîngrădite a legilor specifice economiei de piață. Existența unei asemenea autonomii şi asigurarea fructificării depline a valențelor acesteia depind hotărâtor de modul de soluționare a problemelor îmbinării diferitelor forme de proprietate, acelor privind formarea prețurilor, precum şi a

celor referitoare la deschiderea economiei româneşti şi conectarea strânsă a acesteia la economia mondială.

c) Statuarea dreptului la existență a diferitelor forme de proprietate. La scara întregului sistem economic, autonomia agenților economici se asigură în condițiile preponderenței proprietății private şi ale existenței celorlalte forme de proprietate (de grup, mixtă, de stat etc.), în modalități organizatorice concrete ce decurg din cerințele economiei de piață, din dreptul la liberă inițiativă.

d) Asigurarea funcționării economiei naționale pe baza liberei inițiative (particulare şi publice) a agenților economici şi a concurenței dintre aceştia, ceea ce implică crearea pieţelor libere şi interconectate pentru produse şi servicii, pentru toți factorii de producție (capital, forță de muncă etc.), a pieței valutare etc.

e) Formarea prețurilor se va produce sub acțiunea forțelor pieței, ca rezultat al confruntării dintre cerere şi ofertă, al necesității reechilibrarii sistematice a acestora.

În general, statul nu va interveni direct în acest domeniu, însă va urmări modul în care evoluează prețurile şi, prin pîrghii economice (subsidii, taxe, impozite etc.), va asigura o astfel de influențare a cererii şi a ofertei încât prețurile să se caracterizeze printr-un anumit grad de stabilitate. Numai în cazul unor mari deranjamente în viața economică, cauzate de acțiunea unor factori interni sau externi, când există riscul unei inflații galopante, statul va interveni direct prin măsuri de „înghețare” temporară a prețurilor şi a salariilor şi prin alte măsuri.

f) Asigurarea transferurilor de tehnologii, atragerea capitalurilor străine condiționează, în măsură importantă, posibilitățile de demarare rapidă a restructurării economiei şi asigură, în perioada imediat următoare, atât avantaje tehnice şi economice pentru producători, cât şi satisfacerea în condiții îmbunătățite a cererilor pieței.

g) Afirmarea deplină a caracterului deschis al economiei naționale şi a necesității conectării tot mai strinse a acesteia la economia mondială, premisă ce se referă la toți factorii de producție şi la efectele acțiunii combinate a acestora, precum şi la toate ramurile şi subramurile economiei naționale. În condițiile desființării monopolului statului asupra comerțului exterior, unitățile economice vor dispune de dreptul de a acționa liber pe piața externă. În ceea ce priveşte statul, acesta va stabili regulile de funcționare a pieței valutare, precum şi de utilizare a unor pârghii economice care să permită influențarea în sensul dorit a schimburilor economice internaționale, în principal, în direcția menținerii balanței de încasări şi plăți externe într-un echilibru relativ.

Din premisele enunțate decurg o serie de principii generale de restructurare a ramurilor economiei naționale, care trebuie luate simultan în considerare în fundamentarea politicii economice şi a măsurilor de operaționalizare a acesteia.

1. *Structurarea economiei pe bază interacțiunii libere a agenților economici.* În condițiile economiei de piață, structura economiei şi a ramurilor acesteia este un rezultat al acțiunii (sau interacțiunii) agenților economici, ale căror decizii sunt determinate, în principal, de criteriul maximizării profitului. În virtutea acestui criteriu, acțiunea agenților economici nu poate fi încorsetată de planificarea directivă. Statul, ca agent economic, poate şi trebuie să intervină în procesul de restructurare numai în mod indirect, prin intermediul pârghiilor economice pentru a influența orientarea acțiunilor celorlalți agenți economici în scopul realizării unor obiective de interes general economice şi sociale, care decurg din legitățile de evoluție cantitativă şi structurală a cerințelor societății.

2. *Migrarea liberă a factorilor de producție potrivit remunerării acestora dupa legile pieței.* Remunerarea factorilor se asigură pe baza rezultatelor cantitative şi calitative obținute de agenții economici, confirmate de jocul liber al forțelor ce acționează pe piață. Potrivit acestui principiu, restructurarea ramurilor are loc în mod natural prin migrarea liberă a capitalului şi a forței de muncă, statul având rolul de a asigura echilibrul optim între măsurile de protecție a unor domenii şi agenți economici şi cele de promovare a altor domenii şi activități. În ce priveşte măsurile de protecție, acestea nu trebuie să aibă caracterul de susținere a unor agenți şi activități cronic nerentabile şi fără perspectivă, ci doar de compensare a efectelor sociale negative ale acțiunii unor factori conjuncturali.

Acest principiu presupune:

- Libertatea atragerii capitalurilor autohtone şi străine în activitățile economice.

În acest sens, este necesară crearea pieței capitalului şi înființarea instituțiilor corespunzătoare (bănci comerciale, burse de valori, societăți de asigurări etc.) care să contribuie la restructurarea producției şi, implicit, a ramurilor pe baze economice. Instituțiile menționate urmează să mijlocească atragerea disponibilităților financiare ale populației, atragerea capitalurilor străine etc. şi îndrumarea acestora către activitățile productive pe baza legii cererii şi ofertei de capital prin modificarea ratei dobînzilor, asigurînd, totodată, conectarea organică a pieței autohtone de capital cu piața mondială a capitalului.

- *Primatul criteriului utilizarii eficiente a forței de muncă în raport cu cel al ocupării depline a populației apte de muncă.* În scopul punerii de acord a ofertei cu cererea de forță de muncă, în raport cu exigențele ce decurg din schimbările structurale şi calitative din economie, este necesară crearea pieței forței de muncă, cu instituțiile sale specifice. Statul va asigura cadrul organizatoric necesar atragerii, într-o măsură maxim posibilă, a persoanelor disponibilizate în urma proceselor de restructurare din economie, în diferite forme de recalificare, potrivit cerințelor reale de forță de muncă ale economiei naționale. Totodată, vor trebui să fie asigurate ajutoare sociale persoanelor rămase fără venituri.

- *Crearea şi dezvoltarea pieţei informaţiilor ştiinţifice şi tehnice*, noutăţile vehiculate în cadrul acesteia şi tendinţelor pe care le evidenţiază urmând să constituie stimuli ai activităţii agenţilor economici şi să aibă efecte mai ample asupra structurilor de producţie. Apare necesar, în acest sens, că statul şi alţi agenţi economici să asigure, prin organe specializate, identificarea şi evaluarea ideilor noi şi a invenţiilor autohtone de interes naţional, precum şi valorificarea celor profitabile din punct de vedere tehnic şi comercial.

3. Dezvoltarea unor sectoare economice şi activităţi vitale pentru asigurarea funcţionării normale a sistemului economico-social prin unele acţiuni de susţinere de către stat. Aceste acţiuni vor viza : susţinerea financiară, tehnica etc. a unor activităţi cu efecte întârziate dar care sunt vitale pentru dezvoltarea şi modernizarea în perspectivă a economiei naţionale-cercetarea ştiinţifică fundamentală, inovările tehnice principial noi, unele investiţii în obiective de mare interes strategic national; susţinerea agriculturii pentru asigurarea securităţii alimentare de bază ; susţinerea sectoarelor cu impact direct asupra ridicării calităţii vieţii, a creşterii gradului de cultură şi civilizaţie a poporului, cum sunt învăţământul, ocrotirea sănătăţii, cultură şi artă, protecţia mediului înconjurător.

4. *Specializarea internaţională a producţiei pe bază fructificării avantajelor comparative.* Potrivit acestui principiu, este necesar să se asigure condiţiile care să permită bunurilor produse în graniţele naţionale să intre în competiţie pe piaţa internă şi externă cu cele străine. Modificările din domeniul structurii producţiei sociale vor consta în diversificarea ramurilor economiei naţionale şi în specializarea acesteia la nivelul grupelor de produse şi al produselor. Specializarea se va realiza ca urmare a fructificării avantajelor comparative decurgând din scara producţiei, nivelurile salariilor, din cele ale raportului preţ-calitate, din performanţele tehnologiilor etc.

2. Elemente privind reconsiderarea relaţiilor interramuri

Lucian ALBU
Elena MOISE
Luiza ISĂCESCU

Realizarea unei economii moderne în România presupune modificări profunde ale relaţiilor interramuri.

Dereglările, distorsiunile, dezechilibrele şi blocajele care se manifestă la nivelul structurilor economice şi al relaţiilor interramuri, evaluate corect, vor putea constitui elemente de fundamentare pentru o serie de măsuri privind crearea unor pârghii economice puternice şi, cu ajutorul lor, a unui mecanism economic sănătos, precum şi a unor decizii la nivelul agenţilor economici direcţi.

Mutațiile care se vor produce în viitor în structurile economice, în relațiile intersectoriale şi interramuri vor reflecta, la un nivel relativ ridicat de agregare, eficiența acțiunilor reformatoare din societate şi economie, tendințele atât cele pozitive, cât şi cele negative, care se vor manifesta.

Impacturile asupra relațiilor interramuri se vor datora, în principal, trecerii la economia de piață, apariției şi dezvoltării proprietății private, extinderii relațiilor externe (inclusiv importul de capital) şi reevaluării importanței factorului uman (drepturile omului şi democrația).

În legătură cu reconsiderarea relațiilor interramuri prezentăm în continuare cîteva din punctele noastre de vedere.

1. În primul rând este necesară adoptarea unei noi optici în abordarea structurilor economice şi a relațiilor interramuri. În acest sens, structurile economice, raporturile dintre diversele sectoare şi ramuri economice trebuie privite ca rezultantă a funcționării economiei şi nu ca ceva prestabilit de la un centru de putere.

În economiile moderne, democratice, structurile macro-economice şi raporturile existente la un moment dat sunt, în principal, rezultatul unor mişcări naturale din trecut, cuprinzând, totodată, germenii unor tendințe obiective care se vor manifesta cu tărie în viitor.

Stabilirea a priori, prin plan, a unor structuri economice viitoare şi impunerea unor măsuri, de regulă coercitive, în acest sens vor conduce la crearea de forțe inerțiale nefaste, la trunchierea relațiilor interramuri şi mascarea blocajelor, la consumarea ineficientă, în final, a resurselor, la inhibarea inițiativelor agenților economici.

Planul optim în raport cu indicatori vagi, de genul nivel de trai, bunăstare materială şi spirituală a poporului etc. are , la nivel macroeconomic, efecte negative, până în prezent nedovedindu-şi niciunde valabilitatea (el este operabil, mai degrabă, la nivel microeconomic). Datorită complexității deosebite a sistemelor economice contemporane, interdependențelor dintre economiile naționale, faptului că intervine tot mai puternic factorul uman (care nu se vrea planificat nici chiar optim şi nici măcar când este vorba de nivelul său de trai), progresului accelerat din ştiință şi tehnică, impactului fenomenelor ecologice etc., încercarea de planificare la nivelul economiei naționale nu poate conduce decât la tendința spre autarhie (închiderea, restrîngerea sistemului condus), în paralel cu extinderea aparatului birocratic.

În schimb, o politică economică „liberală” sau chiar „dirijată” (la termeni se mai poate umbla), bazată pe concurență şi competitivitate, va permite ca structurile economice să se „aşeze”, în mod natural, la fel ca şi relațiile interramuri. În acest caz, studierea aspectelor esențiale ale relațiilor interramuri, a tendințelor de evoluție structurală va permite fundamentarea acțiunilor de corectare a unor distorsiuni care apar sau care se întrevăd a apărea. Anumite pârghii pot fi introduse, iar altele eliminate. Sarcina principală, la nivel de economie națională, va deveni prevederea, prognozarea tendințelor

cu impact major în viitor asupra modificărilor structurale şi ale relațiilor interramuri, depistarea factorilor inhibitori şi a celor stimulatori şi crearea unor pîrghii economice eficace.

2. Din punct de vedere metodologic este necesară alinierea sistemului de clasificare a ramurilor economiei naționale la sistemele internaționale şi recalcularea, în consecință, a indicatorilor de structură, a raporturilor dintre sectoarele şi ramurile economice.

Dacă exprimarea relațiilor interramuri sub aspect fizic nu ridică probleme deosebite, în schimb, sub aspect valoric calculele sunt, cel puțin pentru perioada de tranziție la o economie de piață, aproape imposibil de realizat. De aceea, pînă la construirea unui sistem de prețuri bazat pe legile pieței, pe raportul cerere-ofertă, pînă la realizarea efectivă a convertibilității monedei naționale, este necesar ca indicatorii de eficiență economică, precum şi cei care exprimă relațiile valorice interramuri să fie luați în considerare cu multă prudență şi să fie completați cu indicatori exprimați în unități naturale sau natural-convenționale.

3. Relațiile interramuri vor trebui studiate complex prin prisma fluxurilor materiale şi energetice; umane, tehnologice şi informaționale; valorice. Pentru crearea acestei posibilități este necesar o amplă acțiune de inventariere a resurselor, de grupare, pe baza datelor reale actualizate, a potențialului lor, de semnalare a celor restrictive şi a celor abundente.

Evaluările vor trebui să țină seama de modul (filiera) şi eficiența utilizării resurselor în cadrul diverselor ramuri şi subramuri economice. Analiza fluxurilor, a intensității, şi eficienței lor, va trebui realizată atât din punctul de vedere al randamentelor fizice, cât şi al celor valorice. În acest sens, se poate porni de la balanțele reale existente (materiale, energetice, investiționale, valorice – balanța legăturilor dintre ramuri, ale forței de muncă). La nivel central, acestea pot fi menținute pentru cunoaşterea situației resurselor şi alocarea lor pe destinații generale, pentru emiterea unor indicatori cu caracter orientativ şi a unor niveluri – limită.

Alocarea în amănunt a resurselor trebuie însă lăsată din ce în ce mai mult, la latitudinea producătorilor, pe măsura sporirii dreptului lor de a dispune de ceea ce dețin şi ce produc.

În funcție de omogenitatea sau importanța ramurilor economice şi în legătură cu forma de proprietate şi gestionare a resurselor, se va stabili nivelul centralizării în alocarea resurselor (mergând de la nivelul economiei naționale până la cel al producătorului individual).

Statul poate avea un rol mai mare (poate patrona) în cazul unor ramuri precum energia electrică, metalurgia neferoasă etc., dar în nici un fel nu trebuie să trunchieze, în această calitate, relațiile cu celelalte ramuri în care gradul de autonomie a producătorilor este mai mare. Legile pieței libere, ale cererii şi ofertei, legile economice trebuie să acționeze şi în acest gen de relații.

Studierea relațiilor interramuri va trebui să se bazeze, în noile condiții, pe un număr redus de indicatori (parametrii de control) şi să utilizeze o serie de metode moderne (modele-sondă derivate din teoria catastrofelor, teoria fractală, modele ale ciclului economic, teoria probabilităților şi a energiei informaționale, structurile disipative, sinergetica etc.).

4. Inițierea unor acțiuni în vederea înlăturării rapide, chiar în faza de tranziție spre o economie de piață, a unor dezechilibre şi blocaje care afectează nivelul eficienței economice şi dezvoltarea economică armonioasă. În acest sens, efecte rapide se pot obține prin reevaluarea raporturilor industrie-agricultură, industrie-turism, industrie-servicii de consum pentru populație.

Dezvoltarea acelor ramuri industriale care vor contribui la redresarea, în termen scurt şi cu eforturi investiționale relativ scăzute, a agriculturii, turismului şi serviciilor pentru populație va permite valorificarea unor resurse naturale relativ abundente, ocuparea mai bună a forței de muncă (inclusiv absorbția celor afectați de şomajul structural), experimentarea cu riscuri minime a formelor de proprietate privată şi a funcționării legilor pieței libere, sporirea veniturilor unor categorii importante ale populației şi îmbunătățirea calității vieții (inclusiv efecte pozitive asupra mediului natural) etc.

În contrabalanță, alte ramuri industriale vor trebui restrânse (metalurgie, minerit etc.) în acele zone în care ineficiența este demonstrată, sau restructurată (în principal construcția de maşini).

O problemă importantă este cea a aşezării pe baze economice a raportului dintre prețurile produselor industriale şi cele din ramurile neindustriale, cu mențiunea că cel puțin pentru o perioadă trebuie ca la unele dintre produsele de bază pentru consumul populației să se practice subvenționarea de către stat.

Desigur, va trebui să se țină seama şi de modificările în structura ramurilor neindustriale menționate: cultura plantelor, zootehnie, servicii pentru producție- servicii pentru populație.

5. În vederea pregătirii unor restructurări economice ample în viitor, încă din faza de tranziție la economia de piață este necesară reconsiderarea raporturilor la nivel macroeconomic: sfera producției materiale-sfera producției nemateriale; ramuri primare – ramuri prelucrătoare; bunuri de consum – mijloace de producție etc. În acest sens, trebuie regândite anumite acte normative privind salarizarea structura organizatorică, modul de finanțare, repartizarea fondurilor de investiții etc., iar în unele cazuri chiar trecerea la punerea în practică a unor măsuri care pot îmbunătăți raporturile intersectoriale şi interramuri în anumite laturi.

3. Unele probleme generale ale restructurării şi dezvoltării industriei româneşti

Elena PELINESCU

Conturarea punctului de vedere cu privire la unele probleme ale restructurării şi dezvoltării industriei româneşti are în vedere următoarele premise:

- economia, şi, în cadrul ei, industria a funcționat pe baza unui mecanism economic caracterizat prin: sistem de planificare excesiv centralizat care a împiedicat dezvoltarea şi valorificarea inițiativei întreprinderilor industriale – în cadrul căruia există o necorelare între cantitatea şi calitatea resuselor alocate si volumul şi structura producției; sisteme de organizare şi conducere bazate pe principiile autogestiunii economico-financiare şi autoconducere, încorsetate de normative economico-financiare, restricții în utilizarea pîrghiilor valorice etc. care limitau, pînă la anulare, posibilitățile autogestiunii şi autoconducerii activității economico-productive a întreprinderilor industriale, centralelor etc. ; îngustarea ariei de adoptare a deciziilor la nivelul unităților ca urmare a conducerii excesiv centralizate; existența unui sistem informațional necorespunzător care nu asigură operativ informațiile necesare cu privire la volumul şi structura cererii interne şi externe pentru corelarea acesteia cu volumul şi structura producției.

- politica economică urmărită a condus la industrializarea forțată. crearea unor disproporții, între ramurile şi subramurile economiei naționale, disiparea eforturilor financiare, materiale, umane prin asimilarea, fără discernământ, a unei game tot mai largi de produse cu implicații negative asupra calității şi eficienței producției;

- marea proprietate socialistă a constituit principala formă de proprietate în economia românească.

În perspectivă, pe termen scurt şi mediu, se consideră necesară trecerea la dirijism limitat în conducerea economiei naționale, promovând larg inițiativa liberă la nivel microeconomic prin creşterea autonomiei întreprinderilor, asigurând condiții reale trecerii la economia de piață. În acest sens se consideră necesar a se lua următoarele măsuri:

- Analiza legislației economice existente şi compararea acesteia cu cea anterioară în scopul evidențierii şi modificării în prima etapă a acelor reglementări legislative care blochează capacitatea de acțiune a întreprinderilor economice, împietând sau diminuând posibilitățile de valorificare a inițiativei acestora.

- Selectarea unui nomenclator de produse ce condiționează realizarea obiectivelor de îmbunătățire a calității vieții şi a unor obiective strategice; pentru aceste produse volumul şi structura producției vor fi stabilite prin planuri în care

să se precizeze limitele maxime şi minime, astfel încât să nu se depăşească aceste limite.

- Stimularea iniţiativei private la nivel microeconomic prin adoptarea unor măsuri legislative care să vizeze: acordarea dreptului de a reliza individual sau prin asociere (asociaţii de 20-50 de persoane) a unor mici lucrări de către personalul muncitor (indiferent dacă este angajat sau nu) cum ar fi: proiecte, mici lucrări în antrepriză, servicii etc. cu plata unui impozit către stat; cotele de impozit să fie progresive, funcţie de mărimea veniturilor obţinute din prestarea acestor servicii şi de timp, asigurându-se menţinerea interesului individual pentru aceste acţiuni şi corelarea legii cu privire la acest impozit cu o lege a evaziunilor; crearea condiţiilor de procurare, la preţuri asemănătoare celor practicate în livrările între întreprinderi de stat, a bazei tehnico-materiale necesare desfăşurării acestor activităţi servicii etc. (inclusiv scule) : acordarea dreptului persoanelor individuale, asociaţiilor de a încheia contracte cu întreprinderile de stat, cu toate unităţile economice pe faze, operaţii etc; cu respectarea normelor privind calitatea şi a răspunderilor ce decurg din neîncadrarea în aceste norme şi termene.

Prin acestea s-ar asigura: sporirea gamei serviciilor oferite populaţiei (servicii ce nu sunt satisfăcute de unităţile economice existente în sfera serviciilor) realizarea unor proiecte la preţuri mult mai mici decît cele ale unităţilor de cercetare (întrucât nu includ cheltuieli de regie atât de mari ca cele practicate de aceste unităţi), valorificarea iniţiativei private atât în agricultură, cât şi în alte ramuri ale economiei.

- Orientarea prioritară a investiţiilor spre domeniile care asigură satisfacerea nevoilor primare şi secundare ale populaţiei, pentru modernizarea bazei tehnice a învăţământului şi a altor domenii ce contribuie la realizarea obiectivului de îmbunătăţire a calităţii vieţii. Ierahizarea priorităţilor în funcţie de starea reală a bazei tehnico-materiale a acestor domenii şi dimensiunea estimată a neajunsurilor (pierderilor) pe care le-ar provoca întârzierile, în perioadele viitoare.

Acordarea de prioritate importurilor de resurse materiale (pentru asigurarea continuităţii producţiei la produsele la care există desfacere pe piaţa internă şi contracte ferme pe piaţa externă), pentru completare (subansamble, piese ce au fost asimilate în cantitate şi de calitate nesatisfăcătoare în ţară şi care condiţionează calitatea unor produse ce au desfacere asigurată atât în ţară cât şi pe alte pieţe).

- Stimularea şi încurajarea acţiunilor de cooperare economică şi colaborare tehnico-ştiinţifică internaţională (sub toate formele) în vederea valorificării capacităţilor de producţie existente a resurselor naturale şi umane ale ţării, promovarea societăţilor mixte.

- Conturarea unui nou mecanism economico-financiar (acţiune pe termen lung).

4. Restructurarea bazei energetice şi de materii prime

dr. Viorica RĂDUCANU
Elena COJOCARU
Florina POPA
Doina ZAFIU
Marius BULEARCĂ
Angela FILIP
Cristian SIMA

A. Industria extractivă

În politica de restructurare a industriei un rol deosebit trebuie acordat atât evaluării reale cantitative şi calitative a patrimoniului național de resurse minerale, cât şi cunoaşterii posibilităților concrete de utilizare eficientă a acestora, fie ca resursă energetică fie ca materie prima. În acest sens pentru stabilirea realistă a nivelului producției industriei extractive care să permită evaluarea corectă a aportului său la producția industrială se impune alaliza atentă a posibilităților de exploatare pe tipuri de resurse şi zăcăminte.

INDUSTRIA EXTRACTIVA A CĂRBUNILOR

a) Dificultățile tehnico-economice pe care le implică exploatarea cărbunilor sunt legate de condițiile geologice ale zăcămintelor, de puterea calorifică redusă şi de costurile ridicate de extracție, care situează rezervele de cărbuni din România în categoria celor mai dificile de pe plan mondial. Astfel:

- rezervele de huilă de calitate superioară şi situate în mijlocul bazinului, au fost consumate rămânând pentru exploatare numai cele de la periferia bazinului de calitate inferioară, dispuse în straturi de grosime mică şi cu o putere calorifică de 3000-3151 kcal /kg comparativ cu cele din Franța, unde aproximativ 60% din rezervele de bilanț sunt constituite din cărbuni cu putere calorifică ridicată;
- rezervele de lignit prezentându-se ca o succesiune de strate subțiri şi cu intercalații de steril, slab consolidate, sub nivelul hidrostatic, cu putere calorifică redusă (1300-1900 kcal/kg), cu conținut ridicat de cenusă (15-50%) şi de sulf (0,5-2%), şi cu grad ridicat de umiditate (20-50%), sunt incluse în categoria cărbunilor cu puterea calorifică cea mai scăzută, zăcăminte similare întâlnindu-se în Bulgaria, Grecia şi Canada;
- exploaterea în cariera, în special a zăcămitelor de lignit situate în zone colinare, implică un raport mediu de decopertare de peste 8,5 mc. Steril/tona şi determină cheltuieli de producție cu mult mai mari decât cele din SUA sau URSS care, dispunând de rezerve de

cărbuni compacte, în straturi cu grosimea cca 100m şi cu înălțimea stratului superior de steril de 40m, înregistrează un raport de descopertă subunitar şi, implicit, costuri de producție reduse.

b) Tendințele existente pe plan mondial de mecanizare şi automatizare a majorității operațiilor care se execută în subteran şi în carieră pentru creşterea randamentelor de extracție sunt prezente şi în activitățile de exploatare a cărbunilor din țara noastră. Totusi, datorită calității rezervelor şi a condițiilor geominiere specifice diferitelor zăcăminte anumite metode moderne de exploatare[x)] şi anumite utilaje nu pot fi utilizate, iar cele folosite, în general, prezintă eficiența economică mai redusă. De aceea problema creşterii producției trebuie analizată cu multă atenție, pe fiecare tip de cărbune astfel:

- nivelul producției de huilă extrasă va putea creşte uşor avându-se în vedere cantitatea şi calitatea cărbunelui în zăcământ, metodele de exploatare existente şi posibil de folosit şi, implicit, utilajele specifice fiecărui tip de zăcământ;
- nivelul producției de huilă netă trebuie stabilit în funcție de cantitatea şi calitatea huilei extrase şi de tehnologiile de preparare ce pot fi folosite; în acest sens trebuie stabilit un echilibru normal bazat pe principii tehnico-economice, între huilă energetică şi huilă pentru cocs şi semicocs;
- nivelul producției de lignit şi cărbune brun va trebui să fie stabilit în funcție de necesarul economiei naționale de energie electrică şi termică şi de volumul cheltuielilor de extracție transport şi preparare a cărbunelui extras; în acest sens, este necesară determinarea cu rigurozitate a limitei de exploatabilitate a fiecărui zăcământ.

c) Evoluția în perspectivă a industriei extractive a cărbunilor va trebui orientată în funcție de urmatoarele acțiuni preliminare:

- Reevaluarea tuturor rezervelor geologice de cărbuni trebuie făcută în funcție atât de volumul şi calitatea rezervelor exploatabile industrial, de tehnologiile şi dotările existente în etapa actuală, cât şi de rezervele cu condiții geominiere deosebite (strate cu grosime mică, situate la adâncime mare cu nivel hidrostatic ridicat etc.) şi de cele în afară bilanțului pentru care nu există tehnologii adecvate tipului respectiv de zăcământ.
- Atragerea în circuitul economic a noi zăcăminte de cărbuni necesită o fundamentare tehnico-economică riguroasă, prin stabilirea echilibrului economic şi ecologic optim între exploatarea în carieră şi cea de subteran, pe baza determinării anticipate a mărimii reale a suprafețelor de teren retrase din circuitul agro-silvic.

[x)] De exemplu, exploatarea în subteran prin subminarea unui banc din grosimea stratului, deşi este o metodă de mare productivitate, nu poate fi utilizată în țara noastră deoarece conduce la pierderi de rezerva de 10-30% şi la numeroase explozii (focuri de mina).

- Reevaluarea preţurilor la sortimentele de cărbune net destinat energeticii, metalurgiei şi altor consumatori se va realiza prin luarea în considerare a influenţelor factorului natural asupra nivelului de eficienţă a exploatării anumitor zăcăminte; în acest fel se pot stabili cheltuielile reale de producţie, implicit nivelul preţurilor de producţie.
- Determinarea limitei de exploatabilitate trebuie făcută atât pentru zăcămintele în exploatare, cât şi pentru cele propuse a fi nou atrase în circuitul economic. Pentru stabilirea acestei limite trebuie să se aibă în vedere, pe de o parte, nivelul costurilor unitare de extracţie, transport şi preparare, precum şi energia netă rezultată, iar pe de altă parte, nivelul preţurilor de comercializare pe piaţa externă a cărbunilor energetici.

INDUSTRIA EXTRACTIVĂ A ŢIŢEIULUI

Industria extractivă a ţiţeiului evoluează, în principal, sub influenţa accentuării declinului natural al zăcămintelor aflate în producţie, fenomen ce poate fi atenuat numai prin implementarea metodelor de exploatare ce acţionează pentru creşterea factorului final de recuperare a ţiţeiului.

- Pentru ţara noastră, nivelul factorului de recuperare realizat oglindeşte stadiul general al extracţiei cînd, pentru continuarea exploatării rezervelor şi atenuarea declinului de zăcământ este necesară suplimentarea energiei proprii a obiectivelor aflate în exploatare prin extinderea tehnologiilor de creştere a recuperării.
- În prezent, costul unitar al ţiţeiului extras prin metodele de creştere a factorului final de recuperare oferă încă posibilităţi de extindere a aplicării acestor metode, comparativ cu preţul mondial al ţiţeiului, în ipoteza că nu vor interveni schimbări spectaculoase pe piaţa mondială a resurselor energetice.
- Caracteristica de bază a metodelor de creştere a factorului final de recuperare este contribuţia (sub formă de abur, căldură, fluid injectat în strat etc.) la suplimentarea energiei naturale a zăcământului. Acest consum energetic suplimentar are drept componente energia intrinsecă înglobată în fluidul injectat şi energia necesară vehiculării acestui fluid.

De aceea, studiile întocmite pentru fiecare zăcământ trebuie completate cu calcule de consum energetic cumulat pentru a se evidenţia eficienţa energetică reală a fiecărei metode de creştere a factorului final de recuperare.

- Din punct de vedere al aportului net energetic (analizat prin prisma consumului cumulat de energie) tehnologiile de recuperare a ţiţeiului apar eficiente, privite la nivelul întregii ramuri şi reduc nivelul (conţinutul) energetic al ţiţeiului extras cu aproximativ 10%.
- Aplicarea metodelor de recuperare a ţiţeiului este dependenţă de influenţa parametrilor naturali care, pentru aceeaşi metodă utilizată poate conduce la efecte diferite. Reducerea cu 10% a energiei ţiţeiului extras

se referă la rezultatul de ansamblu, la nivelul ramurii existând o compensare a efectelor, astfel că pot apare rezultate mult diferite pentu zăcăminte analizate separat.

- Eficiența aplicării metodelor de creştere a factorului final de recuperare a țițeiului din zăcăminte vizează, în principal, efectele de creştere a producției şi mai putin aspectele strict economice sau energetice care pot fi luate în considerare numai după perfecționarea lor şi aplicarea la scară industrială. De asemenea, implementarea acestor metode necesită investiții mari, al căror rezultat (producție suplimentară obținută) nu coincide cu momentul finalizării lor. Intre momentul inițierii unei metode de recuperare şi reacția zăcământului apare o perioadă de timp specifică pentru fiecare zăcământ şi metoda de recuperare, de care trebuie să se țină seama în prevederea exploatării.

INDUSTRIA EXTRACTIVĂ A GAZULUI METAN

- Extracția gazului metan prezintă o anumită particularitate față de celelalte resurse energetice, dată de variația sezonieră a producției, deoarece nivelul acesteia este determinat de cererile consumatorilor şi de temperatura mediului ambiant, ceea ce amplifică efortul pentru asigurarea vârfului de consum (în special pentru trimestrul I).
- Nivelul variabil al producției, în funcție de anotimp, impune realizare de capacități de producție care să satisfacă cereriile din perioada de vârf. Astfel, în condițiile unor rezerve limitate şi a reducerii potențialului zăcămintelor, pentru asigurarea nivelului maxim al producției în primul trimestru este necesară intrarea în exploatare a unui număr corespunzator de sonde în primele două trei luni ale anului, ceea ce presupune un număr sporit de sonde față de aceeaşi perioadă a anului precedent.
- Ca urmare a creşterii producției extrase, precum şi a reducerii sensibile a descoperiirilor anuale de rezerve recuperabile, gradul de asigurare cu rezerve se va diminua; astfel, se impune aplicarea cu prioritate a măsurilor pentru reducerea consumului de gaz metan în industrie, unde se consumă (utilizează) peste 90% din producția internă de gaz metan.
- Repartiția inegală pe teritoriu a rezervelor de gaz metan şi necesitatea asigurării cu combustibil a consumatorilor a dus la crearea unui sistem complex de transport, cu o rețea de conducte a cărei capacitate e superioară surselor de gaze; de aceea sporirea valorii economice a combustibililor gazoşi nu se poate realiza fără ridicarea calității utilizării lor, ceea ce impune atât reducerea costului rețelelor şi instalațiilor prin aplicarea noilor tehnici, metode şi soluții care să asigure atât o economicitate superioară, cât şi creşterea coeficientului de utilizare a rețelelor şi instalațiilor.

- Dezvoltarea extracţiei de gaz metan în viitor trebuie să se realizeze în concordanţă cu sarcinile ce revin acestui sector de a asigura, în continuare, cea mai mare parte din balanţa internă de resurse energetice şi de materii prime pentru industria chimică, avându-se în vedere limitarea eforturilor de investiţii şi a protecţiei fondului naţional de rezerve. Aceasta necesită urmatoarele:
  - amplasarea noilor obiective economice în regiuni cu rezerve şi exploatări existente;
  - diminuarea ritmului de extracţie a gazului metan prin înlocuirea acestuia în instalaţiile de ardere cu combustibili inferiori, în scopul menţinerii unui grad ridicat de asigurare cu rezerve;
  - pregătirea lucrărilor de investiţii pe zăcămintele care manifestă tendinţa de reducere a presiunii în vederea comprimării gazului extras chiar din câmpurile de extracţie;
  - realizarea factorilor de recuperare maximi (peste 90%), în exploatarea unor zăcăminte de gaze naturale impune crearea staţiilor de comprinare de joasă presiune în cîmpurile de gaze, ceea ce permite exploatarea zăcămintelor până la faza de golire a acestora.

În actualele condiţii, eficienţa obţinerii şi utilizării gazului metan va trebui să fie privită atât la nivelul întregii economii, sub aspectul reducerii consumului global de combustibili gazoşi şi al creşterii gradului de asigurare a producţiei cu rezerve, cât şi la nivelul industriei extractive, prin adoptarea de criterii noi de analiză şi apreciere proprii acestei activităţi.

INDUSTRIA EXTRACTIVĂ A MINEREURILOR METALIFERE ŞI NEMETALIFERE

a. Condiţiile geominiere ale zăcămintelor în exploatare de minereuri metalifere, caracterizate, în general, prin grosime mică a stratelor de util, roci dure, cu infiltraţii acvifere, cu conţinuturi scăzute de metale, implică utilizarea unor metode specifice de extracţie şi preparare, care, din punctul de vedere al parametrilor tehnico-economici realizaţi, sunt similare cu cele utilizate în unele ţări dezvoltate (Japonia şi Australia). Ca atare, în principal, metalele neferoase în concentrate obţinute din producţia intrenă şi unele metale de aliere, pot asigura o bună parte din necesarul industrial.
b. Un potenţial apreciabil pentru asigurarea bazei de materii prime a ţării noastre îl reprezintă substanţele minerale nemetalifere, cărora, în unele ţări dezvoltate industrial (S.U.A., R.F. Germania, Franţa, Suedia etc.) li se acorda o importanţă din ce în ce mai mare, aceste resurse permiţând realizarea unor produse de mare puritate destinate industriilor de vârf. Acest potenţial este însă insuficient utilizat în ţara

noastră datorită, în principal, lipsei de tehnologii de preparare, utilaje, documentații şi aparatură de probă.

c. În vederea stabilirii celor mai raționale şi eficiente măsuri de exploatare a zăcămintelor de minereuri metalifere, şi nemetalifere, este necesară realizarea următoarelor acțiuni:
d. Reevaluarea din punctul de vedere cantitativ şi calitativ a tuturor rezervelor geologice ținând seama de condițiile geo-miniere specifice fiecărui zăcământ. Ca atare, atragerea în circuitul economic a noi rezerve, în special a celor de substanțe minerale cu conținuturi scăzute de elemente utile, implică o analiză tehnico-economică realistă prin care să se stabilească corect limita de exploatabilitate a fiecărui zăcământ.
e. Reanalizarea eficienței economice la exploatarea zăcămintelor de minereuri cuprifere cu conținut mai mic de 0,4% cât şi a celor de minereuri complexe cu condiții dificile de extracție.

Astfel, pentru acele zăcăminte considerate ca ineficiente dar deosebit de necesare pentru asigurarea anumitor materii prime, trebuie făcută o analiză realistă a menținerii lor în exploatare în 2 alternative – fie a subvenționării de la buget, fie a suportării cheltuielilor respective de către ramurile utilizatoare.

- Îmbunătățirea tehnologiilor de preparare pentru recuperarea din minereurile extrase a elementelor de aliere deosebit de necesare pentru industria metalurgică.
- Intensificarea exploatării raționale a zăcămintelor şi valorificarea eficientă a substanțelor nemetalifere, concomitent cu studierea posibilităților de cooperare cu firme străine interesate, care să asigure utilaje, tehnologii de preparare, documentații şi aparate de probă necesare.

B. Industria energiei electrice şi termice

În vederea stabilirii celor mai raționale şi eficiente căi de dezvoltare echilibrată a industriei energiei electrice şi termice, este necesară realizarea imediată a următoarelor acțiuni :

- stabilirea capacităților rațional-exploatabile ale resurselor existente pe baza evaluării corecte, cantitative şi calitative, a potențialului de resurse energetice alocate ramurii;
- aprecierea cererii globale de energie electrică şi termică, prin metode analitice şi sintetice;
- inventarierea capacităților producătoare de energie electrică şi termică, precum şi a stărilor tehnice;
- prospectarea perspectivelor comerciale şi politice în vederea acoperirii deficitului de resurse energetice sau energie electrică din import.

Producerea energiei electrice şi termice în termocentrale este caracterizată prin următoarele aspecte:

- capacitățile de producție bazate pe cărbune inferior, existente şi în construcție, sunt deja excedentare în condițiile unei functionări normale, față de nivelurile producției de lignit; în aceste condiții se impune efectuarea de expertize tehnico-economice, cu maximă operativitate, în vederea fundamentării deciziilor de modernizare, reutilare sau dezafectare a capacităților existente. Investițiile pentru noi obiective în acest domeniu sunt oportune numai în situații izolate, pentru degrevarea balanței energetice.
- completarea necesarului de lignit din import trebuie să ia în considerare atât aspectul economic defavorabil legat de eficiență scăzută a transportului pe distanțe mari, cât şi cel tehnologic al necesității adaptării cazanelor româneşti la caracteristicile diferite ale combustibilului accesibil din import în cantități constante, pe perioade de timp lungi;
- disponibilizarea tuturor capacităților bazate pe hidrocarburi şi avizarea de noi investiții bazate pe acest tip de combustibil, indispensabile sistemului energetic până la intrarea în exploatare a primelor grupuri nucleare; în acest sens se vor efectua analize multicriteriale ale unor variante bazate pe agenți primari diferiți, fundamentând astfel o decizie optimă tehnic, economic şi energetic ;
- consumul majorat de hidrocarburi se va asigura din resurse interne, din restructurarea produselor şi tehnologiilor mari consumatoare şi din import pe baza contractelor pe termen lung.
- livrarea energiei termice-restrânsă la consumatorii industriei prin reducerea ponderii marilor consumatori-va fi asigurată la nivelul consumatorilor urbani, centralizat, fie prin centralele de termoficare (inclusiv prin adaptarea instalațiilor de termoficare industrială la cele urbane), fie prin centrale termice pe bază de hidrocarburi.

Potențialul hidroenergetic amenajabil, corelat cu valorile descrescătoare ale investiției specifice şi cu scăderea aportului energetic net al puterii nou instalate, conduce la concluzia că, în condițiile actuale ale țării noastre, hidroenergia nu poate constitui o alternativă a energiei termoelectrice, ci un complement calitativ şi limitat cantitativ.

Alternativele pentru producerea energiei electrice, eventual şi a celei termice, în centralele nucleare electrice, strict necesară în condițiile potențialului limitat de resurse energetice, se vor concretiza ca rezultat al derulării următoarelor etape:

- finalizarea programului prevăzut pentru centrala nucleară Cernavodă şi asigurarea exploatării ei în condiții de deplină securitate şi eficiență.
- reexaminarea amplasamentului şi numărului de grupuri pentru obiectivele de la Macin şi Victoria.

- analizarea oportunității promovării unei filiere de reactoare nucleare tip PWR, cu luarea în considerare a tuturor implicațiilor economice, tehnologice şi de pregătire a personalului, derivate.

Valorificarea surselor neconvenționale, va constitui efectul preponderent al inițiativelor locale, fără să depăşească o participare modestă în balanța energetică a țării.

La nivelul întregului sistem energetic este necesară, în opinia noastră, să se cunoască:

- îmbunătățirea structurii şi configurației rețelelor de distribuție şi transport a energiei electrice şi termice;
- dezvoltarea automatizării de sistem şi sistemelor telecomandate în vederea reducerii prevederilor în rețele;
- efectuarea de măsurători sistematice ale emisiilor poluante, în paralel cu perfecționarea tehnicilor şi instalațiilor pentru reducerea lor;
- elaborarea şi aplicarea unor modele de optimizare în domeniul energiei, cu luarea în considerare a restricțiilor ecologice.

C. Recuperarea şi valorificarea resurselor secundare refolosibile

Posibilitățile de recuperare şi de valorificare a materialelor refolosibile şi a elementelor utile din halde, iazuri de decantare, zguri metalurgice, de la populație şi industrie se impune ca deosebit de necesară în perioada de restructurare a economiei, deoarece aceste resurse pot contribui la dezvoltarea bazei energetice şi de materii prime. Astfel:

a) Stocul apreciabil de materiale recuperabile existent în industrie şi la populație trebuie valorificat eficient prin reîntroducerea sa în procesul de producție. În acest sens, se impune o restructurare a Centralei de colectare a materialelor refolosibile urmărindu-se o mai mare eficiență şi operativitate prin reducerea timpului de manipulare a acestor materiale. De asemenea, trebuie studiată şi posibilitatea de înființare a centralelor de colectare de către întreprinderile interesate în problema recuperării cum ar fi:

- întreprinderile de prelucrare a lemnului (colectarea mobilei vechi, a prefabricatelor din lemn, etc.);
- întreprinderile de prelucrare a celulozei şi hârtiei (colectare a maculaturii, cartoanelor etc.);
- întreprinderile de prelucrare şi turnătoriile de metale neferoase (piese şi cabluri din aluminiu şi cupru, tuburi şi ambalaje etc.);
- întreprinderi ale industriei uşoare (țesături şi haine vechi), turnătorii (fier vechi).

De asemenea, în structura Centralei de colectare a materialelor refolosibile este imperios necesar să ia ființă ateliere anexă ale depozitelor, pentru

sortarea pe grupe de metale a pieselor şi subansamblelor provenite din descompunerea autoturismelor, frigiderelor, maşinilor de spălat etc.

- Întregul proces de recuperare a materialelor refolosibile trebuie să se bazeze pe o mai mare cointeresare atât a populației cât şi a unităților industriale prin crearea de facilități cum ar fi asigurarea transportului gratuit a materialelor recuperate în cantități mari şi foarte mari.

b) Haldele de minereuri neferoase, iazurile de decantare, cenuşile şi zgurile de turnătorie sunt resurse din care se pot extrage cantități însemnate de Cu, Al, Zn, Pb, etc. În acest sens, se pune problema reconsiderării lor valorice şi economice ca proces necesar de sporire a bazei de materii prime şi materiale.

Asimilarea unor noi instalații de preparare trebuie să facă posibilă extragerea elementelor utile din sterile neomogene şi cu grad mare de diseminare a produselor utile. Aceasta presupune eforturi sporite pentru procurarea unor utilaje de mare capacitate şi mare finețe.

c) Haldele de pe lângă minele vechi de huilă oferă cantități însemnate de cărbune ce poate fi utilizat în industria energetică. În acest sens apare că oportuna studierea atentă a tipurilor de termocentrale care pot folosi acest combustibil inclusiv, detaliile tehnice respectiv: tipuri de grătare, cazane, putere calorifică etc.

De asemenea, aceste halde conțin şi acizi humici care pot fi utilizați cu rezultate favorabile în obținerea îngrăşămintelor organo-minerale. În acest sens, este oportună studierea posibilităților de folosire a acestor halde pentru prepararea şi obținerea îngrăşămintelor organo-minerale, destul de mult apreciate de agricultură.

Eforturi deosebite trebuie făcute, de asemenea, pentru redarea în circuitul agricol şi silvic a terenurilor ocupate de activitatea miniera încheiată, precum şi de haldele de steril şi iazurile de decantare, care odată cu recuperarea elementelor utile pot fi reamenajate.

5. Restructurarea industriei bunurilor de consum

dr. Vasilie BOGDAN
Mariana VANIA

Opțiunile privind dezvoltarea în perspectivă a producției industriale a bunurilor de consum sunt formulate în raport cu următoarele principii generale:

a. Acordarea priorității consumului final al populației în dezvoltarea industriei româneşti şi a celorlalte ramuri ale economiei naționale. Caracterul de masă al consumului asigură echilibrul financiar al reproducției, concomitent

cu posibilitatea recuperării cheltuielilor în continuă creştere implicate de promovarea progresului tehnic.

b. Orientarea cantitativă şi structurală a producției industriale a bunurilor de consum în concordanță cu legitățile de evoluție a consumului. Aceasta va presupune eliminarea dezechilibrelor care au apărut în ordinea de satisfacere a cerințelor populației. Finalitatea întregii producții va consta în ridicarea calității vieții la un nivel comparabil cu cel atins în țări dezvoltate.

c. Diversificarea ofertei pentru piața internă prin îmbinarea armonioasă a principiului selectivității în dezvoltarea ramurilor şi subramurilor cu cel al intensificării schimburilor economice internaționale. Modelul de consum va trebui să poarte amprenta specificității naționale, îmbogățit însă cu elemente progresiste preluate din modele socio-culturale şi etnice existente în țările cu un înalt nivel de progres şi civilizație.

Aceasta presupune asigurarea securității de bază pentru bunuri specifice condițiilor pedoclimatice ale României şi promovarea schimburilor economice, internaționale echivalente sau compensatorii.

d. Valorificarea complexă a potențialului productiv acumulat. Țara noastră dispune de capacități mari de producție în majoritatea ramurilor şi subramurilor preponderent producătoare de bunuri de consum, caracterizate prin: decalaje apreciabile în ceea ce priveşte nivelul tehnic şi calitativ al dotării tehnice; existența unei structuri a infrastructurilor orientată, într-o proporție însemnată, în favoarea fazelor de prelucrare primară sau secundară a materiilor prime originare şi în defavoarea fazelor de obținere a produselor finale şi de comercializare a acestora în condiții de eficiență economică; dependența funcționării acestora de rezultatele obținute în ramuri şi subramuri situate în amonte, a căror calitate nu corespunde cerințelor asigurării unui avantaj comparativ. Modernizarea capacităților şi a modului de funcționare a acestora va trebui să fie condiționată nu numai în raport cu relațiile care se stabilesc în ansamblul industriei româneşti ci şi cu cerințele promovării economiei de piață, ceea ce presupune asigurarea echilibrului valutar al reproducției la nivelul fiecărei ramuri sau subramuri şi, implicit, relaxarea corespunzătoare a importurilor de mijloace de producție în strînsă corelație cu promovarea exporturilor.

e) Orientarea exporturilor de produse intermediare sau finale în strânsă concordanță cu cerințele asigurării unui avantaj comparativ. Aceste cerințe pot fi satisfăcute atât prin luarea în considerare a disponibilității, calității şi costurilor factorilor interni de producție cât şi prin adîncirea cooperării internaționale în producție şi comercializare.

Produse alimentare

Condițiile pedoclimatice din țara noastră permit dezvoltarea unei agriculturi moderne, capabile să asigure securitatea alimentară de bază. Diversifi-

carea ofertei pentru piața internă va fi posibilă numai în măsura în care se vor crea disponibilități pentru export a acelor produse cărora condițiile pedoclimatice ale țării noastre le conferă un avantaj comparativ, prin intermediul resurselor valutare obținute putându-se compensa eforturile implicate de importul unor cantități în continuă creştere de produse nespecifice acestor condiții. Dezvoltarea industriei alimentare va fi posibilă şi necesară acționându-se în următoarele direcții principale:

- restricționarea exporturilor de produse alimentare ca o masură pe termen scurt, generată de necesitatea îmbunătățirii de fond a alimentației populației. Pe termen mediu şi lung va trebui să se tindă spre intensificarea participării țării noastre la schimburi economice internaționale cu asemenea bunuri, în strânsă concordanță cu redresarea, dezvoltarea şi modernizarea agriculturii.
- dezvoltarea bazei de materii prime pentru industria alimentară printr-o asemenea orientare a utilizării suprafețelor agricole prin care să se acorde prioritate acelor culturi care oferă premisele asigurării unei structuri moderne alimentației populației. Va trebui să se aibă în vedere necesitatea creşterii ponderii proteinelor de origine animală în consumul alimentar, ceea ce concordă şi cu tendințele de lungă durată care se manifestă în evoluția cerințelor locuitorilor țărilor dezvoltate;
- alocarea de resurse investiționale necesare, pe de o parte, pentru modernizarea de fond a capacităților de producție existente atât în ceea ce priveşte tehnologiile de fabricație cât şi crearea capacităților de păstrare (îndeosebi spații frigorifice) a valorii nutritive. Pe de altă parte asemenea resurse vor fi necesare şi pentru crearea şi dezvoltarea producției unor subramuri ale industriei alimentare prin intermediul cărora se asigură adâncirea prelucrării produselor agricole în concordanță cu cerințele unei alimentații moderne (diversificarea sortimentală, porționarea şi condiționarea adecvată consumului individual, preambalarea şi conservarea compatibilă cu cerințele asigurării continuității consumului pe parcursul unui an agricol etc.);
- dezvoltarea producției din alte ramuri industriale care condiționează pe cea a industriei alimentare (utilaje, diferiți compuşi chimici, ambalaje moderne etc.). Această orientare se justifică, din punct de vedere economic, prin faptul că eforturile programate în alte ramuri industriale se repartizează şi recuperează prin intermediul unei producții şi a unui consum de masă. Pe termen scurt şi mediu, până la asimilarea în fabricație autohtonă a unor asemenea bunuri, devine obiectiv necesar recurgerea la importuri pe termen lung, crearea şi dezvoltarea fabricației de echipamente necesare industriei alimentare în alte ramuri industriale s-ar putea face chiar în detrimentul altor fabricații pentru care piața internă are un rol restrictiv în procesul reproducției. În cazul acestora din urmă, capacitățile de producție pot fi utilizate numai în condițiile unei rate

înalte a exportului de utilaje cu competitivitate redusă, destinate unei piețe interne mai restrînse;

- dezvoltarea cercetării ştiințifice aferente industriei alimentare, îndeosebi în domeniul biotehnologiilor, al creării de înlocuitori cu valoare nutritivă compatibilă cu cerințele asigurării dezvoltării fizice a locuitorilor. Date fiind complexitatea cercetării din acest domeniu, precum şi volumul mare de resurse antrenate, va fi necesară intensificarea cooperării internaționale;
- orientarea exporturilor în perspectivă va trebui să se facă prin luarea în considerare a faptului că majoritatea țărilor dezvoltate au alocat resurse apreciabile pentru asigurarea securității alimentare de bază, având ca efect saturarea piețelor proprii, ceea ce face tot mai dificilă penetrarea pe asemenea segmente de piețe externe. De aceea cooperarea internațională ar putea să vizeze atât producția cât şi comercializarea pe piețele externe a unor produse specifice țării noastre.

Articole textile-încălțăminte şi de marochinărie

Evoluția în perspectivă a producției ramurilor industriei uşoare va trebui să fie orientată luându-se în considerare următoarele premise fundamentale:

În primul rând, capacitățile de producție existente depăşesc cu mult cerințele pieței interne şi pot asigura disponibilități mari pentru export. În al doilea rând, țara noastră a acumulat tradiții apreciabile în fabricația din aceste ramuri, dispunând de posibilități de asigurare a unor resurse de materii prime, precum şi de segmente relativ importante pe piețele externe cu devize convertibile. În al treilea rând, penuria actuală de asemenea bunuri pe piața internă are caracter conjunctural, pe parcursul ultimelor două decenii manifestându-se clar tendința de saturarea din punct de vedere cantitativ, cerințele populației deplasându-se spre sortimente de calitate superioară. Corespunzator acestor premise, restructurarea ramurilor industriei uşoare va trebui să se realizeze pe următoarele coordonate principale:

- relaxarea importurilor de materii prime oferite de țările mari producătoare şi care nu-şi asigură un avantaj comparativ prin prelucrarea acestor resurse. Această orientare va trebui să concorde cu capacitatea ramurilor de referință de a-şi asigura o balanță valutară cel puțin echilibrată, mai ales în condițiile în care, în ultimele decenii, aceste ramuri au contribuit din plin la asigurarea resurselor valutare ale țării noastre. Totodată, va fi necesar să se renunțe complet la utilizarea nerațională a unor suprafețe agricole pentru producția autohtonă de bumbac, precum şi să se mențină la nivelul actual sau chiar să se reducă producția de fibre celulozice realizate în prezent în condițiile unui dezavantaj comparativ accentuat şi care nu poate fi compensat în fazele de prelucrare superioară a acestora. Necesitatea relaxării importurilor vizează şi o serie de compuşi chimici specifici îndeosebi chimiei fine,

care nu pot fi obținuți într-o cantitate şi la un nivel calitativ competitiv din producția autohtonă;

- asigurarea bazei de materii prime pentru aceste ramuri va trebui să fie stimulată prin pârghii economice menite să descurajeze exporturile de produse intermediare din alte ramuri industriale (îndeosebi fibre şi fire chimice). Pe această bază, va deveni posibilă valorificarea superioară a resurselor de materii prime prin adâncirea prelucrării lor în industria textilă, de confecții şi în cea de pielărie, blănărie şi încălțăminte;
- modernizarea de fond a dotării tehnice din industria textilă şi din cea de pielarie, blănărie şi încălțăminte, nivelul tehnic al instalațiilor actuale suportând consecințele negative ale unor decalaje foarte mari în raport cu realizările de nivel mediu sau de vîrf obținute pe plan mondial. Pe termen mediu, va fi necesar importul de utilaje şi instalații specifice, cu performanțe superioare, concomitent cu adâncirea cooperării internaționale în fabricația de asemenea bunuri în industria construcțiilor de maşini din țara noastră. Şi în acest caz, eforturile vor putea fi compensate prin exporturi de produse competitive;
- extinderea acțiunilor de identificare a unor beneficiari externi interesați în activități de tip lohn pentru creşterea gradului de utilizare a capacităților de producție existente în toate cele trei ramuri ale industriei uşoare. În acest mod, vor putea fi soluționate şi unele probleme de ordin social, decurgând din utilizarea incompletă a forței de muncă;
- imprimarea unor ritmuri lente de creştere cantitativă a producției, orientarea prioritară a evoluției acesteia în perspectivă trebuind să vizeze modificări de ordin structural în favoarea sortimentelor cu valoare ridicată, care încorporează creație proprie. Această cerință derivă din accentuarea dependenței utilizării capacităților existente de importul de materii prime, precum şi din faptul că, prin prisma producției fizice medii pe locuitor la țesături, tricotaje, încălțăminte etc., România se situează în rândul țărilor mari producătoare;
- adoptarea unor măsuri convergente care să vizeze stimularea creației ştiințifice şi estetice proprii, incluzând şi procesul de formare a specialiştilor în cadrul diferitelor trepte de învățămînt. Obiectivul urmărit se referă la dezvoltarea producției de serie mică, compatibilă cu cerințele tot mai diversificate ale piețelor externe, adaptată la schimbările frecvente ale modei şi care asigură participarea la schimburile economice internaționale cu bunuri care încorporează, într-o proporție ridicată, valoare adăugată;
- diversificarea formelor de comercializare pe piețele externe va trebui să vizeze realizarea de încasări valutare pe seama serviciilor de desfacere. Realizarea acestui obiectiv presupune alocarea unor resurse valutare pentru constituirea şi funcționarea societăților mixte şi a rețelelor acestora de desfacere pe piețele cu devize convertibile, eforturi

recuperabile într-o perioadă relativ scurtă prin asigurarea stabilității vânzătorilor, prin reducerea costurilor implicate de activități de marketing, realizarea de beneficii din activități comerciale etc.

Produse chimice de uz industrial

Opțiunile privind dezvoltarea în perspectivă a producției bunurilor chimice de uz individual sunt fundamentate, în primul rând, pe premisa potrivit cărei cerințele populației vor evolua ascendent, în strînsă corelație cu ridicarea calității vieții, consumul de asemenea produse înregistrând coeficienți de elasticitate în raport cu veniturile reale net superiorioare comparativ cu cei ai consumului bunurilor alimentare, de uz curent şi periodic etc. În al doilea rând, fabricația acestor produse nu poate fi decât rodul unei cercetări ştiințifice deosebit de complexe şi multidisciplinare, din domeniul medicinei şi din cel specific chimiei fine şi de sinteză, deoarece consumul de asemenea bunuri are ca rol esențial menținerea sau restabilirea stării de echilibru a organismului uman. În al treilea rând, este vorba de produse finale purtătoare de valoare adăugată ridicată, conferită de creația ştiințifico-tehnică şi estetică încorporabilă în tehnologii complexe, de înaltă precizie, capabile să asigure realizarea de substanțe de înaltă puritate de o calitate perfect controlabilă şi, prin acestea, eliminarea completă a oricăror riscuri în faza de utilizare.

În cazul medicamentelor, dezvoltarea în ritmuri înalte a producției atât în expresie fizică cât şi valorică, se va justifica pe deplin din următoarele considerente principale:

- accentuarea dependenței de import a satisfacerii cerințelor interne datorită reducerii gamei sortimentale fabricate ca urmare a restrîngerii resurselor alocate acestei subramuri în anii 80, limitării importului de substanțe intermediare şi de principii active ce nu puteau fi produse în țară;
- gradul redus de acoperire prin producție internă a grupelor şi subgrupelor terapeutice de bază;
- creşterea rapidă a necesarului intern de medicamente ca urmare a trecerii la tratarea unor maladii netratabile în trecut sau a unora noi care manifestă tendința de extindere în rândul locuitorilor;
- creşterea duratei medii de viată, ca expresie a ridicării calității vieții, ceea ce conduce, la extinderea continuă a segmentelor de populație cu un consum mare de asemenea produse;
- introducerea în consum a unor preparate farmaceutice cu proprietăți terapeutice superioare, reflectate corespunzător în costurile de producție şi, implicit, în prețurile acestora;
- caracterul de lungă durată al tendinței de creştere a consumului mondial de medicamente (se estimează că în ultimele două decenii ale acestui secol consumul, în expresie valorică, va creşte de circa 3,6 ori) ceea ce

asigură premise favorabile penetrării pe pieţele externe, cu condiţia creşterii competitivităţii produselor româneşti etc. Realizarea acestui obiectiv presupune redistribuirea resurselor alocate cercetării ştiinţifice din domeniul chimiei în favoarea celei chimico-farmaceutice, aceasta din urmă fiind subdimensionată în raport cu complexitatea sa. Totodată, se resimte necesitatea abordării selective a domeniilor de cercetare ştiinţifică chimico-farmaceutică, concomitent cu utilizarea unor pârghii economice pentru implicarea directă a cadrelor medicale în activităţile de testare şi promovare a utilizării produselor autohtone şi cu adâncirea cooperării ştiinţifice internaţionale. Acţiunile de cooperare internaţională vor trebui să vizeze ansamblul fazelor de lucru, începând cu cercetarea ştiinţifică fundamentală şi încheind cu omologarea şi comercializarea în comun a preparatelor farmaceutice pe pieţele externe.

Dezvoltarea în perspectivă a producţiei de articole cosmetice şi de produse de spălare are ca suport esenţial caracterul cronic al discordanţei dintre nivelul şi structura ofertei şi cele ale cererii pieţei interne. Prin prisma consumului mediu pe locuitor, România se situează în rândul ţărilor europene cu nivelurile cele mai scăzute.

Eforturile umane şi materiale implicate de dezvoltarea în ritmuri înalte a producţiei bunurilor chimice de uz individual se va justifica pe deplin nu numai din perspectiva socială. Prin intermediul acestor bunuri se asigură valorificarea superioară a resurselor autohtone de materii prime, contribuind astfel la modernizarea structurii româneşti, în direcţia asigurării caracterului preponderent intensiv al dezvoltării acesteia.

Articole din sticlă, porţelan şi faianţă

Producţia articolelor din sticlă, porţelan şi faianţă de uz individual evoluează în interdependenţă cu cea a altor bunuri împreună cu care alcătuiesc o ramură industrială omogenă. Restructurarea acestei ramuri în perspectivă este necesar să se facă prin evoluţia diferenţiată pe grupe de produse, pe următoarele, coordonate principale:

a. Pe termen scurt şi mediu, producţia de geamuri este necesar să fie limitată la cerinţele interne chiar cu riscul utilizării incomplete a capacităţilor de producţie existente. Utilizarea completă a acestora ar presupune promovarea exporturilor unor produse energo-intensive a căror competitivitate este redusă datorită, în principal utilizării unor procedee de fabricaţie uzate moral şi cu productivitate mult mai scăzută (Fourcault, Pittsbourgh şi Asahi) faţă de procedeul float. Pe termen lung, adîncirea cooperării internaţionale în producţie şi comercializare, îndeosebi prin asimilarea ultimului procedeu de fabricaţie menţionat, ar avea ca efect dezvoltarea producţiei proprii de geamuri în corelaţie cu cea a fabricaţiei de autovehicule, precum şi posibilitatea penetării pe pieţe externe pe un produs competitiv.

b. În cazul sticlăriei de ambalaj, direcția principală de acțiune o constituie asimilarea în fabricație a unor tehnologii cu performanțe superioare, concomitent cu intrarea în circuitul european a ambalajelor din sticlă. Spre exemplu producția lunară maximă obtenabilă cu ajutorul celei mai performante maşini existente în țara noastră pentru producția de butelii este aproape 2,6 ori mai redusă decât a unei maşini cu triplă picatură existentă în SUA. Simpla modernizare a dotării tehnice nu constituie o soluție în sine, deoarece aceasta ar conduce la depăşirea netă a cerințelor interne şi la crearea unor mari disponibilități pentru export, în condițiile în care produsul realizabil rămâne totuşi energo-intensiv.
c. Modernizarea structurii producției ramurii, în sensul creşterii gradului de valorificare a materiilor prime şi a energiei, ar fi posibilă pe seama dezvoltării sticlăriei de menaj. Potrivit unor estimații, ponderea sticlăriei de menaj în producția fizică de geamuri şi articole de sticlă realizate în prezent în țara noastră este de circa 5,5 ori mai mică decât cea pe care în valoarea acestei producții. Această direcție de acțiune va trebui să fie însoțită însă de orientarea prioritară a producției executate manual spre realizarea de produse care încorporează, într-o producție ridicată, creația artistică şi estetică, dat fiind faptul că aceste bunuri sunt solicitate pe piețele externe şi că în țara noastră s-a acumulat o tradiție apreciabilă în acest domeniu.
d. În domeniul ceramicii fine de menaj se conturează ca direcție principală de acțiune orientarea prioritară a eforturilor umane şi materiale spre modernizarea tehnologică de fond a fabricației. Spre exemplu, utilizarea, în alte țări, a unor tehnologii de ardere ultrarapide conduce la reducerea duratei ciclurilor de la 36-40 ore la 1-4 ore, concomitent cu creşterea de 12 ori a productivității muncii şi cu creşterea randamentului termic al cuptoarelor de la 30 – 35% la circa 80-85%. Menținerea procedeelor actuale de fabricație se va justifica numai în cazul în care volumul cerințelor pieței interne şi ale unor segmente de piețe externe pentru ceramica de tip artizanal vor asigura premisele unui avantaj economic comparativ.

Bunuri de folosință îndelungată

Această categorie de bunuri este extrem de eterogenă din perspectiva resurselor antrenate şi a complexității tehnice. Opțiunile privind dezvoltarea în perspectivă a producției de asemenea bunuri este necesar să fie formulate diferențiat pentru cele care au la bază prelucrarea masei lemnoase şi cele de înaltă complexitate tehnică.

Producția mobilierului din lemn va trebui să se dezvolte în concordanță cu cerințele specifice ale restructurării industriei de exploatarea şi prelucrarea lemnului, care are ca premisă esențială reducerea drastică a volumului masei

lemnoase exploatate pentru conservarea fondului forestier şi păstrarea echilibrului ecologic, impunându-se acțiuni convergente în următoarele direcții principale:

- restrângerea producției de bunuri obținute din fazele de prelucrare inferioare a masei lemnoase (lemne de foc lemn de mină, buşteni şi cherestea de foc etc.) şi a unora intermediare cu caracter ergointensiv (plăci aglomerate şi fibrolemnoasă, la un nivel compatibil cu cerințele economiei naționale. Concomitent evoluția în perspectivă a producției va trebui să aibă la bază modificarea structurii acesteia în favoarea grupelor de produse finale care asigură valorificarea superioară a masei lemnoase. Se are în vedere, în principal, producția de mobilier, subramura în care țara noastră dispune de capacități suficiente atât pentru satisfacerea cerințelor pieței interne cât şi pentru realizarea de exporturi, fiind recunoscută ca producătoare şi exportatoare tradiționale;
- relaxarea importurilor de compuşi chimici (adezivi, lacuri, etc.) şi de alte materiale auxiliare pentru care celelalte ramuri industriale din țara noastră nu oferă produse competitive. Opțiunea pentru asemenea orientare se justifică prin capacitatea subramurii de a-şi asigura autogestiunea financiar-valutară;
- stimularea creației estetice proprii prin intermediul unor pârghii economice va trebui să se reflecte în asigurarea concordanței dintre veniturile întreprinderilor producătoare, pe de o parte, şi nivelul calitativ şi competitivitatea mobilierului realizat, pe de altă parte. Acțiunile prin intermediul pârghiilor economice vor trebui să fie însoțite de deplasarea treptată a activității de creație estetică spre întreprinderile producătoare şi de asigurare a personalului de specialitate implicat în asemenea activități;
- stimularea prin pârghii economice a modificării structurii producției în favoarea seriilor mici de sortimente solicitate de piața internă şi la export, precum şi a sortimentelor modularizabile care corespund tendințelor de evoluție a cerințelor locuitorilor unor țări dezvoltate şi sunt realizabile în serii mai mari. Acțiunile în acest sens vor trebui inițiate concomitent cu alocarea de resurse valutare necesare diversificării formelor de comercializare pe piețele externe, inclusiv prin constituirea de rețele proprii de desfacere sau prin societăți mixte, eforturi justificate de volumul mare al exporturilor.

Dezvoltarea producției autohtone de bunuri de folosință îndelungată de înaltă complexitate tehnică (aparatura electronică audio şi video, bunuri electrocasnice, autoturisme etc.) se justifică, în primul rând, prin gradul redus de înzestrare al populației autohtone şi, implicit, prin volumul mare al cerințelor interne a căror satisfacere prin intermediul importurilor ar antrena eforturi valutare apreciabile. În al doilea rând, scara producției permite recuperarea eforturilor mari implicate de cercetarea ştiințifică din domenii de vârf. În al treilea rând, industria românească dispune de capacități mari de producție a

unor bunuri finale pentru crearea cărora au fost necesare eforturi investiționale şi financiar-valutare şi care nu pot fi dezafectate fără consecințe negative din punct de vedere economic şi social; în al IV rând, constituirea ofertei pentru piața internă în concordanță cu cererea solvabilă constituie o cerință majoră pentru asigurarea echilibrului financiar al reproducției.

De aceea, se preconizează:

- revitalizarea societăților mixte existente, constituirea altora noi, precum şi de atragerea de capitaluri străine în vederea modernizării capacităților de producție existente, supradimensionate față de cerințele pieței interne pentru toate bunurile de folosință îndelungată. Constituirea şi funcționarea unor societăți mixte de cercetare ştiințifică, producție şi comercializare ar asigura compatibilizarea dintre mărimea seriei de fabricație realizabilă în condiții de eficiență economică şi scara economiei;
- dezvoltarea selectivă a subramurilor industriale situate în amonte, concomitent cu adâncirea specializării şi cooperării internaționale în producția de repere, piese şi subansamble, corespunzător tendințelor care se manifestă pe plan mondial în fabricația de bunuri de mare complexitate tehnică. Această orientare se justifică prin restrângerea gamei de componente care nu poate fi acoperită din fabricația autohtonă în concordanță cu posibilitățile industriei naționale şi implică dezvoltarea schimburilor internaționale cu repere, piese şi subansamble precum şi alinierea la sisteme de standarde acceptate pe scară largă pe pietele externe;
- restrângerea gamei de produse finale în favoarea creşterii seriei de fabricație, implicit a eficienței economice a acesteia. Diversificarea ofertei pentru piața internă ar deveni posibilă nu numai pe baza producției autohtone ci, într-o proporție mult mai mare, prin schimburi economice echivalente cu asemenea bunuri;
- corelarea cercetării ştiințifice aferente produselor finale cu cea specifică subramurilor industriale situate în amonte, concomitent cu restrângerea frontului de cercetare în concordanță cu resursele umane şi materiale care se pot aloca la scara economiei româneşti. Compensarea restrângerii frontului de cercetare va fi posibilă prin adâncirea cooperării internaționale în acest domeniu în condițiile specializării pe obiective de cercetare care oferă posibilitatea realizării unui avantaj comparativ, luându-se în considerare tradițiile acumulate şi potențialul de cercetare ştiințifică existent.

6. Probleme privind restructurarea industriei siderurgice româneşti

Teodor POPESCU

În perspectiva sfărşitului de secol obiectivul principal al industriei siderurgice româneşti este asigurarea necesarului de metal pentru ramurile prelucrătoare, atât din punct de vedere calitativ cât şi cantitativ, în condițiile unei eficiențe economice sporite. Restructurarea acestei ramuri trebuie gândită pornind de la condițiile specifice siderurgiei româneşti, şi anume:

- gradul ridicat de dependență față de importul de materie primă, datorită atât dezvoltării extensive a siderurgiei naționale în perioada 1950-1989 - perioadă în care capacitățile de elaborare a oțelului au crescut de la circa 1,01mil. tone la circa 18,5 mil. tone -, cât şi tendinței de epuizare a rezervelor interne de minereu de fier şi cărbune cocsificabil, ponderea – importurilor de minereu de fier în totalul consumului a crescut de la circa 25% în 1950 la circa 90% în ultimii ani). Efortul valutar făcut de economia națională pentru asigurarea necesarului de materii prime minerale, metale şi combustibil a reprezentat în ultimii ani peste 50% din importul total al României:
- existența unor decalaje față de nivelul mediu pe plan mondial atât în ceea ce priveşte structurarea tehnologică de eliberare a oțelului cât şi nivelul tehnologiilor de fabricație (decalaj apreciat la 10-15 ani). Astfel, ponderea procedeelor de elaborare în totalul producției de oțel a fost, în România în ultimii 3 ani, de circa 52% oțel de convertizor, 16, 5% oțel electric şi 31,5% oțel Martin, față de 70-80% oțel de convertizor, 20-30% oțel electric şi 0-10% oțel Martin, pe plan mondial;
- competitivitatea relativ scăzută a produselor siderurgice româneşti pe piața mondială. Din analizele efectuate a rezultat că la un număr redus de produse prețul extern realizat a depăşit prețul intern complet de export.

După părerea noastră în următorii ani o atenție deosebită trebuie acordată modernizării sectorului primar elaborarea cocsului, fontei şi oțelului – datorită ponderii ridicate pe care stadiul primar de prelucrare o deține în volumul fizic total al producției siderurgiei (peste 60%), consumurile ridicate de materii prime, naturale şi energiei, influenței pe care calitatea şi eficiența producției rezultate în stadiul primar de prelucrare o au asupra fazelor din aval etc.

În domeniul fabricației consumului metalurgiei tehnologiei ce vor fi introduse trebuie să urmărească cu prioritate creşterea numărului de componenți recuperați din gazul de cocs, creşterea ponderii cărbunilor slab cocsificabil în şarjă de cocsificare şi îmbunătățirea caracteristicilor mecanice şi

chimice ale cocsului în condițiile creşterii eficienței economice a produsului de cocsificare. Printre tehnologiile de fabricare a cocsului a căror introducere şi\sau extindere trebuie avute în vedere menționăm: stingerea uscată a cocsului, utilizarea şarjelor mixte, utilizarea cocsului de petrol etc. Aplicarea acestor tehnologii creează posibilitatea obținerii unor efecte economice deosebite – reducerea perioadei de cocsificare cu 20-35% reducerea consumului de cocs la eliberarea fontei cu 10-15% şi utilizarea bunurilor huilelor slab cocsificabile.

În domeniul elaborării fontei şi, evoluția tehnologică va fi şi în continuare caracterizată, în esență, de creşterea capacității furnalului şi de utilizare a combustibililor auxiliari prin aceasta, urmărindu-se creşterea productivității şi reducerea consumului specific de cocs.

Principalele direcții de acțiune în domeniul elaborării fontei în România considerăm următoarele:

- introducerea şi extinderea la scara industriei siderurgice a tehnologiilor moderne – insuflarea prafului de cărbune, utilizarea de gaze reducătoare etc.;
- modernizarea fabricilor de aglomerare a minereurilor de fier şi a bateriilor de cocsificare ceea ce va permite îmbunătățirea calitativă a materiilor prime utilizate în procesul de elaborare a fontei;
- existența unor capacități de producție a prelucrării oțelului cu mult peste necesarul intern la o serie de sortimente cu grad redus de prelucrare-profile grele, table groase, etc. –al căror export nu este considerat oportun din punct de vedere economic.

În acelaşi timp, restructurarea siderurgiei româneşti va trebui să țină seama şi de principalele tendințe prezente în acest domeniu pe plan mondial. Astfel:

- industria siderurgică va continua procesul de adaptare permanentă la modificările pieței atât prin modernizarea capacităților existente şi închiderea celor devenite nerentabile cât şi prin acordarea de fonduri importante cercetării, ceea ce va permite înnoirea şi valorificarea la un nivel ridicat a produselor siderurgice, produse care să corespundă integral cerințelor formulate de sectoarele consumatoare de bază;
- cererea de oțel va fi puternic influențată atât de apariția de noi materiale-plastice, ceramice etc. –cu proprietăți superioare oțelurilor, cât şi de dezvoltare a microelectronicii care este în curs de a transforma radical întreaga infrastructură a numeroase inclusiv metalurgia ceea ce va duce însă într-un interval de timp relativ scurt, 10-15 ani, la scăderea notabilă a consumului de oțel, în special în țările industrializate;
- creşterea continuă a ponderii oțelurilor de calitate superioară va determina scăderea continuă a necesarului de oțel.

În concluzie pe plan mondial se poate anticipa creşterea continuă a calității oțelurilor concomitent cu menținerea la un nivel constant, sau chiar scăderea nivelurilor de producție în special în țările dezvoltate industrial mutații ce vor fi permise de modificările importante ce au loc atât în structura tehnologică cât şi în tehnologiile specifice din siderurgie în condițiile actuale din siderurgia națională şi ținând cont de tendințele ce se manifestă pe plan mondial, restructurarea siderurgiei româneşti face necesară o serie de acțiuni majore, integrate într-o concepție unitară, de largă perspectivă.

- scoaterea din exploatare a furnalelor de capacitate mică, sub 1000 m.c., caracterizate de indicatori tehnico-economici inferiori – în primul rând consumul specific de cocs care este de peste 600kg cocs/tonă fontă;
- dotarea furnalelor cu aparatură de măsură şi control suplimentară, în vederea creşterii volumului de informații necesar conducerii procesului prin calculator, realizându-se astfel un control riguros al parametrilor procesului, ceea ce va face posibilă evitarea unor deranjamente, în funcționarea furnalului, care conduc la scoaterea temporară din uz a acestuia.

În domeniul elaborării oțelului decalajul dintre siderurgia națională şi siderurgiile țărilor industrializate apare atât în ceea ce priveşte structura tehnologică pe procedee de elaborare cât şi la nivelul tehnologic al utilajelor şi tehnologiilor aplicate.

În perspectivă, menținând producția de oțel a țării la nivelul aparent din ultimii ani de 10-11 mil. tone/ani (care satisface cerințele economiei) poate fi realizată orientarea structurii tehnologice de elaborare a oțelului în aşa fel încât să se asigure creşterea eficienței economice în acest domeniu. Astfel cu eforturi apreciate la 25-30 miliarde lei se poate renunța treptat la procedeul Siemens-Martin prin înlocuirea parțială a capacităților corespunzătoare acestuia (circa 4,3 mil. tone oțel) cu convertizoare şi cuptoare electrice.

În domeniul elaborării oțelurilor în convertizoare cu oxigen este necesară extinderea utilizării tehnologiei cu postcombustie, a tehnologiei cu insuflare combinată prin bolta şi vatra convertizorului şi utilizarea de cocs mărunt în încărcătura.

Evident, prin scăderea producției de oțel va apare un excedent de capacități de prelucrare a oțelului, ceea ce va necesita efectuarea unor investigații în scopul identificării posibilităților de valorificare a acestora pe bază de contracte de cooperare şi colaborare internațională.

În vederea creşterii eficienței economice a siderurgiei naționale trebuie avute în vedere atât crearea de societăți mixte de producție şi comercializare cât şi servicii de tip processing. În acelaşi timp, considerăm a fi absolut necesară şi urgentă intensificarea eforturilor pentru înființarea de societăți mixte în domeniul extractiei şi prelucrării minereului de fier şi a cărbunelui cocsificabil în scopul creării premiselor necesare reducerii efortului valutar al țării.

În vederea creşterii eficienței economice şi a proceselor siderurgice şi reducerii potențialului poluant şi al acestora este necesară utilizarea unor materii prime, materiale şi surse energetice calitativ superioare, precum şi ridicarea gradului de prelucrare asupra produselor de proces, îndeosebi a celor rezultate în urma procesului de cocsificare a cărbunelui şi valorificării zgurilor de furnal şi convertizor. Un accent deosebit va trebui pus pe extinderea turnării continue şi a altor tehnologii moderne de elaborare şi prelucrare a oțelului ceea ce va permite reducerea consumurilor de materii prime, materiale şi energie.

Din punct de vedere al eficienței economice considerăm de mare oportunitate renunțarea la fabricarea în țară a unor produse metalurgice a căror asimilare şi/sau fabricare necesită eforturi materiale incomparabil mai mari decît importarea acestora (îndeosebi în domeniul echipamentului nuclear, a construcțiilor de aeronave etc.)

7. Puncte de vedere privind restructurarea industriei construcțiilor de maşini

Olga MIHĂESCU
Victor PLATON

Dezvoltarea în continuare a industriei construcțiilor de maşini din țara noastră trebuie să fie făcută ținându-se seama de o serie de caracteristici manifestate în dezvoltarea ei de până acum ca şi de obiectivele strategice proprii sau ale întregii economii. Dintre cele mai importante trăsături specifice acestei ramuri amintim următoarele:

- ponderea mare, în structura ramurii, a industriilor producătoare de maşini şi utilaje simple, ca şi insuficienta reprezentare a unora de mare însemnătate pentru asigurarea populației cu maşini şi unelte agricole, bunuri de folosință îndelungată, piese de schimb etc.,
- lipsa de competitivitate a produselor şi proceselor de producție datorată diversificării excesive, calității necorespunzătoare (îndeosebi a unor categorii de subansamble şi repere din industria orizontală), costurilor ridicate de producție şi deteriorării condițiilor de comercializare;
- existența unor dotări excesive valoric ca urmare a unei politici de investiții unilaterale care în final a determinat o subutilizare a unor însemnate capacități;
- dezvoltarea tehnologică insuficientă, realizată pe baze tradiționale, care a creat o dependență aproape exclusivă de oțel şi de alte produse metalice fără a lua în considerație şi variante alternative;
- favorizarea dezvoltării întreprinderilor mari, puternic integrate, în detrimentul celor mici şi mijlocii specializate organologic şi/sau tehnologic

ceea ce a condus la apariția unor mari dezechilibre între întreprinderi din punct de vedere al potențialului economic, în general:

- realizarea produselor specifice industriei construcției de maşini cu costuri mari de fabricație, ponderea cea mai ridicată având-o cele materiale (75-80%):
- lipsa unor pîrghii economice sau mecanisme de autoreglare a finanțării ramurii;
- pregătirea defectuoasă a forței de muncă care în multe cazuri nu corespunde ca structură socio-profesională imperativelor utilizării sistemelor flexibile de fabricație sau a altor sisteme moderne de producție.

Ținând seama de aceste caracteristici este necesară adoptarea unor măsuri care să asigure funcționarea stabilă a economiei până la elaborarea unor programe de restructurare.

Astfel, pe termen scurt trebuie asigurată menținerea fabricației actuale în funcție de cerințele exprese ale economiei naționale şi de contractele de export existente, cu întărirea obligației furnizorilor de materiale, subansamble, piese etc. de a le asigura în structura sortimentală şi la parametri tehnici solicitanți. În paralel, este necesar să se asigure întreprinderilor fonduri sau chiar credite valutare pentru achiziționarea din import a unor materiale, piese, subansamble (importuri de completare) care nu se produc în țară sau nu sunt acceptate de beneficiari datorită calității necorespunzatoare. Fondurile sau creditul valutar să se acorde în funcție, îndeosebi, de posibilitățile de export, şi, totodată, de disponibilitățile valutare ale economiei naționale, fără dobândă pe o perioadă limitată de timp în cazul creditului. La exportul în țările membre ale CAER şi în alte țări cu care există acorduri de clearing, se va urmări epuizarea posibilităților de asigurare a importurilor de completare din țări socialiste cu performanțe ridicate în domeniile respective, evitându-se transferul de devize vest în devize est. Considerăm că, în această perioadă, nu este indicat să se aprobe importuri pentru dezvoltarea bazei tehnice ci numai pentru unele completări care condiționează direct realizarea produselor cu desfacerea asigurată.

Totodată este ncesar ca în perioada actuală să se asigure o mare atenție realizării de piese de schimb şi produse de industrie orizontală în cantitățile şi specificațiile cerute de beneficiar în aceeaşi ordine de prioritate se înscrie şi realizarea de maşini, utilaje şi instrumentar de uz gospodăresc pentru satisfacerea cerințelor manifestate deja sau ce se vor manifesta în curând pentru asigurarea dotării unităților de industrie mică sau de altă ramură sau de altă natură ce vor apărea ca urmare al reglementării liberei inițiative, ca şi a producătorilor individuali din agricultură.

De un real interes pentru conturarea programelor de restructurare, în perspectiva ramurii este, în această perioadă, diagnosticarea cât mai corectă a potențialului economic al unităților economice din cadrul fiecărui domeniu al ramurii (deci, a situației volumului şi gradului de utilizare a capacităților de

producție, a bazei tehnico-materiale, a fondurilor de CD, valutare, financiare, a forței de muncă), a profilului de fabricație a acestora, gamei sortimentale a produselor fabricate, nivelului performanțelor tehnice şi a calității acestora, poziției față de realizările şi tendințele progresului tehnic mondial în domeniu, a nivelului tehnologiilor generale şi specifice fiecărui domeniu, distanța față de situația de pe plan mondial, implicațiile asupra eficienței economice, a competitivității internaționale a produselor, în ceea ce priveşte volumul exportului şi dinamica acestuia, nivelului prețurilor externe pe produse şi pe unitatea de performanță comparativ cu situația competitorilor străini, gradul de pătrundere pe piețele străine şi posibilitățile de menținere şi lărgire a acesteia etc, ca şi raporturile dintre eficiența externă şi cea internă a fabricațiilor.

În cadrul diagnosticului trebuie dezvoltate corespunzător analizele realiste ale situației economico-financiare şi a eficienței ramurii; în aprecierea capacității de autofinanțare şi susținere a propriei dezvoltări, considerăm util să se utilizeze în analize intregul volum al rezultatelor financiare obținute (deci, înainte de repartizarea acestora conform dispozițiilor legislative în acest domeniu) ca şi fondul de amortizare existent.

În cadrul perioadei de tranziție (estimată la 5-10 ani pentru industria construcțiilor de maşini) se apreciază că strategia restructurării şi dezvoltării ramuri trebuie să aibă în vedere:

1. Modernizarea structurii ramurii, atât prin modificarea contribuției subramurilor şi domeniilor actuale la realizarea producției totale, pe baza unei strategii de specializare națională în unele domenii, cât şi prin modificarea structurilor microindustriale a fiecărui domeniu în parte.

Selectarea domeniilor de specializare națională din cadrul construcției de maşini trebuie să se facă ținându-se seama de acumularea de know-how şi de dotarea cu factori de producție, pe de o parte, şi pe baza analizei fazei din ciclu de viață în care se află producția acelor produse sau grupe de produse în momentul deciziei şi perspectivele acesteia pe de altă parte. Selectarea crenelurilor de specializare națională la nivelul microeconomic este relativ simplă, constând în alegerea pentru fabricație a acelor produse care se află în faza putenic ascendentă din ciclul de viață. La nivelul macroeconomic, această selecție se realizează concret prin stabilirea de creşteri mai rapide ale producției unor grupe de produse sau domenii de fabricație în funcție de faza din ciclul de viață în care se află.

Analizele anterioare ale colectivului de cercetare şi amplele comparații internaționale efectuate permit următoarele sugestii cu privire la dezvoltarea în continuare a subramurilor[x)] şi grupelor de produse din cadrul industriei constructoare de maşini în perspectivă:

[x)] În prezentul material grupele de produse sunt integrate în subramuri după clasificarea internațională ISIC.

a. În subramura producatoare de produse metalice se va continua fabricația numai pentru satisfacerea cerințelor producțiilor de maşini şi materiale complexe şi a construcțiilor (o mare parte din obiectivele ei concrete putând fi trecute pe seama întreprinderilor din industria mică), fiind, în acelaşi timp, unul din primele domenii din ramura unde se poate trece la privatizarea întreprinderilor.

b. Subramura industrială de construcții de maşini neelectrice va fi restructurată în funcție de cerințele specifice fiecărui domeniu de utilizare şi de mutațiile determinate de progresul tehnic contemporan la nivelul acestora prin continua şi marcanta decuplare a dezvoltării economice de baza de materii prime şi prin tendința de reducere a numărului de echipamente folosite, în paralel cu sporirea substanțială a performanțelor acestora. În cadrul strategiei proprii de dezvoltare se va avea în vedere:

– Industria de maşini-unelte să se restructureze în asa fel încât să satisfacă orice cerintă de maşini-unelte individuale în limita capabilității tehnice de care dispune în prezent şi să evolueze către transformarea progresivă în fabricații la comandă de centre de prelucrare, celule flexibile de prelucrare şi, în ultimă instanță, de sisteme flexibile de fabricație. Având în vedere faptul că potențialii beneficiari interni sunt, îndeosebi, producătorii de autovehicole, maşini şi utilaje pentru construcții şi lucrări publice, tractoare şi maşini agricole, material rulant, aeronautică şi maşini-unelte, reorientarea preconizată este oportună din punct de vedere economic numai dacă industria de maşini-unelte națională este în masură să se ridice la nivelul producătorilor din țările dezvoltate atât în ceea ce priveşte performanțele tehnice cât şi prețurile cu care le realizează.

În ceea ce priveşte producția de roboți industriali, extinderea utilizării sistemelor flexibile de fabricație şi lipsa de rentabilitate a producerii acestora pe plan mondial fac inoportuna din punct de vedere economic crearea unei astfel de industrii în țara noastră.

– Industriile de utilaje tehnologice se vor dezvolta în consens cu cerințele de modernizare a tehnologiilor din domeniile utilizatoare şi cu posibilitățile de creştere a gradului de utilizare a capacităților de producție mari existente în aceste domenii prin angajarea de mari obiective complexe realizate de alți producători de pe plan mondial, prin exportul direct de utilaje sau părți, prin cooperarea în domeniul cercetării – dezvoltării acestor domenii etc.

Astfel, în domeniul utilajului energetic, pe lângă continuarea fabricării de echipamente clasice de puteri medii şi mici necesare în continuare economiei naționale – dar la un nivel al parametrilor tehnici şi funcționali care să permită asigurarea unor obiective complexe de referință-ar trebui să se diversifice

oferta prin realizarea de instalații şi echipamente pentru sisteme energetice cu randamente ridicate (45-50%) şi nepoluante.

În domeniul utilajului petrolier, este necesar ca orientarea dezvoltării producției să se facă ținând seama de saturarea pieței internaționale de instalații clasice şi de existența unei cerințe relativ limitată de instalații pentru exploatarea petrolului în condiții extreme pentru satisfacerea căreia se manifestă o puternică concurență. În ceea ce priveşte utilajul minier, realizarea producției naționale în funcție de condițiile geominiere specifice, gradul redus de mecanizare – automatizare etc. determină corelarea strânsă a perspectivelor acestei fabricații de cea a industriei extractive din țara noastră.

În producția de utilaj metalurgic în perspectivă trebuie ținut seama de existenta unor mari capacități de producție, pe de o parte, şi a unor rezerve mari de capacitate în sectoarele de prelucrare la cald în întreaga economie, pe de altă parte. Această situație impune sporirea eforturilor pentru exportul de utilaj metalurgic – direct sau încorporat în obiective complexe -, pentru găsirea de soluții de cooperare internațională în utilizarea capacităților existente, de prestare de servicii tehnologice pentru alte țări etc., urmând ca, în perspectivă, volumul producției să se restrîngă iar excedentul de capacitate să fie reprofilat către reparații – modernizări în acelaşi domeniu sau către alte domenii. În linii generale, această orientare este comună şi industriei de utilaj chimic.

În domeniul utilajului alimentar şi frigorific, relansarea dezvoltării industriei alimentare va asigura o piață internă sporită ca volum şi modificată structural, prin accentuarea cererilor de utilaje pentru introducerea masivă a biotehnologiilor, a tehnologiilor care folosesc mai puțin resurse materiale şi energetice (microunde, radiații etc.), puternic automatizate şi electronizate.

- Industriile de tractoare şi maşini agricole se vor dezvolta la nivelul capacităților existente, în acest domeniu urmând a se opera importante modificări structurale ale producției, în conformitate cu noile cerințe ale agriculturii naționale (determinate de apariția producției pe loturi de mici dimensiuni) şi cu posibilitățile de export (chiar dacă acestea se manifestă în legătură cu produse de mai mică complexitate). În acelaşi timp, este necesar să se intensifice eforturile de export de concepție, tehnologie, capacități, în țările în curs de dezvoltare şi subdezvoltate, continuând tradițiile existente în aceste domenii.

c) În cadrul subramurii industriale a mijloacelor de transport, pentru anumite domenii se va limita dezvoltarea în perspectivă datorită stagnării sau saturării pieței interne şi existenței unor restricții din ce în ce mai severe pe cele externe. Astfel, în domeniul autoturismelor trebuie studiată oportunitatea de a restrânge gama tipologică a autoturismelor de oraş fabricate în țară paralel cu reluarea cooperărilor cu firmele licențiatoare sau stabilirea unora noi pentru utilizarea capacităților existente.

în domeniul autovehiculelor utilitare sunt necesare măsuri urgente de cooperare internațională, fabricația acestora având un mare grad de difuzare

internațională, în timp ce la nivelul concepției şi montajului există o mare concentrare.

Măsurile de cooperare trebuie să aibă în vedere şi tehnologiile de fabricație, acestea fiind, în general, cunoscute şi disponibile dar implică o mare concentrare de capital şi prezintă tendințe marcante de înoire.

În domeniul construcțiilor navale, dată fiind saturarea pieței interne şi existența unei supracapacități în continuă creştere a flotei mondiale active, se vor depune eforturi pentru reorientarea activității în cadrul capacităților mari existente către service internațional (reparații), producția de nave tehnice, de pescuit, de platforme marine de exploatare a țițeiului.

În legătură cu domeniul industriei aeronautice este posibilă o dezvoltare accelerată a producției în cadrul capacităților de producție existente, recent modernizate din punctul de vedere al dotărilor tehnice şi tehnologiilor de fabricație, în condițiile realizării unor largi cooperări internaționale cu consorțiile constructoare de avioane de pe plan mondial şi a extinderii activității de service (remotorizarea avioanelor cu instalații de propulsie Rolls-Royce).

2. Stabilirea unor ritmuri de dezvoltare accelerată a domeniilor de specializare națională şi sprijinirea de către stat a asigurării condițiilor pentru dezvoltarea corespunzătoare a potențialului de C-D, uman, tehnic, tehnologic, material, financiar şi valutar necesar pentru susținerea creşterilor preconizate în aceste domenii.

Sprijinirea de către stat a domeniilor de specializare națională din construcția de maşini se poate face prin: acordarea de credite cu dobândă variabilă (inclusiv valutare); lansare de comenzi de stat sau guvernamentale; acordarea de subsidii pentru încurajarea exportului; stabilirea de bariere vamale protecționiste, care să se diminueze în timp, pe masură ce industria respectivă devine competitivă.

3. Modernizarea structurilor microindustriale a fiecărui domeniu (îndeosebi, a celor de specializare națională), atât prin înnoirea gamei sortotipodimensionale a produselor realizate, cât şi a produselor propriu-zise, în conformitate cu tendințele progresului tehnic contemporan, prin: încorporarea de microelectronică în produs; reducerea greutății unității de performanță: ridicarea performanțelor tehnice la nivelul exigențelor utilizatorilor; încorporarea de materiale noi, cu proprietăți fizico-chimice superioare şi cu prețuri mai reduse etc.

În paralel, pentru a reduce efectele economice negative induse de tendințele de creştere mai rapidă a prețurilor maşinilor şi utilajelor noi față de sporul de performanțe funcționale asigurat sunt necesare măsuri corespunzătoare în ceea ce priveşte mecanismul de stabilire a prețurilor acestora, ca şi în reglementările legislative cu privire la stabilirea gradului de noutate al produselor. Bineînțeles, propunerea este valabilă pînă la modificarea regimului de vânzare dirijată a produselor acestei ramuri, care constituie mijloace de

producție şi care nu sunt supuse legilor cererii şi ofertei şi, într-o oarecare măsură, nici a legii valorii datorită neexistenței unei piețe a acestora.

4. Stabilirea unor largi cooperări pe planul cercetării ştiințifice şi dezvoltării tehnologice, al producției şi comercializării produselor finale din domeniile de specializare națională, în paralel cu creşterea gradului de internaționalizare a activităților de cercetare, producție şi comercializare în domeniul industriei orizontale corespunzătoare.

5. Păstrarea în proprietatea de stat a unităților din industriile de specializare naționalizare şi a celor din industria orizontală care realizează subansamble specializate şi dirijarea limitată a dezvoltării acestora (prin planificarea orientativă). În paralel, se va lărgi treptat autonomia unităților în orientarea dezvoltării, în asigurarea resurselor materiale, tehnice şi tehnologice, financiare şi valutare necesare dezvoltării, în desfacerea produselor prin stabilirea de relații directe cu partenerii din străinătate.

Având în vedere implicațiile negative pe planul utilizării capacităților de producție, indicilor de valorificare a materiilor prime şi eficienței, a integrării capacităților de prelucrare primară în unități de mari şi foarte mari dimensiuni, cu grad redus de specializare, se propune autonomizarea acestora. De asemenea, dat fiind gradul redus de adaptabilitate la modificarea cererii, lipsa de flexibilitate, problemele sociale şi implicațiile negative asupra costurilor a regiilor de secție şi de întreprindere pe care le prezintă intreprinderile mari şi foarte mari ce domină structura dimensională a unităților din industria construcțiilor de maşini, se propune „desfacerea” acestora după specificul tehnico-tehnologic şi al profitului de fabricație al secțiilor care le compun.

În felul acesta, se asigură şi accentuarea caracterului de industrie de montaj a industriei construcțiilor de maşini, pe care această ramură îl are de multă vreme pe plan mondial, că şi premisele eficientizării mai rapide a activității datorită sporirii gradului de cointeresare a colectivelor de muncă în rezultatele activității economico-productive.

Unitățile din domeniile ce nu fac parte din categoria celor de specializare națională ca şi a celor din industria orizontală de uz general pot fi supuse experimental funcționării pe principii de economie de piață, prin trecerea în proprietatea unor întreprinzători particulari – fie pe baza vânzării, fie a restituirii treptate a valorii acestora – sau prin cedarea dreptului de folosință pe perioadă limitată etc.

8. Probleme privind restructurarea şi dezvoltarea industriei electronice, electrotehnice şi informatice

Elena PELINESCU

Analizele efectuate în perioada 1980-1989 în cadrul unor studii de cercetare au relevat că:

- Structura de producţie a industriei electronice, electrotehnice şi informatice este dominată de grupele de produse: mijloace de automatizare, echipamente de electronică industrială şi profesională, motoare electrice, cabluri şi conductori electrici, aparat electric de joasă tensiune şi sisteme de calcul; bunurile de larg consum şi-au diminuat ponderea în structura acestor industrii ca urmare a orientării prioritare spre producţia de echipamente şi produse intermediare.
- Exportul unor grupe de produse din aceste industrii a cunoscut o tendinţă de scădere (mijloace ale tehnicii de calcul, radioreceptoare etc.) în timp ce la alte produse a crescut (televizoare alb-negru şi color, mijloace de automatizare etc.); de remarcat că România oferă la export, în cadrul schimburilor cu ţările membre ale CAER doar 5 tipuri de componente comparativ cu 27 oferite de R.D. Germană, 37 Cehoslovacia, 25 Polonia deţinând cea mai mică pondere (0,3% comparativ cu 6,7 % Cehoslovacia şi 5,4% R.D.Germană) în exportul (fizic) total de componente al ţărilor membre ale CAER.
- Decalajele privind calitatea şi nivelul parametrilor tehnico-funcţionali ai produselor, în special, electronice se datorează rămânerilor în urmă în domeniul tehnologiilor; se menţionează că, în ţările socialiste s-au facut eforturi mari de eliminare a acestor decalaje prin achiziţionarea de licenţe – de exemplu, în Bulgaria s-a achiziţionat licenţa pentru unităţi de discuri flexibile de 5 ¼ şi 3 inch. ce vor fi realizate într-o fabrică complet robotizată a cărei investiţie a fost de 150 milioane dolari; R.D. Germană a achiziţionat o unitate de producţie de componente microelectronice de 300 milioane dolari etc.; calitatea necorespunzătoare a unor materii prime şi materiale electronice şi electrotehnice influenţează, de asemenea, negativ nivelul parametrilor tehnico-funcţionali şi calitatea produselor electronice şi electrotehnice româneşti.
- Capacităţile de producţie existente sunt, în general suficiente, prezentând chiar disponibilităţi în unele domenii din industria electrotehnică (mai ales domeniul cablurilor şi conductorilor, aparataj electric etc.). Excepţie fac capacităţile din industria de componente şi unele bunuri de larg consum subdimensionate în raport cu cerinţele.
- Potenţialul de cercetare-dezvoltare a acestor domenii (electronică, electrotehnică, informatică) este insuficient comparativ cu viteza de

inovare a acestor domenii pe plan mondial şi cerința de eliminare a decalajelor înregistrate în țara noastră în ultimul deceniu; asimilarea, fără discernământ a unui număr mare de produse a condus la disiparea eforturilor de cercetare-dezvoltare.

- Industriile chimică, metalurgică, de construcții de maşini nu sunt în masură să asigure ca structură şi volum necesarul de materii prime, materiale, echipamente de care are nevoie, în continuare, industria electronică şi informatică, ceea ce implică apelarea la import pentru o serie de resurse materiale, tehnologii, utilaje specifice.

Pe termen scurt şi mediu sunt necesare următoarele măsuri de restructurare şi dezvoltare a industriei electronice, electrotehnice şi informatice:

- Promovarea principiului dezvoltării selective a susținerii acelor grupe de produse ce au posibilități de desfacere, au asigurate condiții tehnico-materiale corespunzătoare pentru fabricare şi înregistrează cele mai reduse decalaje de nivel tehnic şi calitativ. Pe această linie se înscrie dezvoltarea prioritară a producției bunurilor de larg consum electronice şi electrotehnice pentru care există o piață internă a cărei cerințe sunt neacoperite dar şi posibilități de export.

- Orientarea prioritară a producției produselor electronice şi electrotehnice intermediare spre consumul intern pentru realizarea unor produse complexe, ce pot asigura o valorificare superioară a resurselor naturale şi umane atât pe piața internă cât şi, îndeosebi, la export (astfel, este mai eficient să se promoveze exportul de motoare electrice, decât cel de conductori de bobinaj).

- Dezvoltarea prioritară a industriei de componente electronice prin achiziționarea de tehnologii şi ridicarea la un nivel superior a fabricațiilor de componente electronice pasive, a unor componente electronice de mare putere pentru care țara noastră are o bogată experiență (inclusiv în concepție), permiterea importului de materii şi materiale (substanțe pure şi ultrapure, materiale electronice etc.) care au fost asimilate la un nivel tehnic şi calitativ necorespunzător, influențând negativ calitatea şi parametrii tehnico-funcționali ai produselor finale.

- Renunțarea la fabricarea în țară a acelor materii prime şi materiale electronice care nu se pot obține la parametrii tehnici şi de calitatea corespunzătoare exigențelor acestor industrii şi aducerea lor din import.

- Susținerea dezvoltării industriei informatice, electronice şi electrotehnice pe bază unor largi acțiuni de cooperare economică internațională şi stimularea organizării unor societăți mixte.

- Participarea largă la programe bilaterale sau multilaterale de colaborare tehnico-ştiințifică în scopul eliminarii decalajelor existente.

- Organizarea unor rețele de şcolarizare a utilizatorilor pentru a se asigura folosirea corectă atât a componentelor cât şi a echipamentelor electronice.

- Crearea unor forme organizatorice adecvate stimulării creației şi introducerii rapide în producție a acestor rezultate, de forma parcurilor ştiințifice.

- Stimularea şi sprijinirea industriei de programe în cadrul industriei de mijloace ale tehnicii de calcul; crearea cadrului organizatoric adecvat.

9. Cu privire la restructurarea industriei chimice

Nicoleta HORNIANSCHI

La conturarea pe termen scurt şi a orientărilor pentru perioada de tranziție şi de perspectivă a activității de reconstrucție şi restructurare pe principiile rentabilității şi eficienței a chimiei şi petrochimiei româneşti s-au avut în vedere urmatoarele premise:

- Industria chimică şi petrochimică dispune în prezent potrivit estimărilor ministerului de resort, de circa 1108 instalații principale, dintre care: 327 funcționează la capacitatea proiectată, 260 se aproprie de 90% din aceasta, 178 lucrează cu 80% din capacitatea de proiect, 211 utilizează între 50 şi 80%, 90 de instalații funcționează cu mai puțin de jumătate din potențialul productiv, iar alte 34 nu produc deloc. Cauzele acestei situații rezidă, în principal în neasigurarea materiilor prime, materialelor şi energiei necesare ca şi în lipsa pieselor de schimb şi a unor utilaje chimice ce nu au putut fi asimilate şi produse în țară de către unitățile industriei construcțiilor de maşini.

- Capacitățile de producție existente şi în curs de realizare sau modernizare sunt capabile să satisfacă majoritatea cerințelor economiei naționale la nivelul anului 1990, şi, în bună parte, la orizontul anului 2000, cu excepția fabricațiilor încă nedezvoltate (produse ale biotehnologiilor, catalizatori, reactivi, metale rare şi ultra pure).

- Potențialul de C+D, deşi important (circa 20000 de persoane) fiind necorespunzator orientat, în special, către asimilarea de produse şi tehnologii în detrimentul cercetării fundamentale şi elaborării de produse şi tehnologii originale şi dispunând de o dotare incompletă şi documentare precară nu se găseşte în situația de a rezolva integral cu forțe proprii, gama largă de probleme pe care le ridică restructurarea industriei chimice şi petrochimice pe baza rentabilității şi eficienței.

- Forța de muncă din ramura analizată se caracterizează pentru domeniile tradiționale ale chimiei şi petrochimiei, printr-o experiență şi un nivel de competență ridicat ce îi conferă disponibilități de export (asistență tehnică etc.) fiind însă insuficient pregătită pentru domeniile noi (bioinginerie, radiochimie etc.)

Pornind de la aceste premise şi ținând seama de situația concretă, ştiințifico-tehnică şi economică, a diferitelor subramuri şi fabricații din industria

chimică şi petrochimică, bine cunoscută specialiştilor din fiecare domeniu în parte, apreciem că pot fi evidenţiate câteva măsuri comune, aplicabile celor mai multe dintre ele şi care ar putea constitui puncte de plecare în procesul de restructurare şi reorientare a activităţii acestei ramuri în viitor.

a) Acţiuni pe termen scurt, având drept principal obiectiv evitarea destabilizării economiei în perioada imediat următoare:

- Asigurarea condiţiilor economice concrete, normale, de funcţionare a tuturor întreprinderilor chimice şi petrochimice în ceea ce priveşte aprovizionarea cu materii prime şi materiale, energie, piese de schimb etc. la nivelul cerinţelor reale ale realizării producţiei.

- În situaţia în care asigurarea climatului economic normal, menţionat mai sus, nu este posibilă pentru toate sectoarele şi instalaţiile în funcţiune (aceasta depăşind posibilităţile actuale ale economiei naţionale) – este, cred, oportună evaluarea implicaţiilor imediate, în special pe planul forţei de muncă dar nu numai, a trecerii lor temporare în conservare şi găsirea soluţiilor concrete, accesibile de rezolvare a problemelor ce apar, astfel încât aceste treceri în consevare să nu producă dereglări în lanţ a altor sectoare economice, fenomen care, propagându-se în lanţ, ar fi apoi greu de eliminat. Am considerat necesară asocierea la noţiunea de „conservare" a cuvântului „temporar" întrucât capacităţile destinate acestui tratament ar putea deveni în alte condiţii tehnico-economice rentabile şi deci posibil de repus în funcţiune.
- Reevaluarea competenţelor în activitatea productivă a întreprinderilor astfel încât în punctele cheie ale producţiei să fie utilizaţi cei mai buni specialişti iar sectoarele economice să desfăşoare o muncă creativă bazată pe stimularea iniţiativei personale fiecărui economist pentru rezolvarea diverselor greutăţi şi neajunsuri cu care se confruntă întreprinderea. Realizarea acestui climat economic de desfăşurare a producţiei mi se pare absolut necesară pentru a putea evalua corect eficienţa sau ineficienţa proceselor de producţie de la nivelul unei instalaţii, secţii, uzine etc. Asigurarea continuităţii proceselor de producţie la parametrii funcţionali optimi ar conduce cu siguranţă la obţinerea produselor cel puţin de calitatea proiectată, realizându-se deci conformanţă faţă de documentaţiile tehnice şi ar permite, concomitent, sesizarea punctelor nevralgice ale proceselor de producţie unde ar trebui să se intervină pentru atingerea obiectivelor eficientizării activităţii productive.
- Evidenţierea posibilităţilor de export a unei părţi de forţă de muncă din industria chimică şi petrochimică devenită disponibilă ca urmare a trecerii în conservare a unor capacităţi de producţie sau sistării unor investiţii, în condiţii avantajoase pentru cei care ar dori să lucreze în străinătate.
- Efectuarea unor analize obiective, multicriteriale, bazate pe adevărul faptelor, a situaţiei din fiecare subramură în parte, din fiecare întreprindere, secţie şi instalaţie în vederea evaluării corecte a eficienţei econo-

mico-sociale şi a exportabilității rezultatelor activității lor deci în industria chimică şi petrochimică se pune cu acuitate problema reevaluării disponibilităților de export astfel încât să se elimine practica de a se exporta produse intermediare (ca de exemplu, acrilonitril, diverse tipuri de materiale plastice, de fire şi fibre chimice etc.) ce pot fi prelucrate în continuare pentru realizarea de produse finale cu desfacere asigurată pe piețele externe (la prețuri net superioare produselor intermediare din care provin) şi pentru a căror obținere există în țară capacități de producție ce depăşesc necesarul intern. Plecând de la această cerință se impune corelarea sarcinilor de export ale diferitelor sectoare de activitate, acordându-se prioritate exportului produselor rezultate din fazele de prelucrare avansată a materiilor prime (caracterizate printr-o valoare unitară şi eficiență ridicată-medicamente, cosmetice, produse prelucrate din materiale plastice speciale, produse prelucrate din cauciuc etc.).

- Deblocarea importurilor de materii prime şi materiale şi, în special, a importurilor de completare (aditivi, stabilizatori, produse farmaceutice, cauciuc natural etc.), necesare realizării unor produse prin al căror export se recuperează integral cheltuielile valutare efectuate (obținându-se şi un aport valutar net corespunzator) sau/şi care contribuie la eliminarea unor eforturi valutare cu mult mai importante pe care alte ramuri ale economiei naționale ar fi obligate să le facă pentru importul unor produse finite pentru care există condiții de obținere în țară.
- Reaprecierea rolului reclamei comerciale în interiorul şi, mai ales, în exteriorul țării ca forțe motrice a promovării produselor chimice şi petrochimice româneşti, pentru popularizarea calităților şi stimularea activității întreprinderilor în direcția sporirii performanțelor produselor realizate. Este cu deosebire cazul cosmeticelor, medicamentelor originale, detergenților dar şi a altor produse chimice, de bună calitate, ce ar putea fi promovate pe piața mondială.
- Promovarea consecventă a liberei initiative a întrepriderilor în stabilirea şi înnoirea nomeclatorului şi gamei produselor fabricate în concordanță cu posibilitățile proprii şi cerințele realizării unei producții eficiente având desfacerea asigurată atât pe piața internă cât şi pe cea externă.
- Reevaluarea rolului ambalajelor şi prezentării, în special, a acelor produse chimice ce vin în contact direct şi nemijlocit cu cumpărătorul individual (medicamente, săpunuri, detergenți, cosmetice, articole de uz casnic, produse din categoria lacurilor şi vopselelor pentru neprofesionişti, jucării, articole de papetărie etc.). În vederea sporirii competitivității acestora, precum şi crearea condițiilor concrete propice realizării unui service corespunzator, domeniu în care marile firme chimice exportatoare de lacuri şi vopseluri, coloranți şi pigmenți, produse prelucrate din cauciuc şi din materiale plastice, pesticide şi îngrăşămînte chimice etc. fac eforturi deosebite.

b) Orientări pentru perioada de tranziție

- Redimensionarea producției unor subramuri şi grupe de produse care înregistrează tendințe clare de saturare pe piața internă şi pe cele externe sau care în condițiile producției interne nu pot fi competitive, în principal, din considerente geoeconomice (ca, de exemplu materialele plastice de uz general, combustibil petrolier, îngrăşămintele fosfatice şi potasice etc. – produse provenite din materii prime obtenabile la prețuri prohibitive comparativ cu țările care dispun din abundență de resursele naturale corespunzătoare).

Apreciem, totuşi, că la luarea deciziilor de sistare a unor investiții în derulare trebuie avute în vedere stadiul în care se află acestea (ponderea lucrărilor executate în totalul valorii de investiții), eventualele alternative de reorientare a lor în scopul fructificării valorilor materiale şi umane înglobate în obiectivele parțial sau integral realizate ca şi utilizarea tuturor posibilităților oferite de diferitele forme de cooperare şi de colaborare cu terți în scopul eficientizării unora dintre aceste investiții şi exploatării lor ulterioare în condiții reciproc avantajoase.

- Innoirea tehnologică a acelor fabricații de produse chimice şi petrochimice capabile să-şi asigure autogestiunea valutară, inclusiv pe baza importului de tehnologie, utilaje sau/şi echipamente în condițiile în care celelalte domenii industriale sau de CS-DT din țară nu le pot asigura la performanțe similare cu cele ale produselor şi serviciilor comercializate pe plan mondial.

- Intensificarea cooperării internaționale, în cercetare, producție şi comercializare pentru realizarea şi valorificarea unor produse de înaltă complexitate pe baza unor eforturi financiare, investiționale, umane etc. conjugate astfel încât ordinul de mărime al acestora să nu depăşească posibilitățile economiei româneşti. Alegerea şi oferirea la export a acelor produse competitive atât din punct de vedere calitativ cât şi economic, utilizând pentru aprecierea nivelului de competitivitate prețul extern obținut de produsele româneşti şi de cele similare străine pe aceleaşi piețe, în condiții comparabile de ofertare.

- Valorificarea subproduselor rezultate din procesele de fabricație pe baza adoptării celei mai eficiente filiere de prelucrare (în interiorul aceleiaşi ramuri industriale sau/şi în alte ramuri şi domenii de activitate).

c) Orientări de perspectivă.

- Dezvoltarea selectivă a producției industriale pe baza principiilor avantajul comparativ, ceea ce presupune, printre altele, redimensionarea sau/şi reprofilarea unor capacități de producție cu implicațiile inerente în planul ocupării forței de muncă.

- Dimensionarea optimă, pe baza unor analize multicriteriale, a capacităților de producție, luând în considerare, în principal, eficiența economico-socială şi posibilele efecte pe termen lung asupra ecosistemelor.

- Concentrarea eforturilor de CS-DT, financiare, investiționale etc. către dezvoltarea domeniilor selectate, potrivit strategiei adoptate, pentru realizarea în timp util a unor produse care să răspundă cerințelor pieței interne şi externe.

10. Turismul, *quo vadis*?

Mihail GONDOS
Anca PETROVICI

Problemele redresării economiei naționale, aflată într-o stare critică, sunt abordate, într-o măsură tot mai mare, de principalii agenți politici şi economici angajați activi în procesul de transformare a societății româneşti. Abordările sunt, însă mai degrabă teoretice, fapt explicabil datorită riscului ridicat presupus de promovarea unor soluții concrete.

În opinia noastră, în perioada de tranziție, şi nu numai în această etapă, ramurile economiei naționale cărora trebuie să li se acorde o atenție specială sunt agricultura şi turismul. Considerăm inutilă o argumentare a celor afirmate, potențialul agricol şi turistic al țării noastre fiind, el însuşi, argumentul.

Îmbunătățirea ofertei turistice naționale implică, însă, un proces amplu de restructurare a industriei, construcțiilor, transporturilor, comerțului precum şi a altor ramuri ale spațiului economic național.

Dezvoltarea activității turistice se află în corelație directă cu nivelul de dezvoltare a tuturor acestor ramuri. Asigurarea de către industrie a dotării tehnice din turism, realizarea de către ramura construcții a obiectivelor turistice , desfăşurarea corespunzătoare a unui transport rapid şi comod al turiştilor, asigurarea unei oferte diversificate de bunuri şi servicii de către unitățile comerciale , acordarea asistenței medicale de specialitate etc. reprezintă câteva dintre elementele care condiționează desfăşurarea corespunzătoare a unei activități turistice eficiente.

Dezvoltarea turismului în țara noastră a avut, în ultimul deceniu, cel mult un caracter extensiv. O analiză atentă a nivelului de dezvoltare a turismului românesc conduce , însă , la concluzii îngrijorătoare. Decalajul existent între dotarea tehnică a unităților turistice din țara noastră şi cea existentă în țările dezvoltate este considerabil, asupra calității serviciilor turistice orice apreciere făcută nu poate fi decât critică iar transportul turiştilor se efectuează în condiții total diferite de cele realizate în țările dezvoltate.

Perfecționarea activității turistice nu poate fi realizată fără a se ține seama de următoarele direcții:

a) dezvoltarea subsistemului industrial care contribuie la asigurarea bazei tehnice a turismului:

- utilaje de producție (de realizare a preparatelor culinare, de intreținere a confortului turiştilor etc.)
- mobilier confortabil şi funcțional;
- mijloace de transport comode, rapide, nepoluante (vagoane-lits, elicoptere, avioane charter, hidrobuze, telecabine etc.);
- produse electrotehnice şi electrocasnice (aparate de radio, TV, telefoane etc.);
- aparatură medicală;
- mijloace de agrement etc. ;

b) extinderea subsistemului ramurii construcții care realizează unități de cazare (hoteluri, moteluri, hanuri, etc.), unități de comerț şi alimentație publică, infrastructura transporturilor (căi ferate, drumuri, poduri, instalații de transport pe cablu) etc. ;
c) modernizarea tuturor formelor de transport de călători, optimizarea traficului, sporirea confortului şi rapidității deplasării turiştilor;
d) perfecționarea serviciilor de telecomunicații (poştă, telefon, telegraf, etc.) şi a serviciilor informatice;
e) îmbunătățirea substanțială a nivelului de pregătire a forței de muncă ocupate în turism, restructurarea învățămîntului urmând a se realiza şi în funcție de acest imperativ.

Dacă restructurarea turismului se poate realiza relativ rapid, ramurile economiei naționale care concură la înfăptuirea acestui obiectiv nu pot contribui „în timp util" la transformarea turismului în „locomotivă" a relansării economiei. Se poate deci, aprecia că este necesar ca o parte însemnată din volumul importurilor să fie orientată spre asigurarea cerințelor ramurii turism .

Tot ceea ce industria în special, nu poate asigura imediat urmează a fi importat. Ideea de a se aştepta momentul relansării turismului până când industria (dar şi celelalte ramuri ale economiei naționale) va fi în măsură să asigure necesitățile turismului poate fi considerată cel puțin eronată sau intenționată. Îndeosebi, mijloacele de transport, aparatura medicală, mijloacele de agrement tehnica de calcul, aparatura de telecomunicații etc. care nu pot fi realizate acum în țară, trebuie să aibă prioritate la import. Numai importurile destinate asigurării securității sociale precum şi cele necesare restructurării agriculturii pot beneficia de prioritate, în această perioadă, comparativ cu importurile destinate relansării turismului.

Incă o precizare apare ca necesară: maşinile, utilajele, aparatura importată pentru dotarea turismului trebuie produse de vârf. Reintegrarea turismului românesc în competiția mondială presupune asigurarea unei dotari tehnice la nivel mondial încă din start, câştigarea unui segment consistent al ofertei mondiale de turism urmând a se face dintr-o dată şi nu treptat. Argumentația pentru o astfel de opțiune poate fi sintetic prezentată astfel: practic, România a fost pînă la solstițiul de iarnă, o țară închisă. Deschiderea bruscă a granițelor turistice trebuie prezentată pentru străinătate, în special, ca

o consecință a deschiderii politice. Prejudecata existentă că oferta turistică românească este săracă trebuie rapid înlăturată, întrucât turistul străin consideră, pe buna dreptate, că acest aspect este determinant în opțiune. Deci, cîştigarea dintr-o dată a unui segment important din cererea turistică mondială, lucru posibil prin deschiderea politică bruscă, nu trebuie periclitată de „sărăcia" ofertei turistice naționale. Politica paşilor mărunți în această deschidere poate crea grave prejudicii, pentru că primii turişti străini primiți, dacă vor fi nemultumiți de oferta turistică existentă, pot împărtăşi această insatisfacție, ceea ce va contribui la reducerea cererii internaționale.

Turismului balnear, care a reprezentat forma cea mai rezistentă de atracție turistică şi în condițiile foarte dificile pe care le-a traversat această ramură în perioada izolării României de lume, i se va acorda o atenție specială. Segmentul de piață pe care țara noastră îl deține deja, în special datorită renumelui şcolii medicale româneşti şi nu ofertei turistice balneoclimaterice, trebuie consolidat şi extins cu prioritate. Aceasta presupune importarea urgentă a aparaturii ce utilizează curenți diodinamici, cu raze infraroşii, de unde scurte, electrocardiografele, aparatele Röengen, cu aerosoli etc.

Este prea cunoscută situația mijloacelor de agrement pentru a se pleda în această direcție.

Imperativul informatizării turismului este, însă, mai puțin înțeles. Conectarea rețelei hoteliere româneşti la cea internațională este deficitară, crearea rapidă a unui sistem informatic al turismului (rezervarea şi evidența locurilor în spațiile de cazare, structura pe tipuri – hoteluri, cabane etc. a acestora, structura pe categorii de activități – odihnă, tratament, circuit etc.) şi conectarea acestuia la sistemul internațional fiind o condiție obligatorie a restructurării ramurii turism.

În etapa de tranzit, ramura turism este poate prima care se poate integra solid în circuitul economic mondial. Efectele pozitive sunt apriori cunoscute. Necesar este a se cuantifica aportul valutar al acestei ramuri şi, deci , contribuția acesteia la relansarea economiei naționale. Poate nu atât pentru a se demonstra că această ramură trebuie apreciată ca prioritară în economia viitoare a României cât mai ales, pentru a edifica rapid factorii decizionali astfel încât acestei ramuri să i se acorde, după agricultură, rolul şi locul meritat într-un spațiu economic cu cîmpii, munți şi mare. Însăşi resursele noastre ne indică tipul de economie: agrar-turistic industrial. Evident, resursa cea mai de preț, rămâne, însă, inteligența, creativitatea.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE

NR. 3/1990

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

MATERIALELE CUPRINSE ÎN ACEST BULETIN POT FI REPRODUSE NUMAI CU APROBAREA CONDUCERI INSTITUTULUI NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

CUPRINS

I. RECONSTRUCȚIA ŞI RESTRUCTURAREA ECONOMIEI ROMÂNEŞTI

1. Opinii privind restructurarea economiei româneşti (dr. Constantin GRIGORESCU)..... 229
2. Proprietatea – forme şi tendințe (dr. Gheorghe ZAMAN) 235
3. O abordare globală a problematicii restructurării (dr. George GEORGESCU)..... 243
4. Opțiuni şi perspective ale realizării unui sistem economic performant în România (Aurelian DOCHIA) 246
5. Inflația - implicații economico-sociale în perioada de tranziție (Vergiliu IORDACHE)..... 255
6. Posibilități de ameliorare a situației mediului înconjurător (dr. George GEORGESCU)..... 259
7. Puncte de vedere privind restructurarea în domeniul finanțelor şi creditului (dr. Aurel BEREA, dr. Constantin IONETE, Emil GHIZARI)..... 262
8. Strategia dezvoltării economice în profil teritorial (Carmen CORDUNEANU, Alexandru JIVAN, Emil SURDU)..... 264

II. FORȚA DE MUNCĂ

1. O problemă cardinală: ocuparea şi folosirea (eficientă) a forței de muncă (dr. Steliana PERȚ) 274
2. Perfecționarea pregătirii profesionale a forței de muncă în condițiile transformărilor profunde din economie (Gabriela PREDOŞANU)..... 280

III. RAMURI ALE ECONOMIEI NAȚIONALE: TURISMUL

1. Strategia dezvoltării turismului românesc (Gheorghe BARBU) 285
2. Punct de vedere asupra dezvoltării turismului românesc (Gloria DINCĂ) 293

IV. RESTRUCTURAREA LA NIVEL MICROECONOMIC

1. Direcții de acțiune în vederea asigurării competitivității întreprinderilor (Marcela NANEŞ)..... 299

2. Sisteme de organizare a firmei occidentale (Marina RUDĂREANU) 303

V. EXPERIENȚE INTERNAȚIONALE

1. Unele probleme actuale ale economiei Cehoslovaciei (dr. Vasilie BOGDAN, Rodica MIROIU, Marta-Christina SUCIU)..... 309

2. Reforma economică în R.D. Germană. Considerații cu privire la o nouă metodă de planificare, elaborare a balanțelor şi încheiere a contractelor (dr. Hilde PUWAK) 323

3. Inflația în condițiile reformelor economice (Vladimir VIŞINESCU)..... 333

VI. DIN PRESA STRĂINĂ DE SPECIALITATE

1. Opinii austriece privind politica de investiții a României în perioada dictaturii (Elena MĂRGULESCU)..... 339

I. RECONSTRUCȚIA ŞI RESTRUCTURAREA ECONOMIEI ROMÂNEŞTI

1. Opinii privind restructurarea economiei româneşti[1]

dr. Constantin GRIGORESCU

1) Ținându-se seama de criza socialismului construit în țara noastră în perioada postbelică, ca şi de tendințele şi legitățile obiective ale dezvoltării economico-sociale, restructurarea economiei româneşti în noile condiții deschise de revoluția populară din 22 decembrie 1989 urmează să fie orientată de **alte valori economice, politice şi sociale**. În acest cadru, menționăm: pluralism politic prin înlăturarea rolului conducător al unui singur partid; coexistența unor forme diversificate de proprietate asupra mijloacelor de producție în funcție de cerințele tehnice şi economice ale proceselor de producție; dezvoltarea spiritului de inițiativă şi de responsabilitate în toate sferele vieții economico-sociale; înfăptuirea unei democrații economice reale, prin luarea deciziilor pe baze democratice la nivelul unităților economice, a comunelor, județelor, precum şi la nivel național.

Restructurarea economiei naționale trebuie să aibă drept obiectiv, în fapt şi nu declarat, creşterea bunăstării tuturor claselor şi categoriilor sociale, asigurarea dreptului la muncă pentru toți cetățenii apți de muncă. Se cere ca dimensiunea socială a dezvoltării trebuințelor populației şi satisfacerea acestora să fie parte organică a procesului restructurării economiei. În funcție de etapele restructurării, se impune ca veniturile populației să fie determinate pornind de la asigurarea minimului de trai social şi a unui raport echitabil între veniturile maxime şi minime, care să permită atât condiții demne de viață pentru toți membrii societății, cât şi recompensarea rezultatelor deosebite obținute în muncă, a competenței profesionale.

În concordanță cu nevoile interne şi cu tendințele existente pe plan internațional, restructurarea economiei naționale trebuie să tindă spre o **economie modernă şi de înaltă eficiență**. Aceasta presupune ca alocarea resurselor materiale şi de muncă să se facă potrivit criteriilor de eficiență şi rentabilitate, în condițiile evitării poluării şi ale menținerii echilibrului ecologic; să se asigure structuri economice raționale, corespunzătoare resurselor de care dispune economia națională şi tendințelor progresului tehnic contemporan, ca şi un echilibru dinamic al cererii şi ofertei în cadrul tuturor sectoarelor de activitate.

---

[1] Formă dezvoltată a unui material apărut în *Caietul de lucru* nr. 3, partea a II-a, p. 25-30.

Este necesar să crească sensibil dimensiunea sectorului terțiar, pornind de la concepția că aceasta este nu numai o consecință, ci şi o condiție primordială a dezvoltării economice şi sociale. Ridicarea ponderii sectorului terțiar la nivelul cerințelor necesită o nouă viziune asupra cercetării şi învățământului, punerea lor pe baze moderne, descătuşate de dogme ideologice, precum şi o considerabilă extindere a tuturor serviciilor de producție şi a celor de consum pentru populație.

Restructurarea presupune, în mod obiectiv, integrarea eficientă a economiei naționale în diviziunea internațională a muncii. Dezvoltarea selectivă a ramurilor şi a produselor urmează să aibă un rol major în rentabilizarea producției, în modernizarea structurilor economice şi în integrarea eficientă a economiei noastre în diviziunea internațională a muncii.

În procesul reconstrucției pot să apară **contradicții între latura economică şi cea socială a reconstrucției**. între obiectivul ocupării depline a forței de muncă şi sporirea eficienței. Rezolvarea acestor contradicții trebuie să aibă loc în condițiile unor costuri sociale cât mai mici pentru generațiile prezente; în cazul la care ne-am referit, contradicția poate fi rezolvată prin reducerea duratei săptămânii de lucru sau scăderea limitei de vârstă pentru pensionare.

Pentru realizarea obiectivelor la care ne-am referit apare necesar să se treacă la o economie mixtă, în cadrul căreia să se îmbine deciziile autonome ale unităților economice elaborate potrivit legilor pieței cu programele şi pârghiile economice şi financiare utilizate de stat în reglarea dezvoltării economico-sociale.

Dimensiunile şi gravitatea actualei crize economice fac ca restructurarea economiei naționale să necesite un timp îndelungat, de circa 10-15 ani. Orice pripeală în restaurarea economiei va duce la măsuri fără o fundamentare temeinică, la alte rezultate decât cele scontate.

2) **Restructurarea ramurilor industriei**. Principalele criterii care urmează să fie avute în vedere în procesul de restructurare: specificul ramurilor şi rolul lor în promovarea progresului tehnic; disponibilul de resurse naturale proprii şi posibilitățile de a asigura din import materii prime, combustibili şi energie; dimensiunile pieței interne; dezvoltarea selectivă, ca factor pentru accelerarea progresului tehnic şi de realizare a unor produse de înalt nivel tehnic, rentabile şi competitive pe piața externă.

Trecerea la luarea deciziilor privind viitorul profil al ramurilor industriale presupune o analiză complexă, detaliată a fiecărei întreprinderi şi a fiecărui produs pe baza unui sistem de indicatori tehnici (inclusiv cei care privesc poluarea mediului) şi economici, cu deosebire cei de eficiență şi rentabilitate. De asemenea, se impune să se facă comparații cu realizările de vârf pe plan internațional şi să se evalueze realist produsele care urmează să definească profilul ramurilor, precum şi măsurile şi durata de timp pentru atingerea

performanțelor respective. Este posibil şi necesar ca o anumită perioadă, până la atingerea performanțelor la care ne-am referit, unele produse industriale de importanță deosebită pentru economia națională să fie subvenționate de la bugetul statului.

3) **Restructurarea agriculturii**. Pe bună dreptate se susține că agricultura poate şi trebuie să aibă un rol deosebit în dezvoltarea de ansamblu a economiei şi în satisfacerea la un nivel superior a trebuințelor populației. În această privință se impune să se **acționeze atât în direcția dezvoltării şi modernizării factorilor de producție, cât şi a promovării unor forme de organizare şi de conducere bazate pe mecanisme de piață**.

După cum se ştie, în prezent, cea mai mare parte a terenului arabil şi agricol este deținut de cooperativele agricole de producție şi de întreprinderile agricole de stat. Dar, ca urmare a centralismului excesiv, a planificării administrativ-birocratice promovate de dictatura ceauşistă, potențele pe care le au marile unități agricole nu au putut să fie valorificate pe deplin. Prin sistemul de prețuri la produsele agricole şi, respectiv, la cele industriale, o parte însemnată din producția netă creată în agricultură a fost preluată la bugetul de stat, fapt ce a frânat dezvoltarea agriculturii cooperatiste şi cointeresarea țărănimii.

Practic, prin modul în care au fost conduse cooperativele agricole (planificare birocratică, centralizată, prețuri necorespunzătoare, lipsa de cointeresare şi venituri foarte scăzute pentru cooperatori etc.), s-a deformat conținutul proprietății cooperatiste. Aceeaşi apreciere pentru proprietatea de stat din agricultură.

Pluralismul formelor de proprietate din agricultură, ca şi în celelalte ramuri ale economiei, este o condiție esențială a restructurării pe baze radical noi a agriculturii. Dat fiind faptul că în unele domenii marea producție agricolă este superioară micii producții şi că întreprinderile agricole de stat şi cooperativele agricole de producție n-au funcționat pe principii economice, este oportun ca aceste forme de organizare a agriculturii să fie menținute.

Ne referim îndeosebi la unitățile din zonele de şes profilate în cultura cerealelor şi plantelor tehnice.

În prezent, agricultura românească are o altă dotare tehnică decât în anii ’50. Numărul mare de tractoare şi maşini agricole permite mecanizarea lucrărilor agricole de bază – arat, semănat, prăşit şi recoltat – la culturile amintite, iar utilizarea eficientă a bazei tehnice la care ne-am referit presupune menținerea în continuare a organizării pământului pe mari suprafețe. Aceeaşi cerință apare în legătură cu exploatarea terenurilor amenajate pentru irigat. Probleme asemănătoare se pun şi pentru exploatarea plantațiilor intensive de vii şi livezi.

Pentru valorificarea rațională, eficientă a pământului şi a celorlalte mijloace materiale existente în **întreprinderile agricole de stat şi cooperativele**

agricole, se cere însă ca unitățile respective **să capete autonomie reală, să-şi stabilească de sine stătător programele de dezvoltare (inclusiv structura culturilor şi a efectivului de animale), să dispună de baza tehnică necesară şi să se promoveze prețuri, impozite şi forme de retribuire care să stimuleze inițiativa**. Prin măsuri adecvate, este necesar ca unitățile cooperatiste să devină cu adevărat asociații benevole ale țărănimii, care hotărăsc liber asupra tuturor aspectelor gestiunii economice.

Pe această cale s-ar asigura o extindere mai rapidă a progresului tehnic, producții agricole sporite, un preț de cost mai scăzut şi venituri mai mari producătorilor agricoli. Arătăm totodată că în IAS şi CAP producția marfă deține ponderea principală în producția totală, cu efecte pozitive pentru aprovizionarea populației neagricole. Bine organizată şi condusă, marea producție oferă, de asemenea, avantaje tehnice şi economice şi în domeniul zootehniei.

În această ordine de idei, ne vom referi la câteva aspecte care urmează să fie avute în vedere în perioada următoare.

- Experiența arată că în prezent producțiile agricole sunt încă influențate de condițiile naturale. Ca atare, veniturile țărănimii fluctuează sensibil de la an la an, evident cu efecte negative asupra stabilității forței de muncă şi executării lucrărilor. Pentru diminuarea acestor efecte se impune ca în unitățile cooperatiste să se asigure producătorilor **agricoli un venit minim garantat pentru lucrările efectuate**. În mod corespunzător, este necesar să se constituie pe seama producției nete a unităților un fond special a cărui utilizare să intervină în cazurile în care rezultatele lor financiare nu permit venituri mai mari decât minimul la care ne-am referit. **Fondul special pentru asigurarea venitului minim** ar urma să se creeze treptat, cu deosebire în anii în care unitățile agricole au rezultate financiare deosebite. În anumite situații particulare, pentru constituirea fondului se poate recurge şi la credite bancare.
- Un rol esențial în creşterea randamentelor şi rentabilizarea întreprinderilor agricole de stat şi a cooperativelor agricole îl are modul în care se asigură realizarea producției agricole. Referitor la acest moment al reproducției, considerăm că *realizarea producției agricole* trebuie să îmbrace forme variate, la libera alegere a unităților. În funcție de natura produselor, se poate recurge atât la desfacerea lor prin contracte încheiate cu întreprinderi comerciale cu ridicata de specialitate sau cu întreprinderi industriale prelucrătoare de produse agricole, cât şi la vânzarea lor direct consumatorului final, populației.

La stabilirea prețurilor de contractare să se țină seama de specificul acțiunii legii valorii în agricultură, respectiv de cerințele formării ratei funciare şi să se opteze pentru **prețuri remuneratorii unice pe țară**. La alte forme de vânzare a produselor agricole pot interveni **prețuri de învoială sau prețuri**

libere. Ultimele acte normative emise de Consiliul Frontului Salvării Naționale, îndeosebi cele care statuează noi prețuri de contractare şi achiziție a produselor agricole livrate la fondul de stat, au o importanță decisivă în trecerea unităților agricole pe principii economice.

- În procesul reconstrucției agriculturii, **considerăm necesar să crească rolul statului, îndeosebi pe linia implementării progresului tehnic contemporan**. Ne referim nu numai la extinderea mecanizării şi la asigurarea funcționării instalațiilor pentru irigarea culturilor agricole prin întreprinderile existente, dar şi la diversificarea şi îmbunătățirea activității institutelor şi stațiunilor de cercetări agricole şi a unităților prestatoare de servicii pentru toate categoriile de exploatații agricole. **Unitățile prestatoare de servicii agricole ar trebui să funcționeze un timp în regim bugetar, urmând ca treptat să-şi acopere cheltuielile din venituri şi să treacă în regim economic de funcționare**. Cerința creşterii rolului statului în dezvoltarea agriculturii nu este o particularitate națională. **În perioada postbelică, în țările capitaliste occidentale, prin forme variate, statul asigură o parte însemnată din cheltuielile care se fac pentru dezvoltarea agriculturii, inclusiv pentru susținerea veniturilor producătorilor agricoli.**

În cazul în care unele cooperative agricole sau întreprinderi agricole de stat, deşi aşezate pe principii economice, nu reuşesc să devină rentabile, se poate trece la experimentarea altor forme de exploatare a pământului şi de creştere a animalelor.

Avem în vedere **darea în arendă pe bază de contract a pământului unor familii sau grupe de familii de țărani cooperatori şi lucrători agricoli**. Contractul de arendă ar urma să stabilească, pe de o parte, obligațiile care revin unităților agricole şi, pe de altă parte, familiilor şi grupelor de familii. În mod corespunzător se poate proceda şi cu sectorul zootehnic, mai ales acolo unde există o puternică bază materială. În acest cadru, avem în vedere şi asociațiile economice intercooperatiste specializate în creşterea animalelor şi care dispun de construcții zootehnice moderne.

Se cere să se dezvolte astfel de forme de arendare a pământului şi a animalelor care să permită folosirea rațională a bazei materiale şi extinderea progresului tehnic, prin îmbinarea avantajelor rezolvării în comun a unor activități agricole cu munca şi răspunderea individuală a lucrătorilor.

Hotărârea privind formele de organizare a marilor unități agricole este în mod firesc de competența organelor de stat în cazul întreprinderilor agricole de stat şi, respectiv, a adunărilor generale ale țăranilor cooperatori în cazul cooperativelor agricole de producție.

Restructurarea agriculturii în perioade actuală presupune ca **gospodăria țărănească să capete o pondere mult mai mare decât în trecut**. Numeroase exemple atestă că pe micile loturi de teren din gospodăria țărănească

(personală sau particulară) se realizează recolte superioare celor din marile unități agricole. Randamentele respective se obțin îndeosebi la culturile la care lucrările se execută predominant manual (legumicultură, vii, livezi etc.). Exemple asemănătoare există şi în sectorul zootehnic.

Ținându-se seama de potențele gospodăriilor țărăneşti, Consiliul Frontului Salvării Naționale a luat deja unele măsuri de extindere a gospodăriilor respective. Atribuirea de către cooperativele de producție din zonele de dealmunte şi preorăşeneşti de terenuri agricole în folosință îndelungată cooperatorilor, mărimea suprafeței de terenuri arabile date în folosință țăranilor cooperatori şi lucrătorilor agricoli de către CAP şi IAS din celelalte zone ale țării (5000 mp pe o perioadă aptă de muncă), ca şi unor persoane din satele şi oraşele învecinate care nu sunt membri cooperatori (2500 mp de familie) vor contribui la o sporire însemnată a producției agricole, inclusiv a producției marfă.

Extinderea gospodăriei țărăneşti este condiționată de disponibilul de forțe de muncă, de realizarea de către cooperatori şi ceilalți lucrători agricoli a sarcinilor care le revin în CAP, SMA şi IAS, ca şi de utilizarea rațională a terenurilor agricole, fără a se recurge la angajarea de muncă străină. În sate există un potențial însemnat de resurse de muncă; pe lângă țăranii cooperatori şi lucrătorii din întreprinderile agricole de stat şi stațiunile de maşini agricole, există contingente însemnate de muncitori neagricoli navetişti care în timpul liber prestează şi munci agricole. Posibilitatea pe care o au producătorii agricoli de a vinde liber, fără prețuri de mercurial, surplusul de produse agricole este de natură să stimuleze şi mai mult punerea în valoare a rezervelor de creştere a producției vegetale şi animale prin gospodăria țărănească.

Subliniind rolul mai mare pe care urmează să-l aibă gospodăria țărănească în perioada următoare în restructurarea agriculturi, suntem de părere că extinderea ei are anumite limite.

Pe de o parte, în virtutea unor condiții obiective, cerealele şi plantele tehnice, plantațiile intensive de vii şi livezi se pretează să fie lucrate în mari unități agricole, în forme care să permită îmbinarea avantajelor realizării în comun a unor lucrări cu cele ale muncii şi răspunderii individuale. Ținându-se seama de necesitatea utilizării eficiente a bazei tehnice existente în agricultură (tractoare, combine de recoltat cereale păioase etc.), ca şi a marilor amenajări pentru irigat, în ultimă instanță, **apare necesar ca între gospodăriile țărăneşti să se dezvolte forme variate de asociere benevolă în vederea efectuării în comun a unor lucrări agricole, inclusiv cu unitățile cooperatiste**.

Pe de altă parte, deşi în sate există un număr însemnat de brațe de muncă, totuşi potențialul său de muncă pentru agricultură este relativ mai scăzut. În structura țărănimii cooperatiste predomină persoanele de vârste înaintate şi femeile; totodată, timpul disponibil pentru munci agricole al muncitorilor navetişti este destul de redus. Se ştie că, în anumite perioade, din lipsă de brațe de muncă, marile unități agricole întâmpină greutăți în efectuarea unor lucrări. Dovadă elocventă în acest sens este recurgerea la elevi, studenți

şi militari pentru recoltarea produselor. Eliminarea acestei practici, profund dăunătoare pentru învățământul românesc şi instruirea armatei, adânceşte şi mai mult contradicția dintre cererea şi oferta de forță de muncă agricolă. Soluționarea pe termen lung a contradicției amintite se poate face în principal prin extinderea mecanizării, care, la rândul său, presupune organizarea producției pe mari suprafețe. De altfel, şi în țările capitaliste dezvoltate, tendința este de creştere a dimensiunii fermelor agricole.

2. Proprietatea – forme şi tendințe

dr. Gheorghe ZAMAN

Pluralismul formelor de proprietate în sistemul fiecărei economii naționale a constituit o cerință statornicită de însăşi dezvoltarea istorică a societății în diferitele sale faze.

Socialismul însuşi, ca doctrină, recunoştea, la modul principial, existența mai multor tipuri de proprietate (de stat, cooperatistă şi personală) asupra mijloacelor de producție în condițiile predominanței covârşitoare a proprietății de stat. Experiența practică a țărilor socialiste, aproape fără excepție, demonstrează că de facto deosebirea dintre proprietatea de stat şi cea de grup era inexistentă în ceea ce priveşte prerogativele, deşi ca stimulare cea de stat beneficia de priorități, avantaje şi instrumente deosebite. Cât priveşte proprietatea individuală sau personală, aceasta a fost treptat restrânsă în virtutea obiectivului socializării depline şi, totodată, în pofida eficienței economico-sociale şi a necesității acesteia demonstrate faptic.

Rezolvarea problemelor de principiu ale proprietății în economia românească trebuie să pornească de la obiectivele implicite ale Revoluției din decembrie 1989, care a deschis drumul democrației şi libertății în opoziție cu totalitarismul economic, social şi politic din România ultimilor 45 de ani, bazat pe fals, simplism, anchiloză economică şi politică, pe aservirea întregii țări unei minorități impregnate de un deşănțat cult al personalității.

Democrația, libertatea şi eficiența economico-socială ca deviză fundamentală a reconstrucției țării noastre nu se pot realiza decât în condițiile pluripartitismului şi ale diversificării forțelor de proprietate, aşa cum de altfel rezultă şi din experiența țărilor dezvoltate.

Pluralismul formelor de proprietate constituie un deziderat de necontestat al multor platforme ale partidelor politice în țara noastră, deosebiri de nuanțe şi interdependențe ale formelor respective evident existând. Care este calea realizării acestui pluralism? Evident, una singură, şi anume aceea a încurajării şi dezvoltării inițiativei şi proprietății particulare şi colective într-o strânsă corelare cu cea care se află în gestiunea nemijlocită a statului.

Experiența a numeroase țări a dovedit că, în prezent, coexistența mai multor forme de proprietate este pe deplin compatibilă cu spiritul de întreprinzător al celor trei agenți economici principali din societate, şi anume statul, unitățile economico-sociale şi individul.

În ceea ce priveşte **proprietatea de stat (sectorul de stat)** în țara noastră, în prezent, ea deține ponderea cea mai mare. Conducerea şi organizarea acestei forme de proprietate în continuare vizează necesitatea descentralizării reale a proceselor decizionale, pe verigi ierarhice autonome, astfel încât să se poată realiza în nod nemijlocit raportul dintre cerere şi ofertă, dintre producători şi consumatori, înlăturându-se o serie de verigi birocratice, intermediare, ca şi metodele administrative de comandă ale centrului. Începuturile în această privință promit degrevarea într-o oarecare măsură a programelor şi planurilor de hipercentralizare, rigiditate şi blocaje în lanț. Astfel, dacă în 1939, la nivel centralizat, se urmăreau 100 de indicatori economico-financiari (mulți dintre ei reductibili unul la celălalt şi, ca atare, de prisos) cu puternică încărcătură birocratică şi 1800 de produse fizice, la ora actuală numărul acestora a scăzut la 14 şi, respectiv, 400. De asemenea, s-a redus sensibil, în procesul de elaborare a planurilor, numărul de balanțe materiale. Este vorba nu de desființarea sau lichidarea proprietății de stat, ci de un mod îmbunătățit de a o gestiona, de imprimarea unei noi maniere de lucru, în condițiile descentralizării. Întreprinderile şi unitățile trebuie să capete o autonomie funcțională sensibil mai mare decât până în prezent, astfel încât la nivelul acestora să se poată pună în valoare libertatea creatoare şi inițiativa colectivelor de muncă. De aici rezultă şi necesitatea ca înseşi unitățile să militeze pentru o astfel de autonomie în soluționarea problemelor, fără a mai fi nevoie să aştepte aprobări şi indicații de la centru. Tot în această ordine de idei menționăm experiența pozitivă în direcția desființării unor centrale industriale ca verigă intermediară neutilă între întreprindere şi minister, care în mod nenecesar complica procesul decizional în cadrul conducerii şi organizării întreprinderilor proprietate de stat. Gruparea întreprinderilor şi unităților nu după criterii administrativ birocratice sau de dirijism şi control inhibant şi urmărit de la centru, ci după criterii economice şi tehnologice sau intensive, vizând cooperarea, specializarea, creşterea eficienței rentabilității şi calității, desigur, presupune crearea unor uniuni funcționale ale întreprinderilor de tipul concernelor, firmelor, trusturilor, companiilor, sindicatelor etc. Se poate deci susține că descentralizarea activității în cadrul sectorului public presupune în continuare eforturi în direcția creşterii importanței întreprinderilor, a manifestării autonomiei acestora, condiție sine qua non a elaborării de programe realiste la nivel micro şi macroeconomic.

Având în vedere situația actuală, ponderea proprietăților de stat în economie considerăm că în viitor va trebui să scadă, în condițiile unei reconsiderări şi restructurări permanente a acesteia, în funcție de cerințele satisfacerii nevoilor sociale, de creştere a eficienței economice şi promovare a

progresului tehnic şi ale îmbinării raționale dintre diferitele forme de proprietate. În țările dezvoltate, începând cu jumătatea celui de al 7-lea deceniu, se observă o tendință clară de intervenție nemijlocită a statului în producția de bunuri şi servicii, pe baza unor instrumente şi pârghii specifice, în condițiile în care dimensiunile proprietății de stat s-au redus în favoarea proprietății colective şi particulare. În aceste țări, proprietatea de stat, ca şi rolul de întreprinzător al statului cunosc schimbări înnoitoare, comparativ cu modelele tradiționale cunoscute în perioada interbelică sau imediat postbelică.

Odată cu creşterea interdependențelor economiilor naționale, a gradului de deschidere a acestora către economia mondială şi deci a creşterii caracterului sistemic şi relativ stabil al relațiilor economice internaționale, **dezetatizarea** este considerată ca unul din mijloacele de adaptare reciprocă a structurilor economice ale diferitelor țări, în condițiile creşterii fenomenelor de integrare din economia mondială şi ale influenței nemijlocite a progresului tehnic.

Particularitățile, concrete ale fiecărei țări, determinate de complexul condițiilor politice, social-economice şi istorice ale dezvoltării sale, reprezintă principala cauză a dezvoltării inegale a proprietății de stat. Astfel, în SUA, proprietatea de stat deține 25% din volumul total al proprietății în industria electroenergetică, în căile ferate şi peste 75% în domeniul poştei, în timp ce, în Austria, proprietatea de stat reprezintă peste 75% în industria electroenergetică, gazelor, petrolului, cărbunelui, oțelului, construcției automobilelor, căi ferate, transport aerian, telecomunicații, poştă.[1] Aceste particularități au determinat deosebiri în structura pe ramuri a activității productive a statului, multitudinea formelor juridice şi politico-economice a întreprinderilor de stat, specificul folosirii capacității de întreprinzător a statului. Aprecierea intervenției statului în economie şi, implicit, a potențialului creativ al proprietății de stat în economiile de piață se poate realiza printr-o multitudine de indicatori, fiecare caracterizând un aspect specific al nivelului de dezvoltare a proprietății de stat, dinamica lor coroborată relevând amploarea şi rolul acesteia în procesul creşterii economice. Indicatorii mai des utilizați sunt: ponderea PNB creat în sectorul de stat, ponderea activelor (materiale şi financiare) ale statului în activele totale ale corporațiilor, ponderea statului în producția netă, investițiile din industrie şi infrastructură în fondurile fixe neagricole, în acumulare, forța de muncă ocupată etc. În legătură cu coroborarea indicatorilor proprietății de stat se propun metode unitare de sintetizare şi omologare a indicatorilor[2].

Factorii care acționează asupra dimensiunii proprietății de stat, în principal, se referă la **crearea de întreprinderi de stat** pe seama mijloacelor bugetare ale statului şi intensificarea **naționalizării** sau **privatizării**. Rațiunea acestor factori este strâns legată de criteriile eficienței economico-sociale. Pe

[1] OECD, Paris, 1986, p. 41.
[2] Vezi: “Why govern aments grow? Measuring public sector size”, Ed. by Taylor Ch.L., Beverly Hills, 1983, p. 288.

lângă domeniile tradiționale ale proprietății publice, în prezent, statul îşi asumă responsabilitatea „asanării" anumitor ramuri şi întreprinderi care sunt temporar sau cronic în situații dificile, contribuind la înnoirea tehnologică şi modernizarea capitalului acestora. A crescut, de asemenea, ponderea capitalului de stat într-o serie de domenii noi social-economice şi tehnologice (reglementarea consecințelor căderilor ciclice ale producției în scopul absorbției şomajului, dezvoltarea regională, ramurile de vârf ale ştiinței şi tehnicii, care necesită volum mare de investiții cu termen prelungit de recuperare, infrastructura socială, poluare, sectorul militar etc.).

Problema aprecierii **eficienței economice a întreprinderilor de stat** față de cele particulare, care produc în condiții asemănătoare, capătă o importanță deosebită. În țările dezvoltate se pot constata situații diferite. Sunt întreprinderi de stat foarte eficiente, iar altele, dimpotrivă, ineficiente, tendința din ultima vreme fiind aceea de convertire a subvenționării de la buget a unor întreprinderi de stat aflate la limita eficienței sau care înregistrează pierderi.

Potrivit unor studii[1] de specialitate, eficiența întreprinderilor de stat față de cea a firmelor particulare este în majoritatea cazurilor mai redusă, ceea ce se explică prin **condițiile de „seră"** create întreprinderilor de stat (susținerea artificială a prețurilor şi limitarea concurenței) şi birocratizarea aparatului de conducere. Oricum, la aprecierea eficienței economice pe seama indicatorilor tradiționali, în cazul celor două tipuri de întreprinderi, trebuie să se aibă în vedere efectul social necuantificabil al sectorului de stat, ca şi cel din punctul de vedere macroeconomic. Rezultă că scopul principal al proprietății de stat şi al intervenției statului în calitate de întreprinzător economico-social îl reprezintă soluționarea problemelor de ansamblu ale economiei naționale, de unde şi unele corective şi adaptări aduse aprecierii eficienței economice şi sociale lato-sensu în cazul întreprinderilor de stat. De fapt, domeniile necesare, dar care nu sunt atrăgătoare pentru întreprinderile particulare sunt preluate de stat: funcționarea normală a infrastructurii, sprijinirea exportului de capital străin în țările mai puțin dezvoltate; acordarea de asistență şi facilități populației în sfera învățământului şi asigurărilor sociale; asigurarea locurilor de muncă.

Eficiența economică scăzută a unei întreprinderi de stat în sens re-strâns, de piață, poate fi pe deplin compatibilă cu situația în care întreprinderea respectivă contribuie la rezolvarea unor probleme de cuprindere macroeco-nomică, la stabilizarea situației economico-sociale a țării, discreditarea aces-teia în fața producătorilor particulari, mai rentabili din punct de vedere micro-economic, fiind numai o aparență. Oricum, după cum arată experiența, ve-niturile la bugetul statului pe seama întreprinderilor de stat sunt incomparabil

[1] Barcherding Th. F., Pomerehne W.N., Schneider P., Comparing the efficiency of private and public production. The evidence from five countries. Public production, Bös D. Wien, N.Y., 1982, p. 127-156.

mai reduse decât cele provenind din impozitele asupra veniturilor firmelor particulare şi ale populației.

În cazul unor presiuni de ordin bugetar, apar fie necesitatea unor măsuri de ridicare a rentabilității microeconomice a întreprinderilor de stat, fie a falimentului acestora în caz de ineficiență cronică, fie recurgerea la sprijinul capitalului privat (al proprietății particulare).

De multe ori, întreprinderile de stat sunt învinuite de **imobilism**, **birocrație** şi **slabă receptivitate** față de progresul tehnic, ceea ce şi determină privatizarea lor. Se pare că sectorul de stat are un mecanism final de luare a deciziilor şi un aparat birocratic umflate, cu mai multe verigi, care depăşesc de 2-3 ori personalul de conducere din întreprinderi particulare similare cu acelaşi volum de vânzare, ceea ce se repercutează nefavorabil asupra operativității, dinamismului şi adaptabilității unităților. Timp mult se pierde şi cu concretizarea deciziilor în procesul mai multor runde în cadrul piramidei ierarhico-birocratice, al numeroaselor instanțe, ceea ce determină o mobilitate scăzută a întreprinderii de stat. La aceasta se adaugă şi competența mai redusă a personalului din întreprinderile de stat față de cele particulare, printre care numărându-se şi schimbarea guvernelor de opoziție la alegeri, care duce în mod automat la înlocuirea conducătorilor.

Se mai întâlnesc în practică şi **forme mixte de proprietăți** ale statului şi capitalului particular, mai ales pentru a căpăta mobilitate proprietatea de stat. Participarea statului la capitalul corporațiilor particulare poate fi diferită. Această formă cunoaşte o răspândire largă, creându-se posibilitatea unor modele noi de desfăşurare a activității economice, care să înlăture neajunsurile birocratice ale proprietății de stat şi să se adapteze mai bine mecanismului pieței.

Formele mixte de proprietate sunt specifice mai ales revoluției tehnico-ştiințifice contemporane şi, de fapt, au devenit canalul prin care în anii ’80 s-a produs privatizarea în țările dezvoltate.

Există şi situații de privatizare a unor întreprinderi de stat rentabile ale căror acțiuni sunt cumpărate de particulari, statul încheindu-şi misiunea sa de rentabilizare.

Tratarea în sens larg a privatizării în țările dezvoltate, pe lângă transferul dreptului de proprietate al statului către sectorul particular, cuprinde, de asemenea, creşterea autonomiei sectorului de stat, debirocratizarea sa, eliberarea de restricții formale, reorientarea companiilor de stat către profituri, apropierea condițiilor de activitate a companiilor private şi de stat, stimularea concurenței în sectorul privat, înlăturarea monopolului statului, reducerea dimensiunilor activității serviciilor de stat, egalizarea condițiilor de plată a muncii, transferul unor funcții ale statului firmelor particulare pe bază de contract etc.[1]

[1] Vezi: „The privatisation of public entreprises: An european debate”, Annals of public and cooperative economy, Liège, 1986, vol. 57, nr. 2, p. 141-311.

Am făcut referiri pe larg la mai multe aspecte privind rolul şi funcţiile proprietăţii (sectorului) de stat în ţările dezvoltate nu atât pentru a prezenta o soluţie imediată privind restructurarea sectorului public supradimensionat din economia românească, ci în scopul deschiderii unei perspective de referinţă a acesteia pe o perioadă mai îndelungată.

După părerea noastră, descentralizarea conducerii şi planificării proprietăţii de stat în România, acordarea autonomiei reale unităţilor sale componente, pe baza autoconducerii şi autofinanţării, creează premisele obiective ale **dezetatizării** treptate a acesteia, în anumite limite şi domenii, pe seama transferării sale altor forme de proprietate şi, în primul rând, către cea cooperatistă. Procesul dezetatizării proprietăţii publice în ţara noastră nu poate fi justificat decât în condiţiile realizării unei eficienţe economico-sociale ridicate, verificate prin mecanismul concurenţei economice şi al pieţei.

Ca urmare a înlăturării sistemului totalitar al economiei în România, o direcţie importantă a schimbărilor calitative şi cantitative în sistemul proprietăţii o constituie **proprietatea colectivă, de grup (cooperatistă)**, cu variante diferite de organizare şi conducere. Acest tip de proprietate se poate aşeza pe baze reale atât în agricultură, cât şi în alte domenii de activitate, conferind fiecărui colectiv de proprietari posibilitatea de a-şi organiza activitatea fără ingerinţe dăunătoare din partea unor organisme centrale. Relaţia sa cu furnizorii şi beneficiarii trebuie să se desfăşoare în condiţiile de piaţă, adică ale manifestării plenare a prerogativelor cererii şi ofertei. Formele proprietăţii cooperatiste din agricultură pot fi revigorate pe baza acordării autonomiei depline şi a practicării unor relaţii bazate pe principii pur economice cu ceilalţi agenţi economici. Statul poate recurge la o serie de pârghii şi mijloace economico-financiare şi de credit pentru stimularea eficienţei acestui tip de proprietate. Important este ca aceste pârghii să fie operante, stimulative, şi nu punitive, coercitive şi restrictive cum au fost în regimul dictatorial.

În industrie şi alte ramuri neagricole, după cum rezultă din experienţa altor ţări est-europene, ca şi din posibilităţile pe care le oferă noile deschideri revoluţionare în ţara noastră în domeniul diversificării formelor de proprietate, un rol deosebit îl poate avea dezvoltarea în viitor a **societăţilor pe acţiuni**, ca urmare a punerii în vânzare a unor întreprinderi şi unităţi care au aparţinut statului. De regulă, se au în vedere acele unităţi nerentabile care, date în proprietatea colectivelor de lucrători-acţionari, se pot eficientiza, ca urmare a modificării intensităţii cu care acţionează cointeresarea materială în realizarea de producţii superioare, purtătoare ale unor dividende remuneratorii. Reţinerea faţă de promovarea unei astfel de forme de proprietate nu are justificare în temerea faţă de accentuarea unor inegalităţi între membrii societăţii, mai ales atunci când aceştia sunt angajaţii întreprinderii la care sunt acţionari.

Preluarea anumitor întreprinderi de către personalul acesteia ar fi de natură să contribuie la creşterea autonomiei funcţionale a unităţilor economice şi să micşoreze presiunea inflaţionistă prin cheltuirea unei sume de bani pentru

cumpărarea de acțiuni şi obligațiuni. Vânzarea şi cumpărarea de acțiuni în mod obiectiv vor impune şi funcționarea unor burse specializate.

Proprietatea de grup poate îmbrăca forme organizatorice variate, în funcție de interesele diferitelor colective care îşi pot uni eforturile în sfera cercetării ştiințifice, a producției sau a desfacerii. Pluralismul organizatoric va permite asigurarea unei flexibilități structurale a economiei naționale. În acest scop, este necesar să se modifice principiile de formare a noilor întreprinderi, de unire, separare şi lichidare a acestora. Dreptul pentru a decide alegerea formei organizatorice a întreprinderii este de presupus că va aparține organului constitutiv.

Considerăm că dezvoltarea acestei forme de proprietate în România trebuie să se bazeze pe criteriile eficienței şi rentabilității şi ale gradualității extinderii în timp, orice măsură de natură administrativă în direcția forțării sau a încetării procesului respectiv având consecințe negative asupra dezvoltării normale, echilibrate a economiei naționale.

Cea de a treia formă a proprietății o reprezintă cea **particulară**, care, după cum se stabileşte în reglementările noastre legale, se poate crea în domeniul micii producții şi al serviciilor. După părerea noastră, în cazul în care mica proprietate particulară îşi dovedeşte capacitatea şi viabilitatea economică, mărirea dimensiunilor acesteia nu reprezintă un pericol economico-social, ci, dimpotrivă, o dovadă a eficienței sale. Din acest motiv, considerăm că procesului creşterii economice trebuie să-i fie caracteristică sporirea sectorului particular ca replică şi element de referință pentru celelalte forme de proprietate în economie, având la bază principiul indubitabil al eficienței şi rentabilității. Căile creşterii sectorului particular sunt reprezentate, pe de o parte, de dezvoltarea germenilor existenți în perioada actuală şi, pe de altă parte, de posibilele privatizări ale proprietății de stat, în cazul în care aceasta se dovedeşte falimentară. În alte țări est-europene, proprietatea privată reglementată legal poate avea dimensiuni cu mult mai mari în ceea ce priveşte volumul fondurilor fixe sau minimul de angajați. Desigur, dezvoltarea proprietății private în România nu trebuie contrapusă celorlalte forme de proprietate, ci trebuie să constituie un mijloc însemnat de manifestare a inițiativei individuale creatoare, de creare a noi locuri de muncă şi de satisfacere a unei game cât mai diversificate de nevoi materiale şi spirituale ale membrilor societății. Considerăm că, pentru perioada de început a reformei economice în România, limitarea dimensiunii proprietății particulare îşi are justificări economice obiective. O privatizare masivă şi rapidă a unei părți însemnate a sectorului proprietății de stat, în condițiile actuale ale economiei noastre, ar avea efecte perturbatorii, nefavorabile asupra economiei în ansamblul său.

Experiența istorică a dovedit, de exemplu, că forțarea unor măsuri în economie are consecințe dintre cele mai nefaste. Să ne amintim de naționalizarea din 1948 şi cooperativizarea forțată a agriculturii în România! De aceea, ne pronunțăm pentru dezvoltarea treptată a sectorului particular, privat, în

economie numai în măsura în care acesta îşi dovedeşte eficacitatea faţă de alte forme ale proprietăţii, în condiţiile în care statul, prin pârghiile sale economico-financiare, nu îl îngrădeşte, ci, dimpotrivă, îl lasă să se amplifice pe baze obiective.

În sfârşit, menţionăm că **atragerea capitalului străin** la una din formele de proprietate analizate este de natură să impulsioneze avansarea economiei naţionale, introducerea progresului tehnic. În acest sens, menţionăm cooperările internaţionale în producţie, societăţile mixte, proprietăţi naţionale concesionate străinilor pe o anumită perioadă de timp, ca şi crearea de zone economice libere şi întreprinderi comune cu capital atras din mai multe ţări.

Coexistenţa celor trei forme principale de proprietate cu variante multiple fiecare şi cu interferenţe impuse de cerinţele obiective ale restructurării economico-sociale în ţara noastră presupune crearea **condiţiilor de existenţă a relaţiilor de piaţă** care în principal se referă la:

- autonomia subiecţilor economici de a încheia contracte şi a-şi gospodări şi cheltui liber mijloacele;
- responsabilitatea economică pentru folosirea resurselor al căror caracter restrictiv trebuie să fie resimţit de fiecare subiect economic;
- existenţa unui număr suficient de mare de producători şi consumatori;
- dreptul producătorilor de a stabili preţul la producţia realizată.

În condiţiile transformării economiei româneşti într-o economie cu caracter de piaţă, se impune şi schimbarea **rolului şi intervenţiei statului**. După părerea noastră, statul trebuie să deservească mecanismul pieţei, funcţionarea eficientă a acestuia, reglementarea circulaţiei băneşti, să participe la crearea de noi întreprinderi, să organizeze fluxul de informaţii în interiorul ţării şi din exterior. Una dintre sarcinile statului ar trebui să fie corectarea sau completarea mecanismului pieţei în domeniile care cad sub incidenţa sa. Această intervenţie este necesară şi în cazul în care unele sfere ale mecanismului pieţei vin în contradicţie cu nevoile sociale majore, cum ar fi planificarea şi finanţarea suplimentară a investiţiilor şi progresului tehnico-ştiinţific; contracararea fenomenelor de monopolism în economie; decalaje importante între veniturile membrilor societăţii, intolerabile din punctul de vedere al justeţei sociale; limitarea anumitor influenţe nefavorabile externe.

Crearea posibilităţilor de îmbinare raţională a diferitelor forme de proprietate, orientate spre realizarea unui standard de viaţă şi bunăstare acceptabil, impune existenţa unui **cadru legislativ** adecvat în domeniul proprietăţii, întreprinderii, investiţiilor şi fondurilor fixe. Cunoaşterea conjuncturii economice în mod curent, pe forme de proprietate, ar fi, de asemenea, de natură să dinamizeze spiritul de întreprindere al subiecţilor economici, să le fundamenteze şi mai bine deciziile, programele şi măsurile.

Formele de proprietate amintite trebuie să aibă la bază sisteme democratice de conducere şi organizare economico-socială care să creeze şanse egale tuturor membrilor societății şi să-i diferențieze ca statut material şi social, în funcție de performanțele, competența, valoarea şi rezultatele activității fiecăruia.

3. O abordare globală a problematicii restructurării

dr. George GEORGESCU

Ideea cardinală de la care consider că trebuie pornit în investigarea problematicii restructurării economiei şi pe care mă voi strădui să o argumentez în rândurile următoare este aceea a necesității unei abordări globale, cere să permită conturarea unei imagini sintetice, coerente a realităților economice. Această necesitate obiectivă decurge din caracterul interdependent al proceselor economice, din natura corelată a elementelor ce formează structura sistemului economic, din acțiunea concertată a legităților ce se manifestă în acest domeniu.

Pentru a explicita rolul fundamental al unei asemenea abordări, mă voi referi pe scurt la situația generată de lipsa acesteia mai exact, la situația de ansamblu a economiei româneşti înainte de Revoluție. După opinia mea, tensiunile manifestate pe plan social au fost urmarea firească a dezechilibrelor multiple din economie, care, amplificându-se în timp, au dus treptat la crearea unei situații explozive. Cauza principală a constituit-o, pe lângă racilele de fond ale sistemului în sine, ignorarea legăturilor dintre fenomenele economice, majoritatea încercărilor făcute pentru soluționarea în mod independent a problemelor ce apăreau, în stil pompieristic, fiind sortite eşecului tocmai datorită lipsei unei abordări globale, interdependente, a acestor probleme.

Astfel, semnele unei maladii cronice a economiei au constat, printre altele, în asemenea paradoxuri ca existența unui deficit general de materii prime şi energie concomitent cu risipa de astfel de resurse, precum şi cu formarea de stocuri supranormative de dimensiuni uriaşe, atât de materii prime, cât şi de produse finite, inclusiv de bunuri de consum, acestea din urmă în contrast flagrant cu insuficienta acoperire a necesităților populației. Aceste dezechilibre structurale au degenerat chiar în apariția şi dezvoltarea unei economii „subterane”, paralele cu cea „oficială”, proces favorizat şi de arbitrariul ridicat la rang de arbitru.

În esență, în loc să se asiste la difuzarea în întreaga economie a elementelor care să faciliteze dezvoltarea ei normală, cum ar fi, de exemplu, progresul tehnic şi ştiințific, dimpotrivă, s-a înregistrat o tendință de propagare a efectelor negative care, treptat, au cuprins întregul mecanism economic,

aducându-l într-o stare de cvasiparalizie. Această stare s-a reflectat în manifestarea fenomenului de blocaj în lanţ, iar pe plan financiar, prin dereglarea fluxurilor băneşti între unităţile economice într-un asemenea mod încât multe dintre acestea s-au găsit în situaţia de incapacitate de plată, de faliment.

Agravarea situaţiei din ultimii ani, legată şi de forţarea eliminării deficitului balanţei de plăţi externe, s-a datorat, în mare măsură, şi faptului că însuşi instrumentul destinat corelării tuturor aspectelor implicate de abordarea globală a problemelor economice, respectiv mecanismul planificării, a fost utilizat de o manieră arbitrară, care, în loc să o evite, a condus la crearea unei contradicţii, cu efecte nefaste asupra dezvoltării de ansamblu, între interesele la nivel naţional şi cele departamentale. Este suficient să amintim în acest context că, în timp ce agricultura suferea endemic la capitolul bază tehnico-materială, circa o jumătate din producţia de îngrăşăminte chimice şi din cea de tractoare a luat calea exportului, deşi era un lucru cunoscut că sporul obtenabil de producţie agricolă, prin acoperirea necesarului acestui sector, ar fi asigurat, pe lângă îmbunătăţirea aprovizionării populaţiei, şi o valorificare superioară pe plan extern a muncii poporului nostru, în cazul în care excedentul de produse s-ar fi exportat.

Însemnătatea unei abordări globale, sistemice a problematicii economice este, poate, cel mai bine pusă în evidenţă prin depăşirea acestui perimetru şi investigarea interdependenţei sale cu mediul înconjurător. Aplicarea unei strategii de dezvoltare economică, şi aşa incoerentă, care nu a ţinut seama, în plus, de restricţia specifică protecţiei mediului, a dus la deteriorarea continuă a acestuia, costul economic al stopării acestei tendinţe, precum şi cel aferent aducerii parametrilor de calitate a mediului în limite admisibile fiind de dimensiuni incalculabile. Numai pentru factorul apă s-a estimat că pentru creşterea gradului de epurare actual de 25-30% la nivelul acceptabil de 80% este necesar un efort financiar de dotare, completare şi exploatare a instalaţi-ilor de epurare a principalelor surse de poluare evaluat la câteva zeci de miliarde de lei. Dacă la acestea se adaugă cheltuielile aferente refacerii şi menţinerii calităţii celorlalţi factori de mediu, se ajunge la o cifră de ordinul a sute de miliarde de lei, care, în esenţă, reprezintă costul creşterii economice şi care pune la îndoială însuşi semnul, considerat pozitiv, al acesteia, cu atât mai mult dacă se ia în considerare că unele pagube produse mediului înconjurător nu se pot evalua din punct de vedere valoric, iar altele sunt ireversibile. Dintre multiplele probleme cu care se confruntă economia ţării noastre în prezent, se detaşează ca importanţă, cred, cele de ordin structural. Pe acest plan se manifestă de fapt cele mai acute dezechilibre, spre soluţionarea cărora consider că trebuie să se concentreze atenţia pe termen scurt a tuturor forţelor şi agenţilor economici. Folosesc acest termen nu pentru că nu ar fi necesară integrarea unor măsuri urgente într-o strategie de perspectivă mai îndelungată a restructurării, ci pentru că oricare ar fi această strategie, ea nu poate fi nici

măcar elaborată pe baze realiste dacă nu se cunosc toate datele problemelor, dacă economia nu îşi găseşte un echilibru, chiar şi temporar. Personal, nu văd cum se poate întreprinde un set coerent şi stimulativ de măsuri pe termen scurt până nu se restabileşte, spre exemplu, echilibrul structural între cererea şi oferta de bunuri de consum pentru populație, în special de produse alimentare. Acest echilibru, decisiv pentru deplasarea atenției principalului factor de producție, omul, spre realizarea dezideratelor restructurării economiei, se poate asigura, după părerea mea, doar în condițiile unor importuri masive şi imediate de astfel de produse, care să acopere cererea solvabilă crescândă şi să relaxeze presiunea monetară în raport cu riscul declanşării inflației, ceea ce, pe plan financiar, ar putea conduce la accentuarea deficitului balanței comerciale pe primele luni ale anului în curs. Restabilirea echilibrului extern, pe deplin posibilă până la sfârşitul anului, depinde însă şi de rezultatele de ansamblu ale măsurilor ce se vor întreprinde, şi, îndeosebi, de cele obținute în agricultură.

Pe lângă sectorul agricol, căruia consider că trebuie să i se acorde o atenție prioritară în încercarea de înscriere a economiei pe o traiectorie a dezvoltării echilibrate, într-un timp rezonabil, un domeniu de maximă importanță în acest context îl reprezintă resursele de materii prime şi energetice. Pornind de la faptul că procesul industrializării țării noastre, aşa cum a fost el conceput, s-a fundamentat pe ideea, a cărei pertinență nu o discutăm acum, de implementare a unor capacități productive bazate în mare măsură pe materii prime şi energetice din import, deci în condițiile în care factorului extern i s-a atribuit o însemnătate de prim ordin, este necesară reevaluarea impactului acestui factor asupra dezvoltării industriei şi, în ansamblu, a economiei țării noastre. În cadrul acestei reevaluări, esențială ni se pare, ca o primă etapă, recalcularea tuturor indicatorilor de eficiență a exportului şi a importului pe baza cursurilor de schimb reale, astfel încât să se dispună de o imagine cât mai veridică a situației din acest punct de vedere. Într-o a doua etapă, cea mai importantă, ar urma restructurarea producției industriale pe baza criteriilor de eficiență economică în care raportul între export şi import joacă un rol fundamental. În această etapă intervine ca o necesitate obiectivă reaşezarea prețurilor interne în funcție de cele internaționale, plecând de la ramurile primare spre cele intermediare şi finale, într-un asemenea mod încât acestea să se apropie de valoarea reală a produselor şi să reflecte cantitatea şi calitatea muncii încorporate în ele. Procesul de reaşezare a prețurilor bunurilor industriale trebuie să țină seama atât de necesitatea diminuării considerabile a intervenției statului, care trebuie să se limiteze mai mult la susținerea progresului tehnic, şi mai puțin la subvenționarea unor produse nerentabile, cât, mai ales, de acțiunea legii cererii şi ofertei. Într-o asemenea abordare, oportunitatea menținerii în fabricație a multor produse va fi validată de piață, atât internă, cât şi externă, iar structura producției industriale va fi supusă unui proces obiectiv de optimizare.

Evident, schimbările structurale ale producției industriale, precum şi introducerea unor noi tehnologii se vor repercuta asupra dimensiunii şi structurii resurselor energetice şi de materii prime. Pe această cale se vor crea treptat şi premisele asigurării echilibrului între aceste resurse şi capacitățile de producție la un nivel care să permită eficientizarea activității industriei şi realizarea unor produse competitive pe plan intern şi extern.

Deşi în aceste considerații s-au avut în vedere doar industria şi agricultura, punându-se problema unor priorități legate de raportul economiei româneşti față de contextul internațional, totul gravitând în jurul formării unor prețuri reale ca elemente fundamentale ale utilizării corecte a indicatorilor de eficiență economică, nu trebuie uitat că echilibrul structural macrosectorial presupune existența unor raporturi şi proporții normale între toate sferele sistemului economic, conform nivelului său de dezvoltare. Ca atare, măsurile care vizează restabilirea echilibrului economiei româneşti ar trebui să aibă capacitatea de a reglementa funcționarea optimă a întregului mecanism economic, inclusiv a componentei privind relațiile şi raporturile între ramuri, precum şi între unitățile economice. Abordarea globală a problematicii restructurării se dovedeşte astfel de o excepțională importanță, reprezentând, de fapt, singura alternativă viabilă pentru reuşita acțiunilor ce îşi propun atingerea unei stări „optimale" ca perspectivă a dezvoltării economiei româneşti.

4. Opțiuni şi perspective ale realizării unui sistem economic performant în România

Aurelian DOCHIA

Societatea românească se află astăzi la un moment de răscruce al istoriei sale, moment în care, după înlăturarea unei dictaturi, poate şi trebuie să îşi definească opțiunile de viitor, atât ca obiective, cât şi ca mijloace de realizare a acestora. În domeniul economiei, conturarea unei strategii de redresare pune ca problemă fundamentală alegerea acelui mod de funcționare a sistemului economic care să îi asigure acestuia viabilitatea, respectiv capacitatea de reproducție şi dezvoltare eficientă, manifestată prin stabilitate, adaptabilitate la schimbări ale mediului intern şi extern şi, în final, prin menținerea şi chiar creşterea neîntreruptă a consumului, a nivelului de trai.

Din punctul de vedere al modului de funcționare, pentru societățile moderne, există două arhetipuri de sisteme economice:

- sistemul economiei de comandă, bazat pe controlul direct, exercitat de către o autoritate centrală, a interacțiunilor dintre agenții economici – având ca rezultat predominanța unor relații verticale, ierarhice;

- sistemul economiei de piață, bazat pe interacțiuni nemijlocite, directe, între agenții economici – de unde predominanța relațiilor orizontale.

Economiile naționale observabile ca realitate istorică se apropie mai mult sau mai puțin de unul din aceste tipuri fundamentale – fără a le realiza vreodată în forma lor pură, ideală. Economiile central-planificate din țările est-europene sunt exemple tipice de sisteme economice de comandă, în timp ce în economiile „occidentale" sunt predominante mecanismele de reglare ale pieței. Compararea performanțelor realizate de către aceste două tipuri de sisteme în decursul perioadei în care au funcționat în paralel, în condiții similare (deşi nu identice), poate oferi argumente raționale convingătoare pentru alegerea strategiei dezvoltării noastre economice viitoare. Studiile comparative de acest gen evidențiază avantaje certe ale sistemului economiei de piață.

Astfel, țările cu economie de piață au realizat în perioada postbelică o creştere economică de durată şi relativ stabilă, care în unele cazuri a luat aspectul unui adevărat „miracol economic" (Japonia, Coreea de Sud, Taiwan, Singapore etc.). Această creştere s-a finalizat – deşi în proporții diferite pe țări şi categorii sociale – în ameliorarea sensibilă a consumului populației, în unele țări ajungându-se la o relativă abundență. În acelaşi timp, în țările cu economii central-planificate s-a instalat o penurie, îndeosebi de bunuri de consum, care s-a accentuat treptat, luând chiar, în unele cazuri, forma acută a lipsei cronice de alimente. În mod paradoxal, această penurie se instalează în condițiile unei creşteri permanente a capacităților de producție, ca urmare a unor mari eforturi investiționale; s-a demonstrat convingător că penuria cronică ține de însuşi modul de funcționare al acestor economii.

O dovadă a superiorității de performanță a economiei de piață o constituie şi poziția în cadrul schimburilor internaționale; țările cu economii central-planificate s-au dovedit slab competitive pe piețele internaționale, îndeosebi în domeniul producției industriale şi al serviciilor.

Sistemul economiei de piață a dat dovadă de-a lungul timpului de o extraordinară capacitate de adaptare. Astfel, de exemplu, el a putut depăşi criza energetică printr-o restructurare de proporții a aparatului de producție, în timp ce economiile central-planificate s-au dovedit mult mai rigide, având şi astăzi mari dificultăți în asigurarea cu energie. O situație similară se conturează în domeniul ecologiei, iar exemplele pot continua.

La baza tuturor performanțelor economiei de piață a stat marea sa capacitate de inovare – atât în domeniul tehnic, cât şi al structurilor organizatorice, al metodelor de conducere etc. Mecanismul concurențial şi autonomia de decizie a agenților economici – caracteristicile fundamentale ale economiei de piață – s-au dovedit a fi extrem de stimulative pentru capacitatea de creație a societății. Dimpotrivă, mecanismul birocratic, hipercentralizat de luare a deciziei în sistemul economiei de comandă a avut ca efect blocarea inițiativei sociale, lipsa de participare efectivă a agenților economici la rezolvarea

problemelor. Rezultă de aici o mare inerție în formularea de soluții pentru problemele noi apărute şi tendința de a da răspunsuri stereotipe.

Deşi performanțele sistemului economiei de piață nu pot fi negate, au fost evidențiate şi unele neajunsuri ale acestui sistem. Astfel, în evoluția lui intervin perioade de criză - legate în general de restructurări ale aparatului de producție – ce au consecințe sociale nefavorabile. De asemenea, funcționarea sa este legată de existența unor rezerve de capacități de producție şi forță de muncă ce constituie o anumită irosire de resurse. În sfârşit, în cadrul acestui sistem apar mari inegalități sociale.

Tocmai aceste neajunsuri ale economiei de piață, sesizate încă din secolul trecut, au constituit motivația căutărilor pentru o altă alternativă de organizare socială. Experiența istorică a demonstrat însă că sistemul economiei planificate propus ca alternativă nu reuşeşte să înlăture, în fapt, nici unul din dezavantajele economiei de piață: crizele periodice nu sunt evitate (deşi se manifestă într-un mod diferit), risipa de resurse se agravează, iar inegalitățile sociale îmbracă forme ascunse.

A devenit tot mai evident că însuşi modelul teoretic al economiei central-planificate a fost elaborat pe baza unor premise false, care nu au ținut seama de rolul şi specificul informației în desfăşurarea procesului economic. În esență, modelul de principiu al economiei planificate are la bază ideea înlocuirii procesului de ajustare reciprocă a cererii şi ofertei prin contactul nemijlocit pe piață (proces care implică anumite costuri de căutare şi nu este lipsit de imperfecțiuni), printr-o ajustare simulată, pe bază de calcul. Planul este rezultatul unei astfel de ajustări. S-a dovedit însă că substituirea mecanismului pieței prin plan nu poate conduce în practică la rezultatele scontate (echilibrul permanent al economiei, lipsa „fricțiunilor" în procesul de ajustare), deoarece organul de planificare centrală nu are capacitatea să colecteze, şi prelucreze şi să transmită în timp real întreaga informație relevantă existentă în mod difuz în sistem. Piața, rezultatul unui îndelungat proces de evoluție socială, este cel mai complex instrument de reglare a activității economice, care nu poate fi înlocuit în mod eficient de instrumentul excesiv de simplist al planului. Nici chiar în aşa-numitele „economii planificate", planul nu a înlocuit niciodată în întregime piața; fiind impus însă ca principal instrument al economiei, dominant în raport cu piața, el a permis pătrunderea subiectivismului şi arbitrariului, a lipsei de raționalitate, în viața economică, cu consecințe negative ce s-au acumulat în timp. Iar principala consecință negativă a acestei situații a constituit-o însăşi slăbirea mecanismului pieței şi distorsionarea semnalelor acesteia, în primul rând a prețurilor, făcând practic imposibilă calculația economică şi deci alocarea eficientă a resurselor, remunerarea corespunzătoare a factorilor de producție etc.

Nici încercările de combinare a planului cu unele stimulente ale pieței, întreprinse de unele țări în anii '60 (Ungaria, URSS), nu au dat rezultatele scontate. După cum a reieşit cu timpul din dezbaterile pe această temă, o

astfel de combinație este fie imposibilă (dacă planul este în contradicție cu piața), fie inutilă (planul perfect duce în principiu la aceleaşi rezultate cu piața).

Uneori, în apărarea planului se invocă faptul că şi în economiile „de piață" se elaborează şi se aplică planuri la nivel guvernamental, existând uneori şi organisme de planificare specializate. Acest argument se bazează însă pe o confuzie între plan ca instrument de conducere şi sistem planificat de organizare şi funcționare a economiei. Este o caracteristică generală a activității umane aceea de a se desfăşura pe baza unui proiect prealabil, a unui plan. Dar, în vreme ce, în sistemul economiei de comandă, există un plan unic imperativ căruia i se subordonează toți agenții economici, în sistemul economiei de piață, fiecare agent economic acționează după un plan propriu. În acest context acționează şi guvernul, constituit în agent economic care, prin acțiunile sale, încearcă să influențeze evoluția economiei, fără a dicta hotărârile sale celorlalți agenți. Guvernul însuşi – sau organismele sale – îşi bazează acțiunile pe informațiile oferite de piață, care rămâne fundamentul economiei.

Piața apare deci ca o instituție esențială a vieții sociale; creație colectivă, rezultat al unei evoluții de mii de ani, ea se dovedeşte a fi cel mai complex şi perfecționat instrument ce asigură aplicarea consecventă a legii valorii (formă specifică de manifestare a legii naturale generale a economiei de mijloace) în economiile dezvoltate, bazate pe o avansată diviziune socială a muncii. În fapt, nu există alternativă viabilă la sistemul economiei de piață; chiar dacă nu oferă soluții miracol, chiar dacă are anumite lipsuri şi neajunsuri, sistemul economiei de piață a făcut dovada unei mai mari capacități de a soluționa problemele societății şi de a se adapta el însuşi la schimbările datorate progresului tehnic, la modificările în mentalități şi aspirații etc. De aceea, sistemul economiei de piață s-a putut dezvolta în variante cu puternic specific național – de la cea americană, caracterizată de un ascuțit spirit de competiție, la cea japoneză, cu nuanțe paternaliste, sau la cea suedeză de orientare socială. Aceste variante ale sistemului economiei de piață apar îndeosebi ca un rezultat al influenței modelatoare a reglementărilor emise şi aplicate de către stat. Dând expresie unor condiții naționale specifice – structuri sociale, tradiții, mentalități, aspirații - statul creează şi garantează cadrul general al funcționării pieței; nu există şi nu a existat niciodată o „piață liberă" în sensul lipsei oricăror reglementări. Dimpotrivă, complexitatea la care a ajuns astăzi piața este strâns legată de creşterea rolului statului în constituirea şi apărarea cadrului său instituțional – realitatea confirmată de sutele şi miile de acte normative ce reglementează, în economiile occidentale dezvoltate, activitatea comercială, financiară, piața forței de muncă etc. Contrar unor păreri destul de răspândite, economia de piață nu exclude, ci implică activitatea statului, care stabileşte şi urmăreşte respectarea „regulilor jocului", intervenind uneori şi direct, ca agent economic. Este adevărat însă că intervenția statului este de altă natură şi foloseşte mijloace diferite în economiile central-planificate (în care statul poate dicta

deciziile agenților economici) şi în economiile de piață (în care statul nu poate decât influența prin mijloace indirecte – fiscale, financiare etc. – deciziile agenților economici).

Odată asumată opțiunea clară şi fermă pentru sistemul economiei de piață, apare necesitatea stabilirii căilor tranziției de la economia de comandă, central-planificată, la cea de piață. Experiența acumulată până în prezent de unele țări ce au pornit pe acest drum (Polonia, Ungaria şi până la un punct URSS) nu este concludentă, indicând mai degrabă unele greşeli ce ar trebui evitate. Nu există o teorie a acestei tranziții care să clarifice etapele şi obiectivele, măsurile ce trebuiesc luate şi consecințele lor. Din acest motiv, tranziția se anunță a fi o experiență națională, o verificare a capacității de creație şi de acțiune a fiecărei țări. Întrucât este aproape sigur că această tranziție va avea anumite efecte sociale negative, este absolut necesar să fie pregătită în prealabil prin: a) largi dezbateri care să creeze consensul social necesar; b) alegeri libere, care să aducă la conducerea țării un guvern cu suficientă autoritate, care să se bucure de un sprijin larg; c) instituirea unui sistem adecvat de protecție socială, incluzând sisteme de reorientare profesională, ajutoare de şomaj etc.

Deşi este indiscutabil că tranziția trebuie să fie condusă de la un centru de concepție şi decizie național, ea nu poate fi, după părerea mea, riguros planificată; ea constă în esență în eliminarea treptată a mijloacelor de control administrativ-birocratic a activității agenților economiei şi crearea condițiilor pentru manifestarea acțiunii reglatoare a pieței. Măsurile concrete ce trebuie luate în acest sens sunt în principal de ordin legislativ, ele vizând schimbarea cadrului instituțional de desfăşurare a vieții economice. Modul în care răspund agenții economici la aceste schimbări instituționale va determina atât succesiunea, cât şi ritmul introducerii unor noi măsuri. Aceasta este, după părerea mea, una din problemele-cheie ale reformei, insuficient luată în considerare în țările ce au păşit pe calea tranziției; dacă agenții economici reacționează inadecvat sau excesiv de încet la modificările instituționale, procesul de restructurare poate fi serios perturbat sau chiar compromis. Reacția agenților economici este una din marile necunoscute ale procesului de tranziție, care face imposibilă o planificare exactă a acestuia.

Ritmul schimbărilor se anunță, de asemenea, a fi esențial pentru succesul reformei. Economia de piață funcționează realmente eficient numai atunci când cuprinde integral toate domeniile (piața bunurilor de consum, a mijloacelor de investiții, a forței de muncă, a creditului, a monedei) şi sectoarele economiei; aceasta impune o tranziție cât mai rapidă şi cuprinzătoare. În acelaşi timp însă, o asemenea soluție radicală nu poate fi aplicată în condițiile în care economia moşteneşte grave dezechilibre şi disproporții de la vechiul sistem; trecerea bruscă la funcționarea pe noi baze a economiei ar genera tensiuni sociale necontrolabile în procesul inevitabilelor ajustări de prețuri şi restructurări ale aparatului de producție. Capacitatea de adaptare a agenților

economici are, de asemenea, limita ei – un director de întreprindere nu poate deveni peste noapte un manager familiarizat cu regulile şi instituţiile specifice pieţei. În aceste condiţii, controlul ritmului efectiv al introducerii schimbărilor rămâne în mare măsură de domeniul „artei de a guverna”. Trebuie ţinut seama şi de faptul că prelungirea perioadei de tranziţie, întârzierea în obţinerea unor rezultate pozitive sunt de natură să trezească neîncredere, sentimente de frustrare, putând chiar compromite ideea reformei. Acelaşi efect îl poate avea lipsa de fermitate, ezitările în aplicarea măsurilor necesare. De asemenea, succesul şi durata tranziţiei vor fi influenţate de rezistenţa vechilor structuri instituţionale. După părerea mea, având în vedere toate aceste considerente, tranziţia la nivelul structurilor instituţionale trebuie să se încheie în linii mari în decurs de aproximativ cinci ani; atingerea regimului normal de funcţionare a pieţei, care necesită şi formarea noului comportament al agenţilor economici, se realizează într-o perioadă ceva mai lungă.

În condiţiile concrete ale economiei româneşti, tranziţia către sistemul economiei de piaţă poate avea două etape: o etapă pregătitoare şi una de implementare a principalelor măsuri vizând transformarea cadrului instituţional de funcţionare a economiei.

Etapa pregătitoare are ca obiectiv identificarea marilor dezechilibre structurale şi funcţionale ale economiei, pornind de la analiza pe bază de bilanţ a activităţii tuturor unităţilor economice. Se evidenţiază astfel unităţile ce au funcţionat în pierdere, principalele cauze ale deficitului şi posibilităţi realiste de înlăturare a acestora, inclusiv prin reaşezări de preţuri, dar având în vedere necesitatea de asigurare a competitivităţii produselor la noile preţuri cu mărfuri similare de pe piaţa mondială, evaluate la cursul normal al monedei naţionale. În final se pot identifica cu o anumită certitudine trei categorii de unităţi: unităţi economice viabile; unităţi economice ce pot deveni viabile printr-o anumită restructurare; unităţi economice neviabile. Din prelevările încasate de la întreprinderile economice potrivit actualelor reglementări financiare, se formează un „fond pentru restructurare” ce urmează a fi folosit în două direcţii: pentru acordarea de credite unităţilor economice ce pot deveni viabile prin anumite transformări (pe baza unui plan bine argumentat de folosire a creditului) şi pentru atenuarea efectului social negativ al lichidării întreprinderilor neviabile.

Încă din cursul etapei pregătitoare pot fi luate măsuri de extindere a sistemului economiei de piaţă la anumite sectoare din economie – mica producţie agricolă şi industrială, anumite servicii pentru populaţie care pot contribui la îmbunătăţirea aprovizionării populaţiei, la echilibrarea cererii cu oferta globală, la crearea de noi locuri de muncă şi la afirmarea iniţiativei creatoare a întreprinzătorilor. Succesul acestor măsuri depinde în mod hotărâtor de modul cum este formulat cadrul legislativ al acestor activităţi; liberalizarea preţurilor este o condiţie de bază a funcţionării lor pe principii de piaţă.

Este de aşteptat ca unităţile din aceste sectoare să intre în competiţie cu unităţile de stat pentru resursele economice de calitate (materii prime, mate-

riale) şi să se dovedească mai competitive decât acestea datorită facilităților ce le sunt create prin prețuri. Apar tensiuni între sectorul de piață, mai dinamic, şi sectorul de stat, mai rigid, care nu trebuie rezolvate prin întărirea tendințelor de protecție administrativă a unităților de stat, ci prin liberalizarea activității acestora.

De altfel, cheia tranziției către sistemul economiei de piață se află tocmai în transformarea radicală a rolului şi funcției principalului agent economic – unitatea productivă – care de la simplu executant al unor ordine devine decident cu drepturi şi răspunderi depline. **Autonomia de decizie a agenților economici este condiția fundamentală a existenței şi funcționării pieței; iar garanția autonomiei reale de decizie a agenților economici este proprietatea privată.** Aceasta explică legătura de esență dintre sistemul economiei de piață şi proprietatea privată. Toate încercările de a institui un mecanism economic de piață fără a accepta proprietatea privată nu au dat rezultate; autoconducerea şi autogestiunea s-au dovedit concepte goale de conținut, în condițiile aplicării lor la întreprinderi de stat. Desigur că, în condițiile actuale, când s-a ajuns la un grad înalt de concentrare a producției, ca o necesitate obiectivă a creşterii eficienței, proprietatea privată nu mai înseamnă, de regulă, proprietatea unei persoane asupra unei unități productive; **proprietatea privată s-a socializat sub forma societăților pe acțiuni**. Acțiunea este un titlu ce conferă un drept de proprietate de un tip special: acționarul are, pe de o parte, drepturi depline (de dispoziție, posesiune şi folosință) asupra titlului său, pe care îl poate păstra, vinde şi de pe urma căruia obține dividende; pe de altă parte însă, el nu îşi poate exercita efectiv drepturile asupra cotei părți din mijloacele de producție care în principiu îi revin – decizia în această privință putând fi luată numai prin consensul majorității acționarilor.

Societatea pe acțiuni reuşeşte să rezolve contradicția dintre tendințele obiective de socializare a producției ca urmare a concentrării acesteia şi cerințele respectării proprietății private ca bază a economiei de piață.

Privatizarea unităților economice de stat constituie deci măsura hotărâtoare pentru trecerea la sistemul economiei de piață. De obicei, această privatizare este văzută ca o vânzare a întreprinderilor aparținând statului către persoane particulare sau către alte firme private – din țară sau din străinătate (o astfel de modalitate este deja în curs de aplicare în unele țări). După părerea mea, o astfel de modalitate de privatizare este complet neadecvată la condițiile României, din cel puțin două motive:

1) populația nu dispune de capitalul necesar pentru a cumpăra întreprinderile puse în vânzare;

2) nu există o justificare pentru a vinde membrilor societății ceea ce le aparține de drept; marea majoritate a capacităților de producție aflate astăzi în funcțiune sunt rodul muncii colective a tuturor membrilor societății, sunt proprietatea lor şi, ca atare, nu le pot fi revândute. De aceea, după părerea

mea, în condițiile specifice ale țării noastre, privatizarea trebuie să ia forma unei împroprietăriri.

Modalitatea tehnică de realizare a acestui transfer al proprietății ar putea fi următoarea: se procedează la o evaluare – pe bază de expertiză – a tuturor componentelor avuției naționale aflate în posesia statului (inclusiv soldul creanțelor externe), cu excepția acelora care, prin natura lor sau potrivit unor interese sociale generale, urmează să rămână patrimoniu public (bogății naturale ale subsolului, anumite zone şi rezervații naturale, patrimoniul cultural-artistic național, unități de producție şi prestări servicii de interes public în învățământ, asistență medicală, transporturi aeriene, căi ferate, poştă etc.). Valoarea totală obținută prin această expertiză, reprezentând volumul patrimoniului ce urmează a fi trecut în proprietate privată, se împarte la populația existentă la momentul respectiv, rezultând valoarea dreptului individual de proprietate. În cuantumul acestei sume se emit nişte hârtii de valoare – titluri de proprietate – care se distribuie tuturor cetățenilor recenzați. În paralel cu aceasta se organizează o bursă de acțiuni la care toate unitățile economice supuse privatizării vor pune în vânzare acțiuni de o valoare echivalentă cu patrimoniul lor. Într-o primă perioadă, cu o durată determinată (şase luni, un an), activitatea acestei burse se va limita la preschimbarea titlurilor de proprietate deținute de cetățeni cu acțiuni ale unităților economice la valoare nominală. După trecerea acestei perioade, bursa va intra în regim normal de funcționare, ocupându-se de tranzacții cu acțiuni; valoarea acțiunilor se va îndepărta de valoarea lor nominală, în funcție de cerere şi ofertă.

Unitățile economice de stat se transformă astfel în societăți pe acțiuni care urmează a-şi desfăşura activitatea potrivit statutului acestui tip de organizații. Se creează astfel condiția esențială pentru tranziția la sistemul economiei de piață.

Desigur că în aplicarea în practică a acestei modalități de privatizare va fi necesar să se rezolve în prealabil numeroase probleme, începând cu stabilirea unei metodologii de evaluare cât mai realistă a patrimoniului unităților economice de stat şi până la informarea corectă a tuturor cetățenilor în privința opțiunilor pe care le au şi a consecințelor ce decurg din opțiunile lor. În cazul în care schimbarea titlurilor de proprietate contra acțiuni se va desfăşura în aşa fel încât să asigure prioritatea lucrătorilor unei întreprinderi în achiziționarea acțiunilor propriei unități, se va ajunge în mod firesc la un sistem de coparticipare la gestiune.

Soluția propusă mai sus are şi unele dezavantaje, principalul fiind, după părerea mea, acela că se bazează pe o împărțire egală a patrimoniului întreprinderilor de stat tuturor cetățenilor, deşi în mod evident aportul acestora la constituirea avuției naționale nu a fost egal. Oricare altă modalitate de repartizare ar fi însă mult mai greoaie, cel puțin la fel de contestabilă şi generatoare de tensiuni sociale.

Problema proprietății, deşi esențială pentru edificarea unei economii de piață, nu este singura ce trebuie soluționată în perioada de tranziție. În paralel cu măsurile de privatizare, este necesar să se aibă în vedere şi alte aspecte. Astfel, măsurile de limitare sau eliminare a controlului exercitat de organele de stat asupra activității unităților economice (măsuri care deja se fac simțite) trebuie să fie însoțite de instaurarea unui mediu competitiv pe piață – în caz contrar, existând tendința de creştere inflaționistă a prețurilor. Crearea unui mediu competitiv, mai ales în condițiile unei economii de dimensiuni mici, presupune folosirea unei politici adecvate de importuri, care să înlăture monopolul deținut de unii producători. În acelaşi scop este necesară separarea unor întreprinderi mari în unități mai mici, elaborarea unor legi antitrust şi încurajarea formării de noi întreprinderi în sectoarele în care există un monopol.

Realizarea unui mediu realmente competitiv va facilita mult rezolvarea unei alte sarcini importante a tranziției – liberalizarea prețurilor fără o inflație ridicată. Un loc special în acțiunea de liberalizare a prețurilor îl ocupă liberalizarea salariilor; acestea urmează a se stabili prin acordul părților în cadrul unor contracte individuale sau colective (acestea din urmă negociate de sindicat). Statul poate stabili un salariu minim pe economie.

Ca urmare a presiunii competitive, întreprinderile vor fi obligate să păstreze numai personalul strict necesar şi să elibereze surplusul. Apare în aceste condiții categoria de şomer şi necesitatea instituirii unui sistem de ajutoare de şomaj, finanțate din contribuția întreprinderilor şi a asiguraților.

De o mare importanță pentru funcționarea adecvată a pieței este existența unui sistem de intermediere financiară, care cuprinde bursa de acțiuni şi alte hârtii de valoare şi sistemul bancar. Acesta din urmă este de obicei structurat pe două niveluri – banca centrală şi băncile comerciale; taxa de scont şi politica monetară devin instrumentele de bază ale politicii economice a statului.

De asemenea, va fi necesară dezvoltarea unei piețe valutare, sub forma unei burse specializate, prin intermediul căreia vor fi preschimbate cea mai mare parte a câştigurilor din schimburile externe.

În sfârşit realizarea funcțiilor statului în condițiile economiei de piață necesită o aşezare pe baze noi a întregului sistem fiscal (taxe, impozite).

Realizarea în condiții cât mai bune a tranziției către economia de piață presupune elaborarea unor programe coordonate de măsuri pentru fiecare din aspectele amintite mai sus, un mare efort organizatoric şi voință politică fermă.

5. Inflația - implicații economico-sociale în perioada de tranziție

Vergiliu IORDACHE

În ultimul deceniu şi „socialismului real”, existența şi aplicarea unui sistem de planificare hipercentralizat, precum şi îngrădirea totală a libertăților economice şi a inițiativei la orice nivel de decizie în economie au avut ca urmare destabilizarea acesteia, generând dezechilibre monetare şi tensiuni inflaționiste, cu consecințe economice şi sociale grave.

De fapt, fenomenul instabilității economice şi monetare, respectiv inflația îşi au originea în industrializarea forțată cu orice preț şi în ritmuri înalte, ceea ce a condus la irosirea unor uriaşe resurse prin construirea unor obiective costisitoare şi nerentabile.

Acest fenomen, s-a accentuat şi mai mult după anul 1982, în urma forțării exportului de produse, cu prioritate al produselor alimentare, în sistarea cvasitotală a importurilor de bunuri de consum atât de necesare pentru aprovizionarea populației.

S-a ajuns la situația, din cauza lipsei acute de bunuri de consum, ca populația să nu mai poată să-şi cumpere pe căi legale mărfurile necesare, fiind nevoită să-şi procure de pe căi lăturalnice, cu prețuri foarte mari.

Creşterea comerțului ilegal, a bursei negre, nu numai că a alimentat şi mai mult fenomenul inflaționist, ci a contribuit şi la scăderea puterii de cumpărare a veniturilor majorității populației, îndeosebi a familiilor cu venituri mici.

Fenomenul inflaționist a fost agravat, îndeosebi în ultimii ani ai dictaturii, de abaterile mari de la disciplina financiară şi de credit, care au produs dereglări în finanțarea mecanismului economic care nu au putut fi lichidate prin emisiuni excedentare de bani. Mecanismul economic şi financiar au fost practic blocate, iar scoaterea din circuitul economic a unor mari valori materiale (zeci de miliarde de lei) au influențat negativ masa bănească activă, care a devenit tot mai mult o masă bănească suplimentară, fără acoperire în mărfuri şi servicii.

S-au accentuat tot mai mult tendințele de înnoire artificială a produselor, în scopul bine definit al obținerii unor prețuri din ce în ce mai mari, ceea ce conducea, în final, la aşa-numita creştere indirectă (invizibilă) a prețurilor, prin schimbarea sortimentelor însă fără o sporire corespunzătoare (reală) a valorii lor de întrebuințare.

Abaterile care au avut loc în legătură cu formarea mesei monetare, determinată de creşterea mai rapidă a cantității de bani-semn decât sporirea volumului de bunuri şi servicii din economia noastră, au reprezentat, de fapt, **prima direcție** în care a acționat inflația asupra sistemului monetar şi a puterii de cumpărare a populației.

În urma acțiunii factorilor determinanți ai acestor abateri (cei mai importanți fiind: utilizarea excesivă a creditului pentru remedierea disfuncțiilor în producție şi desfacere; acordarea unor mari fonduri de salarii nu în funcție de cantitatea şi calitatea muncii, ci mai ales în funcție de importanța socială a muncii etc.) a avut loc o creştere în ritmuri îngrijorătoare a masei monetare în economia noastră națională.

După unele estimări efectuate de Fondul Monetar Internațional şi ale unor economişti români, componenta M_1 a masei monetere – numerar şi conturile curente ale unităților economice – a crescut cu peste 55% în anul 1989 față de 1981.

Din păcate, acest gen de inflație a devenit un pericol real în perioada de după Revoluție, în urma măsurilor pe care organul provizoriu legislativ (FSN) le-a luat pentru îmbunătățirea nivelului de trai, a condițiilor de viață ale populației. Desigur, era normal să fie luate aceste măsuri, poporul având dreptul la înlăturarea privațiunilor de tot felul la care a fost supus, mai ales în ultimul deceniu.

Până în prezent au fost adoptate 21 de acte normative pe baza cărora populația va beneficia în anul 1990 de un plus de venituri de 38 miliarde lei. Totodată, se află în curs de elaborare încă zece asemenea reglementări care vor aduce populației în acest an încă 22 de miliarde lei; deci în total 60 miliarde lei.

Bineînțeles, aceste sporuri de venituri vor contribui la ameliorarea condițiilor de viață ale populației.

Dar, ca această masă monetară suplimentară adăugată la veniturile populației să poată contribui efectiv la îmbunătățirea condițiilor ei de viață, este necesar să existe un surplus echivalent de bunuri pe care să le cumpere.

Or, economia nu dispune de cantitatea necesară să asigure acest surplus de bunuri; posibilitatea de a-l obține din import este limitată, fondul de valută disponibil fiind sărac.

Se va ajunge, astfel, în situația de a se dezechilibra şi mai mult piața, care a început şi tinde să se liberalizeze tot mai mult, dezechilibrul marcat de creşterea prețurilor bunurilor de consum şi a serviciilor având consecințe negative asupra nivelului de viață al populației. Apare, astfel, necesitatea unei noi nivelări a veniturilor populației la creşterea prețurilor, sporire a veniturilor ce va fi urmată de alte creşteri de prețuri ş.a.

Pentru a se preîntâmpina o presiune din ce în ce mai mare asupra prețurilor, în sensul majorării lor, este necesar să se asigure o corelație justă între fondul de salarii eliberat şi fondul de marfă produs şi efectiv vândut pe piață.

Cu alte cuvinte, creşterea excesivă a masei de bani puse în circulație fără să fie însoțită de o sporire corespunzătoare a masei de bunuri şi servicii va conduce inevitabil la o nouă presiune din ce în ce mai mare asupra prețurilor în sensul majorării lor.

În cazul că această corelație nu va fi respectată, vor apărea inevitabil tulburări în circulația monetară.

Dacă în luna ianuarie a acestui an circulația monetară a fost corespunzătoare (aflându-se în circulație o masă monetară mărită datorită cantității de mărfuri pe piață față de perioada corespunzătoare a anului trecut), pentru următoarele luni ale anului 1990 se previzionează o creştere a acumulărilor băneşti în urma măsurilor luate de guvern, care va conduce la o încetinire de aproximativ 18 zile a vitezei de circulație a numerarului, ceea ce nu va putea să nu influențeze negativ o circulație monetară sănătoasă.

O a **doua direcție** în care fenomenele inflaționiste influențează direct etalonul monetar, mai precis dimensiunile puterii de cumpărare, o reprezintă monopolul, asigurat prin plan, pe care-l dețin întreprinderile de a pune în circulație, în condiții de penurie, unele produse cu o calitate îndoielnică. În felul acesta se transferă la consumator o parte din cheltuielile cerute de calitatea produselor respective.

Aceste produse, neavând o valoare egală cu cea a etalonului monetar inițial, semnifică, de fapt, o putere de cumpărare mai scăzută.

Or, se ştie că multe întreprinderi producătoare de bunuri de consum care nu dispuneau de o dotare tehnică modernă sau se confruntau cu dificultăți privind aprovizionarea cu materii prime şi materiale, pentru a face față situației, recurgeau foarte des la practica diminuării calității produselor pe care la puneau în circulație. Fenomenele inflaționiste din economie au mai fost favorizate prin sistemul birocratic de fixare a prețurilor (fără o fundamentare ştiințifică şi neavându-se în vedere însuşirile calitative reale ale producției), precum şi prin recurgerea la practica reproiectării aşa-ziselor produse noi şi modernizate.

Nu este exclus ca aceste canale inflaționiste care erodează moneda nu numai să continue să existe, dar şi să se amplifice în acest an, având-se în vedere dificultățile mari cu care se confruntă economia românească în această perioadă.

Recunoaşterea existenței fenomenelor inflaționiste în economia noastră, precum şi încercarea de a le înțelege şi defini ajută la găsirea măsurilor de reducere şi ținere sub control a evoluției lor.

Conştient de implicațiile economico-sociale ale fenomenelor inflaționiste în economie în perioada actuală, guvernul provizoriu a luat deja o serie de măsuri care vizează stăvilirea nu numai a inflației, dar şi a şomajului, prin adoptarea recentului act normativ privind organizarea şi desfăşurarea unor activități economice pe baza liberei inițiative.

Prin acest act normativ se creează condițiile (juridice şi economice) organizării de către populație a unor activități productive care vor permite: mobilizarea unei părți din mijloacele sale financiare şi materiale care înainte foloseau exclusiv pentru consumul individual; extinderea producției unor

mărfuri şi servicii cu o cerere de consum foarte elastică (care, la rândul ei, va determina cheltuirea altor disponibilități băneşti ale familiilor); o mai bună utilizare şi ocupare a forței de muncă eliberate de întreprinderile şi instituțiile care îşi vor reduce activitatea sau se desființează, a pensionarilor, elevilor, gospodinelor, precum şi a celor care vor să lucreze după efectuarea programului de bază; în sfârşit, se diminuează tentativa practicării ilicite a unor activități, împiedicându-se astfel businessul ilegal care în ultimii ani a luat proporții foarte mari (după calculele noastre, volumul veniturilor realizate de persoanele care practicau ilicit diferite activități productive, sustrăgându-se de la plata impozitelor legale, s-a ridicat în anul 1985 la peste 1 miliard lei), cu implicații negative asupra puterii de cumpărare a monedei (inflația) şi nivelului de viață al populației.

Pentru a preîntâmpina agravarea abaterilor ce au loc în legătură cu formarea masei monetare, determinate de creşterea mai rapidă a cantității de bani-semn în circulație decât sporirea masei de bunuri şi servicii, guvernul, împreună cu o serie de ministere, se preocupă să asigure atât din producția internă, cât şi din import un surplus de produse alimentare şi de bunuri de larg consum mult solicitate de populație. Se prevede să crească în fiecare lună cu 15% desfacerile de produse alimentare, iar în ceea ce priveşte bunurile de folosință îndelungată, se are în vedere creşterea atât a producției autohtone de autoturisme, cât şi importul de autoturisme; se vor produce 150 mii de televizoare color; au fost puse în vânzare locuințele proprietate de stat etc.

Redresarea economică şi apărarea monedei, respectiv stăvilirea fenomenelor inflaționiste pot fi realizate de întregul personal al întreprinderilor (muncitori, tehnicieni, economişti şi conducere) numai printr-o activitate bine organizată şi de maximă eficiență, şi nu pe calea lejeră, dar periculoasă, a creşterii prețurilor şi a diminuării calității produselor şi serviciilor.

Trebuie mers pe calea punerii în valoare a tuturor resurselor materiale şi umane existente în toate sectoarele economiei naționale, capabile să desfăşoare o activitate eficientă (realizând produsele necesare economiei naționale) şi să asigure îmbunătățirea condițiilor de viață ale populației.

Numai prin creşterea producției bunurilor de larg consum şi a serviciilor se vor putea satisface nevoile populației.

Noile organe de decizie la nivel național şi local pot acționa direct prin măsuri economico-sociale care ar putea limita la maximum dimensiunile inflației, cu consecințele ei negative asupra circulației monetare şi finanțelor țării:

- să sprijine material şi financiar prin credite, pe baza cadrului legal constituit de promovare a liberei inițiative, acțiunea de formare a unor unități particulare în sectoare de industrie mică şi servicii (lărgirea rețelei de unități meşteşugăreşti, crearea de întreprinderi mici, deschiderea unor restaurante, cofetării, băcănii, cabinete particulare etc.);

- cointeresarea populației în depunerea disponibilităților sale băneşti la CEC, prin creşterea dobânzii la un nivel de 4-5% anual, față de 2,5% cât este în prezent;

- acordarea de avantaje unor grupe sociale (chiar dacă sunt îndreptățite) numai în urma unei analize fundamentate şi, pe cât posibil, eşalonate în timp, în felul acesta scăzându-se presiunea asupra circulației monetare.

Progresul nostru economic, viitorul nostru economic pot fi asigurate nu prin forță administrativă sau ceva asemănător, ci numai pe baza unei monede puternice care este sângele dătător de viață al economiei.

Or, existența unei monede puternice (leul) este condiționată de un echilibru al pieței, adică un echilibru între mărfuri şi bani, între oferta de mărfuri şi bani, între oferte de produse realizate în țară şi cererea solvabilă pentru ele.

6. Posibilități de ameliorare a situației mediului înconjurător

dr. George GEORGESCU

Aşa-numita strategie a dezvoltării economico-sociale a țării noastre din ultimii 40 de ani nu a ținut seama, aproape deloc, de faptul esențial că activitățile umane se desfăşoară în cadrul unul mediu, denumit înconjurător, şi că acesta, ca spațiu vital, reprezintă o condiție şi, în acelaşi timp, o restricție a înseşi existenței şi a posibilităților de manifestare a lui „homo economicus”. Din păcate, deşi pe plan teoretic însemnătatea fundamentală a necesității protecției mediului s-a exprimat în termeni fără echivoc, pentru România ea a fost pusă în evidență, în mod aproape brutal, de manifestarea unor fenomene care reprezintă efectul cumulării în timp a diferitelor aspecte ale deteriorării mediului, nesoluționate la timpul potrivit. Pe lângă faptul că acestea afectează activitatea normală a unităților economice, ele au un impact resimțit acut şi de către populație: întreruperi frecvente ale distribuirii apei potabile în localități, creşterea morbidității ş.a.

Pe plan macroeconomic, cel mai grav este că deteriorarea calității factorilor de mediu a însemnat practic o diminuare, prin pagubele produse, atât a avuției naționale, cât şi a venitului național. Dimensiunea acestor pagube, cifrate, după părerea mea, la câteva zeci de miliarde de lei pe an, care nu se regăsesc în nici o evidență statistică, afectează, poate până la anulare, creşterea economică reflectată de evoluția indicatorilor de dezvoltare a României.

În consecință, ținând seama că, în noile condiții create de Revoluție, problematica protecției mediului înconjurător este de o stringentă actualitate, devine evidentă necesitatea examinării lucide a posibilităților de ameliorare a situației din acest domeniu, de importanță într-adevăr vitală. În opinia mea, un

program coerent privind protecția mediului înconjurător ar trebui să conțină cel puțin următoarele elemente:

1. **Integrarea problematicii protecției mediului în strategia de ansamblu a restructurării economiei**. Pornind de la corelația fundamentală între dezvoltarea economică şi mediul înconjurător, printre criteriile reajustării structurilor economice trebuie să figureze şi cel al implementării unor ramuri sau activități puțin sau deloc poluante, ținând seama că acestea nu antrenează cheltuieli importante pentru construirea şi exploatarea instalațiilor de epurare, iar pe de altă parte, că ele nu risipesc în mediul înconjurător mari cantități de substanțe utilizabile ca materii prime pentru procesele de producție. Toate proiectele de investiții trebuie să conțină şi indicatori de evaluare a efectelor asupra mediului înconjurător, care să fie luate în considerare în aprecierea globală a eficienței investițiilor respective. Pe baza stabilirii potențialului de poluare şi în funcție de concentrațiile maxim admisibile ale diferitelor noxe, să se determine normative în care trebuie să se încadreze orice tehnologie, activitate, ramură, pe unitatea de producție fizică sau valorică, astfel încât calitatea mediului să fie menținută în limite tolerabile.

2. **Coordonarea întregii acțiuni de protecție a mediului înconjurător de către o unitate cu caracter de minister** care să nu se constituie însă, aşa cum se profilează în prezent Ministerul Apelor, Pădurilor şi Protecției Mediului, într-un fel de „poliție" a mediului, ci care să reprezinte un organ de sinteză, capabil să asigure funcționalitatea interdependenței economie-mediul înconjurător. Responsabilitățile directe ale rezolvării problemelor protecției mediului ar trebui să revină nemijlocit unităților economico-sociale, pe baza unui cadru legal axat pe principiul „cel ce poluează plăteşte". În consecință, centrul de greutate al activității de protecție a mediului trebuie mutat la nivel de întreprindere, care să fie obligată, în special prin mijloace de ordin financiar, să adopte cele mai adecvate măsuri pentru reducerea până aproape de zero a nivelului poluării pe care o generează propria activitate.

3. **Introducerea pentru factorii de mediu care au şi calitatea de resurse (apă, terenuri agricole, păduri) a aceluiaşi regim de control al eficienței utilizării ca şi în cazul celorlalte resurse ale dezvoltării**. Implicațiile economice ale acestor factori de mediu presupun instituirea unui sistem de remunerare stimulativă a dreptului lor de utilizare, chiar dacă resursele respective pot fi considerate regenerabile, respectiv a unui sistem de prețuri, tarife şi penalizări.

4. Pornind de la faptul că principala cauză a menținerii unui grad ridicat de poluare, pe lângă configurația propriu-zisă a structurilor tehnologice şi

economice, o reprezintă modul necorespunzător de exploatare a instalațiilor de epurare şi purificare, consider că, în acest domeniu, trebuie întreprinse următoarele *măsuri pe termen scurt*:

- elaborarea de urgență a unui program de dotare şi completare a bazei tehnico-materiale a activității de protecție a mediului înconjurător, astfel încât, prin asigurarea concordanței cantitative, calitative şi structurale între capacitățile şi tehnologiile de producție generatoare de noxe şi capacitățile de epurare, într-o primă fază, să se limiteze drastic degradarea în continuare a factorilor de mediu. Având în vedere că, practic, în scopul atingerii acestui obiectiv ar fi necesare fonduri investiționale de ordinul a zeci de miliarde de lei, care, probabil, nu vor putea fi asigurate pe termen scurt, acest program trebuie corelat încă în această fază cu măsurile de restructurare a economiei şi în special cu reevaluarea nomenclatorului de produse industriale, ceea ce, prin renunțarea sau diminuarea cantității de produse „toxicointensive", ar putea conduce la reducerea substanțială a cuantumului investițiilor, atât pentru stoparea procesului de degradare a calității mediului, cât şi, într-o fază ulterioară, a celui aferent refacerii acestuia;

- **implementarea unui sistem informațional suplu şi operativ**, capabil să reflecte toate aspectele implicate de activitatea de protecție a mediului, precum şi instituirea unui control riguros asupra corectitudinii acestor date;

- **dotarea cu aparatură adecvată de măsură, control şi supraveghere a calității mediului** care să permită evaluarea corectă şi permanentă a gradului de poluare şi deci a mijloacelor tehnice şi economice ce trebuie puse în funcțiune pentru menținerea calității mediului în limite admisibile;

- corelarea parametrilor proiectați de funcționare a instalațiilor de protecție a mediului cu situația concretă ce rezultă din exploatarea lor şi adaptarea la noile condiții din practică a acestor parametri;

- **specializarea unor unități economice pentru producerea sau construirea de instalații şi mijloace de protecție a mediului**, care să asigure o fiabilitate înaltă în exploatare a acestora, precum şi o calitate corespunzătoare a operațiilor de întreținere şi reparații;

- **specializarea şi stabilizarea personalului care îşi desfăşoară activitatea în compartimentele de protecție a mediului** din întreprinderi şi ministerele de resort, atât tehnic, cât şi administrativ. În acest sens s-ar putea întrevedea şi posibilitatea ca acest personal să se constituie într-o structură separată, subordonată Ministerului Apelor, Pădurilor şi Protecției Mediului.

5. Având în vedere că diferitele activități umane sunt generatoare de subproduse şi deşeuri în cantități importante, care, pe lângă faptul că reprezintă o pierdere de substanțe utile, constituie şi o sursă de poluare a mediului, la care se adaugă însă şi reziduurile epurate rezultate în urma acțiunilor de protecție a mediului, **problema de ansamblu a recuperării şi**

valorificării materialelor refolosibile ar impune, după părerea mea, ca soluții de rezolvare pe termen scurt, următoarele:

- dotarea, printr-un efort investițional corespunzător, cu mijloace şi tehnologii adecvate pentru captarea şi prelucrarea substanțelor utile conținute în subproduse şi deşeuri. Acest efort trebuie corelat cu programele de restructurare, în special ale producției industriale, urmărindu-se ca, în principiu, recuperarea şi valorificarea să se constituie ca fază distinctă a procesului de producție;
- eficiența economică a fiecărei acțiuni de recuperare şi valorificare să fie apreciată în contextul global al eficienței utilizării resurselor energetice şi de materii prime incumbate de procesul tehnologic respectiv. În cadrul acestei aprecieri, valoarea estimată a resurselor recuperate şi valorificate să aibă ca fundament caracterul epuizabil al acestora, pornind de la principiul că nici o pierdere de substanțe utile nu poate fi acceptată sau justificată;
- în cazul când forma sub care se regăsesc substanțele utile recuperate nu poate fi valorificată în cadrul unității respective, fiind destinată livrării la terți, **să se asigure cadrul organizatoric şi economic corespunzător pentru stimularea beneficiarilor potențiali în preluarea unor astfel de „produse”**. În contextul economiei de piață, prețurile de livrare, inclusiv condițiile de asigurare a transportului, elemente prohibitive în momentul de față în valorificarea multor subproduse, ar putea fi stabilite pe baza legii cererii şi ofertei, armonizând astfel interesul întreprinderilor producătoare de a se elibera de acest balast şi al celor eventual beneficiare de a acoperi un deficit de resurse.

În concluzie, problematica mediului înconjurător necesită a fi integrată celei aferente restructurării economiei naționale, în direcția conturării unei configurații adecvate menținerii calității mediului, utilizării maxime a conținutului de substanțe utile din materiile prime, precum şi valorificării acestora din noxele rezultate.

7. Puncte de vedere privind restructurarea în domeniul finanțelor şi creditului

dr. Aurel BEREA
dr. Constantin IONETE
Emil GHIZARI

Finanțele, creditul şi prețurile vor avea o contribuție majoră calitativă în influențarea fenomenelor economice şi înlocuirea sistemului de conducere pe bază de comandă a economiei cu unul mai flexibil, bazat pe utilizarea mai activă a pârghiilor economico-financiare.

Ca urmare, se vor înregistra deplasări structurale semnificative în rolul finanțelor şi creditului, în sensul mutării accentului de la finanțele publice spre cele ale unităților şi spre credit, modificări reclamate inevitabil de descentralizarea economiei. În esență, aceasta se va materializa în renunțarea – cel puțin parțială – la nome, normative, indicatori financiari obligatorii la nivelul economiei naționale şi corelația prin fonduri cu bugetul, ceea ce se va reflecta în „debugetarizarea economiei", în care conducerea şi colectivele de muncă ale acestora să acționeze ca proprietari acționari autentici.

1. În noile condiții, procesele financiare şi de credit nu vor mai reflecta pasiv procesele reale din economie, fluxurile financiare devenind un mijloc important de influențare a fluxurilor economice.

2. Restructurarea din domeniul financiar presupune renunțarea la planificarea financiară centralizată şi înlocuirea sa cu un program de fundamentare a orientărilor din economie, pe care statul să le realizeze prin pârghii economico-financiare; de asemenea, adaptarea structurii surselor de finanțare a activității întreprinderilor la cadrul lărgit de autonomie a acestora.

3. În procesul de descentralizare a economiei se va realiza debugetizarea acesteia, ca formă expresivă a autonomizării reale a întreprinderilor. Rolul nou al bugetului se va reflecta şi în restructurarea raporturilor sale cu întreprinderile de stat şi persoanele fizice, precum şi în stabilirea de raporturi adecvate între acestea şi sectorul privat al economiei.

Formarea veniturilor bugetare şi efectuarea cheltuielilor va avea la bază următoarele principii: impunerea oricărei forme de venit de la o anumită limită minimă cu impozite progresive; înlocuirea actualelor forme de impozite şi taxe indirecte cu o taxă asupra valorii adăugate; aplicarea regimului taxelor vamale prevăzute de reglementările internaționale, în scopul promovării producției interne de calitate; eliminarea treptată a cheltuielilor bugetare în domeniul economiei şi în mod special a subvențiilor; formarea şi folosirea în mod distinct a veniturilor şi cheltuielilor pentru asigurări sociale; formarea distinctă a bugetelor locale.

4. Sporirea importanței creditului şi monedei va oferi posibilitatea utilizării lor suple în influențarea proceselor economice, acestea devenind, alături de pârghiile fiscale, instrumente esențiale de reglare macroeconomică. În acest sens, se va renunța la sistemul planurilor centralizate privind creditul, emisiunea bănească şi formarea mijloacelor circulante şi se va trece la înlocuirea lor prin stabilirea şi urmărirea unor agregate monetare şi de credit, precum şi influențarea lor prin variații în volumul creditelor şi nivelul dobânzilor.

Sistemul de creditare va fi modificat în funcție de următoarele cerințe: baza de creditare (mijloacele circulante ce vor fi creditate) urmează să fie dimensionată la nivelul documentelor de aprovizionare; dirijarea creditelor pe baza contingentării; determinarea flexibilă a dobânzii pe baza raportului cerere-ofertă de fonduri; menținerea stabilității puterii de cumpărare a monedei, printr-o justă dimensionare a volumului creditelor.

5. Completarea sistemului de credit cu o piață financiară şi o piață valutară, care să asigure canalizarea fondurilor pe termen lung şi, respectiv, obținerea resurselor valutare, în condițiile desființării monopolului valutar de stat.

6. Reorganizarea sistemului bancar, care, în noua structură, să asigure separarea funcțiunilor de bancă centrală de cele de bancă comercială, prin preluarea de către unele bănci comerciale nou înființate a atribuțiilor corespunzătoare de la Banca Națională. În acest fel se va realiza şi un cadru concurențial adecvat pentru instituțiile de credit.

7. Restructurarea relațiilor valutar-financiare cu străinătatea prin:

- reintegrarea României în sistemul financiar-bancar internațional, prin stabilirea de relații financiar-monetare uzuale cu străinătatea, bazate pe criterii economice;
- trecerea la un curs unic de schimb şi asigurarea decontării operațiunilor de comerț exterior pe această bază, ca premisă a racordării la circuitul economico-financiar mondial şi a evaluării reale a eficienței acestei integrări;
- crearea unul sistem adecvat de taxe vamale, prin alinierea la codurile vamale moderne şi prin instituirea unui sistem de subvenții şi prime de export cu ajutorul cărora să se poată influența fluxurile economico-financiare şi monetare externe.

8. Strategia dezvoltării economice în profil teritorial

I. Dezvoltarea de perspectivă a activității economice;
II. Considerații privind direcțiile de acțiune pentru perioada de tranziție;
III. Fundamentarea socioumană a strategiei dezvoltării.

Strategia dezvoltării economice în profil teritorial este şi trebuie să fie integrată organic în strategia dezvoltării şi restructurării economiei naționale, bazându-se pe punerea în acțiune a întregului potențial de creație ştiințifică şi tehnică din filialele teritoriale ale institutelor de cercetare ale țării, în scopul valorificării echilibrate şi eficiente a resurselor, pentru revitalizarea economiei româneşti şi reaşezarea tuturor sectoarelor sale pe principii de competitivitate, eficiență şi raționalitate.

În stabilirea strategiei economice trebuie să se pornească de la caracteristicile actuale ale economiei naționale (forme de proprietate, nivel de dezvoltare etc.), avându-se în vedere şi contextul european şi mondial în care urmează a ne înscrie, trebuie conturate direcțiile, amplitudinea şi ritmul acțiunilor remodelatoare. Măsurile concrete trebuie gândite sistemic, pe principiul pârghiilor economice, proiectarea factorilor economici vizând realizarea opțiunilor la diferite niveluri: național, de ramură, în profil teritorial şi

la nivel de întreprindere, concomitent cu reconsiderarea dimensiunii sociale a finalității întregii activități economice.

I. **Dezvoltarea de perspectivă** a activității economice trebuie să aibă în vedere deci atât latura **centralizată** a economiei naționale, cât şi cea **descentralizată.**

A. **Sectorul de stat** va deține pe termen lung ponderi hotărâtoare în economia națională pentru:

- direcționarea activității de cercetare ştiințifică spre probleme prioritare ale economiei şi generalizarea rezultatelor acesteia în toate unitățile sale;
- utilizarea rațională a bogățiilor subsolului, apelor şi a fondului forestier;
- promovarea unei politici energetice unitare care să asigure o dezvoltare echilibrată economică şi socială;
- realizarea intereselor statului în problema apărării naționale;
- asigurarea, în general, a unul echilibru economic, social şi ecologic.

Planificarea activității economice trebuie să excludă, pe viitor, componentele sale administrativ-centralizatoare şi detalierile nesemnificative, accentuându-şi caracterul de prognoză şi de fundamentare realist-ştiințifică, bazată pe studii complexe, axate pe probleme fundamentale ale economiei; ea trebuie să vizeze orientarea activității în conformitate cu cerințele economiei, în mod nuanțat şi prin folosirea exclusivă a pârghiilor economice.

În acelaşi context cu unitățile de stat, avem în vedere şi societățile mixte (persoane fizice şi juridice naționale; persoane fizice şi juridice naționale şi străine).

B. **Unitățile de subordonare locală** şi alte forme noi de inițiativă vor constitui şi în perspectivă forme economice de **activitate descentralizată.**

Dintre unitățile de subordonare locală, considerăm că următoarele îşi vor menține forme de organizare asemănătoare cu cele existente: gospodăria comunală, transporturile locale, construcțiile de interes local, unitățile de ocrotire a sănătății şi de asistență socială, instituțiile de cultură şi artă.

Acestea nu exclud alte forme de activitate, care se vor dezvolta prin reorganizarea unor unități actuale (în special mica industrie şi prestările de servicii), precum şi prin apariția unor noi forme de inițiativă.

Printre direcțiile în care ar trebui orientate în perspectivă activitățile din diferite sectoare ale economiei naționale, considerăm necesar a fi avute în vedere cu prioritate următoarele:

- corelarea volumului producției din domeniul industriei extractive, pe de o parte, cu necesarul economiei naționale, posibilitățile tehnologice de exploatare, implicațiile ecologice, cheltuielile de extracție şi transport (inclusiv cu prețurile externe de cumpărare), iar pe de altă parte, cu energia rezultată, nivelul prețului de desfacere pe piața externă în cazul vânzării la extern;

- crearea şi dezvoltarea producţiei de echipamente pentru industriile naţionale, prin care să se asigure creşterea randamentului utilajelor şi reducerea consumurilor energetice, inclusiv prin societăţi mixte;

- restructurarea industriei constructoare de maşini pentru a se asigura necesarul intern de utilaje, cu introducerea robotizării şi pentru satisfacerea pieţei bunurilor de consum, la niveluri competitive internaţional;

- reducerea consumurilor specifice materiale, asigurarea unor preţuri comparabile cu cele externe, concomitent cu creşterea fiabilităţii produselor;

- dezvoltarea selectivă a subramurilor industriale (cu orientarea spre cele care asigură un grad ridicat de prelucrare şi nepoluante), concomitent cu adâncirea specializării şi cooperării în producţia de repere, piese şi subansamble corespunzătoare necesităţilor interne şi alinierea la sistemele de standarde acceptate pe pieţele externe;

- dezvoltarea cooperării în producţie şi desfacere pentru îmbunătăţirea tehnologiilor, diversificarea producţiei, pătrunderea şi menţinerea pe pieţe de desfacere externe;

- cooperarea cu firme specializate pentru asigurarea tehnologiilor şi instalaţiilor de depoluare şi valorificare a resurselor secundare;

- aplicarea de măsuri restrictive financiare pentru descurajarea exportului de materii prime şi produse cu grad intermediar de prelucrare şi de produse energoconsumatoare, în scopul protejării bazei de materii prime pentru economia naţională şi valorificării superioare a resurselor;

- extinderea specializării şi cooperării internaţionale în domeniul construcţiilor, dezvoltarea sectorului de prestaţii de lucrări de construcţii pentru beneficiarii străini, prin care să se realizeze export de echipamente, produse industriale şi manoperă de specialitate;

- extinderea colaborării internaţionale în cercetare, învăţământ, turism, comerţ, transporturi şi telecomunicaţii;

- organizarea de centre de studii pentru studiul de marketing al pieţei interne şi externe a produselor agricole, în scopul furnizării de informaţii sectorului de stat şi particular;

- crearea unei infrastructuri economico-sociale în mediul rural care să asigure utilizarea potenţialului uman al acestuia şi egalizarea nivelului de trai cu cel din mediul urban;

- extinderea biotehnologiilor în sectorul vegetal şi de creştere a animalelor.

II. **Pentru perioada de tranziţie**, este necesar ca, pornindu-se de la situaţia existentă a resurselor materiale, umane şi energetice, de la actuala organizare a unităţilor din economia naţională, să se acţioneze în direcţiile următoare:

- elaborarea unei strategii de dezvoltare care să fie supusă spre analiză şi dezbatere specialiştilor şi opiniei publice;

- asigurarea unei stabilități economice în toate domeniile de activitate;

- analiza capacităților de producție, identificându-se capacitățile disponibile, în corelație cu baza de materii prime existente, forța de muncă, cerințele pieței interne şi externe, posibilitățile de reorientare şi transformare a capacităților disponibile cu perturbații minime;

- estimarea reală a volumului şi calității rezervelor geologice şi identificarea de soluții tehnice pentru utilizarea completă a zăcămintelor în condiții de eficiență şi de protejare a mediului;

- redimensionarea industriei prelucrătoare mare consumatoare de resurse materiale şi energetice, în corelație cu baza de materii prime, volumul şi structura cererii industriilor beneficiare, ale populației şi de export;

- revederea capacităților de producție a termocentralelor şi dotarea cu instalații de protecție a mediului;

- crearea de societăți mixte (proprietate de stat şi acționari străini) în acele unități unde capacitățile de producție depăşesc cerințele pieței interne, pentru asigurarea ocupării forței de muncă, urmărindu-se: introducerea de tehnologie, asigurarea de materii prime din import şi pătrunderea pe piețele de desfacere externe (prioritar: întreprinderile din industria textilă şi chimică);

- eliminarea diferențelor între producția destinată exportului şi cea destinată pieței interne;

- întocmirea unei hărți ecologice a României, în care să se identifice toți factorii poluanți, pentru a se putea stabili o strategie globală în vederea asigurării de echipamente, atât din import, cât şi prin proiectarea şi realizarea în țară, prin colaborarea unităților de cercetare cu unități din industria prelucrătoare. În acest sens, se vor analiza capacitățile disponibile pentru orientarea acestora în direcția producerii echipamentelor de depoluare a mediului;

- organizarea activității de cercetare ştiințifică pentru a se asigura progresul în toate ramurile economiei naționale, accesul tuturor specialiştilor din economie la date şi informații cu caracter economic, tehnic şi social pe baza participării cu o cotă de 1% din beneficiile realizate la finanțarea unităților de cercetare, acordându-se astfel asistență de specialitate unităților care contribuie cu această cotă de 1%;

- crearea unul sistem informațional integrat, în care întreprinderile conectate la acesta să furnizeze şi să obțină informații cu privire la materii prime, materiale, repere, subansamble, produse, piese de schimb etc.;

- crearea unor centre teritoriale sau/şi departamentale de consultanță pe probleme de marketing, pentru deservirea unităților economice care nu dispun (încă) de specialişti în domeniu, în scopul funcționării acestora;

- reorganizarea sectorului agricol, vizând:

a. introducerea formelor pluraliste de proprietate: de stat, particulară şi mixtă;

b. reorganizarea CAP-urilor existente, care s-au dovedit ineficiente, sub formă de IAS sau întreprinderi agricole mixte (stat şi particulari);

c. mecanizarea agriculturii prin forme pluraliste de proprietate: SMA de stat, mixte (stat şi particulari) şi unităţi particulare de mecanizare, întreţinere şi reparare a maşinilor, în scopul asigurării executării lucrărilor agricole în timp optim şi al completării golurilor de utilaje în campanie;

- desfiinţarea actualelor forme de centralizare administrativă artificială din sfera industriei mici şi autonomizarea (funcţionarea separată şi independentă) a diferitelor activităţi care se pretează la unităţi specializate mici şi mijlocii (din cadrul actualelor întreprinderi judeţene şi cooperatiste) şi organizarea lor în noi şi diferite forme, ca, de exemplu, prin: a) închiriere la mandatari (mori, unităţi comerciale, turistice, de alimentaţie publică);

b) asociaţii ale lucrătorilor, cu proprietate comună (ateliere de tâmplărie, tapiţerie, croitorie, confecţii, tricotaje, ţesut, confecţionat covoare, spălătorie-curăţătorie, dărăcit, tăbăcărie, blănărie, marochinărie, încălţăminte, prestaţii în construcţii, instalaţii sanitare, confecţii metalice, reparaţii obiecte de uz casnic şi auto, instrumente muzicale, mase plastice, produse chimice de mic tonaj, cartonaj, frizerie şi alte servicii personale, sucuri-răcoritoare-cofetărie);

c) vânzare la întreprinzători privaţi (ateliere foto, ceasornicărie, optică, bijuterii, vopsit-confecţionat reclame, sculptură, mică alimentaţie publică - plăcintărie, langoşerie, sifonărie).

Menţionăm variabilitatea formelor de descentralizare şi diversificare în funcţie de specificul activităţii, cel zonal, tradiţional:

- concretizarea şi dezvoltarea unor noi forme de iniţiativă pentru meserii de natura celor de mai sus, precum şi pentru multe altele, păstrate sau noi, în funcţie de cerinţele societăţii (servicii de menaj sau curăţenie casnică, îngrijire copil, lustragerie, dactilografiere, mic credit şi multe altele);

- subvenţionarea, ajutorarea prin pârghii economico-financiare de către stat a unităţilor în care lucrează persoane handicapate;

- reorganizarea sistemului de învăţământ în direcţia asigurării cu cadre specializate a tuturor sectoarelor economiei naţionale,a dimensionării şi alocării la nivelul cerinţelor reale a fondurilor bugetare. Se vor stabili unităţile de învăţământ necesare, se vor revedea specializările existente şi conţinutul informaţional-formativ al disciplinelor existente în actualele programe de învăţământ, urmărindu-se ca unic criteriu formarea de specialişti, şi nu menţinerea unor specializări şi discipline de predare numai pentru a nu se reduce numărul de cadre didactice. Este mai eficientă respecializarea cadrelor didactice tinere şi reorientarea lor spre alte domenii de activitate decât formarea în continuare a unor generaţii de specialişti care să nu fi căpătat cunoştinţele necesare formării unei economii naţionale competitive;

- pentru învățământul liceal se propune: generalizarea liceelor de cultură generală şi restructurarea liceelor economice, de informatică şi sanitare, plecând de la structura programelor de învățământ din anii 1968-1970, care se cer a fi perfecționate conform mutațiilor intervenite;

- asigurarea de la buget a fondurilor necesare teatrelor, operelor şi filarmonicilor, urmărindu-se asigurarea unei autonomii depline în domeniul artistic; activitatea economico-administrative a acestora se poate organiza unitar pe localități, în scopul direcționării fondurilor spre domeniul artistic şi al eliminării supradimensionării cheltuielilor economico-administrative;

- stațiile, releele, translatoarele din rețeaua de telecomunicații să fie modernizate în vederea amplificării valențelor social-culturale, ale televiziunii, de exemplu, prin creşterea numărului de programe şi studiouri de televiziune (cel puțin două programe naționale şi studiouri locale la Timişoara, Cluj-Napoca şi Iaşi);

- organizarea rețelei de ocrotire a sănătății şi de asistență socială pentru satisfacerea necesitaților populației. În profil teritorial, în cadrul direcțiilor sanitare, se va tinde spre o organizare şi grupare a acestora pe specialități medicale, dar cu o conducere unitară din punct de vedere economico-administrativ. Unitățile sanitare beneficiază actualmente de două surse de finanțare de la bugetul republican (salariile şi contravaloarea medicamentelor) şi de la bugetul local (dotări, reparații, alocația de hrană, lucrări de întreținere etc.). Actualele sectoare economice ale spitalelor sunt supradimensionate la nivelul unor compartimente față de volumul de lucrări existente şi comparativ cu compartimentele respective din unitățile economice (de exemplu, personal-retribuire, financiar-contabil), iar alte compartimente sunt figurative, cuprinzând 1-2 persoane (administrativ, aprovizionare, mecano-energetic), lucrările de birou realizându-se manual. Pentru activitatea economico-administrativă se poate concepe un sistem modular de organizare, la nivel de oraşe, pe compartimente care să asigure rezolvarea problemelor respective pentru toate unitățile sanitare din zonă şi reducerea resurselor alocate aparatului administrativ în scopul direcționării acestora cu prioritate spre sectoarele tehnico-medicale;

- desființarea rețelei policlinicilor cu plată şi dezvoltarea rețelei de ocrotire a sănătății prin înființarea cabinetelor medicale particulare sau asociate. Membrii societății care nu participă la sistemul asigurărilor sociale urmează a suporta integral contravaloarea asistenței şi tratamentului medical, iar membrii societății care participă la sistemul asigurărilor sociale vor suporta diferența dintre contribuția acoperită prin sistemul de asigurări şi tariful medical al asistenței;

- menținerea sistemului de stat în domeniul comerțului concomitent cu oferirea posibilității de organizare a noi forme (private, asociații particulare, coparticipare la rețeaua de stat) pentru satisfacerea cererii de mărfuri, diversificarea ofertei şi îmbunătățirea condițiilor de prezentare prin intermediul

unor rețele de magazine ale producătorilor individuali sau colectivi, paralel cu controlul de stat, igienic şi calitativ al produselor;

- reorganizarea activității de turism, în scopul atragerii forței de muncă disponibile, valorificării eficiente a resurselor, realizării de venituri în valută prin:

a) introducerea în circuitul turistic de lux a caselor de odihnă, agrement, vânătoare, baze sportive etc. deținute de fosta familie dictatorială şi a celor din rețeaua fostului p.c.r., în scopul realizării tuturor serviciilor turistice numai în valută liber-convertibilă pe relația vest;

b) casele de oaspeți ale fostei nomenclaturi din reşedințele de județe să fie integrate în circuitul turistic pe valută pentru congrese, simpozioane internaționale, călătorii ale unor oameni de afaceri etc.;

c) încurajarea inițiativei particulare sau de grup prin oferirea posibilității de cumpărare sau înființare a unor campinguri, cabane, vile, pensiuni, unități de alimentație publică ş.a.;

d) dotarea şi modernizarea stațiunilor de odihnă şi tratament medical, cu stabilirea de tarife corelate cu veniturile reale ale populației şi cu serviciile prestate;

e) posibilitatea înființării unor societăți mixte (ale statului român cu participarea unor firme străine) pentru atragerea de turişti din străinătate;

- publicarea bilanțurilor întreprinderilor, după verificarea de către Asociația contabililor şi experților economici autorizați;

- revederea cadrului legislativ existent, pentru eliminarea prevederilor perimate şi asigurarea unei puteri de decizie reale unităților economice.

III. **Fundamentarea socioumană** a unora din propunerile de mai sus, precum şi alte coordonate şi direcții ale restructurării economice se prezintă în cele ce urmează:

- autonomia întreprinderilor industriale, renunțarea la conducerea activității pe bază de planificare rigidă, care, tradusă în raporturile interpersonale „verticale”, şefi-subordonați, era generatoare de tensiune psihosocială. Planificarea rigidă, autoritară, se repercutează nociv asupra bunelor raporturi interpersonale. Imperativele planificării rigide se traduc în raporturile interpersonale prin şi în lipsă de coeziune grupală, socială, social-industrială, scăderea spiritului de colectivitate al organizațiilor industriale;

- instituirea unei democrații uzinale prin umanizarea raporturilor interpersonale „verticale”, prin „orizontalizarea” „verticalității” manageriale. Anume prin:

a. informarea subordonaților despre problemele care-i privesc;

b. audiență, ascultare reală, adevărată, pentru problemele profesionale şi personale ale subordonaților;

c. solicitarea părerilor, opiniilor subordonaților, în raport cu munca, organizarea muncii, problemele întreprinderii, ale colectivității sociale uzinale;

d. luarea în seamă a propunerilor celor aflați în subordine de către conducătorii lor direcți;

e. accesul subordonaților la luarea deciziilor care privesc munca şi viața lor în organizația industrială.

La educația pentru bune relații interpersonale într-o unitate industrială, atât în relații „verticale”, cât şi în relații „orizontale”, va putea contribui **instituirea unei pedagogii uzinale** de informare, intercunoaştere, comunicare interpersonală, profesională, socioculturală, toate contribuind la întreținerea unui „moral” industrial ridicat şi a unui „climat” psihosocial pozitiv. Raporturile interpersonale din întreprindere fiind raporturi de muncă, raporturi intersexe, intervârste, interprofesionale, pedagogia, psihopedagogia uzinală este chemată să realizeze o „temperanță” socială, psihică a imboldurilor, pornirilor, agresivității de limbaj, agresivității morale etc., prezente în contextul social-industrial al colectivității uzinale.

- educarea conducătorilor direcți, la toate nivelurile ierarhice organizaționale industriale, pentru obiectivitate, imparțialitate în raport cu subalternii poate fi realizată prin buna organizare a muncii, împărțirea dreaptă a sarcinilor de muncă, deschidere spre audiență, prin utilizarea unui limbaj democratic în raporturile interpersonale;

- instituirea unei **noi viziuni**, concepții, asupra întreprinderilor industriale; ele nu sunt şi nu trebuie să fie numai unități economice, care produc bunuri materiale în condiții de rentabilitate, ci şi unități sociale, asociații umane. Astfel concepute, întreprinderile industriale, organizarea muncii în interiorul lor trebuie să devină organizarea umană a muncii, respectându-se programul de muncă zilnic, timpul liber, repausul duminical;

- o asemenea viziune asupra întreprinderilor industriale – organizație cu caracteristici de asociație umană – schimbă şi concepția despre omul industrial, despre comportamentul său industrial, organizațional, despre motivația muncii lui şi despre satisfacția dobândită din muncă, din participarea la organizație;

- concepția umanistă asupra omului industrial modifică, transformă strategiile organizaționale şi manageriale aplicate unităților sociale de tip uzinal. Conceperea omului industrial ca un om care participă la organizație, la organizația industrială, şi pentru a-şi pune în valoare aptitudinile, capacitățile, talentul, şi nu numai ca forță de muncă, conduce spre o strategie organizațională şi managerială de tip democratic;

- instituirea întreprinderii industriale ca o organizație cu profil de asociație determină modificări, restructurări în sistemul motivațional al muncii. Omul organizațional industrial nu este motivat numai din punct de vedere economic, rațional, ci şi social, relațional, creativ, ca autoafirmare personală prin munca şi viața în asociație;

- întărirea motivației sociale şi a satisfacției în muncă, realizabilă, în primul rând, prin relații interpersonale cu caracter uman, are drept efect legarea participativă a membrilor unei organizații industriale de organizația însăşi din care face parte şi, prin aceasta, fortificarea participării lor la realizarea cerințelor acesteia. Simpla coeziune socială realizează o forță productivă a muncii fără precedent, o emulație, un spirit de corp, toate cu efecte vizibile asupra randamentului muncii;

- reaşezarea raporturilor întreprindere-centrală industrială presupune îmbunătățirea, perfecționarea sau, în ultimă instanță, chiar desființarea centralelor. Avem în vedere:

a. imparțialitatea centralei în raport cu întreprinderile industriale (asigurarea de comenzi, fără părtinire, tuturor întreprinderilor în subordine, asigurarea de materii prime, materiale, tehnologii noi, obiectiv, pentru toate întreprinderile, obiectivitate în stimularea întreprinderilor în subordine, în funcție de aportul lor economic– productiv etc.);

b. autonomie față de centrală, inițiativă personală „industrială" în relație cu partenerii interni şi externi;

c. autonomie, în întreprindere, a unor secții care, în procesul funcționării lor, se dovedesc mai rentabile, mai solicitate în relațiile economice „externe", interîntreprinderi, interramuri;

d. reprofilarea unor întreprinderi, din perspectiva secțiilor ce se dovedesc rentabile economic, social, uman;

e. desființarea centralelor industriale, la latitudinea întreprinderilor componente, atunci când, prin activitatea lor ineficientă, în loc să faciliteze buna funcționalitate a acestora, o frânează;

- dimensionarea unor mari întreprinderi determină probleme de personal deosebite – cu operații de personal complexe: angajare, pregătire, specializare, mişcare, integrare. Dimensionarea optimă, „optimul dimensional" al unor întreprinderi industriale le-ar face mult mai funcționale, economic şi social. Pe plan social, „optimul funcțional" ar fi de natură să faciliteze coeziunea uzinală, intercunoaşterea umană, controlul şi autocontrolul. În cazul unor dimensionări optime ale organizației industriale, decalajul dintre structurile formale, reprezentate de organigramă, şi structurile informale, reprezentate de sociogramă, s-ar reduce mult: informalul, raporturile interpersonale libere, bazate pe simpatie reciprocă, afective, afinitare, sociometrice, ar constitui o resursă umană de muncă, de productivitate. În cadrul structurilor informale – grup, conducere, relații, norme etc. informale – motivația membrilor este mai mare, mai consistentă şi tot astfel securitatea lor personală, ambele cu efect pozitiv asupra muncii;

- desființarea unor mari întreprinderi industriale de tip IJPIPS, în „componenetele" lor, descentralizarea acestor întreprinderi. Componentele lor constituie cel mai adesea un "conglomerat" economic, socioeconomic, fără

relații economice impuse de diviziunea muncii, coordonarea centralizată împiedicându-le funcționalitatea, inițiativa. Planul, ordinele, dispozițiile, regulamentele întreprinderii nu puteau fi realizate cu exactitate la nivelurile secțiilor. De unde repercusiuni sociale şi umane: succesul economic al întreprinderii se realiza pe seama unor secții, ai căror membri împărțeau succesul lor economic cu secțiile nerentabile. De unde şi renunțarea la inițiativa personală, la activismul industrial şi instalarea unei „mediocrizări" economice, productive, de eficiență.

- „vârsta" sociodemografică, socioprofesională a întreprinderilor industriale, cel mai frecvent „tânără" – la unele vârsta medie fiind de 25 de ani – nu corespunde „vârstei" conducerii ei. De aici o anume distanță socială, profesională, demografică, de statut, toate cu repercusiuni asupra funcționalității mecanismului democratic industrial;

- „sexul" unor mari întreprinderi, datorită încălcării principiului biopsihosocial al diferențelor dintre sexe în raport cu munca, al unor munci specifice unuia sau altuia dintre sexe, a dus la perturbări în activitatea unor întreprinderi industriale. (Ex.: la IMT Timişoara, absolventele liceului arondat nu puteau executa decât munci auxiliare: curățenie, ordine la locurile de muncă etc.) De aici necesitatea reafirmării principiului: „omul potrivit la locul potrivit";

- pregătirea profesională a fost adesea în discordanță cu utilizarea profesională. Muncitori calificați, tehnicieni, ingineri, specialişti, utilizați sub nivelul calificării lor, psihologic, trăiau drama nerealizării profesionale. Stări apatice, de insatisfacție profesională, de nerealizare pe potriva capacităților lor profesionale, scăderea motivației muncii, lipsa de solicitare profesională etc., toate aduceau daune economice, sociale organizațiilor industriale în care activau, la acestea adăugându-se încălcarea principiului de promovabilitate pe bază de merit, închistarea structurilor organizaționale, toate cu efecte negative asupra muncii, producției rentabile.

II. FORȚA DE MUNCĂ

1. O problemă cardinală: ocuparea şi folosirea (eficientă) a forței de muncă

dr. Steliana PERȚ

1. Ocuparea şi folosirea forței de muncă sunt probleme majore care se cer corespunzător soluționate în procesul elaborării strategiei dezvoltării economiei şi societății româneşti. Sunt probleme cu o puternică încărcătură economică şi socială. Ca urmare, în procesul de reformă economică şi restructurare a economiei, alături de calitatea structurilor funcționale de care nu pot fi disociate, ocuparea şi folosirea forței de muncă sunt probleme-cheie.[1] În sprijinul acestei afirmații aduc următoarele argumente.

a. Se situează în zona de confluență dintre demografie-economie şi societate. De altfel, pe termen lung, întreaga problematică a ocupării şi folosirii forței de muncă se cere abordată din perspectiva corelației dintre aspectele demografice, economice şi, respectiv, sociale. **Demografic**, deoarece, cu o distanță în timp în medie de 10-15 ani, fenomenele şi procesele demografice predetermină toate celelalte condiții considerate egale, volumul resurselor de muncă, respectiv **cererea potențială** de locuri de muncă, cerere puternic structurată pe vârste, sexe, profesii, nivel de instrucție şi pregătire, teritorial etc. **Economic**, deoarece economia, societatea în genere, evident în funcție de o serie de factori şi condiții foarte diferite ca natură (tehnici, organizatorici etc.), determină numărul şi structura locurilor de muncă, respectiv volumul global şi structural al ofertei, de asemenea, potențială, de locuri de muncă. Economia „comandă" în fapt volumul şi structurile de ocupare ale forței de muncă în toată complexitatea lor. Altfel spus, dimensiunea cererii de bunuri şi servicii şi nivelul productivității muncii determină volumul global al ocupării forței de muncă. **Social**, deoarece în centrul strategiei de dezvoltare stă omul, factorul uman, ca finalitate a acesteia, ca agent economic, ca purtător al procesului inovațional,

---

[1] În acest sens îmi permit să citez ceea ce cunoscutul economist francez Lionel Stoleru menționa: „Problema-cheie a vieții economice este încercarea de a realiza în fiecare moment corespondența dintre nivelul de echilibru al bunurilor şi serviciilor şi nivelul ocupării depline, niveluri pe care nici un mecanism natural nu le face să coincidă. Or, aici nici un ecart nu se poate tolera, deoarece nu se glumeşte cu ocuparea deplină: nici o civilizație nu ar suporta ca o parte a membrilor săi să găsească o muncă regulată şi un venit normal, în timp ce alta este condamnată la mizerie pentru că nu i se oferă nici o ocazie de a câştiga un salariu; aceasta este nu numai o problemă de echilibru economic, ci şi una de dreptate, de echilibru social şi politic".

ca acumulare de capital sub forma stocului de cunoştinţe, învăţământ, ca resursă inepuizabilă, cu puteri nelimitate de creaţie.

b. România dispune de un potenţial ridicat de forţă de muncă. În consecinţă, resursele de muncă trebuie considerate ca un factor endogen al oricărui model de creştere şi dezvoltare care se va adopta. În fapt, în egală măsură, când sunt abundente sau când sunt deficitare, numărul şi structura resurselor de muncă pot să apară ca restricţii, exercitând „tensiuni" şi „presiuni" asupra echilibrului economic global, şi nu numai asupra celui de pe piaţa muncii.

c. Corespunzător datelor statistice în circulaţie, populaţia activă a României depăşea (la sfârşitul anului 1989) 11 milioane persoane, aproximativ 8 milioane dintre acestea fiind salariaţi, iar cca 5 milioane muncitorii restul reprezintă ţărani cooperatori şi, respectiv, individuali, meseriaşi, liber profesionişti şi şomeri (neîncadraţi în muncă, deşi au cerut un loc de muncă fie prin oficiile de muncă, fie pe bază de repartiţie); rata de ocupare a populaţiei totale se situează în jur de 46% (cca 52% la bărbaţi şi 41% la femei), manifestând o tendinţă de reducere; de asemenea, pe termen lung, cu deosebire după 1980, s-a înregistrat o tendinţă de încetinire a ritmului de creştere al populaţiei ocupate şi, respectiv, al salariaţilor.

d. Populaţia casnică (în vârstă aptă de muncă) – o sursă potenţială, ce-i drept, marginalizată, de sporire a ofertei de muncă – este de ordinul a câteva sute de mii de persoane. Presiunea populaţiei casnice asupra pieţei muncii poate deveni puternică dacă luăm în considerare o seamă de caracteristici ale acestei resurse potenţiale de forţă de muncă: potrivit unor calcule făcute în IEN, peste 50% din populaţia casnică este tânără, în vârstă de 16-29 de ani; peste 80% sunt femei; spre deosebire de trecut, când această categorie concentra populaţia în vârstă aptă de muncă cu un nivel de şcolarizare redus (analfabetă, 4-5 clase primare), în prezent are un grad mai înalt de şcolarizare (în medie, 10 clase); pe teritorii şi medii este inegal distribuită. Aceste caracteristici vor influenţa în primul rând dimensiunea şi configuraţia **ofertei** de forţă de muncă; în al doilea rând, se cer avute în vedere la proiectarea **cererii** de forţă de muncă (a locurilor de muncă); în fine, din aceeaşi perspectivă, care derivă din particularităţile menţionate, este de presupus că presiunea populaţiei casnice asupra pieţei muncii va creşte. (În această direcţie acţionează şi factori cum sunt nivelul redus al venitului pe membru de familie, în cazul în care lucrează numai capul de familie, gradul mai înalt de şcolarizare şi, în unele situaţii, de calificare, revenirea în activitate a femeilor care şi-au întrerupt munca pentru îngrijirea copiilor, numărul mare de femei singure ş.a.).

e. Procesul de îmbătrânire demografică nu numai a populaţiei, ci şi a resurselor şi, respectiv, a forţei de muncă, pe fondul manifestării în ultimii ani a unei tendinţe de reducere a duratei vieţii.

f. Fluxuri migratorii inter şi intrajudeţene puternice; proporţiile mari ale navetismului, ceea ce a condus la apariţia unei categorii socioprofesionale cu statut dublu (muncitor-ţăran), pentru a nu spune ambiguu. Nu respingem func-

ţiile acestei mişcări pendulatorii ale forţei de muncă pentru satisfacerea cererii de forţă de muncă, pentru reglarea echilibrului dintre cererea şi oferta de muncă, cu condiţia ca acestea să nu afecteze eficienţa utilizării forţei de muncă, calitatea produselor (inclusiv a celor agricole), starea de sănătate a forţei de muncă. Dar, după experienţa de până acum, în lipsa unui sistem de autentică cointeresare materială, în condiţiile numeroaselor inegalităţi şi inechităţi economice şi sociale între statutul muncitorului industrial şi al ţăranilor, navetismul a avut numeroase efecte negative, atât în industrie şi construcţii, cât şi în agricultură. În fond, se cer studiate limitele economice şi biopsihosociale în care navetismul acţionează ca pârghie efectivă de îmbinare a ocupării cu folosirea eficientă a forţei de muncă. În condiţiile în care agricultura, în genere, activităţile din mediul rural sunt puse pe baze economice reale, probabil că proporţiile mişcării migratorii şi îndeosebi ale navetismului se vor reduce.

g. Fenomene şi procese de **supraocupare** şi, respectiv, de **subutilizare** a forţei de muncă ocupate îndeosebi în industrie, cu efecte negative directe în nivelul productivităţii muncii industriale şi societate.

h. Mari discrepanţe între cererea şi oferta de forţă de muncă în profil teritorial, de ramură, educaţional-profesional şi de calificare. În consecinţă, **excedentul** de forţă de muncă în anumite zone, meserii, întreprinderi **coexistă** cu **deficitul** în altele. Mecanismele de reglare a acestora aveau mai ales un caracter administrativ-birocratic, de comandă, cu o eficienţă extrem de scăzută în planul asigurării echilibrului structural dintre cererea şi oferta de forţă de muncă.

i. Existenţa şomajului uneori sub forme deghizate şi, respectiv, inexistenţa unui sistem recunoscut de protecţie socială a celor cărora nu li se asigurau locuri de muncă (absolvenţi de licee îndeosebi) sau a celor care rămâneau fără locuri de muncă din motive independente de voinţa lor.

j. România dispune de un fond de cadre de specialişti valoros. Învăţământul – cu toate criticile care i se aduc astăzi - a format un număr mare de specialişti în toate domeniile de activitate. Aceste competenţe se cer cunoscute, recunoscute, dezvoltate şi mai ales corespunzător folosite şi stimulate.

k. Sistemul de salarizare şi cointeresare materială în genere de formare şi repartizare a veniturilor, utilizat nu stimula creativitatea, iniţiativa, inovaţia, dimpotrivă, împingea la egalitarism, la nivelare.

l. Restructurarea economiei naţionale, reutilarea tehnologică a unor sectoare, ramuri şi subramuri ale economiei vor genera largi procese de mobilitate a forţei de muncă, de eliberare, recalificare şi reconversiune profesională, de recuperare a forţei de muncă eliberate. Probleme în acest domeniu pot să apară şi din promovarea autonomiei funcţionale a întreprinderii, din funcţionarea acesteia pe baza principiilor eficienţei şi rentabilităţii (inclusiv în ce priveşte utilizarea factorului uman şi politica de salarii).

Modificarea sistemului de proprietate, coexistența mai multor forme de proprietate vor genera condiții noi de ocupare şi folosire eficientă a forței de muncă, de concentrare a cererii şi ofertei. Sectorul privat – în variatele sale forme, de la mica întreprindere familială până la firme sau societăți pe acțiuni -, agricultura şi mediul rural vor putea absorbi, într-o perspectivă ceva mai îndepărtată, în condiții de rentabilitate, o parte a surplusului de forță de muncă, indiferent dacă este vorba de sporul natural al resurselor de muncă sau de forță de muncă eliberată din anumite sectoare şi activități.

2. Dacă economia României evoluează spre **o economie de piață cu finalitate social-umană**, atunci, în mod necesar, între obiectivele dezvoltării se cer incluse următoarele:

a. Concertarea ocupării (integrale) cu utilizarea eficientă a forței de muncă la nivelul fiecărei verigi a organismului economico-social.[1]

b. Evitarea şomajului, iar în cazuri extreme, menținerea acestuia în limitele zonei de echilibru dintre cererea şi oferta de forță de muncă, astfel încât să fie evitate stările de tensiune socială, inclusiv conflictuale.

c. Asigurarea – prin mijloacele politicii sociale – a protecției celor care rămân fără locuri de muncă.

d. Modernizarea învățământului şi racordarea mai bună a învățământului pregătitor de cadre la nevoile de forță de muncă ale economiei.

e. Promovarea unei politici stimulative de venituri şi salarii, combaterea proceselor nivelatoare şi egalitariste; acoperirea unor nevoi ale anumitor categorii de populație din fonduri sociale special constituite (în întreprinderi sau instituții social-culturale, de asociații cu asemenea destinații, pe bază de cotizații ale salariaților, şi, respectiv, coparticiparea colectivităților locale şi a statului).

3. Trecerea la economia de piață impune repunerea în drepturi a **pieței muncii**. În legătură cu apariția şi funcționarea acestei noi piețe pe scena economiei româneşti, se cer studiate şi elucidate câteva probleme privind: dimensiunile acesteia, factorii de influență; gradul de segmentare (de structurare); agenții economici care se întâlnesc şi negociază pe această piață şi raporturile care se stabilesc între aceştia; mecanismele de funcționare a pieței muncii, respectiv de echilibrare a cererii şi ofertei de forță de muncă pe piața muncii şi a acesteia din urmă cu celelalte tipuri de piață.[2]

---

[1]Securitatea locului de muncă pentru fiecare persoană în vârstă aptă de muncă care solicită loc de muncă, în condițiile utilizării integrale a competenței profesionale, a timpului legal de lucru la nivelul de intensitate şi productivitate a muncii determinat de dotarea tehnică şi organizarea muncii.

[2] Evident, toate acestea presupun, înainte de toate, clarificarea poziției pe care ne situăm, a conceptelor şi sistemului de indicatori cu care se operează în materie de ocupare şi folosire a forței de muncă (ocupare deplină, ocupare de echilibru, ocupare optimă; resurse de muncă, populație activă, populație ocupată, şomer, rată de activitate etc.), ca şi realizarea reformelor economice pe care le implică funcționarea normală a unei economii de piață în condițiile contemporane.

Indiferent dacă judecăm de pe poziţiile **ofertei** şi, respectiv, ale **cererii** de forţă de muncă, este evident că **piaţa muncii nu poate fi unică, nu poate avea un caracter unitar**. Dimpotrivă, este puternic **segmentată,** în funcţie de o seamă de factori, cum sunt: a. caracteristicile demoeconomice ale resurselor de muncă (ofertă) – pe sexe, grupe de vârstă, categorii socioprofesionale, profesii, calificări, teritoriale; b. economici, tehnici, organizaţionali: care acţionează asupra cererii de forţă de muncă (pe ramuri, tipuri de activităţi, profesii etc.); c. gradul de „libertate", de autonomie a întreprinderii în utilizarea forţei de muncă, particularităţile politicii de personal a întreprinderii; d. capacitatea de intervenţie a puterii publice în modelarea proceselor de pe piaţa muncii. Există, aşadar, o mulţime de pieţe ale muncii care se cer abordate nu numai global, ci şi distinct. Cu titlu de exemplu, amintim doar că, în raport cu calitatea resurselor umane, se vorbeşte astăzi de o piaţă principală şi alta secundară a forţei de muncă; în raport cu întreprinderea, ca agent economic, de o piaţă internă şi alta externă etc.

Adăugăm la aceasta că oferta şi, respectiv, cererea de forţă de muncă evoluează după legi diferite. În timp ce **oferta** de forţă de muncă cade în principal sub incidenţa factorilor demografici, a politicii de învăţământ (ca durată şi rate de cuprindere) şi a celei de pensii, **cererea** de forţă de muncă evoluează mai ales în funcţie de o serie de factori economici şi tehnico-organizaţionali. De aici şi dezechilibrele dintre ele în timp şi spaţiu, ca şi specificitatea mecanismelor de acţiune pentru reglarea (echilibrarea) cererii şi ofertei de forţă de muncă. Practic, în funcţie de situaţia concretă a pieţei muncii, agenţii economici, întreprinderile (firmele de toate tipurile, inclusiv formele de asociere ale acestora, de tipul patronatului), colectivităţile locale, statul, diferitele organizaţii profesionale şi sindicale pot interveni fie de partea cererii, fie de cea a ofertei de forţă de muncă, fie concomitent asupra ambelor.

Fără a discuta aici şi acum în mod concret aceste mecanisme de echilibrare a cererii şi ofertei de forţă de muncă, dorim doar să facem câteva remarci: a. unele dintre aceste mecanisme – investiţiile (de menţinere, eliminare şi, respectiv, creare de noi locuri de muncă), politica demografică, cea de învăţământ, în parte cea fiscală, financiară şi de credit – au un caracter global, acţionează la nivelul întregii economii; b. altele, cele mai multe dintre ele, sunt mecanisme proprii ale pieţei muncii, care însă acţionează şi se cer folosite în mod flexibil (elasticizarea modelului de ocupare, munca cu timp parţial, partajul locului de muncă, reducerea duratei muncii, politica de venituri şi salarii, pensionarea anticipată, respectiv prelungirea vârstei de pensionare, coeficientul de schimburi, regimul orelor suplimentare etc.); c. funcţionarea pe principii economice a pieţei muncii impune existenţa unor sisteme organizate pe criterii riguroase de protecţie a celor fără loc de muncă: instituţii speciale de evidenţiere a cererilor, respectiv a ofertei de locuri de muncă; sursele de formare a fondurilor de ajutorare (cotizaţii, participarea patronatului, a colectivităţilor locale, a statului); condiţiile de acordare a ajutorului de şomaj şi altor tipuri de

ajutoare sociale şi, respectiv, cele de încetare a acordării; mărimea ajutorului de şomaj şi criteriile de diferențiere a acestuia; durata acordării etc.; d. în perioada de criză a ocupării, oricât de liberă ar fi economia, puterea publică intervine atât pe partea ofertei de forță de muncă (stagii de formare şi perfecționare profesională, interzicerea sau limitarea emigrației de forță de muncă), cât şi de partea cererii (suportă o parte a costului salarial, credite şi avantaje fiscale pentru crearea de noi locuri de muncă, stimularea inițiativei private, inclusiv a celei a şomerilor etc.); e. la nivel național şi chiar internațional (CEE), în procesul de repartizare a veniturilor se creează fonduri speciale de protecție a ocupării, altele decât cele din care se acordă ajutorul de şomaj.

4. După revoluție, în lunile ianuarie şi februarie, situația ocupării şi folosirii forței de muncă **s-a deteriorat**, atât pe seama moştenirii vechiului regim, cât şi ca urmare a faptului că nu s-a lucrat la nivelul capacității de producție existente, că forța de muncă ocupată a fost practic subutilizată (absenteism, grad redus de utilizare a timpului în cadrul zilei, indisciplină ş.a.). În condițiile în care piața bunurilor de consum şi a serviciilor era şi se menține deficitară, sub presiunea unor mişcări revendicative (care practic au escaladat), au fost „deranjate", încălcate o serie de echilibre fundamentale în materie de ocupare şi folosire a forței de muncă; corelația dintre rezultatele muncii (productivitatea muncii) şi venituri din muncă (salarii); corelația dintre masa salariată (monetară) în circulație şi oferta de bunuri şi servicii; încep să se intensifice fenomenele inflaționiste, precum şi o serie de fenomene sociale nedorite. Pe de altă parte, au fost puse în acțiune o serie de mecanisme de natură să detensioneze piața muncii, să creeze locuri de muncă pentru cei care nu au de lucru, chiar dacă, sub aspectul corelării structural-calitative a cererii şi ofertei a forței de muncă, nu s-a reuşit să se facă prea mult, ca şi unele măsuri de protejare a celor care au rămas fără loc de muncă.

Atâta vreme cât nu se vor cunoaşte exact dimensiunile globale şi structurale ale ocupării şi folosirii forței de muncă, cât nu se va acționa convergent asupra cererii şi ofertei de forță de muncă, iar măsurile care se iau nu sunt evaluate sub aspectul costului pe care-l induc, al efectelor economice şi sociale, de antrenare şi propagare, riscăm ca situația în acest domeniu „fierbinte" să nu se amelioreze, cu atât mai mult cu cât peste câteva luni vor apărea pe piața muncii absolvenții învățământului profesional, liceal şi superior.

Evident, soluțiile acestor probleme pot fi variate,[1] chiar polarizatoare. Plecând de la situația existentă în țara noastră, ca şi de la imperativul economic al folosirii eficiente a tuturor resurselor, deci şi a celor umane, propunem elaborarea câtorva modele (scenarii) alternative, fiecare cu implicațiile pe care le comportă în plan economic şi social (chiar şi acestea în variante):

[1] În țările dezvoltate s-au conturat deja câteva „modele" de ocupare şi folosire eficientă a forței de muncă (nord-american, vest-european, nord-european, japonez etc.).

a. un model al **ocupării de echilibru** (indiferent de rata de şomaj la care conduce), în care, în condițiile dictate de situațiile de pe piața capitalului, a bunurilor şi serviciilor şi a muncii, se determină volumul ocupării în condiții de maximă eficiență. În acest caz, concomitent, ar trebui soluționată sub aspect economic şi social problema şomajului, capacitatea economiei (societății) de a suporta o rată înaltă de şomaj;

b. un model al **ocupării depline** (în concepția economiei occidentale), respectiv de maximizare a ocupării şi minimizare a şomajului;

c. un model intermediar, de **concertare (îmbinare) a ocupării depline cu folosirea eficientă a forței de muncă,** care ar impune funcționarea unei economii duale, respectiv a unor sectoare cu intensitate mare de capital, de înaltă productivitate, şi a altora cu intensitate redusă. Poate că un asemenea model ar fi cel mai corespunzător condițiilor demoeconomice actuale şi previzibile din țara noastră (cel puțin în perioada de tranziție). Rămâne de demonstrat.

Indiferent de modelul ales, în cadrul fiecăruia ar trebui discutate mecanismele, politicile cu ajutorul cărora aceste probleme delicate şi complicate pot fi soluționate în modul cel mai convenabil pentru toți agenții economici.

2. Perfecționarea pregătirii profesionale a forței de muncă în condițiile transformărilor profunde din economie

Gabriela PREDOŞANU

Economia de piață presupune, implicit, şi piața muncii. În condițiile țării noastre, trecerea la acest tip de economie – de dorit cu orientare social-umană – ar trebui realizată treptat. Transformarea aceasta graduală ar corespunde şi posibilității forței de muncă de a se adapta noilor cerințe de competență şi competitivitate (impuse de modificările structurale din economie, rezultat al eficientizării tuturor activităților – chiar dacă se va păstra dualitatea lor). De aceea considerăm necesar ca **modelele** de dezvoltare ce se vor concepe – oricare ar fi perioada sau teoria de dezvoltare luată de ele în considerare – să fie completate cu restricții privitoare la factorul uman sau să se realizeze modele de ocupare, pe perfecționare a pregătirii etc.

Trebuie ținut cont de faptul că fenomenul de „îmbătrânire" a cunoştințelor, de uzură morală a lor este destul de accentuat, în special la anumite categorii de forță de muncă (cei mai în vârstă şi care au dobândit calificarea prin forme simple de instruire). De asemenea, pregătirea obținută prin şcoală nu răspunde în suficientă măsură principiului **permanenței** educației, ce poate oferi mobilitate profesională lucrătorilor (atât de necesară în cazul unor schimbări tehnico-tehnologice rapide). Omul nu mai trebuie considerat un „pro-

dus finit" al şcolii, ci cunoştinţele dobândite la un moment dat în şcoală se cer considerate numai ca o bază de pornire, ca un instrument util însuşirii altora şi înnoirii permanente a bagajului acumulat, care nu mai corespunde realităţilor materiale şi social-economice.[1] Educaţia permanentă, bazată pe o pregătire în profil larg, este chemată să răspundă atât cerinţelor de reproducţie simplă, de menţinere a cunoştinţelor, cât şi celor de dezvoltare şi lărgire a acestora. Ea este însă o soluţie „à la longue" pentru mobilitatea lucrătorilor. În cazul actual concret, al unor schimbări tehnico-tehnologice şi structurale rapide şi radicale ce se preconizează, formele **perfecţionării pregătirii profesionale** vor fi cele mai solicitate. Este vorba, în primul rând, de reconversiunea profesională, respectiv recalificarea.

Acestea presupun însuşirea şi practicarea unei alte profesii – cerută de modificările tehnologice sau structurale – de către categoriile de forţă de muncă disponibilizate.

Modificările structurale ale cererii de forţă de muncă, în anumite meserii, pot fi acoperite şi prin utilizarea lucrătorilor policalificaţi. Se asigură astfel, în mod elastic, necesarul de muncitori calificaţi. Ei au fost policalificaţi din nevoia folosirii integrale, cât mai eficiente a timpului de lucru, în condiţiile creşterii gradului de mecanizare şi automatizare a producţiei. Ei trebuie să fie capabili să desfăşoare o muncă complexă, cu un conţinut lărgit, specific mai multor meserii tradiţionale. Aceasta este o modalitate de a răspunde cerinţelor impuse de noile tehnici şi tehnologii. În acelaşi scop, se impune reciclarea în masă a personalului, evitându-se însă, pe viitor, comportamentul ciclic al organizării şi însuşirii cunoştinţelor şi urmărindu-se permanentizarea, continuitatea acestora.

Dacă privim procesul perfecţionării pregătirii profesionale desfăşurat până acum la noi în ţară (organizat ca sistem prin Legea 2/1979), se poate afirma că, deşi elementele cantitative, numerice ar putea fi considerate mulţumitoare (3 milioane de persoane se perfecţionau anual, fiecare de 2 ori pe cincinal), aspectul calitativ lasă încă mult de dorit. El se referă la formele cursurilor, locul şi modul lor de desfăşurare, conţinutul propriu-zis, scopul şi utilitatea lor practică pentru colectivitate şi individ etc. Concluziile trase în urma analizei desfăşurării activităţii de perfecţionare conduc la unele **propuneri** pentru îmbunătăţirea ei. Astfel:

- se impune **suplețe formelor şi conţinutului programelor** pe categorii de personal, pe ramuri şi domenii de activitate. Atât tehnicienii, cât şi practicienii sunt de acord că nu există şi nu pot exista soluţii unice, general valabile, elaborate centralizat, pentru a răspunde unor nevoi şi condiţii specifice diverselor categorii de forţă de muncă, întreprinderi sau ramuri. Actualmente există o mare variabilitate a tehnicii, tehnologiilor, produselor şi,

[1] Concluzii în acest sens sunt cuprinse şi în raportul întocmit la cererea UNESCO de un grup de experţi în domeniul învăţământului; Edgar Faure şi col. „A învăţa să fii", Ed. Didactică şi Pedagogică, 1974.

respectiv, a cunoştinţelor dominante de la o ramură la alta a economiei, se menţin însemnate diferenţe între categoriile de personal, între locurile de muncă şi meseriile din aceeaşi întreprindere etc. Se pledează deci pentru diferenţierea formelor şi conţinutului programelor, pentru evitarea uniformizării şi standardizării acestora. Aceasta se poate rezolva prin acordarea de competenţe întreprinderilor în domeniul organizării cursurilor conform nevoilor lor tehnico-tehnologice;

- introducerea cunoştinţelor de **informatică** (atât în şcoli, cât şi în cursurile de perfecţionare), ca şi a celor de electronică şi microelectronică devine o necesitate stringentă pentru instruirea forţei de muncă, ce va folosi tot mai mult tehnica modernă în construcţii de maşini, chimie, metalurgie, transporturi, comerţ, învăţământ etc.;

- renunţarea la folosirea exagerată a formelor comode de control al desfăşurării sistematice, testarea cunoştinţelor nou însuşite etc. Potrivit părerii unanime a specialiştilor, sporirea eficienţei acţiunii de perfecţionare este determinată de organizarea unor **stagii cu scoatere din producţie**, desfăşurate în instituţii specializate (centre de perfecţionare, instituţii de învăţământ); aceasta în legătură cu nevoile întreprinderii, dar şi ale economiei, în ansamblu;

- tematica programelor de perfecţionare să fie bine alcătuită de un colectiv de specialişti (inclusiv din cercetare) împreună cu organele de conducere; cercetările au demonstrat că, adesea, ea nu corespundea scopului organizării cursului, era depăşită tehnico-tehnologic sau era prea generală;

- durata cursurilor este insuficientă, iar structurarea lor, în ore de pregătire teoretică sau practică, nu este cea mai nimerită. Se impune un **număr mai mare de ore de pregătire** (ex.: la firma Peugeot-Sochaux se alocă 1000 ore pentru recalificare), iar personalul cu studii superioare să beneficieze de mai mult timp pentru perfecţionare teoretică (nu doar 25-50% ca până acum), natura muncii lor fiind de acest tip;

- înlăturarea tuturor elementelor de **formalism** din perfecţionarea pregătirii, fie ele legate de modul de organizare, de cel de participare sau de controlul însuşirii cunoştinţelor;

- realizarea unei pregătiri profesionale **în profil larg**, în contrapunere cu specializarea îngustă, ale cărei limite apar astăzi tot mai mult în practică. Pregătirea în profil larg, deşi mai costisitoare (necesitând mai multe cheltuieli materiale şi cu munca vie, datorită şi duratei mai mari), îşi demonstrează eficienţa pe termen mai lung: lucrătorii pregătiţi în acest fel sunt **mai mobili** profesional, se acomodează mai uşor la cerinţele în continuă schimbare ale producţiei, neavând nevoie de cursuri îndelungate de recalificare sau reconversiune profesională;

- policalificarea este o formă de perfecţionare cu caracteristici specifice de care trebuie ţinut cont pentru ca ea să fie eficient coordonată. Astfel: nevoile de policalificare sunt extrem de **diferite** de la o ramură la alta şi de la o

meserie la alta (se pretează foarte bine în construcțiile de maşini, meseriile cu profil mecanic), policalificarea nu este caracteristică numai muncitorilor (în special în informatică se manifestă la toate categoriile de personal), calculul corect al muncitorilor de policalificat este extrem de greu de realizat (ținându-se cont de o mulțime de elemente determinante), iar supraestimarea acestui necesar conduce la pericolul ca a doua meserie să fie „**latentă**" şi uitată dacă nu este nevoie ca muncitorul să o exercite (de ex.: doar 38,4% din 200 de muncitori policalificați chestionați practică a doua meserie);

- se impune, ca o necesitate de prim ordin, **reevaluarea şi revalorizarea funcției de personal a întreprinderii**, creşterea exigenței şi competențelor acesteia în organizarea perfecționării, selecționării şi promovării forței de muncă corespunzător imperativelor autogestiunii şi autoconducerii reale, ale introducerii rapide a progresului tehnic. Perfecționarea forței de muncă din fiecare unitate economică nu se poate realiza cu rezultate tot mai bune dacă programele, conținutul cursurilor, formele de realizare, duratele etc. se stabilesc în altă parte, sunt standardizate şi uniformizate, capătă tentă de campanie şi rutina unor şedințe, dacă nu sunt riguros ancorate la nevoile lor reale. În acest scop, se impune ca întreprinderile să se preocupe de crearea unor **fonduri de dezvoltare şi pregătire**. Presupunând că 50% din venituri le vor reveni de drept, circa 3-5% ar trebui alocate perfecționării pregătirii,[1] inclusiv stimulării participanților la ea.

Întreprinderile trebuie să ajungă la concluzia că este mai **avantajos pentru ele** să păstreze şi să perfecționeze pregătirea profesională a forței de muncă ce s-ar cuveni disponibilizată, pentru o anumită perioadă de timp, din motive de restrângere a activității, modificări structurale etc. De asemenea, e nevoie să se urmărească finalitatea **socială** a perfecționării, respectiv asigurarea unui loc de muncă în stare să ofere satisfacții lucrătorului alături de stimulentele materiale ale instructorilor;

- nevoia perfecționării pregătirii se resimte şi trebuie satisfăcută nu doar în industrie, ci şi în **agricultură, turism, învățământ** – ramuri ce vor resimți tot mai mult impactul modificărilor tehnico-tehnologice şi sociale. În acest sens ar fi, poate, nevoie de ajutorul BIT şi ONU în organizarea unor programe de perfecționare specifice.

Concluzionând, se poate spune că este nevoie, în primul rând, de sporirea **eficienței** acțiunii de perfecționare, ținând cont de elementele care o condiționează: concordanța dintre formă-conținut, număr şi nevoile reale ale întreprinderii (economiei); selecția riguroasă a cursanților; legarea tot mai strânsă a criteriilor din domeniul cuprinderii la activitățile de perfecționare cu cele de stimulare şi promovare în muncă; introducerea unor noi modalități de

[1] Întreprinderi din străinătate alocă anual acestei acțiuni 10-15% din fondul de timp şi 6-8% din cel de salarii.

perfecționare în vederea însuşirii tehnicilor şi tehnologiei de vârf; selecția severă a instructorilor şi stimularea acestora; îmbunătățirea radicală a conținutului noilor cunoştințe, realizarea unui echilibru just între timpul afectat instruirii teoretice şi celei practice; adoptarea unor forme intensive de organizare a cursurilor pe perioade compacte; creşterea exigenței şi întărirea controlului atât în ce priveşte desfăşurarea cursurilor, cât şi asupra testării şi certificării cunoştințelor dobândite; îmbunătățirea bazei materiale, sporirea resurselor financiare – inclusiv pentru procurarea de documentații şi publicații de ultimă oră etc.

III. RAMURI ALE ECONOMIEI NAȚIONALE: TURISMUL

1. Strategia dezvoltării turismului românesc

Gheorghe BARBU

Dezvoltarea turismului românesc, pe termen scurt, mediu şi lung, trebuie privită sub următoarele aspecte (indisolubile):

- mijloc pentru ridicarea calității vieții populației autohtone;
- activitate economică care, valorificând într-un mod propriu (fără a le epuiza) o serie de resurse interne, participă la crearea de PNB, la încasări valutare, la impulsionarea dezvoltării altor ramuri economice şi a unor localități şi zone din țară, la repunerea în circulație a banilor economisiți de populației;
- sferă de activitate cu mari posibilități de atragere de forță de muncă ce devine disponibilă în alte ramuri ale economiei.

În ce priveşte **contribuția turismului la ridicarea calității vieții**, este de subliniat faptul că acesta se află în conexiune cu alte modalități de folosire în mod plăcut a timpului liber, modalități care, după toate probabilitățile, se vor amplifica odată cu creşterea gradului de instruire şi cu îmbogățirea cunoştințelor populației; între acestea pot fi enumerate satisfacerea unor pasiuni (hobbies), cum ar fi: muzica, teatrul, poezia, grădinăritul ş.a., lectura unor lucrări din diverse domenii ale ştiinței ş.a.; populația satelor şi chiar o mare parte din cea de la oraşe (în special din oraşele mici) va fi ocupată cu efectuarea lucrărilor pe lotul personal (acesta urmând să fie solicitat de multe familii).

Este posibil ca **stilul de viață** al populației din țara noastră, în contextul schimbărilor ce vor interveni pe toate planurile, să înregistreze orientări diferite şi, în acelaşi timp, să se manifeste şi pe planul practicării turismului; spre sfârşitul acestui mileniu şi în continuare este de presupus că se vor amplifica o serie de tendințe puternic afirmate în țările europene dezvoltate din punct de vedere economic, şi anume:

- efectuarea în străinătate de către un număr tot mai mare de cetățeni români călătorii (actuala legislație a paşapoartelor favorizează acest fenomen);
- segmentarea concediilor şi a vacanțelor (vacanțe vor avea nu numai elevii şi studenții, ci şi patronii, în măsura în care privatizarea mijloacelor de producție va deveni o realitate, precum şi liber-profesioniştii) în două sau mai multe părți; este posibil ca spre sfârşitul deceniului al zecelea să aibă loc şi mărirea concediului de odihnă;
- petrecerea concediilor (vacanțelor) segmentate în mai multe variante: mare-munte; stațiune balneară din zonă de deal sau de şes – stațiune de munte; sejur de mai multe zile într-o stațiune – circuit cultural etc.;

- utilizarea numai parțială a concediilor de odihnă (vacanțelor) pentru sejururi în diverse stațiuni sau pentru excursii (restul timpului liber fiind dedicat unor îndeletniciri plăcute, practicabile în localitatea de reşedință şi chiar acasă);

- creşterea cererii pentru oferta turistică de lux, în condițiile în care în structura socială a populației din România vor exista patroni (autohtoni şi străini) şi liber-profesionişti (avocați, medici ş.a.) într-un număr mare;

- comparativ cu primii ani ai aplicării săptămânii de lucru reduse (la cinci zile), spre sfârşitul acestui mileniu va descreşte numărul călătoriilor efectuate în zilele libere de la sfârşitul săptămânii de una şi aceeaşi familie; pe ansamblu, s-ar putea ca numărul călătorilor în zilele respective să se mărească, între altele ca urmare a sporirii numărului posesorilor de autoturisme.

A. Evoluția posibilă a cererii turistice autohtone în viitor

Pornind de la experiența internațională şi în principal de la situația turismului din majoritatea țărilor europene, se poate aprecia că, în țara noastră, în jurul anului 2000, circa 2/3 din populație va efectua cel puțin o călătorie turistică şi aproximativ jumătate îşi va petrece o parte, mai mare sau mai mică, din concediul de odihnă (din vacanță) în afara localității de reşedință.

1. Pentru anul 1990, sunt de întrevăzut următoarele fenomene în ceea ce priveşte cererea turistică internă:

a) Noile reglementări referitoare la paşapoarte favorizează amplificarea, în mod substanțial, a **cererii pentru excursii externe individuale şi în grup** (o pondere mare având-o motivația de a face cumpărături);

b) Dacă, începând din luna aprilie, se va reduce săptămâna de lucru la cinci zile, **va creşte mult cererea pentru turismul de sfârşit de săptămână;** în această direcție acționează şi înlăturarea restricțiilor referitoare la aprovizionarea cu carburanți, la circulația auto în zilele de duminică, precum si diminuarea programului săptămânal în învățământ;deplasări numeroase vor avea loc mai ales în zone montane şi submontane şi, într-o oarecare măsură, în zone preorăşeneşti; populația din capitala țării şi din municipiul Ploieşti va beneficia de Snagov Parc.

Pentru a evita aglomerările anumitor perimetre, va fi necesar **să crească numărul zonelor destinate turismului de sfârşit de săptămână** (din apropierea marilor localități urbane şi de la munte).

Vor fi solicitate într-o măsură mare excursiile (şi circuitele) de 2-3 zile, în special în zona montană.

Satisfacerea cererii pentru turismul de sfârşit de săptămână, în condițiile amplificării sale, impune **asigurarea**, înainte de toate, a **mijloacelor** de deplasare pentru cei ce nu dispun de autoturisme proprietate personală; vor fi necesare **trenuri suplimentare de călători** şi mai ales **autocare şi autobuze**,

ultimele urmând a fi solicitate în special pentru deplasări în zonele preorăşeneşti; **pregătirea acestor mijloace este o problema ce nu suferă amânare**.

În aceeaşi ordine de idei, apare ca necesară şi **asigurarea** de spații de cazare şi de alimentație publică (bineînțeles şi de produse culinare); pentru soluții care se profilează a fi la îndemână şi operative se înscriu:

- mărirea numărului de sate turistice;
- introducerea în circuitul turistic a cabanelor utilizate înainte de fostul dictator, a celor de vânătoare şi a celor aparținând ocoalelor silvice;
- creşterea numărului de locuri pentru instalarea de corturi (şi odată cu aceasta, punerea în vânzare sau oferirea pentru închiriere a unui număr mare de corturi).

c) **Cererea pentru turismul de litoral** nu va creşte, după toate probabilitățile, o creştere mare față de anul anterior; în măsura în care vor avea loc schimbări pozitive în alimentația publică şi în structura agrementului, este posibil să sporească, într-o măsură însemnată, numărul turiştilor care **nu vor recurge** la agențiile de voiaj.

Pentru a fi satisfăcută cererea populației autohtone pentru vacanțe pe litoral, în condițiile în care este posibil să se înregistreze şi mărirea numărului de oaspeți străini în această zonă, se **impune lărgirea capacitaților de cazare pe seama spațiilor la particulari**.

d) Numărul celor care vor alege stațiunile de munte pentru petrecerea concediului de odihnă (a vacanței) va creşte, în acest an, în măsura în care se va înregistra şi ridicarea calității serviciilor; **turismul pentru sporturile de iarnă** are şansa să cunoască un avânt daca Ministerul Învățământului va organiza mai multe tabere pentru elevi şi studenți, la munte, în vacanța de iarnă.

e) Cererea pentru **turismul balnear** va fi impulsionată de creşterea interesului pentru curele balneare preventive, fără a cunoaşte o mărire substanțială.

f) Eliminarea obstacolelor în folosirea autoturismelor proprietate personală se va resimți În sens favorabil pe planul **turismului cultural, itinerant**.

De aici decurge necesitatea de a se acorda atenție mare **bunei funcționări a motelurilor, popasurilor** şi a stațiilor PECO.

Turismul itinerante va cunoaşte o amplificare şi prin creşterea călătoriilor în grup pentru vizitarea unor obiective turistice, între care castelele, vilele, casele de vânătoare de care a beneficiat familia fostului dictator al României, ponderea mare în cadrul acestor grupuri urând să o dețină, după toate probabilitățile, tineretul.

2. În perioada de tranziție (în următorii 4-5 ani), printre formele de turism care vor cunoaşte cea mai puternică dezvoltare se înscriu **călătoriile în străinătate, turismul de sfârşit de săptămână, cel de tratament balnear** (curativ

şi preventiv) şi cel **cultural**; se poate întrevedea, de asemenea, o îmbunătățire a poziției turismului pentru practicarea **sporturilor de iarnă**, mai ales prin manifestarea, într-o măsură mai mare, a interesului pentru aceste sporturi din partea tineretului şi în special din partea studenților.

În anii imediat următori, în cadrul condițiilor materiale care participă la satisfacerea cererii turistice, un rol mare va reveni **satelor turistice şi camerelor din locuințele proprii şi închiriate** din stațiunile balneoclimatice şi dintr-o serie de localități urbane; este posibil să înceapă să intre în funcțiune cea de-a doua reşedință (în special în zonele montane). În cazul acesteia din urmă, pentru a se realiza o bună utilizare a capacităților constituite şi a se evita ocuparea de suprafețe mari cu construcții, merită să se recurgă la asocierea mai multor familii pentru construire şi exploatare sau la închiriere.

3. În perspectiva anilor 2000-2005, în sfera celor arătate mai înainte, este de presupus că asupra cererii turistice interne îşi va pune serios amprenta modificării structurii populației autohtone pe grupe de vârstă, **persoanele de vârsta a treia urmând să dețină o pondere în ansamblul populației**.

Se poate întrevedea, de asemenea, creşterea duratei concediilor anuale de odihnă plătite, cu ecou asupra divizării acestora în mai multe părți şi petrecerea lor în mod variat.

Călătoriile externe, cu cele mai diverse scopuri (pentru a vedea, de afaceri, participări la reuniuni ştiințifice şi culturale, cumpărături) se vor înmulții, extinzându-se aria geografică a țărilor de destinație.

B. Perspective prefigurate în privința turismului internațional activ al României

Noua situație apărută în țara noastră ca efect al Revoluției din decembrie 1989, ecoul internațional al acestei revoluții şi măsurile de deschidere largă a României față de lumea exterioară vor influența, în sens favorabil, fluxul internațional de vizitatori străini spre România.

Reluarea pe un plan superior a relațiilor politice, economice, ştiințifice şi culturale internaționale va determina, totodată, o modificare a structurii socio-profesionale a oaspeților străini care ne vor vizita țara, în sensul **creşterii ponderii numărului persoanelor cu venituri ridicate.**

Există premise ca turismul internațional al României să aibă – pe lângă rolul de a contribui la strângerea legăturilor poporului nostru cu alte popoare – **un rol mare la creşterea aportului de valută în balanța de plăți a țării.**

1. Ca număr, în acest an – 1990 –, vizitatorii străini ar putea să ajungă la peste 6 mil., creştere mare urmând a se înregistra la sosirile din țările cu valută convertibilă, ceea ce se va reflecta în mod favorabil în încasările valutare.

În afară de un număr mult mai mare – comparativ cu anii anteriori – de oameni politici, de afaceri, de oameni de ştiinţă şi de cultură, în ţara noastră vor sosi **mai mulţi turişti automobilişti şi,** ca urmare, **se va înregistra o creştere a ponderii turismului pe cont propriu (necontractual),** mai avantajos pe plan economic decât turismul organizat (contractual).

În ansamblul mobilurilor de călătorii turistice spre România, va apărea şi interesul pentru a cunoaşte castelele, vilele, palatele deţinute de familia Ceauşescu şi de aceea va fi necesar să fie elaborate programe adecvate, să fie luate măsuri în vederea desfăşurării vizitelor şi să se treacă la includerea obiectivelor respective în materialele de informare şi publicitate; în măsura în care va fi posibil, în aceste obiective turistice ar fi indicat să se găsească cărţi în limbi de circulaţie internaţională despre Revoluţia din decembrie 1989 (în care să fie prezentate şi aspecte din perioada regimului Ceauşescu).

Şi destinaţiile mari – staţiunile de litoral, balneare, cele amenajate pentru sporturile de iarnă şi Delta Dunării – vor fi solicitate, într-o măsură mai mare decât în anii anteriori, de turişti străini.

Pentru aceasta, se impune adoptarea de măsuri pentru alinierea ofertei turistice la nivelul celei din ţările cu activitate turistică dezvoltată, mai ales în ceea ce **priveşte varietatea serviciilor suplimentare şi în special a celor din sfera agrementului**; în deltă se pune şi problema menţinerii nealterate a ecosistemului specific.

Creşterea numărului de turişti străini ce ne vor vizita ţara şi schimbările pozitive sub aspectul structurii socioprofesionale vor avea ca efect un spor substanţial de încasări valutare; se poate conta pe încasări care vor depăşi 400 mil. dolari SUA.

2. În perioada următoare de 4-5 ani, în condiţiile în care încă din anul 1990 oferta turistică va satisface exigenţele clientelei străine, va avea loc o creştere sensibilă a numărului turiştilor străini ce vor veni în România, ajungându-se la peste 10 milioane (vizitatori), ceea ce înseamnă peste 30 de vizitatori pe un loc cazare (comparativ cu 15 în ultimii ani); o asemenea încărcătură ar fi cea realizată în prezent de alte ţări europene (ca, de exemplu, Cehoslovacia, Ungaria ş.a.).

Ţinând seama şi de mutaţiile în structura socioprofesională ca efect al **creşterii mai rapide a numărului sosirilor de oameni de afaceri**, **de participanţi la întruniri internaţionale,** încasările valutare din turism ar putea ajunge la 800-900 milioane dolari SUA.

Printre măsurile ce se impun a fi luate pentru a mări succesul ofertei turistice româneşti pe piaţa externă, sunt de menţionat:

- **integrarea mai multor hoteluri din ţară** (din capitală, din Timişoara şi din alte oraşe mari) **în reţele hoteliere internaţionale** şi, odată cu aceasta, integrarea în sisteme de rezervare internaţională a unui număr cât mai mare de hoteluri româneşti;

- construirea sau modernizarea, în cooperare cu firme străine, a unor hoteluri din oraşele mari, de complexe într-o serie de stațiuni balneare, de instalații de transport pe cablu (în special de telegondole) în unele stațiuni amenajate pentru sporturile de iarnă;

- crearea – prin cooperare cu firme străini – **de cazinouri** (în Bucureşti şi la Mamaia);

- **dezvoltarea şi diversificarea formelor de agrement**, în toate destinațiile solicitate de turiştii străini, în special a acelor forme care corespund preferințelor unui număr mare de turişti (agrement nautic şi festivaluri muzicale pe litoral, tratamente variate şi concerte în stațiunile balneare ş.a.);

3. În continuare, până în anul 2000-2005, se vor accentua tendințele ce urmează a se declanşa chiar când încep din 1990.

În această perioadă, dezvoltarea turismului internațional (ca şi a celui intern) implică dezvoltarea bazei tehnico-materiale turistice, ținându-se, bineînțeles, seama de condițiile de care dispune țara noastră. Accentul va trebui să se pună pe **valorificarea factorilor de cură din alte stațiuni decât cele lansate deja pe piața internațională** (de exemplu, Borsec, Băile Govora ş.a.) şi pe atragerea de turişti străini **în stațiunile de munte** nu numai pentru sporturile de iarnă, **ci şi pentru petrecerea vacanței, precum şi pentru realizarea de drumeții şi alpinism în timpul verii.**

În stațiunile balneare va fi util să fie utilizate cât mai mult: **forme de tratament bazate pe folosirea factorilor naturali şi de tratamente medicamentoase,** toate acestea contribuind la întărirea poziției ofertei balneare româneşti pe piața externă.

Turismul internațional al României se va putea dezvolta mult printr-o **mai amplă valorificare a patrimoniului cultural şi istoric, a frumuseților naturale din zona montană şi a Deltei Dunării.** În ceea ce priveşte monumentele istorice, una din problemele ce trebuie rezolvate este **restaurarea** celor care sunt reprezentative pentru istoria şi cultura noastră.

În legătură cu valorificarea patrimoniului cultural şi istoric, va trebui să se acorde atenție **întreținerii drumurilor şi popasurilor turistice.**

Ținându-se seama de limitele unora din resursele naturale care atrag turişti străini, pentru a continua să mărim contribuția turismului la aportul valutar, va trebui să insistăm pe creşterea ponderii formelor de turism la care recurg persoane cu venituri mari, între care **turismul de reuniuni internaționale şi turismul de vânătoare.**

Printre căile ce se cer a fi avute în vedere în scopul creării bazei materiale impuse de un volum mai mare de solicitări, se înscriu: **cooperarea, sub diverse forme, cu firme străine, introducerea în circuitul turistic a noi sate, promovarea inițiativei colective şi individuale.**

În ceea ce priveşte reuniunile internaționale, va fi necesară edificarea a cel puțin **un centru de congrese** (la Bucureşti) şi a mai multor hoteluri (în

centrele universitare şi în unele stațiuni balneare) **cu spații şi dotări corespunzătoare**.

Pe baza celor de mai sus, se poate estima că, la nivelul anilor 2000, numărul vizitatorilor străini din România va fi de circa 20 mil., iar încasările vor ajunge la peste 1,5 miliarde dolari SUA.

C. Condiții esențiale pentru desfăşurarea activității turistice la parametri superiori

1. O primă şi esențială condiție pentru ca activitatea turistică să satisfacă cerințele unei calități ridicate a vieții, să atragă un număr sporit de oaspeți străini şi mai ales într-o structură avantajoasă este *buna conlucrare cu toate ramurile de susținere* (industria energetică, industria alimentară, agricultura, construcțiile ş.a.), precum şi cu *cele participative la satisfacerea cererii turistice* (transporturi, circulația mărfurilor, în principal comerțul, cultura şi arta, ocrotirea sănătății, diverse prestări de servicii, gospodăria comunală ş.a.). În cadrul conlucrării cu această gamă mare de ramuri, se cer a fi satisfăcute multe condiții de ordin cantitativ şi de natură calitativă; deficiențele aparținând furniturilor ce intră în sfera consumului turistic se regăsesc în calitatea produsului turistic şi de aceea eliminarea lor este absolut necesară pentru ca acest produs să fie superior pe plan calitativ.

În cazul unora din ramurile care susțin activitatea turistică, furnizându-i permanent produse (ca, de exemplu, agricultura, industria alimentară ş.a.), pentru buna funcționare a unităților beneficiare (în cazul dat, unitățile de alimentație publică), este necesar ca între întreprinderile din turism şi cele din alte ramuri să existe legături directe, pe bază de contract.

Exigențele cererii turistice – mai ridicate comparativ cu cele caracteristice populației în postura de neturişti – obligă la un **efort de ridicare a calității producției în toate ramurile cu care se conlucrează**.

2. Pentru ca latura calitativă a activității turistice să fie permanent în atenția factorului uman, este necesar să fie asigurat **cadrul care să permită manifestarea din plin a competiției între diverse unități şi între cei ce lucrează în turism**. Un asemenea cadru îl constituie, în primul rând, existența de prestatori autonomi, a căror rezistență şi putere economică vor depinde numai de modul în care reuşesc să răspundă cererii turistice. Această autonomie poate fi asigurată, în principal, prin:

- recurgerea la **închirierea de unități asociațiilor constituite din mai multe persoane** (unități de alimentație publică şi unități de cazare cu până la 100 de locuri);
- folosirea **sistemului mandatariatului** (în cazul cabanelor şi unităților de alimentație publică independente);

- extinderea **sistemului de închiriere** a spațiilor din locuințe personale (în oraşe şi în sate, îndeosebi în satele turistice);

- **înființarea de societăți mixte** (prin participarea statului român şi a unor firme străine), în cazul unor hoteluri mari din centre urbane cu trafic turistic însemnat şi al unor complexe balneare care necesită aparatură modernă şi variată (în stațiunile Băile Tuşnad, Covasna ş.a.); aceste societăți pot fi create prin atragerea de firme străine şi la **modernizarea unora din complexele balneare** existente în stațiunile Băile Felix, Băile Herculane ş.a.; atragerea de firme străine în cadrul societăților mixte este valabilă şi în **cazul cazinourilor, vaselor de croazieră ş.a.**;

- menținerea în proprietatea statului român a **hotelurilor mari** (care au în incinta lor şi alte genuri de activități: alimentație publică, baruri etc.); pentru acestea, problema care se pune este de a asigura personalului angajat libera inițiativă şi forme de cointeresare stimulative;

- societățile pe acțiuni sunt mai puțin propice în turism; multe chioşcuri, baruri şi alte unități pot fi exploatate sub forma proprietății private sau sub forma mandatariatului.

3. Pentru a se trece la crearea acestui cadru variat de forme de exploatare în turism, va fi necesar ca statul să sprijine (prin intermediul băncilor) cu credite oricare din formele menționate; la început, dobânzile percepute trebuie să fie mici, iar după 4-5 ani, orice credit nou să fie acordat cu o dobândă situată la nivelul celei practicate în alte țări.

4. Relațiile dintre stat şi întreprinderile din turism să aibă ca formă principală de manifestare **impozitul pe cifra de afaceri** (în cazul unităților de stat, statul urmează să intre în posesia unei părți din beneficiu şi a amortismentului); **exploatările individuale şi în asociație**, în vederea folosirii de mijloace financiare cât mai mari pentru îmbunătățirea condițiilor oferite turiştilor, este **necesar să fie scutite timp de unu-doi ani de impozite**.

Pentru a orienta activitatea turistică potrivit necesităților societății, statul poate folosi ca pârghii, în afară de impozite diferențiate, dobânzi de mărimi diferite, taxe vamale stimulative sau prohibitive ş.a.

5. **Singurul criteriu de diferențiere a tarifelor în turism urmează să fie gradul de confort** (acest criteriu urmează să fie transpus în practică peste 2-3 ani); pentru eliminarea discrepanțelor existente, pe acest plan, față de alte țări vor trebui adoptate sistemele de clasificare întâlnite în majoritatea țărilor şi luate măsuri de aliniere la criteriile folosite de acestea.

6. În condițiile menționate mai sus, se impune elaborarea unei legislații turistice care, pe lângă reglementarea funcționării diverselor tipuri de unități turistice, are rolul de a apăra pe turişti (autohtoni şi străini) de actele incorecte din partea unităților prestatoare de servicii turistice.

7. Menținerea nealterată a resurselor turistice necesită măsuri severe de evitare a creşterii gradului de poluare, reducerea sau eliminarea acesteia acolo

unde au fost atinse niveluri ridicate şi măsuri operative pentru întreţinerea şi reconstituirea monumentelor culturale şi istorice de importanţă naţională internaţională.

8. Forţa de muncă ce va lucra în turism va trebui să fie în măsură să corespundă unor exigenţe ridicate; între altele, pentru unele categorii de persoane, cunoaşterea temeinică a unor limbi străine va fi o cerinţă elementară; pentru bucătarii din unităţile de alimentaţie publică să fie considerată obligatorie cunoaşterea tehnologiei de preparate din bucătăria internaţională.

9. În viitor, odată cu convertibilitatea leului, s-ar putea trece la folosirea unei singure monede pentru plata prestaţiilor turistice.

2. Punct de vedere asupra dezvoltării turismului românesc

Gloria DINCĂ

Turismul reprezintă o activitate importantă, cu implicaţii pe plan social, prezente mai cu seamă în turismul intern, şi pe plan economic, evidenţiate mai ales în turismul internaţional.

Aceste două categorii de turism, deşi diferite sub aspectul scopului urmărit, se desfăşoară concomitent, utilizând în mare măsură aceeaşi bază materială.

Deosebit de importante sunt şi implicaţiile pe plan economic, turismul, mai mult decât oricare alt domeniu de activitate, fiind dependent de mediul înconjurător, care reprezintă „materia primă”, obiectul şi domeniul său de desfăşurare.

În prezent, dezvoltarea turismului românesc se află într-o vădită neconcordanţă cu importantul şi valorosul său potenţial, organizarea ofertei sale asigurând într-o măsură mai redusă cererea internă de servicii turistice, în special în cazul activităţilor de recreere la sfârşit de săptămână, precum şi competitivitatea pe plan internaţional.

Acest fapt a determinat ca ţara noastră să ocupe o poziţie modestă în ierarhia ţărilor primitoare de turişti, iar pe plan intern, turismul să se situeze pe un loc inferior printre ramurile economice aducătoare de valută.

Această situaţie este o consecinţă a faptului că dezvoltarea turismului s-a desfăşurat timid şi în direcţii, pe căi şi mijloace, insuficient fundamentate ştiinţific (realizată îndeosebi prin acte decizionale, uneori vădit discriminatorii), puţin eficiente din punct de vedere, social şi economic. În unele cazuri, prin investiţii necorespunzătoare, s-a realizat chiar o degradare cu caracter definitiv a resurselor turistice.

Se apreciază că, în momentul de față, turismul are un cadru optim de desfăşurare, funcțiunile sale sociale, economice şi de ordin ecologic impunând **dezvoltarea sa într-un ritm accelerat**.

Oportunitatea şi posibilitatea amplificării substanțiale a activității de turism în țara noastră este justificată prin:

- disponibilitatea resurselor turistice, țara noastră beneficiind de existența unor foarte valoroase resurse turistice naturale şi antropice sub raport cantitativ şi calitativ, unele cu caracter de unicat;
- tendințele pe termen lung, pozitive, care caracterizează cererea turistică, dezvoltarea continuă a circulației turistice fiind un fenomen cert, favorizat de factori de durată (creşterea populației, modificarea structurii populației, creşterea veniturilor şi a timpului liber etc.);
- importanța deosebită a turismului din punct de vedere social;
- importanța deosebită a turismului sub aspect economic, încasările provenite din turism fiind substanțiale, iar cursul de revenire al valutei ce se obține prin turism este avantajos;
- turismul se dezvoltă în mare măsură pe baza unei „materii prime" ce nu se consumă, practic inepuizabilă;
- turismul permite transformarea în valută a unor produse sau muncă neexploatabile pe altă cale;
- amânarea valorificării resurselor naturale turistice reprezintă o pierdere definitivă pentru economie datorită neconsumării materiei sale prime;
- turismul permite utilizarea intensivă a forței de muncă;
- dezvoltarea funcțiunilor turistice ale unor zone sau localități lipsite de alte funcțiuni economice, asigurând dezvoltarea acestora şi, respectiv, utilizarea de forță de muncă;
- asigură protecția şi conservarea resurselor turistice, implicit a mediului înconjurător.

Toate aceste aspecte impun ca **turismul să fie privit ca parte integrantă a economiei naționale**, soluțiile aplicate acestuia trebuind să fie de aceeaşi anvergură cu cele aplicate în sistemul economic global al țării, iar stimulentele acordate exporturilor clasice de mărfuri trebuind să se regăsească şi în exporturile turistice.

Pornind de la aceste aspecte, de la experiența şi tendințele cererii şi ofertei turistice pe plan internațional, precum şi de la cadrul socioeconomic nou de desfăşurare a activităților turistice în țara noastră, se conturează ca principale probleme ale dezvoltării turismului românesc:

1. Definirea unei **politici de perspectivă a turismului** stabilită pe **baze ştiințifice**, în acest scop fiind necesară elaborarea unul **program ştiințific** de dezvoltare în viitor a turismului atât pentru perioada imediat următoare, cât şi pentru o perioadă mai lungă, de 5-15 ani. Aceasta, întrucât practica a demonstrat că o evoluție „de la sine", necontrolată, a turismului poate avea efecte

negative nu numai asupra rentabilității activităților turistice, ci şi asupra valorii resurselor turistice cărora li se aduc însemnate prejudicii morale sau fizice.

Se menționează că şi alte țări, dintre care unele cu poziții în turismul internațional mult superioare celei pe care o ocupă țara noastră (Elveția, Spania), au simțit nevoia să-şi definească concepția şi politica în turism în mod amănunțit.

În principiu, acest program trebuie să aibă în vedere:

a) **– Realizarea unui salt calitativ al ofertei turistice româneşti**, punându-se accent deosebit pe calitatea bunurilor şi serviciilor oferite turiştilor.

b) **– Sporirea competitivității** ofertei turistice româneşti pe piața turistică internațională.

c) – **Optimizarea relațiilor dintre cerere şi ofertă**, dezvoltarea turismului românesc trebuind să țină seama de înaintarea în direcțiile care fac obiectul cererii interne, precum şi de necesitatea de a orienta activitatea turistică internațională spre formele de turism cele mai eficiente pentru ofertant.

Din analiza cererii turistice manifestate pe plan intern şi internațional, precum şi a tendințelor acestora, a eficienței economice a investițiilor, în special sub aspectul aportului lor valutar, rezultă că **formele de turism cele mai eficiente** sub aspect economic şi social spre care trebuie să se orienteze cu prioritate oferta turistică românească sunt:

• **turismul de circulație** (de vizitare), a cărui ofertă turistică este competitivă pe plan internațional, prin existența unor foarte valoroase atracții turistice, unele cu caracter de unicat, şi prezintă interes deosebit pe plan național datorită valorii instructiv-educative şi recreative a activităților pe care le generează. Această formă de turism are o eficiență economică foarte ridicată, determinată în primul rând de faptul că baza materială utilizată în cadrul ei (în special hotelurile din oraşe) deserveşte diferite categorii de călători, în tot timpul anului;

• **turismul balnear**, favorizat de: existența unor importante substanțe minerale terapeutice cu o mare eficiență curativă în afecțiuni cu grad mare de morbiditate pe plan intern şi internațional; caracterul de unicat al unor resurse balneare; tradiția activității; existența unei baze materiale importante. În legătură cu dezvoltarea acestei forme de turism, trebuie să se aibă în vedere dezvoltarea ei în condițiile unei concurențe puternice a numeroase țări şi, în ultimul timp, chiar a țărilor vecine;

• **turismul de munte** favorizat de existența: unor resurse deosebit de valoroase care permit desfăşurarea pe scară largă a activităților turistice; a unor masive cu altitudini mai mici, ceea ce asigură un acces lesnicios şi străbaterea de zone cu peisaje geografice variate; posibilității practicării tuturor activităților specifice acestei forme de turism; unei importante cereri interne şi internaționale, în continuă creştere; unor avantaje din punct de vedere turistic față de masivele muntoase din alte țări. Valorificarea turistică a muntelui va

trebui să țină seama de existența unei concurențe puternice atât din partea țarilor tradiționale (Elveția, Franța, Italia, Austria), cât şi a țărilor vecine (Iugoslavia şi Bulgaria);

• **turismul de recreere în timpul şi la sfârşitul săptămânii** (week-end) care are în vedere importanța sa socială şi amploarea sa, putând fi practicat pe scară foarte mare de segmente largi ale populației.

În acelaşi context se impune ridicarea rentabilității investițiilor efectuate până în prezent pe *litoralul* românesc al Mării Negre.

d) – **Valorificarea prioritară şi consecventă a tuturor resurselor turistice originale**, cu adevărat valoroase, îndeosebi a celor cu caracter de unicat, în scopul realizării de produse turistice de mare atractivitate pe plan național şi internațional. În acest sens, într-o primă etapă se poate avea în vedere amenajarea obiectivelor naturale de mare amploare (parcuri naționale şi naturale) sau a celor legate de recentele evenimente istorice petrecute în țara noastră.

e) **Organizarea de produse turistice originale, cu implicații de ordin social şi economic**. În această acțiune trebuie să fie inclusă, într-o primă etapă, revitalizarea **satelor turistice,** care, pentru țara noastră, reprezintă o formă de turism specifică, tradițională, de mare valoare. Organizarea satelor turistice se adresează, în primul rând, turismului intern, dar ea poate şi trebuie extinsă şi pentru turiştii străini.

2. **Conservarea şi protejarea resurselor turistice** împotriva diferitelor forme de degradare (poluare datorată activității economice şi presiunii turistice) care pot duce la diminuarea sau anularea valorii lor.

Acțiunile privind protecția patrimoniului turistic sunt în cea mai mare măsură de competența Ministerului Turismului, care trebuie să intervină la organele în drept pentru luarea de măsuri corespunzătoare în cazul manifestării unor forme de degradare.

3. **Preluarea de către Ministerul Comerțului Interior şi alte ministere, instituții sau societăți turistice a întregii baze materiale pentru cazare şi alimentație publică** de pe litoral şi a oficiilor județene de turism şi ITHRB, conform formei organizatorice existente până în anul 1967, pentru ca activitatea cadrelor din rețeaua Ministerului Turismului să se poată concentra în întregime pentru rezolvarea problemelor cu caracter de specialitate, turistic. În acest mod se vor stabili relații contractuale între întreprinderile care comercializează produsele turistice şi întreprinderile care concură în formarea lor.

4. **Privatizarea** unor elemente de bază materială şi a unor sectoare de prestări servicii în vederea diversificării ofertei turistice şi a sporirii calității serviciilor turistice.

Activitățile acestor unități se vor desfăşura numai cu acordul şi controlul Ministerului Turismului. În acest sens vor putea fi avute în vedere unele unități de cazare (în special cu activitate sezonieră) aflate în lungul traseelor turistice

sau în zone destinate turismului de recreere în timpul şi la sfârşitul săptămânii, o serie de unități de alimentație publică cu specific în oraşe, stațiuni balneoclimatice sau locuri de recreere, unități pentru realizarea fondului de marfă necesar în permanență în comerțul specific turistic (obiecte de amintiri, echipament turistic, ilustrații etc.).

5. **Extinderea cooperării turistice cu firme specializate** din străinătate în domeniul construcției de noi baze de cazare în oraşe (includerea acestora în diferite lanțuri hoteliere), în stațiuni de munte şi balneoclimatice, al modernizării bazelor de tratament în stațiunile de interes internațional, al realizării de mijloace mecanice de transport pe cablu în zonele montane.

6. **Crearea unui activ de cadre de specialitate în turism,** acest domeniu de activitate fiind lipsit în prezent de o şcoală în care să existe posibilitatea de a se forma profesionişti ai turismului.

Calea de remediere a acestei situații o constituie organizarea unui învățământ postuniversitar cu profilul „turism", cu o durată de cel puțin un an, a cărui absolvire să fie obligatorie pentru toți economiştii, arhitecții, inginerii, medicii, juriştii etc. care se dedică turismului şi vor să ocupe funcții în cadrul activității de turism, în Ministerul Turismului, OJT, ONT etc.

Programul acestui învățământ postuniversitar, organizat în cadrul unei colaborări dintre Ministerul Turismului şi mai multe institute de învățământ (cu profil geografic, tehnic, economic), trebuie să cuprindă cursuri detaliate privind resursele turistice ale României, tehnica turistică, valorificarea actuală şi cea posibilă a resurselor turistice, problemele economice ale activității turistice pe plan intern şi internațional, experiența țarilor cu tradiție în turism etc., prin care să se asigure un nivel ridicat şi unitar al pregătirii profesioniştilor turismului.

7. **Intensificarea acțiunilor de lansare a unor programe turistice comune cu țările vecine** pentru atragerea turiştilor din Europa, iar pentru turiştii de la distanțe mai mari (SUA, Canada, Japonia) şi cu alte țări din Europa. Printre acțiunile de acest gen care prezintă posibilități reale de lansare pe plan internațional pot fi înscrise: zona Porțile de Fier, pentru acțiuni comune cu Iugoslavia; zona Delta Dunării, pentru acțiuni comune cu Franța, Danemarca, Iugoslavia, Bulgaria etc.

8. **Dezvoltarea spiritului turistic al populației țării** - urmărindu-se trezirea interesului acesteia pentru practicarea turismului şi dezvoltarea responsabilității fiecărui turist față de această activitate, acțiuni ce vor contribui la dezvoltarea turismului şi la o valorificare superioară a potențialului turistic al României.

Un rol deosebit în realizarea acestor deziderate îl vor putea avea cercurile, cluburile şi asociațiile de turism care funcționează în prezent în țara noastră, dar care sunt lipsite de un organ central cu caracter nelucrativ de tipul „Turismului popular", „Touring Club", „Societate de turism" etc.

În aceiaşi ordine de idei, se consideră oportun ca pentru dezvoltarea conştiinței turistice a populației să se consulte în anumite probleme privind activitatea turistică, prin intermediul presei, întreaga masă a turiştilor.

9. **Amplificarea şi modernizarea activităților cu caracter promoțional**, prin organizarea şi diversificarea activităților cu caracter cultural, artistic, educativ şi instructiv, intensificarea acțiunilor de propagandă şi publicitate, organizarea comerțului specific etc.

10. **Intensificarea activității de cercetare ştiințifică în turism,** în vederea fundamentării ştiințifice a politicii turistice şi a deciziilor ce se iau în cadrul acestui domeniu de activitate, precum şi a stabilirii modalităților de valorificare optimă a resurselor turistice, creându-se condițiile de valorificare practică a studiilor elaborate.

În ceea ce priveşte dezvoltarea turismului, este foarte important de avut în vedere că, la definirea politicii turismului, esențialul în calitatea prestației turistice nu-l constituie progresul realizat față de trecut, ci numai aspirația spre „foarte bine" ce trebuie să fie regăsită permanent în toate aspectele activității turistice.

Acest lucru este cu deosebire important în domeniul construcției bazei materiale, care, datorită caracterului său practic definitiv, trebuie să aibă în vedere realizarea unui confort corespunzător pretențiilor în continuă creştere ale turismului. Acolo unde nu există în prezent posibilități de finanțare corespunzătoare valorii resurselor turistice şi pretențiilor viitoare ale turiştilor, decât să se realizeze investiții prin care decalajul dintre concurență şi țara noastră să se mărească, este preferabil să se amâne realizarea investițiilor până când ele se vor putea realiza la un nivel competitiv.

IV. RESTRUCTURAREA LA NIVEL MICROECONOMIC

1. Direcții de acțiune în vederea asigurării competitivității întreprinderilor

Marcela NANEŞ

Una din problemele actuale ce trebuie avute în vedere în procesul de revitalizare a economiei româneşti, de participare eficientă la circuitul economic mondial este **asigurarea competitivității întreprinderilor**, indiferent de forma de proprietate (de stat, particulară sau mixtă) şi de dimensiune (întreprinderi mici, mari sau mijlocii). Este o cerință cu atât mai stringentă cu cât, până în prezent, conducerea excesiv de centralizată a întregii activități economice, prin sarcini şi indicații primite de la „centru", a condus la diminuarea până la anihilare a inițiativei unităților economice şi imobilism, la înstrăinarea acestora de cerințele reale ale pieței, ale consumatorilor, condamnându-le practic la o perpetuă stare de necompetitivitate.

În abordarea vastei problematici a competitivității, trebuie avute în vedere următoarele:

a) conform definițiilor din literatura de specialitate, competitivitatea reprezintă capacitatea unei întreprinderi de a se menține permanent şi activ pe o piață concurențială şi evolutivă, realizând o rată a profitului cel puțin egală cu cea necesară pentru finanțarea obiectivelor proprii. Cu alte cuvinte, calitatea întreprinderii de a face față unui mediu incert şi mobil în condiții de eficiență;

b) pe plan mondial asistăm la:

- accentuarea crizei energetice şi de materii prime, a crizei financiar-valutare;
- trecerea de la ideea competitivității pe bază de prețuri scăzute la un nou concept de competitivitate în care accentul se deplasează tot mai mult de la factorii de preț către cel privind nivelul tehnic şi calitatea produselor;
- creşterea după o funcție exponențială a vitezei de apariție a noilor produse şi tehnologii şi, în consecință, reducerea simțitoare a duratei medii de viață a unui produs (de la 25 de ani în prima jumătate a secolului la 3-4 şi chiar mai puțin în prezent).

Prin urmare, pentru a fi competitive, întreprinderile trebuie să facă față unor probleme tot mai complexe generate de aceste evoluții accelerate ale mediului ştiințifico-tehnic şi economico-social. Soluționarea lor optimă şi, în consecință, asigurarea capacității de competitivitate necesită modificarea comportamentului întreprinderilor, găsirea celor mai adecvate căi şi direcții de acțiune capabile să orienteze şi să potențeze efortul unităților economice atât în vederea optimizării activității convenite, cât şi a pregătirii premiselor ştiințifice,

tehnice, economice pentru dezvoltarea lor viitoare, respectiv pentru crearea posibilităților de adaptare rapidă la mutațiile mediului înconjurător.

În acest context, supun atenției câteva direcții posibile de acțiune, şi anume:

1. Reexaminarea rolului şi locului fiecărei funcțiuni a întreprinderii, stabilirea cadrului de manifestare a acestora, lărgirea sau îngustarea sferei lor de cuprindere şi interferarea mai bună între acestea, astfel încât funcțiunile întreprinderii, modul în care se asigură coordonarea activităților aparținând fiecăreia dintre ele să fie în concordanță cu dezideratul realizării obiectivelor întreprinderii în condiții de competitivitate. În principal, am în vedere următoarele:

a) lărgirea numărului funcțiunilor întreprinderii prin cuprinderea în cadrul acestora a funcțiunii de planificare. Este o măsură absolut necesară, întrucât, în condițiile descentralizării, întreprinderea este cea care trebuie să decidă asupra propriei sale dezvoltări, asupra volumului şi structurii producției, fiindu-i conferite atribuții şi competențe sporite în acest sens. În interdependență cu celelalte funcțiuni ale întreprinderii (cercetare-dezvoltare, comercială), implementarea acestei funcțiuni este deci determinantă pentru elaborarea strategiei întreprinderii, strategie care trebuie să fie permanent deschisă spre progres, spre inovare tehnică şi tehnologică şi să vizeze atât încadrarea întreprinderii în mediul înconjurător, cât şi influențarea acestui mediu;

b) funcțiunea comercială să-şi extindă arealul activităților prin:

- asigurarea unei ponderi mai mari activităților vizând studierea pieței interne şi externe, negocierea şi contractarea directă cu beneficiarii externi – fără mijlocirea expresă a întreprinderilor specializate de comerț exterior;

- cuprinderea în cadrul acestei funcțiuni a noi activități, cum sunt cele privind promovarea produselor întreprinderii şi crearea imaginii de marcă;

- acordarea unei mai mari atenții – în cadrul activității de aprovizionare – modului de fundamentare şi asigurare a necesarului de materii prime, materiale, ținând cont de modificările intervenite în tehnica şi tehnologiile de fabricație, de necesitatea atragerii în circuitul economic a noi resurse – inclusiv a celor refolosibile şi realizarea ritmică a producției;

c) conceperea şi realizarea într-o viziune nouă a funcțiunii de personal, în cadrul acesteia fiind necesare următoarele:

- să se acorde o atenție mai mare pregătirii şi perfecționării pregătirii profesionale, în raport cu cerințele impuse de procesul tehnic contemporan, de creşterea capacității de competitivitate a întreprinderii;

- să se asigure desfăşurarea unor activități de investigarea stării psihologice a personalului şi elaborarea unor strategii speciale de motivare de tip pozitiv, care să asigure în permanență corelarea satisfacerii necesităților, aspirațiilor şi intereselor personale cu realizarea obiectivelor şi sarcinilor întreprinderii;

- să se acționeze pentru crearea unui climat organizațional care să contribuie la activizarea personalului din întreprindere, la influențarea comportamentului acestuia către creativitate şi performanță.

2. Modificarea substanțială a viziunii asupra conducerii întreprinderii şi remodelarea structurilor organizatorice în concordanță cu exigențele mediului intern şi extern întreprinderii, cu cerințele noi care se impun în realizarea funcțiunilor întreprinderii. Am în vedere următoarele:

a) promovarea unei conduceri dinamice, prospective, în cadrul căreia preocupările privind realizarea producției curente să se conjuge cu cele privind realizările viitoare. O astfel de conducere trebuie să asigure cunoaşterea temeinică şi din timp a tendințelor în evoluția pieței, a tehnicii şi tehnologiilor de fabricație, să favorizeze introducerea unor produse şi tehnologii noi chiar înainte de apariția cererii pentru astfel de produse, conferind astfel un comportament ofensiv întreprinderii;

b) asigurarea, de către noua practică de conducere, a unei anumite simplificări, logice a obiectivelor întreprinderii, în funcție de care sunt evaluate şi ierarhizate celelalte componente, concomitent cu o anumită primenire a conceptelor şi pârghiilor cu care se operează. Noțiuni până în prezent difuze, precum: riscul tehnologic şi comercial, rata difuziunii inovației, ciclul de viață – tehnologic şi comercial – al produselor etc., trebuie să penetreze tot mai mult în sistemul curent de fundamentare a deciziilor;

c) integrarea marketingului în ansamblul activității de conducere a întreprinderii şi utilizarea pe scară largă a rezultatelor şi tehnicilor de marketing în elaborarea şi fundamentarea deciziilor privind strategia sa de dezvoltare;

d) trecerea la o conducere de tip profesionist, prin atribuirea pe bază de concurs a posturilor de conducere (directori, directori adjuncți, şefi de compartimente) unor cadre selecționate şi pregătite special în domeniul conducerii, care, pe lângă cunoştințele de specialitate, să posede şi o serie de alte calități indispensabile pentru a fi un bun conducător, cum ar fi: spirit de observație şi inițiativă, capacitate de decizie, amabilitate în relațiile umane etc.;

e) apropierea conducerii de locul execuției şi eşalonarea rațională a competențelor decizionale pe diferite niveluri ierarhice, concomitent cu practicarea largă a delegărilor de autoritate, cu creşterea responsabilității la nivelul eşaloanelor inferioare şi amplificarea caracterului participativ al muncii;[1]

f) delimitarea precisă a atribuțiilor şi sarcinilor în vederea asigurării unui grad de încărcare uniform al personalului, concomitent cu o descriere mai

[1] Tot mai mulți specialişti occidentali îşi exprimă părerea că descentralizarea – caracterizată prin apropierea nivelului de concepție de cel de execuție a deciziilor – constituie unul din factorii importanți ce conferă firmei supletea de adaptare şi competitivitatea căutate, fiind cu atât mai necesară cu cât aceasta acționează într-un mediu-tehnic şi comercial mai imprevizibil şi mai incert.

riguroasă a posturilor şi o mai mare concordanță între nivelul de pregătire al lucrătorilor şi complexitatea lucrărilor executate;

g) corelarea strânsă a structurii organizatorice cu particularitățile întreprinderii, cu natura specifică a activităților ei, a condițiilor în care acestea se desfăşoară, precum şi cu dimensiunea întreprinderii şi renunțarea la stabilirea centralizată a acesteia, pe baza regulamentelor tip de organizare şi funcționare;

h) determinarea fluxului de relații privite nu ca relații între compartimente, ci între funcțiuni, şi evitarea paralelismelor între activitățile desfăşurate în cadrul întreprinderii;

i) asigurarea unei mai mari flexibilități structurii organizatorice: înființări, comasări sau desființări de compartimente, constituirea unor grupe sau colective de lucru ad-hoc pentru rezolvarea unor probleme legate de apariția unor noi activități neprogramate, urmând ca, după atingerea scopului pentru care au fost înființate, componenții acestora să revină în cadrul colectivelor inițiale etc.

k) raționalizarea sistemului informațional – bazat pe prelucrarea automată a datelor şi constituirea la nivelul întreprinderilor a unor bănci de date care să pună la dispoziția specialiştilor informațiile de care au nevoie pentru o fundamentare cât mai bună a deciziilor;

3. Accelerarea progresului tehnic, prin măsuri cum ar fi:

a) scurtarea ciclului cercetare-producție printr-o mai bună conlucrare între toți cei implicați în acest proces şi dotarea lor cu mijloacele materiale, tehnice, economice şi financiare necesare, concomitent cu o mai bună structurare a competențelor decizionale în domeniul progresului tehnic;

b) corelarea mai bună a sarcinilor curente de producție cu cele de perspectivă, ceea ce presupune ca întreaga ocupare de capacități de producție necesare pentru pregătirea realizărilor viitoare (cercetări, experimentări, execuție de prototipuri, asimilarea de noi produse şi tehnologii etc.) să fie luată în calculul şi dimensionarea producției curente;

c) perfecționarea modalităților de finanțare a progresului tehnic şi utilizarea concertată a unui sistem complex de pârghii şi stimulente care să contribuie la o mai bună corelare a intereselor producătorilor şi beneficiarilor de tehnică nouă. S-ar putea avea în vedere, de exemplu, posibilitatea întreprinderii de a hotărî de sine stătător utilizarea unei părți din beneficiu pentru introducerea noului, renunțarea la limitarea recompenselor acordate inventatorilor la maximum trei retribuții tarifare de cercetător principal etc.

4. Asigurarea unei modalități cât mai echitabile de repartizare a venitului net şi beneficiului între întreprindere şi stat, precum şi între aceasta şi personalul muncitor, astfel încât, concomitent cu satisfacerea unor necesități de ordin general ale societății, să asigure resursele necesare funcționării normale a întreprinderii - în consonanță cu obiectivele curente şi de perspectivă

ale acesteia, cu cerințele promovării progresului tehnic şi creşterii competitivității – şi stimulării corespunzătoare a personalului acesteia.

Realizarea acestui deziderat este cu atât mai imperioasă cu cât, aşa cum rezultă din cercetările întreprinse de noi într-o serie de întreprinderi şi centrale industriale, în perioada 1985-1988, venitul net realizat de acestea a fost preluat în proporție de 52,4 până la 99,1% la bugetul de stat prin sistemul prelevărilor pentru societate (ICM din 1988) şi al vărsămintelor la buget din beneficiu. Din această cauză, inclusiv altele care o predetermină, resursele rămase la dispoziția acestora au fost insuficiente pentru a asigura buna desfăşurare a activității şi a le permite adoptarea unor strategii ofensive, bazate pe implementarea pe scară largă a progresului tehnic, precum şi pentru stimularea adecvată a colectivelor de lucrători.

5. Progrese însemnate în ceea ce priveşte competitivitatea întreprinderilor s-ar putea realiza, de asemenea, şi prin:

a) asigurarea unor servicii postvânzare (asistență tehnică, reparații în cadrul şi în afara perioadei de garanție, informarea cumpărătorului asupra modului de utilizare optimă a maşinilor etc.). Organizarea „service”-ului prin rețele proprii amplasate în zonele de desfacere constituie nu numai un important factor de promovare a produselor întreprinderii, ci şi o sursă permanentă de informare a producătorului privind comportarea în exploatare a maşinilor, amploarea şi obiectul nemulțumirii clienților, doleanțele acestora etc., în baza căreia pot fi aduse noi îmbunătățiri tehnice şi calitative produselor pentru a corespunde cât mai deplin exigențelor cumpărătorilor;

b) asigurarea pieselor de schimb pentru produsele comercializate;

c) extinderea cooperărilor în producție, concomitent cu ridicarea nivelului tehnic şi calitativ al subansamblelor din cooperare, cu livrarea lor ritmică şi în structura corespunzătoare.

2. Sisteme de organizare a firmei occidentale

Marina RUDĂREANU

Diversitatea şi complexitatea întreprinderii capitaliste moderne fac necesară organizarea ei potrivit unui anume sistem. În accepțiunea economiştilor şi teoreticienilor occidentali, organizarea apare ca o funcție care creează cadrul sistemului. Ea este definită drept un proces rațional şi conştient de coordonare a eforturilor, de schițare a structurii, sarcinilor şi responsabilităților şi de stabilire a relațiilor şi conexiunilor dintre diferitele activități. Conceptul de organizare a firmei occidentale acoperă astfel trei aspecte principale: cadrul sau structura înlăuntrul căreia se desfăşoară întreaga activitate a firmei; relațiile de autoritate şi relațiile de coordonare a activităților prin dezvoltarea celor mai eficiente

mijloace de transmitere a comunicațiilor şi informațiilor. Această abordare complexă a problemelor privind organizarea firmei se fundamentează pe aşa-numita teorie a organizării formale. Emanație a ştiințelor sociale, această teorie pune accentul pe natura rațională a procesului de organizare, în virtutea căreia organizarea este concepută ca o piramidă de funcții care coordonează direct sau indirect eforturile tuturor celor implicați în activitatea întreprinderii, prin folosirea unor proceduri formale.

În optica economiştilor occidentali, organizarea formală creează astfel scheletul sistemului, pe care sunt montate relațiile informale care se dezvoltă spontan între salariații întreprinderii (prin analogie, baza şi suprastructura). În economiile de piață, necesitatea de a organiza activitatea firmei potrivit unui anumit sistem este pusă în directă legătură cu avantajele reale pe care le oferă. Aceste avantaje rezidă în semnificația pe care economiştii occidentali o atribuie aşa-zisei organizări „ideale”. În optica lor, o asemenea organizare presupune combinarea armonioasă a tuturor mijloacelor necesare funcționării firmei, astfel încât să se obțină un maximum de randament al factorilor de producție cu eforturi minime (costuri) şi, totodată, un maximum de satisfacții pentru întreg personalul implicat.

La nivelul firmei private sau publice, organizarea este adesea prezentată schematic sub forma unei organigrame sau carta întreprinderii. Această organigramă reprezintă însă un model static al unor procese dinamice şi deci nu se confundă cu organizarea propriu-zisă.

În decursul istoriei ştiinței conducerii au fost elaborate şi aplicate diferite modele de organizare, unele dintre ele considerate chiar soluții definitive. Astfel, definind rolul şi funcțiile întreprinderii industriale axate pe fabricarea unui singur produs, inginerul şi industriaşul francez Henri Fayol a elaborat în anul 1910 sistemul funcțional de organizare. Un deceniu mai târziu, economistul nord-american Alfred P. Sloan a imaginat un nou model aplicat la nivelul companiei de automobile „General Motors”, denumit „descentralizare federală”.

Până la cel de-al doilea război mondial, aceste două sisteme au constituit modelele dominante de organizare a întreprinderilor capitaliste. Sistemul funcțional continuă şi în zilele noastre să fie considerat cel mai potrivit model pentru organizarea firmelor de dimensiuni şi afaceri modeste, iar descentralizarea constituie şi în prezent forma de organizare care se adaptează cel mai bine în cazul marilor companii industriale cu caracter complex.

Rapida dezvoltare a ştiinței şi tehnicii pe plan mondial, apariția noilor procedee tehnologice, robotizarea, computerizarea şi dezvoltarea fără precedent a informaticii, ducând la creşterea gradului de complexitate a producției, au făcut ca aceste modele să fie mai puțin operante sub forma inițială, fiind necesară adaptarea lor la realitățile întreprinderii moderne. Noile modele concepute şi elaborate adaugă celor tradiționale elemente şi procedee de organizare care răspund mai bine caracterului complex şi diversificat al producției. Astfel, organizarea muncii în echipe a apărut ca un complement al

organizării funcționale, iar departamentalizarea sau descentralizarea „simulată”, ca variantă a descentralizării federale. De asemenea, organizarea pe baza unui sistem de relații şi comunicații stabilite între întreprinderi diversificate, subordonate sau independente unele de altele, constituie în prezent forma cea mai evoluată.

Sistemul funcțional constă în organizarea întregii activități a întreprinderii în funcție de specializare: producție, marketing, cercetare-dezvoltare, financiar, contabilitate, personal etc. În acest tip de organizare, accentul este pus pe sarcinile şi competențele fiecărui salariat, sarcini care rămân neschimbate în cadrul aceluiaşi sector. În acelaşi timp, rezultatele activității se deplasează de la un sector la altul (de exemplu, rezultatele cercetării-dezvoltării se aplică în producție, rezultatele producției se valorifică în cadrul sectorului de marketing şi se evidențiază şi evaluează în sectoarele contabilitate şi financiar etc.).

Sistemul funcțional de organizare are un caracter centralizat, în sensul că luarea deciziilor şi controlul asupra îndeplinirii sarcinilor şi obiectivelor stabilite constituie atribute ale conducerii centrale a întreprinderii (patron, comitet sau consiliu de administrație sau de direcție etc.).

Acest tip de organizare se aplică în general la întreprinderi de mici dimensiuni şi afaceri modeste, având un grad redus de complexitate, sau întreprinderi axate pe fabricarea sau exploatarea unui singur produs, cum sunt societățile miniere. De asemenea, organizarea funcțională este caracteristică instituțiilor de învățământ superior din cadrul universităților.

Deşi sistemul funcțional se caracterizează prin simplitate, claritate, şi stabilitate, forța şi, totodată, slăbiciunea sa fundamentală rezidă mai ales în faptul că activitățile care alcătuiesc structura întreprinderii sunt orientate spre eforturi. Fiecare conducător funcțional (executiv) consideră funcția sa ca fiind cea mai importantă, de unde accentul pus pe specialitate şi competențe profesionale. Se ajunge astfel, de cele mai multe ori, la a subordona propriilor lor interese buna funcționare a celorlalte activități. De asemenea, din cauza specializării exagerate a funcțiilor şi a caracterului strict centralizat, sistemul funcțional nu oferă posibilitatea pregătirii cadrelor de conducere. Numai individul plasat în vârful scării funcționale (directorul) poate avea o viziune de ansamblu asupra problemelor cu care se confruntă întreprinderea, putând lua deciziile pe care le consideră necesare. De asemenea, stricta specializare face sistemul rigid şi inadaptabil la schimbările intervenite în mediul socioeconomic, ducând la instaurarea rutinei, dar mai ales a birocrației. Există, din acest punct de vedere, o concepție bine definită. Birocrația este considerată ca fiind o anumită manieră de a concepe structura întreprinderii, astfel încât conducerea dobândeşte un caracter impersonal, realizându-se prin intermediul circularelor şi regulamentelor. Funcțiile devin rutiniere, incapabile de a se adapta la noile realități, iar mecanismele de însuşire a puterii (n.n., se referă îndeosebi la întreprinderile şi instituțiile publice) limitează posibilitatea selecției şi promovării

cadrelor, ducând la instaurarea aşa-zisului „monopol” asupra posturilor de conducere.

Spre deosebire de sistemul funcțional, unde accentul cade pe eforturi, specializare şi competențe, organizarea activității pe bază de **echipe** reuneşte în cadrul unul grup, permanent sau temporar, un anumit număr de salariați având diverse calificări.

Indivizii care alcătuiesc echipa muncesc laolaltă în vederea îndeplinirii unei sarcini specifice definite în prealabil. În fruntea echipei se află de obicei un responsabil numit pe durata realizării misiunii.

Se consideră că organizarea muncii în echipe sporeşte eficiența sistemului funcțional, făcându-l mai puțin rigid. Echipa este astfel apreciată ca fiind cea mai potrivită formă de organizare care se adaptează la funcțiile de conducere, la sarcinile de producție şi inovație şi chiar în cazul compartimentelor funcționale cu caracter permanent (contabilitate, financiar, juridic etc.).

Sistemul de organizare a muncii în echipe este caracteristic în general spitalelor şi policlinicilor, întreprinderilor şi societăților industriale de producție în serie sau de masă, companiilor comerciale şi firmelor şi instituțiilor de asigurări de bunuri şi persoane.

Sistemul descentralizării constă în repartizarea activității pe departamente semiindependente şi acordarea fiecăruia dintre acestea a unei anumite autonomii şi responsabilități. Descentralizarea federală implică astfel delegarea autorității de la conducerea de vârf a companiei la nivelul acestor unități, astfel încât fiecare dintre acestea funcționează ca o întreprindere autonomă, dispunând de propria sa conducere, propria sa structură de organizare (care poate fi funcțională şi pe echipe), propriul său program şi obiective etc.

Spre deosebire de celelalte două sisteme de organizare care pun accentul pe eforturi, modelul de tip descentralizat se orientează în primul rând asupra rezultatelor, respectiv obiectivele de ansamblu urmărite de compania în întregul ei. Se urmăreşte astfel să se creeze unități descentralizate rentabile din punct de vedere al realizărilor şi, în special, al rezultatelor pe piață. În acest fel, se pot evidenția rapid departamentele ineficiente sub aspectul profiturilor.

Descentralizarea presupune existența unui stat-major format din consilieri şi specialişti de înaltă clasă care asistă conducerea superioară a companiei. Având o viziune de ansamblu asupra întregii activități, statul major ia decizii care afectează compania în întregul ei, celelalte fiind de competența conducerii unităților autonome descentralizate. Lansarea sau abandonarea unei afaceri, stabilirea prețurilor pentru fiecare departament autonom, introducerea unor noi procedee tehnice şi tehnologice constituie astfel atribute ale statului major al companiei. De asemenea, statului major îi revine sarcina de a urmări situația concurenței şi a modului în care evoluează fiecare departament în raport cu partenerii, identificând rezultatele fiecăruia.

La nivelul departamentului autonom, coordonarea activității şi luarea deciziilor revine conducătorului executiv, care îşi organizează munca potrivit sistemului funcțional şi pe echipe. Autonomia de care se bucură constituie un mijloc de a atinge cele mai bune rezultate, departamentul fiind semiindependent, controlul îndeplinirii sarcinilor şi obiectivelor constituind un atribut care aparține consiliului de administrație al companiei.

La nivelul firmei capitaliste occidentale, se apreciază că modelul descentralizării satisface cel mai bine – comparativ cu celelalte sisteme cunoscute – exigențele la care trebuie, potrivit opțiunilor exprimate, să răspundă un sistem adoptat. Astfel, sarcinile de producție şi cele privind cercetarea-dezvoltarea pot fi organizate sub formă de unități autonome semiindependente; sistemul oferă, de asemenea, avantajul clarității şi al economiei, putându-se cu uşurință adapta la modificările conjuncturale şi permițând conducătorilor să-şi orienteze activitatea direct asupra obiectivelor şi rezultatelor. Sistemul satisface, de asemenea, exigențele privind rețeaua de comunicații dinlăuntrul firmei, precum şi pe cele referitoare la luarea deciziilor. Dar forța sistemului pare că rezidă mai ales în posibilitatea pe care o are de a forma cadrele de conducere. Aflat în fruntea unității departamentale, directorul are libertate de manevră, putând dispune de resursele atribuite, având dreptul să ia deciziile pe care le consideră necesare, potrivit obiectivelor şi sarcinilor stabilite, şi răspunde de buna lor gospodărire față de conducerea companiei. În acest fel, el face dovada aptitudinilor şi competenței lui profesionale.

Sistemul are însă şi anumite limite. Conducătorul unității descentralizate nu dispune de autonomie şi independență absolută. Cu toate acestea, descentralizarea este considerată aproape o soluție pentru organizarea marilor companii şi societăți industriale private cu caracter complex, companiile comerciale de bunuri şi servicii, putându-se aplica chiar în cadrul unor mari întreprinderi industriale guvernamentale.

În economiile capitaliste se practică, de asemenea, **sistemul descentralizării simulate**. Acest sistem de organizare creează unități sau diviziuni care nu au caracterul unor întreprinderi autonome, semiindependente, dar se aseamănă cu acestea din punct de vedere al structurii lor de organizare. Fiecare din aceste diviziuni dispune de o conducere proprie, un program de acțiune – parte integrantă a strategiei de ansamblu a companiei – şi un minimum de autonomie, responsabilitate şi putere de decizie, fiind subordonate în cea mai mare parte conducerii centrale.

Sistemul descentralizării simulate este specific marilor întreprinderi şi companii specializate în producția chimică şi în cazul băncilor şi societăților financiare şi de credit.

În ultimele decenii, în țările capitaliste dezvoltate, a început să se dezvolte tot mai mult un model de organizare cunoscut sub numele de „**organizare de tip sistemic**”, care încadrează un număr relativ mare de întreprinderi, firme, societăți, bănci ş.a. într-un anumit sistem de relații, legături

şi raporturi. Teoria sistemelor pe care se fundamentează acest tip de organizare apare ca o expresie a conceptului cunoscut de echipă. Echipa de tip sistemic nu este însă alcătuită din indivizi având specializări diferite, dintr-o vastă rețea de întreprinderi de dimensiuni şi specializări independente unele de altele sau subordonate unui departament central direct însărcinat cu coordonarea şi efectuarea unor operațiuni de amploare şi luarea deciziilor şi controlul acestor unități (n.n., numai cele subordonate).

Un asemenea tip de organizare este specific NASA (National Aeronautics and Space American). Această instituție are la bază un anumit sistem de relații stabilite cu furnizorii, subfurnizorii şi partenerii săi. De asemenea, sistemul este specific marilor companii industriale japoneze „Zaitbasu”, agențiilor publicitare americane cu rețele răspândite pe plan mondial şi societăților financiare multinaționale, cum sunt „Chase Manhattan Bank" (SUA).

Caracterul deosebit de complex al acestei organizări face ca sistemul să prezinte anumite deficiențe din punct de vedere al clarității şi stabilității, personalul angrenat în acest tip de relații neputându-se complet edifica asupra sarcinilor, contribuțiilor, nivelului la care se iau deciziile şi, în cadrul acestora, care este decizia fundamentală. Suplețea şi receptivitatea față de noile realități în care se desfăşoară activitatea constituie un atu, care însă nu poate să compenseze deficiențele semnalate, fapt care conduce la concluzia că modelul de organizare sistemică nu va putea fi niciodată preferat celorlalte modele şi tipuri cunoscute (n.n., cel puțin la nivelul întreprinderii).

V. EXPERIENȚE INTERNAȚIONALE

1. Unele probleme actuale ale economiei Cehoslovaciei

dr.Vasilie BOGDAN,
Rodica MIROIU,
Marta-Christina SUCIU

A. Aspecte economico-sociale de ordin general

Cehoslovacia face parte din categoria țărilor care, în ultimele două decenii, au înregistrat ritmuri reduse de creştere a populației. Astfel, în 18 ani (pentru care ni s-au furnizat date), numărul locuitorilor a crescut cu numai 8,6%, iar în ultimii ani, ritmul mediu anual de creştere a populației a fost mai mic de 0,25%. Asemenea evoluții s-au înregistrat cu deosebire în țările europene dezvoltate, în care tendința de stabilizare a populației şi chiar de reducere numerică a acesteia are caracter de lungă durată.

În această situație, ritmul de creştere economică are ca efect, aproape direct, ridicarea calității vieții, bineînțeles că numai în condițiile în care rata acumulării rămâne aproximativ constantă (ceea ce s-a şi întâmplat în cazul Cehoslovaciei). Or, în ultimii 18 ani, comparativ cu creşterea menționată a numărului locuitorilor, cea a produsului social a fost de 81%, iar exprimat în medie pe locuitor, de 66,7%; în cazul venitului național, creşterile au fost de 76% şi, respectiv, de 70%. Cu alte cuvinte, unele probleme de ordin social apărute în ultimii ani, care au declanşat mişcările ample pentru transformări democratice, nu au avut la bază deteriorarea condițiilor materiale de viață prin comparație cu cele existente în perioadele anterioare în Cehoslovacia. Cauzele generale care au generat aceste mişcări sunt puse de specialişti pe seama adâncirii decalajului față de alte țări cu condiții similare, imputabilă sistemului de conducere din ultimele patru decenii.

Se apreciază că Cehoslovacia dispune de o agricultură cu performanțe ridicate, capabilă să asigure securitatea alimentară de bază a locuitorilor săi şi să diversifice oferta de produse alimentare pentru piața internă prin intermediul importurilor compensate de exporturile de asemenea bunuri. Or, agricultura deține numai cca 11% din totalul populației ocupate a Cehoslovaciei, față de peste 28% cât este în cazul țării noastre. Explicația constă în subvenționarea masivă a agriculturii. Unii specialişti cu care s-a discutat au afirmat că țara lor înregistrează unele dintre cele mai ridicate costuri ale produselor agricole şi că menținerea unor prețuri cu amănuntul foarte reduse pentru produsele alimentare pe piața internă este posibilă numai în contextul subvențiilor menționate. Corespunzător acestei politici promovate în domeniul agriculturii şi industriei alimentare, s-au creat dezechilibre apreciabile între prețurile cu

amănuntul ale produselor alimentare vândute pe piața internă şi cele practicate de țările vecine, în defavoarea Cehoslovaciei, obligând statul să adopte restricții vamale deosebite pentru evitarea transferului peste graniță al unor cantități mari de produse alimentare, ceea ce ar putea contribui la destabilizarea pieței interne.

În ultimele decenii, Cehoslovacia a depus eforturi deosebite pentru intensificarea participării la schimburile economice internaționale (tabelul nr. 1), obiectivul esențial constituindu-l compensarea eforturilor implicate de importul de materii prime şi energetice prin exportul de produse rezultat din fazele superioare de prelucrare şi valorificare a acestora. Astfel, în perioada 1970-1987, în condițiile unei creşteri a produsului social cu 81%, cea a exporturilor în prețuri constante a fost de aproape 2,35 ori, iar a importurilor de 69,7%. Intensificarea schimburilor economice internaționale a avut loc, cu precădere, în relațiile cu țările membre ale CAER, aspect care rezultă şi din datele prezentate. Cu alte cuvinte, accentuarea decalajului dintre Cehoslovacia şi țările dezvoltate, în ceea ce priveşte competitivitatea produselor, a fost explicată de către specialiştii cehi îndeosebi printr-o asemenea orientare a comerțului exterior, aspect evidențiat mai detaliat în subcapitolul următor. Existența unui asemenea decalaj a fost evidențiată prin faptul că, în ciuda eforturilor depuse în anii ’80 pentru menținerea unei balanțe comerciale echilibrate, datoria externă a Cehoslovaciei a oscilat între 5 şi 7 miliarde dolari şi a manifestat tendință de creştere în ultimii ani.

B. Elemente de caracterizare a evoluției competitivității economiei Cehoslovaciei

Tendințele nefavorabile manifestate în evoluția competitivității economiei Cehoslovaciei în ultimii ani sunt evidențiate de modificările semnificative care s-au produs în structura pe grupe de mărfuri a comerțului exterior al acestei țări cu diferite categorii de țări. Pe total exporturi, în perioada 1970-1987, a crescut ponderea produselor rezultate din fazele de prelucrare superioară a materiilor prime originare şi care, în principal, asigură valorificarea superioară a resurselor materiale şi energetice (de la 81,4% la 87,7%), scăzând cea a combustibililor, materiilor prime minerale şi a metalelor. În cazul importurilor totale, modificările structurale au manifestat o tendință inversă.

Trebuie precizat însă că aceste tendințe favorabile s-au datorat, aproape în cvasitotalitatea lor, celor care s-au manifestat în comerțul exterior cu țările membre ale CAER, datorită ponderii foarte mari a acestor țări în schimburile economice internaționale cu mărfuri ale Cehoslovaciei (în timp ce ponderea combustibililor, materiilor prime minerale şi metalelor în exporturile către aceste țări s-a redus de la 14,8% la 9,1%, în importurile totale a crescut de la 30,8% la 43,8%). În schimb, a evoluat nefavorabil structura comerțului exterior cu țările capitaliste dezvoltate (tabelul nr. 2), accentuându-se dependența dezvoltării şi modernizării economiei Cehoslovaciei de importul de tehnologie din aceste țări.

Dacă în exporturile totale ale țării de referință în țările capitaliste dezvoltate maşinile, utilajele şi mijloacele de transport şi-au redus ponderea (şi aşa destul de scăzută) de la 17% în 1970 la 11,9% în 1987, în importurile totale această grupă de mărfuri şi-a sporit, în aceeaşi perioadă, ponderea de la 41% la 47,2%, eforturile valutare suplimentare generate de asemenea importuri fiind compensate prin livrări pe piețele cu devize convertibile de cantități mari de combustibili, materii prime minerale, metale, produse chimice, bunuri de consum.

Din datele prezentate în tabelul nr. 3 se poate deduce, în primul rând, faptul că s-a accentuat dependența modernizării dotării tehnice a economiei Cehoslovaciei de importurile tehnologice din CAER, care, după cum este îndeobşte recunoscut, nu reflectă decât parțial realizările medii şi de vârf obținute pe plan mondial. Aceste schimburi erau fundamentate pe metode de conducere centralizată, administrativă, ceea ce a condus la reducerea progresivă a interesului întreprinderilor pentru cercetarea ştiințifică şi pentru aplicarea unor soluții noi în fabricația produselor.

În al doilea rând, specialiştii cehi au subliniat faptul că menținerea caracterului preponderent extensiv al creşterii economice în majoritatea țărilor membre ale CAER a favorizat continuarea schimburilor de tehnică învechită cu aceşti parteneri. Din această cauză, industria cehoslovacă înregistrează efectele negative ale întârzierilor care s-au manifestat în ridicarea nivelului tehnic şi calitativ al produselor, sancționate prompt şi sever de către piețele externe cu devize convertibile.

În al treilea rând, s-a accentuat dependența recuperării eforturilor implicate de fabricația de maşini, utilaje şi mijloace de transport din Cehoslovacia de exporturile în țările membre ale CAER, care, potrivit aceloraşi specialişti, nu manifestă cerințe în raport cu nivelul tehnic şi calitativ al produselor care să exercite un rol stimulator în modernizarea producției industriei cehoslovace.

În al patrulea rând, s-au accentuat dezechilibrele din schimburile economice ale Cehoslovaciei cu țările capitaliste dezvoltate pentru maşini, utilaje şi mijloace de transport.

Dacă în anul 1970 exportul de asemenea bunuri în țările dezvoltate reprezenta cca 35,3% din importul de pe piețele respective, în anul 1987 proporția aceasta se redusese la doar 22,1%. În acest context, într-o lucrare furnizată de partenerii noştri, se subliniază cu claritate necesitatea adoptării unor criterii de apreciere a nivelului tehnic şi calitativ al produselor cehoslovace, care decurg din luarea în considerare a parametrilor tehnici şi economici şi a productivității mondiale a muncii în raport cu care se stabilesc prețurile pe piețele externe cu devize convertibile.

Se apreciază că, în perioada 1980-1987, exporturile de maşini, instalații şi utilaje pentru industria textilă ale Cehoslovaciei în țări capitaliste dezvoltate s-au redus la mai puțin de jumătate, în timp ce importurile au crescut de aproape 3,3 ori. Importurile de asemenea bunuri din țări capitaliste dezvoltate

au fost de peste 9,2 ori mai mari decât exporturile pe pieţele respective. În consecinţă, dacă în anul 1980 raportul export/import în comerţul exterior cu ţările capitaliste dezvoltate cu această grupă de produse era de 0,716, în anul 1987, el ajunsese la numai 0,108. Dacă din perspectiva aspectelor legate de soluţia constructivă a dispozitivelor cu acţiune mecanică încorporate în asemenea bunuri nu se înregistrează decalaje deosebite, probleme grave apar în ceea ce priveşte încorporarea electronicii, apreciind că fabricaţia componentelor electronice necesare este rămasă în urmă nu numai pe plan naţional, dar şi la nivelul ansamblului ţărilor membre ale CAER.

Au fost înregistrate diferenţe mari între valoarea medie a unui produs importat şi cea a unui produs similar exportat (tabelul nr. 4).

C. Orientări în abordarea problemelor legate de creşterea productivităţii muncii şi tendinţe de evoluţie a acesteia

Au fost reliefate o serie de aspecte interesante în ceea ce priveşte rolul creşterii productivităţii muncii în realizarea producţiei industriale. Din datele furnizate (tabelul nr. 5), rezultă că, pe ansamblul industriei, sporul producţiei din perioada 1981-1987 s-a realizat, în cvasitotalitatea sa, pe seama creşterii productivităţii muncii. Această situaţie este similară într-o serie de ramuri industriale care au atins un grad ridicat de maturizare (industria alimentară, celuloză şi hârtie, sticlă, porţelan, faianţă etc. În cazul altor ramuri (metalurgia feroasă, industria materialelor de construcţii, cea de exploatare şi prelucrare a lemnului, confecţii, textilă, pielărie, blănărie, încălţăminte, poligrafie etc.), creşterea productivităţii muncii a asigurat nu numai întregul spor de producţie, ci a compensat şi reducerea absolută a personalului. În dezvoltarea industriei Cehoslovaciei, din anii '80, s-au conturat deci unele elemente cu caracter intensiv.

Calculele efectuate de specialiştii cehi reflectă corelaţia existentă între creşterea economică şi PTFP[1] (tabelul nr. 6), evidenţiindu-se, în acest mod, tendinţa de încetinire a dinamicii acestor indicatori. Datele reflectă, în acelaşi timp, şi faptul că, în cadrul tendinţei de lungă durată de reducere, au existat totuşi două perioade de accelerare temporară a dinamicii PTFP. Ele sunt reprezentate de perioade de reforme economice de scurtă durată ale sistemului de planificare centralizat (1958-1960 şi, respectiv, 1956-1968), reflectând, în acest mod, rolul semnificativ pe care astfel de reforme îl pot avea asupra dinamicii PTFP.

Tendinţa de diminuare a ratei de creştere a PTFP s-a manifestat tot mai pregnant în ultimii 15-20 de ani în toate ţările dezvoltate ale lumii. Astfel, în ţările membre ale OCDE, de la o rată medie anuală de circa 3% între mijlocul anilor '60 şi începutul anilor '70, creşterea PTFP a scăzut la 0,75% între 1973 şi 1979 şi sub acest nivel între 1979 şi 1985.

[1] Productivitatea tuturor factorilor de producţie.

Calculele efectuate pentru țările membre ale CAER (tabelul nr. 7) au reliefat că, în ultimii 17 ani şi în prima jumătate a celui de-al 18-lea an, cu excepția R.D. Germane, s-a semnalat o reducere uşoară a ratei PTFP. Pentru a surprinde principalii factori care au contribuit la încetinirea creşterii PTFP, în Cehoslovacia – de la 1,5% în perioada 1971-1975 la 0,63% în 1976-1980 şi la 0,1% în 1931-1985 – cercetătorii cehi au făcut unele determinări prin care au pus în evidență componentele extensive şi intensive ale creşterii outputului.

Se remarcă astfel că creşterea economică a Cehoslovaciei a fost caracterizată de o epuizare treptată a surselor extensive de creştere. Încetinirea creşterii componentelor extensive nu a fost însă compensată de o creştere corespunzătoare a factorilor intensivi, aspect ilustrat de încetinirea ratei de creştere a PTFP. Încetinirea creşterii PTFP s-a împletit, în special în cea de-a doua jumătate a celor 17 ani, cu importantele schimbări care au avut loc în comerțul exterior. „Şocul extern", corelat cu persistența, în continuare, a tipului preponderent extensiv de creştere, a făcut extrem de dificilă menținerea echilibrului în schimburile economice internaționale.

Pornind de la cerințele legate de intensificare şi de la constatarea rămânerii în urmă a Cehoslovaciei față de țările dezvoltate, specialiştii cehi ne-au relevat o serie de măsuri pe care ei le consideră necesare a fi avute în vedere pentru creşterea PTFP. Amintim, în acest sens:

- integrarea tot mai pregnantă a economiei Cehoslovaciei în diviziunea internațională a muncii. În acest sens, o componentă importantă a noului mecanism de funcționare a economiei cehe, intrat în funcțiune de la 1.01.1990, o constituie noua lege a relațiilor economice cu străinătatea. Conform noii legi, întreprinderea producătoare are dreptul să-şi vândă propriile produse pe piața externă şi să intre în relații directe cu parteneri externi, în special în cazul specializării şi cooperării în producție. Se are în vedere astfel încheierea contractelor de colaborare economică direct cu întreprinderile partenere, scurtcircuitând întreg şirul de intermediari existent în prezent;

- stimularea activității de cercetare-dezvoltare, ca o condiție indispensabilă pentru susținerea competitivității. În Cehoslovacia se apreciază că resursele alocate pentru cercetare-dezvoltare sunt apropiate, ca pondere, de cele ale țărilor cu o economie de piață (tabelul nr. 8). Interlocutorii ne-au relevat că rămânerea în urmă a C-D se datorează în special menținerii, inclusiv în acest domeniu de activitate, a unor forme anchilozate de organizare şi de conducere care blochează inițiativa şi influențează negativ rezultatele. Specialiştii cehi ne-au relevat însă, pe de altă parte, faptul că unul dintre cei mai limitativi factori ai creşterii economice este legat de gradul insuficient în care personalul este pregătit pentru a accepta o reală reformă economică;

- sporirea rolului invențiilor şi inovațiilor. Analiza diferitelor aspecte legate de procesul inovațional, efectuată de specialiştii cehi, a condus la concluzia că, pentru moment, acest proces are o influență inadecvată şi uneori chiar ineficientă asupra creşterii PTFP. Ei au făcut astfel referiri la efectele lente produse

de inovările tehnologice, ca urmare a evoluției negative a productivității muncii şi a PTFP. A fost elaborat şi un proiect de alternative ipotetice ale procesului de intensificare a dezvoltării economice a Cehoslovaciei la nivelul anului 2010.

D. Probleme ale economiei resurselor naturale şi ale protecției mediului înconjurător

În domeniul economiei resurselor naturale, respectiv al analizei eficienței economice a atragerii în circuitul economic şi a valorificării superioare a materiilor prime industriale şi energetice, cercetătorii cehoslovaci pornesc de la inventarierea disponibilităților şi a necesarului acestor resurse. Într-o primă fază, se evidențiază resursele care prezintă o importanță deosebită pentru economia națională, identificate prin ponderea acestora în producția de materii prime industriale şi energetice (tabelul nr. 9).

Datele prezentate în tabelul nr. 9 relevă ponderea majoră în producția de materii prime industriale şi energetice a resurselor energetice (80,5%) şi, îndeosebi, a cărbunilor (78,4%). Rezultă că extracția de resurse energetice şi, implicit, producerea energiei electrice reprezintă activități deosebit de însemnate în economia Cehoslovaciei.

Starea actuală şi evoluția balanței de energie primară reflectă realitatea unei economii extensive. Astfel, din datele privind evoluția venitului național, a consumului de energie primară şi a consumului de energie electrică, rezultă o creştere, în anul 1985 față de 1965, de 2,4 ori a venitului național, de 1,5 ori a consumului de energie primară şi de 2,4 ori a consumului de energie electrică.

Analizând, pe cincinale, ritmurile de creştere a indicatorilor menționați, se remarcă o reducere continuă a nivelurilor acestora, atât în cazul consumurilor de energie primară şi energie electrică, cât şi în cazul venitului național (tabelul nr. 10).

Pentru evidențierea eficienței utilizării resurselor primare de energie şi a energiei electrice la scara economiei naționale, s-au calculat coeficienții respectivi de elasticitate. Astfel, se remarcă faptul că, în timp ce resursele de energie primară au fost utilizate mai eficient în cincinalul 1981-1985 față de perioadele anterioare, consumul de energie electrică a crescut într-un ritm superior celui înregistrat de venitul național. Aceeaşi situație necorespunzătoare se evidențiază şi în cazul evoluției coeficientului de elasticitate a consumului de energie electrică față de consumul de energie primară. Astfel, acest indicator a fost, în întreaga perioadă analizată, supraunitar, iar în cincinalul 1981-1985, nivelul său a fost cel mai ridicat (4,3).

Ineficiența utilizării resurselor energetice şi a energiei electrice în Cehoslovacia este relevată şi în comparațiile cu alte țări în acest domeniu. Astfel, raportând consumurile de energie primară şi, respectiv, cel de energie electrică la produsul intern brut realizat, se observă că nivelul indicatorului astfel obținut

este superior în Cehoslovacia celor înregistrate în celelalte țări europene luate în comparație, cu excepția R.D. Germane.

Față de situația resurselor energetice, care a fost conturată anterior, specialiştii cehoslovaci apreciază că, din punct de vedere istoric, cărbunele a reprezentat şi va continua să reprezinte şi în viitor principala sursă de energie. De aici decurge şi rolul predominant al acestei materii prime în producția de energie electrică. Dar, din mai multe motive, nivelul producției de cărbuni nu mai poate fi majorat. Astfel, pe lângă problemele economice şi ecologice, această producție nu poate creşte, dat fiind nivelul rezervelor existente. De asemenea, dat fiind potențialul scăzut de țiței şi gaze naturale, extracția acestor resurse este limitată. În acelaşi timp, potențialul energetic al râurilor şi utilizarea surselor neconvenționale de energie nu dețin un rol însemnat în balanța energetică.

Aceste constatări conduc la concluzia că, în perspectivă, energia nucleară ar reprezenta o variantă unică pentru rezolvarea situației energiei în Cehoslovacia. În acest sens, se apreciază că producerea energiei nucleare este o activitate foarte exigentă în materie de tehnică, tehnologie şi investiții, dar ar putea contribui substanțial la acoperirea cererii de energie în viitor. Pe de altă parte, nu se poate presupune că energia nucleară va înlocui cărbunii şi combustibilii lichizi, chiar dacă achiziționarea acestora din urmă de pe piața externă este oneroasă. În acest sens, trebuie menționat că este prevăzut ca energia electrică produsă în centralele nucleare să acopere aproximativ 15% din consumul total de resurse primare de energie, în anul 2000.

Soluția acestui impas, apreciată de cercetătorii cehoslovaci, este exploatarea comună a energiei nucleare şi a cărbunilor în sisteme energetice denumite integrate.

În viitorul mai îndepărtat, peste câteva decenii, se estimează că va fi posibilă realizarea de sisteme energetice mult mai complexe, în care cărbunele îşi va pierde progresiv caracterul de sursă directă de energie şi va deveni materie primă pentru industria chimică. Pornind de la mai multe surse primare de energie, aceste sisteme energetice vor produce mai multe feluri de energie finală, inclusiv combustibili tehnologici puri (hidrogen, metanol şi alții). Astfel, va fi posibilă obținerea unei economii ridicate şi a unei înalte eficiențe în utilizarea şi transformarea energiei, ca şi o reducere sensibilă a efectelor negative asupra mediului. Creşterea bazată pe utilizarea extensivă a energiei şi resurselor materiale a condus la o majorare însemnată a deşeurilor produse şi, totodată, la constituirea unei bariere ecologice. Se apreciază că această situație conduce în final la reducerea standardului de viață şi reprezintă chiar o barieră în calea progresului socioeconomic. Astfel, concentrarea de investiții în industria grea a favorizat dezvoltarea unor ramuri a căror activitate are un puternic efect poluant asupra mediului. În acest sens, în tabelul nr. 11, se prezintă analiza evoluției unor sectoare de activitate mari generatoare de noxe (energetic, siderurgie, transport şi producție de materiale de construcții) în

Cehoslovacia comparativ cu unele țări europene cu economie de piață, dezvoltate din punct de vedere economic.

Se relevă faptul că, în decursul întregii perioade 1970-1983, în Cehoslovacia, activitățile puternic poluante s-au intensificat mult comparativ cu alte țări, care au înregistrat creşteri mult mai mici sau chiar diminuări considerabile în domeniile respective.

În studiile elaborate, se apreciază că daunele provocate de poluare în Cehoslovacia se cifrează anual la aproximativ 8 miliarde coroane, din care 6 miliarde coroane în Cehia, regiune puternic industrializată. În Praga este afectată mai ales sănătatea populației (aproape 74% din totalul daunelor), reflectată prin intensificarea îmbolnăvirilor şi a concediilor medicale, ceea ce conduce la reducerea venitului național.

Față de această situație, se estimează că este necesară crearea de condiții pentru reducerea investițiilor în sectoarele de activitate poluante. Deci obiectivele protecției mediului trebuie să fie organic integrate în toate strategiile de restructurare a mecanismului economic, la nivel macro şi microeconomic, bazate pe utilizarea unui sistem eficient de pârghii economice şi a unor măsuri legislative adecvate.

Anexă

Tabelul nr. 1

Dinamica (în preţuri constante) produsului social şi a comerţului exterior al cehoslovaciei în perioada 1970–1987 (197o = 100)

	1975	**1980**	**1985**	**1987**
Produsul social	132,1	158,8	172,4	181,0
Export, total	133,0	179,8	227,1	234,7
din care: - în ţări membre ale CAER	149,6	207,2	268,9	290,5
- în ţările capitaliste dezvoltate	112,9	103,6	119,8	124,5
Import, total	135,0	153,3	157,1	169,7
din care din: - ţări membre CAER	149,7	180,1	187,0	199,2
- ţări capitaliste dezvoltate	120,4	97,1	90,1	105,4

Tabelul nr. 2

Structura comerțului exterior al Cehoslovaciei pe grupe de mărfuri, 1970-1987 (în %)

		Total	Din care:				
			Maşini, utilaje şi mijloace de transport	Combustibili, materii prime, minerale, metale	Produse chimice, îngrăşăminte, cauciuc	Produse alimen-tare	Mărfuri industriale de larg consum
		Total comerț exterior					
Exportul total al Cehoslovaciei	1970	100,0	50,4	18,6	4,7	2,4	16,6
	1980	100,0	50,3	17,2	5,7	3,5	15,9
	1987	100,0	57,2	12,3	5,9	2,0	15,8
Importul total al Cehoslovaciei	1970	100,0	33,4	23,5	8,9	8,4	8,5
	1980	100,0	36,6	31,7	8,8	4,6	5,9
	1987	100,0	37,3	36,2	7,2	3,2	5,7
		Comerțul exterior cu țările membre ale CAER					
Exportul Cehoslovaciei în CAER	1970	100,0	59,8	14,8	4,4	0,9	16,0
	1980	100,0	63,2	12,6	4,0	1,7	14,6
	1987	100,0	66,6	9,1	4,3	1,0	14,8
Importul Cehoslovaciei din CAER	1970	100,0	35,0	30,8	6,6	6,5	8,3
	1980	100,0	41,4	38,7	5,1	3,3	5,6
	1987	100,0	37,3	43,8	4,9	2,4	4,6
		Comerțul exterior cu țările capitaliste dezvoltate					
Exportul Cehoslovaciei în țări capitaliste dezvoltate	1970	100,0	17,3	30,1	6,1	7,6	21,1
	1980	100,0	12,1	28,8	10,3	8,4	21,8
	1987	100,0	11,9	24,7	12,1	6,8	24,3
Importul Cehoslovaciei din țări capitaliste dezvoltate	1970	100,0	41,0	11,1	14,9	8,6	7,7
	1980	100,0	33,8	14,8	18,4	4,7	5,8
	1987	100,0	47,2	10,0	17,8	3,7	7,0
Raportul E/I	1970	0,853	0,353	2,302	0,349	0,750	2,350
	1980	0,878	0,315	1,711	0,533	1,587	3,306
	1987	0,872	0,221	2,166	0,593	1,585	3,052

Tabelul nr. 3

Comerțul exterior al Cehoslovaciei cu maşini, utilaje şi mijloace de transport, 1970-1987

	1970	1980	1987
Structură (%) calculată în prețuri curente			
Export, total	100,0	100,0	100,0
din care în: - țări membre CAER	76,7	81,8	87,6
- țări capitaliste dezvoltate	6,9	5,2	3,2
Import, total	100,0	100,0	100,0
din care în: - țări membre CAER	66,7	74,4	75,5
- țări capitaliste dezvoltate	30,0	22,5	22,4
Dinamică (%) calculată în prețuri curente			
Export, total	100,0	293,6	523,8
din care, în: - țări membre CAER	100,0	313,1	598,2
- țări capitaliste dezvoltate	100,0	223,7	247,5
Import, total	100,0	335,5	532,7
din care în: - țări membre CAER	100,0	374,2	603,0
- țări capitaliste dezvoltate	100,0	251,2	396,6
Raportul export/import			
Pe total comerț exterior cu aceste bunuri	1,547	1,354	1,522
din care relațiile cu: - țări membre CAER	1,778	1,488	1,764
- țări capitaliste dezvoltate	0,353	0,315	0,221

Tabelul nr. 4

Raportul dintre valoarea medie pe unitate fizică de produs importat şi cea a unui produs exportat, din aceeaşi grupă

Grupa de produse	Pe total comerț exterior cu produsul respectiv	În schimburile cu țări:	
		membre CAER	capitaliste dezvoltate
Rulmenți	0,331	0,159	1,528
Autoturisme	1,671	1,111	3,534
Motociclete şi motorete	0,652	0,556	6,659
Materii plastice	2,363	1,173	3,533
Fenoli	1,473	-	1,629
Cauciuc sintetic	2,190	1,228	3,392
Fibre sintetice	0,896	0,623	2,071
Încălțăminte	1,176	1,125	1,638

Tabelul nr. 5

Dinamica productivității muncii şi indicele de devansare a dinamicii producției globale industriale de dinamica productivității muncii, în unele ramuri industriale ale Cehoslovaciei, în perioada 1981-1987 (în %)

Ramura	I_W	$I_d = \frac{I_w}{I_{PGi}} \cdot 100$
TOTAL INDUSTRIE	119	99,17
- energie electrică şi termică	106	87,60
- combustibil	89	91,75
- cărbune	888	91,67
- metalurgie feroasă	110	102,80
- metalurgie neferoasă	105	98,13
- construcții de maşini şi prelucrarea metalelor	133	95,68
- electronică şi electrotehnică	156	92,86
- chimie şi petrochimie	119	98,35
- materiale de construcție	110	101,85
- exploatarea şi prelucrarea lemnului	123	107,89
- celuloză şi hârtie	127	99,22
- sticlă, porțelan, faianță	117	100,00
- textilă şi tricotaje	121	105,22
- confecții	121	104,31
- pielărie, blănărie, încălțăminte	112	102,75
- poligrafie	121	101,68
- alimentară	109	99,09

Tabelul nr. 6

ratele de creştere a venitului național, produsului social şi ptfp în Cehoslovacia, în perioada 1961-1988

- *creşteri medii anuale* –
-

Perioada	Ratele de creştere ale			
	venitul național	produsul social	PTFP	%
1961-1975	4,8	5,4	1,2	22,2
1976-1988	2,6	2,6	0,3	11,5

Tabelul nr. 7

Estimări ale creşterii medii anuale a ptfp în țările europene membre ale CAER, în perioada 1961-1984[1]

Țări	1961-1970	1971-1975	1976-1980	1981-1984
Bulgaria	1,9	2,0	1,4	0,6
Cehoslovacia	1,1	1,5	0,6	0,0
Ungaria	1,4	1,6	0,4	0,3
RDG	1,1	1,3	0,7	1,0
Polonia	1,0	2,1	-0,5	-0,8
România	1,1	3,2	1,5	0,3
URSS	1,5	0,8	0,5	0,3

Tabelul nr. 8

Dinamica unor indicatori referitori la activitatea de cercetare-dezvoltare şi la cea de investiții şi inovații în perioada 1970-1987 în Cehoslovacia (în %) (1970 = 100)

Indicatori	1975	1980	1985	1987
Numărul lucrătorilor din C-D (inclusiv cei din învățământul superior, întreprinderi industriale şi alte organizații)	120,5	144,8	166,8	177,0
Numărul cadrelor de cercetare care posedă titlul de:				
- doctor docent	116,1	150,6	...	224,6
- doctor	140,0	175,9	...	225,0

[1] Cu excepția Cehoslovaciei, pentru anul 1984 sunt date cifre preliminare.

Ponderea[x)] cadrelor de cercetare care posedă titlul de:				
- doctor docent (%)	2,3	2,5	...	3,0
- doctor (%)	26,7	32,4	...	33,9
Ponderea în venitul național a cheltuielilor de C-D (%)	3,8	3,9	4,3	4,9
Numărul de invenții	...	100,0	105,2	107,2
Numărul de propuneri de raționalizări şi inovații	...	100,0	127,5	125,8

x) în total cadre de cercetare.

Tabelul nr. 9

Structura producției de materii prime industriale şi energetice, în anul 1987

	Milioane coroane	%
Producție totală de materii prime industriale şi energetice, din care:	41.269	100,0
- cărbune	32.387	78,4
- petrol şi gaze naturale	833	2,1
- minereuri metalifere	3.974	9,6
- alte minerale	4.055	9,9

Tabelul nr. 10

Ritmurile medii de creştere a venitului național, a consumurilor de energie primară şi de energie electrică şi coeficienții de elasticitate în perioada 1966-1985

	1966-70	**1971-75**	**1976-80**	**1981-85**
I. Ritm de creştere (în %)				
Venit național (a)	6,9	5,6	3,7	1,8
Consum de energie primară (b)	2,9	3,0	2,2	0,6
Consum de energie electrică (c)	6,6	5,5	3,5	2,6
II. Coeficienți de elasticitate				
- b/a	0,42	0,54	0,59	0,33
- c/a	0,96	0,98	0,95	1,44
- c/b	2,3	1,8	1,6	4,3

Tabelul nr. 11

Evoluția consumului de energie primară, a producțiilor siderurgiei, transportului şi materialelor de construcții în Cehoslovacia, comparativ cu alte țări, în perioada 1970-1983 (în %)

	Consum de energie primară	Metalurgie	Producția de ciment	Transport
Cehoslovacia	19,4	17,7	32,0	50,3
Danemarca	-17,4	5,0	-36,4	-6,5
Franța	7,0	-35,4	-15,5	-14,2
R.F. Germania	8,2	-26,6	-22,8	-1,9
Marea Britanie	-3,9	-44,8	-22,0	-15,0
Suedia	-16,4	-40,7	-45,0	-25,3

2. Reforma economică în R.D. Germană. Considerații cu privire la o nouă metodă de planificare, elaborare a balanțelor şi încheiere a contractelor

dr. Hilde PUWAK

Publicăm într-o formă prescurtată propunerile celor 11 comisii de lucru de pe lângă guvern, care se ocupă de reforma economică. Materialele elaborate au fost puse la dispoziția grupei de lucru privind economia şi supuse discuției „Mesei rotunde" organizate de ziarul „Neues Deutschland", cu scopul formulării de întrebări şi interpretării lor de către cititori.

Comisiile de lucru ale Consiliului de Miniştri însărcinate cu pregătirea reformei economice pornesc de la necesitatea realizării într-un termen scurt în RDG a unui mecanism de piață, care să se orienteze spre o mare capacitate de inovare, eficiență şi competitivitate. Aceasta presupune eliminarea birocrației din planificarea de stat, caracterizată prin centralizarea excesivă a deciziilor, amestecul permanent al centralelor în activitatea operativă a întreprinderilor economice, ca şi printr-o insuficientă orientare strategică. Aceasta reprezintă o nouă calitate, spre deosebire de „paşii mărunți prevăzuți pentru reducerea risipei de planificare", care se regăseau în unele propuneri ale comisiei, prevăzute pentru anul în curs.

Pentru perioada următoare, se prevede o creştere a răspunderii proprii prin descentralizare la nivelul întreprinderilor, pornind de la impulsurile pieței, strategia pieței şi condițiile-cadru din economia națională. Numai astfel poate

funcționa prin intermediul pieței o coordonare a intereselor şi a proceselor economice concrete.

Obiectivele sociale şi ecologice ale societății şi asemenea domenii ca, de exemplu: sănătatea, învățământul, infrastructura ş.a. nu pot fi totuşi reglate prin mecanismul pieței decât în mică măsură. În acest domeniu, mecanismul pieței prezintă unele dezavantaje, şi anume:

- el este insuficient orientat pe termen lung spre dezvoltarea noilor tehnologii şi restructurarea economiei naționale;
- limitează prin, poziția de monopol, competitivitatea;
- spontaneitatea pieței duce la crize în derularea activității economice.

Sarcinile statului şi implicarea societății. O piață care să funcționeze are nevoie de o politică economică de stat care să cuprindă obiectivele strategice fundamentale şi modalitățile de realizare a acestora în anumite condiții-cadru şi în condiții adecvate de ordine politică (norme de drept imperative, recomandări, planuri indicative) şi de desfăşurare (îndeosebi regulatori indirecți).

Implicarea largă democratică a societății în luarea deciziilor de politică economică se realizează prin participarea tuturor factorilor economici implicați în realizarea reformei. Între aceştia: Camera populară, guvernul, județele, districtele, oraşele şi comunele, banca centrală, camerele (de ex.: cea a meşteşugarilor) şi uniunile (de ex.: uniunile de întreprinderi), reprezentanții intereselor salariaților ş.a.

Obiectul politicii economice a statului este dat de totalitatea măsurilor privind:

- politica creşterii, urmărindu-se efectele asupra unei anumite conjuncturi, stabilirea unei rate de acumulare suficiente, rezolvarea problemelor legate de amortizarea înaltă a fondurilor fixe, măsuri antimonopoliste pentru crearea condițiilor de concurență;
- politica stabilității, vizând, în principal, efectele asupra stabilității prețurilor, ocuparea deplină şi o balanță a relațiilor economice externe echilibrată;
- politica structurală, constând în respectarea proporțiilor economice fundamentale, prevenirea şi eliminarea disproporțiilor. O prioritate o constituie eliminarea disproporțiilor actuale între ramurile industriei prelucrătoare şi cele furnizoare, hipertrofia industriei materiilor prime, subdezvoltarea structurii;
- politica socială;
- politica privind mediul înconjurător.

Conținutul nou al planificării de stat presupune şi adecvarea sistemului informațional în vederea elaborării:

- unor planuri pentru anumite domenii ale politicii economice în cadrul unei strategii pe termen lung;

- raportărilor anuale necesare pentru desfăşurarea analizei dezvoltării economiei naționale şi elaborarea liniilor directoare ale politicii economice pentru viitor;

- bugetului pe termen mediu şi lung;

- unor aprecieri ale unor comisii independente privitoare la orientările de bază ale politicii economice;

- analizelor economice şi prognozelor institutelor economice.

Din acestea va rezulta un plan al economiei naționale în sensul celor discutate mai sus.

Transpunerea politicii economice se realizează prin:

- instrumentele de conducere indirectă în domeniul politicii financiare, băneşti şi de relații externe;

- cadrul juridic (de ex.: legea muncii, legea întreprinderii, reglementări în domeniul social, bancar, legea privind protecția competitivității, legea protecției mediului înconjurător);

- contracte ale statului pe baze economice în domeniul investițiilor, ştiinței, tehnicii, producției;

- câțiva indicatori orientativi pentru anumite obiective: în domeniul comerțului exterior (anumite restricții la import sau export etc.), prețuri (stabilirea nivelului de preț de către stat pentru anumite produse şi servicii importante din punct de vedere al politicii sociale şi anumite cerințe ecologice).

Argumente în favoarea necesității unei perioade de tranziție. Chiar în condițiile unei presiuni excesive privind destrămarea metodelor de conducere administrativă centralizată a economiei şi a trecerii consecvente spre o economie de piață, trebuie să se țină seama de faptul că reforma economică se desfăşoară în anumite condiții sociale, de deficite economice, de dezechilibre economice, în condițiile unei penurii de devize ale statului şi ale unei insuficiente sau chiar inexistente mobilități a cadrelor în domeniul conducerii economiei pentru condițiile unei economii de piață. Din acest motiv, ea nu se poate realiza decât treptat, devenind astfel necesară o perioadă de tranziție.

În această perioadă, se prevede realizarea treptată a unei piețe a ofertei, convertibilitatea monedei naționale, deschiderea spre economia mondială şi piața de capital internațională, trecerea la prețuri negociate, respectiv prețurile pieței, şi la instrumente sigure de supraveghere la nivel macroeconomic a mecanismelor pieței.

În perioada de tranziție nu se poate renunța la un plan anual al economiei naționale, care trebuie să se orienteze îndeosebi spre stabilizarea economică. Principiul fundamental de elaborare a acestuia este „de jos în sus”.

*

* *

În această perioadă se impun, în mod deosebit, o serie de măsuri, între care:

- eliminarea conducerii producţiei şi consumului prin sistemul celor aproape 5000 de balanţe materiale ale fondurilor fixe şi pentru bunurile de consum, aceasta însemnând reducerea nomenclatorului de balanţe aferente planului de stat, renunţarea la bilanţurile ministerelor şi utilizarea bilanţurilor combinatelor ca instrumente de coordonare a activităţii întreprinderilor economice;
- constituirea treptată a relaţiilor comerciale pe baza contractelor de producţie, inclusiv a investiţiilor şi participarea la capital. Odată cu aceasta dispare prevederea administrativă existentă în prezent privind obligaţia aprovizionării.

În **sectorul financiar-bancar**, în interesul unei intervenţii eficiente, de iniţiativă a întreprinderii pe piaţă, se prevede dezvoltarea unei economii financiare de sine stătătoare a acesteia. Prin aceasta se înţelege:

- dreptul absolut de dispoziţie al întreprinderii asupra gospodăririi resurselor sale financiare;
- trecerea treptată la o utilizare responsabilă a valutelor prin autogestionare;
- trecerea la normative privind prelevarea la bugetul de stat a unei părţi din beneficiul întreprinderilor şi, în final, crearea unui sistem unitar de impozite.

Se propune o reformă cuprinzătoare privind impozitele, prin care să se creeze, pentru toate formele de proprietate, condiţii egale pentru întrecerea economică şi care să stimuleze creşterea producţiei şi eficienţei.

Pentru creşterea răspunderii unităţilor teritoriale şi îmbunătăţirea situaţiei lor financiare, se prevede ca întreprinderile să participe cu o taxă comunală.

Economia de piaţă necesită şi o nouă economie bănească modernă şi o nouă stabilire a funcţiilor sistemului bancar. Banca de stat a RDG va deveni bancă centrală, instituţie independentă de guvern, care va fi obligată să vegheze la asigurarea stabilităţii şi la protejarea monedei naţionale.

Relaţiile între celelalte bănci şi întreprinderi, indiferent de forma lor de proprietate, se vor orienta, având la bază acte contractuale, spre promovarea unei economii de piaţă eficiente. Aceasta presupune şi o asistenţă economică de specialitate de care să beneficieze întreprinderile în domeniul bancar, valutar şi de credit, precum şi participarea băncilor la consiliile întreprinderilor.

Sistemul de preţuri şi convertibilitatea. Un punct esenţial al orientării spre economia de piaţă îl constituie reforma politicii de preţuri şi de subvenţii. Este necesar un sistem de preţuri care să se orienteze spre fenomenele pieţei şi care să ţină seama de anumite cerinţe sociale şi ecologice.

O premisă necesară pentru formarea preţurilor pe piaţă este înlăturarea diferenţelor care există între valoare şi preţ, precum şi a dezechilibrelor de pe piaţă. Aceasta necesită o reformă a sistemului de preţuri începând cu 1990.

Treptat, trebuie să se renunțe la subvenționarea prețurilor, atât pe calea reducerii costurilor (prin recurgerea la modificări de structură în producție şi consum), cât şi prin creşterea prețurilor de consum şi a tarifelor, acordându-se compensații unor persoane pentru care acestea se justifică după anumite criterii sociale.

Fixarea nivelului de preț de către stat trebuie să se limiteze numai la anumite produse şi servicii importante pentru aprovizionare sau din punct de vedere ecologic. Pentru toate celelalte produse şi servicii, în anumite condiții-cadru fixate de stat, formarea prețurilor pieței trebuie să aibă loc prin negociere între vânzător şi cumpărător, după uzanțele internaționale. Prețurile negociate pe piață trebuie să stimuleze procesul de inovare şi modificările de structură.

Este necesar, în continuare, să se treacă la convertibilitatea monedei naționale a RDG. Aceasta se poate realiza însă numai într-un interval mai lung de timp. Pentru aceasta trebuie să se asigure, ca o cerință esențială, echilibrul intern în relațiile marfă-bani, în condițiile unei producții orientate spre nevoi.

Autonomia deplină a întreprinderilor. În centrul reformei economice şi al sistemului de conducere a economiei corespunzător acesteia se situează întreprinderea, indiferent de forma ei organizatorică. Întreprinderile coexistă indiferent de forma de proprietate: a poporului (proprietatea de stat, socializată, comunală), cooperatistă, mixtă, proprietate privată, proprietate a asociațiilor, uniunilor, societății etc. Toate întreprinderile au drepturi egale.

Pe baza unei strategii proprii şi a planurilor, întreprinderile acționează independent, ca partener pe piață.

Ca măsuri imediate se propun:

- pentru planificarea producției şi eficienței se vor utiliza următorii indicatori, pentru care se prevăd niveluri maxime: producția marfă vândută, producția finită destinată populației, exportul CTS/DC, beneficiul net, prelevări din beneficiul net (normative);
- luarea şi acordarea de credite exclusiv după criterii de eficiență, garantarea creditelor şi asigurarea capacității de restituire;
- participarea salariaților la patrimoniul întreprinderii prin acțiuni, respectiv certificate de câştiguri (beneficii).

Dezvoltarea unei participări active şi a unei democrații reale este piatra de încercare a seriozității reformei economice ca parte componentă imanentă a reformei politice pentru înnoirea societății.

Pentru asigurarea unei conduceri eficiente şi democratice orientate spre social şi ecologic sunt necesare, pe lângă organe de conducere cu răspunderi proprii, organe de reprezentare ale personalului, precum şi organe de control. Echipele trebuie să decidă dacă interesele salariaților sunt apărate corespunzător.

Organele reprezentative ale salariaţilor se aleg democratic. Şi în uniunile create prin asocierea mai multor întreprinderi (combinate, concerne etc.) se aleg organe de reprezentare (numite consilii economice şi sociale).

Producţia realizată şi politica veniturilor. Este necesară o fundamentare nouă a criteriilor de apreciere a rezultatelor producţiei, pornind de la o unitate de principii referitoare la preţuri, subvenţii, venituri. Este important ca în toate domeniile de activitate să fie găsite sistemele de stimulare, care să determine o creştere a producţiei, pentru ca şi în condiţiile economiei de piaţă populaţia să beneficieze de garanţii sociale.

O premisă importantă în acest sens constă în delimitarea, la nivelul unităţilor economice, a răspunderii pentru transpunerea acestui principiu. În acest scop, trebuie să se încheie convenţii concrete între conducătorii întreprinderilor şi reprezentanţii aleşi ai salariaţilor care le apără interesele. Rămâne valabil şi în acest context faptul că eforturile fiecărui lucrător şi rezultatele tot mai bune ale întreprinderii atrag după sine câştiguri din muncă mai mari, după cum producţiile mici vor conduce la diminuarea veniturilor.

Trebuie depăşită practica potrivit căreia numai bunele rezultate ale muncii se răsfrâng asupra fiecăruia, iar riscurile nerealizărilor sunt suportate de societate ca întreg. De aceea este necesară crearea unor raporturi directe între rezultatele în muncă în cadrul întreprinderii şi mărimea fondului de salarii şi premiere.

În virtutea autonomiei unităţii economice, statul poate interveni numai în anumite probleme fundamentale privind politica de salarizare şi a veniturilor. Se impune ca prioritară elaborarea normativelor pentru calcularea fondului de salarii şi de premii în funcţie de rezultate. Aceasta este necesară pentru corelarea fondului de marfă cu fondul de cumpărare şi pentru contracararea tendinţelor inflaţioniste.

În continuare, se cer elaborate tarife-cadru în limitele cărora partenerii, respectiv ministerele şi sindicatele de ramură, pot conveni în mod concret asupra condiţiilor de muncă şi de salarizare. În acest fel se creează premisele pentru o reformă a reţelei tarifare, care va avea în vedere o mai puternică diferenţiere a salariului şi veniturilor nete după nivelul calificării şi responsabilităţii, precum şi eliminarea diferenţelor care există între Berlin şi judeţele RDG.

O premisă importantă pentru o reformă tarifară fructuoasă constă în înlăturarea treptată a diferenţelor în mărimea impozitelor între muncitori şi funcţionari.

Comerţul exterior. Obiectivul principal al relaţiilor economice externe este accelerarea dezvoltării tehnico-ştiinţifice, modernizarea economiei naţionale a RDG, organizarea unui export diversificat şi a importurilor necesare. Se preconizează o deschidere largă a RDG către economia mondială şi o democratizare a comerţului exterior.

În etapa următoare, vor fi propuse măsuri de stimulare a unor ramuri industriale, care vor beneficia de reglementări economice privind reducerea impozitelor, cote de amortizare accelerată, investiții, programe de dezvoltare. Sunt necesare în acest sens: joint venture, participări străine, contractarea directă a unor credite pentru producție din străinătate prin unități economice special desemnate, crearea unor condiții mai bune pentru comerț şi cooperare industrială. Se cer folosiți mai puternic regulatorii economici, în unele cazuri, şi comenzi ale statului şi alte măsuri pe linie de stat. Pentru perioada de tranziție spre economia de piață sunt deci necesare atât măsuri de dirijare din partea statului, cât şi măsuri economice. La acestea se mai adaugă contractele cu comisiile şi organismele economice internaționale care se intensifică în această perioadă.

Pe lângă tranzacțiile tradiționale de import şi export, devine posibilă cooperarea în industrie, înființarea unor filiale atât în străinătate, cât şi în RDG, participarea capitalului străin, crearea unor zone fără taxe vamale.

Se renunță la monopolul comerțului exterior. Persoane fizice şi juridice pot obține de la stat drepturi de comerț exterior, acordul de a practica activități de import şi export. Ca măsuri economice se propun cursuri valutare unice, stimularea activității de export mai întâi pentru obținerea de valută, iar mai târziu, eventual prin introducerea unor reglementări pentru încasarea de devize.

Pentru menținerea legăturilor economice externe, a experienței şi a piețelor comerciale, se vor dezvolta diferite forme de organizare a vânzărilor. Ele au în vedere ofertele concrete ale întreprinderilor, ale organizațiilor comerciale, firmelor individuale sau joint-ventures. Pot fi modificate şi variantele în care au fost perfectate unele afaceri.

Cu privire la dezvoltarea **formelor de proprietate,** se va urmări:

- democratizarea proprietății sub toate formele şi garantarea dreptului de organizare şi participare a lucrătorilor la decizii în condițiile relațiilor economice de piață;
- dreptul egal al întreprinderilor pe piață indiferent de forma de proprietate;
- asigurarea autogospodăririi şi răspunderii proprii a întreprinderii indiferent de forma de proprietate, ca fundament pentru manifestarea intereselor economice şi a spiritului întreprinderii;
- diversificarea formelor de proprietate şi a multitudinii intereselor economice, cu toate că în ramurile-cheie ale economiei naționale proprietatea poporului va trebui să predomine (economia energiei şi apelor, industria materiilor prime şi grea, transport, tehnica de comunicații şi informatica, sistemul bancar şi de asigurări).

Proprietatea socială comună se va dezvolta în viitor sub trei forme:

- proprietatea comună a întreprinderilor proprietate a poporului, combinate şi asociaţii economice;
- proprietatea comună a statului;
- proprietatea comună a comunelor.

Proprietatea cooperatistă se va dezvolta în formele existente şi în forme noi. Este necesară elaborarea unei legi a cooperativelor.

La proprietatea privată, accentul se va pune pe stimularea iniţiativei de întreprindere sau meşteşugăreşti. Trebuie garantată libertatea micii industrii şi meşteşugarilor, precum şi a tradiţiei lor.

Pentru crearea proprietăţii personale, se vor dezvolta forme precum participarea la beneficii în întreprinderi, locuinţe proprietate, construcţii pe cont propriu, dreptul de proprietate asupra pământului şi a casei spre folosinţă personală, deţinerea de hârtii de valoare cu dobândă fixă etc.

Se propune şi privatizarea întreprinderilor proprietate a poporului, care au fost până în 1972 întreprinderi proprietate de stat şi privată şi transformarea lor în întreprinderi cu participare autohtonă sau în întreprinderi private.

Pentru înfiinţarea şi pentru activitatea unor întreprinderi cu participare străină rămâne valabilă prevederea potrivit căreia în RDG partea străină poate deţine maximum 49% din capitalul întreprinderii.

Relaţiile economice în teritoriu ale întreprinderilor/unităţilor economice sunt necesare, deoarece prin ele se realizează, în procesul reproducţiei sociale, statuarea unor raporturi optime între economie şi ecologie, politica structurală, precum şi reproducţia infrastructurii tehnice şi sociale, ca şi a condiţiilor naturale. În nici o ţară nu poate exista, în afara acestor relaţii, o cercetare fundamentală, o concepţie despre energie, o concepţie privind aşezările umane, nici egalitatea socială în domeniul învăţământului, asistenţei medicale sau asigurarea bătrânilor, nici o infrastructură atractivă, eficientă.

Încă în acest an există temeiuri pentru crearea unor proprietăţi comunale şi pentru înlăturarea metodelor dirijate din planificarea bugetelor locale şi din execuţia lor.

Înainte de toate, este necesară transferarea răspunderilor de la întreprinderile şi unităţile care aveau competenţe limitate în plan teritorial către sfaturile populare şi consiliile oraşelor şi comunelor.

Într-o etapă următoare, toate întreprinderile, respectiv unităţile economice (întreprinderi, cooperative, meşteşugari etc.) vor fi legate de stat, de societate printr-un sistem de impozite unice.

Rămâne ca o posibilitate viitoare statuarea relaţiilor economice pe baze contractuale (cunoscute sub denumirea de contracte comunale) care servesc realizării, respectiv utilizării în interes comun a echipamentelor.

Ca şi până în prezent, vor exista şi obligaţii ale întreprinderilor care vor fi precizate în ordine (instrucţiuni ale consiliilor orăşeneşti şi comunale) convenite în adunările cu reprezentanţii poporului.

Ştiinţă, tehnică, învăţământ. Politica de inovaţii în întreprinderi se va desfăşura în viitor pe propria lor răspundere. Puncte de plecare sunt piaţa, competitivitatea produselor, tehnologia, potenţialul tehnico-ştiinţific şi de producţie. Corespunzător acestei situaţii, îşi pierd valabilitatea toate prevederile anterioare cu caracter administrativ privitoare la activitatea de inovaţii şi a instituţiilor ştiinţifice. De asemenea, se anulează toate reglementările care contravin acestei situaţii în domeniul ştiinţei şi tehnicii.

Pentru orientarea activităţii tehnico-ştiinţifice la nivel naţional, până la mijlocul anului, se va elabora o nouă concepţie ştiinţifică şi se vor prezenta noile proiecte de cercetare şi dezvoltare la nivel naţional. Realizarea acestora se va face în institute de cercetări, întreprinderi şi fabrici, indiferent de forma de proprietate. Acestea vor fi sprijinite financiar de către stat şi vor beneficia şi de alte facilităţi. Primele proiecte de acest gen vor fi realizate în perioada imediat următoare.

Se propun structuri noi, stimularea oamenilor de ştiinţă, inginerilor şi conducătorilor din activitatea de cercetare-dezvoltare, construcţii şi domeniul tehnologiilor. Pentru anul 1990, în funcţie de creativitate şi rezultate, va fi posibilă acordarea unor premii lunare de până la 1000 mărci.

Măsurile prevăd în continuare dezvoltarea, fie în cadrul unităţilor existente, fie prin crearea unor centre tehnologice noi, respectiv a parcurilor de tehnologie sau chiar a unor unităţi mici şi mijlocii pentru activitatea de inovaţii, al căror personal să beneficieze, în mod flexibil, de stimulente, luându-se în considerare efectele pozitive ale acesteia asupra producţiei, dezvoltării şi punerii în circuitul pieţei a noi tehnologii. Un asemenea centru tehnologic va fi creat imediat la Berlin; până la sfârşitul lunii martie, se vor face propuneri şi pentru alte centre tehnologice.

Până la sfârşitul lunii februarie se vor face propuneri pentru crearea, respectiv restructurarea unităţilor ştiinţifice din combinate, precum şi definitivarea sarcinilor atât la nivel de ramură, cât şi a celor care urmează să fie rezolvate de întreprinderile mici şi mijlocii.

Prin profilarea capacităţilor de producţie, ca şi prin crearea unor întreprinderi mici şi mijlocii, se va interveni favorabil în direcţia înlăturării unor disproporţii sesizabile în diferite genuri de activităţi.

Se preconizează, în continuare, măsuri pentru înfiinţarea unor întreprinderi cu participare externă, participarea la cooperarea internaţională în toate domeniile economice, ca şi crearea unui fond valutar, elaborarea unor condiţii-cadru economice şi juridice pentru stimularea interesului pentru obţinerea unor rezultate tehnico-ştiinţifice, scop în care se va avea în vedere reducerea impozitelor, scutirea de taxe, credite cu dobândă redusă pentru inovaţii, participarea statului cu mijloace financiare, respectiv acceptarea riscului. Nu în ultimul rând, trebuie să se ţină seama că întreprinderile îşi reglează singure necesarul de absolvenţi cu studii superioare şi cadre de specialitate.

Cadrul juridic. Reforma economică necesită un cadru juridic adecvat care să reglementeze activitatea de sine stătătoare a întreprinderilor economice, precum şi pentru reglementarea de către stat a economiei de piaţă. Urgentă şi de mare importanţă socială, politică şi economică este legea cu privire la democratizarea activităţii economice, respectiv a întreprinderilor. Aceasta trebuie să conţină principiile de drept ale activităţii întreprinderii autonome, ale conducerii întreprinderilor şi ale raporturilor de muncă. De asemenea, sunt necesare reglementări cu privire la constituirea consiliilor economice şi sociale, la modalitatea de luare a deciziilor privind strategia şi conducerea activităţii, calcularea rezultatelor.

Într-un termen scurt, trebuie elaborate reglementări privind extinderea structurii organizatorice a unităţilor economice, elaborarea unei legi despre unităţile economice cu personalitate juridică (asociaţii economice, uniuni economice, întreprinderi comune (colective). Pentru perioada de tranziţie sunt necesare reglementări pentru activitatea de comerţ exterior şi în domeniul legislaţiei muncii.

Încă în cursul anului 1990, trebuie elaborată o lege privind activitatea economică (ca o lege-cadru pentru toate tipurile de unităţi), lege privitoare la întreprinderile proprietate a poporului, pentru cooperative, pentru activitatea economică a întreprinderilor străine şi a întreprinderilor cu participare străină.

În acest set de măsuri se prevede elaborarea unei noi legi a contractelor, reglementări generale privind contractele economice şi reglementări privitoare la alte tipuri de contracte, la toate relaţiile economice dintre întreprinderi, indiferent de forma de proprietate. De asemenea, este necesară o revedere şi a structurii organizaţiilor juridice care activează în domeniul economic.

Pe termen mediu, trebuie elaborate legi şi reglementări privind reglementarea sectorului economic de stat, pentru promovarea competiţiei economice, legea privind economia energiei şi legea comerţului exterior. Alte legi privesc impozitele, băncile, folosirea pământului etc.

Se impune o epurare a legislaţiei actuale prin anularea unor reglementări vechi.

Economia agrară, silvicultura şi economia alimentară. Reforma economică în agricultură, silvicultură şi economia alimentară trebuie să se orienteze spre a garanta dreptul nelimitat al cooperativelor, întreprinderilor şi asociaţiilor în a-şi organiza activitatea pe propria răspundere. Noua structură şi modul de funcţionare a mecanismului economic trebuie astfel concepute încât cooperativele, întreprinderile şi asociaţiile să-şi orienteze activitatea spre piaţă şi aceasta şi se desfăşoare în condiţii de eficienţă. În acest sistem, preţurile produselor agricole, de o mult mai mare diversitate, vor ocupa o poziţie importantă în cadrul contractelor. Preţurile trebuie să ţină cont de o economisire a resurselor în întregul proces până la consumator. Ele vor stimula dezvoltarea producţiei orientate spre nevoi. Sistemul de impozite şi taxe va fi astfel conceput încât întreprinderile, indiferent de forma lor de proprietate şi dotare,

să aibă şanse egale în competiţia economică. Se vor revedea condiţiile de credit, măsurile de stimulare financiară şi alte cerinţe.

Treptat, trebuie să se creeze condiţiile pentru o piaţă a mijloacelor de producţie necesare, cât şi pentru produsele urmând a fi comercializate. De importanţă deosebită este crearea unei pieţe de furaje, a unor pieţe pentru tehnica agricolă, precum şi pentru produse chimice utilizate în agricultură.

Economia agrară trebuie să ţină cont de noua strategie a intensivizării şi de structuri de producţie eficiente. Ca premise obiective se impune reducerea cheltuielilor aferente producţiei agricole şi o îmbunătăţire simţitoare a calităţii produselor. Tot timpul trebuie avută în vedere o strategie ecologică.

Obiectivul principal trebuie să-l constituie aprovizionarea permanentă a populaţiei cu produse de înaltă valoare nutritivă şi a industriei cu materii prime.

Pentru crearea cadrului legislativ, o condiţie necesară este perfecţionarea dreptului agrar şi economic. În acest context se vizează legea cooperativelor, în general întreaga legislaţie privitoare la activitatea cooperatistă. De asemenea, noile reglementări trebuie să se orienteze spre modalităţile de încheiere liberă a contractelor în condiţiile economiei de piaţă, spre reglementări privind asigurarea calităţii mediului înconjurător, sistemul de impozite şi taxe, precum şi precizarea altor aspecte juridice pentru asigurarea condiţiilor normale de desfăşurare a reproducţiei economico-sociale.

3. Inflaţia în condiţiile reformelor economice[1]

Vladimir VIŞINESCU

Timp îndelungat, problemele inflaţiei în ţările est-europene aproape că nu au constituit obiectul cercetărilor, întrucât stabilitatea sau chiar scăderea nivelului preţurilor a fost considerată drept trăsătură caracteristică a economiei. Situaţia s-a schimbat numai în ultima perioadă, când procesele inflaţioniste au devenit din ce în ce mai perceptibile şi considerabile.

Inflaţia este legată de starea raportului marfă-bani, în special atunci când cererea considerată solvabilă la nivelul anterior al preţurilor depăşeşte în prezent oferta. Cauza generală a proceselor inflaţioniste

deosebire de dezechilibrul nedeficitar, caracteristic, de exemplu, crizelor de supraproducţie din Occident, care de obicei nu sunt însoţite de inflaţie, ci de deflaţie.

---

[1] După studiul dr. docent D. Simon (Ungaria), publicat în revista sovietică „Voprosî Ekonomiki”, nr. 6, 1989, p. 63-74.

Studiul se axează pe analiza primelor ţări est-europene care au trecut la reforme economice radicale – Iugoslavia, Ungaria, Polonia.

Inflația de tip clasic este legată de apariția în circulație a unei mase monetare excesive. Pericolul inflației a sporit în mod deosebit odată cu trecerea la utilizarea exclusivă a bancnotelor (banilor de hârtie), statul putând acoperi deficitul bugetar prin noi emisiuni monetare. În ultimele decenii, se apreciază totuşi că factorul monetar ca atare nu a jucat, de regulă, un rol central în procesele inflaționiste din țările occidentale dezvoltate, inflația accelerându-se sau încetinindu-se în principal sub influența piețelor de mărfuri şi pieței muncii; în contextul respectiv, un asemenea proces inflaționist este denumit convențional inflație de piață.

După lansarea economiei de tip socialist, au apărut tipuri specifice de inflație, corespunzând particularităților dezechilibrelor intrinsece ale acestei economii. Până la declanşarea reformelor economice radicale, caracteristică pentru țările analizate a fost inflația disimulată (latentă); în condițiile unui mecanism economic deconectat de pârghiile pieței, prețurile şi, în multe cazuri, raporturile dintre ele deviază de la dimensiunile reale şi, de aceea, chiar în cadrul unui aparent echilibru global între cerere şi ofertă, se produc dezechilibre datorate deficitului unor mărfuri şi grupe de mărfuri. Astfel, chiar până la apariția reformelor economice, s-au creat în realitate presiuni inflaționiste structurale, determinând devalorizarea banilor (de fapt, inflație), însă într-o formă mascată.

La începutul reformelor radicale, s-a anticipat trecerea la un sistem de prețuri echilibrat, ceea ce inițial accelera vizibil procesul inflaționist, după care caracterul său ar fi trebuit, conform scenariilor, să se apropie de inflația de piață, însă într-o variantă ameliorată. În realitate, situația a evoluat altfel. Desigur, accelerarea marcată a procesului inflaționist s-a produs, dar, în loc de a se apropia treptat de inflația de piață, au apărut noi forme aparte, deosebite de procesele inflaționiste din Occident, luând o direcție tot mai nefavorabilă.

Examinând, de exemplu, din acest punct de vedere, inflația apărută în Iugoslavia după instituirea reformelor, se poate considera că ea se aseamănă sub o serie de aspecte cu cea de piață, dar din anumite cauze – gradul limitat al concurenței pe piața internă, specificul relațiilor de producție – are şi unele particularități față de inflația de piață din țările occidentale. În Ungaria şi Polonia, sub impactul conjugat al mai multor factori, se manifestă şi se intensifică, cronicizându-se, procese inflaționiste derivate din dezechilibre deficitare care se acumulează continuu; în toate aceste țări s-au manifestat şi continuă să se manifeste tendințe de accelerare a inflației. Făcând abstracție de specificitățile fiecărei țări, respectivele procese inflaționiste prezintă analogii cu legitățile inflației de piață, aşa cum ele acționează, de pildă, în SUA.

Declanşarea reformei economice radicale s-a produs în Ungaria în 1968, în Iugoslavia în 1965, iar în Polonia ea a dobândit o largă amploare de la debutul anilor ’80 (este însă de reținut faptul că în Polonia, încă din 1967, se pusese în practică o reformă, la început mai moderată). În cele trei țări, ritmurile de sporire a inflației în anul 1988 au fost de circa două ori mai ridicate

decât mediile anuale estimate pentru perioada 1981-1988. De exemplu, în Ungaria, rata inflației a fost în 1988 de circa 17%, față de media anuală de 8,1% estimată pentru intervalul 1981-1988, ceea ce indică adâncirea în continuare a dezechilibrelor deficitare pe parcursul reformelor economice radicale.

La începutul lunii februarie 1990 – conform datelor oficiale din acest an – în Ungaria inflația era de 15% (prevăzându-se de către guvern a nu depăşi 19% în medie pe anul curent), în Polonia atinsese (în foarte scurt timp) 740%, iar în Iugoslavia ea se ridicase galopant la nivelul record de 1765%. În plus, drept factor agravant, dobânda la datoria externă se cifrează în prezent, în medie anuală, în Ungaria la 1,5 miliarde dolari, în Polonia la 3,2 miliarde dolari (din care se apreciază că poate plăti în acest an doar 750 milioane dolari), iar în Iugoslavia la 1,98 miliarde dolari. Polonia este nevoită să sacrifice în scopul menționat 36% din valoarea totală a exporturilor pe devize, iar Iugoslavia 45%.

În țările respective, nivelul circulației monetare anterior reformelor corespundea nivelului salarial lunar, reprezentând peste 7% din venitul național.

Comparând datele cuprinse în anexele 2 şi 3, numai pe exemplul Ungariei şi Poloniei, se poate determina corelația dintre deficitul bugetului de stat şi acumularea masei monetare excesive, aflate în circulație; aceasta s-a observat mai clar în cazul Ungariei; cazul Poloniei se prezintă, la prima vedere, mai complex, deoarece în primul deceniu de aplicare a reformelor nu s-a înregistrat un deficit, ci un excedent al bugetului de stat; deşi în al II-lea deceniu situația respectivă s-a schimbat în mod substanțial, soldul cumulativ al bugetului de stat polonez a rămas totuşi pozitiv pe întregul interval analizat („paradoxul polonez”). Potrivit cercetărilor, a rezultat însă că, pe lângă factorul bugetar, există un alt factor care stimulează deosebit de puternic punerea în circulație a unei mase monetare excesive: deficitul balanței comerțului exterior – situație valabilă şi în cazul Ungariei.

După cum reiese din anexa 5, în al II-lea deceniu al reformei, dezechilibrul combinat al bugetului de stat şi al comerțului exterior ale celor două țări a scăzut în comparație cu situația din primul deceniu, ceea ce se explică exclusiv prin efectele măsurilor excepționale adoptate în vederea reducerii deficitului balanței comerțului exterior şi ameliorării generale a balanței de plăți. În pofida măsurilor amintite, tocmai în acest al II-lea deceniu s-a constatat că datoria externă a celor două țări nu numai că nu a scăzut, ci, dimpotrivă, a sporit considerabil, ceea ce, desigur, a stimulat inflația.

În condițiile de criză economică din cele trei țări, s-a recurs la limitarea consumului intern şi la încetinirea creşterii salariilor reale; este, aşadar, evidentă legătura directă dintre inflație şi salariul real. Diminuarea salariilor reale în țările respective s-a efectuat, de regulă, nu prin reducerea salariilor nominale, ci prin sporirea prețurilor de vânzare cu amănuntul pe piața internă, neglijându-se, în general, acordarea de compensații.

Politicile antiinflaționiste adoptate s-au dovedit a fi total ineficiente. Măsurile de combatere a inflației şi de echilibrare a economiei, în special

sistemul ramificat de factori economici regularizatori, pot stăvili inflația de piață, dar cu prețul golirii de conținut a mecanismelor pieței: fără jocul liber al cererii, ofertei şi prețurilor, fără circulația liberă a investițiilor şi a forței de muncă în cele mai eficiente sectoare economice şi fără posibilități largi de stimulare a forței de muncă, de cointeresare veritabilă a lucrătorilor, nu se poate realiza o cotitură autentică în direcția creşterii eficienței şi competitivității economiei şi deci a atenuării proceselor inflaționiste.

Se conchide că depăşirea dificultăților în acest domeniu poate fi obținută numai printr-o abordare principial nouă, care să îmbine avantajele economiei tradiționale de piață, ale mobilizării factorului uman cu cele ale conducerii echilibrate a economiei, pe baza ciberneticii şi informaticii.

Anexa 1

Rata medie anuală a inflației în 1968-1988, pe perioade, în Ungaria, Polonia, Iugoslavia şi, comparativ, în SUA

- % -

Țara	Perioada		
	1968-1973	1974-1980	1981-1988
Ungaria	2,1	5,3	8,1
Polonia	1,3	6,2	30,0
Iugoslavia	12,3	19,4	70,0
SUA	4,9	9,3	4,8

Anexa 2

Nivelul circulației monetare[x)]

	Ungaria	**Polonia**	**Iugoslavia**
Până la reformă	7,8	7,7	7,5
După reformă: - primul deceniu (în medie)	9,1	8,8	8,6
- al II-lea deceniu (în medie)	12,8	13,2	7,3

x) În % din venitul național.

Anexa 3

Dezechilibrul bugetului de stat al Ungariei şi Poloniei (exprimat ca diferența dintre venituri şi cheltuieli)

- % din venitul național –

Perioadele reformei	Ungaria	Polonia
Primul deceniu	-8,8	18,1
Al II-lea deceniu	-16,2	-8,5
Întregul interval	-25,0	9,6

Anexa 4

Dezechilibrul comerțului exterior al Ungariei şi Poloniei (exprimat ca diferență dintre exporturi şi importuri)

- % din venitul național –

Perioadele reformei	Ungaria	Polonia
Primul deceniu	-43,2	-66,3
Al II-lea deceniu	-16,1	-16,6
Întregul interval	-59,3	-82,9

Anexa 5

Dezechilibrul combinat al bugetului de stat şi al comerţului exterior ale Ungariei şi Poloniei

- % din venitul național –

Perioadele reformei	Ungaria	Polonia
Primul deceniu	-43,0	-48,2
Al II-lea deceniu	-32,2	-25,1
Pe întregul interval	-75,3	-73,3

Anexa 6

Modificarea salariilor reale ale muncitorilor şi funcționarilor

- medie anuală, în % -

	Ungaria	Polonia	Iugoslavia
În decurs de 10 ani până la reforme	2,6	2,0	5,5
În decurs de 20 de ani de aplicare a reformelor	1,4	1,7	1,2
din care: - în primul deceniu	3,2	4,7	4,7
- în al II-lea deceniu	-0,3	-1,3	-2,2

VI. DIN PRESA STRĂINĂ DE SPECIALITATE

1. Opinii austriece privind politica de investiții a României în perioada dictaturii

Elena MĂRGULESCU

1. Caracterizare generală a politicii economice a României în perioada dictaturii

În ultimele decenii, linia directoare a dezvoltării economice impuse de fosta conducere în România a fost aceea a unei industrializări forțate. Dispunând de importante resurse energetice (petrol, gaze naturale, cărbune), conducerea țării a stabilit programe de dezvoltare ambițioase, în primul rând pentru industria constructoare de maşini. Această politică de industrializare rapidă a economiei a determinat modificarea structurii populației active. Astfel, în 1950, ponderea populației ocupate în agricultură era de 74% din totalul populației active, în 1965 de 57%, iar în 1980 de 29%; în 1950, ponderea populației ocupate în industrie era de 12% din totalul populației active, în 1965 de 19%, iar în 1980 de 36%.

Creşterea puternică a necesarului de energie concomitent cu scăderea producției de energie datorită politicii de industrializare forțată au dus la situarea României pe poziția de importator net de energie, începând de la mijlocul anilor ’70.

Scumpirea energiei, creşterea volumului importului de energie şi de bunuri pentru investiții au avut drept urmare sporirea rapidă a datoriei externe a României de la 1,2 miliarde dolari SUA în 1971 la 2,9 miliarde dolari SUA în 1975, 9,6 miliarde dolari SUA în 1980 şi 10,2 miliarde dolari SUA în 1981.

Politica de industrializare forțată, în cadrul unei economii planificate, problemele legate de lipsa de eficiență inerentă unei dezvoltări extensive au dus la creşterea permanentă a necesarului de energie al economiei româneşti.

Confruntându-se cu fenomene de criză economică, fosta conducere, neținând cont de problemele structurale şi de ineficiența economică ce caracterizau industria românească, a hotărât lichidarea datoriei externe „cu orice preț”, ca opțiune majoră pentru soluționarea dezechilibrelor economice. Prin impulsionarea excesivă a exporturilor şi reducerea radicală a importurilor, prin imense sacrificii în domeniul standardului de viață al populației, precum şi prin restrângerea activității de investiții (cu preponderență a celor destinate dotărilor tehnice şi tehnologice), a fost posibilă lichidarea datoriei externe în martie 1989.

În România, spre deosebire de alte ţări membre ale CAER, a fost evitată în ultimii ani introducerea oricăror reforme economice, fosta conducere dorind menţinerea structurilor economice caracterizate prin rigiditate, imobilitate, ineficienţă.

2. Dezvoltarea şi structura sectorului de investiţii

În perioada 1971-1980, venitul naţional exprimat în preţuri constante a crescut, conform datelor oficiale, într-un ritm mediu anual de 9,2%; pentru aceeaşi perioadă, ritmul mediu anual de creştere a volumului valoric global al investiţiilor a fost de 10%, iar cel al investiţiilor industriale de 11,2%. Acestea reprezentau, în anul 1870, 45% din volumul total al investiţiilor, iar în anul 1980, 50%.

În perioada 1981-1985, ritmul mediu anual de creştere economică s-a redus faţă de perioada precedentă, fiind de 4,5%, iar volumul global al investiţiilor a scăzut cu 0,1% în medie anual. De asemenea, volumul investiţiilor industriale a înregistrat valori descendente, reducându-se în medie cu 0,6% anual.

Între anii 1986-1988, ritmul mediu anual de creştere economică a fost de 5,1%, cel al volumului valoric al investiţiilor de 0,3%, iar cel al volumului valoric al investiţiilor industriale de 0,6%. Volumul global al investiţiilor a fost în 1980 de 223,9 miliarde lei, iar în 1988 de 224,1 miliarde lei.

Actualul deceniu s-a caracterizat, ca urmare a stagnării dezvoltării economiei româneşti, prin restrângerea amplorii acţiunilor de investiţii. Astfel, în anul 1981, volumul investiţiilor a scăzut cu 7,1%, iar în anul 1982 cu 3,8% faţă de anii precedenţi.

Modificarea structurii importurilor în favoarea produselor energetice s-a realizat în detrimentul unor grupe de produse, cum ar fi bunurile pentru investiţii şi produsele alimentare. Grupa bunurilor pentru investiţii deţinea în anul 1970 35% din totalul importurilor româneşti, iar în anul 1980 ea reprezenta doar 25% din acestea; aceeaşi grupă reprezenta, în 1975, 25% din totalul exporturilor româneşti, iar în anul 1980, 30%. Ca urmare a politicii de restrângere constantă a importurilor de bunuri pentru investiţii, nivelul tehnologic al capacităţilor de producţie ale economiei româneşti a scăzut considerabil. Analizând structura investiţiilor în ultimul deceniu, se observă că industria a deţinut în continuare ponderea cea mai mare: în 1980 50% şi în 1987 48% din volumul total al investiţiilor. Se poate afirma că a fost avantajată industria producătoare de mijloace de producţie, care în 1980 reprezenta 42% şi în 1987-43% din totalul investiţiilor, faţă de industria producătoare de bunuri de consum, care în 1980 reprezenta 8% şi în 1987 5% din totalul investiţiilor. Ponderea celorlalte ramuri economice în totalul investiţiilor a stagnat, cu excepţia agriculturii, a cărei pondere a fost de 13% în 1980, 19% în 1985 şi

18% în 1987. Ponderea sectoarelor neproductive în volumul global al investiţiilor a scăzut de la 18% în 1980 la 15% în 1985 şi la 17% în 1987, acesta reprezentând nivelul cel mai scăzut dintre ţările membre ale CAER.

În anii ’80 au fost stimulate investiţiile în domeniul energetic, sectoarele producătoare de energie electrică şi calorică ajungând să reprezinte, în anul 1987, 26% din volumul investiţiilor industriale. De asemenea, s-a majorat ponderea investiţiilor în industria combustibililor, de la 13% în 1980 la 21% în 1987.

Dezvoltarea industriei extractive a fost realizată în primul rând pe baza exploatării şi prelucrării cărbunelui, a cărui producţie a crescut în perioada 1980-1987 cu 30%, în timp ce producţia de petrol a crescut cu 5%.

Reducerea investiţiilor în toate ramurile industriale, cu excepţia celor producătoare de energie, a dus la restrângerea sectoarelor industriei grele, supradimensionate în anii ’70, dar şi la accentuarea disproporţiilor structurale din economie. Ponderea investiţiilor în industriile metalurgică, construcţii de maşini şi chimică reprezenta, în anul 1980, 54% din volumul total al investiţiilor, faţă de numai 35% în anul 1987. Volumul investiţiilor în industria textilă şi a confecţiilor a deţinut, în 1980, 4% din totalul investiţiilor, iar în 1985, 2%; volumul investiţiilor în industria alimentară a reprezentat în medie 4% din volumul global al investiţiilor în ultimul deceniu.

Conform politicii de lichidare forţată a datoriei externe, sistarea importurilor de maşini şi utilaje s-a realizat concomitent cu majorarea importurilor de materii prime şi combustibili. S-a creat astfel un cerc vicios în economia românească: reducerea importurilor – lipsa tehnologiilor avansate – reducerea disponibilităţilor valutare ale ţării. Deşi investiţiile în industria energetică au fost puternic privilegiate prin politica economică promovată, aceasta s-a confruntat şi ea cu probleme grave: frânarea importurilor şi lipsa modernizării bazei tehnico-materiale au determinat menţinerea unei industrii ineficiente, cu consumuri energetice foarte ridicate.

3. Politica de investiţii promovată după lichidarea datoriei externe şi aprecieri privind importurile româneşti de bunuri pentru investiţii din ţările occidentale

Situaţia economică a României după lichidarea datoriei externe a rămas în continuare foarte încordată. Priorităţile politicii economice promovate de fosta conducere urmăreau continuarea industrializării ţării. Măsurile de austeritate impuse în vederea lichidării datoriei nu au fost anulate după atingerea acestui obiectiv.

Conform planului de investiţii, acestea trebuiau să fie majorate în anul 1989 cu 4-5% faţă de anul 1988. Pentru perioada 1990-1995, era previzionat un volum de investiţii în valoare de 1.600 – 1.700 miliarde lei, aceasta repre-

zentând o creştere medie cu 30-40% faţă de anii ’80. Scopul principal al acestei politici economice îl reprezenta dezvoltarea şi modernizarea capacităţilor industriale şi, în primul rând, a industriilor energetică, metalurgică şi chimică. De asemenea, era urmărită mecanizarea integrală a agriculturii.

În urma analizei efectuate asupra economiei româneşti, specialiştii austrieci consideră eliminarea proceselor tehnologice depăşite şi a unităţilor economice nerentabile ca fiind principala condiţie pentru realizarea unor produse competitive şi superioare calitativ. Acest lucru s-ar putea realiza prin dirijarea cu prioritate în viitor a investiţiilor spre achiziţionarea de tehnologii moderne şi competitive. Se apreciază că există posibilitatea finanţării acestor investiţii din excedentul balanţei comerciale a ţării noastre cu ţările occidentale, acesta atingând în medie anual (în ultimii 5 ani) circa 2-3 miliarde dolari SUA.

Specialiştii austrieci apreciază că politica de investiţii în România ar trebui să fie orientată pe viitor spre realizarea unor importuri de tehnologii din ţările occidentale, în următoarele scopuri: modernizarea şi reconstrucţia industriilor energetică, metalurgică şi chimică; dotarea agriculturii cu utilaje şi maşini agricole; dezvoltarea industriei construcţiilor şi a sectoarelor neproductive; protecţia mediului înconjurător.

O modalitate de realizare a modernizării rapide a economiei este considerată cooperarea industrială cu firmele străine. Există deja acorduri-cadru încheiate pentru anii următori cu firme americane, în valoare de 2,5 miliarde dolari SUA, şi cu firme japoneze, în valoare de 0,7–1 miliard dolari SUA.

Concluzia specialiştilor austrieci este aceea că în viitor, indiferent de orientările evoluţiei vieţii economice şi politice din România, pentru evitarea unui faliment economic, se va impune necesitatea efectuării unor importuri masive de tehnologii de producţie şi utilaje tehnologice.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE

NR. 4/1990

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

CUPRINS

I. ECONOMIA ROMÂNEASCĂ ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE SPRE O ECONOMIE DE PIAȚĂ

1. Considerații asupra perioadei de tranziție (Gabriel MĂȚĂUAN, Radu VRÂNCEANU) 347
2. Considerații asupra destinelor economiei româneşti (Maria NEDER) 351
3. Aspecte privind tranziția spre o economie de piață în România (Rodica EMANOIL) 355

II. RAMURI ALE ECONOMIEI NAȚIONALE

1. Agricultura – prezent şi viitor 362
2. Unele noi opinii privind strategia dezvoltării comerțului interior (dr. Virgil ADĂSCĂLIȚEI, Ilie MARMANDIU, Victor NICOLAE, dr. Ana Lucia RISTEA) 373
3. Probleme fundamentale ale dezvoltării turismului românesc (Ioan ISTRATE) 376

III. FORȚA DE MUNCĂ ŞI REPARTIȚIA VENITURILOR

1. Unele probleme ale relației dintre ocuparea forței de muncă şi evoluția nivelului prețurilor în perioada de tranziție (Florin PAVELESCU) 382
2. Veniturile populației (Maria MOLNAR) 387
3. Unele probleme ale repartiției şi salarizării (Ovidiu NANEŞ) 390
4. Estimări cu privire la necesarul minim de trai în România, în anii 1990 şi 1995 (Maria MOLNAR, Maria POENARU) 397

IV. TEORIE ECONOMICĂ

1. Întrebări şi răspunsuri cu privire la unele relații dintre politica şi ştiința economică (dr. Constantin CIUTACU) 408

V. EXPERIENȚE INTERNAȚIONALE 418

1. Aspecte ale dezvoltării economice în URSS (Vasile PILLAT, Dinu GAVRILESCU, dr. Gheorghe ZAMAN) 418
2. Restructurarea sistemului bancar sovietic (Vladimir VIŞINESCU) 448

3. Contractele de plan şi rolul lor în sporirea performanțelor întreprinderilor publice franceze (Mihaela AVRAM)..... 452

4. Dificultăți în fața țărilor est-europene care au păşit pe calea reformelor structurale (Vladimir VIŞINESCU)..... 455

5. Japonezii îşi reanalizează strategia economică față de Europa prin prisma desăvârşirii realizării pieței interne unice a C.E.E. în 1992 (Vladimir VIŞINESCU) 457

I. ECONOMIA ROMÂNEASCĂ ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE SPRE O ECONOMIE DE PIAȚĂ

1. Considerații asupra perioadei de tranziție

Gabriel MĂȚĂUAN
Radu VRÂNCEANU

Considerăm că perioada de tranziție ar urma să dureze între cinci şi zece ani şi să se caracterizeze printr-o succesiune de măsuri moderate şi temeinic fundamentate. Obiectivul final al acestei perioade trebuie să-l reprezinte constituirea unei economii de piață solide şi capabile să se autoregleze, fără a se genera dezechilibre sociale majore sau scăderea nivelului de trai actual al poporului.

În continuare, ne propunem să detaliem câteva aspecte particulare ale acestei perioade, vizând proprietatea, forța de muncă şi unele mecanisme de funcționare a economiei.

1. Despre proprietate

Relațiile de proprietate constituie baza întregului edificiu economic şi social. Renunțarea la monopolul proprietății de stat asupra mijloacelor de producție şi a pământului trebuie privită ca un proces obiectiv, care se va derula treptat, cuprinzând niveluri diferite de organizare economică. Caracterul legic al acestui proces decurge din faptul că pluralismul economic stă la baza pluralismului politic, condiție *sine qua non* a unei democrații reale – opțiune fundamentală a întregului popor, care nu mai necesită, deci, nici un comentariu.

Ca rezultat al acestui proces, vor coexista următoarele forme de proprietate:

a. proprietate de stat;

b. proprietate mixtă (de stat şi privată; de stat şi cooperatistă; cooperatistă şi privată);

c. proprietate cooperatistă;

d. proprietate privată (în diferite forme, inclusiv proprietate individuală).

a. Proprietatea de stat se va menține ca monopol asupra unor activități vitale pentru economia națională (industria extractivă, industria energetică, transporturi şi telecomunicații, industria de apărare etc.), cel puțin până la sfârşitul perioadei de tranziție. În acelaşi timp, se va menține proprietatea de stat asupra unor întreprinderi din alte ramuri (industrie alimentară, industrie

uşoară, servicii etc.), care vor funcționa în sistem concurențial alături de întreprinderi mixte, private sau cooperatiste.

b. Proprietatea mixtă va ființa în acele ramuri unde este necesară şi posibilă, constituind unul din mijloacele de atragere a capitalului străin. Este de aşteptat ca acest tip de proprietate să îmbrace forme foarte variate.

c. Proprietatea cooperatistă va cunoaşte, probabil, un recul inițial, îndeosebi în agricultură, atât ca urmare a eficienței scăzute pe care a înregistrat-o în trecut (între altele şi datorită relațiilor denaturate cu proprietatea de stat, față de care a avut adesea o poziție subalternă), cât şi ca rezultat al imaginii defavorabile care i-a fost creată în cei 45 de ani de comunism (ostilitatea țăranului față de C.A.P. este un fapt real, de care nu se poate face abstracție). În perspectivă, însă, pe măsura realizării unor schimbări de mentalitate, putem aştepta o renaştere a acestui tip de proprietate, pe baze cu adevărat cooperatiste (în sensul în care mişcarea cooperatistă este înțeleasă în prezent pe plan internațional) şi la un nivel de eficiență care să-i permită o participare activă în sistemul economic concurențial.

d. Proprietatea privată se va constitui, în principal, pe două căi:

- înființarea de noi întreprinderi;
- disponibilizarea unor unități de stat sau cooperatiste.

Pentru ca acest proces să se desfăşoare fără efecte negative majore pe plan economic şi social, este necesar ca el să înceapă de la baza piramidei, cuprinzând într-o primă etapă întreprinderi şi asociații lucrative de mici dimensiuni. Pe măsură ce aceste unități se vor consolida şi vor realiza profituri tot mai ridicate, se vor crea condițiile pentru crearea de întreprinderi private mijlocii şi, într-un viitor greu de previzionat, chiar pentru întreprinderi private de mari dimensiuni.

Putem, astfel, prevedea următoarea succesiune de momente în constituirea şi dezvoltarea sectorului privat în țara noastră:

- o primă etapă, în care numărul întreprinderilor private va înregistra un adevărat *boom*, volumul mediu de activitate situându-se la o valoare moderată;
- a doua etapă, în care ritmul de creştere a numărului de întreprinderi se va stabiliza, iar volumul mediu de activitate va spori semnificativ;
- a treia etapă, în care numărul întreprinderilor atinge un nivel relativ constant (numărul celor nou înființate va fi aproximativ egal cu numărul celor falimentare), iar volumul mediu de activitate nu va mai fi reprezentativ, înregistrând diferențe însemnate pentru întreprinderile mari şi cele mici.

Derularea procesului de privatizare dinspre bază spre vârf prezintă câteva avantaje:

- asigurarea, încă din prima fază, a valorificării unor resurse materiale neutilizate şi/sau necunoscute încă;
- absorbirea unei părți însemnate din forța de muncă disponibilă prin procesul de restructurare a marii industrii;

- activarea capitalului de imaginație şi inițiativă a cât mai multor indivizi şi eliminarea imobilismului şi inerției în gândire, rod a 45 de ani de conducere „de sus";

- realizarea unui test de viabilitate pentru această formă de proprietate în țara noastră, asigurându-se, totodată, condițiile la care proprietatea privată să se reproducă şi să se dezvolte atât prin ea însăşi, cât şi în relație cu celelalte forme de proprietate.

Rolul statului în acest proces se va rezuma la:

- garantarea şi întărirea dreptului de proprietate;

- asigurarea condițiilor de participare egală, ca părți în contracte, a întreprinderilor private în relație cu cele de stat, pe baza avantajului reciproc;

- acordarea de credite de stat în condiții mai avantajoase la început, pentru demararea activității şi în condiții de piață ulterior, pentru alte necesități ale acestor întreprinderi;

- acordarea de subvenții de stat numai în cazul realizării unor obiective sau activități care să privească întreaga națiune.

2. Despre forța de muncă

Un proces caracteristic perioadei de tranziție va fi eliberarea de forță de muncă prin ramurile industriale ineficiente pentru țara noastră. Aceste contingente de oameni se vor îndrepta cu precădere spre industria mică, agricultură şi servicii, în condițiile în care aceste domenii vor fi cele mai permeabile la introducerea liberei inițiative.

Din acest punct de vedere, agricultura constituie un caz particular. Această ramură, ca urmare a alocării unei însemnate părți din terenul agricol pentru folosință (eventual în proprietate) țăranilor, va atrage, probabil, o cantitate importantă de forță de muncă. Procesul trebuie privit ca o etapă necesară, dar conjuncturală, specifică perioadei de tranziție. În momentul de față, utilitatea marginală a forței de muncă justifică angajarea în acest sector a unui număr mare de oameni, până la atingerea echilibrului cu ceilalți factori de producție. Odată atins acest nivel, numărul celor ocupați în agricultură va trebui, în mod obiectiv, să scadă, amplificându-se rolul factorilor tehnici. De aceea, este important ca, încă din primele momente, să se proiecteze o serie de activități complementare, adecvate vieții la sat, pentru a se evita un nou exod spre oraş. Stabilizarea populației rurale pe termen lung – fireşte, la un nivel rezonabil – este direct legată de renaşterea satului românesc. Pentru aceasta, însă, trebuie să distingem populația agricolă de cea rurală, în general.

Aşadar, dacă absorbirea forței de muncă în industria mică şi, mai ales, în sfera serviciilor, apare ca opțiune strategică, care se va perpetua şi amplifica pe măsura dezvoltării generale a sistemului economico-social; creşterea numă-

rului de persoane ocupate în agricultură reprezintă doar o măsură tactică impusă de actuala conjunctură.

3. Despre unele mecanisme economice

Esențială pentru trecerea la o economie de piață este existența „actorilor economici". În țara noastră, în care de 45 de ani au existat numai „marionete", aceşti „actori" va trebui să fie creați. În acest sens, o importanță deosebită prezintă demonopolizarea economiei.

Înțelegem prin demonopolizare procesul conştient de creare a „actorilor economici", care să aibă posibilitatea de a-şi alege liber atât obiectul de activitate, cât şi partenerii cu care să interacționeze pe baze contractuale.

În acest scop, o serie de măsuri apar ca imperios necesare:

a. trecerea de la planificarea imperativă la cea orientativă, renunțându-se la funcția de conducere a planificării la nivelul economiei naționale;

b. renunțarea la monopolul unor întreprinderi asupra unor produse (exemple: televizoare, frigidere); pentru aceasta trebuie ca fiecare întreprindere de stat să-şi poată stabili singură gama de produse pe care le realizează, pornind – evident – de la criterii de eficiență; extinderea sistemului concurențial în producerea şi desfacerea a cât mai multor produse va avea efecte benefice asupra economiei;

c. crearea unui număr mare de întreprinderi mici şi mijlocii, majoritatea private, care să fie în măsură, pe de o parte, să coopereze cu marile întreprinderi de stat (furnizându-le repere, piese, subansambluri sau servicii), iar pe de altă parte, în anumite ramuri (exemple: industria textilă, alimentară etc.), să concureze cu sectorul de stat; forța concurențială cumulată a acestora va fi de natură să stimuleze unitățile de stat, să le scoată din inerția cu care erau obişnuite.

Fireşte, toate aceste măsuri nu implică ramurile economice în care se va menține monopolul de stat.

În ceea ce priveşte **prețurile,** considerăm că în etapa de tranziție statul va continua să joace un rol însemnat, renunțând însă la poziția monopolistă şi în acest domeniu.

Astfel, păstrând controlul deplin asupra ramurilor cu efectul multiplicator cel mai intens (industria extractivă, industria energetică, transporturi etc.), statul va putea fixa pentru produsele acestora prețuri care să asigure eficiența economică a întreprinderilor angajate, dar care să nu fie majorate în mod artificial. Esențial va fi ca la baza acestor prețuri să stea cheltuielile de muncă reale, valoarea reală a produselor. Pe această cale statul va putea influența, **indirect,** întregul sistem de prețuri din economie.

În acelaşi timp, în ramurile cu impact social deosebit, îndeosebi cele care produc şi vehiculează bunuri de consum, statul va trebui să asigure un trai

minim pentru orice segment de populație, inclusiv pentru grupurile cele mai defavorizate. De exemplu, în domeniul comerțului cu produse alimentare, unitățile de stat vor putea desface, la prețuri unice şi relativ stabile în timp, un sortiment restrâns de mărfuri indispensabile subzistenței, în condițiile în care cea mai mare parte a acestor produse va fi vândută la prețuri libere de piață de către ceilalți întreprinzători. Decalajul accentuat dintre cerere şi ofertă în anumite sectoare impune această măsură ca o necesitate obiectivă, inclusiv pentru controlul inflației.

În rest, pe măsura privatizării tot mai accentuate a unor activități şi prin obținerea de către întreprinderile de stat a unei autonomii reale, prețurile vor putea fi fixate liber pe piață, conform raportului natural dintre cerere şi ofertă.

2. Considerații asupra destinelor economiei româneşti

Maria NEDER

Studii internaționale de specialitate atestă că un nou sistem de conducere şi organizare economică poate fi implementat cu bune rezultate, într-o perioadă de doi-patru ani. Trecerea bruscă de la economia excesiv centralizată la economia de piață produce haos şi instabilitate economică, adâncirea recesiunii, şomaj, inflație, ceea ce se întâmplă în prezent în Polonia, Ungaria, Iugoslavia. **Şansa României,** față de aceste țări, este că dispune de anumite sectoare economice foarte **puțin dezvoltate şi încă foarte etatizate şi centralizate (**turism, servicii, industrie mică, agricultură), care prin extindere şi dezetatizare pot absorbi atât forța de muncă devenită disponibilă în urma reducerii activităților industriale nerentabile, energofage, poluante şi consumatoare de materii prime deficitare (din industria constructoare de maşini, chimică, metalurgică), cât şi sporul de masă monetară la populație, spor rezultat ca urmare a măsurilor sociale luate imediat după revoluție. Această situație creează posibilitatea unei tranziții relativ line, fără fenomene dureroase.

Dezetatizarea - începută deja în industria mică şi arenda introdusă în agricultură - trebuie continuate imediat şi în turism şi servicii, urmând ca în doi-patru ani să se extindă la alte ramuri economice, în vederea trecerii la economia de piață – singura cale de integrare a economiei româneşti în economia mondială, de modernizare economică şi socială a țării şi participare la diviziunea internațională a muncii. Economia de piață va permite funcționarea normală a economiei, permițând acțiunea efectivă, nedistorsionată a legilor economice, înlăturarea blocajelor în funcționarea economiei, promovarea competenței şi calității, eliminarea monopolului producătorului asupra consumatorului.

Democratismului (pluralismului) politic trebuie să-i corespundă un democratism (pluralism) economic, caracterizat prin pluralismul formelor de proprietate asupra mijloacelor de producție (particulară, de grup, de stat) care să asigure competitivitatea tuturor agenților economici şi descentralizarea economiei, adică autonomizarea tuturor unităților economice, care să conlucreze direct pe bază de contracte economice, coordonarea de către stat făcându-se indirect, prin pârghii economice şi financiare. Aceasta duce la reducerea aparatului birocratic, la crearea şi consolidarea treptată a pieței financiare care determină o activitate investițională suplă şi eficientă, cu eforturi minime din partea statului, pătrunderea masivă, controlată, a capitalului străin prin investiții directe (companii mixte) şi cooperarea reciproc avantajoasă cu firme străine.

Pluralismul economic produs prin dezetatizare se exprimă printr-o economie mixtă şi aceasta nu este numai părerea specialiştilor. Potrivit sondajului de opinie efectuat în luna ianuarie 1990 de către Centrul de Cercetări Sociologice al Universității din Bucureşti, majoritatea populației (58%) este pentru pluralism economic, aşa cum este şi pentru pluralism politic (62%). Dezetatizarea se utilizează, după cum se ştie, şi de unele țări cu industrie puternic dezvoltată (Anglia, Franța etc.) pentru rentabilizarea unor întreprinderi de stat, tradițional subvenționate, proprietatea de stat fiind considerată cea mai puțin eficientă, generatoare de inflație, deficit bugetar, tensiuni sociale dirijate spre conducerea de stat.

Cea mai democratică formă de dezetatizare, care s-ar putea extinde cu succes şi în țara noastră este transformarea întreprinderii în **societate pe acțiuni** care cointeresează muncitorii la gestiunea şi beneficiul acesteia, prin trecerea întreprinderii total sau parțial în proprietatea angajaților. Veniturile angajaților s-ar compune, pe lângă salarii şi din profitul adus de acțiuni. Salariul l-ar cointeresa pe fiecare să presteze muncă de calitate, iar acțiunile l-ar cointeresa în buna funcționare a întreprinderii. O parte din acțiuni ar putea fi vândute şi altor persoane sau firme străine (forma cea mai eficientă), iar angajații şi statul îşi pot asigura pachetul de acțiuni de control.

În condițiile înmulțirii societăților pe acțiuni, este necesară crearea unei **burse de valori,** cu asistența unui centru bursier european (după exemplul bursei de la Budapesta). Libera comercializare a acțiunilor la bursă ar transforma decizia de acumulare dintr-un monopol al statului într-o decizie liberă, democrată a fiecărei persoane, ghidată exclusiv după criterii de eficiență. Statul influențează evoluția viitoare a întreprinderilor prin politica de credit şi nu prin intervenții de tip administrativ, ca până acum. Prin vinderea acțiunilor ce le dețin, unele persoane pot obține fondurile necesare deschiderii de mici ateliere magazine etc., de care este atâta nevoie. Prin mecanismul bursei ar spori viteza de adaptare a producției la nevoile reale ale pieței. În afară de rolul său de stimulare a ridicării competitivității întreprinderilor şi de reglare economică, bursa ar mai avea şi rolul antiinflaționist al utilizării economiilor cetățenilor şi chiar a sumelor din posesia speculanților şi bişnițarilor, a

disponibilităților temporare ale întreprinderilor, capitaluri străine etc., la finanțarea unor întreprinderi sau la extinderea celor existente. Tot prin mecanismul bursier pot fi menținute în limitele necesare intrările de capital din afară, pentru ca economia țării să nu fie subordonată de străini.

Autonomizarea întreprinderilor producătoare, chiar a celor ce vor rămâne în proprietatea statului, va duce la liberalizarea inițiativei, la activizarea băncilor şi firmelor de comerț exterior, la cooperarea internațională largă cu firme străine cu garanții şi avantaje reciproce, cu păstrarea controlului statului român, chiar şi în condițiile acordării acestor firme la început (având în vedere situația dezastruoasă a economiei țării noastre), a unor profituri simbolice şi perceperea de impozite normale. Este necesară simplificarea la maximum a formalităților de comerț exterior şi cooperare internațională, facilitarea contractului direct al întreprinderilor cu partenerii străini. Se impune cooperarea internațională în toate domeniile, în scopul rezolvării cu ajutorul firmelor străine a problemelor de înnoire a tehnologiilor, de aprovizionare cu piese şi ansambluri greu de procurat, de desfacere fără probleme pe piețele externe. Întreprinderile noastre producătoare ar trebui să formeze companii mixte numai cu firme străine ce produc la acelaşi nivel calitativ, căci deocamdată nu putem pătrunde pe piețe pretențioase (aceasta este şi practica întreprinderilor bulgare).

Având în vedere că, datorită instabilității politice, țara noastră nu poate beneficia deocamdată de credite bancare masive avantajoase (din cauza adăugării de către bănci a primelor de risc), Banca Română de Comerț Exterior ar trebui să întreprindă imediat acțiuni de urgentare a rambursării datoriilor avute de diverse state față de România (circa 3 miliarde de dolari), de încasare la timp a contravalorii exporturilor curente, de înviorare a activității băncilor mixte create deja cu partenerii externi şi de creare de noi asemenea bănci de importanță vitală pentru sprijinirea schimburilor economice ale României. Este necesară majorarea capitalurilor băncilor mixte prin reinvestirea beneficiilor obținute pentru evitarea impozitării şi obținerea de câştiguri mai mari prin valoarea ridicată a noilor acțiuni emise. Reamintim că băncile mixte sunt cele mai rentabile investiții ale țării noastre în exterior.

Trebuie depuse eforturi pentru obținerea evaluării schimburilor CAER în valute convertibile, nu în ruble transferabile ca până acum şi pentru practicarea prețurilor mondiale. De asemenea, este necesară pregătirea economiei româneşti pentru a putea intra într-o viitoare confederație economică a statelor europene, până la sfârşitul deceniului actual. Ar trebui urmărită asigurarea în următorii trei-patru ani a convertibilității interne a monedei naționale (proces realizat deja în Iugoslavia şi Ungaria, pe cale de a se realiza în Polonia, planificat peste doi-trei ani în Cehoslovacia; R.D.G. va intra anul acesta într-o uniune monetară cu R.F.G.). În acest scop este nevoie de o imensă acoperire valutară (probabil circa 3-4 miliarde de dolari).

Crearea mai multor companii de asigurare, bănci ale cooperației meşteşugăreşti, turistice etc. şi companii de comerț exterior ar fi, de asemenea, binevenită.

În ceea ce priveşte conducerea de către stat a întreprinderilor în perioada de tranziție spre economia de piață, este necesar ca Ministerul Economiei Naționale şi ministerele de resort să lase mai multă libertate fiecărei ramuri, centrale şi întreprinderi prin realizarea programelor de producție şi aprovizionare. Planul trebuie înlocuit treptat cu din ce în ce mai puțini indicatori de orientare, care trebuie stabiliți realist în funcție de resurse şi trebuie să fie mobili, putând fi schimbați în funcție de posibilitățile concrete ale resurselor într-o întreprindere sau alta. În final, planul va fi înlocuit printr-un sistem eficient de management şi marketing în fiecare întreprindere, pornind de la necesitățile pieței, resursele de materii prime şi criteriile ecologice. În întreprinderea modernă principalul factor al succesului este organizarea, stimularea creativității, omul ca individ, nu numai colectivitatea.

Forma de conducere participativă a întreprinderii este preferabilă celei tehnocrate, întrucât în acest prim caz deciziile sunt rezultatul competiției valorilor. Totuşi, experiența iugoslavă demonstrează că directorul nu trebuie ales de colectiv ci numit (dar confirmat de colectiv), ales urmând a fi numai consiliul de administrație; cea mai bună soluție pare însă a fi concursul.

În ceea ce priveşte ramurile economice prioritare, în etapa actuală trebuie menținute şi consolidate sectoarele cele mai eficiente, renunțându-se la ambiția imposibilă de a „face totul" în România. În perioada de tranziție ar trebui să se consacre 80% din venitul național fondului de consum, materializarea conceptului de democrație, de dezvoltare economică centrată pe OM. Aceasta înseamnă sporirea accelerată a producției bunurilor de consum, în primul rând, găsirea celor mai eficiente şi rapide căi de creştere a producției agroalimentare, având în vedere foametea prelungită la care a fost supusă populația de către dictatura din ultimele decenii.

Consider ramuri prioritare: agricultura şi industria alimentară, turismul, industria textilă, a încălțămintei şi alte ramuri ale industriei uşoare utilizând materii prime din agricultură, ramurile mari consumatoare de inteligență (electronica, informatica, automatica, robotica), industria de automobile, industria construcțiilor de maşini agricole şi de mijloace de transport, industria chimică (în special fertilizatori, pesticide, folii de polietilenă pentru solarii, medicamente, detergenți), industria energetică (în special energia atomoelectrică, nepoluantă şi eficientă, care ar putea contribui la obținerea independenței energetice a țării).

În ceea ce priveşte agricultura, considerăm acordarea de loturi în folosință o măsură insuficient de stimulativă. Numai împroprietărirea (familiilor) ar putea determina pe țărani să facă unele investiții necesare şi ar stăvili migrarea spre oraşe a populației rurale, migrare care are loc pretutindeni în lume (în țările vest-europene numai 3-9% din populație mai locuieşte la sate). Pe de altă parte, ar trebui descurajată utilizarea muncii salariate în agricultură:

experiența internațională demonstrează că agricultura nu se face cu slugi. Aproape pretutindeni în lume fermele agricole sunt îngrijite de familiile de țărani ce le posedă, fără muncă din afara familiei.

Asigurarea fondului centralizat de produse agricole al statului trebuie realizată, nu pe calea cotelor obligatorii, ci prin contracte facultative, pe bază de prețuri şi condiții stimulative, precum şi prin impozite, servicii aduse agriculturii (prin stațiuni de mecanizare a agriculturii, furnizare de îngrăşăminte, energie electrică etc.).

Principalele probleme în agricultură: acordarea de credite pe termen de până la cinci ani producătorilor agricoli individuali, fără dobândă în primii doi ani; sporirea fiabilității tractoarelor şi maşinilor agricole, fabricarea de maşini adecvate lucrului pe terenuri cu suprafețe mici, asigurarea unei puternice baze furajere, investiții pentru irigări, apărare de inundații, combaterea fenomenului de deşertificare a terenurilor agricole, asanarea şi introducerea în circuitul agricol a terenurilor poluate chimic; remedierea alunecărilor de teren, a colmatării lacurilor şi râurilor; reglementarea tăierilor de păduri în concordanță cu puterea de creştere şi regenerare a pădurilor existente, eliminarea tăierilor „în ras", sprijinirea exporturilor de produse agricole prin subvenții (în lei) din partea statului (având în vedere prețurile mici la produsele agricole pe piața mondială).

În concluzie, în economia românească viitoare producția ar trebui să se orienteze după legile economice ale capitalismului, iar repartiția să aibă elemente ale socialismului (impozite progresive şi sistem dezvoltat de asigurări sociale de tipul celui cuprins în platformele partidelor social-democrate europene).

3. Aspecte privind tranziția spre o economie de piață în România

Rodica EMANOIL

Funcționarea economiei de piață se bazează pe premisa asigurării satisfacerii nevoilor individuale, dezvoltării infrastructurii serviciilor şi stocului de locuințe, protecției familiei, a mamei şi copilului, a pensionarilor în vârstă, a handicapaților etc.

Cum pot fi asigurate mai bine, mai complet aceste obiective? În cadrul unei economii guvernate de mecanismele pieței (condusă prin autoreglarea de piață) sau al unei economii planificate centralizat (dirijată în conformitate cu voința centrală) sau al unei combinații a acestora, în care participanții la activitatea economică acționează la nivel microeconomic în condiții de piață, iar impactul activităților lor este transmis pe cale de *feedback* unui control

central (cu rol de reglare macroeconomică, exercitat prin pârghii şi reglementări economico-financiare)?

Consider că, având în vedere situațiile reale din economiile contemporane, cea de-a treia variantă pare cea mai validă, cea mai aptă să asigure – pe termen lung – procesele de transformare economice şi tehnologice necesare realizării obiectivelor sociale menționate. Economia de piață are marele dezavantaj că în cadrul său îşi spune cuvântul numai perspectiva pe termen scurt. Dezvoltarea de tehnologii noi şi restructurarea ramurilor economiei naționale impun o viziune pe termen lung, pe care piața nu o poate aduce. Consecința ar fi pierderea legăturii dintre dezvoltarea economică şi finalitatea sa – dezvoltarea socială.

Varianta menționată acceptă existența unităților de producție aparținând, după caz, tuturor formelor de proprietate: de stat, de grup şi privată, ele putând funcționa concomitent şi coopera reciproc avantajos în bune condiții, perioada de trecere la socialism fiind în acest sens un exemplu verificat de practica socială. Funcționarea economiei naționale s-ar baza astfel pe contribuția tuturor celor trei tipuri de proprietate, fiecare manifestându-se în domeniul în care ar putea contribui în cea mai mare măsură la satisfacerea nevoii sociale, la obținerea celei mai bune calități. Astfel, în timp ce statul ar putea deține poziția de proprietar în cazul unor întreprinderi ce prestează servicii publice vitale (producerea şi livrarea de energie electrică, transportul pe calea ferată etc.) sau al unor mari combinate de interes vital pentru dezvoltare (întreprinderi miniere, combinate siderurgice etc.), întreprinderile proprietate particulară sau de grup ar putea fi promovate în acele domenii în care sunt mai apte să satisfacă nevoile comparativ cu sectorul de stat (comerțul, serviciile, agricultura, unele subramuri ale industriei prelucrătoare – poate cu deosebire cele care necesită investiții în tehnologii de vârf). Evident, conducerea întreprinderilor ar urma să fie exercitată, după caz, fie de organisme ale guvernului sau consilii de administrație, fie de adunările generale ale salariaților, fie de persoane fizice. Care ar putea fi „paşii" necesari spre punerea în funcțiune a unui mecanism de piață? Transformările principale ar privi:

1. dezvoltarea treptată a unui sistem de prețuri de producție şi de consum bazat pe relațiile de piață. Cu această perspectivă, într-o primă etapă ar fi necesară diminuarea preluării la buget a venitului net creat în întreprinderi, în aşa fel încât beneficiul să devină în mod real o măsură a eficienței şi în acelaşi timp un stimulent pentru îmbunătățirea conducerii întreprinderii. Concomitent ar trebui diminuate subvențiile bugetare. Următoarea etapă ar constitui-o asigurarea unei (mai mari?) flexibilități a sistemului de prețuri, adaptarea periodică permanentă a prețurilor la valoare. Obiectivul final l-ar constitui trecerea la prețuri libere pentru cea mai mare parte a produselor, determinate în funcție de costurile interne, cerere şi fluctuațiile prețurilor pe piața externă (după caz);

2. transformarea activității de investiții. Un prim pas l-ar constitui descentralizarea mijloacelor de investiții, în sensul creşterii ponderii celor

lăsate la dispoziția întreprinderii. Concomitent s-ar cere ca, alături de fondurile de dezvoltare alocate, creditele bancare să contribuie în mai mare măsură la susținerea activității de investiții. În final, creditul – rambursabil din venituri – ar urma să devină principala formă de finanțare a investițiilor;

3. îmbunătățirea sistemului de retribuire. Veniturile din muncă ar urma să fie mai bine corelate cu rezultatele obținute, politica veniturilor trebuind să tolereze un grad mai mare de diferențiere între veniturile indivizilor (ceea ce ar permite o stimulare considerabilă a producătorilor) şi ale întreprinderilor (de natură să ducă la o «mai mare?» mobilitate a forței de muncă) în funcție de diferențele în ceea ce priveşte eficiența economică realizată. Evoluția veniturilor din muncă ar trebui să depindă în final de doi factori: costurile cu forța de muncă, pe care prețul de vânzare al unui produs le poate suporta şi revendicările salariale ale angajaților;

4. dezvoltarea organizațională, care priveşte atât conducerea economică, cât şi organizarea întreprinderilor. În această ordine de idei apare oportun ca controlul central (la nivel de minister) să se axeze, în principal, pe elaborarea politicii economice în domeniile de activitate corespunzătoare.

Având în vedere că, în lanțul actual al conducerii, centralele industriale au numai o funcție de restricționare (impunerea cifrelor de plan, în discordanță cu posibilitățile reale ale întreprinderilor, stabilirea de indicatori economici de natură să îngreuneze activitatea întreprinderilor, blocarea diferitelor inițiative ale acestora) este de dorit desființarea lor treptată. În schimb, întreprinderile s-ar putea organiza în organizații de complementare (în sensul specializării diferențiale a întreprinderilor pe subansambluri ale unui produs vândut în comun de întreprinderile ce compun această organizație) şi într-ajutorare (în cazul deciderii cu privire la inițiative ce depăşesc fondurile proprii disponibile – asimilarea de produse noi de complexitate tehnică ridicată, asimilarea de tehnologii avansate etc.) de tipul trusturilor sau concernelor. Aceste trusturi s-au dovedit în practica multor țări (şi a României) forme de organizare care au permis dezvoltarea unor întreprinderi mici şi mijlocii în condiții şi cu rezultate asemănătoare întreprinderilor mari şi foarte mari, deținătoare de mari resurse de fonduri disponibile.

În sfârşit, dar poate în primul rând, trebuie examinată, caz cu caz, organizarea internă a tuturor întreprinderilor şi în funcție de rezultat modificarea mai mult sau mai puțin profundă a acesteia, faptul fiind de extremă urgență atât pentru îmbunătățirea eficienței activității cât şi pentru dezvoltarea democrației economice.

Consider că cele de mai sus rezumă direcțiile şi „paşii” cu valabilitate generală. Evident, fiecare ramură şi subramură îşi are specificul ei, iar angrenarea în mecanismul de piață nu se poate face decât în urma unei analize de detaliu a realităților şi posibilităților din fiecare dintre ele în parte. Pentru exemplificare se prezintă în continuare tabloul unor subramuri ale industriei.

Subramura industrială	Situația actuală în România	Tendințe pe plan mondial în deceniul 1991-2000	Propuneri posibile	
			de dezvoltare tehnologică	de investiții şi prețuri
Industria siderurgică	Producție foarte mare raportată la tona oțel/loc. Structura – circa 80% din oțeluri nealiate şi slab aliate Tehnologie: 25% foarte veche cu consum energetic foarte mare şi oțeluri de slabă calitate; 60% la nivelul anilor ’60, cu consum energetic de 1,3-1,5 ori mai mare față de consumul anilor ’90 din țările dezvoltate şi oțeluri slab aliate; 10% la nivelul anilor ’70; 5% la nivelul anilor ’80, produce oțeluri aliate şi înalt aliate competitive pe plan mondial.	Producția mondială va creşte cantitativ cu 3-5%[1)] în acest deceniu cu o restructurare substanțială în sensul înlocuirii oțelurilor nealiate cu oțeluri aliate. Drept urmare, valoric, producția mondială va creşte cu 10-15%.	1. Abandonarea tehnologiilor vechi (cuptoare Siemens-Martin), nerentabile economic şi tehnic. 2. Analiza utilajelor cu nivel tehnic al anilor ’60 şi ’70 şi identificarea unor parteneri străini dispuşi să coopereze pentru modernizare. 3. Dezvoltarea capacităților cu nivelul tehnic al anilor ’80 pe baza cercetării ştiințifice româneşti (documentată în siderurgie în țările dezvoltate). 4. Restructurarea siderurgiei urmând tendințele moderne, în sensul reducerii ponderii oțelurilor nealiate şi slab aliate şi dezvoltării producției de oțeluri aliate.	1. Scăderea actualei producții cu minimum 25%, respectiv abandonarea producției de oțeluri inferioare. 2. Societăți mixte cu participare de stat românească. 3. Rămânerea în proprietatea statului român, cu căutarea unor parteneri externi pentru dezvoltarea prin cooperare la nivelul anului 2000. Deoarece majoritatea produselor siderurgice se exportă, prețurile trebuie ajustate la cele mondiale.

Industria construcțiilor de maşini grele	Industrie dezvoltată foarte puternic pentru o țară în curs de dezvoltare. Ex.: IMGB, 23 August, Reşița etc. Productivitate scăzută datorită lipsei mecanizării şi cibernetizării, consum foarte mare de combustibili şi semifabricate.	Producția mondială va creşte cantitativ cu 10-15%.	Subramură care se pretează deosebit de bine la cooperarea cu firme străine de reputație, deoarece investițiile în clădiri şi utilități în țările dezvoltate sunt foarte costisitoare față de cele realizate în România. Firmele străine sunt atrase de cooperări în care țara beneficiară investeşte în construcții şi utilități, asigură forța de muncă, iar partenerul străin investeşte în utilaje.	Societăți mixte cu participare de stat românească. Politică de prețuri pentru încurajarea investițiilor de capital străin.
Industria construcțiilor de maşini mici şi mijlocii (inclusiv auto)	Industrie puternic dezvoltată, dar haotic, datorită: - indicațiilor nefaste, care şi-au găsit aici cel mai larg câmp de manifestare; - lipsei semifabricatelor de calitate (vezi industria siderurgică); - inexistenței cibernetizării şi robotizării; - restricționării cercetării româneşti prin reducerea fondurilor de utilare a laboratoarelor, frânarea cibernetizării cercetării.	Ramură cu puternică dezvoltare „intensivă” prin cibernetizare şi robotizare, care au ridicat atât productivitatea muncii, cât şi, mai ales, calitatea şi fiabilitatea.	Analizarea pentru fiecare sector în parte a următoarelor aspecte: - abandonarea tehnologiilor şi produselor nerentabile; - dezvoltarea cercetării româneşti, foarte puternică numeric şi pregătită profesional, dar lipsită de laboratoarele de specialitate; - prospectarea piețelor capitalurilor străine în vederea atragerii în societăți mixte sau totale în domeniul tehnologiilor de vârf.	Privatizare şi formarea de societăți mixte. Sectorul special (deosebit de rentabil şi în prezent) va rămâne în proprietatea statului. Se pot accepta şi investiții de capital străin în proporții de 100% pentru tehnologii de vârf. Ajustarea prețurilor la prețurile europene pentru automobile, rulmenți, utilaje agricole etc.

Industria electro-energetică şi electro-tehnică	Atât echipamentele generatoare de energie cât şi echipamentele utilizatoare de energie din uzine se situează mult sub nivelul tehnico-economic mondial. Industria posedă o bună bază de cercetare materială şi umană.	Nivelul tehnic foarte ridicat, grad mare de fiabilitate, eficiență înaltă.	Dezvoltarea actualei industrii atât prin import de tehnologii noi, cât şi prin întreprin-deri mixte. Ramura furnizează echipament pentru întreprinderile de construcții energe-tice care acțio-nează în exterior (cooperări pe terțe piețe).	Dezvoltarea În-dustriei actuale pe baza cercetării româneşti. Societăți mixte pentru produse de vârf. Ralierea la pre-țurile mondiale.
Industria electronică şi tehnica de calcul	Subramură rămasă în urmă față de nivelul mondial.	Nivel tehnic deosebit de ridicat în țările dezvol-tate, dar şi în țări cu nivel de dezvoltare mai redus (Coreea de Sud, Taiwan etc.)	Practic trebuie constituită o nouă industrie, ceea ce este posibil cu import de tehnologie, numai de nivel foarte avansat.	Investiții străine cu participare de peste 50%[2)] numai de către firmele cele mai avansate pe plan mondial, cu condiția inves-tirii concomitente şi în laboratoare de cercetare. Specializarea masivă în străină-tate a cercetăto-rilor români. Ajustarea la pre-țurile mondiale.

Industria uşoară	Subramură cu nivel calitativ bun, dar productivitate scăzută comparativ cu țările dezvoltate, necibernetizată şi nerobotizată.	Nivel tehnic de cibernetizare şi robotizare înalt (la nivelul industriei construcțiilor de maşini).	Aducerea rapidă la nivelul țărilor avansate; cibernetizarea poate fi făcută cu calculatoare relativ ieftine, iar roboții pot fi fabricați în țară. Dezvoltarea cercetării româneşti, în special prin dotare de laboratoare şi tehnică de calcul.	Modernizarea industriei existente, prin colaborare cu firme străine în care România să dețină peste 50%. Acceptarea investițiilor străine numai în domeniul produselor neatacate în țară. Prețuri reale, în general diferite de cele mondiale, deoarece acest domeniu cunoaşte mari speculații pe piața țărilor dezvoltate.

1) Ca urmare a scăderii consumurilor specifice creşterea apare lentă.
2) Cale de atragere a firmelor celor mai avansate.

II. RAMURI ALE ECONOMIEI NAȚIONALE

1. Agricultura – prezent şi viitor

Restructurarea economiei reclamă garantarea unor surse pentru bunul trai al populației: AGRICULTURA este necesar să devină prioritară în aceşti primi ani ai democrației.

Problemele de coordonare şi cooperare vor face obiectul unor organisme guvernamentale (minister - la nivel de țară, camere pentru agricultură – la nivel de județ) şi nonguvernamentale (consiliul producătorilor).

Suprafețele degradate să fie destinate altor folosințe, să suporte un proces de refacere (lucrări specifice de îmbunătățiri funciare) şi numai după aceea să fie reintrodusă în circuitul agricol.

Activitățile de ordin major, de interes general să formeze preocuparea unor organisme speciale.

Să se instituie o legislație potrivită care să garanteze protejarea intereselor de grup şi naționale, pe ansamblul agriculturii.

DIRECȚII ÎN ORGANIZAREA AGRICULTURII

1. Asigurarea cu produse agricole.
2. Autonomia producătorilor.
3. Pluralism în organizarea desfacerii produselor agricole.
4. Promovarea tehnicilor şi tehnologiilor de vârf.
5. Promovarea profesionalismului, atragerea tineretului.
6. Desfăşurarea unui proces productiv nepoluant.
7. Garantarea utilizării raționale a resurselor.
8. Instituirea unor raporturi democratice.
9. Reprezentare şi participare internațională.
10. Sistem flexibil de finanțare-creditare şi asigurări.
11. Sistem legislativ adecvat.
12. Măsuri de tranziție de natura regularizării tehnice şi economice.

PRINCIPII ÎN ORGANIZAREA AGRICULTURII

1. DESCENTRALIZAREA:

constituirea bazei materiale de asigurare a inițiativei şi a practicării meseriei în acord cu calificarea, cu competența.

2. ABORDAREA SISTEMICĂ:

formarea structurilor în teritoriu prin integrarea agriculturii cu celelalte ramuri economice prezente, considerând întregul sistem al economiei naționale.

3. EGALITATEA FORMELOR DE PROPRIETATE:

alături de proprietatea de stat, promovarea proprietății particulare şi de grup asupra pământului şi mijloacelor de producție.

4. PRIORITATEA PERSPECTIVEI ÎN SOLUȚIILE ORGANIZATORICE:

restructurările nu se pot limita şi nici nu pot privi „CORECTAREA UNOR NEDREPTĂȚI ANTERIOARE"; rolul major constă în instituirea unor condiții favorabile şi specifice unei AGRICULTURI VIABILE.

5. DEMOCRAȚIE ECONOMICĂ:

producătorii agricoli, indiferent de tip şi formă de proprietate, să beneficieze de condiții şi tratamente egale, diferențierile făcându-se numai pe baza competenței profesionale.

6. DEMOCRAȚIE POLITICĂ:

pluralism politic, opțiuni nelimitate.

7. DEMOCRAȚIE SOCIALĂ:

pluralismul formelor de asociere (sindicate de tipuri diferite, societăți profesionale, societăți de întrajutorare, societăți pe acțiuni, asociații pentru prelucrarea şi desfacerea produselor, uniuni etc.).

8. GARANTAREA RENTABILITĂȚII:

menținerea numai a celor eficienți, forme multiple de compensare şi posibilități de reorientare profesională a celor ineficienți din cauze obiective.

9. ELASTICITATE ORGANIZATORICĂ:

posibilitatea de a părăsi agricultura, capacitatea de a institui noi forme de organizare, de a renunța la formele organizatorice depăşite.

10. RAPORTURI ECONOMICE LA PARITATE:

în amonte şi în aval, producătorii agricoli să poată stabili relații în condiții de egalitate. Eliminarea oricăror discriminări, după tipul proprietății şi al producătorului, în aprovizionare, desfacere, prestări de servicii, acordare de asistență tehnică etc.

DIRECȚII ÎN ORGANIZAREA AGRICULTURII

1. ASIGURAREA CU PRODUSE AGRICOLE

- condiții pentru realizarea unor producții agricole calitativ/cantitativ ridicate:
  - forme de organizare diferențiate zonal, incluzând gospodăria țărănească mică, gospodăriile şi fermele individuale drept verigi de bază. Formele vor fi: producători individuali, producători de grup şi producători de stat.

A. PRODUCĂTORII INDIVIDUALI: gospodării țărăneşti mici, gospodării individuale, ferme individuale.

a.1. GOSPODĂRIA ŢĂRĂNEASCĂ MICĂ: proiectate MODULAR spre a satisface particularităţile zonale. Se bazează exclusiv pe proprietatea particulară. Suprafeţele diferenţiate zonal pentru a garanta hrana familiei.

ROL: asigurarea hranei familiei, în subsidiar pentru vânzarea produselor.

a.2. GOSPODĂRIA INDIVIDUALĂ: vor fi proiectate MODULAR, conform specificului zonal. Se bazează pe proprietatea particulară şi pe suprafeţe în folosinţă îndelungată (de dimensiuni minime în raport cu exigenţele rotaţiei culturilor). Se pot extinde suprafeţele treptat, pe baza confirmării capacităţii de a fi rentabil. Posibilitatea de privatizare prin plată a pământului şi mijloacelor de producţie. Lucrările să fie executate de familie; excepţie: prestarea muncilor mecanizate, de tratament fitosanitar etc., dar şi în perioadele de vârf de muncă, atunci când se poate angaja, prin contract, forţă de muncă sezonieră. Dimensiunile maxime posibile 50-75 ha, în raport de specificul zonal.

a.3. FERMELE INDIVIDUALE: proiectate MODULAR, considerând specificul zonal. Constituite iniţial pe baza dreptului de folosinţă îndelungată. Posibilitate de privatizare în cazul capacităţii de a fi rentabile şi cu obligaţia de a le repune în circuit, pe baze compensatorii, dacă urmaşii nu prezintă garanţii de competenţă!

Se repartizează prin concurs-licitaţie tinerilor, specialiştilor, oricărei persoane competente. Condiţiile de exploatare sunt prestabilite prin contract. Dimensiunile posibile: 75-150 ha, diferenţiate zonal, cu aceeaşi restricţie de a predomina efectuarea lucrărilor de către familie (cu excepţiile stipulate mai sus).

ROL: gospodăriile şi fermele individuale asigură producţii în partizi mari pentru vânzare, în subsidiar asigurarea hranei familiei.

B. PRODUCĂTORII DE GRUP: asociaţii între membrii gospodăriilor şi fermelor individuale, între membrii gospodăriilor ţărăneşti mici.

b.1. ASOCIAŢIA ŢĂRĂNEASCĂ: se constituie între membrii gospodăriilor ţărăneşti mici. Dimensiuni diferite, profile diferite. Proprietate de grup.

ROL: asigurarea unor producţii mari, exclusiv pentru vânzare, sursă de venituri pentru producătorii respectivi.

b.2. ASOCIAŢII DE PRODUCŢIE: între membrii gospodăriilor şi fermelor individuale, pentru a valorifica suprafeţe şi efective de animale care sunt într-un teritoriu ce va forma viitoarea bază a extinderii acestor producători individuali.

ROL: producţii mari pentru vânzare, sursă de venituri suplimentare pentru producătorii respectivi.

b.3. COOPERATIVELE AGRICOLE: proprietate de grup. Se constituie din membrii care au profesii diferite şi care vor să valorifice fonduri funciare în timpul liber de care dispun. Suprafaţa poate fi închiriată, precum şi anumite mijloace fixe.

ROL: asigurarea hranei familiilor respective, în subsidiar pentru vânzare.

C. PRODUCĂTORII DE STAT: ferme de stat, gospodării de stat, stațiuni.

c.1. FERMELE DE STAT: organizate zonal. Personalul stabilit de către cei care lucrează direct, tip antrepriză. Angajarea fără limită cu condiția asigurării rentabilității. Personalul permanent (muncitori, specialişti) va dispune, pe bază de contract, de gospodării anexe ale angajaților, care să le asigure hrana familiei.

ROL: producții mari pentru vânzare, propagarea tehnologiilor moderne, asigurarea agriculturii cu material biologic reproductiv etc.

c.2. GOSPODĂRII DE STAT: suprafața şi mijloacele de producție în gestiunea întreprinderilor industriale cu rol de a furniza materia primă necesară, în raport cu specificul productiv.

c.3. STAȚIUNILE: vor fi organizate în raport cu specificul zonal.

ROL: cercetare, consult de specialitate, asistență tehnică de profil, asigurare cu material biologic de reproducție, coordonarea activităților agricole de interes județean, zonal, național, perfecționare cadre, popularizare cunoştințe şi tehnologii moderne etc.

- condiții pentru valorificarea diversității teritoriale:
  - dimensiuni adecvate/zone şi tip de producători;
  - forme de asociere şi cooperare diferențiate zonal între producători;
  - diferențierea zonală a tehnologiilor;
  - strategii + tactici în cercetare în raport cu specificul zonal;
  - diferențierea zonală a formelor de organizare şi de conducere.
- condiții pentru gestionarea directă a procesului productiv:
  - surse financiare diverse;
  - posibilități de reorientare profesională a producătorilor necompetitivi şi de compensare financiară.

2. AUTONOMIA PRODUCĂTORILOR

- capacitatea de a dispune asupra procesului productiv:
  - deciziile privind producția sunt în mod absolut la latitudinea producătorilor. Hotărârile se adoptă prin vot în raport cu competența profesională. Structura culturilor, nivelurile de producție, profilul producției etc. sunt decise direct de către producătorii agricoli. Câştigurile sunt proporționale cu realizările obținute.
- posibilitatea de a investi şi de a dezvolta capacități de producție şi/sau de agrement asociate acestora:
  - posibilitatea de a dispune de mijloacele de producție legate de procesul productiv (import, licențe, diversificarea producției de tractoare, maşini, instalații şi utilaje de prelucrare industrială a produselor agricole în raport cu specificul zonal şi tipul de producător agricol);

- relații contractuale directe cu furnizorii de resurse (cooperare în teritoriu şi coordonare națională pentru categoriile rare de resurse);
- contracte direct cu unitățile prestatoare de servicii de interes global;
- garantarea respectării intereselor globale (producții ridicate, procese tehnologice moderne nonpoluante, conservarea pământului etc.).

• capacitatea de a stabili direct căile de valorificare a produselor agricole, rod al muncii proprii şi/sau în cooperare:

- vânzare pe bază de contract cu unități specializate (de stat, de grup sau pe bază de acțiuni);
- desfacerea prin magazine proprii (proprietate particulară sau închiriate);
- desfacere directă pe piața liberă cu atestat de producător;
- prelucrarea produselor loco dispunând de utilaje, instalații moderne de capacitate adecvate pentru industrializări specifice (brânzeturi, preparate de carne etc.).

• capacitatea de a stabili independent cotele de plată pentru membrii şi/sau angajații, dependent de contribuția acestora şi cu negocierea şi participarea sindicatelor profesionale.

- capacitatea de a opta pentru desființarea unităților productive (în cazul producătorilor individuali, de grup) şi de a propune înființarea (cazul producătorilor de grup) când repetat nu se asigură rentabilitatea (se lucrează în pierdere).
- statul nu poate sprijini şi investi în producătorii nerentabili indiferent de forma de proprietate;
- creditele şi sprijinul de stat vor fi orientate constant doar spre producătorii productivi.

3. PLURALISM ÎN ORGANIZAREA DESFACERII PRODUSELOR AGRICOLE

• diversificarea canalelor de desfacere a produselor agricole:

- magazine ale producătorilor (de grup, de stat, particulare, pe acțiuni etc.);
- piața directă, liberă;
- vânzarea directă către beneficiari (persoane sau unități ale industriei alimentare) cu recoltatul direct de către aceştia şi prețuri adecvate.

• diversificarea produselor agroalimentare:

- prelucrarea industrială loco de către producători, prin organizarea unor unități prin asociere sau pe bază de acțiuni, prin industrii de stat de profil;
- activitate de cercetare specifică pentru diversificare şi proiectare de noi tehnologii;
- sondaje de opinii, de piață, studii de marketing;

- reclamă şi educare pentru a stabili o alimentaţie sănătoasă.
- acoperirea cerinţelor de consum:
- acces liber la constituirea pieţei (unităţi de stat, producători de stat, unităţi de grup sau pe acţiuni, producători de grup, producători individuali etc.);
- eliminarea intermediarilor nonproductivi (producătorul agricol desface direct, unităţile de prelucrare industrială desfac direct). Coordonare în teritoriu pe baza dispeceratelor înfiinţate la nivelul producătorilor agricoli şi la nivelul unităţilor de prelucrare industrială (unităţi de industrializare de grup, pe bază de acţiuni, de stat).

4. PROMOVAREA TEHNICILOR ŞI TEHNOLOGIILOR DE VÂRF

- reorganizarea producătorilor industriali în raport cu cerinţele efective ale agriculturii, negocieri pe baze de contracte (industrie-agricultură):
- contracte pentru experimentarea prototipurilor de maşini, producerea în serie doar prin avizare de către producătorii agricoli care au folosit prototipurile respective;
- sondaje ale opiniei producătorilor pentru a orienta producţia industrială;
- condiţii convenabile pentru a obţine tehnica modernă;
- import şi licenţe de tehnică, tehnologii, tractoare, maşini agricole, instalaţii+utilaje de prelucrare industrială.
- desfăşurarea unui proces continuu de cercetare tehnologică:
- proiectarea tehnologiilor noi, testare prin contract cu producătorii interesaţi (individuali, de grup, de stat), generalizarea cu avizul acestora;
- diferenţierea zonală a cercetărilor.
- desfăşurarea unui proces continuu de cercetare biologică:
- adâncirea cercetărilor genetice, de ameliorare;
- diversificarea cercetărilor pe domenii prioritare: combatere dăunători, boli etc.
- desfăşurarea unui proces continuu de cercetare economică:
- diversificarea zonală a formelor de organizare şi de conducere;
- diversificarea formelor de finanţare-creditare, de asistenţă socială (de stat);
- diversificarea formelor de evidenţă (de la cea actuală de control la cea viitoare de coordonare a proceselor agricole).
- desfăşurarea unui proces continuu de informatizare:
- diversificarea tehnicii de calcul şi a programelor;

- proiecte modulare pentru conducerea şi gestionarea proceselor agricole în raport cu specificul zonal şi tipul producătorilor (agricoli, de prelucrare industrială) cât şi pentru unitățile de desfacere;
- elaborarea, proiectarea produselor complexe bazate pe sistem-model-calculator care să permită operarea unor analize în timp anticipat şi adoptarea unor corecții anticipate (*feed-before*).

• asistență şi coordonare de specialitate pentru propagarea şi practicarea tehnologiilor de vârf:

- organe guvernamentale şi nonguvernamentale pentru coordonare, asistență tehnică;
- asistență tehnică oferită de multiple organisme (de stat-stațiuni; de grup-echipe independente de cercetători etc.);
- rol major al instituțiilor de învățământ (grupe operative de consulting pe baze contractuale).

5. PROMOVAREA PROFESIONALISMULUI. ATRAGEREA TINERETULUI

• formarea asociațiilor profesionale pentru specialiştii din agricultură:

- formarea spiritului de corp profesional;
- garanția dezvoltării capacității de expertiză (cunoştințe teoretice + deprinderi practice + dorință de a reuşi, motivație + promovarea permanentă a valorilor umane);
- instituirea unui cod etic profesional;
- ridicarea prestigiului profesional.

• popularizarea activităților din agricultură:

- reviste de profil;
- vizite şi dialog cu producătorii din diferitele zone agricole;
- monografii, noutăți;
- dialog televizat, radiodifuzat.

• acces fără restricții la pregătirea medie şi superioară din agricultură:

- competența, capacitatea – singurele criterii ale trierii;
- organizarea învățământului mediu tehnic de profil agricol;
- practici agricole plătite;
- posibilitatea efectuării practicilor şi stagiilor în alte state pe bază de reciprocitate, pe bază de burse.

• posibilitatea de evaluare a aptitudinilor pentru profesiile agricole prin muncă temporară în agricultură:

- ferme individuale atribuite contractual unor grupuri de tineri care ar dori să opteze pentru profesii de tip agricol;
- ocuparea temporară, prin concurs, a anumitor posturi în unitățile de stat (ferme de stat, stațiuni).

- ridicarea atractivității profesiilor agricole:
- acordarea unor burse de studii în străinătate;
- posibilitatea de a lucra în agricultură în străinătate;
- posibilitatea de a migra dintr-o zonă în alta;
- posibilitatea de a exercita orice activitate agricolă strict dependent de competență;
- dialog deschis şi popularizare privind rolul şi poziția agriculturii;
- publicații agricole cu caracter practic ale organelor guvernamentale şi neguvernamentale.
- condiții avantajoase de practicare a meseriei:
- oferte de ferme individuale (concurs-licitație-contract);
- credite şi sprijin financiar prioritar pentru tineri;
- sindicate libere;
- asociații profesionale.

6. DESFĂŞURAREA UNUI PROCES PRODUCTIV NONPOLUANT

- analiza condițiilor de poluare:
- gruparea producătorilor pe zone de poluare şi dimensionarea tehnologiilor în raport cu acest specific;
- cursuri de formare, popularizare de factură ecologică, conservarea ecosistemului.
- favorizarea tehnologiilor nonpoluante:
- prime de susținere;
- asistență tehnică prin stațiuni;
- agricultură de corecție în zonele excesiv poluate;
- penalizarea producătorilor industriali pentru daune aduse, prin poluare, agriculturii;
- prețuri regresive în raport cu pragul de poluare a produselor agricole.
- cercetări pentru forme nonpoluante de agricultură:
- combateri integrate, biologice ale dăunătorilor, bolilor;
- evaluarea într-o scară cu puncte fixe a efectului sistemic al tehnologiilor practicate (substanțe chimice-metabolism organisme vegetale, animale-metabolism om).
- restrângerea tehnologiilor poluante:
- penalizări progresive dependent de gradul de poluare a tehnologiilor practicate;
- constituirea organelor specializate pentru evaluarea poluării de diferite genuri;
- popularizarea măsurilor antipoluante;
- popularizarea practicilor cu grad ridicat de poluare şi a penalizărilor aferente.

7. GARANTAREA UTILIZĂRII RAȚIONALE A RESURSELOR

- reglarea utilizării resurselor rare:
- coordonarea utilizării resurselor rare (prime pentru nefolosirea acestora, prețuri progresive dependent de nivelul folosit etc.);
- prime pentru restrângerea unor culturi, producției unor sorturi de origine animală, în condițiile supraproducției;
- sistem premial pentru produse agricole deficitare minim consumatoare de resurse rare;
- forme de cooperare între producători pentru a restrânge consumul resurselor rare.
- diversificarea informării asupra rolului resurselor:
- coordonarea în teritoriu (zonă, județ, țară) a evaluării rezervelor, direcțiilor de repartizare, echilibrării consumului resurselor rare;
- publicații de specialitate;
- popularizarea tehnologiilor cu randament de conversie ridicat.
- cercetarea soluțiilor referitore la resurse:
- noi resurse posibil a fi atrase în producția agricolă;
- substituția resurselor rare;
- noi soiuri, rase cu capacitate de conversie sporită.

8. INSTITUIREA UNOR RAPORTURI DEMOCRATICE

- pluralismul formelor de coordonare în teritoriu:
- la nivel județean - organism guvernamental: camera agricolă; organism nonguvernamental: consiliul producătorilor;
- la nivelul țării - organism guvernamental: ministerul; organism nonguvernamental: uniunea producătorilor (consiliul uniunii).
- relații contractuale cu producătorii industriali asigurând paritatea:
- eliminarea formelor de discriminare în asigurarea cu materii, materiale, tehnică, echipament a producătorilor (condiții egale pentru producători indiferent de tip şi formă de proprietate);
- diversificarea gamei de produse industriale la cererea producătorilor agricoli.
- relații productive generalizate:
- eliminarea intermediarilor nonproductivi, atât din structurile organizatorice, cât şi din lanțul producție-prelucrare-desfacere. Eliminarea prelevărilor nejustificate din beneficiile cuvenite producătorilor.
- structuri specifice pentru protejarea intereselor globale:
- organism pentru evidența, conservarea, protejarea terenului agricol;
- organism pentru execuția lucrărilor de îmbunătățiri funciare;
- organism pentru amenajarea şi orientarea în exploatarea pajiştilor;

- organism pentru executarea tratamentelor fitosanitare şi combaterea dăunătorilor;
- organism pentru profilaxia sanitar-veterinară şi control-îndrumare;
- organism pentru asigurarea furajelor, materialelor biopreparate;
- organism pentru acordarea consultului de specialitate, asistență tehnologică şi tehnică;
- organism pentru prestări servicii (lucrări agricole de execuție, închiriere inventar agricol, execuție transporturi, închiriere mijloace transport etc.);
- organism pentru păstrarea principalelor produse agricole.

Aceste organisme pot fi proprietate de grup, pe acțiuni ori proprietate de stat.

9. REPREZENTARE ŞI PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ

- favorizarea promovării tehnologiilor de vârf:
- participare la târguri internaționale;
- burse;
- informare la zi;
- schimburi reciproce de tehnologie, de specialişti;
- practicarea meseriei în străinătate pe termen limitat.
- asigurarea devizelor necesare:
- export prin organisme specializate (proprietate de grup, pe acțiuni, proprietate de stat);
- concursuri internaționale cu premii;
- vânzarea de brevete.

10. SISTEM FLEXIBIL DE FINANȚARE-CREDITARE ŞI ASIGURĂRI

- acordarea de credite pe termen (scurt, mijlociu şi lung) în limitele unor garanții materiale şi în raport cu posibilitățile de dezvoltare ale producătorilor agricoli;
- restructurarea sistemului legislativ în acord cu propunerile formulate;
- anularea datoriilor pentru toate categoriile de producători agricoli;
- actualizarea prețurilor de producție la toate produsele agricole;
- restructurarea sistemului bugetar: bănci agricole de stat, bănci agricole pe acțiuni, cooperative de credit;
- credite cu dobândă progresivă şi cu termen amânat (pentru tineri, la început 3-5 ani nu se percep, apoi rata creşte);
- sistem generalizat de asigurare de stat, legislație specifică pe tipuri de producători (individuali, de grup, de stat);
- credite pentru privatizarea pământului şi a altor mijloace fixe, în condițiile reevaluării acestora. Acordare prin negociere, contractual;

- sistem de asigurare socială, pensii, ajutor familial, medical;
- acordare de asistență şi consulting financiar, contabil, economic contra cost.

11. SISTEM LEGISLATIV ADECVAT

- instituția proprietății private, legislație privind modul de dobândire, de moştenire, de înstrăinare;
- legislația dreptului de asociere, de formare a organizațiilor pe acțiuni;
- legislația pentru utilizarea resurselor rare;
- legislația fondului funciar;
- legislația relațiilor financiar-contabile şi a asigurărilor;
- legislația muncii în agricultură;
- legislația privind proprietatea de stat;
- legislația privind organizarea şi funcționarea producătorilor agricoli, a unităților de prelucrare industrială a produselor agricole, a unităților de desfacere;
- legislația privind proprietatea de grup;
- legislația privind instituția contractelor economice;
- legislația privind organizarea băncilor de stat, a băncilor pe acțiuni, a cooperativelor de credit etc.

12. MĂSURI DE TRANZIȚIE DE NATURA REGULARIZĂRII TEHNICE ŞI ECONOMICE

- organizații de stat şi pe acțiuni pentru protejarea intereselor globale, spre a garanta respectarea strictă a exigențelor tehnice;
- stabilirea pe etape a modificărilor promovate sub aspect financiar-contabil, garantând solvabilitatea prin sistem de prețuri treptat flexibil până la forme de negociere totală sau de aşezare prin mecanismele pieței.

Materialul prezintă o primă alternativă de ansamblu. se vor elabora aspecte de detaliu pe punctele-cheie şi se va proiecta alternativa finală.

Colectivul de lucru:

Dan C.STEGĂROIU	dr. ing. agr. economist agrar, licențiat în drept, cercetător principal III, SCA Turda, specializat management (conducere) Stanford, SUA
Alexandru ŞERBAN	Ing. constructor, ing. agronom, conf. construcții zootehnice şi horticole, pensionar, Institutul Agronomic Cluj-Napoca

Maria VINCZE	dr. matematician, economist agrar, lector la Facultatea de Ştiinţe Economice, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca
Iancu CĂBULEA	dr. ing. agronom, cercetător principal II, SCA Turda
Sabin GHERGARIU	dr. medic veterinar, conf. univ., Institutul Agronomic Cluj-Napoca
Avram NAPEU	Ing. agronom, CCPPFS Cluj-Napoca
Roman MORAR	dr. medic veterinar, şef de lucrări, Institutul Agronomic Cluj-Napoca
Nandor NEMENYI	Economist finanţe-credit, Banca Agricolă Cluj-Napoca
Gheorghe MUREŞAN	Ing. zootehnist, asistent, Institutul Agronomic Cluj-Napoca
Ioan OSIANU	Ing. agronom, Institutul de Cercetare şi Proiectare, colectivul „sistematizare rurală” Cluj-Napoca
Andras MOLNAR	Inginer mecanic agricol, SMA Cluj
Ioan MUREŞAN	Ing. agronom, director ICAPA Cluj-Napoca
Zoltan VARGA	Ing. agronom, ing. şef CAP Feurdeni, judeţul Cluj.

2. Unele noi opinii privind strategia dezvoltării comerţului interior

dr. Virgil ADĂSCĂLIŢEI
Ilie MARMANDIU,
Victor NICOLAE
dr. Ana Lucia RISTEA

Considerăm că prezintă interes adoptarea unor măsuri menite să asigure o mai mare flexibilizare a comerţului şi serviciilor, cum sunt:

1. Implementarea unui cadru de relaţii comerţ-industrie care să ţină seama de pluralismul economic, de cerinţele promovării liberei iniţiative şi a reducerii continue a dezechilibrelor dintre cerere şi ofertă. În acest sens, se pot avea în vedere:

- revederea actualului cadru legislativ privind contractarea fondului de mărfuri, punându-se accent deosebit pe dezvoltarea relaţiilor directe între parteneri, creşterea răspunderii părţilor pentru respectarea obligaţiilor contractuale, simplificarea şi flexibilizarea unor prevederi din contract pentru adaptare la cerinţele variabile ale pieţei;

- obligaţia producătorilor din sistemul public şi eventual cooperatist de a asigura cu prioritate necesarul de fond de mărfuri solicitat de întreprinderile comerciale din sistemul public şi cel cooperatist;
- participarea, în condiţii egale, atât a comerţului cu amănuntul, cât şi a celui cu ridicata la angajarea şi contractarea fondului de mărfuri, în scopul stimulării întreprinderilor cu ridicata pentru desfăşurarea unui comerţ cu cheltuieli cât mai reduse şi cu o ofertă de mărfuri structurată în concordanţă cu cererea populaţiei;
- diferenţierea rabatului comercial în funcţie de cantitatea contractată, condiţiile de livrare, gradul de satisfacere a sortimentului comercial, condiţiile de ambalare, nivelul riscului comercial (inclusiv pentru produsele noi cu un grad ridicat de incertitudine privind acceptabilitatea lor pe piaţă);
- sprijinul statului în formarea şi dezvoltarea ofertei destinate unor categorii speciale de cumpărători (copii, bătrâni etc.), prin reducerea impozitului pe circulaţia mărfurilor;
- organizarea şi îmbunătăţirea cadrului de desfăşurare a târgurilor de mostre destinate contractării fondului de mărfuri pentru piaţa internă, sub aspectul diversităţii lor, a pregătirii din timp a colecţiilor supuse contractării şi în mod deosebit al produselor noi, al verificării operative a gradului de acceptare a produselor (sondaje de opinie, testări etc.);
- adoptarea unui sistem de preţuri care să reflecte costurile reale de producţie, cu stimularea iniţiativei creatoare, de modernizare şi ridicare a calităţii produselor, cu creşterea interesului pentru dezvoltarea producţiei de masă, realizată în condiţii de eficienţă economică şi socială sporită. Drept urmare, regimul de stabilire a preţurilor trebuie să fie diferenţiat în funcţie de importanţa şi aria de difuzare a bunurilor de consum, menţinându-se preţuri de stat unice pentru produsele de bază cu implicaţii majore în menţinerea nivelului de trai.

2. Creşterea autonomiei şi operativităţii întreprinderilor comerciale în gestionarea eficientă a stocurilor, strâns corelat cu orientarea cererii populaţiei, prin:

- descentralizarea competenţei privind momentul şi proporţia reducerilor de preţ cu amănuntul la produsele ieşite din sezon, precum şi la cele greu vandabile;
- organizarea periodică a unor târguri de recartare la nivel naţional sau zonal.

3. Promovarea întreprinderilor mici şi mijlocii şi a unor forme de concesionare a unor raioane sau unităţi comerciale ca modalităţi de creştere a liberei iniţiative, de adaptare flexibilă şi operativă la modificările cererii, creşterii eficienţei unităţilor comerciale. În aceste condiţii se poate avea în vedere:

- realizarea de întreprinderi comerciale mici şi mijlocii cu un grad ridicat de specializare, prin a căror reţea să se asigure o îmbunătăţire substanţială a

nivelului de servire a populației, concomitent cu o mai bună organizare a activității de conducere şi îndrumare a magazinelor din subordine (de exemplu, întreprinderi comerciale specializate pentru produse electronice, electrotehnice; încălțăminte, confecții, preparate culinare destinate consumului pe loc şi cu servire rapidă etc.);

- concesionarea de unități şi raioane din marile magazine către unii producători care, prin diversificarea ofertei de mărfuri şi creşterea ritmicității aprovizionării, contribuie la sporirea rentabilității acestor puncte de vânzare şi asigurarea unui nivel de servire adecvat cerințelor populației;
- atribuirea unor unități comerciale cu un nivel redus de rentabilitate sau care funcționează cu pierderi persoanelor fizice (individual sau în grup), pentru revitalizarea activității acestora şi creşterea aportului lor la servirea populației.

4. Dezvoltarea şi adâncirea cooperării internaționale cu țările europene şi alte țări cu structuri de comerț moderne, prin:

- intensificarea schimburilor de mărfuri intermagazine;
- asigurarea funcționării prin reciprocitate a unor unități comerciale cu specific național, respectiv cu specific românesc, amplasate în alte țări şi cu specificul fiecăreia din țările respective, amplasate în țara noastră;
- importul unor tehnologii comerciale de vârf pentru modernizarea, raționalizarea şi eficientizarea activității de comerț;
- achiziționarea de licențe privind organizarea unor rețele de unități comerciale de marcă, consacrate pe piața mondială (exemplu: „McDonald” etc.);
- asigurarea unor importuri de servicii pentru pregătirea cadrelor, management, consultanță etc.

5. Crearea unui cadru flexibil de asigurare a unităților comerciale cu forță de muncă, în raport de variația intensității activității, de nevoile şi exigențele sporite ale consumatorilor, de necesitatea îmbunătățirii condițiilor de muncă ale lucrătorilor comerciali şi cu respectarea cerințelor de rentabilitate. În acest context, se pot avea în vedere astfel de măsuri:

- promovarea într-o zonă tot mai mare a sistemului de salarizare pe bază de cotă procentuală (remiză), calculată independent de formația efectivă de lucru;
- lărgirea competenței şefilor de unități comerciale în stabilirea mărimii formației de lucru, în raport de variațiile intensității activității (în cursul zilei, al săptămânii şi al sezoanelor);
- legiferarea posibilității de angajare de către şefii de unități a unor lucrători cu program parțial de muncă (normă incompletă), îndeosebi din rândul femeilor, al pensionarilor şi al studenților;
- încadrarea cu merceologi voiajori a întreprinderilor de comerț cu ridicata, în scopul desfăşurării operative a relațiilor dintre comerțul cu ridicata şi cel

cu amănuntul, asigurării aprovizionării unităților de desfacere cu întregul sortiment de mărfuri;

- promovarea emulației creative în rândul personalului din unități operative, prin organizarea unor concursuri vizând soluționarea cât mai eficientă a unor obiective majore în domeniul desfăşurării activității comerciale cu o eficiență economică şi socială ridicată.

6. Pregătirea implementării măsurilor de restructurare a economiei prin organizarea de acțiuni sistematice cu caracter educațional şi informativ, cu precădere a cadrelor de conducere, urmărind crearea climatului pentru receptivitate în adoptarea măsurilor inițiate, dezvoltarea spiritului creator în aplicarea lor, asigurarea unei coparticipări active.

Întrucât măsurile preconizate până în prezent sunt particularizate, în general, în raport cu specificul activității de comerț interior şi servicii, acestea trebuie analizate şi corelate cu strategiile privind dezvoltarea în ansamblu a economiei şi, în mod particular, în ramurile conexe.

3. Probleme fundamentale ale dezvoltării turismului românesc

Ioan ISTRATE

România, deşi dispune de un potențial turistic deosebit de valoros, la nivelul exigențelor piețelor europene şi mondiale, a înregistrat, în ultimii ani, o scădere continuă a numărului de turişti străini (de la 7,1 milioane în 1981, la 2,5 milioane în 1988 şi 1,8 milioane în 1989) şi a încasărilor valutare (de la 350 milioane dolari la 160 milioane dolari, în acelaşi interval). Şi aceasta, în timp ce unele țări cu turism dezvoltat sau cele vecine şi concurente au înregistrat valori cu mult mai mari la aceiaşi indicatori (Spania înregistrează 40-42 milioane turişti străini şi 8-10 miliarde dolari SUA la încasări din turismul internațional, Iugoslavia – 23 milioane şi 1,8-2 miliarde dolari, Grecia – 7,5 milioane şi 1-1,2 miliarde dolari, Bulgaria – 7,2 milioane şi 800 mii-1 miliard dolari).

În repetate rânduri s-a afirmat că România dispune de posibilități mari pentru turism, cu resurse practic nelimitate, iar acest adevăr are şi mai mare greutate când este recunoscut de personalități care l-au evaluat la fața locului: „Cred că România are un potențial nelimitat în ceea ce priveşte industria turismului – spunea Richard B. Lamm, guvernatorul statului Colorado din SUA, care ne-a vizitat țara. Dispuneți de o țară care are atât coasta Mării Negre, cât şi zonele montane şi care sunt la mai puțin de 200 km unele de altele, o țară care are diversitatea montană a Elveției şi a Rivierei franceze în acelaşi spațiu. Din păcate, în anii dictaturii s-au constatat mari decalaje în volumul şi calitatea potențialului turistic, pe de o parte, şi nivelul de exploatare şi dezvoltare a

turismului în ansamblu şi pe forme de turism, pe de altă parte. Ca urmare, criza turismului românesc s-a agravat continuu din cauza mai multor factori: neadaptarea operativă la cerințele şi mutațiile care au avut loc în acest domeniu pe plan mondial, cadrul legislativ restrictiv, promovarea defectuoasă pe piața externă, situația economică şi politică internă etc. Iar aceasta, în condițiile în care turismul, ca activitate lucrativă, poate (fapt dovedit în multe țări) atrage un procentaj ridicat de oameni ai muncii disponibili în alte ramuri şi sectoare ale economiei naționale (contribuie la reducerea şomajului) şi poate avea un aport valutar mult mai mare la produsul național brut (P.N.B.).

Şi tot turismul este acea activitate care, prin specificul său, contribuie la protecția şi conservarea cadrului natural şi a celui umanizat, punând în valoare resurse naturale şi antropice neluate în seamă de alte ramuri economice.

Locul şi rolul turismului în economia națională

Ca industrie a serviciilor, turismul face parte din sectorul terțiar, legat cantitativ şi calitativ de producția ramurilor din sectorul I şi II, ca mare consumator al produselor industriei alimentare, textile, construcțiilor de maşini, agriculturii etc. Ca subsistem, în cadrul sistemului economiei naționale, locul turismului este apreciat prin proporția de investiții destinate industriei turistice în totalul investițiilor; ponderea veniturilor din turism în P.N.B. sau cea a cheltuielilor pentru turism în totalul cheltuielilor pentru consum ale populației; producția industriei turistice în raport cu producția agricolă sau cu cea a ramurilor industriale reprezentative; ponderea veniturilor din turism în valută în totalul exporturilor vizibile şi invizibile; ponderea veniturilor în valută provenite din turism în producția industriei turistice comparativ cu ponderea exporturilor din producția altor ramuri industriale reprezentative etc.

În ceea ce priveşte rolul turismului, el poate fi definit prin măsura în care ameliorează sau agravează soldul balanței de plăți, exportul intern de mărfuri, multiplicator economico-social.

Ca sistem, rolul şi locul turismului se defineşte prin activitățile componente – cazare, alimentație publică, transport, agrement etc. –, considerate ca subsisteme, cu strânse interrelații în cadrul sistemului şi cu determinări sau influențe în alte sisteme. Prin faptul că acționează în direcția introducerii în circuitul economic intern şi internațional, a condițiilor naturale, a patrimoniului cultural-istoric, a realizărilor economice, turismul contribuie direct şi indirect (stimulează dezvoltarea transporturilor, a circulației mărfurilor etc., creează noi locuri de muncă) la ridicarea economică a unor localități sau zone.

Analiza–diagnostic a turismului românesc

Scopul analizei-diagnostic – oglindă fidelă a întregii activități – este de a depista punctele forte şi pe cele slabe, de a propune remedii pentru înlăturarea aspectelor negative şi amplificarea celor pozitive, în vederea îmbunătățirii turismului românesc.

Trebuie subliniat faptul că o analiză amplă, care să cuprindă întreaga activitate turistică din România nu se poate realiza într-un spațiu atât de restrâns. De aceea, ne vom opri la câteva elemente definitorii.

Analiza de ansamblu prin câțiva indicatori sintetici (număr turişti străini şi români; încasări în valută şi în lei; desfaceri de mărfuri cu amănuntul etc.) a evidențiat faptul că în deceniul trecut turismul românesc a degenerat an de an, reculul înregistrat transformându-se într-un fenomen de criză. Fără a prezenta aceşti indicatori *În extenso*, să amintim doar că, în ceea ce priveşte numărul turiştilor străini, indicatorul se referă la persoane înregistrate la frontieră, care fie că reprezintă micul trafic de frontieră, fie tranzitul turistic; raportul dintre acest indicator şi cel privind turiştii străini în unități de cazare (mult mai semnificativ) este de 4:1. De asemenea, încasările din turismul internațional reprezentau, în proporție de 40-50%, sume provenite din vânzarea de mărfuri pe valută prin magazinele „Comturist" (90% dintre cumpărători fiind deținători români de valută sau studenți străini). În aceste condiții, încasarea medie pe turist sau pe zi turist era de trei ori mai scăzută față de cea realizată de țări cu turism dezvoltat sau chiar de țări vecine.

Fenomene negative au fost înregistrate şi pe forme de turism. Astfel, deşi potențialul turistic montan se desfăşoară pe 1/3 din suprafața țării, are o pondere redusă în turismul românesc (deține numai 7,2% din capacitatea totală de cazare, 10% din circulația turistică), mare parte a activității (circa 70%) concentrându-se în arealul Sinaia-Predeal-Poiana Braşov; resursele balneare, de mare bogăție şi varietate, se regăsesc cu o pondere mult mai mică, în comparație cu potențialul şi rolul tratamentului balnear în creşterea calității vieții, în activitatea de turism (19,8% din spațiile de cazare, 13% din numărul total de turişti şi 28% din totalul nopților de cazare); în schimb, litoralul, caracterizat printr-o puternică sezonalitate, concentrează 45% din capacitatea de cazare a țării, numai 13% din numărul de turişti şi 28% din totalul nopților de cazare.

O nouă concepție de organizare şi funcțională a turismului

În dezvoltarea viitoare a turismului va trebui să se țină seama de o serie de factori endogeni (economici, demografici, psihosociali, promoționali etc.) şi exogeni (conjunctura economică mondială, conjunctura pieței turistice mon-

diale, cooperarea în turism), în măsura în care aceştia devin factori stimulatori sau restrictivi ai activității turistice.

În cadrul sistemului economiei naționale evoluția economiei româneşti spre o economie de piață presupune o nouă legislație, organizare şi conducere eficiente, un evantai larg de pârghii economice, tarife şi prețuri elastice, eficiență economică ridicată, efecte sociale oglindite în creşterea calității vieții.

În cadrul subsistemului turism, pe lângă aspectele generale amintite, concepția de organizare şi funcționare are în vedere: valorificarea superioară a potențialului turistic; modernizarea şi dezvoltarea bazei tehnico-materiale existente; descentralizarea şi acordarea autonomiei şi liberei inițiative unităților componente (subsisteme în sistemul turismului); diversificarea formelor de proprietate; o politică comercială elastică şi realistă; noi orientări în utilizarea forței de muncă (atestare şi reatestare, recrutare, formare şi perfecționare, cointeresare şi stimulare); un larg câmp de acțiune deschis cooperării internaționale (investiții şi construcții, modernizări, exploatarea şi comercializarea bazei materiale, programe comune, cooperare pe terțe piețe, studii şi cercetări); dezvoltarea largă a micii industrii, artizanatului şi serviciilor turistice diverse prin inițiative particulare şi de grup; stabilirea unor indicatori turistici ai calității vieții (cuantificabili şi necuantificabili).

Implementarea noii concepții presupune o serie de măsuri, eşalonate în măsuri imediate (1990), măsuri ale perioadei de tranziție (1991-1995) şi măsuri de perspectivă (1996-2000). În cele de mai jos prezentăm, succint, câteva posibilități de ridicare a nivelului activității turistice din țara noastră, la dimensiunile şi valoarea potențialului turistic românesc.

Măsurile imediate pot fi structurate pe mai multe capitole:

a) măsuri cu caracter general: abrogarea tuturor actelor legislative care au frânat dezvoltarea turismului; elaborarea unei legi a turismului şi/sau a unor acte normative în vederea stimulării circulației turistice interne şi internaționale; afilierea la organismele şi organizațiile internaționale specializate; stabilirea unei metodologii unitare de înregistrare şi raportare a datelor statistice, în conformitate cu orientările Organizației Mondiale a Turismului;

b) măsuri organizatorice: găsirea unor forme viabile pentru încurajarea inițiativei unor persoane şi firme străine care şi-au manifestat intenția de a colabora cu noi pe plan turistic; descentralizarea prin sporirea competențelor subsistemelor (ONT, OJT, IBC, UJCC etc.); încredințarea unui număr de unități turistice (cabane, campinguri, vile, bufete, restaurante etc.) unor mandatari (persoane, familii, grupuri) în vederea rentabilizării acestora; încurajarea deschiderii sau cumpărării de către particulari a unor unități turistice (unități de alimentație publică, hanuri, pensiuni etc. încurajarea inițiativei particulare sau de grup în toate domeniile activității turistice ş.a.

c) în domeniul bazei materiale: dezvoltarea şi modernizarea căilor şi mijloacelor de transport, în general, şi turistic, în special; modernizarea şi dezvoltarea bazei materiale de cazare, tratament, agrement etc.; omologarea

unor locuinţe particulare pentru cazarea turiştilor străini; valorificarea unor clădiri prin amenajarea lor ca unităţi turistice; afilierea unor hoteluri la lanţurile hoteliere internaţionale; crearea unor lanţuri turistice interne ş.a.;

d) dezvoltarea ofertei specifice: amplificarea turismului pentru tineret; elaborarea unui set de programe şi acţiuni atractive pentru turiştii români şi străini; diversificarea excursiilor; renaşterea satului românesc prin declararea de noi sate turistice şi cazarea turiştilor în casele ţăranilor; organizarea unor partide de vânătoare; programe şi cursuri de echitaţie, reînfiinţarea barurilor de noapte şi a cazinourilor; relansarea satelor de vacanţă; programe specifice diferitelor categorii de turişti români şi străini;

e) preîntâmpinarea unor fenomene negative: evidenţierea zonelor, localităţilor şi punctelor turistice afectate de poluarea mediului; dispersia turiştilor în teritoriu; asigurarea capacităţii optime de primire; corelarea capacităţii staţiunilor cu volumul şi calitatea resurselor turistice; atenuarea proporţiei şomajului prin asimilarea forţei de muncă disponibile în diverse servicii turistice; asigurarea desfăşurării în cele mai bune condiţii a turismului de week-end;

f) promovarea şi publicitatea: elaborarea unui set de facilităţi în vederea promovării turismului intern şi internaţional, dar mai ales a turismului pentru tineret; amplificarea acţiunilor promoţionale pe plan intern şi internaţional; creşterea numărului birourilor şi al personalului acestora în străinătate şi lărgirea competenţelor; actualizarea şi sporirea conţinutului ştiinţific al mesajelor publicitare; deschiderea de noi puncte de frontieră (Turnu-Măgurele, Zimnicea, Ştefăneşti-Costeşti, Porţile de Fier II etc.).

Pentru perioada de tranziţei, care poate dura până 1995, dar se poate încheia şi în 1992-1993, măsurile au în vedere rezolvarea următoarelor probleme: organizarea şi dezvoltarea unitară a turismului în ţara noastră, care să permită realizarea obiectivului strategic propus, respectiv transformarea României dintr-o ţară cu potenţial turistic bogat şi variat într-o ţară cu turism dezvoltat, modern şi competitiv; stabilirea unor structuri organizatorice şi funcţionale optime; statuarea unor corelaţii juste între resursele turistice (volum şi calitate) ale unui teritoriu (staţiune) şi capacitatea de primire; modernizarea şi dezvoltarea în continuare a bazei materiale; asigurarea satisfacerii cererii interne pentru turism în condiţiile amplificării turismului internaţional în România; realizarea unui sistem informaţional operaţional şi funcţional; extinderea şi perfecţionarea colaborării şi cooperării cu partenerii străini ş.a.

În perspectivă, pentru a atinge nivelul standardelor internaţionale şi a deveni o importantă ramură a economiei naţionale sunt necesare următoarele: fundamentarea ştiinţifică a întregii activităţi de turism din România; perfecţionarea mecanismului de funcţionare a structurilor socioeconomice din turism; dezvoltarea intensivă şi extensivă a formelor de turism noi şi tradiţionale, în concordanţă cu resursele existente şi cerinţele ecologice; modernizarea, dezvoltarea şi diversificarea bazei materiale turistice şi alinierea acesteia la standardele internaţionale; introducerea progresului tehnico-ştiinţific în toate

sectoarele activității de turism (organizare, conducere, sistem informațional, prestări servicii, bază materială, transporturi).

Toate măsurile preconizate vor avea ca efecte: creşterea volumului de încasări, îndeosebi a aportului valutar, al turismului românesc şi a aportului său în P.N.B., la nivelul țărilor cu turism dezvoltat; sporirea rolului turismului în ridicarea calității vieții prin satisfacerea optimă a necesităților de odihnă, recreere, sănătate, cultură, educație a populației țării; creşterea calității mediului prin protecție şi conservare, prin punerea în valoare a resurselor turistice.

III. FORȚA DE MUNCĂ ŞI REPARTIȚIA VENITURILOR

1. Unele probleme ale relației dintre ocuparea forței de muncă şi evoluția nivelului prețurilor în perioada de tranziție

Florin PAVELESCU

Un aspect important al creşterii economice, cu largi implicații asupra stabilității vieții sociale îl constituie asigurarea unui nivel înalt al ocupării forței de muncă, în condițiile păstrării echilibrului economic general.

Aşa cum arată experiențele practice ale diferitelor țări, asigurarea peste o anumită limită (ocuparea de echilibru) a unui nivel al ocupării forței de muncă are drept efect o creştere a indicelui prețurilor (teoretizată sub forma curbelor Philips). Este de remarcat că sporirea prețurilor (ca o expresie mai mult sau mai puțin indirectă a dezechilibrelor din economie) se manifestă în orice proces de creştere economică (Fr. Perroux). În acest context se poate arăta că fiecare economie națională are un anumit interval al ratelor de creştere a prețurilor care aparent îi permite funcționarea normală. Dar, chiar dacă aparent nu duce la dezechilibre majore, inflația se constituie ca un factor de frânare a creşterii economice, fapt ilustrat prin aceea că țările cu cele mai bune performanțe în domeniul economic prezintă, de obicei, şi rate ale inflației mai scăzute. Cauzele inflației sunt multiple şi dintre acestea menționăm: a) excesul de cere-re, datorat incapacității sistemului productiv de a-şi adapta oferta la cerințele pieței; b) mărirea costurilor de producție; c) modul defectuos de funcționare a sistemului de credit; d) influența nefavorabilă a comerțului exterior etc.

Primele două sunt mai direct legate de nivelul de ocupare a forței de muncă, ca şi de tipurile de sisteme de salarizare practicate.

În țara noastră, asigurarea echilibrului dintre ocuparea cât mai înaltă a forței de muncă şi menținerea unei evoluții acceptabile a nivelului prețurilor, în perioada de tranziție, are o deosebită importanță, de rezolvarea acestei probleme depinzând în bună măsură succesul programului de restructurare şi reformă economică.

În realizarea acestui obiectiv este necesar să se pornească de la realitățile cu care se confruntă actualmente economia românească, respectiv modalitățile de realizare a ocupării forței de muncă, pe de o parte şi mecanismele de formare a prețurilor şi salariilor, pe de altă parte.

Cât priveşte ocuparea forței de muncă, se poate arăta că în condițiile în care nu s-a reuşit să se asigure ocuparea deplină, forța de muncă nu este repartizată în concordanță cu cerințele dezvoltării pe criterii de eficiență şi competitivitate ale diferitelor ramuri. Excedentul din unele ramuri coexistă cu deficitul din altele. Cauzele acestui fenomen sunt multiple, dar cele mai

importante sunt cele legate de sistemul de pregătire şi formare a forţei de muncă, precum şi de modul în care este conceput actualmente sistemul de salarizare. Faptul că prin sistemul de salarizare, ca şi prin formele de cointeresare materială adiacente, nu s-a reuşit o diferenţiere a câştigurilor în raport cu greutatea muncii depuse şi cu condiţiile de muncă, a dus la apariţia unor distorsiuni în ceea ce priveşte repartizarea forţei de muncă pe diferite sectoare de activitate. Aceasta are drept consecinţă nu numai pierderi potenţiale de producţie şi de eficienţă, dar şi exercitarea unor puternice presiuni asupra fondului de salarii disponibil la un moment dat în economia naţională şi implicit asupra sporirii generale a indicelui preţurilor.

Astfel, excedentul de forţă de muncă, mai ales din unele ramuri ale industriei prelucrătoare, are drept rezultat un nivel ridicat al costului salarial, ceea ce pe termen lung duce la scăderea productivităţii muncii, a eficienţei economice în general, şi în final la limitarea posibilităţii de lărgire a producţiei, atât în ramura respectivă, cât şi în ramurile conexe şi implicit blochează crearea de noi locuri de muncă.

Referitor la deficitul de forţă de muncă, se poate arăta că acesta se localizează mai ales în sectorul primar şi în ramurile cu condiţii grele de muncă. Pentru combaterea deficitului de forţă de muncă se încearcă, mai ales în industrie, practicarea unor salarii mai ridicate cu ajutorul unor pârghii şi instrumente atât la nivel macroeconomic, cât şi la nivel microeconomic. Astfel, pe lângă ecartul stbilit prin lege între salariile tarifare, în întreprinderi există şi o diferenţiere a nivelului de îndeplinire a normelor, în sensul că în sectoarele cu condiţii de muncă mai grele, depăşirile de norme sunt mai mari decât în celelalte secţii, aceasta reflectând o serie de neajunsuri în ceea ce priveşte asigurarea unor raporturi corespunzătoare între diferenţierea salariilor şi diferenţierea complexităţii muncii şi condiţiilor de muncă efective.

Se poate spune că există o anumită relaţie de substituţie între precaritatea condiţiilor de muncă şi nivelul salariului, relaţie care se dovedeşte a fi eficientă din punct de vedere economic numai pe anumite intervale de variaţie a mărimii salariului, deoarece momentul atingerii pragului unui anumit venit, are loc o modificare a sistemului de nevoi ale individului (scara lui Maslow, ceea ce face ca motivaţia de a munci în acelaşi domeniu de activitate să scadă sau chiar să dispară).

În acest domeniu, al sectoarelor deficitare de forţă de muncă, se cere adoptată o strategie nuanţată, deoarece lipsa acesteia ar putea duce în viitor la accentuarea unor dezechilibre. Astfel, dacă avem în vedere că forţa de muncă din sectoarele deficitare este mai vârstnică, datorită actualelor reglementări privind ieşirea la pensie în anul 1990, ieşirile din activitate s-ar putea să aibă o intensitate mai mare decât în alte sectoare, ceea ce va agrava deficitul. Din această cauză, o atenţie deosebită este necesar să se acorde îmbunătăţirii condiţiilor de muncă. Desigur că îmbunătăţirea condiţiilor de muncă implică o sporire a cheltuielilor pentru producerea unor mijloace de muncă perfecţionate.

Dar în acelaşi timp, prin aceasta s-ar atenua presiunile asupra costurilor salariale, şi totodată s-ar crea noi locuri de muncă în ramurile care produc mijloacele de muncă şi echipamente de protecție.

Îmbunătățirea condițiilor de muncă se constituie alături de salariul mai mare ca una dintre sursele principale de atragere a contingentelor de forță de muncă tânără în aceste sectoare, caracterizate, nu numai la noi în țară, prin dezechilibre în legătură cu asigurarea necesarului de lucrători.

Apelarea numai la sporiri de salarii pentru a se combate o serie de probleme legate de condițiile de muncă sau de organizarea muncii duce la accentuarea unor dezechilibre din economie. Sporirea costurilor salariale duce la exercitarea unor presiuni inflaționiste pe mai multe canale şi anume:

a) mărirea costurilor salariale are drept rezultat o tendință de sporire a prețurilor produselor, creând prin efectul propagat dezechilibre suplimentare în economie. Se poate arăta că creşterile de salarii au efecte diferite asupra nivelului general al prețurilor, în funcție de raportul în care se află cheltuielile de muncă vie şi materializată, dar şi de locul ramurii respective în cadrul economiei naționale. De obicei, sporirea salariilor în sectoarele primare şi cel al bunurilor de consum, are incidențe mai puternice asupra sporirii nivelului prețurilor, autoîntreținând procesul inflaționist;

b) în condițiile unei penurii accentuate de bunuri de consum, masa monetară excedentară tinde să aibă circuite paralele, să se imobilizeze şi indirect duce la o sporire a nivelului general al prețurilor la produsele care se vând în afara comerțului de stat.

În cadrul perioadei de tranziție, în politica salarială este necesar să se țină cont de caracteristicile situației anterioare aplicării măsurilor de reformă economică.

Este vorba în primul rând de dezechilibrele între ramurile economice, de inerția diferită a dezvoltării ramurilor producătoare de mijloace de producție, comparativ cu cea a bunurilor de consum. Faptul că o perioadă îndelungată a fost stimulată şi prin sistemul de salarizare, dezvoltarea prioritară a mijloacelor de producție a creat o situație deosebit de complexă pe planul echilibrului dintre masa monetară rezultată din plata salariilor şi oferta de bunuri de consum. Pe de o parte, s-au accentuat presiunile inflaționiste datorită ritmului mai rapid de dezvoltare a producției bunurilor de investiții şi a menținerii, şi chiar a sporirii ecartului dintre salariile practicate în acest sector în raport cu sectorul producător de bunuri de consum. Pe de altă parte, menținerea unor salarii relativ scăzute în sectoarele producătoare de bunuri de consum (mai ales în agricultură), cu scopul de a se crea impresia unei stabilități economice, a dus la situația de „inflație reprimată”, artificial întreținută. Aceasta a avut drept rezultat atât o scădere a calității produselor, datorită necesității de a se încadra în normativele de cheltuieli de muncă vie relativ mici, ca şi descreşterii atracției pentru forța de muncă de a lucra în aceste sectoare. La urmările acestei situații, mai trebuie să fie adăugată şi existența unei piețe paralele pentru

bunurile de consum, tocmai ca o expresie a insuficienței de adaptare a ofertei la evoluția cererii.

Aplicarea programului de restructurare economică presupune, între altele, adoptarea unor măsuri de corectare şi eliminare a unor constrângeri care au grevat dezvoltarea cantitativă şi calitativă a producției şi a nivelului de trai. Dar aceasta implică o alimentare a presiunilor inflaționiste, ca urmare a tendinței de a remunera factorii de producție (deci şi forța de muncă) la valoarea lor de pe piața imediată de instrumente administrative (va exista o tendință de sporire mai rapidă a salariilor unor categorii de lucrători cu condiții grele de lucru, datorită rarității acestei categorii de forță de muncă, paralel cu o tendință de apropiere la nivelul cel mai înalt între salariile din diferite ramuri, dar care au condiții şi conținut al muncii asemănător). O altă cauză potențială a sporirii inflației poate fi constituită de însăşi trecerea bruscă de la mecanismul bazat pe conducerea centralizată la economia de piață.

Faptul că în cadrul unei economii conduse centralizat întreprinderile nu se confruntă direct cu cererea, iar fondurile de producție sunt obținute de întreprinderi într-o legătură relativ slabă cu rezultatele efective ale activității desfăşurate, va avea drept efect, în momentul trecerii la confruntarea cu piața, o încercare a unor întreprinderi de a-şi menține privilegiile câştigate anterior, ceea ce va duce la o escaladare a prețurilor.

O creştere rapidă a prețurilor nu este dezirabilă, deoarece ar putea provoca sensibile dificultăți în aplicarea programului de restructurare. Dificultățile provin din aceea că, dacă rata inflației este relativ ridicată, se stimulează sporirea imediată a consumului de bunuri şi servicii, ceea ce în condițiile unei penurii destul de accentuate ar avea efecte destabilizatoare. De asemenea, datorită creşterii prețurilor şi costurilor salariale, dispar o serie de stimulente pentru sporirea în termeni reali a productivității muncii şi în general a utilizării cât mai eficiente, pe termen lung, a factorilor de producție. Totodată se adâncesc distorsiunile din ramurile şi subramurile economiei naționale.

Conştientizarea la nivelul indivizilor a stării inflaționiste are drept rezultat exprimarea unor revendicări salariale tot mai mari. În acest caz, se amnifestă aşa-numita”inflație de cerere”, perioadă în care se constată o creştere a salariului real (Malinvand).

Combaterea inflației şi nu doar „reprimarea” ei, aşa cum s-a încercat prin acordul global, implică, pe lângă o politică adecvată, şi obținerea sprijinului opiniei publice. În acest sens, se poate arăta că, prin remodelarea modului de a gândi al opiniei publice, în țările dezvoltate s-au putut aplica, în anii ’80, politici antiinflaționiste, de neconceput ca fiind acceptabile în anii ’70.

Din această cauză, este necesar să existe o corelație între politica de ocupare a forței de muncă şi politica salarială. Pentru crearea de noi locuri de muncă este recomandabil să se treacă la determinarea mărimii cererii efective de forță de muncă din diferite ramuri, acordându-se o atenție mai mare acelor sectoare şi activități care au legături mai puternice cu sporirea nivelului de trai

şi a calităţii vieţii. Astfel se pot crea locuri de muncă suplimentare şi se pot cheltui o parte din sumele rezultate din majorările de venituri. Desigur, că pentru satisfacerea unor cerinţe de bunuri de consum şi servicii, întreprinderile create de libera iniţiativă apar ca fiind mai eficiente. De asemenea, prezintă avantajul creării unor locuri de muncă într-un timp scurt. Impedimentul unor asemenea întreprinderi îl constituie faptul că, aşa cum arată experienţa unor ţări vecine, acestea au avut drept rezultat o escaladare a creşterii preţurilor.

Evoluţia spre forme ale economiei de piaţă va avea drept rezultat o redistribuire a veniturilor, ca şi o reorientare a intereselor agenţilor economici.

Trecerea la economia de piaţă va avea implicaţii profunde asupra interdependenţelor dintre piaţa muncii, piaţa bunurilor şi serviciilor şi piaţa monetară. Astfel, se va produce o resegmentare a pieţei muncii, determinată de noile raporturi între cerere şi ofertă, de legislaţia muncii, precum şi de modul de a acţiona al sindicatelor. Piaţa bunurilor şi serviciilor se va diversifica, dar aici problema principală va fi cum se vor forma preţurile. Referitor la piaţa monetară se pune problema asigurării unei funcţionări fără mari distorsiuni, în condiţiile în care masa monetară va spori, datorită presiunilor pentru sporirea salariilor, a extinderii relaţiilor marfă-bani, şi a posibilităţii existenţei sub formă de hârtie-monedă a unei părţi din profiturile întreprinderilor create de libera iniţiativă. Din această cauză, pentru a nu se crea presiuni inflaţioniste suplimentare, va fi necesar să se acţioneze pentru crearea acelor instrumente de atragere rapidă a acestor disponibilităţi astfel ca acestea să poată fi folosite în procesul de reconstrucţie economică (determinarea unei rate optime a dobânzii, sau eventual emiterea unor hârtii de valoare).

Totodată, se cere să se asigure o anumită corelare între salariile din sectorul de stat şi cel particular, astfel încât să nu apară dezechilibre în asigurarea cu lucrători a diferitelor activităţi. Prin mecanismul care se va crea, este necesar să se asigure o repartizare a forţei de muncă, astfel încât să se permită funcţionarea eficientă a economiei naţionale în ansamblul său. Tendinţa de terţializare a structurilor ocupaţionale nu trebuie exagerată, deoarece o pondere excesivă a serviciilor într-o economie naţională face ca aceasta să devină cu timpul o economie vulnerabilă.

Fără îndoială că una dintre modalităţile de sporire a locurilor de muncă este stimularea cererii. Dar în actualele condiţii, caracterizate de restricţii însemnate în ceea ce priveşte resursele materiale şi financiare, precum şi de presiunile inflaţioniste, o politică economică de nuanţă keynesistă se dovedeşte insuficientă. Pentru a se obţine succese palpabile, în orientarea activităţii economice, după ce aceasta îşi va fi regăsit ritmul normal de desfăşurare, un accent este necesar să fie pus pe depistarea elementelor care să ducă la transformări calitative ale ofertei, la fabricarea de noi produse cu parametri superiori, ceea ce va determina lărgirea posibilităţii de creare de noi locuri de muncă în viitor.

Una dintre condițiile necesare atingerii obiectivelor arătate anterior este descentralizarea activității întreprinderilor. Acest proces de descentralizare nu trebuie să fie grăbit artificial, deoarece trebuie precedat de o întărire a întreprinderilor din punct de vedere organizatoric, de o implementare a unor metode şi tehnici de conducere, astfel încât să se poată răspunde adecvat cerințelor pe care contactul nemijlocit cu piața le impune. Din această cauză, o atenție deosebită este necesar să se acorde pregătirii lucrătorilor, astfel încât aceştia să-şi însuşească rapid noile metode de muncă. Pentru ca acest proces să se desfăşoare cu eficiență sporită, o importanță deosebită o are delimitarea clară a competențelor care revin întreprinderilor, precum şi modul de finanțare a cheltuielilor necesare.

Desigur că transferul competențelor de la organele centrale către întreprinderile de stat se va face gradat. În legătură cu salarizarea, opinăm că transferul acestor competențe ar trebuie să fie făcut în ultimele etape ale descentralizării, în condițiile existenței unor întreprinderi relativ bine organizate şi ale ameliorării substanțiale a raportului cerere-ofertă la produsele fabricate. Grăbirea transmiterii de competențe în domeniul salarizării către întreprinderi ar duce în primul moment la sporuri de venituri care să nu fie în strânsă legătură cu munca depusă.

În prima etapă nu ar fi recomandabil să se renunțe la formele de salarizare pe bază de randament, desigur în condițiile unor programe de producție bine fundamentate. În acest caz, problema care va trebui rezolvată va fi cea a găsirii criteriilor în funcție de care să se formeze fondul de salarii admisibil. În acelaşi timp, va fi necesar să se creeze un mecanism de slarizare care să stimuleze în mod real economisirea relativă a muncii vii, în strânsă legătură cu posibilitățile din întreprinderi, dar care să aibă un caracter progresiv. Actualmente, în condițiile acordului global, evoluția în timp a raportului dintre producție şi fondul de salarii este mai mult rezultatul modificării structurii producției şi al gradului de cooperare între întreprinderi şi mai puțin al modificărilor operate în organizarea muncii.

În perspectivă, pe măsură ce întreprinderile se vor consolida, se va putea trece la o descentralizare şi a activității de salarizare, atât în ceea ce priveşte competențele, cât şi referitor la evantaiul formelor utilizate.

2. Veniturile populației

Maria MOLNAR

1. Experiența istorică a dovedit că, reprezentând premisa fundamentală a funcționării eficiente şi a dezvoltării economiei, mecanismul de piață duce în ultimă instanță, la creşterea bunăstării societății, a veniturilor şi consumului

populației; el este singurul mecanism capabil să asigure condițiile materiale, resursele necesare creşterii nivelului general de trai.

2. Trecerea la economia de piață implică, totodată, modificări importante, de esență, în repartiția veniturilor. Ele constau în principal în amplificarea diferențierii veniturilor şi creşterea volumului şi rolului veniturilor din proprietate. Este important de subliniat faptul că acestea reprezintă fenomene pentru acceptarea cărora marea masă a populației nu este încă pregătită, astfel încât apariția şi accelerarea lor poate determina tensiuni sociale.

De asemenea, fenomene caracteristice economiei de piață, cum sunt şomajul şi inflația (iminente şi perioadei de trecere la acest tip de economie, chiar la dimensiuni mai ample), determină în evoluția veniturilor populației tendințe care afectează realizarea obiectivelor social umane ale noii orânduiri – creşterea nivelului de trai şi calității vieții şi înfăptuirea dreptății sociale. Prevenirea amplificării proporțiilor acestor fenomene şi diminuarea efectelor lor sociale şi economice necesită, pe de o parte, prudență în alegerea căilor de trecere la economia de piață, în dozarea acestui proces şi, pe de altă parte, elaborarea şi aplicarea consecventă a unei politici de repartiție adecvate. Aceasta înseamnă o politică fundamentată pe cerințele funcționării eficiente a dezvoltării economice, pe necesitatea realizării funcțiilor repartiției, pe cunoaşterea caracteristicilor şi problemelor actuale ale sistemului repartiției, a factorilor psihosociali şi a comportamentului populației. Politica repartiției veniturilor trebuie gândită ca o componentă-instrument a politicii sociale în condițiile economiei de piață.

3. Eliberată de orientări şi tendințe egalitariste, nivelatoare, politica repartiției trebuie să se întemeieze pe principiul echității sociale. Ea trebuie:

a) să asigure fiecărui membru al societății posibilitatea unui trai corespunzător standardului general atins în fiecare perioadă, peste nivelul minim socialmente acceptat. Aceasta presupune în primul rând, asigurarea unui salariu sau venit minim garantat pentru toate persoanele ocupate – la un nivel care să permită un trai decent, civilizat, corelat în fiecare perioadă cu nivelul general realizat – şi diferențierea veniturilor peste acest nivel. În al doilea rând, este necesar un sistem adecvat de securitate socială, care să asigure persoanelor aflate în incapacitate de muncă din cauze naturale (boală, vârstă) sau sociale (şomaj) alocații sociale într-un cuantum situat peste cel necesar acoperirii minimului de trai. Avem în vedere ca în cazul tuturor alocațiilor de asigurări sociale (pensiile, indemnizațiile de boală, ajutorul de şomaj să se stabilească un minim garantat, precum şi ca alocațiile pentru copii şi indemnizațiile pentru mamele care întrerup activitatea pentru îngrijirea copiilor să asigure minimul de trai al persoanelor cărora le sunt destinate. Se impune, în al treilea rând, dezvoltarea unui sistem adecvat, uman, de asistență socială, precum şi asigurarea serviciilor gratuite de învățământ şi ocrotire a sănătății pentru întreaga populație (acesta nu exclude posibilitatea dezvoltării unor servicii comerciale în aceste domenii, precum şi a găsirii unor soluții mai elastice, stimulative de organizare a activității instituțiilor prestatoare de servicii gratuite);

b) să favorizeze creşterea nivelului de trai al tuturor categoriilor de populaţie pe măsura dezvoltării producţiei sociale, a sporirii rezultatelor acesteia. Avem în vedere aici necesitatea constituirii cadrului necesar asigurării corelaţiei între veniturile din muncă şi rezultatele muncii, stabilirea şi respectarea unui raport optim între pensii şi alte alocaţii sociale şi veniturile din muncă, găsirea unor mecanisme de actualizare a pensiilor vechi, de corelare a acestora cu nivelul general de trai atins în fiecare perioadă;

c) să prevină scăderea pe termen lung şi de proporţii mari a nivelului de trai al oricărei categorii de populaţie. Aceasta este legată de nevoia adoptării unor probleme speciale, complexe, privind populaţia afectată de restructurări în economia naţională, a organizării unor sisteme de asigurări sociale speciale pentru categoriile de populaţie a căror activitate presupune un grad mai mare de risc, precum şi de protejarea întregii populaţii de efectele inflaţiei, ceea ce impune implementarea unor mecanisme de indexare a tuturor veniturilor din urmă şi din fondurile sociale de consum la creşterea costului vieţii.

4. În ceea ce priveşte funcţiile repartiţiei, politica în domeniul veniturilor populaţiei trebuie să aibă în vedere două lucruri importante. În primul rând, faptul că în condiţiile economiei de piaţă se accentuează în mod deosebit funcţia stimulativă a repartiţiei. Aceasta impune ca politica veniturilor să nu limiteze diferenţierea veniturilor din muncă şi din proprietate, instrumentele ei constând într-un sistem de retribuire elastic, menit să asigure înfăptuirea repartiţiei după cantitatea, calitatea şi rezultatele muncii, precum şi un sistem de impozite pe venituri progresiv, dar stimulativ. Este necesar, de asemenea, ca repartiţia din fondurile sociale de consum să nu diminueze funcţia stimulativă a diferenţierii veniturilor din muncă, rolul lor fiind acela de reducere a acelor diferenţe în nivelul de trai al familiilor care sunt determinate de alţi factori decât aportul în producţia socială (prin muncă sau capital), factori de natură demografică, socială etc. În acest sens, se impune, de exemplu, renunţarea la diferenţierea nivelurilor alocaţiilor pentru copii sau la acordarea burselor pentru studenţi în funcţie de veniturile părinţilor, precum şi buna fundamentare în fiecare perioadă a raportului între veniturile dintre muncă şi alocaţiile sociale.

În al doilea rând, în condiţiile economiei de piaţă şi cu deosebire în perioada de trecere la acest tip de economie, creşte şi importanţa realizării celorlalte două funcţii ale repartiţiei – funcţie distributivă, de formare a veniturilor necesare fiecărui membru al societăţii pentru achiziţionarea bunurilor şi serviciilor necesare, satisfacerii nevoilor sale de consum şi funcţia de echilibru. Nevoia unei atitudini active în realizarea primei funcţii derivă din necesitatea soluţionării numeroaselor probleme ale nivelului de trai al populaţiei; în cazul celei de-a doua funcţii, din amploarea măsurilor impuse de ridicarea nivelului de trai în condiţiile trecerii la economia de piaţă şi uriaşele resurse financiare şi materiale solicitate de realizarea acestor măsuri, de dificultăţile mari pe care le întâmpină producţia socială, care afectează în mod direct posibilităţile de obţinere a acestor resurse.

Deosebit de importantă pentru politica veniturilor, pentru regândirea sistemului şi mecanismului repartiției în condițiile actuale este luarea în considerare a necesității realizării simultane, corelate a celor trei funcții ale repartiției. Neglijarea oricăreia dintre ele se soldează cu consecințe nefavorabile asupra eficienței şi echilibrului economiei naționale, asupra nivelului de trai şi calității vieții, putând să conducă la tensiuni cu efecte nedorite pe toate planurile vieții economice şi sociale. Realizarea concomitent a tuturor celor trei funcții, cu accentele impuse de evoluția vieții economico-sociale, presupune aplicarea unui sistem de repartiție complex, dinamic, flexibil, bazat pe utilizarea unei game largi de instrumente şi forme de repartiție, adaptate la cerințele şi condițiile etapei actuale a evoluției economiei şi societății, la particularitățile domeniilor şi categoriilor de populație la care se aplică diferitele sale subsisteme, la transformările mecanismului de funcționare a economiei naționale, asigurarea compatibilității elementelor sale cu celelalte componente ale mecanismului economic.

5. Politica în domeniul veniturilor trebuie să urmărească diminuarea şi lichidarea disproporționalităților şi disfuncționalităților sistemului actual de repartiție a veniturilor:

- gradul înalt de nivelare a veniturilor din muncă, încălcarea flagrantă a principiului repartiției după cantitatea, calitatea şi rezultatele muncii;
- decalajele mari la nivelul veniturilor din muncă şi din fondurile sociale de consum între țărani şi lucrătorii din ramurile neagricole;
- concentrarea şi acumularea unor venituri mari (în principal obținute pe căi nelegale) la dispoziția unor categorii de populație.

6. Una dintre moştenirile cele mai grele ale vechiului regim este nivelul de trai deosebit de scăzut, în toate componentele sale, al majorității populației, cu consecințe grave asupra stării fizice şi psihice a membrilor societății. Aceasta face ca marja de suportabilitate a aşa-numitului ”cost social” al trecerii la economia de piață să fie foarte mică, ceea ce impune o grijă deosebită în selectarea căilor de realizare a acestui proces.

3. Unele probleme ale repartiției şi salarizării

Ovidiu NANEŞ

1. Una dintre problemele care condiționează restructurarea economiei pe baze de eficiență şi rentabilitate o constituie repartiția, privită în sens larg, de partajare a rezultatelor activității economice între toți agenții care concură la aceasta – individ, întreprindere (firmă) şi stat (societate). De modul în care se soluționează această problemă depinde însăşi realizarea obiectivelor transformărilor din economie şi societate, respectiv maximizarea rezultatelor finale,

creşterea eficienței şi rentabilității. Acest lucru este evident dacă avem în vedere că repartiția are ca finalitate satisfacerea întregului sistem de interese generate de variatele nevoi de consum. Or, însăşi natura acestor nevoi într-o economie de piață face ca interesele în ansamblul lor să fie economice. Chiar interesul individual, care are un puternic conținut psihofiziologic, se transformă, devine un interes preponderent economic – satisfacerea nevoilor individuale (personale) este, ca tendință, posibilă, numai în măsura în care se însuşeşte o parte cât mai ridicată a rezultatelor muncii proprii.

În prezent, una dintre direcțiile de perfecționare a repartiției priveşte modul în care se asigură formarea veniturilor populației. Complexitatea problemei derivă din faptul că aceste venituri trebuie să acopere o gamă variată de nevoi, iar între multe dintre acestea este dificil de făcut o separație netă – câte sunt de ordin general şi în ce măsură de ordin individual (de exemplu cele de educație şi sănătate). Totuşi, în prezent, dar şi în perspectivă, forme în care vor fi satisfăcute aceste nevoi implică perfecționarea modului de repartizare a veniturilor în venituri din muncă şi din fondurile sociale de consum.

2. Fondurile sociale de consum sunt în continuare necesare pentru satisfacerea unor nevoi de interes general, prioritare pentru întreaga societate – educație, sănătate, pensii, ajutoare, alocații, cultură, artă, protecția mediului etc. Mărimea acestor fonduri are o limită minimă sub care nu pot fi reduse fără a avea consecințe grave atât pe termen scurt, cât şi pe termen mediu şi lung. Ca urmare, volumul şi evoluția lor se cer foarte bine reglate prin politica bugetară.

Treptat, pe măsura consolidării economice, o parte mai mare a unor astfel de fonduri pot fi descentralizate, lăsate la dispoziția întreprinderilor pentru satisfacerea unor nevoi ale personalului propriu – pregătire, perfecționare şi reciclare profesională, asistență medico-sanitară – precum şi sistemul de asigurări sociale.

Totodată, pe măsura sporirii veniturilor personale, se poate realiza şi trecerea pe principii economice (autofinanțare) a unor activități care vizează satisfacerea unor nevoi personale de sănătate, cultură, artă etc.

Această transferare a „sarcinilor” de satisfacere a unor nevoi de la stat (societate) la întreprinderi şi populație va avea ca efect, după părerea noastră, o sporire considerabilă a funcției principale a repartiției, aceea de cointeresare materială, funcție care se exercită cu precădere la formarea veniturilor din muncă.

3. Veniturile din muncă sunt de două categorii: salariile şi veniturile din gospodăria personală, ale micilor meseriaşi şi ale producătorilor particulari.

3.1. Veniturile din gospodăria personală, ale micilor meseriaşi şi ale producătorilor particulari vor spori ca volum în totalul veniturilor în perioada viitoare. Întrucât în etapa imediat următoare restructurarea economiei, pe de o parte, şi creşterea demografică, pe de altă parte, vor majora resursele dis-

ponibile de forță de muncă, gospodărie personală, atelierele micilor meseriaşi şi întreprinderile particulare mici din toate domeniile de activitate vor fi cele care vin să limiteze o creştere masivă a şomajului. Acest lucru va fi posibil însă numai în măsura în care în acest segment al producției sociale se va aplica o politică flexibilă a veniturilor, asociată celorlalte măsuri de sprijinire a inițiativei particulare – credite cu dobânzi mici, subvenții pentru acoperirea integrală sau parțială a unor cheltuieli (pregătire a forței de muncă, chirii etc.), condiții de aprovizionare tehnico-materială etc.

În acest sens, considerăm că un sistem de impozite şi taxe pe venit care să acționeze diferențiat de la o situație concretă la alta poate asigura cointeresarea necesară dezvoltării şi diversificării activității acestui sector al economiei, concomitent cu evitarea unor fenomene de polarizare socială excesivă.

3.2. În contextul în care principiul repartiției după rezultatele muncii este unanim acceptat de toate țările, iar ponderea salariaților în populația ocupată depăşeşte 75%-80%, salariile constituie practic cea mai mare parte a veniturilor populației.

Politica în domeniul salariilor, indiferent de transformările care se vor produce în economie, va trebui să aibă în atenție în permanență cel puțin trei obiective.

a) O parte echitabilă din venitul național să revină lucrătorilor. Practic, aceasta vizează problema remunerării factorilor, respectiv partajul între muncă şi capital. Pentru menținerea unui caracter stimulativ al acestui moment al repartiției se cere avut în vedere faptul că salariații nu trebuie să suporte consecințele unei proaste administrări şi organizări a activității întreprinderii. Potrivit acestei cerințe, nu se poate impune o reducere a salariilor pentru obținerea unui profit minim.

b) Stabilirea unui evantai al salariilor care să asigure o diferențiere echitabilă a acestora, evitarea nivelării, dar şi a unei prea mari deschideri.

c) Să țină cont de efectele pe care evoluția salariilor le poate avea asupra economiei. Trebuie evitate orice forme de „presiune” asupra salariului care ar duce la o sporire mai rapidă a acestuia decât creşterea volumului de bunuri şi servicii de consum individual pentru a se atenua procesele inflaționiste.

Cerințele obiectivelor menționate se pot satisface în condițiile în care se realizează o anumită departajare în ceea ce priveşte stabilirea politicii în domeniul salariilor între stat şi ceilalți agenți economici. Astfel, după părerea noastră, statul poate să aibă rolul hotărâtor în ceea ce priveşte stabilirea şi adaptarea conform evoluției economiei a sistemului tarifar, în timp ce întreprinderile şi sindicatele pot acționa în ceea ce priveşte formele de salarizare, sistemul de stimulare materială suplimentară, respectiv tot ceea ce ține de individualizarea salariului în raport cu rezultatele efective ale muncii.

3.2.1. **Sistemul tarifar** este necesar să aibă un rol important în realizarea cointeresării materiale. În acest sens, trebuie perfecționat astfel încât să devină cu adevărat o pârghie de reglare a repartiției şi formării veniturilor în concordanță cu criteriile de eficiență şi rentabilitate:

a) fundamentarea corectă a bazei. **Introducerea salariului minim garantat,** a cărui mărime să asigure posibilitatea unui nivel decent al consumului, pe de o parte şi să constituie baza obiectivă de la care se porneşte în diferențierea salariilor, pe de altă parte;

b) asigurarea unității tarifării lucrărilor în toate ramurile economiei naționale. În acest sens este necesară elaborarea unui indicator unic de calificare şi a unei rețele tarifare unice. Criteriile „importanța economică a ramurii" şi „dimensiunea întreprinderii" dispar;

c) diferențierea salariilor tarifare, preponderent în dependență de **complexitatea muncii şi nivelul de calificare a lucrătorilor.** Problema este complexă şi nu lipsită de contradicții. Deoarece progresul tehnic duce la polarizarea profesiilor şi de aici a cerințelor privind pregătirea profesională, evitarea apariției unui deficit de forță de muncă în diferite activități implică luarea în considerare, alături de criteriul menționat şi a altora – lipsa de atracție, perspectivele de promovare profesională etc.;

d) diferențierea salariilor tarifare după condițiile de muncă şi metodele (tehnicile) de realizare a lucrărilor. Importanța acestui criteriu sporeşte în cazul în care diferitele categorii de sporuri pentru condiții deosebite de muncă sunt incluse în salariul tarifar. Dacă, în continuare, se va menține sistemul de sporuri, bazat pe cote procentuale din salariu tarifar sau sume fixe, criteriul condiții de muncă îşi reduce importanța în diferențierea salariilor tarifare, rămânând însă în actualitate cel privitor la metodele (tehnicile) de realizare a lucrărilor;

e) diferențierea salariilor în funcție de criteriul vechime în muncă, în unitate, în profesie. Practica altor țări evidențiază reducerea importanței relative a acestui criteriu în diferențierea salariilor tarifare ale muncitorilor, datorită caracterului său de „frână" în calea mobilității forței de muncă[1]. Cum, în viitorul apropiat, transformările din economie vor intensifica procesele de mobilitate a forței de muncă, apreciem că rolul acestui criteriu – inclusiv cel pe care-l are sporul pentru vechime neîntreruptă în aceeaşi unitate – se va diminua considerabil. Locul său va fi completat, în măsura necesităților, de pârghii aflate la îndemâna întreprinderilor.

Pentru specialiştii cu studii superioare, cadrele de conducere şi funcționarii publici, acest criteriu continuă să aibă o influență ridicată asupra diferențelor de salarii, mai ales în perioada de la angajare la vârsta de 40-45 de ani.

---

[1] Cu excepția Japoniei, unde vârsta şi stagiul neîntrerupt în întreprindere constituie criterii cu pondere ridicată în formarea salariului (peste 50%), în celelalte țări acestea şi-au diminuat importanța sporind, în schimb, rolul unor pârghii utilizate de întreprinderi pentru atragerea şi stabilizarea forței de muncă.

Perfecționarea sistemului tarifar implică luarea în considerare a mai multor cerințe. Astfel, este necesară o anumită lărgire a evantaiului salariilor după criteriile menționate, pentru stimularea interesului lucrătorilor în direcția ridicării calificării. Dar lărgirea evantaiului salariilor se cere făcută cu prudență. Pentru a preveni crearea unor disparități mari, a unor inechități, ea se cere realizată numai în raport de dependență strânsă cu diferențele existente între diferitele munci concrete, dar şi cu cerințele menținerii unor raporturi de salarii care să evite nivelarea, pe de o parte, şi o diferențiere prea mare – care poate deveni la rândul ei nestimulativă – pe de altă parte.

În ceea ce priveşte etapele care se cer parcurse în perfecționarea sistemului tarifar, apreciem următoarele:

a) în etapa de tranzacție este posibilă utilizarea actualelor rețele tarifare pentru muncitori şi a claselor şi gradațiilor pentru celelalte categorii de personal, cu corectarea treptată a acestora, în direcția diminuării numărului de rețele pe de o parte (nu este necesară o dublare a acestora pe acord şi regie de exemplu) şi a majorării diferențelor dintre acestea, pe de altă parte.

Concomitent, este necesară demararea urgentă şi realizarea unor studii care să ducă la fundamentarea unui nou sistem tarifar de salarizare.

b) abia în următorii 5-6 ani, după realizarea bazelor unui indicator tarifar unic, care să stabilească principiile diferențierii salariilor între activități şi profesii, se poate trece la un sistem tarifar nou. Problema este dificil de soluționat, întrucât schimbările rapide din ştiință şi tehnică, din sfera muncii şi a societății implică realizarea unui sistem cu un grad ridicat de flexibilitate.

3.2.2. **Formele de salarizare** constituie elementul cel mai important – cel puțin în etapa actuală – şi care poate fi adaptat rapid la exigențele noi față de sistemul de salarizare. Importanța formelor de salarizare derivă din faptul că ele nu constituie numai modalități practice de calcul al salariului individual, ci sunt veritabile metode, tehnici de fundamentare a dependenței dintre mărimea drepturilor cuvenite şi rezultatele obținute.

Funcția specifică a formelor de salarizare o constituie evidențierea modului de măsurare a muncii pentru plata acestuia, respectiv în ce fel se ia în considerație cantitatea de muncă şi calitatea acesteia – după timpul de muncă sau după produsul muncii (rezultate), pe bază individuală sau colectivă, în ce proporții se modifică salariul – sau o parte a acestuia – în dependență de cantitatea, diferitele însuşiri şi caracteristici sau rezultate ale muncii.

Formele şi metodele de salarizare depind de o multitudine de factori şi condiții: caracterul – conținutul (funcțiile) muncii; caracterul producției; ritmul şi nivelul de dezvoltare a producției; capacitatea pieței de desfacere; structura profesională pe sexe şi vârste a forței de muncă etc.

În prezent, unul dintre cei mai importanți factori – condiție a formelor de salarizare – devine ritmul şi aria de propagare a progresului tehnic şi organizațional.

Factorii şi condițiile menționate fac practic imposibilă folosirea unei singure forme de salarizare. Diversitatea situațiilor concrete din activitatea economică şi social-culturală implică şi o diversitate de forme de salarizare. Tocmai acest lucru – faptul că lumea muncii şi a profesiilor este foarte diversă – a constituit una dintre cauzele diluării şi lipsei de eficiență a acordului global – formă unică pe economie – chiar dacă teoretic această formă are valențe stimulative.

Problema alegerii celei mai bune forme de salarizare este complexă. Experiența istorică în domeniul salarizării a demonstrat că sporirea cointeresării personalului este mai dependentă de modul în care se repartizează față de cât se repartizează, respectiv de modul în care se individualizează salariul decât de mărimea acestuia. În consecință, formele de salarizare au devenit tot mai mult un instrument de cointeresare la îndemâna firmei, capabilă să cunoască mai bine condițiile concrete ale muncii şi rezultatele şi, în consecință, sunt în mai mică măsură obiectul intervenției statului.

În condițiile creşterii competențelor unităților economice, una dintre acestea va putea viza şi alegerea formelor de retribuire adecvate condițiilor proprii în care-şi desfăşoară activitatea.

Dar, pentru ca forma de salarizare să susțină desfăşurarea în condiții de eficiență a activității economice, este necesară informarea competentă a întreprinderilor cu privire la tendințele actuale în domeniul formelor de salarizare, al condițiilor minim necesare pentru aplicarea unei sau alteia dintre acestea. Acest lucru este cu atât mai necesar, cu cât formele tradiționale utilizate în țara noastră înainte de generalizarea acordului global – acordul direct şi regia – sunt, aşa cum relevă practica altor țări, în declin, locul lor fiind luate de o mare varietate de forme mixte. Aceste forme permit ca, în condițiile utilizării unui sistem tarifar unitar pe economie, să se realizeze o diferențiere mai stimulativă a salariilor individuale în cadrul aceleiaşi întreprinderi sau între întreprinderi, în raport de rezultatele efective.

3.2.3. Alte probleme care vizează perfecționarea sistemului de salarizare considerăm a fi:

a) sistemul de premiere şi participarea la rezultatele finale. În condițiile aplicării formelor mixte de salarizare, sistemul de premii îşi pierde din importanță ca element de sine-stătător de stimulare materială. Totuşi, trebuie menționat faptul că atât formele de regie cu prime de randament, cât şi cele de acord premial utilizează o gamă variată de prime care vizează stimularea fie a laturilor cantitative, fie a celor calitative ale muncii. De regulă şi formele de premiere sunt tot la dispoziția întreprinderii şi sunt – în special la formele colective de salarizare – dificil de separat de participarea la rezultatele finale.

După părerea noastră, utilizarea unor forme de premiere care să vizeze sporirea inițiativei personalului, a creativității, a disciplinei de muncă şi tehnologice (prime de asiduitate) etc., aflate la îndemâna întreprinderilor, pot contribui la creşterea cointeresării pentru ridicarea eficienței şi rentabilității.

b) renunțarea la actuala formulă de impozitare a fondului de salarii şi trecerea la impozitul pe tranşe ale salariului individual cuvenit.

4. Estimări cu privire la necesarul minim de trai în România, în anii 1990 şi 1995

Maria MOLNAR,
Maria POENARU

1. Necesarul minim de trai a fost determinat prin metoda normativă, evaluându-se necesarul de alimente, bunuri nealimentare şi servicii pentru patru tipuri de familii: salariați, țărani, pensionari de asigurări sociale de stat şi pensionari țărani. Pentru familiile de salariați şi țărani s-a avut în vedere dimensiunea de patru persoane (soț, soție şi doi copii – băiat de 10-15 ani şi fată de 7-9 ani), iar pentru familiile de pensionari două persoane.

2. Determinarea necesarului de trai a fost efectuată pornind de la consumul alimentar. Au fost calculate cantitățile minime de alimente necesare asigurării unui consum alimentar corespunzător recomandărilor nutriționiştilor, luând totodată în vedere şi parametrii actuali ai consumului mediu pe locuitor[1]. Urmărindu-se asigurarea cantităților necesare de calorii şi factori nutritivi, pentru anul 1990 s-a optat pentru o structură a consumului mai apropiată de cea realizată în medie pe locuitor în anul 1989, iar pentru anul 1995 pentru o structură îmbunătățită în conformitate cu recomandările nutriționiştilor. La evaluarea consumului alimentar au fost utilizate, atât pentru anul 1990 cât şi pentru 1995, prețurile medii de cumpărare calculate, pe grupe de alimente şi pe cele patru tipuri de familii, pe baza datelor rezultate din cercetarea bugetelor de familie din anul 1988.

Cantitățile de alimente determinate pentru cele patru tipuri de familii, precum şi valoarea anuală şi lunară a consumului lor alimentar sunt prezentate în tabelele nr. 1-4.

3. Cheltuielile necesare acoperirii consumului minim de bunuri nealimentare şi de servicii plătite au fost determinate luând în considerare ponderi ale cheltuielilor pentru consumul alimentar în cheltuielile totale de consum apropiate de cele medii înregistrate la cele patru tipuri de familii conform bugetelor de familie din anul 1988. S-a avut în vedere necesitatea reducerii ponderii consumului alimentar în anul 1995 față de 1990.

---

[1] La elaborarea acestui studiu au fost utilizate rezultatele unor cercetări anterioare pe această temă prezentată în lucrările: „Nivelul de trai minim în România”, Caiet de studiu nr. 88, Bucureşti, 1982 şi „Estimări cu privire la minimul de trai în România”, 1989 (manuscris).

Cheltuielile minime necesare astfel determinate permit asigurarea unui consum de bunuri nealimentare şi servicii sensibil îmbunătățit față de cel determinat prin metoda normativă, într-o variantă puternic restrictivă, în lucrarea privind minimul de trai realizată în anul 1989.

Cheltuielile lunare necesare acoperirii minimului de consum în anul 1990 şi 1995, calculat în medie pe o persoană din familie, la prețurile anului 1988, sunt prezentate în tabelul nr. 5.

4. Pe baza cheltuielilor minime de consum estimate au fost propuse niveluri minime pentru salarii, pensii şi indemnizații de şomaj.

4.1. În ceea ce priveşte salariul minim, s-a apreciat că la nivelul anului 1990 nu este oportună sporirea lui peste 2000 lei. Acoperirea necesarului minim de trai pentru familiile cu doi şi mai mulți copii implică însă majorarea alocațiilor pentru al doilea şi următorii copii. Subliniem că, potrivit unor calcule estimative, această majorare a alocațiilor pentru copii are un cost social mult mai mic decât majorarea salariului minim şi implicit a întregii scale salariale.

Pentru anul 1995 salariul minim s-a determinat aplicând nivelului din 1990 creşterea estimată pentru necesarul minim de consum al unei persoane din familia de salariați.

4.2. Pensia minimă a fost determinată la nivelul necesarului minim de trai care revine pe o persoană din familia de pensionari de asigurări sociale de stat.

4.3. Pentru determinarea indemnizației minime de şomaj s-a avut în vedere raportul între pensia minimă şi salariul minim, de 3:4, considerată în literatura de specialitate ca reflectând – la nivelul minimului de trai – raportul dintre nevoile persoanelor inactive şi cele active.

Pornind de la aceste considerente s-au propus următoarele niveluri pentru salariul minim, pensia minimă şi indemnizația de şomaj minimă:

Salariul minim:

1990	2000 lei
1995	2800 lei

Pensia minimă (pentru toate categoriile de pensii):

1990	1000 lei
1995	1400 lei

Indemnizația de şomaj minimă
(75% din salariul minim):

1990	1500 lei
1995	2100 lei.

4.4. Menționăm că,la estimarea acestor niveluri s-au avut în vedere prețurile anului 1988. Din acest motiv, pentru perioada 1990-1995 va fi necesară indexarea acestor venituri la indicele prețurilor bunurilor şi serviciilor de consum luate în considerare la determinarea minimului de trai al fiecărei categorii de familii.

Tabelul nr. 1

Consumul alimentar minim estimat pentru familiile de muncitori şi ţărani (1990)

		Cantităţi medii anuale					Familia de muncitori		Familia de ţărani	
		Bărbat 26-45 ani	Femeie 26-45 ani	Fată 7-9 ani	Băiat 10-15 ani	Media pe o persoană din familie	Preţ unitar[x)]	Valoarea anuală a consumului lei	Preţ unitar[x)]	Valoarea consumului lei
Produse din cereale, în echivalent făină	Kg	156	117	71	155	125	8,08	1010	5,24	655
Cartofi	Kg	112	92	47	97	87	7,38	642	6,16	536
Legume şi produse din legume, în echivalent legume proaspete	Kg	137	137	64	110	112	8,36	936	5,44	609
Leguminoase	Kg	8,3	6,9	2,7	5,5	6	21,33	128	20,39	122
Fructe şi produse din fructe, în echivalent fructe proaspete	Kg	55	47	39	55	49	10,69	524	10,08	494
Carne şi produse din carne, în echivalent carne	Kg	62	62	31	61	54	45,38	2450	48,62	2625
Peşte şi produse din peşte, în echivalent peşte	Kg	3,8	3,8	3,8	5,4	4,2	25,65	108	22,25	93
Lapte şi produse din lapte, exclusiv unt, în echivalent lapte cu 3,5% grăsime	Litri	143	126	216	245	182	8,49	1545	9,72	1769

		Cantităţi medii anuale					Familia de muncitori		Familia de ţărani	
		Bărbat 26-45 ani	Femeie 26-45 ani	Fată 7-9 ani	Băiat 10-15 ani	Media pe o persoană din familie	Preţ unitar[x)]	Valoarea anuală a consumului lei	Preţ unitar[x)]	Valoarea consumului lei
Ouă, inclusiv cele din produse prelucrate	Buc.	195	195	195	365	237	1,91	453	2,51	595
Grăsimi vegetale şi animale, greutate brută	Kg	23,7	21,7	19,7	19,7	21,2	23,71	503	21,83	463
Zahăr şi produse din zahăr, în echivalent zahăr	Kg	23,5	19,6	17,6	25,4	21,5	19,70	423	19,70	424
Alte bunuri alimentare								100		100
Cheltuieli totale anuale								8822		8425
Cheltuieli totale lunare								735		707

x) Preţurile anului 1988.

Tabelul nr. 2

Consumul alimentar minim estimat pentru familiile de pensionari (1990)

		Familia de pensionari de asigurări sociale de stat					Familia de pensionari țărani				
		Cantități anuale			Preț unitar[x)] lei	Valoarea consumului lei	Cantități anuale			Preț unitar[x)] lei	Valoarea consumu-lui lei
		Bărbat	Femeie	Media pe familie			Băr-bat	Fe-meie	Media pe familie		
Produse din cereale, în echivalent făină	Kg	81	72	76	8,14	619	96	85	90	7,06	635
Cartofi	Kg	83	65	74	6,83	505	84	66	75	5,83	437
Legume şi produse din legume, în echivalent legume proaspete	Kg	91	91	91	7,88	717	95	95	95	5,38	511
Leguminoase	Kg	2,7	2,7	2,7	20,68	56	2,9	2,9	2,9	16,04	46
Fructe şi produse din fructe, în echivalent fructe proaspete	Kg	41	41	41	10,16	417	41	41	41	8,76	359
Carne şi produse din carne, în echivalent carne	Kg	43,8	40,9	42,3	40,72	1722	46,4	43,3	44,8	48,12	2156

		Familia de pensionari de asigurări sociale de stat					Familia de pensionari ţărani				
		Cantităţi anuale			Preţ unitar[x)] lei	Valoarea consumului lei	Cantităţi anuale			Preţ unitar[x)] lei	Valoarea consumu-lui lei
		Bărbat	Femeie	Media pe familie			Băr-bat	Fe-meie	Media pe familie		
Peşte şi produse din peşte, în echivalent peşte	Kg	3,8	3,8	3,8	23,20	88	3,9	3,9	3,9	22,85	89
Lapte şi produse din lapte, exclusiv unt, în echivalent lapte cu 3,5% grăsime	Litri	192	183	187	8,15	1524	192	183	187	9,77	1827
Ouă, inclusiv cele din produse prelucrate	Bu c.	117	117	117	1,89	221	120	120	120	2,61	313
Grăsimi ve-getale şi ani-male, greu-tate brută	Kg	15,8	15,0	15,4	22,12	341	15,9	15,1	15,5	22,60	350
Zahăr şi produse din zahăr, în echivalent zahăr	Kg	21,1	17,6	19,3	17,70	380	21,1	17,6	19,3	19,70	380

		Familia de pensionari de asigurări sociale de stat					Familia de pensionari țărani				
		Cantități anuale			Preț unitar[x)] lei	Valoarea consumului lei	Cantități anuale			Preț unitar[x)] lei	Valoarea consumu-lui lei
		Bărbat	Femeie	Media pe familie			Băr-bat	Fe-meie	Media pe familie		
Alte bunuri alimentare						70					70
Cheltuieli totale anuale						6660					7110
Cheltuieli totale lunare						555					590

x) Prețurile anului 1988.

Tabelul nr. 3

Consumul alimentar minim estimat pentru familiile de muncitori şi ţărani (1995)

		Cantităţi anuale					Familia de muncitori		Familia de ţărani	
		Bărbat	Fe-meie	Băiat	Fată	Media pe familie	Preţ unitar[x)] lei	Valoarea consumului lei	Preţ unitar[x)] lei	Valoarea consumului lei
Produse din cereale, în echivalent făină	Kg	130	120	153	90	123	8,08	994	5,24	645
Cartofi	Kg	85	80	85	63	78	7,38	576	6,16	480
Legume şi produse din legume, în echivalent legume proaspete	Kg	183	183	210	153	162	8,36	1522	5,44	990
Leguminoase	Kg	6	4	6	3	5	21,33	107	20,39	102
Fructe şi produse din fructe, în echivalent fructe proaspete	Kg	85	75	105	95	90	10,69	962	10,08	907
Carne şi produse din carne, în echivalent carne	Kg	70	68	70	53	65	45,38	2950	48,62	3160
Peşte şi produse din peşte, în echivalent peşte	Kg	8	8	11	8	9	25,65	231	22,25	200
Lapte şi produse din lapte, exclusiv unt, în echivalent lapte cu 3,5% grăsime	Litri	145	145	280	290	215	8,49	1825	9,72	2090

		Cantități anuale					Familia de muncitori		Familia de țărani	
		Băr-bat	Femeie	Băiat	Fată	Media pe familie	Preț unitar[x)] lei	Valoarea consumului lei	Preț unitar[x)] lei	Valoarea consumului lei
Ouă, inclusiv cele din produse prelucrate	Buc.	260	200	340	320	280	1,95	535	2,51	703
Grăsimi vegetale şi animale, greutate brută	Kg	16	15	21	14	17	23,71	403	21,83	371
Zahăr şi produse din zahăr, în echivalent zahăr	Kg	24	22	25	22	23	19,70	453	19,70	453
Alte bunuri alimentare Cheltuieli totale anuale Cheltuieli totale lunare								780 11338 945		780 10881 907

x) Prețurile anului 1988.

Tabelul nr. 4

Consumul alimentar minim estimat pentru familiile de pensionari (1995)

		Familia de pensionari de asigurări sociale de stat					Familia de pensionari țărani				
		Cantități anuale			Preț unitar[x)] lei	Valoarea consu-mului lei	Cantități anuale			Preț unitar[x)] lei	Valoarea consu-mului lei
		Bărbat	Fe-meie	Media pe familie			Bărbat	Fe-meie	Media pe familie		
Produse din cereale, în echivalent făină	kg	110	110	110	8,14	895	120	110	115	7,06	812
Cartofi	kg	70	70	70	6,83	478	75	70	73	5,83	426
Legume şi produse din legume, în echivalent legume proaspete	kg	155	155	155	7,88	1221	175	170	173	5,38	911
Leguminoase	kg	3	3	3	20,68	62	4	3	4	16,04	64
Fructe şi produse din fructe, în echivalent fructe proaspete	kg	80	80	80	10,16	813	80	80	80	8,76	701
Carne şi produse din carne, în echivalent carne	kg	58	58	58	40,72	2362	65	58	62	48,12	2983
Peşte şi produse din peşte, în echivalent peşte	kg	8	8	8	23,20	186	8	8	8	22,85	183
Lapte şi produse din lapte, exclusiv unt, în echivalent lapte cu 3,5% grăsime	litri	180	180	180	8,15	1467	180	180	180	9,77	1759

		Familia de pensionari de asigurări sociale de stat					Familia de pensionari țărani				
		Cantități anuale			Preț unitar[x)] lei	Valoarea consumului lei	Cantități anuale			Preț unitar[x)] lei	Valoarea consumului lei
		Bărbat	Femeie	Media pe familie			Bărbat	Femeie	Media pe familie		
Ouă, inclusiv cele din produse prelucrate	buc.	130	130	130	1,89	246	210	170	190	2,81	534
Grăsimi vegetale şi animale, greutate brută	kg	13	13	13	22,12	288	16	13	15	22,60	339
Zahăr şi produse din zahăr, în echivalent zahăr	kg	20	20	20	19,70	394	20	20	20	19,70	394
Alte bunuri alimentare						420					444
Cheltuieli totale anuale						8832					9570
Cheltuieli totale lunare						736					798

x) Prețurile anului 1988.

Tabelul nr. 5

Necesarul minim de consum (medii lunare pe o persoană din familie)
(în prețurile anului 1988)

	1990		1995	
	Lei	%	Lei	%
Muncitori				
Alimentare	735	54	945	50
Nealimentare	390	29	620	32
Servicii	225	17	335	18
Total	1350	100	1900	100
Țărani				
Alimentare	705	58	900	50
Nealimentare	390	32	670	37
Servicii	125	10	230	13
Total	1220	100	1800	100
Pensionari de asigurări sociale de stat				
Alimentare	555	56	735	52
Nealimentare	265	26	390	28
Servicii	180	18	275	20
Total	1000	100	1400	100
Pensionari țărani				
Alimentare	590	63	800	62
Nealimentare	265	29	355	27
Servicii	75	8	145	11
Total	930	100	1300	100

IV. TEORIE ECONOMICĂ

1. Întrebări şi răspunsuri cu privire la unele relații dintre politica şi ştiința economică

dr. Constantin CIUTACU

Emiterea unor viziuni sau profeții asupra unui model sau altul al economiei româneşti presupune ca, înainte de orice, mai degrabă să formulăm o serie de întrebări de al căror răspuns poate depinde evitarea unor greşeli ce ar avea consecințe imediate sau de viitor.

1. Prima problemă fundamentală pentru politica economică şi pentru dezvoltarea economico-socială este aceea a delimitării raporturilor între clasele, grupurile, categoriile şi păturile sociale. Retrospectiv, conceptul de clasă sau grupare conducătoare a fost folosit în guvernare atât de extrema dreaptă, cât şi de cea stângă.

Economia înseamnă în primul rând interese; întreaga teorie economică a lui Marx a fost construită pe obsesia conflictului de interese dintre capitalişti şi muncitori-proletari.

Guvernarea economiei şi a societății în general, de la Aristotel citire, a cunoscut trei metode: tirania, aristocrația şi democrația. În timp ce primele două apără interesele cvasiexclusive ale unor indivizi, ultima presupune conducerea de către popor, evident, spre satisfacerea nevoilor şi aspirațiilor majorității membrilor societății; spunem majoritatea, deoarece niciodată o democrație – oricât de „largă” ar fi aceasta – nu va reuşi să întrunească o apreciere „de masă”. Dacă s-ar realiza acest lucru, ar însemna că societatea este uniformizată într-o asemenea măsură încât chiar şi Aristofan ar fi avut dreptate când a afirmat că „democrația este prostie unanim acceptată” (definiție caustică dată pentru situația din Grecia cu peste 2000 de ani în urmă).

Cu alte cuvinte, în actuala etapă a evoluției societății româneşti, noul model de economie şi de politică economică pe ale cui interese le promovează şi le apără? Există priorități, există clase sau grupuri „conducătoare”, există ramuri „conducătoare” şi ramuri de „bază”; vom renunța la clasa muncitoare aureolată drept „conducătoare”, iar țărănimea va deveni tot a doua clasă „de bază” „aliată” a muncitorimii şi intelectualitatea va fi o „pătură”? etc.

Deşi par lipsite de sens, asemenea întrebări prezintă o mare încărcătură politică, psihologică, filosofică şi socioeconomică de care poate depinde succesul redresării dorite a economiei româneşti.

2. Oricum am încerca să răspundem la întrebările despre politică şi democrație, nu putem să nu le racordăm la economie.

Ştiinţa economică **în sine** nu are nimic sentimental şi nici democratic. Democraţia şi sentimentalismul în ştiinţa economică pură sunt tot atât de nevalabile ca şi în matematică, fizică, chimie etc.; **adevărul în orice ştiinţă nu este nici subversiv, nici democratic, nici pluralist;** este cât se poate de evident că 1+1=2 şi nu va fi „democratic" egal cu 3 sau 4; tot astfel, legea gravitaţiei se manifestă egal pentru toţi oamenii. Obiectivitate în ştiinţă nu înseamnă nici măcar imparţialitate, ci **universalitate;** legile economice obiective sunt şi ele universal-valabile. Folosirea lor „democratică" sau „nedemocratică" nu ţine de ştiinţa economică.

Un mecanism economic nu poate fi „democratic" înainte de a fi economic; „democratizarea profundă a procesului de luare a deciziilor în economie" este, fără îndoială, mai ales enunţ politic cu efecte directe şi indirecte asupra echilibrului economic, dar nu asupra ştiinţei economice. A face ştiinţa economică vinovată de dezechilibrele din economie este cumva acelaşi lucru cu a considera pământul drept cauză a petelor sau furtunilor solare.

Politica, ideologia şi chiar democraţia pot fi principalele purtătoare de dezechilibre în economie dacă sunt incorect practicate. În aceste împrejurări ne putem întreba nu în ce condiţii o ştiinţă economică este posibilă, ci „o ştiinţă economică universal valabilă este posibilă"?

Răspunsul la această întrebare, deşi aparent simplu şi afirmativ – prin prisma celor expuse anterior – este mult mai complicat. Uneori, în timp, adevărul în ştiinţa economică se desprinde de conştiinţa şi politica care-l generează şi pentru faptul că el apare „ex post", deseori chiar foarte târziu, după „cicluri lungi" şi este judecat de alţii, chiar alte generaţii. Pentru a fi conservat şi diagnosticat, un eveniment din economie are nevoie să fie inserat în interiorul unui determinism. Este deci nevoie de o istorie, de o **etiologie economică** care are menirea să depisteze factorii ce au provocat suferinţele şi boala cronică sau trecătoare a unor mecanisme sau echilibre economice. Datorită socialului, a faptului că între ştiinţa economică şi practica propriu-zisă se interpun oamenii, fie ca indivizi izolaţi fie – mai ales – ca grupuri de interese, care se mişcă continuu după alte legi decât cele economice, între raţiune şi rezultate apar permanent diferenţe, neconcordanţe-contradicţii etc.

„Ştiinţa economică pură", universală, nu poate fi deasupra lumii reale, nu este transcedentală, nu poate fi în orice condiţii premergătoare experienţei naţionale.

Datorită unui asemenea fapt, nu putem vorbi de o formă *a priori* superioară a unei ştiinţe economice valabile în orice condiţii, pentru orice societate. Se poate, aşadar concluziona că cel mai adesea democraţia intră în contradicţie cu economia, fără a însemna că ştiinţa economică este incompatibilă cu generarea progresului; de altfel, şi dictatura sau tirania intră şi mai mult în conflict – mai devreme sau mai târziu, generând forme violente de manifestare – cu legile economice obiective. Cu cât interesele pe care le promovează o anumită politică economică privesc un grup mai restrâns de subiecţi, cu atât

şansele de a fi respinsă, nevalidată şi înlăturată cresc. Echilibrul economic constituie o categorie deosebit de complexă; dominantele materiale şi valorice ale acestuia sunt supuse unei entropii permanente, dictate atât de legile naturii, cât şi de cele ale socialului.

3. Ştiința economică are o natură interdisciplinară. Interferența între evoluțiile naturale, sociale şi biologice se manifestă permanent în economie; un asemenea proces complex îi conferă acestei ştiințe un pronunțat caracter dinamic, ce vine să amendeze uneori serios concepțiile politice dogmatice, închistate, rigide, statice. În biologie, potrivit unei teorii mai vechi, evoluția însemna transformarea progresivă a ființelor vii sub influența condițiilor de mediu; geneticienii vin astăzi să demonstreze că prin tehnicile de clonare sunt posibile **mutațiile** bruşte care permit atât evoluția prin salt, cât şi – de ce nu – involuția.

Oare, în viața unei societăți, în sfera unei economii, este posibilă aplicarea principiilor tehnicilor genetice? Se poate realiza o „mutație", un transplant care să evite manifestarea oricărui fenomen de respingere? Greu de răspuns afirmativ, dar şi de contrazis eventualii „geneticieni" în economia românească.

Fără viziunea dinamică, fără reala democrație, economia românească s-a transformat treptat în ultimii 45 de ani într-un **azil al ignoranței noastre.** Revoluția din Decembrie 1989 a modificat prin salt societatea românească – deocamdată într-un **orfelinat;** dacă înainte de Decembrie „democrația" promovase o neputință şi nevoință manifestă de a dori ceva, de a schimba ceva, astăzi cu toții am căpătat energia şi puterea copiilor care cer totul.

Ştiința şi chiar practica economică au rămas deocamdată aceleaşi; dacă ştiința nu poate fi modificată sau manipulată, practica şi politica economică se cer a se apropia cât mai mult de adevărurile şi cerințele ştiințifice.

La întrebarea „Câte ştiințe economice există?" răspunsul este clar: **una;** ca ştiință, şi economia politică este numai una singură. Politicile economice sunt însă probabil tot atâtea câte state există pe glob şi ele se modifică, se apropie sau se îndepărtează de legile şi cerințele ştiinței economice cu fiecare zi care trece.

4. În general, în perioada contemporană politicile economice s-au grupat în două mari categorii: capitaliste şi socialiste.

Antiteza dintre socialism şi capitalism – prin care fiecare a pretins că deține propria ştiință economică – a fost permanent concentrată şi fondată pe două mari direcții intim conectate: prima se referă la principiile şi pârghiile utilizate în reglementarea şi menținerea unor echilibre economice – care înainte de orice sunt fixate de interesele unor grupuri mai mari sau mai mici de agenți; cea de-a doua priveşte regimul proprietății.

Cu alte cuvinte, este vorba de cunoscuta dispută în jurul raportului **plan-piață** şi de regimul individual, privat sau colectivist al proprietății, de ponderea dintre diferitele forme ale acesteia în economiile naționale.

De aceste două plăci turnante ale oricărei politici economice se leagă majoritatea concepțiilor teoretice şi practice privitoare la intervenționism-dirijism sau nonintervenționism al statului în economie, respectiv liberalism, neoliberalism etc. şi conducere planificată.

Pentru început se pune următoarea întrebare: **economia de piață este exclusiv capitalistă, iar economia planificată exclusiv socialistă?** Răspunsul este actualmente şi în viitor evident negativ; în orice condiții putem, de asemenea, să afirmăm **că economia României nu va putea deveni niciodată exclusiv capitalistă – aşa cum nici nu a fost exclusiv socialistă până acum –** tot astfel cum economia Franței nu este exclusiv capitalistă şi nu va putea deveni vreodată în totalitate socialistă; cu atât mai mult, asemenea enunțuri vor fi valabile probabil cel puțin până la finele actualului secol.

Opoziția dintre plan şi piață, deşi a adus câştiguri evidente pentru ambele tabere – care s-au stimulat reciproc la soluționarea şi perfecționarea mecanismelor proprii – a dus, în primul rând, la un avans al capitalismului. Socialismul, ca experiență de cele mai multe ori nefastă pentru popoarele care l-au promovat, s-a dovedit o cale de consolidare – prin greşeli – a capitalismului; înainte de planurile şi obiectivele zgomotoase ale socialismului, țările capitaliste au trecut şi ele la „fixarea" unor obiective şi indicatori globali de creştere pentru produsul național brut, productivitate, salarii etc.

Inferioritatea socialismului a constat nu în obiective şi scopuri, ci mai ales în modalitățile de atingere a acestora; pe lângă mecanismele şi pârghiile economice rigide, cauzele ce apar adesea ca esențiale în insuccese se dovedesc a fi slaba competență profesională a celor care au adoptat deciziile şi lipsa de inițiativă şi de stimulare a acesteia pentru indivizi sau grupuri.

Cert este că astăzi, în țările capitaliste, planificarea constituie principala metodă de conducere a producției la nivelul firmelor – unde este chiar draconică; concurența şi strategia oricărei firme, ca şi existența, prosperitatea şi viabilitatea acesteia sunt de neconceput fără o planificare riguroasă. În socialism, planificarea a fost supercentralizată, fiind un pilon principal al puterii politice şi de stat, fapt ce a dus la deteriorarea rolului său în sfera microeconomică, unde a devenit pârghie exclusiv de comandă. Cu alte cuvinte, nu poate fi vorba, în condițiile economiei moderne, ale complexității vieții economice interne şi externe din oricare țară, de funcționalitatea şi rolul exclusiv al pieței sau al planului; practic, orice piață este „ex ante" şi orice plan se confruntă mai ales „ex post" cu o piață. Chiar principiul fundamental al neoliberalismului, promovat de Şcoala de la Freiburg, era: „planificare cât este necesar şi concurență cât este posibil".

Întrebările care se pun sunt şi următoarele: poate fi piața „democratică"? planul este numai un instrument exclusiv nedemocratic? La ambele întrebări răspunsul este, evident, negativ.

Pentru România, cel puțin în perioada de tranziție, aceste două întrebări – care se pot formula şi în alte variante, nu pot să ducă decât la reconsiderarea pieței, a legilor, cerințelor şi rolului său, concomitent cu democratizarea planului prin descentralizare; ambele mecanisme bine aşezate nu pot fi incompatibile şi oricum se cer utilizate în vederea asanării crizei economice; renunțarea la planificare ar avea consecințe mult mai grave – cel puțin pentru o perioadă – decât folosirea acesteia, cu atât mai mult cu cât este nevoie atât de măsuri globale, atotcuprinzătoare, imediate şi de perspectivă, cât şi de asanări structurale – de ramură, teritoriale, pe produse, pe categorii sociale etc.

5. În corelație intimă cu piața şi planul, cu economia şi cu democrația se află şi **problema proprietății.**

Proprietatea constituie o condiție esențială a echilibrului economic şi social-politic al unei țări. Din acest punct de vedere, proprietatea a jucat în România, în fiecare din perioadele istoriei sale moderne, un rol fundamental.

Până la cel de-al Doilea Război Mondial, instinctul de **proprietar, de acumulare** pentru proprietate, era mult mai puternic în România în raport cu cel de **consum;** consumul individual era redus, o mare parte a muncii făcea obiectul acumulării. O asemenea afirmație pare să-l conducă pe cititor la concluzia că încercăm să ne înscriem în sfera teoriei lui Keynes, fapt care oricum nu poate să deranjeze.

Dar, să explicăm concluzia anterioară, pentru a înțelege mai bine la ce anume ne referim. Până în 1948, cca 75-80% din populația România o constituiau agricultorii sau locuitorii rurali. Întreaga muncă a acestora se acumula an de an în cele două mijloace de producție fundamentale din agricultură (şi chiar din întreaga economie): **pământul şi animalele.** Gospodăria țărănească funcționa într-un regim autarhic; produsele destinate pieței erau valorificate în scopul aproape exclusiv de a cumpăra pământ şi animale, de a-şi spori dimensiunea gospodăriei familiale, de a transmite o „zestre" cât mai consistentă urmaşilor. Un asemenea model de economie agricolă oferea țării produse ieftine, producătorii acestora solicitau să cumpere extrem de puține alte produse – inclusiv industriale – de la oraş. Nu existau mari presiuni inflaționiste, cererea era satisfăcută, industria putea să producă materii prime pentru export inclusiv prin participarea capitalului străin – moneda era relativ puternică, economia apărea echilibrată din punct de vedere financiar şi monetar, chiar dacă se mențineau dezechilibre de structură. După 1944, trecerea la deposedarea maselor de pământ – prin cooperativizare – şi la naționalizarea mijloacelor din alte ramuri a dus la o schimbare radicală a mentalității. Inițial locuitorii satelor, chiar dacă în urma muncii câştigau foarte puțin, nu mai aveau un obiectiv al acumulărilor şi al investițiilor; inițiativa particulară productivă a fost înlăturată şi suprimată. Singurul mod de a se simți proprietari l-a constituit trecerea la construirea de locuințe (s-a tras concluzia falsă că datorită cooperativizării țăranii îşi construiesc case din veniturile tot mai mari). După ce şi-au construit case – în general aspectuoase şi

încăpătoare – au început să-şi procure anumite bunuri (mobilier, aparatură casnică etc.) şi motivația muncii pentru sporirea proprietății a început să dispară. Cum alte produse industriale cu valoare mare nu se găseau decât foarte greu (autoturisme, de exemplu), țărănimea ca de altfel şi alte categorii ce dispuneau de salarii – incomparabil mai mari – au trecut de la comportamentul de a acumula şi deci de a munci şi a produce pentru a se simți „cât mai proprietari", la cel de **consumatori –** chiar de produse agroalimentare, pe care au început să le caute în oraşe. Politica investițiilor şi a acumulărilor înalte prin pârghii de comandă şi preluare administrativă la nivelul național, a separat şi mai mult individul de mijloacele de producție, cu efecte asupra participării la muncă; s-a ajuns la absenteism, ineficiență, lipsă de inițiativă, apatie etc., care pentru a fi înlăturate solicitau planuri din ce în ce mai mobilizatoare şi metode tot mai birocratice de conducere, fără esență economică.

Schimbarea structurii sociale a țării, reducerea numărului şi ponderii țăranilor (care aveau o chemare naturală spre muncă), creşterea numărului salariaților, deteriorarea raportului dintre bunurile de consum oferite şi fondurile de salarii tot mai mari, însoțite de imposibilitatea dezvoltării proprietății particulare prin investiții care să absoarbă masa monetară de la populație, au dus la accentuarea treptată a dezechilibrului dintre producție-acumulare şi consum, la deteriorarea pe toate planurile vieții economico-sociale, a eticii muncii şi proprietății etc.

Pentru a se menține un echilibru acceptabil şi a se motiva munca maselor, ar fi fost necesară o egalitate sau o paritate între rata națională a acumulării şi cea individuală; cu alte cuvinte, ideal pentru o societate ar fi să zicem dacă, **de pildă, din venitul național se acumulează de către şi în interes social 30%, tot cam atât să poată acumula în medie şi individul din venitul său pentru muncă, având bineînțeles posibilitatea să-l investească.**

Spre o asemenea regulă, să-i zicem chiar legitate, ar putea tinde toate obiectivele noii economii româneşti.

6. În ceea ce priveşte **privatizarea** proprietății, se pot emite, de asemenea, o serie de opinii şi alternative. Înainte de a se formula opțiunea pentru un tip sau altul de proprietate şi de organizare a proprietății, se impun câteva **observații de principiu.**

a) **Privatizarea** este una şi libera inițiativă este cu totul altceva. Privatizare înseamnă inversul naționalizării, respectiv trecerea unor mijloace de producție – întreprinderi întregi, fabrici, uzine etc. – din proprietatea statului în cea particulară; **libera inițiativă** presupune ca, pe baza unor acumulări din muncă şi a cunoştințelor, o persoană sau un grup să treacă la producerea unor bunuri sau la prestarea unor servicii cerute de piața națională sau externă. Ea duce, treptat, la naşterea unei proprietăți particulare noi.

b) Referitor la **privatizare,** într-o societate în care de peste 40 de ani întreaga muncă şi organizare au avut la bază principii colectiviste, opțiunile ce ar duce la modificarea fundamentelor mecanismului economico-social se cer a fi exprimate liber de către **întregul popor român,** după ce **se vor explica pe larg** atât **bazele juridice şi economice ale acestora,** dar şi **consecințele posibile** până la nivelul fiecărui individ**.** Prezentarea modalităților şi a consecințelor s-ar cere să fie bine fundamentate, să se bazeze pe studii profunde şi realiste, pornind de la date statistice cât mai veridice. În această ipoteză, orice propunere sau decizie de privatizare rostită numai în general, aşa cum s-a făcut până în prezent, apare pripită atât din punctul de vedere al bazelor juridice şi economice, cât şi din cel al democrației şi politicii sociale.

c) Se poate formula, deci, o primă întrebare: trecerea la **privatizarea actualei proprietăți de stat** poate fi făcută la propunerea unui partid politic care, chiar în situația câştigării alegerilor, ar guverna numai o perioadă mai mult sau mai puțin limitată şi care reprezintă oricum interesele unui grup ce nu este majoritar?; este aceasta o chestiune de interes național?

d) Din punct de **vedere juridic,** chiar dacă o asemenea decizie ar căpăta o bază legală, ea se dovedeşte parțial nedemocratică şi echivalează cu o **deposedare.** Numai constituția şi referendumul național pot fi legea în acest caz.

În proprietatea de stat se află materializată plusvaloarea sau plusprodusul neplătit prin salarii pentru generațiile actuale şi trecute; aici sunt însumate diferențe enorme de prețuri neplătite pentru munca agricultorilor şi a cooperatorilor care au fost „dezmoşteniți" nu numai de pământ, animale, plantații, inventar agricol etc., ci de însăşi valoarea muncii prestate – şi care au **constituit sursele fundamentale ale acumulării primitive din economia românească";** actuala proprietate de stat îşi are rădăcini inclusiv în bunurile naționalizate (mijloace de producție industriale, rețele de transport – telecomunicații, pământul „moşierimii şi chiaburimii", pădurile etc.). Cu alte cuvinte, este vorba de munca şi sângele unor generații întregi de strămoşi, de urmaşi, care nu au avut posibilitatea unor alternative liber exprimate.

Un partid politic, un grup sau chiar colectivul unei mari uzine sau cooperative agricole, pot oare să decidă să împartă şi cum să împartă proprietatea care intră în avuția națională? Noi înclinăm să susținem că o asemenea decizie nu ar avea nimic comun cu democrația sau libertatea pe care le căutăm.

Recurgerea la privatizare cu orice preț fără ca celor ce au creat respectivele mijloace – practic întreaga masă de oameni care au lucrat din 1945 -1948 până în 1989 – să le revină, pe o cale sau alta, o parte din „proprietatea unică şi indivizibilă", ar însemna **confirmare** „legală" a vânzării muncii „acumulate gratuit" prin promovarea unor metode aparent legale şi democratice. Înseamnă a consfinți legal „că ceea ce a fost al tuturor şi al nimănui" este totuşi al cuiva care a acumulat – prin tot felul de mijloace – sume de bani sau care acceptă să se îndatoreze chiar în condițiile spectrului şomajului.

Pentru a se lua o asemenea „hotărâre” – pe cât ar părea de absurd – sunt necesare câteva repere, în vederea evitării unor mari nemulțumiri şi complicații ulterioare.

e) Punctul de pornire îl poate constitui **rata plusvalorii** (plusprodusului) din perioada 1945-1950 şi până în 1989.

În funcție de vechimea în muncă şi salariu, fiecare cetățean care a participat la muncă va primi o cotă, sub forma unor hârtii de valoare sau acțiuni, din contravaloarea **proprietăților propuse pentru privatizare** (în cazul dispariției celui implicat direct se poate sau nu avea în vedere şi criteriul juridic al dreptului la moştenire).

Această cotă – cu actualizările valorice necesare perioadei – ar putea fi utilizată ca bază – **reală, legală şi pragmatică –** a unui acces prin acțiuni la o proprietate publică.

O astfel de modalitate – deşi complicată din punctul de vedere al tehnologiei calculului economic – evită accesul eventualilor neaveniți (bişnițari, persoane favorizate, persoane din străinătate etc.), este în interesul favorizării pe baze economice relativ echitabile a celor ce au contribuit prin muncă la susținerea ratelor înalte de acumulare. Hârtiile de valoare sau acțiunile astfel obținute ar necesita un regim juridic adecvat privitor la transferul lor către alte persoane fizice, la nominalizarea pe unități economice, la dreptul pe care-l generează în legătură cu beneficiile, conducerea producției etc.; ele se pot transforma în bani, în situația încetării angajării constituind chiar o sursă pentru formarea unor fonduri ce ar acoperi indemnizația sau ajutorul de şomaj.

f) Un capitol special al **reglementărilor economice** îl reprezintă, fără îndoială, **țărănimea.**

Sunt cel puțin trei aspecte fundamentale care complică rezolvările, dar care oricum se cer avute în vedere:

- calitatea dublă de proprietari a țărănimii (atât asupra proprietății de stat la care au contribuit direct prin acumularea şi transferul de valoare prin prețuri, cât şi în ceea ce priveşte avuția grupului, la care şi-au adus aportul prin pământ, animale, inventar şi muncă extrem de prost plătită în decursul anilor);
- statutul, de asemenea dublu în anumite cazuri, de cooperator şi muncitor în industrie sau construcții;
- participarea efectivă la munca din cooperative – extrem de diferențiată între membrii activi şi inactivi – care a dus la o dispersie mare a contribuției la sporirea obiectului proprietății cooperatiste şi de stat.

Asemenea situații, cât şi altele presupun la o primă vedere şi alte câteva repere necesare:

- contribuția sectorului cooperatist al agriculturii la creşterea proprietății de stat ca urmare a diferențelor de preț pierdute în decursul anilor;
- repartizarea acestor valori pe membrii cooperatori în funcție de inventarul adus în cooperativă (inclusiv suprafața de pământ – calitatea aces-

teia şi numărul de zile de muncă prestate în decursul timpului şi producția medie pe o zi, din fiecare an şi unitate agricolă);

- acordarea de pământ în folosință sau proprietate s-ar putea efectua numai la cei ce au adus terenuri în cooperație sau şi-au desfăşurat un număr de ani activitatea în respectivele unități;

- diferențierea sensibilă a cotelor cuvenite în raport de calitatea terenului cu care au venit inițial în cooperativă, dar şi în funcție de participarea efectivă la muncă în decursul timpului;

- transformarea cooperativelor în asociații bazate pe adeziunea liberă a membrilor, nerenunțarea la munca în comun şi la cultivarea pe principii economice a pământului, salarizarea şi participarea la împărțirea beneficiilor pe criterii de sport, muncă, inițiativă şi contribuție la averea societății de grup;

- transferarea treptată a sectoarelor zootehnice ale cooperativelor în sfera muncii şi inițiativei individuale sau a unor grupuri restrânse de cooperatori şi dezvoltarea, pe principii comunitare de proprietate şi tehnologie de creştere, numai a unor specii de animale care se pretează la sistemele industriale, dar de dimensiuni acceptabile;

- construirea unor puternice sectoare de prelucrare pe loc a unor produse agricole proprii şi comercializarea internă şi externă prin rețele controlate exclusiv de cooperative;

- formarea şi folosirea surselor valutare obținute pentru dezvoltarea bazei materiale comune şi pentru plata unor servicii de asistență tehnică etc.

g) Cu totul alte discuții şi soluții comportă soluționarea problemelor care ar apărea în urma trecerii la privatizare – referitoare la mijloacele de producție, inclusiv pământul, care au fost naționalizate. Dacă acestea (chiar dacă în mare parte au fost casate) vor fi supuse – sub o formă sau alta – vânzării şi privatizării, moştenitorii potențiali din țară sau străinătate vor interveni cu pretenții mai devreme sau mai târziu.

h) Pronunțându-ne pentru un asemenea curs al privatizării, suntem de acord cu aceasta astfel încât să nu genereze probleme juridice şi sociale. Cu alte cuvinte, putem spune „**da" la privatizare,** însă aceasta să se bazeze pe acumulările din munca proprie. Inițiativa particulară care va genera privatizare este, de asemenea, o cale de urmat, dar numai pentru ceea ce se va întreprinde de acum încolo, prin credite şi bani munciți, cu mijloace de producție şi unelte care pot proveni – în limite bine precizate şi controlate legal de către statul nostru – de oriunde, fără a afecta interesele întregului popor sau ale unor colective.

Alt mod de privatizare, care să vizeze cumpărarea de către persoane particulare – fie cetățeni români sau persoane din afara țării, inclusiv societăți de producție externe – a unor întreprinderi sau unități economice, ce se află încă în proprietatea poporului este **greu de acceptat, dacă nu satisface interesele de ansamblu ale tuturor.**

Recurgerea la alt gen de măsuri care înseamnă, mai mult sau mai puțin, vânzarea aparatului productiv național ar fi, în fond, o pseudodemocrație primitivă, abuzivă, care ştirbeşte demnitatea şi munca națională, înseamnă o deposedare fără echivalent a rezultatelor muncii noastre, chiar dacă aceasta a fost prost condusă şi gospodărită; promovarea voluntară a principiilor obscure de libertate şi democratizare, cu conexiune directă şi inversă în sfera juridică, politică şi economică, nu este altceva decât o altă formă a acumulării primitive „pe principii noi", este un neocolonialism, îmbrăcat în fraze frumoase, cantonat pe ideea preconcepută voit a neînțelegrii substanței şi consecințelor juridice, economice şi politice de către popor.

În lumina celor expuse, proprietatea din economia românească s-ar putea prezenta în viitor sub mai multe forme: proprietatea de stat; proprietatea publică (regii autonome, societăți pe acțiuni); proprietatea cooperatistă, proprietatea unor întreprinzători sau firme străine; proprietatea particulară.

V. EXPERIENȚE INTERNAȚIONALE

1. Aspecte ale dezvoltării economice în URSS

A. Situația actuală şi perspectivele economiei sovietice

Vasile PILLAT

1. **Starea critică din economia sovietică continuă să se agraveze.** Comunicatul Direcției Centrale de Statistică a URSS subliniază „reducerea dinamismului dezvoltării economiei" în 1989: la 2,4% a venitului național şi 1,7% a producției industriale (datele menționate ale DCS sunt în prețuri curente), ritmuri contestate de unii economişti – precum E.G. Iasin de la Comisia pentru Reformă de pe lângă Guvernul URSS – care consideră că, de fapt, a avut loc o scădere a producției. „S-a agravat şi mai mult rămânerea în urmă cronică a construcțiilor capitale". Din totalul obiectivelor care urmau să fie date în exploatare au intrat în funcțiune numai 40%. Deosebit de grea, sub acest aspect, este situația din complexele metalurgic şi combustibilo-energetic, în unele domenii esențiale în care intrările în funcțiune a capacităților programate au fost zero sau aproape de zero. În industria uşoară nu au intrat în funcțiune peste 1/3 din obiectivele prevăzute în planul de stat. Termenele de construcție depăşesc de peste două ori normativele.

Principala formă însă de manifestare a acestei evoluții negative a economiei sovietice o constituie **agravarea stării de deficit** atât pe piața bunurilor de capital – ca urmare a unui volum de investiții cu mult peste posibilitățile de acoperire cu resursele, în expresie naturală, necesare – cât şi, **mai ales, pe piața bunurilor de consum.**

Cum se exprimă Comunicatul DCS al URSS, tensiunea pe piața bunurilor de consum a crescut, atingând, în opinia a numeroşi economişti, un nivel deosebit de îngrijorător, ca urmare a creşterii mult mai rapide a disponibilităților băneşti ale populației, decât a fondului de marfă destinat consumului. Numai în 1989, conform datelor oficiale, veniturile băneşti ale populației au crescut față de 1988 cu 12,9%, adică de peste 1,4 ori mai mult decât creşterea cheltuielilor pentru mărfuri de larg consum (inclusiv servicii). Depunerile la casele de economii au crescut în acelaşi an cu 41 de miliarde Rb., ridicându-se la 337,7 miliarde Rb. Dacă adăugăm la aceasta resursele băneşti păstrate „la ciorap", totalul cererii amânate se ridică la cca 500 miliarde Rb., ceea ce depăşeşte suma desfacerilor de mărfuri cu amănuntul şi a serviciilor (cu plată) către populație din 1989, care a fost de 470,6 miliarde Rb.

Cu alte cuvinte, disponibilitățile băneşti ale populației sunt de peste două ori mai mari decât fondul de mărfuri – bunuri şi servicii – vandabile.

Conform datelor oficiale, în 1989 rata inflației a fost de 7,5%, dar o serie de economişti o aproximează la 12-15%.

2. Acest grav dezechilibru al pieței, respectiv amploarea inflației, îşi au sursa în două categorii de cauze interdependente: unele nemijlocite şi altele pe care le-am putea numi **de bază:**

2.1. Cauzele nemijlocite sunt expresia şi rezultatul neînțelegerii, de către factorii de conducere, a rolului esențial al finanțelor în trecerea la o economie de piață, guvernul acționând conform vechilor stereotipuri de gândire. Dintre aceste cauze, economiştii sovietici menționează cu precădere următoarele:

a) politica restricțiilor drastice în desfacerea băuturilor alcoolice care a adâncit dezechilibrul pieței bunurilor de consum şi a agravat dezechilibrul bugetar, privându-l de un venit de cca 40 miliarde Rb.

b) scurtă, dar dureroasă, prin consecințele sale, campania din 1986 de luptă cu aşa-numitele venituri ilicite, care a lovit puternic în agricultură;

c) restrângerea, în urma reducerii prețurilor la petrol – a importului de bunuri de larg consum, care nu numai că ar fi contribuit la evitarea dezechilibrării pieței, dar ar fi asigurat bugetului de stat venituri comparabile cu cele obținute din vânzarea de băuturi alcoolice;

d) pierderea, începând din 1988, a controlului asupra veniturilor care au crescut mult mai rapid decât producția; cu 12,9% față de 5,9% (în 1989);

e) creşterea puternică a deficitului bugetar ca urmare atât a factorilor mai sus menționați, cât şi a volumului ridicat al investițiilor centralizate. Dacă în anii 1970-1985 deficitul bugetar anual a fost în medie de 20 miliarde Rb., în 1987-1988 s-a ridicat la 60 miliarde Rb, pentru ca, în 1988, să atingă 92 miliarde – cifră oficială considerată de numeroşi economişti ca fiind mult diminuată față de dimensiunea reală (de reținut că până în 1989 statisticile indicau excedente bugetare, iar pentru acelaşi an deficitul prevăzut în plan era de 120miliarde).

2.2. Cauzele de bază țin atât de concepția asupra conținutului şi modului de desfăşurare a reformei, cât şi de procesul desfăşurării ei efective.

2.2.1. Esența reformei preconizate constă în trecerea la un nou sistem economic definit prin:

a) pluralismul formelor de proprietate prin instituirea, pe lângă proprietatea de stat, a proprietății colective, cooperatiste, a variate tipuri de societăți pe acțiuni şi asociații, a proprietății individuale bazate pe muncă etc. Aceste noi forme de proprietate se prevede să apară în cea mai mare măsură pe baza **dezetatizării** actualei proprietăți de stat (până în 1995, 70% din întreprinderi). (Din considerente de ordin politic şi ideologic, noile forme de proprietate nu sunt considerate a avea caracter privat);

b) relații de piață;

c) securitatea socială a individului;

d) reglarea statală a proceselor economice pentru realizarea obiectivelor sociale, reglare realizată prin pârghii economice în condiții de piață, precum şi pe căi legislative (ex. legislația antimonopolistă).

2.2.2. Realizarea acestui nou sistem economic **reclama,** ca prim pas, legiferarea lui printr-un ansamblu de legi privind componentele sale cheie – în primul rând legea asupra proprietăți şi legea privind reforma sistemului de formare a prețurilor, însoțite de un întreg pachet de legi menite să asigure condițiile funcționării subiecților economici pe baza relațiilor orizontale, de piață.

În virtutea unor factori pe care nu-i discutăm aici, **reforma,** inclusiv în plan legislativ, **a fost concepută a se realiza ca un proces gradual şi pe segmente** ale economiei. Începând din 1986 au fost adoptate o serie de acte normative – legi şi hotărâri, vizând schimbări în structura drepturilor de proprietate din diferite domenii – legea întreprinderii de stat, legea cooperației, legea arenzii, hotărâri privind relațiile economice externe, atragerea de capital străin, „activitatea individuală bazată pe muncă", crearea de bănci comerciale menite să asigure un grad important de descentralizare a economiei, crearea condițiilor pentru diversificarea formelor de proprietate şi dezvoltarea unor relații de piață. Acest ansamblu de acte normative nu a reprezentat însă un sistem nici prin gradul de corelare a prevederilor lor, nici prin amploarea şi profunzimea demolării formale a vechiului sistem de relații, nici prin caracterul concomitent al acțiunii lor. După cinci ani de la formularea strategiei de ansamblu a reformei, problema proprietății încă nu şi-a găsit legiferarea de ansamblu şi nici problema-cheie a reformei – aceea a prețurilor. Abia în 1991 se prevede a intra în funcțiune legea proprietății, legea asupra pământului şi legea impozitelor. În acelaşi an urmează a fi adoptată legea asupra băncii de stat, iar legea asupra sistemului bancar se preconizează a fi promulgată în 1992.

Dar ceea ce este şi mai important – încă nu s-a adoptat o poziție în problema „când şi cum să se realizeze reforma prețurilor", reformă fără de care trecerea la o economie de piață este de neconceput.

2.2.3. **Formarea efectivă,** în economia sovietică, a unui nou tip de relații, care să înlocuiască sistemul administrativ de comandă, practic abia urmează să se desfăşoare. Paşii făcuți în această direcție, până în prezent, sunt practic nesemnificativi. De fapt, economia funcționează în vechiul sistem. Aceasta ca urmare atât a caracterului incomplet şi inconsistent al cadrului economico-legislativ şi organizațional general corespunzător, cât şi mai ales a opoziției îndârjite a acelor forțe social-politice interesate în menținerea structurilor constituite. Ambii factori au făcut ca măsurile de ordin legislativ adoptate până în prezent să nu ducă la modificarea mecanismului efectiv de funcționare a economiei.

Întrucât mecanismul economic efectiv nu reprezintă altceva decât relațiile de proprietate în funcțiune, prezentăm pe scurt măsurile adoptate şi

efectul lor practic de până în prezent, pentru trecerea de la un sistem legal de relații practic integral etatizat, la diversificarea acestuia.

2.2.4. Referitor la diversificarea formelor şi relațiilor de proprietate, reforma economică prevede constituirea, alături de proprietatea de stat – căreia s-a preconizat a i se conferi o largă autonomie funcțională – sau prin transformarea acesteia, dezvoltarea:

- proprietății corporaționiste;
- proprietății cooperatiste;
- proprietății individuale bazate pe muncă şi
- a relațiilor de arendă.

a) În ceea ce priveşte autonomia funcțională a întreprinderilor de stat, promulgată de Legea întreprinderii de stat, adoptată în 1987, a rămas, practic, o ficțiune; planului directivă, formal abandonat, i-a fost substituit sistemul comenzilor de stat obligatorii, care, de fapt, până în prezent, reprezintă numai o schimbare de denumire, acestea acoperind capacitățile de producție ale întreprinderilor.

S-a menținut, practic integral, sistemul centralizat de aprovizionare tehnico-materială şi de desfacere a producției. Abia pentru anul 1991 se prevede că întreprinderile de stat să poată desface liber cca 30% din producția lor.

Date fiind insuficiențele menționatei legi a întreprinderii de stat şi necesitatea creării cadrului juridic de funcționare a unor noi tipuri de întreprinderi, pentru 1991 se prevede adoptarea unei noi legi a întreprinderii socialiste.

b) În vederea constituirii proprietății corporaționiste, s-au adoptat o serie de reglementări legale în baza cărora întreprinderile şi organizațiile economice au căpătat dreptul de a emite două tipuri de acțiuni: acțiuni ale muncitorilor şi acțiuni ale întreprinderilor.

- Acțiunile muncitorilor se achiziționează benevol de către lucrătorii respectivei unități economice. Aceste acțiuni pot fi lăsate moştenire, dar nu pot fi negociate (vândute). Persoane fizice străine de respectiva întreprindere nu pot achiziționa aceste acțiuni;

- Acțiunile întreprinderii sunt obiect al achiziției de către alte întreprinderi şi pot fi negociate liber, însă numai de către persoane juridice.

Faptul că organele oficiale nu publică date privind gradul de răspândire a practicii emiterii de asemenea acțiuni ar putea fi considerat ca fiind prin el însuşi relevant. Important de subliniat însă este un alt fapt. Acțiunile muncitorilor, prin faptul că nu fac obiectul schimbului pe piață (căci, în general, piață nu există), nu pot constitui un instrument eficace de formare a relațiilor dintre subiecții economici. Ele reprezintă numai o modalitate de mobilizare a unei părți din disponibilitățile băneşti ale populației şi – poate în intenție, dar prea puțin în fapt – de cointeresare a muncitorilor în creşterea rentabilității unității în care lucrează.

Cel de-al doilea tip de acțiuni are, **potențial,** un rol mai important în flexibilizarea, dinamizarea şi diversificarea fluxurilor de capital. Deocamdată însă procesul nu a căpătat o amploare semnificativă încât să poată afecta vechile structuri ale relațiilor financiare.

c) În ceea ce priveşte **sectorul cooperatist** din sferele neagricole ale economiei, a cărui naştere a fost rezultatul adaptării „Legii cooperației", rolul său potențial deosebit de important, ca agent al formării unor relații de piață, capabil, prin jocul prețurilor, să evidențieze dezechilibrele dintre nevoi (manifestate prin cerere) şi producție (ofertă) şi să le diminueze, nu s-a realizat decât într-o măsură cu totul nesemnificativă. În 1989, din totalul de 139 de milioane de persoane ocupate în economie, numai 2,9 milioane de persoane lucrau în sectorul cooperatist (neagricol). Ponderea acestuia în totalul desfacerilor de mărfuri şi servicii către populație a fost de numai 1,5% (7 miliarde Rb). Principala cauză: statutul lor discriminatoriu în comparație cu cel al întreprinderilor de stat în privința aprovizionării şi prețurilor de aprovizionare, care a dus, evident, la un decalaj între prețurile mărfurilor lor față de prețurile practicate în comerțul de stat. Cu toate însă că, în virtutea ponderii reduse a cooperativelor în totalul desfacerilor către populație, prețurile lor, liber formate, nu puteau afecta, într-o măsură cât de cât importantă, puterea de cumpărare a populației, împotriva lor s-a desfăşurat o vastă campanie, s-a creat, de către oponenții reformei, o adevărată psihoză anticooperatistă, care a şi dus la adoptarea unor măsuri restrictive privind activitatea lor.

Cooperativele constituite pe baza sau în cadrul unor întreprinderi de stat, obiectul producției cărora îl constituie produsele intermediare, au avut (în 1989) un volum al desfacerilor de 33 miliarde Rb, ceea ce reprezintă cca 3,6% din totalul producției industriale. Acestea ar putea juca în continuare un rol important în formarea relațiilor de piață.

d) **Sectorul „activității individuale bazate pe muncă"** – al micii producții meşteşugăreşti şi serviciilor particulare, bazat pe munca membrilor familiei – la trei ani de la adoptarea legii care i-a permis crearea, nu a căpătat amploarea sperată de legiuitori. În 1989, în acest sector lucrau numai 0,3 milioane de persoane, adică 0,2% din populația ocupată.

e) În ceea ce priveşte **sistemul de arendă:**

- Deosebite speranțe s-au pus în utilizarea sistemului arenzii **în agricultură.** Extinderea lui însă se izbeşte nu numai de apatia unei importante părți a țărănimii din anumite zone ale țării şi de lipsa resurselor necesare pentru a pune pe picioare o gospodărie agricolă eficientă, ci şi, mai ales, de opoziția puternică a aparatului de partid şi de stat local, a aparatului birocratic al colhozurilor şi sovhozurilor. Drept urmare, rezultatele acțiunii de dare în arendă a pământului şi şeptelului sunt, practic, neimportante, motiv pentru care rapoartele Direcției Centrale de Statistică nu indică nici numărul de arendatori, nici suprafețele arendate. Se menționează numai faptul că în 4911 colhozuri şi sovhozuri (din cele peste 50.000) s-au găsit persoane care să încheie

contracte de arendare. În ultimul timp mijloacele de mass-media consemnează cazuri în care arendatorii, deziluzionați, au renunțat la contractele încheiate.

Crearea de gospodării țărăneşti tip fermă, începută spre sfârşitul anului 1980 numai în republicile baltice, pare a avea, în aceste republici, sorți de izbândă: pînă la 1 ianuarie 1990 se creaseră deja 5900 asemenea gospodării.

- Arenda în sectoarele neagricole, deocamdată, se extinde greu şi numai asupra unor întreprinderi mici. La sfârşitul lui 1989 fuseseră luate în arendă 1332 de asemenea întreprinderi în industrie (cca 3% din totalul întreprinderilor industriale) şi 988 în comerțul cu amănuntul (0,1%) – număr cu totul infim pentru a putea afecta cât de cât funcționarea sistemului.

f) În domeniul **relațiilor economice externe,** în perioada 1986-1989 s-a adoptat o întreagă serie de măsuri, fiecare din ele reprezentând un nou pas – impus de caracterul incomplet şi slaba eficiență a celor anterioare – în adâncirea reformei acestor relații. Obiectivul lor – asigurarea autonomiei reale a întreprinderilor în desfăşurarea de relații economice externe şi asigurarea autofinanțării lor valutare în scopul realizării unor schimbări pozitive în structura exporturilor şi importurilor, creşterea eficienței acestora şi a gradului de conectare a pieței interne la piața mondială ca instrument de accelerare a progresului tehnic şi depăşire a dezechilibrelor cantitative şi calitative din structura actuală a producției sociale. Trebuie subliniat însă faptul că dacă, prin reglementările legale actuale, a fost spart monopolul absolut al organizațiilor de stat de comerț exterior, întreprinderile căpătând dreptul formal de a desfăşura de sine stătător activități economice externe şi a dispune suveran de resursele valutare (obținute de ele din export) rămase după efectuarea vărsămintelor la stat, scopul măsurilor nu a fost atins. Ele nu au avut efectul de stimulare a exportului şi de raționalizare a structurii sale; importul este folosit, ca şi în trecut, pentru rezolvarea sarcinilor curente; principiul autofinanțării valutare funcționează slab, inclusiv ca urmare a politicilor ministerelor şi departamentelor unionale, precum şi ale organelor executive republicane etc.

Cauzele sunt multiple. Unele sunt reprezentate de frânele implicate în însăşi reglementările privind relațiile economice externe, frâne care numai treptat şi doar parțial au fost depăşite. Astfel, abia din 1991 se prevede trecerea la normative stabile (pe o perioadă de cinci ani) de vărsăminte la stat din încasările valutare ale întreprinderilor obținute din exportul producției lor. Tot pentru 1991 se prevede trecerea de la actualul curs valutar, total nerealist, la un nou curs, precum şi adoptarea unei noi legi a tarifului vamal. Trecerea la convertibilitatea rublei rămâne a fi avută în vedere în perioada de după 1995. Principala cauză o constituie însă incompatibilitatea dintre mecanismul intern de funcționare a economiei naționale rămas, în esență, neschimbat, şi mecanismul formal (promulgat) al relațiilor economice externe, a cărui efectivă funcționare depinde de cel intern. Racordarea organică la piața mondială nu este posibilă fără existența pieței interne.

g) **Atragerea de capital străin** (prin crearea de întreprinderi mixte) ca instrument atât al ridicării nivelului calitativ al aparatului de producție şi producției, cât şi al stimulării relațiilor de piață şi spiritului întreprinzător, reprezintă o componentă majoră a politicii economice a guvernului sovietic. Pe plan legislativ au fost create, tot treptat, condiții tot mai favorabile:

- au fost înlăturate restricțiile în privința mărimii cotei-părți a capitalului străin în fondul statuar al întreprinderii mixte;
- preşedinte al organului de conducere sau director general al întreprinderii mixte poate fi şi cetățean străin;
- problemele angajării, concedierii, formelor şi mărimii salariilor şi stimulării materiale (în ruble) a lucrătorilor întreprinderii mixte se hotărăsc de aceasta;
- mărfurile importate în URSS de către întreprinderea mixtă pentru nevoile dezvoltării producției, pot fi scutite de taxe vamale sau impuse la taxe minime;
- participanții străini ai întreprinderii mixte îşi pot trece peste graniță profiturile obținute; Ministerul de Finanțe al URSS are dreptul de a scuti de impozite, o perioadă de timp, profiturile trecute peste graniță sau de a reduce acest impozit.

Ca urmare a acestor măsuri, până la 1 ianuarie 1990, în URSS au fost înregistrate 1274 de întreprinderi mixte. Cea mai mare parte a acestora sunt însă întreprinderi mici, în activități cu o rapidă rotație a capitalului. În ramurile esențiale pentru dezvoltarea economiei numărul lor este mic. Există o reținere destul de mare din partea capitalului străin în efectuarea unor investiții importante. Cauzele: a) nesiguranța politică şi lipsa unor garanții legiferate pentru securitatea investițiilor străine. Abia pentru 1991 se prevede adoptarea Legii investițiilor străine şi, pentru 1991-1993, crearea unui sistem de asigurări şi garanții pentru investițiile străine în URSS; b) lipsa unei „infrastructuri economice”, în primul rând a comerțului cu ridicata de bunuri de capital şi sistemul greoi, birocratic, de funcționare a relațiilor economice – expresie a mecanismului economic administrativ de comandă, practic nemodificat încă de măsurile adoptate până în prezent.

3. Conchizând asupra celor de mai sus se poate afirma:

3.1. **Reforma sistemului de relații economice din URSS abia urmează a fi realizată.** În virtutea condițiilor social-politice, ea a fost concepută ca un proces relativ îndelungat. Rezultatul aplicării practice a acestei concepții a fost frânarea până la blocare a realizării ei ca urmare a cel puțin trei factori: primul – funcționarea economiei în vechiul sistem de relații a dus la agravarea distorsiunilor şi adâncirea dezechilibrelor din sistemul producției sociale cu importante consecințe în plan social; al doilea – elementele unui nou sistem de relații în condițiile dominanței practic absolute a monopolismului statal, nu se pot dezvolta, ele fiind „sugrumate” de acestea din urmă; în al treilea rând –

gradualismul prelungit în realizarea reformei face posibilă fortificarea forțelor sociale opozante şi creşterea eficienței acțiunii lor.

3.2. Generate de menținerea vechiului sistem etatizat de relații economice şi de politicile economice neadecvate, puternica creştere a inflației, adâncirea dezechilibrelor pe piața bunurilor de consum şi creşterea de mari proporții a deficitului bugetar vor determina – dacă aceste tendințe distrugătoare nu vor fi stopate – o profundă criză a economiei sovietice, posibil chiar în anul viitor. Formele cele mai dureroase de manifestare a acestei crize vor fi, evident, trecerea la un sistem atotcuprinzător de distribuire pe bază de cartele, de prăbuşire a pieței bunurilor de consum, devalorizarea drastică a rublei, înflorirea „pieței negre" şi, ca urmare, a tuturor acestora – consecințe sociale necontrolabile.

Pe de altă parte, o asemenea prăbuşire a pieței face imposibile sau neeficiente orice măsuri de restructurare în continuare a mecanismului economic existent. Autoconducerea, autogestiunea, autofinanțarea, pârghiile economice, creşterea rolului stimulării economice a muncii – toate îşi vor pierde, un timp, orice conținut real. Mai mult, în vederea depăşirii crizei economice, în condițiile socioeconomice şi psihosociale ale acesteia, rolul metodelor administrative în conducerea economiei ar putea să cunoască o puternică creştere.

3.3. Starea care se creează în plan social, ca urmare a agravării stării de criză din economie, va constitui unul dintre factorii de continuă creştere a activismului politic de masă, activism puternic amplificat de confruntările pe fond național – etnic şi religios. Aceasta ar putea duce la o relativă rapidă modificare a structurilor politice ale țării, în direcția democratizării lor, ceea ce ar însemna depăşirea principalei frâne în realizarea reformei economice.

B. Unele concluzii cu caracter general privind procesul de trecere la o economie de piață

Vasile PILAT

Analiza experienței sovietice atestă că:

1. Trecerea la o economie de piață presupune existența voinței politice bazate pe consensul social. Necesitatea consensului social este impusă de faptul că trecerea la noul tip de economie depinde de acceptarea şi asumarea de către subiecții sociali a costurilor pe care acest deosebit de complex proces le presupune. Realizarea consensului reclamă însă crearea cadrului politic de formare şi manifestare a opțiunilor membrilor societății, ceea ce înseamnă crearea unor structuri politice democratice. De aceea, „eliberarea terenului" de structurile politice totalitare constituie premisa manifestării depline, fără echivoc, a voinței politice şi a eficienței ei. Faptul că după cinci ani de la „lansarea"

perestroicii, economia sovietică continuă să funcționeze în vechiul sistem, îşi are una dintre cauzele esențiale tocmai în lipsa acestei premise, lipsă ce a inhibat, frânat şi, în multe privințe, blocat manifestarea opțiunii politice şi acțiunea practică de realizare a acestei opțiuni.

2.Trecerea la o economie de piață implică:

2.1.Trecerea de la proprietatea de stat atotcuprinzătoare, mai exact, de la etatizarea atotcuprinzătoare a relațiilor de proprietate, la o largă diversificare a acestor relații cu preponderența absolută a formelor neetatiste de proprietate (privată, cooperatistă, de grup etc.). Aceasta ca urmare a faptului că proprietatea de stat atotcuprinzătoare este incompatibilă cu relațiile de piață.

Căile de realizare a acestui obiectiv sunt:

- eliberarea şi stimularea liberei inițiative private – individuale şi de grup;
- dezetatizarea proprietății asupra celei mai mari părți a avuției materiale a societății.

2.2. Trecerea de la sistemul **stabilirii** centralizate a prețurilor, la **formarea** lor în funcție de raportul dintre nevoie reală (manifestată în cerere) şi ofertă.

2.3. Abandonarea şi în sectorul de stat al economiei, a sistemului planificării directivă – directe sau indirecte (prin sistemul comenzilor de stat) şi acordarea unei autonomii reale întreprinzătorilor în exercitarea tuturor funcțiilor lor. Faptul va include, evident, şi abandonarea alocării centralizate directe, pe subiecți economici a resurselor materiale, prin sistemul repartițiilor şi trecerea la comerțul cu ridicata de mijloace de producție.

2.4. Formarea sistemului de instituții necesare funcționării relațiilor de piață, în primul rând, a unui sistem bancar şi de credit şi a unei burse de valori pentru funcționarea pieței financiare;

2.5. Reconstruirea radicală a sistemului organizațional de acțiune a statului asupra proceselor economice. Reducerea drastică a aparatului birocratic al acestui sistem, ca o condiție esențială a evitării formării sau chiar blocării de către aceasta a exercitării drepturilor de proprietate de către subiecții economici statali autonomi cu statut de persoană juridică.

2.6. Constituirea unui sistem special de „securitate socială” şi servicii sociale din partea statului în beneficiul celor afectați de fenomenele generate de trecerea la mecanisme de piață – inflația şi şomajul (ajutor de şomaj, organizarea şi susținerea activităților de recalificare şi redistribuire a forței de muncă etc.).

3. Odată realizat un minim de consens social în favoarea economiei de piață, capabil să asigure stabilitatea politică şi manifestarea deplină a voinței politice, este de extremă importanță:

- să se treacă, într-un termen cât mai scurt posibil, la adoptarea măsurilor de creare a condițiilor economice şi juridice necesare edificării noului

sistem de funcționare a economiei şi de efectivă edificare a acestuia. Orice întârziere, prin eşalonarea pe o perioadă prea îndelungată a acestor măsuri, aşa cum o demonstrează experiența practică din URSS, ca şi din celelalte țări est-europene, poate duce la deteriorarea în continuare a funcționării economiei, la agravarea situației economice şi, prin aceasta, a situației social-politice din țară, iar drept urmare, la amplificarea greutăților de materializare în practică a măsurilor de restructurare a sistemului şi chiar la temporara lor blocare;

- abordarea acțiunii de restructurare a relațiilor economice ca un **complex de măsuri,** adoptate nu secvențial şi nu pe segmente sau componente ale economiei, ci concomitent, în cadrul unei perioade scurte de timp (1-3 ani). În caz contrar, măsurile adoptate fie că nu vor acționa, fie că vor avea efecte indezirabile.

4. O condiție prealabilă importantă a trecerii la edificarea noului sistem de funcționare a economiei o constituie stoparea procesului inflaționist şi realizarea unui relativ echilibru al pieței (perioada de creare a condițiilor).

4.1. Necesitatea respectării acestei condiții rezultă din faptul că trecerea la formarea prețurilor pe piață, în funcție de raportul cerere-ofertă în condițiile actualelor distorsiuni şi dezechilibre din sistemul producției sociale şi respectiv din raporturile de prețuri, va determina ample mutații în aceste raporturi, însoțite de creşterea generală a prețurilor. Desfăşurarea unor atari mutații în condițiile preexistenței unor dezechilibre valorice importante pe piața – licită şi ilicită - a mărfurilor de larg consum ar avea un efect de puternică amplificare a acestora cu grave consecințe, posibil destabilizatoare în plan social-politic, ceea ce ar putea duce la blocarea procesului reformei. Este motivul pentru care realizarea echilibrului valoric al pieței este una din condițiile prealabile esențiale ale desfăşurării în ritm mai înalt şi cu costuri sociale mai reduse a procesului de formare a unui sector nonstatal şi, respectiv, de trecere şi a sectorului de stat la sistemul prețurilor de piață.

4.2. Realizarea echilibrului valoric al pieței anterior declanşării procesului de formare a unui sector nonstatal şi respectiv de trecere la sistemul prețurilor de piață reclamă:

- abandonarea politicilor populiste de creştere directă şi indirectă a veniturilor populației în ritm mai rapid decât creşterea producției de mărfuri (bunuri şi servicii) de larg consum;

- lichidarea deficitului bugetar prin reducerea cheltuielilor bugetare, în primul rând pe seama restrângerii drastice a investițiilor de la bugetul de stat în noi obiective din grupa A a industriei şi stoparea investițiilor în construcțiile faraonice aberante economic şi dezastruoase ecologic, începute de vechiul regim;

- concentrarea eforturilor pentru rapida dare în funcțiune a obiectivelor nefinalizate din ramurile industriilor alimentară şi uşoară şi pentru puternica

lărgire şi modernizare a capacităţilor de producţie din aceste ramuri, în vederea creşterii rapide a ofertei de bunuri de larg consum;

- reducerea exporturilor de bunuri de larg consum pentru care există o mare cerere pe piaţa internă.

5. Referitor la procesul de desfăşurare a trecerii la o economie de piaţă:

5.1. Primul pas în realizarea noului sistem de funcţionare a economiei îl constituie **legiferarea** lui printr-un ansamblu de legi privind componentele sale cheie, în primul rând relaţiile de proprietate – însoţite de un pachet de legi menite să asigure condiţiile funcţionării subiecţilor economici pe baza relaţiilor de piaţă şi securitatea socială a salariaţilor.

Avem în vedere legiferarea sistemului relaţiilor de proprietate în general şi a diferitelor ei forme de finanţare şi funcţionare: legi privind proprietatea în general şi cea asupra pământului în particular privind întreprinderea de stat, întreprinderea privată, individuală, de grup şi societară (societăţile pe acţiuni) – cooperaţia, arenda şi, evident, o Lege asupra investiţiilor de capital străin, Legea asupra formării preţurilor, Legea asupra impozitelor, Legea asupra băncilor, Legea asupra băncii de stat, legislaţia muncii, inclusiv a salariilor şi indexării veniturilor, Legea pensiilor, Legea privind securitatea socială, Legea tarifului vamal etc.

5.2. În scopul stimulării liberei iniţiative a întreprinderilor (proprietăţilor) este imperios necesar ca statul să asigure subiecţilor economici din acest nou sector al economiei condiţii egale, în primul rând de aprovizionare şi impozitare, cu cei din sectorul de stat; altfel, dezvoltarea acestui sector şi a relaţiilor de piaţă vor fi puternic frânate.

5.3. Realizarea unor condiţii egale de aprovizionare impune, ca o premisă indispensabilă, trecerea la comerţul cu ridicata de mijloace de producţie. Acest obiectiv nu poate fi însă atins fără lichidarea dezechilibrului valoric atât de pe piaţa bunurilor şi serviciilor de larg consum, cât şi de pe cea a bunurilor de capital – în primul rând a materiilor prime şi materialelor. Motivul: un atare dezechilibru, manifestat în starea de deficit – care blochează trecerea la comerţul cu ridicata de mijloace de producţie, perpetuând, astfel, sistemul alocării centralizate a resurselor – determină, pe de o parte, un transfer ilicit de materii prime şi materiale din sectorul de stat în sectorul privat şi cooperatist – implicit o diferenţiere a condiţiilor de aprovizionare a celor două sectoare – iar pe de altă parte, dezvoltarea unor activităţi speculative ilicite cu mărfuri de larg consum din sectorul de stat, implicit o creştere a deficitului pe această piaţă de stat. Ambele aceste consecinţe determină şi echivalează cu o creştere a preţurilor mărfurilor de larg consum. Faptul generează presiuni pentru mărirea salariilor, mărire ce perpetuează dezechilibrele valorice pe piaţă, respectiv deficitul şi inflaţia – care se stimulează reciproc – iar prin aceasta condiţiile ce împiedică procesul de extindere a relaţiilor de piaţă prin dezvoltarea sectorului privat şi cooperatist.

5.4. În ceea ce priveşte dezetatizarea economiei, o primă condiție o constituie reforma prețurilor, trecerea la sistemul prețurilor de piață. Nu discutăm aici problema modului în care ar trebui să se realizeze această trecere pentru ca inerentele costuri sociale să fie cât mai reduse. Important de subliniat este faptul că prețurile de piață pun în evidență atât dezechilibrele reale din economie cât şi ceea ce este esențial, vitalitatea, implicit valoarea economică reală a fiecărei unități economice, fără de care procesul dezetatizării nu se poate desfăşura în condiții economice normale, corespunzătoare cerințelor pieței.

C. Agricultura

Dinu GAVRILESCU

1. Producția agricolă

În ultimii cinci ani nu s-au înregistrat progrese marcante, manifestându-se chiar o tendință de încetinire a ritmurilor de creştere şi menținându-se oscilațiile actuale. A continuat dependența Uniunii Sovietice față de importul unor cantități considerabile de cereale, în special furajere, precum şi de produse de origine animală, în special carne şi produse lactate, respectiv produse de primă importanță care reprezintă chiar profilul de producție al agriculturii sovietice.

Ritmul modernizării proceselor tehnologice şi în general, al introducerii progresului tehnic fiind lent, nu a putut asigura o creştere sensibilă a randamentelor în producția vegetală şi animală.

Continuă să se manifeste deficiențe serioase în infrastructură. Sistemele de transport, condiționare, depozitare, prelucrare, serviciile, precum şi celelalte activități situate în aval şi amonte de producția agricolă nu sunt în măsură să-şi aducă un aport pozitiv, deficiențele ținând atât de nivelul înzestrării, cât şi, mai ales, de mecanismul funcțional.

Noile modele de organizare economică, cum sunt arenda, organizarea unor combinate agroindustriale integrate şi cooperația, deşi individual au marcat rezultate relevante, pe plan unional nu au încă o pondere semnificativă. În aceeaşi măsură efectul economic pozitiv nu este suficient de convingător: unități funcționând în condiții foarte diferite şi nefiind în general susținute de autoritățile regionale, lucru care a trenat generalizarea.

În prezent, s-a apreciat că producția agricolă a țării se află în impas şi că în actualele condiții nu va mai putea progresa.

2. Organizațiile economice

Structura organizațiilor economice are în continuare la bază sovhozurile şi colhozurile ca unități de producție, precum şi alte unități economice tradiționale încadrate în uniuni agroindustriale raionale. Acestor tipuri de unități li s-au

adăugat în ultimii ani noile tipuri de unități economice menționate anterior, organizate pe principiile arendei, ale integrării şi cooperației, urmărindu-se o eficiență superioară a activității productive, o creştere a cointeresării şi, în final, satisfacerea pe plan cantitativ şi calitativ superior a consumatorilor. Înființarea acestor unități a fost precedată de un suport legislativ adecvat, incluzând legea proprietății din februarie 1990 şi legea pământului adoptată în luna aprilie a aceluiaşi an.

2.1. Unități economice de tip nou

Aceste unități au la bază principiile cointeresării, ale cooperării şi integrării. Particularitățile noilor organizații se prezintă astfel:

2.1.1. Unități cooperatiste

Veriga de bază în cooperație este cooperativa. Legislația actuală favorizează ca, în paralel cu cooperativele existente, să se creeze cooperative meşteşugăreşti de aprovizionare-desfacere, silvice, de construcții, de servicii. În organizarea acestora participă (inclusiv prin cotă de participație la constituirea averii) colhoznici, sovhoznici, angajații altor întreprinderi, precum şi orice cetățean din mediul rural şi din cel orăşenesc care îndeplineşte unele condiții. S-au înființat astfel cooperative de închiriere (tip SMA) şi cooperative de servicii, atât de producție, cum sunt cele agrochimice, cât şi alte tipuri. Astfel, la Tula, în locul a patru întreprinderi raionale (reparații, aprovizionare şi alte activități) a fost creată o cooperativă pentru servicii tehnico-productive care asigură tehnica materială complexului agroindustrial, numită Agroservice. Toate întreprinderile enumerate au intrat în componența cooperativelor cu drept de subdivizare structurală. Organul de conducere este adunarea reprezentanților împuterniciți ai colhozului, sovhozurilor şi ai celorlalte întreprinderi. În acest caz, pe seama reorganizării aparatului de conducere au fost disponibilizați 670 de ingineri şi alt personal cu pregătire superioară, economisindu-se anual suma de 227.000 de ruble. Un alt exemplu de cooperație este tot în domeniul serviciilor agricole. Astfel, în regiunea Libețc s-a creat o cooperativă care realizează servicii de aprovizionare cu produse chimice, transporturi şi alte servicii productive. Coordonarea acestor servicii atât pe scară raională, cât şi regională se realizează prin formațiuni specifice. Pentru aceasta s-au creat uniuni ale cooperativelor raionale şi regionale constituite pe baza negocierilor care au loc în spiritul principiilor de cooperație. Un alt tip de cooperativă se realizează cu integrarea şi cooperarea între sectorul public al întreprinderii agricole şi cel al gospodăriei personale. Astfel, în R. S. S. Lituaniană relațiile contractuale de cooperare între particulari şi sectorul public din APK (complexul agroindustrial) sunt organizate în reproducția animalelor şi pentru asigurarea cu tineret şi furaje.

În virtutea cadrului legislativ nou creat, se manifestă posibilități largi de diversificare a relațiilor şi de organizare a unor puternice activități cu caracter asociativ. Astfel, colhozurile împreună cu celelalte întreprinderi ale APK pe baza hotărârii adunării generale pot participa la uniuni şi asociații raionale

agrocombinate, agrofirme, sisteme de producție, sisteme cercetare-producție şi alte sisteme, fără a-şi pierde autonomia. Dacă în trecut avea prioritate dezvoltarea cooperației pe orizontală, în prezent, aceasta are loc în mare măsură şi pe verticală. Putem exemplifica prin diferite activități productive de desfacere de servicii uzuale, precum şi servicii ştiințifice. S-au creat noi forme de cooperare în producție şi anume uniunile cooperatiste ale cooperativelor bazate pe gestiune internă. O astfel de uniune s-a creat pe baza colhozului „Pobeda" din regiunea Rostov. În locul fostelor brigăzi s-au organizat 22 de cooperative autogestionate în diverse activități (6 în culturi de câmp, 5 în zootehnie, 5 în activități anexe, 6 pentru servicii sociale). Acestea au preluat în arendă 4 mii ha teren, 3 mii de taurine, 4 mii de porci, păsări, construcții, maşini agricole, inventar agricol.

Cooperativele dispun de o deplină autonomie economică, cont la bancă şi se bucură de drept de credit. Relațiile economice şi de gestionare ale cooperativelor între ele şi între acestea şi conducerile uniunilor, se definesc contractual când se stabilesc: terenurile, mijloacele de producție efective şi alte mijloace arendate fiecărei cooperative. Durata arendării terenurilor s-a stabilit pe durata vieții active a cooperativelor primare, iar pentru mijloacele de producție, pe perioada de amortizare a acestora. Prin contract se stabilesc volumul, termenele şi modul de realizare a producției, prețurile interne pentru toate tipurile de produse şi servicii. Prin contract se reglementează creditarea materialului circulant, de asemenea, plata reparațiilor, transportului, precum şi asigurarea tehnico-materială şi plata cotelor anuale şi răspunderea părților. Producția obținută de cooperative este cumpărată de uniune la prețurile interne de învoială (contractuală). Mijloacele dobândite din realizarea producției trec în contul cooperativei. Aparatul de conducere este plătit în funcție de nivelul mediu de retribuire în cooperative, corectat pe baza unor coeficienți care variază între 0,7 şi 1,5. S-a redus pe această cale numărul personalului de conducere de la 67 la 12.

Organul suprem de conducere este adunarea reprezentanților împuterniciți ai cooperației, care alege consiliul cooperativelor, conducerea şi comisia de revizie. Unele sovhozuri se organizează, de asemenea, în sistem cooperatist. Astfel, sovhozul Knitisinski (Novosibirsk) a devenit o întreprindere cooperatistă. Subdiviziunile structurale au devenit cooperative primare. Acestora le-au fost transmise în folosință îndelungată, în arendă, mijloacele (inclusiv pământul) cu autonomie deplină. În aceste cooperative primare se desfăşoară procesele de producție propriu-zise.

Între cooperativele primare şi organizația cooperatistă care închiriază se stabilesc relații contractuale. Chiria mijloacelor şi alte regularizări se realizează din venituri proprii. În acelaşi mod se realizează şi plata serviciilor, alocațiilor pentru dezvoltarea socială şi retribuirea muncii. Aparatul de conducere din fostul sovhoz s-a redus la aproape un sfert şi este, în prezent, de 7 oameni.

Conducerea unor astfel de formaţiuni se realizează democratic, prin organe alese.

2.1.2. Firmele agroindustriale

Noua formă de cooperare, care este „firma agroindustrială”, a fost creată încă din anul 1987. O astfel de firmă este structurată pe baza unor întreprinderi puternice economic, care sunt coordonatoare (colhoz sau sovhoz). În componenţa firmei ca subdiviziune structurală, fără însă a-şi menţine personalitatea juridică, intră întreprinderi de prelucrare, servicii şi alte unităţi. Conducerea agrofirmei se exercită de un consiliu. Firma „Adji” din Lituania, care se ocupă şi de comercializare prin magazine proprii (cereale, cartofi etc.), este un exemplu de firmă cu rezultate foarte bune. Mărimea agrofirmelor este extrem de variabilă. Astfel, agrofirma „Prut” din Moldova Sovietică exploatează 18.200 ha de tren agricol şi 14.500 ha de terenuri arabile cu un grad înalt de amenajare (60% din terenuri sunt drenate). Mijloacele fixe sunt, de asemenea, considerabile, însumând 49,6 mil. ruble. Agrofirma cuprinde 5 colhozuri, o întreprindere intergospodărească pentru carne de porc, fabrică de bere, fabrică de sucuri, magazine, secţii de producere de conserve, fabrici de pâine etc. – sunt organizate activităţi de „extension”. Preţurile comerciale sunt favorizante la produsele realizate prin reţeaua proprie şi se realizează direct legături internaţionale (ştiinţifice, tehnice, de cooperare etc.). Organul suprem este consiliul, format din preşedinte, locţiitor, preşedinţii colhozurilor şi conducătorii celorlalte unităţi componente, reprezentanţi ai colectivelor de muncă şi ai organului puterii obşteşti. Consiliul este ales de împuterniciţii întreprinderilor. Problemele complexe sunt rezolvate de biroul ales. Agrofirma are un centru de informare tehnico-ştiinţifică şi un centru de calcul. Pentru facilităţi funcţionale îşi creează fonduri centralizate şi de stimulare materiale care se constituie pe baza centralizării unei părţi a fondurilor membrilor agrofirmelor în mod mutual. Se constituie un fond de rezervă pe seama prelevărilor din beneficii. Utilizarea acestora este stabilită de consiliul agrofirmei.

2.1.3. Sisteme de integrare

Necesitatea obiectivă a dezvoltării unor activităţi complexe superior organizate a dus la crearea sistemelor de producţie şi a sistemelor de cercetare-producţie organizate pe baze cooperatiste.

Aceste sisteme urmăresc să asigure o creştere substanţială a producţiei agricole, a eficienţei economice, pe baza introducerii de tehnologii intensive şi a realizărilor ştiinţei şi tehnicii. La baza acestora stă ideea fluidizării orizontale a conducerii economico-organizatorice pentru preluarea şi încorporarea experienţei întreprinderilor fruntaşe şi a realizărilor instituţiilor de cercetare în domeniul producţiei diferitelor tipuri de produse pe principiile gestiunii economice şi cointeresării reciproce. În astfel de condiţii, întreprinderile coordonatoare devin centrul tehnico-organizatoric al sistemului, preiau o răspundere determinantă pentru a obţine o conducere de mare eficienţă a tipului dat de produs în unităţile de bază reunite în sistem – se are în vedere elaborarea şi

introducerea în întreprinderile partenere a unor tehnologii intensive avansate. În anul 1988 funcționau 429 de astfel de întreprinderi, cele mai numeroase fiind pentru rapiță, pentru sfeclă de zahăr, hrişcă, floarea-soarelui şi cereale.

Relațiile economice dintre coordonator şi participant sunt contractuale. Pentru diseminarea progresului ştiințific şi tehnic, coordonatorul atrage prin contract institutul de cercetare şi alte unități care sunt capabile să furnizeze elemente tehnologice eficiente.

2.1.4. Uniunile agroindustriale

Pentru creşterea cointeresării în condițiile revalorizării unor probleme sociale şi economice ale participanților, s-au creat uniuni şi combinate agroindustriale. La începutul anului 1990 funcționau 100 de astfel de unități. Acestea sunt organizate de regulă la scara unui raion, pe principiul unei largi cooperări şi concentrări în producție. Organul suprem de conducere este adunarea reprezentanților. Uniunea acționează ca un complex economic unitar – pe gestiuni economice şi autofinanțări (unitățile componente). Toate unitățile componente îşi păstrează autonomia şi personalitatea juridică. Un exemplu de structură principial nouă de conducere o constituie uniunea „Novo Moscovscoe" din Tula. În componența acesteia intră 9 colhozuri, 5 sovhozuri, 4 cooperative de producție, subdiviziuni de asigurare tehnico-productivă, ştiințifică, laboratoare. La toate nivelele, activitatea este organizată pe baze cooperatiste. Unitățile structurale de bază sunt 4 cooperative de ramură şi anume: culturi de câmp, carne-lapte, tehnico-productive şi proiectare-construcții. La aceste cooperative participă toate întreprinderile şi exploatațiile din structura unității. Funcțiile cooperativelor sunt subordonate în totalitate necesităților verigii de bază a producției agroindustriale a colhozurilor, sovhozurilor şi celorlalte întreprinderi.

2.1.5. Agrocombinatele

Sunt uniuni agroindustriale organizate pe o gamă mai largă de activități având o integrare mai avansată. O unitate tipică în acest sens este agrocombinatul „Kuban". Acesta are în componența sa unele formațiuni economice şi organizatorice de tip nou. Activitatea urmăreşte realizarea producției agricole, achiziția, prelucrarea, păstrarea şi desfacerea prin rețea comercială proprie şi, de asemenea, servicii pentru producție. În structura unității intră colhozuri, sovhozuri, întreprinderi intergospodăreşti, întreprinderi de prelucrare, întreprinderi de aprovizionare şi desfacere, întreprinderi comerciale specializate (reparații, transport, construcții). Agrocombinatul citat funcționează în regiunea Krasnodor şi are în componență 56 de subdiviziuni structurale, din care 24 de colhozuri şi sovhozuri.

Unitățile componente care acționează în prezent coordonat şi în mare măsură unitar depindeau anterior de 14 ministere şi departamente. Integrarea verticală este foarte avansată, unitatea având 23 de magazine de desfacere şi unități de alimentație publică, secții de prelucrare. Întreprinderile combinatului îşi mențin autonomia şi personalitatea juridică. Activitățile economice au la

bază gestiunea şi autofinanţarea. Organul de conducere este consiliul. Tipurile de unităţi prezente realizează, de regulă, rezultate bune. Deşi nu s-au putut procura informaţii exacte, s-a estimat de interlocutori că beneficiile obţinute le depăşesc, de regulă, net pe cele obţinute anterior de unităţile componente, ajungând în unele cazuri până la 30%.

3. Perspective

Dezvoltarea agriculturii sovietice, în opinia majoritară a cercetătorilor economişti cu care am dezbătut această problemă, s-a conturat astfel:

La întrebarea, cum apreciaţi evoluţia producţiei agricole peste 5 ani în două ipoteze, şi anume, dacă procesul de reforme se va desfăşura în ritmul în care s-a realizat până în prezent şi dacă progresul reformelor va fi accelerat, s-a răspuns:

În condiţiile ritmului actual de introducere a reformelor se pot înregistra mici progrese ale producţiei, însă va funcţiona frâna de sistem, care va bloca orice altă dezvoltare. S-a exprimat, de asemenea, convingerea că nu poate exista un progres accelerat de reformare în Uniunea Sovietică, decât în condiţiile în care reţeaua întregului sistem al puterii este demontată. Reforma trebuie să fie drastică, deoarece sistemul şi-a atins limitele şi reprezintă, în prezent, o frână în calea dezvoltării, în special în agricultură, unde problema structurilor şi a proprietăţii este acută şi unde reacţia debalastării este o accelerare mai mare faţă de celelalte ramuri.

La întrebarea, credeţi că agricultura sovietică va putea asigura, în perspectivă, consumul fără ca balanţa import-export să fie deficitară, părerile au fost împărţite în proporţie de 50%.

Au existat opinii[1] care apreciau că efortul de reformare şi-a pierdut suflul şi actuala structură a unităţilor economice este în măsură să asigure progresul prin preluarea experienţei unităţilor de vârf, a experienţei din republicile baltice. Marea proprietate de stat şi cooperatistă asigură o dimensiune eficientă a producţiei şi este o formă superioară de producţie, lucru confirmat şi de unii economişti de prestigiu din SUA, care au vizitat Uniunea Sovietică.

În ceea ce priveşte gândirea economică actuală în domeniul modelelor de dezvoltare a agriculturii sovietice, nu s-au obţinut informaţii care să denote preocupări consecvente în acest sens, cu excepţia concepţiei lui Tihonov cu privire la dezvoltarea proprietăţii private în agricultură.

4. Sinteza discuţiilor

Ansamblul discuţiilor privind situaţia actuală şi perspectiva economiei naţionale a URSS a dus la relevarea următoarelor aspecte:

---

[1] Acad. Vasilii Romanovici Boev, directorul Institutului Unional de Economie Agrară din Moscova.

Economia URSS a înregistrat, în ultimii 5 ani, o tendință de încetinire a ritmurilor de dezvoltare, rezultatele fiind, în general, nesatisfăcătoare. Încetinirea ritmului de dezvoltare, coroborată cu creşterea veniturilor, în condițiile menținerii practic a masei bunurilor de larg consum şi a unor servicii, a dus la un proces inflaționist, care, calculat în termeni reali după metodologia țărilor dezvoltate, a reprezentat în anul 1989 7,4%.

Reformele adoptate şi întreaga legislație întâmpină în aplicare numeroase obstrucții legate de procesul menținerii vechii structuri şi a personalului, cu precădere la nivelurile de bază din societate, inclusiv la raioane, precum şi de persistența unei mentalități egalitariste şi a nefuncționării mecanismului catalitic al cointeresării. Pe acest fond se manifestă o penurie în aprovizionarea populației cu produse curente industriale şi, în oarecare măsură, cu cele alimentare de strictă necesitate, care a dus, în final, la o stare generală de nemulțumire față de rezultatele politicii de „perestroika" şi de neîncredere în perspectivele acesteia.

După părerea interlocutorilor noştri, experiența URSS în materie de reformă economică este needificatoare, procesul nemanifestând vitalitate şi nici generalizare aplicativă. S-a opinat că pentru funcționabilitatea procesului de reformă este necesară demontarea întregului sistem al puterii până jos şi elaborarea unor reforme drastice, aplicându-se o terapie de şoc. Menținerea în stare de funcționare a aparatului puterii şi tendința de temporizare a schimbărilor au dus în URSS la blocajul şi chiar practic la eşecul reformelor în multe domenii.

Dificultățile de aplicare au la bază o cultură politică şi economică rudimentară. Există un curent de căutare a unor modele economice, practicarea unor jumătăți de măsură în procesele de reformare dovedindu-se ineficientă.

Opinii contradictorii au fost înregistrate în materie de accelerare a ritmului reformelor. Astfel, dacă s-a apreciat, pe de o parte, că sunt necesare modificări politice majore, în sensul democratizării pentru aplicarea reală a reformelor, pe de altă parte, e adevărat, oarecum în minoritate, s-a apreciat că efortul de reformare şi-a epuizat suflul şi este necesară o mai mare fermitate politică în centralizarea şi concentrarea economică.

În acest domeniu, principalele direcții ale reformei au vizat arenda, dezvoltarea cooperației, a combinatelor agroindustriale şi descentralizarea deciziilor. S-a apreciat în general că, exceptându-se organizarea unor combinate agroindustriale (peste o sută în întreaga Uniune Sovietică), arenda şi organizarea de tip cooperatist nu au înregistrat progresele scontate.

Au existat numeroase frâne subiective care au fost generate de un blocaj al sistemului şi structurii față de reforme, mergând până la refuz. Am înregistrat opinii care au mers până la „necesitatea socializării agriculturii chiar în zonele de deal şi munte, însoțită de dezvoltarea micii industrii tradiționale".

În discuţii am căutat să ne documentăm cu precădere asupra perspectivelor dezvoltării economiei agriculturii URSS bazate pe experienţa acumulată şi cu privire la conceptele dezvoltării în perspectivă ale acestei ramuri. Practic, cu o singură excepţie (Tihonov) nu am întâlnit opinii conceptuale ale evoluţiei în viitor, deşi am conferit cu cercetători de marcă. În acest sens nu am primit practic nici un răspuns la întrebarea „Cum va arăta peisajul economic al Uniunii Sovietice agricole după 5 ani”?, în trei decenii de dezvoltare: pesimist, mediu şi optimist.

O perspectivă mai conturată s-a înregistrat în ceea ce priveşte cooperaţia. S-a evidenţiat faptul că cooperaţia este o activitate cu reguli bine statuate şi că reprezintă o formă superioară de producţie a unor producători eficienţi. Sistemul cooperaţiei cimentează interesele producătorilor şi le îmbină pe acestea cu capacitatea superioară investiţională, atât în beneficiul organizaţiei cooperatiste, cât şi al producătorului cooperativizat. S-a apreciat (Martânov) faptul că proprietatea colectivistă şi în general socializarea producţiei rupe proprietarul de mijloacele de producţie, depersonalizează producătorul şi că numai reforma şi personalizarea proprietăţii vor duce la un comportament cointeresat al producătorilor agricoli; această concepţie explică succesul sistemului cooperatist al proprietarilor din statele occidentale şi eşecul cooperativei colhoznice.

5.1. Ce este interesant în experienţa economică a URSS cu privire la aplicarea reformelor

În materie de economie a agriculturii, în condiţiile restructurării, experienţa de 5 ani a URSS impune şi în cazul ţării noastre luarea în considerare a unor particularităţi, şi anume:

- aplicarea măsurilor de restructurare concomitent cu demontarea structurii de putere administrativă a sistemului birocratic. Acest lucru nu s-a realizat iniţial, a frânat reforma şi a creat o stare tensională care, în prezent, a dus la rezolvarea prin conflicte violente;

- organizarea unor combinate agroindustriale în măsură să integreze producţia agricolă în activităţile de prelucrare – desfacere şi servicii având ca efect o creştere a eficienţei şi a gradului de asigurare a consumatorilor în condiţii de stabilitate a producţiei şi calităţii. Deşi experienţa sovietică este realizată pe scară proporţional redusă, aceasta este edificatoare, înregistrându-se rezultate pozitive;

- dezvoltarea unor asocieri pe principiul cooperaţiei numai în legătură cu diversificarea proprietăţii şi a atenuării dominaţiei producţiei specializate, care inhibă dezvoltarea şi frânează iniţiativa.

5.2. Ce putem realiza

- Încheierea unui acord de schimb de informaţii între Institutul de Informaţii Ştiinţifice în Ştiinţa Socială din cadrul Academiei URSS şi Centrul de Informare şi Documentare din cadrul Institutului Naţional de Cercetări

Economice. Se pot realiza schimburi de carte şi de informaţii, se pot obţine lucrări de specialitate de mare valoare într-un raport net favorabil părţii române, care practic poate trimite numai lucrările din Institutul Central şi poate primi practic aproape toată literatura de specialitate sovietică. Partea sovietică este interesată de o listă a noilor publicaţii economice, de problematica cercetării economice, de organizarea în prezent a acesteia în România.

- Datorită experienţei în materie de combinate agroindustriale, existenţei unor astfel de combinate a RSS Moldovenească, interesului Institutului de Economie Agrară pentru această temă, am realizat o convenţie cu partea sovietică prin care un număr de 4 specialişti din Institutul de Economie Agrară au efectuat între 12-16 martie o deplasare de lucru la Chişinău pe cheltuiala Institutului de Economie Agrară din RSS Moldovenească în regim de reciprocitate. S-a încheiat cu această ocazie un contract de colaborare tehnico-ştiinţifică pentru 1990-1995.

- Traducerea selectivă a materialelor aduse de delegaţie (circa 40 de volume) atât la Institutul de Economie Naţională cât şi la Institutul de Economie Agrară şi difuzarea acestora la toate institutele din cadrul Institutului Naţional, precum şi Centrul de Documentare.

- Realizarea unor deplasări în ţări cu agricultură avansată care pot constitui modele viabile de dezvoltare şi care au condiţii comparabile cu cele ale României: Franţa, Italia, R.F. Germania, R.S.F. Iugoslavia. Această propunere are la bază numeroase sugestii ale părţii sovietice care ne-a îndrumat în acest sens şi care se documentează la rândul său în ţări în care economia agriculturii funcţionează deja impulsionată de mecanismul de piaţă.

- Pregătirea unei sinteze de maximum trei pagini a raportului întregii delegaţii pentru Guvern şi alte organizaţii interesate, în vederea documentării concise asupra situaţiei economiei şi gândirii economice din URSS.

- Generalizarea acestui tip de sinteză pentru toate delegaţiile din Institutul Naţional care se deplasează în străinătate.

D. Probleme teoretice şi practice ale întreprinderilor comune (I.C.) în URSS

dr. Gheorghe ZAMAN

Analiza problemelor referitoare la natura social-economică şi relaţiile de proprietate în cadrul întreprinderilor comune în URSS ocupă un loc deosebit, mai ales din punct de vedere al necesităţii delimitării conţinutului juridic de cel economic, în condiţiile interdependenţei între acestea. Una din problemele dezbătute în mod deosebit a fost cea a raportului dintre coparticipanţii la întreprinderile comune şi a relaţiilor acestora cu alte unităţi economice din ţară

şi străinătate. În acest sens, majoritatea economiştilor s-a pronunţat împotriva stabilirii unui prag maximal de participare la fondul social al partenerului străin. Mulţi economişti sovietici consideră că I.C. reprezintă o **formă deosebită a proprietăţii socialiste,** în care sunt reprezentate relaţii naţionale şi internaţionale. Întrucât I.C. reprezintă una din formele proprietăţii socialiste în URSS, nu pot fi consideraţi ca subiecţi ai acesteia numai participanţii fondatori nemijlociţi. În mod obligatoriu, problema trebuie analizată din punct de vedere al conţinutului economic al procesului aproprierii mijloacelor şi rezultatelor producţiei, ceea ce necesită identificarea şi recunoaşterea **multitudinii subiecţilor şi structurii lor extrem de complexă,** cunoaşterea intereselor economice distincte la micro şi macroniveluri, ca şi constituirea unui mecanism de conciliere (armonizare) a acestora.

Cea mai mare parte a I.C. este realizată prin cooperare cu ţările capitaliste în sfera serviciilor, engineeringului şi a desfacerii, motiv pentru care fondul social al masei principale de întreprinderi comune este sub 1 milion de ruble şi numai la 30% din acestea depăşeşte 5 milioane de ruble.

Problemele nerezolvate sunt numeroase, dar oricum I.C. sunt considerate ca un prim pas care facilitează realizarea convertibilităţii rublei, întrucât contribuie la creşterea competitivităţii externe a produselor. În URSS, politica de înfiinţare a I.C. este de actualitate deosebită, întrucât prin intermediul lor se încearcă atragerea în ţară a capitalului străin (în colaborare directă sau imediată cu economia sovietică), mai ales în domeniile de vârf ale tehnicii, nu atât din punct de vedere al creativităţii, cât şi din cel al **difuzării acesteia.**

Formele de control şi influenţare a activităţii întreprinderilor comune trebuie să fie flexibile şi stimulative. Folositoare pentru crearea I.C. este şi experienţa înfiinţării, de către URSS, a unor societăţi mixte în străinătate (106 în ţările dezvoltate şi 21 în ţările în curs de dezvoltare). La mijlocul lunii ianuarie 1990, în URSS existau circa 1400 de întreprinderi comune, cu un capital total de 3,5 mld. ruble, din care 50% era reprezentat de capitalul străin, îndeosebi din RFG, Finlanda, SUA. Cu participarea ţărilor socialiste au fost create peste 100 de întreprinderi comune.

Pornindu-se de la posibila complementaritate a factorilor de producţie, crearea unor întreprinderi comune cu capital social din mai multe ţări constituie o altă formă de atragere a investiţiilor străine în URSS.

Regimul fiscal al I.C. prevede ca 30% din profit să revină statului şi 20% să poată fi exportat, ca şi o scutire de impozit pe venit în primii doi ani. Alte facilităţi acordate I.C. se referă la dreptul ca o treime din producţie să poată fi exportată (două treimi rămânând pentru piaţa internă), la obţinerea cu prioritate a unor credite cu dobândă redusă, la scutirea de impozite pe circulaţia mărfurilor, la importul de materii prime fără taxe vamale.

În vederea intensificării includerii în economia sovietică a mecanismelor de piață, unii specialişti se pronunță pentru crearea unor „zone economice speciale”, în cadrul cărora legile pieței, ale cererii şi ofertei, ale concurenței, să acționeze în mod similar cu cele din țările dezvoltate. Astfel, se preconizează crearea unor zone de interes economic deosebit la Vîborg (parc tehnologic) şi Novgorod (industria turismului).

Până în prezent nu au fost întreprinse măsuri concrete în acest domeniu, unul din factorii de reținere fiind şi opinia publică din zonele respective, care nu a acceptat crearea unor astfel de zone.

E. Aspecte referitoare la utilizarea forței de muncă în URSS

dr. Gheorghe ZAMAN

1. Folosirea forței de muncă în condițiile şomajului deghizat. Schimbările structurale din economia națională a URSS, trecerea întreprinderilor la autofinanțare şi autogestiune au complicat problema utilizării forței de muncă. Pe de o parte, se măreşte numărul de lucrători de prisos pentru o serie de întreprinderi şi, pe de alta, în economia națională există aproximativ 2 milioane de locuri de muncă neocupate.

Această situație duce la reducerea productivității muncii, a eficienței generale a producției, ca şi la creşterea fluctuației cadrelor (în anul 1988 fluctuația a fost de 12,6% şi în anul 1989 de 14%) a pierderilor de timp de muncă, a absențelor nemotivate etc. Scade disciplina, au loc greve, creşte numărul de vagoane de cale ferată nedescărcate. În anul 1989, pierderile ca urmare a grevelor au fost de 7 milioane om/ore.

În URSS nu există o evidență a şomajului. În acest scop se foloseşte noțiunea de „persoane temporar neocupate în economia națională”. Numărul acestor persoane, potrivit datelor statisticii oficiale, este de 4 milioane (în care se cuprind schimbarea locului de muncă, caracterul sezonier al muncii, invalizii de gradul III şi persoanele care refuză să presteze o activitate socială utilă).

În prezent, se elaborează un proiect de lege al ocupării în care vor fi cuprinse aspectele privind şomajul.

2. Corelația dintre productivitatea muncii şi salarii era considerată, până nu demult, ca o măsură antiinflaționistă sigură. În prezent însă i se obiectează o serie de neajunsuri:

- influențează negativ asupra stimulării ridicării calificării;
- nu contribuie la schimbări pozitive ale corelației dintre fondul de consum şi produsul social total (se pot produce tancuri, iar inflația va creşte).

Au fost încercări de „reanimare” a corelației între creşterea productivității muncii şi a salariilor, pe motiv că altceva mai bun nu există. Dar aceste

încercări nu au avut succes. În prezent, această corelație este înlocuită prin sistemul impunerii progresive a fondului de salarizare, considerându-se că ea reprezintă o măsură antiinflaționistă mai bună.

3. Sistemul acordului global şi familial oferă un spor al producției de 10% pe seama rezervelor interne, la care se adaugă în plus efectul social concretizat prin atitudinea față de muncă, relațiile reciproce în colectiv pe baza autoconducerii.

Din punct de vedere al perfecționării mecanismului economic, acordul dă posibilitatea ca întregul sistem al măsurilor economice să ajungă până la executanții nemijlociți.

Acordul familial este legat de agricultură, parțial de serviciile pentru populație, iar în industrie nu există.

Acordul global este răspândit în construcții, transport şi în mai mică măsură în industrie.

Formațiunea de lucru (brigada) este limitată ca posibilități şi în ceea ce priveşte nivelul de calificare; sarcina formațiunii de lucru este doar un proces productiv parțial.

Mai avantajos este acordul colectiv al secțiilor şi marilor unități de producție, deşi aceasta nu rezolvă integral problemele. Neclarități privind patrimoniul nu apar, întrucât acesta nu aparține colectivului. Din aceste motive, se susține acordul în arendă, ca formă modernă, care oferă sentimentul de stăpân şi alte elemente ale motivării prestării unei munci utile.

Perspectivele acestei forme sunt legate de faptul că acordul în arendă este un stadiu tranzitoriu spre proprietatea colectivă şi individuală.

4. Problemele retribuirii legate de modificările structurale ale producției şi redistribuirii forței de muncă.

Programul cu care sectorul „Salarizare” din Institutul Muncii s-a prezentat la guvern conține următoarele prevederi mai importante:

- întreaga organizare a salarizării trebuie construită pe baza unui nivel demn pentru om; aceasta înseamnă că sistemul tarifar trebuie edificat pe un nou minim pe țară, diferențiat pe republici şi mari raioane economice; în prezent, salariul minim este de 70 de ruble şi stă la baza luării în considerare a calificării, deosebirilor interramuri şi teritoriale, a premiilor etc.;

- retribuția minimă trebuie mărită anual. Dimensiunea minimă a sporului respectiv va fi determinată în mod centralizat, republicile şi întreprinderile având dreptul la o ridicare mai mare;

- este necesar să se introducă o rețea tarifară unică pentru întreaga țară astfel ca, în condițiile unor forme diferite de proprietate şi ale relațiilor de piață, personalul să fie protejat de implicațiile nefavorabile ale relațiilor de piață, indiferent de locul de muncă. În plus, rețeaua tarifară unică va permite

lichidarea diferenţierii nefundamentate în retribuţii, ca rezultat al determinării administrativ-birocratice a priorităţii ramurilor;

- este necesar să se renunţe la modalitatea impusă întreprinderilor de a forma fondurile de retribuire. Întreprinderile singure ar trebui să stabilească volumul fondurilor de retribuire a muncii. Pentru a asigura echilibrarea cererii şi ofertei, a banilor şi acoperirii cu mărfuri, este necesară impozitarea fondului de retribuire a muncii sau fondului de consum;

- întreprinderile trebuie să-şi determine singure formele de retribuire. În această privinţă nici un fel de restricţie nu ar trebui să existe.

Statul urmează să aibă doar funcţia de a proteja lucrătorii, adică de a determina corect valoarea forţei de muncă.

5. Agricultura. În URSS există 25.000 de colhozuri şi 24.000 de sovhozuri. În ceea ce priveşte gospodăriile individuale, nu există date. Producţia gospodăriilor personale reprezintă 23% din întreaga producţie agricolă.

În perioadele de vârf ale lucrărilor agricole, ţăranii sunt ajutaţi de aproximativ 1 milion de persoane din alte ramuri ale economiei naţionale.

Salariul lucrătorilor din agricultură reprezintă aproximativ 80% din nivelul celor din industrie, iar în sovhozuri este mai mare decât în colhozuri.

Asigurarea social-culturală a satului este mai scăzută decât a oraşului, aceasta fiind cauza principală a plecării tineretului de la sate. Vârsta medie a ocupaţilor din agricultură este mai înaltă decât în alte ramuri, îmbătrânirea populaţiei rurale observându-se îndeosebi în Rusia Centrală.

F. Unele propuneri şi concluzii

dr. Gheorghe ZAMAN

Analiza experienţei reformei în URSS oferă pentru restructurarea economiei româneşti o serie de elemente de referinţă care se pot grupa în două mari categorii:

1. Măsuri cărora li se poate da atenţie cu corectivele de rigoare pentru cazul economiei româneşti, îndeosebi în ceea ce priveşte fundamentul principal, teoretico-metodologic şi anume:

- Criteriile de determinare a superiorităţii unui sistem economic:

a) **accelerarea creşterii economice** în condiţii calitativ noi (gradul de dezvoltare şi satisfacerea nevoilor sociale, creşterea importanţei consumatorului, viteza de reacţie la schimbarea cererii);

b) echilibrul economic, în primul rând material-financiar, lichidarea deficitului;

c) creşterea însemnată a eficienţei utilizării resurselor de producţie;

d) accelerarea sensibilă a progresului ştiinţific tehnic, asigurarea unei receptivităţi înalte a economiei faţă de invenţiile eficiente;

e) dezvoltarea personalităţii umane, a caracterului său activ, social;

- **Descentralizarea procesului decizional** pe seama stabilirii unor competenţe riguroase şi compatibile între diferiţi factori de decizie ierarhic subordonaţi şi a simplificării aparatului birocratic de raportare şi control, inclusiv prin desfiinţarea unor verigi administrative intermediare, în condiţiile creşterii rolului întreprinderii ca unitate economică de bază; utilizarea în locul metodelor administrative de comandă a celor bazate pe pârghii economice.

- **Restructurarea planificării** şi creşterea răspunderii întreprinderilor în ceea ce priveşte elaborarea şi îndeplinirea planurilor şi programelor, perfecţionarea metodologiei de planificare prin renunţarea la sistemul de sarcini directive, planul macroeconomic având, în principal, o orientare spre posibilităţile şi marile probleme economico-sociale de perspectivă ale ţării; democratizarea şi creşterea caracterului realist al planului.

- **Crearea mecanismului pieţei** şi sporirea rolului relaţiilor marfaro-băneşti prin stimularea iniţiativei individuale de muncă, creşterea autonomiei (autogestiunii şi autoconducerii) întreprinderilor şi practicarea preţurilor libere, de contract la anumite categorii de produse şi producători, promovarea unei politici investiţionale orientate spre eficienţă şi evitarea monopolului natural, tehnologic şi administrativ.

- **Diversificarea formelor de proprietate socialistă,** paralel cu crearea cadrului legislativ care permite înfiinţarea de societăţi mixte cu capital străin, întreprinderi comune şi zone cu regim economic special.

- **Organizarea relaţiilor de arendă**[1] în principal pe baza contractului de arendă, prin care o parte (dătătorul în arendă în persoana colhozului, sovhozului, a întreprinderii, a comitetului executiv al deputaţilor poporului etc.), acordă celeilalte părţi (arendatorul, chiriaşul) mijloace de producţie, avuţie în folosinţă temporară în schimbul unei anumite plăţi.

- **Promovarea relaţiilor economice directe** între producători, prin care se înţeleg următoarele:

a) dreptul producătorilor de a accepta autonom comenzi şi de a-şi elabora planurile de producţie;

---

[1] Bazele juridice şi economice ale aplicării arendei şi relaţiilor de arendă se referă la următoarele decrete şi hotărâri ale organelor legislative din URSS: „Despre arendă şi relaţiile de arendă în URSS" (Decret al Prezidiului Sovietului Suprem al URSS); „Despre bazele economice şi organizatorice ale relaţiilor de arendă în URSS" (Hotărâre a Consiliului de Miniştri al URSS); Legea „Despre cooperaţie în URSS". Aceste acte normative stabilesc persoanele care pot practica relaţiile de arendă, tipurile, formele şi dimensiunile arendei, ordinea şi condiţiile încheierii contractului de arendă, responsabilităţi, plata de arendă pentru pământ şi alte surse utilizate, preţurile etc.

b) posibilitatea pentru beneficiari de a-şi alege autonom furnizorii şi distribui comenzile;

c) dreptul producătorilor şi furnizorilor de a alege liber serviciile intermediarilor.

- Desfiinţarea treptată a monopolului statului asupra comerţului exterior, acordându-se întreprinderilor în mod diferenţiat posibilitatea legală să întreţină legături cu partenerii externi.

- Pregătirea condiţiilor pentru **realizarea convertibilităţii valutare** considerată ca instrument de politică economică (nu un scop în sine) care presupune: intensificarea relaţiilor marfaro-băneşti; autonomia economică a întreprinderilor (inclusiv în sfera relaţiilor economice externe); însănătoşirea financiară a economiei; ascuţirea concurenţei externe cu anumite efecte destabilizatoare care trebuie neutralizate

- **Protejarea populaţiei** în cazurile în care mecanismele de piaţă ar contribui la deteriorarea nivelului de trai şi a calităţii vieţii (mărirea nivelului scăzut al pensiilor şi creşterea retribuţiilor mici ca urmare a creşterii preţurilor la bunurile de consum; asigurarea locurilor de muncă; indemnizaţia pentru şomaj; indexarea veniturilor, utilizarea unor credite externe pentru importul unor bunuri de consum).

- Orientarea cu precădere a cercetării mai ales spre **implementarea** descoperirilor din ţările dezvoltate, evitând risipa unor resurse importante cu proiecte noi, fundamentale; aceasta presupune crearea şi dezvoltarea unor firme comerciale inovaţionale.

- Utilizarea **experimentului economic** în diferite domenii de activitate, îmbunătăţirea substanţială a sistemului informaţional inclusiv pe seama cunoaşterii operative a opiniei publice prin efectuarea sistematică de sondaje.

- Analiza eficienţei economice prin:

a) evidenţierea **factorilor şi căilor de creştere** a intensificării şi eficienţei activităţii economice (progresul tehnico-ştiinţific şi nivelul tehnico-ştiinţific al producţiei; structura sistemului economic şi nivelul organizării producţiei şi a muncii; mecanismul economic şi nivelul de organizare a conducerii; condiţiile sociale şi nivelul folosirii factorului uman; condiţiile naturale şi nivelul utilizării lor raţionale; relaţiile economice externe şi nivelul dezvoltării lor);

b) **identificarea rezervelor (resurselor) şi indicatorilor** dinamicii intensificării şi eficienţei (productivitatea muncii şi consumul specific de muncă; eficienţa cheltuielilor materiale şi consumurile specifice de materii prime, materiale, combustibil şi energie; eficienţa fondurilor fixe; viteza de rotaţie a fondurilor circulante sau nivelul stocurilor la o unitate monetară de producţie);

c) **rezultatele finale** ale manifestării intensificării producţiei (volumul, calitatea şi sortimentul producţiei; beneficiul, venitul brut, costurile de producţie şi rentabilitatea, situaţia financiară şi solvabilitatea);

- Politica de promovare a cadrelor **pe baze democratice** şi introducerea **eligibilității** conducătorilor şi a practicii sistemului de selecție prin consens; eligibilitatea permite o îmbinare organică a conducerii unipersonale cu participarea salariaților la soluționarea problemelor, permite ridicarea gradului de exigență în fiecare colectiv, contribuie la eficiența actului de conducere datorită sprijinirii pe părerea şi experiența colectivă.

- **Prețul de echilibru,** spre deosebire de prețul bazat pe costurile de producție, permite compatibilitatea dintre plan şi piață, prin echilibrarea cererii cu oferta; formarea prețurilor trebuie să stimuleze concurența ca factor principal al reducerii sau stabilizării prețurilor, în condițiile în care statul exercită, prin mijloace economice, o anumită influență sau chiar control asupra prețurilor; prețurile de echilibru reflectă interesele economice ale producătorilor şi consumatorilor şi permit o mai bună cointeresare a introducerii tehnicii noi.

- **Diversificarea formelor de taxe şi impozite** asupra veniturilor întreprinderilor şi indivizilor în scopul stimulării eficienței economico-sociale.

2. Aspecte privind **evitarea unor neajunsuri** întâmpinate în URSS ca urmare a procesului mai puțin eficient al desfăşurării restructurării. Mulți specialişti susțin că restructurarea în URSS nu a dat efectele economice scontate, ca urmare a faptului că modificările cadrului economico-legislativ au vizat numai elemente parțiale ale mecanismului economic şi structurii acestuia şi nu totalitatea sa; se constată lipsa unei abordări integratoare a reformei, care să cuprindă în mod concertat, coordonat în spațiu şi timp şi compatibil toate elementele structurilor economice, sociale şi politice;

- neînțelegerea rolului finanțelor în trecerea spre o economie de piață, **neglijarea problemelor financiare,** a controlului sever asupra veniturilor băneşti ale populației, în funcție de rezultatele finale ale producției au reprezentat o altă latură nefavorabilă a reformei, care a dus în principal la creşterea inflației, deficite bugetare şi dezechilibre financiare (în prezent se estimează că 1 rublă existentă în circulația bănească are acoperire în mărfuri şi servicii de numai 18 copeici); această situație se agravează în continuare şi duce la lipsa cronică şi acută de mărfuri pe piață, la speculă şi stagnare economică în diferite domenii;

- nerespectarea unor corelații fundamentale în economie a fost de natură să creeze dezechilibre financiare; astfel, deşi producția în unele ramuri a stagnat sau a scăzut, retribuția s-a încasat integral sau a fost chiar mai mare; în alte situații producția şi productivitatea muncii au crescut mai încet decât retribuția etc.;

- o altă concluzie, rezultată din experiența nefavorabilă a reformei în economia sovietică, se referă la faptul că o serie de acte normative şi legi (legea proprietății, cooperației, a întreprinderilor comune etc.) deşi prevăd simplificarea structurilor organizatorice şi de conducere, lichidarea verigilor intermediare, încă sunt prea puțin operante, se izbesc de inerția unor cadre de

conducere la nivel local sau de întreprindere care încă mai poartă pecetea centralismului, a metodelor administrative de comandă, care uneori chiar reînvie;

- se apreciază că, deşi într-o măsură însemnată, pârghiile vechi ale organizării şi conducerii au fost înlăturate, nu s-au creat noi pârghii şi instrumente ale unei adevărate economii de piață (încă nu se recunosc forma proprietății private, existența unei piețe a forței de muncă, problemele legate de şomaj etc.);

- sistemul legislativ în vigoare nu dă dreptul persoanelor fizice să-şi manifeste inițiativa particulară pe seama proprietății private, statul neluând măsuri pentru încurajarea şi sprijinirea ei în general; **statul nu a recurs la metode predominant economice** de reglare a mecanismului producției sociale, utilizând în continuare metode administrative; de exemplu, comenzile de stat (reprezentând circa 90% din producție), în majoritatea cazurilor sunt o soluție comodă pentru întreprinderi, întrucât, pe baza acestora, sunt asigurate aprovizionarea şi desfacerea în mod centralizat, cerințele pieței, ale eficienței şi competitivității fiind însă mai puțin luate în considerație;

- în ceea ce priveşte **demontajul monopolului statului asupra comerțului exterior,** într-o fază inițială acesta fusese încurajat prin acte legislative adecvate, asupra cărora însă ulterior s-a revenit din considerente legate de restricții şi dezechilibre valutare;

- slaba manifestare a **„spiritului de întreprinzător”** în economia sovietică, ca şi a concurenței economice sunt factori care încetinesc procesul de trecere la o economie de piață, determină încă manifestări arbitrarii în ceea ce priveşte stabilirea ratei beneficiului şi a rentabilității;

- deşi, pe bună dreptate, se recunoaşte locul şi rolul progresului tehnic şi al cercetării ştiințifice în reuşita promovării reformei, se constată încă mult conservatorism în organizarea pe baze noi, stimulative a acestei activități, o insuficientă dinamizare a creării **firmelor comerciale inovaționale** al căror scop principal ar fi difuzarea progresului tehnic;

- trecerea la autonomia economico-financiară a întreprinderii a ridicat cu acuitate deosebită problema **unităților cu pierderi sau cu rentabilitate scăzută** şi implicit a necesității de a acoperi pierderile sau datoriile acestora; în prezent această acoperire se realizează, ca şi mai înainte, pe seama redistribuirii mijloacelor intraramură, analiza arătând că susținerea celor nerentabili pe seama redistribuirii resurselor la nivel de ramură subminează creşterea eficienței economice;

- din **sistemul existent al normativelor economice** practicate (inclusiv prețurile) nu este posibil să se asigure simultan stabilitatea şi uniformitatea acestora; în principiu, conducerea pe baza metodelor economice presupune ca mărimea unor regulatori economici (prețuri, dobândă) să se modifice,

reflectând conjunctura şi deschizând posibilitatea influenţării operative a întreprinderii, alte normative rămânând constante şi stabile;

- în formarea noilor structuri de conducere la nivelul ramurii, se detaşează o serie de probleme nesoluţionate asupra cărora ne vom referi în continuare, redând şi unele căi de soluţionare pe care le propun specialiştii sovietici:

a) Structura, funcţiile, competenţele şi fizionomia ministerului pentru ca acesta să conducă într-adevăr prin metode economice şi nu administrative. Funcţiile ministerului, în etapa dată, sunt determinate, dar este necesar să se precizeze modul în care acestea se vor îndeplini. Se pot propune două variante de lucru al ministerului de ramură. Prima variantă presupune, ca şi mai înainte, atribuirea de răspunderi ministerului pentru toate laturile activităţii întreprinderilor în subordine şi totodată împărţirea funcţiilor de conducere a acestora după acelaşi tip, cum a fost şi până în prezent: aprovizionare, preţuri etc.; eficientizarea pârghiilor economice, care se află în mâna ministrului, prin determinarea normativelor economice; instituirea comenzilor de stat ca sarcini obligatorii. Într-o astfel de variantă de dezvoltare este foarte posibilă întoarcerea la administraţie şi intensificarea tutelei departamentale. Ministerul nu va putea să răspundă pentru asigurarea economiei naţionale cu un anumit sortiment de producţie.

Varianta a doua presupune ca relaţiile dintre minister şi întreprinderi să se bazeze pe o delimitare clară a competenţelor şi răspunderii materiale reciproce.

Ministerul răspunde pentru echilibrarea producţiei şi a nevoii sociale şi deţine toate pârghiile conducerii economice (comenzile de stat la producţia deficitară şi de importanţă deosebită, repartiţia acesteia, politica investiţională şi de progres ştiinţifico-tehnic, formarea preţurilor la acea parte a producţiei pentru care sunt prevăzute comenzi de stat). În acest mod, conducerea se realizează nu pe întreprinderi, ci pe produse şi obiective prioritare şi se limitează numai la acele situaţii când este necesară o reglementare centralizată, când nu se pot pune de acord legăturile directe şi comerţul cu ridicata. Această variantă este legată de anumite greutăţi în faza însuşirii metodelor economice, a noilor procedee de muncă. Varianta respectivă nu exclude în totalitate activităţi cu caracter departamental, în sensul că ministrul se va ocupa înainte de toate de executanţii producţiei de profil, nefiind exclusă din acest motiv influenţa sa asupra creşterii preţurilor, îndeosebi în cazul dezechilibrului pieţei. Pe de altă parte, caracterul departamental al activităţii ministerului ar fi substanţial slăbit prin faptul că întreaga răspundere pentru activitatea întreprinderilor, situaţia lor financiară şi dezvoltarea acestora ar reveni integral lor înşile, cum rezultă de altfel şi din Legea întreprinderii. În condiţiile echilibrării, nu i-ar fi indiferent întreprinderii care sunt consumatorii, modul de utilizare a producţiei de profil, economisirea de resurse;

b) Măsura în care urmează să revină ministerului responsabilităţi pentru dezvoltarea sferei sociale, pentru stimularea creării în subordinea sa a unor organizaţii de construcţii sau a producţiei ce nu intră în profilul activităţii sale. Potrivit celei de-a doua variante anterior menţionate aceste activităţi ar trebui scoase de sub responsabilitatea ministerului;

c) **Modul de conducere a progresului tehnico-ştiinţific.** Singura cale în această privinţă o constituie crearea condiţiilor pentru competiţie, repartizarea comenzilor de stat în domeniul tehnico-ştiinţific pe baza concursului, atrăgând cât mai mulţi participanţi, inclusiv din străinătate. În domeniul politicii investiţionale, ministerele trebuie să acţioneze ca iniţiatori ai unor proiecte de perspectivă, aplicând finanţarea lor parţială combinată cu mobilizarea de mijloace de la întreprinderi, inclusiv de la alte ramuri, consumatori, bănci, pe baza consimţământului liber şi interesului economic;

d) **Modul în care să se planifice normativele economice şi cum să se procedeze cu întreprinderile nerentabile.** Pentru întreprinderile cu conducere competentă şi situaţie financiară solidă, capabile să se autofinanţeze, se pot stabili normative rigide de plăţi pentru resurse care să reflecte creşterea cerinţelor faţă de eficienţa utilizării lor. Totuşi, acestea trebuie să se aplice moderat, cuprinzând impozite proporţionale asupra veniturilor şi acordându-se cele mai largi drepturi. Cea de-a doua categorie de întreprinderi, cele cu pierderi sau slab rentabile presupune existenţa subvenţionării în mod individual. Dacă dintr-un motiv sau altul nu se pot închide, atunci trebuie luate măsuri pentru lichidarea pierderilor, îndeosebi prin subvenţii de la stat şi nu din veniturile întreprinderilor rentabile. Aceste întreprinderi trebuie controlate permanent şi în condiţii de diminuare a subvenţiilor;

e) **Structura aparatului central al ministerului.** Se are în vedere creşterea rolului subdiviziunilor funcţionale din minister în condiţiile lichidării organelor conducerii liniare. Ar fi oportună unirea într-o direcţie de plan – economică a serviciilor economice, financiare şi de plan, capabile să convină toţi indicatorii care se comunică unităţilor. Este necesar de asemenea să se creeze direcţii pe grupe de produse care ar uni funcţiile formării comenzilor de stat, reglementarea preţurilor, politica investiţională;

f) Promovarea unui sistem concurenţial de piaţă în economia sovietică este strâns legată de înlăturarea monopolului producătorilor care încă persistă – într-o măsură mai mare sau mai mică şi se află la baza multor neajunsuri, îndeosebi în domeniul preţurilor. Promovarea concurenţei presupune elaborarea unei legislaţii antimonopol adecvate, utilizând în această privinţă experienţa ţărilor capitaliste;

g) Una din problemele majore ale economiei sovietice încă insuficient dezbătută în plan teoretico-metodologic şi fără a fi soluţionată practic se referă la dimensionarea optimă a unităţilor economice care în prezent se caracterizează, de regulă, printr-un grad ridicat de concentrare şi centralizare, unităţile

de talie mică şi mijlocie fiind relativ reduse ca număr şi cu o dotare tehnică inferioară.

2. Restructurarea sistemului bancar sovietic[1]

Vladimir VIŞINESCU

Până la reforma aplicată la începutul anului 1988, activitatea bancară din URSS (în exclusivitate guvernamentală) era bazată pe trei mari instituții de profil: „Gosbank", „Stroibank" şi „Vneştorgbank", în cadrul cărora rolul conducător al primei se vădea în mod inechivoc.

1. "Gosbank" (Banca de Stat) a URSS combina principalele atribuții ale unei bănci centrale cu funcții bancare comerciale intrinsece unei economii socializate „clasice" (central-planificate), cu o gamă largă de activități financiare, specific legate de caracterul economiei sovietice. Spre exemplu, atribuțiile, funcțiile şi activitățile respective includeau:

- emisiunile monetare;
- controlul cuantumului monetar aflat în circulația curentă;
- gestiunea rezervelor de aur şi devize ale statului;
- servicii de agenție fiscală a guvernului (de ex. în vederea colectării şi alocării veniturilor publice pentru activități guvernamentale curente; lansarea şi amortizarea împrumuturilor de stat);
- credite pe termen scurt pentru întreprinderi şi organizații cooperatiste;
- credite pe termen lung pentru mari unități industriale, mai ales în scopul dotării acestora cu maşini şi utilaje complexe;
- facilități pentru depuneri de economii personale realizate de populație (prin case de economii);
- oficiu central de evidență contabilă a tuturor plăților între întreprinderi;
- oficiu central de decontări la scara întregii economii (similar ca activitate cu oficiile profilate pe circulația cecurilor din Occident);
- implementarea bugetului de stat (componentă de maximă importanță a planificării financiare generale).

Aşadar, „Gosbank" (cu ale sale 4300 de sucursale pe absolut întreg cuprinsul URSS), prin complexitatea cumulului de competențe pe care le exercita, era deseori supranumită „monobancă", reprezentând de fapt un sistem „monobancar", întrucât deservea în exclusivitate nevoile de numerar, credit şi plăți pe toată țara. „Gosbank" juca, în mod oficial, rolul de tutelă autoritară asupra celorlalte două instituții bancare sovietice – „Stroibank" şi

[1] Din „Canadian Banker", Canada, vol. 97, nr. 1, ianuarie-februarie 1990, p. 20.

„Vneştorgbank” – care de regulă trebuiau să obțină aprobări şi avize din partea acestui for tutelar practic pentru toate activitățile lor.

2. ”Stroibank” (Banca de Investiții pentru Industria Construcțiilor), cu 2000 de sucursale, era concepută ca organism bancar administrativ, ei revenindu-i în esență distribuirea de fonduri de la bugetul de stat pentru obiectivele de investiții prevăzute de „Gosplan” (Comitetul de Stat al Planificării), acordând, totodată, credite pe termen scurt şi lung numai în domeniul industriei construcțiilor; acest profil era menținut strict în limitele respective prin directivările comune „Gosplan” – „Gosbank”.

3. ”Vneştorgbank” (Banca de Comerț Exterior) avea relații de corespondență cu bănci străine din întreaga lume, administra toate plățile din sfera comerțului exterior, asigura serviciile aferente diverselor tranzacții pe domeniu, furniza credite organizațiilor sovietice de export şi import, oferea facilități de schimb valutar pentru turişti, diplomați şi alți străini.

Acest sistem bancar[1], rigid şi excesiv centralizat, funcționa după o multitudine de reguli fixe, uniforme, implicând perpetue revizii contabile de amplă anvergură deoarece se mergea pe linia birocratică a unui control minuțios ce viza continuu toate activitățile financiar-bancare de la operațiuni realmente importante până la cele mai mărunte detalii. Analizându-se situația existentă (1987), conducerea sovietică a conchis că sistemul respectiv este inert, lent, lipsit de flexibilitatea corespunzătoare pentru a concorda cu schimbările radicale aflate în curs de aplicare în URSS. Ca urmare, s-a proiectat crearea unei rețele mai diversificate şi mai elastice de bănci specializate (de fapt tot sub conducerea „Gosbank”, însă cu mult mai laxă), rețea având drept obiectiv fundamental direcționarea resurselor financiare necesare spre cele mai productive şi prioritare sectoare ale economiei. Astfel, s-a legiferat înființarea, de la 1 ianuarie 1988, a şase instituții de stat, autorizându-se, totodată, crearea de bănci cooperatiste, precum şi de bănci pe acțiuni.

1. ”Gosbank” s-a reconstituit în mod distinctiv ca bancă centrală a URSS, deținând competențe analoage instituțiilor bancare similare din străinătate.

2. ”Sherbank” este o bancă de economii care poate, în acelaşi timp, acorda populației şi împrumuturi pentru cumpărarea de bunuri de consum. Având 80.000 de sucursale şi dispunând de fonduri (formate din depuneri) care totalizează aproximativ 300 de miliarde de ruble, se apreciază că ea se situează printre cele mai mari instituții bancare de acest gen din lume.

3. ”Jilsoțbank” (Banca pentru construcții de locuințe, servicii municipale şi sociale), cu sucursale în peste 1000 de oraşe din URSS, deserveşte mai mult de 600000 de diverse întreprinderi, organizații, cooperative şi proprietari individuali; ea întreține, totodată, contacte directe cu importante bănci străine. Încă în 1988, cifra sa de afaceri depăşise 600 de miliarde de ruble.

---

[1] S-au inserat date mai amănunțite asupra organizării şi funcționării sistemului bancar până la reformă spre a înlesni comparațiile (n.n.).

4. ”Vneşekonombank” (Banca pentru legături economice externe), ca şi predecesoarea sa („Vneştorgbank”), gestionează rezervele de valută convertibilă, acționează mult mai larg pe piețele valutare şi de credit internaționale, oferă credite şi facilități de decontare pentru tranzacții de import-export, precum şi pentru societăți mixte cu participarea capitalului străin. Banca a încheiat deja relații de corespondență cu peste 500 importante bănci occidentale. De fapt, ea este în prezent considerată drept una dintre cele mai mari bănci internaționale.

5. ”Promstroibank” (Banca de investiții cu profil industrial), cu o rețea de 10000 sucursale locale, funcționează în principal ca furnizoare de credite pe termen lung pentru investiții capitale în industrie, acordând şi credite pe termen scurt unei varietăți destul de largi de întreprinderi industriale.

6. ”Agroprombank” (Banca agroindustrială) oferă credite pe termen scurt şi lung întreprinderilor de stat, cooperativelor agricole şi altor organisme din sectorul agroindustrial.

Este demnă de remarcat încurajarea puternică a creării de bănci cooperatiste şi de bănci pe acțiuni, al căror număr a depăşit cu mult 100, fiind în continuă dezvoltare. Unele dintre ele au fost formate chiar cu ajutorul ministerelor sau băncilor guvernamentale (enumerate mai sus). De exemplu, recent apăruta „Bancă pentru inovații” s-a creat, cu sprijinul „Promstroibank”, în mod expres pentru a finanța noi activități de afaceri care implică asumarea anumitor riscuri. Aceste bănci (cooperatiste şi pe acțiuni) sunt stimulate să promoveze principiul concurenței, observându-se, în acelaşi timp, că ele au început deja să joace un rol important în modernizarea sistemului bancar al URSS.

O caracteristică semnificativă a reformei sistemului bancar sovietic rezidă în aceea că băncilor de stat li s-a acordat mai multă libertate în a stabili, după caz, diferite rate ale dobânzilor, de regulă în conformitate cu directivele de plan privind realizarea obiectivelor economice de către unitățile pe care le creditează. Astfel, rata dobânzilor la creditele acordate de „Jilsoțbank” fluctuează în funcție de împrejurarea dacă clienții săi şi-au îndeplinit sau nu cotele de producție stabilite pe obiectivele planificate inițial; până la realizarea obiectivelor respective, rata dobânzii variază între 2 şi 5% pe an, iar după realizarea obiectivelor inițiale de plan, banca poate percepe în perioada următoare dobânzi mult mai mari, de la 5 la 15%. Scopul acestei proceduri este de a forța întreprinderile să finanțeze obiectivele lor viitoare de producție din propriile fonduri (autofinanțare) şi să descurajeze, în paralel, practica întreprinderilor de a acumula mari stocuri de materii prime (care rămân vreme îndelungată neutilizate). Ratele dobânzilor la creditele acordate de băncile de stat sunt, în prezent, mult mai avantajoase în domenii prioritare, cum se remarcă, de exemplu, cele pentru obiectivele de sporire a producției sectorului agroindustrial (ceea ce, evident, este legat de măsurile de îmbunătățire a aprovizionării populației cu alimente).

Spre deosebire de băncile de stat, băncile cooperatiste şi cele pe acţiuni deţin libertatea deplină de a stabili ratele dobânzilor atât în ceea ce priveşte creditele, cât şi depunerile, tendinţa fiind de a stimula depunerile efectuate atât de proprii lor membri, cât şi de clienţi; concurând între ele, aceste bănci, atunci când este vorba, spre exemplu, de credite, manifestă, natural, preferinţe pentru clienţii cei mai eficienţi. De asemenea, contrar sistemului dobânzilor fixe la obligaţiunile de stat, băncile neaparţinând sectorului guvernamental sunt libere să stabilească ratele dobânzilor la hârtiile de valoare ce le emit.

O măsură semnificativă în vederea revitalizării sistemului bancar sovietic o reprezintă flexibilizarea regulilor care guvernează intrarea în circuitul economico-financiar a băncilor occidentale. Spre a atrage capital străin se dau, în acest sens, tot mai multe autorizaţii pentru înfiinţarea de reprezentanţe (practic sucursale): patru importante bănci vest-germane, printre care „Deutsche Nank" şi „Dresdner Bank" (RFG este principalul partener comercial şi financiar occidental al URSS) sunt deja reprezentate în Uniunea Sovietică, iar patru mari bănci britanice, printre care „Lloyd's" şi „Barclay's", se bucură de tratament similar. Deocamdată doar două bănci americane au reprezentanţe în URSS: „Bank of America" şi „Chase Manhattan".

Este, de asemenea, importantă, formarea, împreună cu bănci occidentale, a unor consorţii bancare, până în prezent două, ambele constituite în 1989:

1. Consorţiul la care participă o bancă finlandeză, una americană şi una sovietică „Moscow Narodny Bank" (de la început această originală bancă sovietică a avut şi are, în continuare, sediul central la Londra); pe lângă operaţiuni obişnuite de credit, consorţiul este angajat şi în diverse tranzacţii comercial-bancare.

2. "International Bank of Moscow", unde participă o bancă finlandeză, una franceză („Credit Lyonnais"), una italiană, una vest-germană şi una austriacă, partea sovietică fiind reprezentată de „Sherbank" şi „Vneşekonombank"; principala activitate a consorţiului este centrată pe deservirea de societăţi mixte (de producţie şi comerciale), constituite cu firme occidentale (în august 1989 în URSS erau deja înregistrate 747 de asemenea societăţi, comparativ cu numai 23 în 1987, când s-a legiferat formarea lor).

Se acţionează în vederea îmbunătăţirii serviciilor bancare pentru populaţie, activitate în cadrul căreia se distinge introducerea de carnete personale de cecuri. În plus, „Sherbank" a fost prima bancă sovietică care a iniţiat emiterea (deocamdată pentru uzul unei părţi limitate a populaţiei) a unor cărţi speciale de credit care dau beneficiarilor dreptul de a retrage până la 250 de ruble pe săptămână prin intermediul unor maşini automate. Pe de altă parte, noul organism bancar de stat „Inturkart" a lansat, la îndemâna populaţiei, prima veritabilă carte de credit (exprimată în ruble); la început ea putea fi folosită pentru efectuarea de cumpărături numai într-un mare magazin universal din Moscova (special desemnat), proiectându-se însă extinderea progresivă şi rapidă a utilizării unor asemenea instrumente de plată în cât mai

multe unități comerciale. Obținerea de împrumuturi personale a devenit mult mai uşoară, iar salariații sunt încurajați să se folosească de avantajele procedurii ca salariile să le fie depuse direct în conturi bancare personale. Se apreciază ca având o importanță deosebită, pe planul restructurării bancare a URSS, prezența tot mai activă a băncilor sovietice în mari centre financiare occidentale cum sunt: Londra – cu un oficiu şi la Singapore -, Paris, Luxemburg, Frankfurt pe Main, Viena, Zurich, iar mai recent şi New York.

Deşi, după cum se cunoaşte în general, restructurarea economiei sovietice, inclusiv relativ recent inițiata reformă a sistemului bancar, întâmpină dificultăți în calea tranziției către o economie orientată spre piață (unele fiind foarte serioase) obiectivele sale au un caracter profund novator. În ceea ce priveşte reforma sistemului bancar, se poate spune că în numai cei doi ani de la punerea ei în aplicare s-au obținut deja progrese promițătoare, greu de imaginat anterior. Astfel, pe ansamblul economiei, se constată, de exemplu, în urma implementării măsurilor luate, sporirea sensibilă a rolului şi autonomiei băncilor care acum au trecut la analiza preliminară a obiectivelor care reclamă credite, curentă (eficiența şi fiabilitatea producției) şi post-operațională, în funcție de care instituțiile bancare respective îşi modelează atitudinea şi instrumentele de acțiune, permițându-se inclusiv penalizări în cazul nerealizării de către clienți a angajamentelor asumate prin contracte; aşadar, băncile din simple foruri de distribuire către întreprinderi a unor fonduri programate, participă acum activ la procesele economice pe întregul ciclu de producție.

3. Contractele de plan şi rolul lor în sporirea performanțelor întreprinderilor publice franceze[1]

Mihaela AVRAM

Un contract de plan (CP) este un acord privind performanțele unei întreprinderi publice, negociat între guvern, ca proprietar al întreprinderii şi administratorii sau conducătorii acesteia. Contractul de plan defineşte obiectivele întreprinderii şi determină resursele acordate de guvern conducerii, precum şi libertatea de acțiune de care aceasta va dispune pentru a îndeplini obiectivele ce i-au fost încredințate. Numeroase contracte de plan precizează indicatorii materiali şi financiari care vor dimensiona performanța întreprinderii.

Acest mijloc de gestiune a fost aplicat în Franța în anii ’70 şi ’80 la 8 întreprinderi publice de primă importanță, monopolizate sau oligopolizate, supuse unor dificile constrângeri sociale.

[1] Din: „Documents de travail de la Banque Mondiale”, 48 F, BIRD, Washington, D.C., 1989, p. 1.

Primele două contracte, denumite în acea perioadă „contracte de program” (program contracts) au fost semnate în 1969-1970 cu Electricité de France (EDF) şi cu Societatea națională a căilor ferate franceze (SNCF). Ele stabileau în fiecare caz, pe o perioadă de cinci ani (sau pe durata contractului), obiectivele cifrice privind rentabilitatea. Acordul asupra acestor obiective rezultă dintr-o negociere între guvern şi echipele de conducere ale celor două întreprinderi.

Au fost înregistrate rezultate considerate drept încurajatoare încă din prima jumătate a perioadei. Problema subvențiilor de origine bugetară acordate celor două întreprinderi menționate se afla în centrul atenției guvernului francez din acea vreme (şi în prezent, de altfel, aceasta este problema cheie pentru guvernele țărilor în curs de dezvoltare care folosesc contracte de plan).

După 1981, adoptarea contractelor de plan mai mult sau mai puțin tradiționale a continuat. Încă în primele luni din 1983, guvernul a pus în aplicare, în 13 întreprinderi publice cu caracter industrial şi comercial, contracte de plan de un tip nou. Multe din aceste întreprinderi ajunseseră în sectorul public în urma naționalizării din anii 1981-1982. Pentru a demonstra că aceste contracte noi se deosebeau de predecesoarele lor, încheiate cu întreprinderi de servicii publice, li s-a dat în final numele sub care sunt cunoscute şi în prezent: „contracte de plan”. Ele fixau liniile directoare ale întreprinderii şi orientările strategice pe termen lung, conducătorii, consiliul de administrație fiind, în principiu, răspunzători de operațiunile curente (astfel de prevederi figurau, de altfel, şi în contractele din prima generație). Se acorda o mai mică atenție productivității şi obiectivelor financiare. Din contră, se insista pe crearea de noi produse, întreprinderile trebuind să-şi concentreze eforturile de cercetare şi dezvoltare asupra menținerii sau penetrării pe piețe stabilite în prealabil. Exista, în sfârşit, tendința generală de armonizare a acțiunii acestui grup de întreprinderi publice pe piețele concurențiale, în scopul general de modernizare tehnologică şi de ameliorare a competitivității industriei franceze pe piețele internaționale.

Contractele de plan fiind negociate cu întreprinderile mamă, filialele şi societățile afiliate nu erau direct implicate în proces. Contractele de plan erau concepute pentru a înlocui, pe ansamblu, toate celelalte forme de control. Un singur organism de tutelă era însărcinat cu punerea lor în practică: ministerul competent din punct de vedere tehnic pentru întreprinderea în cauză, fără intervenția directă a vreunui alt minister sau organism în procesul de supervizare. O altă inovație a contractelor de plan din generația de după 1981 a fost aceea că angajații, pentru prima dată, au fost consultați şi au participat la negocieri.

Performanțele mai multor întreprinderi franceze (dar, desigur, nu ale tuturor) care au funcționat în cadrul unui contract de plan au înregistrat ameliorări de ordin financiar. În majoritatea cazurilor, însă, pe parcurs, au intervenit fie o criză, fie şocuri externe neprevăzute, agravate în general de

incapacitatea guvernului de a ameliora venitul întreprinderii sau de a reduce costurile lor de exploatare. Acest fenomen ar putea indica faptul că contractele de plan sunt capabile să orienteze şi să amelioreze activitățile întreprinderilor numai în faza inițială.

În Franța, în perioada 1986-1988, guvernul şi-a concentrat energiile asupra privatizării întreprinderilor publice începând cu cele din sectorul industrial şi financiar care acționau pe piețele concurențiale şi dintre care multe fuseseră naționalizate în perioada 1981-1982. Trebuie menționat că cele 30 de întreprinderi privatizate şi cele 35 care urmau să fie privatizate până în 1990, deci 65 în total, acționează în sectoare competitive. Spre deosebire de Marea Britanie, Franța nu a elaborat nici un program de privatizare a monopolurilor tradiționale ale sectorului serviciilor publice. Se presupune, în acest sens, că va continua folosirea contractelor de plan, poate sub o formă modificată, pentru a orienta marile întreprinderi publice franceze spre a le furniza linii directoare şi a le aprecia performanțele.

Ca o concluzie, se apreciază că punerea la punct a contractelor de plan, fie în Franța, fie în țările în curs de dezvoltare a fost minuțioasă. Problemele ivite rezultă mai mult din dificultățile în execuție decât în deficiența de concepție. Aceste contracte nu s-au bucurat de agenți deosebit de eficienți de redresare a întreprinderilor aflate în impas. Este tot atât de adevărat că Franța şi din ce în ce mai mult Banca Mondială recomandă să se procedeze mai întâi la această redresare, înainte de a trece la un contract de plan cu întreprinderea. În ceea ce priveşte unele țări în curs de dezvoltare care recurg la asemenea mecanisme de gestiune, acestea l-au aplicat adesea la întreprinderi cu probleme, iar rezultatele s-au dovedit a fi descurajatoare. Un astfel de contract îşi găseşte aplicarea ideală în cazul stabilizării şi ameliorării sistemului de gestiune a unei întreprinderi care funcționează într-un cadru comercial şi care este condusă de o echipă competentă, după metode financiare şi contabile sănătoase.

Pentru reuşita unui contract de plan este necesar ca un organism de supervizare să participe la pregătirea sa, să asigure aplicarea sa şi să vegheze în mod specific la punerea în practică a clauzelor sale.

În ciuda numelui lor de „contract”, contractele de plan au demonstrat că nu sunt cu adevărat contracte cu forță executorie. Dacă guvernele nu sunt juridic legate de ele, care este atunci statutul obligațiunilor reale impuse întreprinderilor? Disparitățile persistente între realitate şi clauzele contractelor de plan i-au descurajat pe conducătorii respectivelor întreprinderi. Tocmai pentru remedierea acestei situații s-a sugerat frecvent ca exercitarea constrângerilor guvernelor în comportamentul lor față de clauzele unui contract de plan să se manifeste ca şi când ar fi vorba de un document juridic autentic. Această sugestie a fost însă calificată drept total inacceptabilă. Se apreciază, de exemplu, că guvernele au deja, *ipso facto*, puterea de a-şi impune voința lor întreprinderilor contractante şi, de aceea, nici unul dintre ele nu s-a arătat

dispus ca în situații de divergențe majore să se supună unor hotărâri de natură juridică. Ar trebui poate, în acest caz, să se elimine termenul de „contract" şi să se vorbească de „convenție de performanță", termen deja utilizat în America Latină şi în Africa anglofonă.

În general, se apreciază că un contract de plan este un mijloc de gestiune economică de calitate, chiar dacă avantajele sale au fost câteodată puțin supraestimate. Cel mai bine este să se adapteze un contract de plan scurt şi simplu „de încercare"
într-una sau două întreprinderi. Obiectivul principal este de a clarifica obiectivele, de a spori autonomia de gestiune şi de a promova principiul liberei negocieri dintre guvern şi conducerea respectivei întreprinderi.

4. Dificultăți în fața țărilor est-europene care au păşit pe calea reformelor structurale[1]

Vladimir VIŞINESCU

Economiştii occidentali apreciază că, în contextul prăbuşirii comunismului şi, concomitent, al renaşterii democrației în aceste țări, nivelul de trai al populației – pentru a parafraza o maximă anglo-saxonă – inițial se va înrăutăți, înainte de a deveni mai bun; inflația şi şomajul, urmate de politici de austeritate impuse de autorități reprezintă prețul transformării economiilor bazate pe sisteme administrative de comandă în sisteme axate pe economia de piață liberă.

De exemplu, în Polonia inflația atinge o rată anuală de aproximativ 1000%. Autoritățile poloneze prefigurează că desființarea de întreprinderi industriale nerentabile poate conduce la rămânerea a 400000 persoane fără locuri de muncă. În Europa de Est (inclusiv URSS) producția şi stabilirea prețurilor de la cărbune la hârtia igienică, se efectuează pe baza unor cote de plan şi liste de prețuri, luându-se în mică măsură în considerație cererea şi oferta internă; costurile de producție sunt cu regularitate subvenționate de stat. Conform estimărilor FMI, înlocuirea acestui sistem cu acțiunea legilor pieței reclamă înlăturarea subvențiilor, astfel ca prețurile să fluctueze până la nivelul atingerii echilibrului dintre cerere şi ofertă. În cursul unei asemenea schimbări, prețurile vor creşte inevitabil, iar întreprinderile ineficiente vor fi obligate să procedeze la concedieri de personal în vederea reducerii costurilor de producție.

Potrivit evaluării directorului Institutului de Relații Internaționale din Franța, Pascal Lorot, acest tip oficial de inflație va creşte ca urmare a presiunilor inflaționiste „neoficiale", provenite de fapt din partea consumatorilor frustrați de perpetuarea deficitului de mărfuri.

[1] Din: „International Management", Marea Britanie, vol. 45, nr. 2, martie 1990, p. 6.

Se apreciază că, dintre țările est-europene, Ungaria, R.D.Germană şi Cehoslovacia se vor confrunta cu turbulențe mai moderate sub raportul inflației şi şomajului. Acelaşi expert francez arată că cele trei țări nu au antecedente legate de deficit de mărfuri care să stimuleze inflația „neoficială"; în plus, multe dintre ramurile lor industriale sunt modernizate şi competitive pe plan internațional. De aceea, afirmă el, când economiile lor se deschid în direcția pieței libere, este mai probabil să se întrevadă că sporirea nivelului şomajului se datorează înlocuirii mâinii de lucru cu tehnologiile avansate; în termeni absoluți, el consideră că în țările sus-menționate nivelul şomajului va constitui 1/10 din cel al Poloniei pe care îl estimează la circa 1 milion muncitori industriali.

România şi Bulgaria sunt apreciate ca având cea mai precară situație economică, prefigurându-se că ele se vor confrunta cu cele mai mari dificultăți pentru a asigura ordinea politică şi dezvoltarea economică.

Experții occidentali îşi manifestă pesimismul față de faptul că, aşa cum afirmă ei, conducerea URSS a decis să stopeze pe termen scurt perestroika. Leonard Geron, specialist la Institutul Regal de Relații Internaționale de la Londra, a evaluat că dacă liderii sovietici nu decid să aplice pe deplin reformele radicale (ca în Polonia), actuala criză din URSS va scăpa de sub control, „conducând la un haos economic total".

În vederea succesului reformelor structurale din Europa de Est, marile firme vest-europene şi americane de consulting şi-au oferit, într-o gamă largă, serviciile pe probleme variind de la înființarea de burse de valori la organizarea reclamei comerciale. Cu toate acestea, unii experți occidentali sunt îngrijorați de dorința debordantă a populației din țările est-europene pentru a se grăbi ritmul schimbărilor, anticipând ca „peste noapte să se producă un miracol economic" în aceste țări, fără însă ca oamenii să se arate realmente dispuşi să facă sacrificiile inerente.

Testul care va releva situația reală se va face atunci când guvernele est-europene vor începe să combată inflația prin reducerea creşterii salariilor. Oare aceasta va genera o atât de largă nemulțumire populară încât să-i determine pe liderii politici să aleagă între încetinirea reformelor sau abandonarea puterii în virtutea celor impuse de pluralismul politic? Nu se ştie cum va reacționa populația, notează expertul francez P. Lorot; este însă sigur că masiva reformă în Europa de Est va reprezenta un „pariu" fără precedent.

5. Japonezii îşi reanalizează strategia economică față de Europa prin prisma desăvârşirii realizării pieței interne unice a C.E.E. în 1992[1]

Vladimir VIŞINESCU

„Programul european 1991" a dus progresiv la schimbări radicale ale viziunii Japoniei asupra proceselor europene. În Japonia circulă temeri explicite că această țară întâmpină dificultăți în a ține pas cu evoluțiile rapide ale situației europene, tendințele nipone fiind de a se adapta cât mai prompt şi eficient la realități spre a obține un maximum de avantaje economice materializate prin sporirea profiturilor.

M.I.T.I.[2], împreună cu alte oficialități guvernamentale şi lideri ai corporațiilor nipone de prim rang, manifestă profunde preocupări în legătură cu perspectivele penetrării economice japoneze în Europa de după 1992. Potrivit afirmațiilor dlui Koji Sigure, demnitar al M.I.T.I., responsabil cu estimarea şi reevaluarea conținutului accelerării proceselor europene, „integrarea CEE a devenit atât de populară, iar piața Comunității va fi atât de largă, mai extinsă decât cea a SUA, încât noi îi acordăm acum cea mai mare atenție, desigur sub raportul intereselor noastre".

Reiese clar că, în ultima vreme, atitudinea japonezilor față de Europa a suferit succesiv modificări dramatice, comparativ cu perioada anterioară. Astfel, deşi în 1989, Europa deținea încă numai 17% din activele externe ale Japoniei, se poate retrospectiv observa că fluxul anual de investiții japoneze în zona respectivă a crescut de la 2 miliarde de dolari (1,6 miliarde de ECU[3]) în 1985 la 10 miliarde de dolari în 1988. Numai în primul semestru al anului 1989 totalul acestor active se ridica la 7,7 miliarde de dolari. Este demn de reținut faptul că accelerarea investițiilor Japoniei în țările CEE deseori este conjugată cu o acerbă concurență între înseşi corporațiile japoneze pentru a obține întâietate, proiectând minuțios avantajele perceptibile derivate ulterior din aceasta. În plus, corporațiile japoneze tind în mod specific să-şi structureze abordările pe termen mai lung; de exemplu, japonezii doresc insistent să afle direct de la europeni cum îşi prefigurează ei înşişi situația în anul 2005.

Se subliniază faptul că revoluția politică şi economică în Europa de Est, cu potențialul de afaceri care decurge de aici, este de natură să facă să crească interesul japonezilor de a folosi la maximum posibilitățile conturate. În acest sens, se relevă că în cursul vizitei primului ministru japonez, Toshiki Kaifu, în țări din Europa de Est şi de Vest, promițând acordarea unui ajutor

---

[1] Din: „International Management", Marea Britanie, vol. 45, nr. 2, martie 1990, p. 34.
[2] Ministerul Comerțului Internațional şi Industriei al Japoniei.
[3] ECU = unități de cont vest-europene.

economic în sumă de 1 miliard de dolari deocamdată numai pentru Polonia şi Ungaria, precum şi dezvoltarea relațiilor politice, el virtual a pus o amprentă net oficială asupra noilor aspirații de largă amplitudine ale Japoniei în ceea ce priveşte Europa.

Totuşi, în acest context s-a apreciat că succesul misiunii respective a lui T. Kaifu s-a situat sub anticipările japoneze. Astfel, atitudinea vest-europenilor, asemănătoare celei americane, este net ambiguă. În timp ce practic majoritatea guvernelor vest-europene se întrec între ele spre a atrage investiții japoneze, unele dintre acestea continuă să atace „perfidia japoneză" şi procedeele anticompetitive aplicate de japonezi. În sensul respectiv, francezii s-au dovedit a fi cei mai vehemenți, scoțând în evidență, inclusiv pe plan oficial, că fluxul de investiții japoneze în nici un caz nu contracarează pozițiile partizanilor protecționismului împotriva „caracatiței japoneze" (Exemple: „Japonia este un adversar decis să cucerească lumea"; „japonezii sunt trişori"; „japonezii au organizat cu răbdare şi cruzime încercuirea şi sufocarea economiei franceze şi europene, în general" etc.). Este interesant a se reține faptul că, potrivit declarațiilor lui Naoya Takebe, director general adjunct al Băncii Industriale a Japoniei, în fiecare țară comunitară firmele japoneze sunt formal bine primite, dar, de fapt, numai Marea Britanie manifestă o autentică încredere în relațiile economice cu Japonia.

Recunoscând că până nu demult corporațiile japoneze şi-au concentrat activitățile industriale în Europa pe operațiuni de asamblare, acelaşi N.Takebe susține că de acum înainte acestor corporații „li se va prescrie" să investească în producția totală – ca ciclu: „corporațiile japoneze trebuie să devină insideri", adică să se implanteze organic în economia vest-europeană. Unii observatori au remarcat că actuala semnificație a Japoniei în ceea ce priveşte acest concept nou „globalizare" economică (de exemplu în Europa Occidentală) constituie, printre altele, o reacție la necesitatea de a se transforma realmente în „jucători autohtoni" pe piețele externe. În acelaşi timp, mulți businessmen japonezi, printre care se numără şi unul dintre liderii proeminenți ai corporației Mitsubishi, admit că, pentru Japonia, o astfel de strategie este încă departe de a deveni practică, adică de a se realiza o descentralizare prin care filialele companiilor japoneze (din Europa) să devină de fapt autentice firme locale.

În pofida afirmațiilor țărilor membre ale CEE privind faptul că după 1992 piața unică nu va fi închisă pentru străini, în Europa Occidentală se semnalează existența unui puternic grup de influență pronunțându-se ca Japonia să fie tratată ca un caz aparte.

După înțelegerile din ianuarie 1990 dintre primul ministru japonez şi preşedintele Comisiei CEE în scopul amplificării relațiilor economice, în rândurile unei serii de corporații japoneze a scăzut teama de obstrucție în fața implantării în CEE. Dar, desigur, depinde de japonezi să acționeze rapid spre a deveni reali insideri europeni, aşa cum procedează mai demult corporațiile americane Ford şi I.B.M.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE

NR. 5/1990

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

CUPRINS

I. ECONOMIA ROMÂNESCĂ ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE SPRE O ECONOMIE DE PIAȚĂ

1. Mica producție individuală şi aportul ei la producția socială (Vergiliu IORDACHE) 463

II. RAMURI ALE ECONOMIEI NAȚIONALE

1. Sistemul agroalimentar național şi dezideratul descentralizării, privatizării şi al desfăşurării activității economice pe principiile economiei de piață (Dinu GAVRILESCU, Mihaela COSTEA, Mariana GRODEA, Adrian PAŞOVEANU, Ion PĂDURARU, Angela POPESCU, Valeriu SIMA) 472
2. Tendințe ale indicatorilor sintetici ai dezvoltării agriculturii în perioada 1991-1995 (Simona BARA, Minodora MOLDOVAN, Filon TODEROIU) 487
3. Considerații asupra posibilităților de dezvoltare a turismului românesc (Maria NEDER) 493

III. FORȚA DE MUNCĂ. IMPLICAȚIILE ECONOMICE ALE REDUCERII DURATEI SĂPTĂMÂNII DE LUCRU

1. Considerații introductive (dr. Steliana PERȚ) 499
2. Precizări conceptual-metodologice (dr. Steliana PERȚ) 503
3. Durata săptămânală a muncii. Particularități, tendințe, comparații internaționale (dr. Steliana PERȚ) 511
4. Implicații economice şi sociale ale reducerii duratei săptămânii de muncă. Estimări globale (dr. Constantin CIUTACU, Doru MIHALCEA) 522
5. Impactul reducerii săptămânii de lucru asupra ocupării forței de muncă în sectorul de servicii. Estimări (Ovidiu NANEŞ) 534
6. Efecte ale reducerii săptămânii de lucru asupra timpului liber şi turismului de week-end (Ion IONESCU, dr. Gheorghe BARBU, dr. Ion ISTRATE, Gloria DINCĂ, dr. Petre BARON) 539
7. Amenajarea timpului de muncă. Tipologii de programe (Gabriela PREDOŞANU, Florin PAVELESCU) 550

IV. EXPERIENȚE INTERNAȚIONALE

1. Scopuri, direcții principale, etape şi măsuri imediate ale reformei economice din R.D.G. (Maria POENARU)..... 567

2. Relațiile de proprietate în U.R.S.S. (Vladimir VIŞINESCU). 589

I. ECONOMIA ROMÂNESCĂ ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE SPRE O ECONOMIE DE PIAȚĂ

1. Mica producție individuală şi aportul ei la producția socială

Vergiliu IORDACHE

1. Este un fapt indubitabil că realizarea unei societăți cu adevărat democratice, devenită posibilă în urma Revoluției din decembrie 1989, este condiționată de restructurarea economiei naționale pe principiile eficienței şi rentabilității.

Realizarea acestui obiectiv al revoluției necesită intensificarea eforturilor în toate sectoarele de activitate, dar mai ales creşterea eficienței utilizării resurselor materiale, de muncă şi financiare ale țării.

În acțiunea de prospectare a noi factori şi rezerve de creştere a eficienței producției sociale trebuie să se acorde o atenție sporită folosirii maxime a posibilităților de creştere a producției de bunuri şi servicii de care dispun gospodăriile populației (mica producție individuală).

Factorii de decizie din economie trebuie să sprijine mica producție individuală, datorită funcțiilor pe care aceasta le are în angrenajul economiei româneşti:

- principala ei funcție economică constă în aceea că, fără investiții prea mari, poate fi extinsă producția unor mărfuri şi servicii cu o cerere de consum foarte elastică;
- la producerea mărfurilor şi serviciilor se pot folosi resursele locale de materii prime şi deşeurile marii producții. Avantajul este cu atât mai mare cu cât la producerea bunurilor şi serviciilor se poate folosi forța de muncă eliberată de întreprinderile şi institutele care-şi reduc activitatea sau se desființează, pensionarii, elevii, gospodinele şi invalizii care pot fi mai greu angajați în marea producție unde se cere o pregătire specială, precum şi cei care doresc să lucreze după efectuarea programului de bază;
- organizarea unor activități productive în cadrul gospodăriilor populației mobilizează o parte din mijloacele materiale şi financiare care înainte se foloseau exclusiv pentru consumul individual;
- prin perfecționarea condițiilor juridice şi economice ale activității producătorilor individuali care lucrează legal, se diminuează tentativa practicării ilicite a unor activități, împiedicându-se astfel business-ul ilegal;
- dezvoltarea activităților productive în gospodăriile populației prezintă unele avantaje economice pentru locuitorii oraşelor mici şi din mediul rural, întrucât li se asigură o mai bună satisfacere a unor nevoi de bunuri şi servicii;

- schimbarea şi diferenţierea rapidă a nevoilor populaţiei a căror satisfacere necesită crearea unei producţii foarte elastice.

Aceste nevoi diferenţiate nu pot fi întotdeauna satisfăcute de marea producţie, fie din cauză că satisfacerea lor este nerentabilă, fie că pun probleme de asimilare în producţie pentru întreprinderile de stat şi cooperatiste.

În condiţiile în care resursele societăţii româneşti sunt limitate, satisfacerea nevoilor care se schimbă rapid impune o utilizare cât mai eficientă a bunurilor şi serviciilor din afara producţiei obşteşti, în primul rând din gospodăriile populaţiei (mica producţie individuală).

Gospodăriile populaţiei, ca formă de producţie, reprezintă un sector de activitate care poate deveni foarte important: are specificul său şi este destul de complex sub aspectul structurii, formei organizatorice şi al scopurilor urmărite de societatea noastră atât în perioada imediată, dar mai ales în perspectivă.

Odată cu trecerea la o economie de tip socialist, pe măsură ce producţia se realiza tot mai mult în unităţi de stat şi cooperatiste, funcţia economică a gospodăriilor populaţiei – posesoare a unor mijloace de producţie (pământ, unelte agricole, efective animale, ateliere etc.) s-a diminuat foarte mult, îndeosebi în ultimii ani, fără însă să dispară complet, continuând să deţină încă un rol destul de important în unele activităţi de producţie agricolă, industrie casnică sau prestări de servicii către populaţie.

Din cauza lipsei unui sistem închegat de indicatori ai statisticii gospodăriilor şi familiilor care să permită o caracterizare multilaterală a funcţiilor lor sociale şi economice în societatea noastră, a fost îngreunată mult cunoaşterea aportului lor real la crearea produsului social şi a venitului naţional.

2. Ca formă a producţiei sociale, mica producţie individuală include activităţile prestate în:

a) gospodăriile agricole alel membrilor CAP;

b) gospodăriile agricole individuale;

c) gospodăriile micilor meseriaşi individuali şi ale altor grupe de populaţie (cărăuşi particulari, mici comercianţi, liberi profesionişti etc.).

Primele două tipuri de gospodării îşi desfăşoară activitatea în ramura agriculturii, iar cel de-al treilea tip în celelalte ramuri ale producţiei materiale.

O cunoaştere cât mai exactă a contribuţiei micii producţii de mărfuri la crearea venitului naţional impune, mai întâi, o prezentare a „fizionomiei” fiecărui tip de gospodărie în parte (structura, baza tehnico-materială, activitatea productivă şi rezultatele obţinute).

a) Activităţile productive din gospodăriile agricole ale membrilor CAP

Gospodăriile personale ale membrilor CAP au ocupat până în prezent şi e posibil să mai ocupe şi în viitor un loc bine definit în cadrul agriculturii româneşti, datorită mijloacelor de producţie de care dispun şi aportului lor la producţia agricolă a ţării.

În principal, baza materială a acestor gospodării este constituită din loturile de lângă casă – terenul aribuit ca lot făcând parte din proprietatea cooperatistă (este dat cooperatorilor numai în folosință) – animalele care se află în proprietate personală, precum şi uneltele şi utilajele agricole.

La sfârşitul anului 1986, aceste gospodării aveau în folosință personală 1476,0 mii ha, ceea ce reprezintă 9,9% din suprafața agricolă a țării (din care 52% arabilă). În februarie 1987, gospodăriile membrilor CAP deținеau 22,8% din efectivul total de taurine, 31,2% din efectivul total de vaci, 19,3% din efectivul total de porcine, 34,2% din efectivul total de ovine şi caprine, 27,4% din numărul total de păsări şi 42,4% din familiile de albine.

Producția la unele culturi de câmp şi la cea animală obținută în gospodăriile personale ale membrilor CAP, datorită intensității muncii deține ponderi importante în producția vegetală şi animală totală. Astfel, la sfârşitul anului 1986, producția obținută de aceste gospodării reprezenta 14,5% din producția totală de cereale boabe, 24,8% din cea de porumb, 31,7% din cea de fasole, 36,1% din cea de cartofi, 25,8% din cea de legume, 35,5% din cea de struguri şi 34,9% din cea de fructe.

Mult mai importantă este ponderea gospodăriilor agricole ale membrilor CAP în totalul producției animale: 31,4% la carne, 19,6% la lapte, 35,1% la lână, 42,3% la ouă şi 44,8% la miere.

În anul 1986, în gospodăriile agricole ale membrilor CAP s-a realizat 30,1% din producția globală agricolă, respectiv 23,1% din producția vegetală şi 40,4% din producția globală animală.

Cifrele de mai sus subliniază rolul important pe care îl are acest tip de gospodărie în agricultura românească.

Acest rol apare în scopurile urmărite prin administrarea gospodăriilor personale, pe de o parte, de populația membrilor cooperatori: creşterea cantitativă şi calitativă a consumului alimentar, odihna activă prin schimbarea muncii etc., iar pe de altă parte, de organele de decizie ale țării; sporirea resurselor de producție agricolă, folosirea mai rațională a resurselor de timp şi a mijloacelor materiale ale populației, stabilizarea forței de muncă în agricultură, atenuarea diferențelor între oraş şi sat, sub aspectul nivelului consumului alimentar, influențarea în mod pozitiv a reproducției lărgite în sectorul cooperatist al agriculturii (în sensul că fac posibilă creşterea resurselor de acumulare), cooperativa agricolă nemaifiind nevoită să asigure întregul fond de consum individual al țărănimii cooperatiste, asigurarera unei folosiri mai raționale a forței de muncă în agricultură etc.

Din dorința de a mări contribuția gospodăriilor personale ale membrilor cooperatori la asigurarea autoaprovizionării şi sporirea fondului de stat de produse agricole vegetale şi animale, fostul regim a elaborat un program special de măsuri care vizau creşterea producției vegetale şi animale în această categorie de gospodării. Dar aceste prevederi nu au fost realizate în

cea mai mare parte, nerealizare datorată, în principal, sprijinului cu totul insuficient din partea statului acordat acestor gospodării.

Dezvoltarea producției agricole şi animale în gospodăriile personale ale membrilor CAP în viitorul apropiat necesită luarea următoarelor măsuri, pe lângă cele luate în prezent de noua conducere (creşterea suprafeței de pământ dată în folosință, acordarea unui volum mai mare de credite în condiții avantajoase, practicarea unui sistem de prețuri mai echitabil etc.): utilizarea mai rațională şi eficientă a fondului funciar, lărgirea şi adâncirea formelor de cooperare şi integrare cu cooperativele agricole de producție; cointeresarea materială a posesorilor acestor gospodării prin obținerea unor venituri suplimentare.

b) Activitățile productive din gospodăriile agricole individuale

Acest concept defineşte activitățile productive desfăşurate în gospodăriile personale ale muncitorilor şi ale altor oameni ai muncii de la oraşe şi sate, precum şi în gospodăriile producătorilor particulari din zonele necooperativizate de deal şi de munte.

Activității productive desfăşurate în sectorul individual în agricultura țării noastre îi este specific un anumit mod de organizare, producție, schimb şi consum, iar la baza relațiilor ei de producție se află proprietatea individuală asupra mijloacelor de producție.

Baza materială a gospodăriilor producătorilor particulari este constituită, în general, din suprafețe de teren relativ mici, parcelate şi dispersate, unelte şi utilaje agricole rudimentare.

În procesul muncii se utilizează forme şi procedee tradiționale, cu un consum mare de forță de muncă. Producția agricolă obținută în gospodăriile individuale este destinată, în principal, consumului familiei şi reproducției simple şi mai puțin desfacerii pe piață (circa 1/5).

Gospodăriile agricole particulare sunt situate în raza administrativă a nu mai puțin de 28 de județe ale țării; mai precis, cele aproximativ 586 mii de gospodării agricole particulare (în 1988) sunt situate pe teritoriul a 60 comune (cu peste 2300 sate) şi a 58 de oraşe. Mărimea medie a unei gospodării este de crica 3,5 membri de familie. O gospodărie dispune, în medie, de 2,4 ha teren agricol, de 1,5 bovine, 3 oi, 1 porc şi 15 păsări.

În comunele necooperativizate cu o creştere demografică mare a avut loc un proces de fărâmițare a gospodăriilor, cu implicații asupra puterii lor economice. În ultimele două decenii, unii membri de familie, neputându-şi asigura veniturile din muncă în propria gospodărie, au căutat să se angajeze în ramurile neagricole în zonele respective, transformându-se în gospodării mixte. Locul agricultorului pur a fost luat tot mai mult de agricultorul muncitor (aşa-numitul agricultor de tip parțial).

Există, totuşi, multe gospodării țărăneşti individuale care dispun de un potențial economic destul de important, care poate fi atras într-o măsură mai

mare în procesul de intensificare a agriculturii în ansamblu, bineînțeles, cu sprijinul mai substanțial al noilor autorități.

În ansamblu, resursele economice ale gospodăriilor individuale sunt de dimensiuni apreciabile. Astfel, în anul 1986, în proprietatea lor se afla 13,5% din suprafața agricolă a țării (5,1% din suprafața arabilă, 16,6% din suprafața ocupată cu livezi, 3,2% din suprafața cu vii, 27,1% din suprafața de pășuni naturale şi 8,5% din suprafața de fânețe naturale a țării).

În acelaşi an, terenul arabil al gospodăriilor individuale (în suprafață de 507,1 mii ha) a fost cultivat cu cereale boabe (71,0% din total), cartofi (13,1%), legume (3,5%), plante de nutreț (9,2% din totalul suprafeței agricole).

Dispunând de importante suprafețe de pășuni naturale şi fânețe (1442,6 mii ha), în gospodăriile individuale se acordă o atenție deosebită creşterii animalelor, îndeosebi a bovinelor şi ovinelor. La recensământul animalelor din 1 februarie 1987 au fost înregistrate în gospodăriile producătorilor particulari 1014,1 mii taurine (14,5% din efectivul total de taurine), 1337,8 mii porcine (9,1% din total), 3165,3 mii ovine (16,9%), 269,2 mii caprine (29,9%), 13013,9 mii păsări (9,9%) şi 566,1 mii familii de albine (42% din total).

În anul 1986 ponderea gospodăriilor particulare în totalul producției vegetale pe țară a fost de: 6,4% la cereale boabe, 22,2% la cartofi, 7,3% la legume şi 28,7% la fânețe. La producția animală ponderea este mai ridicată: 12,9% la carne, 19,8% la lapte de vacă şi bivoliță, 26,8% la lapte de oaie şi capră, 18,4% la lână, 15,6% la ouă şi 42,5% la miere.

La producția globală agricolă a țării, contribuția gospodăriilor particulare a fost, în anul 1986, de 14,7%, din care la producția globală vegetală 12,6%, iar la producția animală 17,6%.

Desigur, aceste cifre se referă la întregul sector individual. Ele escamotează însă diferențele sensibile din punct de vedere al potențialului economic şi al valorificării excedentului de produse agricole, existente între gospodăriile individuale, diferențe determinate de: mărimea suprafețelor deținute, condițiile pedoclimatice şi de exploatare a terenurilor agricole, volumul producției obținute, numărul de membri ai familiei care participă la lucrările agricole etc.

Deşi interesat într-o participare crescută a gospodăriilor individuale la satisfacerea nevoilor alimentare ale populației, fostul regim nu a acordat sprijinul material necesar în vederea creşterii producției agricole vegetale şi animale (executarea mecanizată a unor lucrări agricole, asigurarea cu semințe şi material săditor din soiuri şi hibrizi de mare productivitate cu îngrăşăminte, cu reproducători de rasă, cu unelte agricole, asistență sanitară veterinară şi tehnică), preocupându-se mai mult de livrarea la fondul de autoaprovizionare şi la fondul de stat a unei cantități tot mai mari de produse agricole, acordându-li-se prețuri nestimulatorii; gospodăriilor care contractau animale şi lapte nu li se asigura, de obicei, posibilitatea să cumpere, la prețuri stabilite prin lege, anumite cantități de furaje, precizate în contracte. Atât prin măsurile luate de noua conducere a țării (acordarea de credite în condiții avantajoase, practicarea de

preţuri stimulatorii etc.), precum şi de organele locale, cât mai ales printr-o utilizare mai bună a fondului funciar, aplicarea pe scară mai mare a chimizării şi acţiunii de combatere a bolilor şi dăunătorilor, dezvoltarea bazei tehnico-materiale a gospodăriilor individuale, valorificarea mai bună a rezervelor de sporire a producţiei animaliere, întărirea rolului instrumentelor economice etc. se va putea realiza şi o mai bună integrare în economia ţării a gospodăriilor ţărăneşti individuale în domeniul producţiei, schimbului şi consumului.

Între cele două tipuri analizate de gospodării agricole ale populaţiei există, aşa cum am văzut, unele deosebiri care decurg din forma de proprietate dar şi unele trăsături caracteristice comune cum sunt: utilizează numai forţa de muncă a familiei, dispun de o bază materială pentru desfăşurarea activităţii productive (inventar agricol, grajduri, posibilitatea de a-şi procura seminţe), structura economico-funcţională a activităţii lor are un caracter mixt, natural-marfar, cu o capacitate sporită de adaptare la condiţiile noi de producţie şi valorificare a producţiei.

Tocmai pe baza acestor trăsături comune se poate ajunge, în condiţiile unui sprijin substanţial din partea organelor de decizie, la o creştere substanţială a producţiei agricole, vegetale şi animale, în vederea acoperirii nevoilor de consum ale acestor gospodării şi asigurării populaţiei de la oraşe cu produsele necesare.

În afară de activităţile agricole, în gospodăriile populaţiei, îndeosebi din zonele cu agricultură necooperativizată, se cheltuieşte o parte din fondul de timp în industria casnică, creatoare de bunuri materiale şi servicii pentru consum propriu şi uneori pentru schimb.

Materiile prime care sunt prelucrate se obţin fie din cadrul aceleiaşi gospodării, fie prin schimb între producători sau cumpărare din comerţ (bumbac, fire vopsite în diverse culori, sodă caustică etc.).

Cea mai mare parte a producţiei industriei casnice serveşte nevoilor proprii ale gospodăriei şi numai o mică parte se vinde, deci trece în sfera circulaţiei. Excepţie fac producătorii individuali care deţin suprafeţe mari de vii şi a căror ocupaţie principală este viticultura; aceştia erau obligaţi să vândă statului cea mai mare parte a producţiei de vin, reţinând pentru nevoile gospodăriei numai o anumită cantitate.

Industria casnică trebuie însă delimitată atât de activităţile meşteşugarilor particulari şi de cooperative, cât şi de gospodăria casnică, care cuprinde activitatea depusă în general în gospodărie, cum ar fi, de pildă, pregătirea mâncării, făcutul pâinii etc.

În sfera industriei casnice sunt cuprinse o multitudine de activităţi de prelucrare sau preparare atât a produselor alimentare (legume şi fructe, struguri, lapte, carne, produse de vânat şi pescuitul neorganizat, plantele medicinale), cât şi a produselor nealimentare (inul, cânepa, lâna, paiele de cereale, de sorg, lemnul, firele şi ţesăturile, grăsimile etc.).

Deşi în ultimele decenii anumite activități ale industriei casnice cunosc un regres, îndeosebi în satele cooperativizate şi mai ales în cooperativele agricole, totuşi aceasta continuă să aibă încă un rol relativ important în producția multor gospodării ale populației, constituind nu numai o sursă suplimentară de venituri, ci şi o cale de utilizare mai completă a forței de muncă existente în gospodăriile țărăneşti.

c) Activitățile productive din gospodăriile micilor meseriaşi individuali şi ale altor grupe de populație

Principalul obiectiv urmărit prin dezvoltarea activităților desfăşurate de unii meseriaşi individuali şi de alte grupe de populație îl constituie asigurarea creşterii şi diversificării producției de bunuri şi servicii de consum în vederea satisfacerii unor cerințe ale populației sau ale economiei naționale.

În aceste activități de producție şi prestări de servicii poate fi antrenată forța de muncă disponibilă în tot cursul anului, îndeosebi pensionarii, elevii, gospodinele, invalizii, adică toți cei care ar putea fi mai greu acceptați să lucreze în marile unități unde se cere o disciplină şi o pregătire profesională superioară, precum şi cei care doresc să lucreze după timpul de bază.

Prin dezvoltarea acestui tip de activitate poate fi extinsă apreciabil producția multor mărfuri şi servicii care reacționează elastic la modificările cererii pieței fără să se facă investiții substanțiale.

Activitatea micilor meseriaşi individuali şi a altor categorii de populație se bazează pe mica proprietate particulară asupra mijloacelor de producție (cu excepția celor care au preluat prin contract unități de industrie mică) şi pe o activitate economică independentă.

În anul 1985 îşi desfăşurau activitatea în atelierele micilor meseriaşi individuali 41,6 mii persoane, reprezentând 1,3% din forța de muncă (muncitori) ocupată în industria țării. Valoarea producției realizate în atelierele micilor meseriaşi particulari a fost de 6,1 miliarde lei, ceea ce echivalează cu 0,5% din întreaga producție marfă industrială obținută în acelaşi an.

Problema fundamentală a activității micilor meseriaşi a constituit-o în trecut şi o constituie şi în prezent aprovizionarea cu materii prime şi materiale.

Deşi prin Legea nr.2/1980 se instituie obligația pentru cooperativele meşteşugăreşti de a sprijini micii meşteşugari în dezvoltarea producției şi a serviciilor, dar mai ales în aprovizionarea lor cu materii prime, materiale, scule, marfă şi altele, acest sprijin a fost mai mult de natură teoretică decât practică. Unitățile comerțului de stat nu puteau furniza multe din materialele solicitate, din cauză că unele erau dirijate prin balanță, iar meşteşugarii nu aveau cote la asemenea materiale. Faptul că unii meseriaşi reuşeau, totuşi, să se aprovizioneze cu astfel de materiale, chiar şi cu unele deficitare, se explică numai prin procurarea lor pe căi lăturalnice.

Începând cu anul 1980, în activitatea de producție şi prestări de servicii pentru populație au fost atrase persoane fizice cărora li s-au încredințat în

gospodărie şi gestiune unele unităţi, care în general erau mici (1-3 oameni) şi nerentabile, aparţinând fostelor consilii populare, altor organe de stat şi organizaţii cooperatiste. Au fost date persoanelor fizice în gospodărire şi gestiune unităţi cu un profil de activitate foarte divers: de la activitatea de croitorie, boiangerie, cismărie şi până la defacerea de mărfuri prin chioşcuri (de artizanat, de difuzare a presei).

Persoanelor fizice care au preluat unităţi pe bază de contract, le revenea obligaţia de a vărsa întreprinderii sau cooperativei care le-a cedat unităţi un beneficiu de cel puţin 10% din volumul activităţii prevăzute în contract.

La sfârşitul anului 1965, 5633 de persoane fizice au preluat prin contract 4623 unităţi, volumul valoric al activităţilor desfăşurate în unităţile preluate în gospodărire şi gestiune reducându-se la 415,5 milioane lei, iar cel al cheltuielilor totale, inclusiv beneficiile depuse la întreprinderi (cooperative), de 271,9 milioane lei. Persoanelor fizice contractante le-a rămas un venit total de 113,6 milioane lei, revenind 1681 lei venit mediu lunar pe o persoană contractantă.

Pentru a avea o imagine cât mai completă asupra contribuţiei gospodăriilor populaţiei la producţia socială nu poate fi omis aportul cărăuşilor şi al comercianţilor particulari. În anul 1985 şi-au desfăşurat activitatea în mod legal 52,5 mii cărăuşi particulari (cu transportul de persoane şi produse), volumul valoric al activităţii lor fiind apreciat de organele financiare la circa 172 milioane lei (mult subapreciat faţă de cel real).

Cu activitatea de comerţ particular s-au ocupat, în acelaşi an, circa 660 persoane fizice; volumul valoric al activităţii lor a fost apreciat la circa 44 milioane lei (şi acesta fiind foarte mult subapreciat).

De asemenea, trebuie să mai avem în vedere meşteşugarii particulari şi alte categorii ale populaţiei care-şi desfăşurau activitatea în mod clandestin, sustrăgându-se de la plata impozitelor. În anul 1985 organele fiscale au identificat peste 14.900 meseriaşi evazionişti, branşele cu ponderi mari fiind: croitorie, reparaţii TV, lăcătuşerie, instalaţii sanitare, electricitate, zugrăveli, zidărie etc.

Majoritatea dintre evazionişti (40%) lucrau în unităţi de stat, 2614 persoane în unităţi ale cooperaţiei meşteşugăreşti şi ale cooperaţiei de producţie şi 2348 în CAP-uri.

Veniturile „invizibile” realizate de persoanele care practicau ilicit diferite activităţi productive (cunoscute în literatura economică sub denumirea „economie subterană”) s-au cifrat, după calculele noastre, la circa 1 miliard lei în anul 1985, având implicaţii negative asupra procesului de aprovizionare a populaţiei.

După Revoluţia din decembrie s-a deschis un câmp larg organizării şi desfăşurări unor activităţi economice pe baza liberei iniţiative în agricultură, industrie, comerţ şi transporturi, dar mai ales în domeniul serviciilor.

Noua conducere a țării, după crearea noului cadru legal,[1] va sprijini cu mijloace financiare şi materiale[2] toate persoanele care solicită şi dispun de capacitatea şi calificarea necesare pentru desfăşurarea, pe cont propriu, a unor activități productive, în vederea creşterii aportului micii producții individuale atât la creşterea veniturilor acestora, cât şi la o mai bună aprovizionare a populației cu bunuri materiale şi serviciii.

[1] În temeiul Decretului-Lege nr. 54/1990 privind organizarea şi desfăşurarea unor activități economice pe baza liberei inițiative se pot crea: a) întreprinderi mici (cu maximum 10 membri); b) asociații familiale (constituite între membrii unei familii cu gospodărie comună); c) persoane autorizate să defăşoare o activitate independentă.

[2] Concret, prin credite acordate de bănci, închirierea de suprafețe disponibile în clădiri în proprietate de stat, vinderea sau închirierea unor maşini, utilaje şi instalații devenite disponibile în unitățile de stat sau cooperatiste, asigurarea cu unele materii prime, materiale, combustibil şi energia electrică necesară prin balanțele materiale, acordarea dreptului întreprinderilor mici de a-şi procura din import utilajele, maşinile şi instalațiile, sculele, dispozitivele, materiile prime şi materialele, accesoriile necesare, bineînțeles cu respectarea reglementărilor în vigoare.

Întreprinderile mici îşi stabilesc în mod liber prețurile pentru bunurile şi serviciile produse.

II. RAMURI ALE ECONOMIEI NAȚIONALE

1. Sistemul agroalimentar național şi dezideratul descentralizării, privatizării şi al desfăşurării activității economice pe principiile economiei de piață

Dinu GAVRILESCU,
Mihaela COSTEA,
Mariana GRODEA,
Adrian PAŞOVEANU,
Ion PĂDURARU,
Angela POPESCU,
Valeriu SIMA

Falimentul sistemelor economice bazate pe structura politică dictatorială a partidului unic şi pe planificarea centralizată a condus la imperioasa necesitate a revitalizării mecanismelor fireşti ale societății prin adoptarea, în condițiile unui sistem politic pluripartid, a principiilor economiei de piață.

Această reorientare de mare anvergură reprezintă un imens experiment în care este antrenată gândirea economică în sensul definirii modelului eficient funcțional al economiei şi al alegerii tranziției între terapia de şoc şi cea atenuată şi treptată.

Agricultura, ramură cu sensibilitatea cea mai accentuată la mecanismul economic şi la sistemul de interese, este vizată în primul rând de aceste mutații.

În cazul României, opțiunile politice ale problemei agroalimentare converg, cu anumite diferențieri,în mod clar către privatizarea pe scară largă a proprietății, către o descentralizare efectivă şi, în aceste condiții, către o economie de piață a produselor agroalimentare.

Clarificarea perspectivei dezvoltării sistemului agroalimentar național în astfel de condiții a impus o abordare pe patru coordonate şi anume:

-analiza disfuncționalităților modelului practicat în perioada 1949-1989;

- experiența fostelor țări socialiste şi a URSS în încercările de restructurare şi revitalizare a sistemului agroalimentar național;

- opțiuni de adâncire în perspectivă a privatizării şi descentralizării în sistemul agroalimentar național;

- modelul dezvoltării sistemului agroalimentar național în perspectivă.

Pentru elaborarea unui concept al sistemului agroalimentar, evident trebuie întâi cunoscut că reformăm, ce scop ne propunem şi cum anume reformăm. În cazul acesta, scopul îl putem defini în dezvoltarea firească a

agriculturii, în ideea asigurării unei abundenţe agroalimentare în condiţii accesibile cumpărătorilor şi atrăgătoare pentru producători. Societăţile moderne au demonstrat incontestabil calea: privatizarea şi economia de piaţă.

1. Analiza disfuncţionalităţii modelului practicat în perioada 1949-1989

1.1. Cadrul de relaţii

Procesul producţiei agroalimentare s-a desfăşurat în condiţiile afirmării accentuate a revoluţiei tehnico-ştiinţifice, prin creşterea gradului de specializare a producţiei, având ca efect autonomizarea unor activităţi din agricultură şi preluarea acestora în ramurile din amontele şi avalul producţiei agricole.

Această tendinţă a condus la centralizarea tuturor activităţilor care concură la realizarea producţiei agroalimentare într-un complex unic de ramuri, având la bază o reţea de legături tehnologice în cadrul unor domenii ale economiei agroindustriale şi anume: industriile din amonte, producţia propriu-zisă, activităţile de prelucrare, stocare, comercializare şi serviciile.

Producţia agricolă propriu-zisă s-a desfăşurat în unităţi socialiste (CAP, IAS, AEI, AESC etc.) care deţineau circa 80% din suprafaţa arabilă şi din gospodăriile populaţiei.

Organizarea consiliilor unice agroindustriale de stat şi cooperatiste, care s-a făcut ca o trecere la o nouă etapă în procesul de profilare şi specializare a unităţilor, aceasta reprezentând forma organizatorică teritorială de bază în cadrul căreia s-au desfăşurat relaţiile de cooperare între unităţi, atât pe orizontală cât şi pe verticală, s-a dovedit formală. Integrarea producţiei agricole realizată în acest mod cu activitatea de prelucrare industrială se impunea ca o necesitate a dezvoltării şi modernizării producţiei agroindustriale. Aceasta nu s-a realizat în fapt.

Într-o primă etapă s-a realizat, de asemenea, o integrare agroindustrială prin organizarea centralelor economice la producţia de carne, la creşterea păsărilor, la zahăr, la vie şi vin, la legume şi fructe, precum şi la alte produse.

Organul decizional şi de conducere în problemele de bază ale dezvoltării agriculturii şi de coordonarea unitară a acestora a fost Consiliul Naţional al Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii şi Gospodăririi Apelor, Ministerul Agriculturii, Ministerul Industriei Alimentare precum şi Ministerul Contractării şi Achiziţionării Produselor Agricole care au organizat, planificat şi condus întreaga activitate de producţie, prelucrare şi depozitare a producţiei agricole. În profil teritorial, aceste organizaţii de conducere au avut corespondent, la nivel judeţean, în Direcţiile Generale pentru Agricultură, Trusturile întreprinderilor agricole de stat şi staţiunilor de mecanizare.

Relațiile de colaborare economică dintre unitățile complexului agroindustrial s-au desfăşurat pe baza planului de producție, impus centralizat de sus şi inclus în planul național unic de dezvoltare economico-socială a țării.

Procesul planificării centralizate a impus întreprinderilor utilizarea unui sistem de indicatori pentru evaluarea producției agricole, a activității financiare prin bugetul de venituri şi cheltuieli, a normativelor financiare – baremuri de cheltuieli pentru majoritatea produselor agricole, valorificarea produselor, precum şi pentru creşterea cointeresării. În acest cadru, datorită opticii restrictiviste nefondate s-au realizat importante alocări ale activității productive care au condus la deteriorarea rapidă a situației economice a unităților.

Relațiile de finanțare-creditare au fost asigurate de Banca pentru agricultură şi industrie alimentară cu filiale județene, precum şi de Banca de investiții pentru unele activități. Datorită quasi-sistării creditelor după 1988, situația unităților s-a agravat considerabil.

Normativele financiare introduse, care trebuiau să asigure acoperirea costurilor şi obținerea unor beneficii, au reprezentat un veritabil dezastru, fiind un principiu economic autoritar, în fapt antieconomic.

Principiul de bază al conducerii unităților agricole a fost autogestiunea economică, care a reprezentat forma de organizare şi conducere a întregii proprietăți socialiste. În realitate, unitățile agricole erau subjugate sistemului director şi acțiunii accentuate a foarfecii prețurilor.

1.2.Analiza funcțională

Evidențierea cauzelor profunde care au condus la situația limită care s-a creat în agricultura română după 45 de ani de comunism şi, în special, după ultimii 10 ani din perioada ceauşistă, când criza economică profundă a țării a fost agravată şi acutizată de criza datoriilor şi ambiția restituirii lor în regim autarhic, pe fondul megalomanizării profunde a dictaturii, scoate în relief următoarele:

a) politica economică din agricultură bazată pe grefarea şi imprimarea sistemului de import „colhoz-sovhoz”;

b) politica de industrializare făcută prin acumulări provenind din agricultură;

c) marginalizarea şi depopularea de forță de muncă validă a satului, îngrădirea țăranului şi transformarea acestei clase în cea mai săracă din țară;

d) conducerea directivă şi voluntaristă care s-a manifestat în final dictatorială şi iresponsabilă.

Toate aceste cauze au determinat, în timp, manifestări deosebite ale evoluției acestei ramuri.

Impactul organizațional din perioada ulterioară plenarei din 3-5 martie, care a proclamat organizarea gospodăriilor colective s-a prelungit după încheierea forțată a cooperativizării, până în anii 1963-1964. Acomodarea cu

noile raporturi de muncă şi tehnologizarea agriculturii au condus la progrese cantitative.

În cazul întreprinderilor de stat, acest impact a fost mai atenuat negativ şi mai evident pozitiv tehnologic.

În această perioadă agricultura s-a profesionalizat, fiind pregătită o pleiadă de specialişti cu înaltă calificare. S-a înregistrat în continuare, până în anii 1976-1977, o perioadă de progrese tehnologice şi cantitative, care au avut un rol activ în mascarea profundelor defecțiuni ale modelului de agricultură practicat şi au condus la acutizarea crizei. Perioada următoare a anului 1981 a fost caracterizataă de o amplificare a acțiunii tuturor celor pentru cauze evidențiate. În special după anul 1985, directivismul-voluntariat a bulversat întreg mecanismul producției agricole, generând dezechilibre structurale şi conducând la un regres evident pe toate planurile.

În toată această perioadă, defecțiunile de sistem au condus la amorsarea în producția agricolă a unor stări conflictuale, caracterizate printr-o creştere a entropiei întregului sistem agroalimentar. Întreaga activitate a fost supusă unor restricții de natură diferită acționând ca blocaje ale sistemului. Principalele acțiuni în acest sens au fost determinate de:

a) Blocajul proprietății. Cooperativizarea de tip colhoznic şi etatizarea unor proprietăți au determinat depersonalizarea raportului producător-mijloc de producție, au rupt producătorul de pământ şi de celelalte mijloace. Acestea au condus rapid la degradarea condiției de muncitor agricol plătit simbolic, dezinteresat, cu consecințe nefaste asupra întergului proces din agricultură.

b) Blocajul structurilor de producție. Implantarea unor structuri necorelate în mod realizat a determinat dispersarea sistemului de interese şi manifestarea unui tip de productivism neeficient, deslânat şi antiproductiv. Începând din producția vegetală unde structurile culturilor impuse asigurau o ofertă pentru destinația alimentară şi cea furajeră mult diferită față de cerințe, s-a manifestat punctul de pornire al cercului vicios. Astfel, structurile impuse erau nu cele fireşti zonale, ci cele dorite de autoritatea decizională. În aceste condiții, suprafețe întinse de pajişti au fost defrişate şi s-au cultivat cu culturi în mare parte nespecifice (porumbul în special ocupa până la 40% din teren în zonele de deal şi munte, mai puțin favorabile). De aici o primă cădere a producției. Suprafețele destinate furajelor subdimensionate nu asigurau nici necesarul cantitativ, dar nici cel calitativ la nici o specie. În aceste condiții, insuficiența calitativă şi cea cantitativă (legată de calitatea componentelor şi dezechilibrul proteic şi vitamino-mineral) a condus la reducerea randamentelor în multe cazuri la mai puțin de jumătate din cele normale şi de aici la dezastrul producției animale şi la o risipă incalculabilă de furaje. Cu aceleaşi cantități, dar echilibrate calitativ pe baza unor structuri de producție armonioase, se puteau obține 1,5 până la 2,5 ori mai multe produse animale. Speciile cele mai puternic afectate au fost următoarele: păsările, taurinele şi porcinele.

c) Blocajul instituțional. Instituțiile care realizau sau concurau la realizarea producției agricole şi care există aproape neschimbate, sau numai remediate în prezent prin rețeaua lor organizatorică au reprezentat în fapt o frână a dezvoltării, un element de inhibiție care a permis punerea în operă de sus în jos a întregului mecanism funcțional şi care a condus la formalism şi funcționalitate în unele cazuri antitehnologică. În acest cadru, s-a instituit un sistem paralel extrem de nociv, bazat pe trafic de influență, mită şi sustrageri. Nocivitatea acestui sistem a depăşit mult ca importanță volumul lui, conducând practic la deteriorarea preocupărilor şi la efecte productive categoric negative. Un aspect deosebit îl reprezintă deposedarea forțată a producătorilor de importante mijloace de producție şi includerea acestora într-un model instituțional. Este, în principal, vorba de preluarea stocurilor de maşini agricole ale întreprinderilor de transporturi pentru agricultură şi în aceeaşi măsură de întreprinderile pentru execuția şi exploatarea lucrărilor de îmbunătățiri funciare. Organizarea consiliilor unice agroindustriale de stat şi cooperatiste la 1 februarie 1979, care inițial au avut o funcționalitate formală, a instituționalizat mecanismul de conducere de către activismul de partid în teritoriu, element care a generat un blocaj care nu se mai cere demonstrat.

d) Blocajul sistemului directiv. Începând cu impunerea structurilor de producție şi înzestrarea cu mijloace, continuând cu conducerea întregii activități productive, care a făcut obiectul legiferării până la amănunt a unor procese tehnologice şi cu dirijarea producției obținute, acest sistem a generat efecte negative majore legate de uniformizarea proceselor. Se pot exemplifica decretele privind epocile optime de semănat şi sistemele de furajare impuse la toate speciile, care au adus în decursul ultimilor ani pierderi uriaşe de producție şi o risipă stupidă de resurse.

Apogeul acestui sistem a condus la faza finală din 1988-1989 care, printr-o modificare fără precedent a procedeelor şi rezultatelor, a înscris România, de fapt cea mai înfometată țară din Europa, pe poziția celei mai bine hrănite din lume.

e) Blocajul politicii de protecție. Agricultura, ramură de regulă atent susținută în economia tuturor țărilor civilizate, a reuşit în perioada postbelică să facă din Europa occidentală şi, în special, din unele țări ale Pieței Comune, inițial cu puternice deficite agricole, țări net excedentare. Acest tratament a constat, în primul rând, în spolierea agriculturii prin intermediul cotelor obligatorii şi ulterior al livrărilor la fondul de stat printr-un foarfece al prețurilor strict defavorabil şi în general printr-o politică sistematică de ignorare a căilor reale ale dezvoltării şi prin măsuri de subvenționare net inferioare prevederilor impuse. În aceste condiții s-au înregistrat, mai ales, în perioada ultimilor cinci ani, pierderi de producție, precum şi în pierderi financiare ale unităților de ordinul mai multor zeci de miliarde lei anual, superioare de câteva ori volumului subvențiilor directe sau indirecte. Ca urmare a acestei politici care a conferit agriculturii şi statului o poziție de inferioritate, pe de o parte şi industrializării

rapide în direcții stupid controlate pe de altă parte, forța de muncă cea mai validă a fost absorbită în industrie şi în mare parte de oraş. Rezultatele deprecierii calitative a forței de muncă din agricultură cu efectul lor puternic negativ sunt evidente.

f) Blocajul tehnologic. Dacă blocajele anterioare îşi găseau filiația în mare măsură în concepția dogmatică a partidului unic, sau au fost rezultate, în mare măsură, fireşti ale dominației acestora şi imprimării lor până la ultima verigă – producția, blocajul tehnologic este în mare măsură de neconceput. Acest blocaj s-a manifestat printr-un sistem investițional pregnant disproporționat cu nevoile realității, care a condus la amenajări de mari proporții cu bază materială neasigurată pentru funcționare, aşa cum sunt marile sisteme de îmbunătățiri funciare care nu aveau asigurată în parte apa şi energia şi marile aglomerări de efective din combinatele pentru creşterea porcilor, păsărilor şi taurinelor, supradimensionate ineficient, poluante şi disfuncționale. În materie de asigurare a factorilor tehnologici, situația a fost şi mai gravă. Astfel, asigurarea cu îngrăşăminte chimice şi pesticide era de 3-7 ori inferioară celei din țările avansate. Asigurarea cu energie şi mai ales carburanți s-a realizat la nivel de 60-80% din necesar, agravantă fiind realizarea acestora necorelat cu perioadele în care erau necesare.

În mod evident, blocajul tehnologic în producția animală a avut rezultatele cele mai dezastruoase. Printr-o planificare an de an voluntaristă şi nefondată a resurselor furajere s-a ajuns ca la un consum de furaje comparabil calitativ cu al altor țări să obținem numai 40-60% din producția acestora. Din punct de vedere al randamentelor unitare ale producției agricole ne-am clasat astfel pe ultimele locuri în Europa, deşi la începutul perioadei analizate ne situam cel puțin înaintea vecinilor din Balcani.

1.3.Deficiențe organizatorice

Progresul constant al organizării producției agricole vizând întreg ansamblul agroalimentar înregistat în toată perioada postbelică în toate țările dezvoltate şi în mare parte şi în țările foste socialiste s-a materializat prin dezvoltarea unor sisteme integrate în mai mare măsură verticale, însă completate de o integrare orizontală, realizată pe palierele de interes funcțional. Aceasta a condus la o creştere a randamentului final materializat în produsul disponibilizării consumatorului şi la o stare economică prosperă a unor astfel de unități. Moțiunea „integrare” a fost, mai ales în ultimii 10 ani, ignorată şi chiar reprimată în țara noastră.

Practic a supraviețuit forma de integrare a principiului centralelor, care nu înglobează lanțul firesc al produsului agroalimentar şi care reprezintă în mai mare măsură un aparat administrativ centralizat de tip monopolist, fără să țină cont de interesele producătorului agricol şi consumatorului. Au fost desființate rețelele de mici subunități de prelucrare şi desfacere ale unităților agricole sau de industrializare a unor produse.

2. Experiența fostelor țări socialiste şi a URSS în încercările de restructurare şi vitalizare a complexului agroindustrial național

Schimbările rapide care au avut loc şi au loc în continuare în aceste țări fac posibile, în intervale extrem de scurte, de ordinul zilelor, evaluări ale funcționalității şi mecanismului complexului agroindustrial. În esență, situația se prezintă aproximativ astfel: în Bulgaria, acțiunea de descentralizare este realizată în oarecare măsură printr-o autonomie a complexelor de producție. Programul adoptat la 29 martie a.c. prevede o privatizare pe scară largă, o liberalizare a prețurilor pentru 60% din produse, o largă autonomie a unităților şi o stimulare a exportului prin deținerea de către cooperant a controlului asupra a 50% din valuta obținută.

În Cehoslovacia, începând cu sfârşitul anului 1989, schimbările politice radicale au condus la o serie de reforme vizând descentralizarea şi accelerarea tendinței de a transforma economia pe principiile pieței.

În Germania Democrată, după alegerile din martie, în care opțiunile alegătorilor au fost covârşitoare de partea reunificării, problema trecerii la privatizarea masivă şi la economia de piață este însoțită de o probabilă infuzie de tehnologie avansată. Va fi vorba deci de o terapie de şoc, susținută însă în mare măsură de excedentul balanței comerciale externe a R.F.Germania, care de ani de zile este de ordinul a 30-50 miliarde dolari anual.

În Polonia, datorită ponderii tradițional ridicate a producătorilor particulari, a prețurilor libere care funcționează de un an şi a unei descentralizări masive, se prezintă un model al unei experiențe concludente. Datorită susținerii producătorilor, prețurile cu amănuntul sunt subvenționate. Deşi experiența se prezintă în general promițătoare, există numeroase dificultăți legate de handicapul tehnologic.

În Ungaria, țară pionieră în materie de descentralizare şi reforme economice, se înregistrează o situație prosperă în agricultură, în condițiile existenței unor tehnologii avansate şi a unor producții de nivel înalt. Planificarea prin politica prețurilor anuale reglează structura producției prin interesul producătorilor.

În URSS, funcționarea complexului național agroindustrial a fost după anul 1985 influențată de măsurile luate în cadrul politicii de restructurare a agriculturii, care au condus la organizarea unor combinate agroindustriale, introducerea arendei şi elaborarea unor legislații cuprinzătoare privind descentralizarea, cooperația, formele de proprietate şi pământul.

Dificultățile practice ale punerii în aplicare a reformelor sunt deterrminate de menținerea structurilor rigide de putere, în special la niveluri inferioare şi de persistență a concepțiilor dominate de circumspecție, pasivitate şi lipsă de inițiativă. În aceste condiții, producția agricolă este aproximativ staționară şi

continuă să nu asigure necesarul de consum pentru populație, care se acoperă prin completări masive din import.

În Iugoslavia, măsurile recente au „reformat” reformele anterioare în mod radical, principiul funcționării ca organizații ale muncii asociate şi alte forme de bază ale organizării economice s-au desființat, accelerându-se în acest fel introducerea concurenței, a competitivității şi a privatizării pe scară largă şi mergând până la convertibilitatea monedei naționale.

Evident experiența acestor țări europene – fost socialiste, cărora înghețata Albanie mai rămâne să li se alăture, pledează net către direcția unor schimbări masive cu cât mai puține compromisuri, realizate însă în condiții controlate şi susținute pentru blocarea principalelor efecte secundare în atari situații: falimentul, şomajul, inflația şi chiar criza economică.

Acolo unde măsurile s-au aplicat tergiversat, au fost amânate sau numai mimate, rezultatele economice au fost total nesatisfăcătoare. Concluzia pe care o impune o experiență de aproape 20 de ani în cazul Ungariei şi Iugoslaviei şi de 5 în cazul URSS, sugerează recomandarea unor obiective extrem de tranşante, clare privind privatizarea, descentralizarea masivă şi mecanismul pieței, dar şi către o tranziție nu lentă, dar bine asistată.

3. Opțiuni de adâncire în perspectivă a privatizării şi descentralizării în sistemul agroindustrial național

Pentru perspectivă s-au avut în vedere două direcții de bază privind organizarea şi funcționarea cosistemului agroindustrial național:

- orientarea dezvoltării spre economia de piață în condițiile unei descentralizări masive şi ale unei privatizări accentuate a mijloacelor de producție;
- orientarea dezvoltării spre economia de piață în condițiile unei descentralizări moderate şi a unei privatizări parțiale a mijloacelor de producție.

3.1.Orientarea dezvoltării spre economia de piață în condițiile unor descentralizări masive şi ale unei privatizări accentuate a mijloacelor de producție

În această variantă, se estimează că, pe ansamblul agriculturii, peste 60% din valoarea mijloacelor fixe să fie în posesia producătorilor particulari. Această proporție este limitată de existența unor masive unități de producție de tipul complexelor industriale specializate pentru creşterea taurinelor, porcinelor şi păsărilor, în rețeaua de silozuri şi întreprinderi de producere a nutrețurilor combinate, în condiții de industrializare a laptelui, a cărnii şi a celorlalte produse alimentare. Aceste unități pot fi numai parțial privatizate, într-o etapă inițială, datorită volumului mare de capital, iar unele sunt puțin pretabile privatizării, nefiind atrăgătoare pentru investiții şi datorită unor tehnologii perimate şi ineficiente.

În producția vegetală se are în vedere organizarea unor exploatații (ferme) particulare de tip familial de mari dimensiuni (100-150 ha în zona de câmpie) care asigură venituri ridicate producătorilor şi sunt pretabile ca dimensiuni sistemului actual de mecanizare.

Se are în vedere elaborarea unei legislații a proprietății în general şi a pământului în special, bazată pe regulile de bază, fireşti, în acest domeniu, care să cuprindă libertatea dobândirii, utilizării şi înstrăinării principalelor mijloace de producție. Considerăm că privatizarea este singura modalitate prin care se poate evidenția potențialul creativ, capacitatea concurențială, elasticitate şi adaptarea la fluctuațiile conjuncturale determinate de o economie de piață. În acest context folosirea muncii salariate devine o condiție de la sine înțeleasă.

În producția animală se estimează menținerea şi, în unele cazuri, diminuarea efectivelor totale, în condițiile creşterii efectivelor deținute de producătorii particulari şi sporirii substanțiale a randamentelor productive pe animal.

Pe specii, la taurine, se estimează că, în condițiile diminuării efectivelor totale cu 10%, să crească efectivele deținute de particulari cu circa 50% la vacile de lapte şi circa 40% în cazul taurinelor la îngrăşat.

La porcine, păsări şi ovine, în condițiile menținerii efectivelor totale sau unei diminuări nesemnificative a acestora, se are în vedere o creştere a ponderii la particulari a efectivelor cu 20% la porcine şi cu 10% la păsări şi ovine.

În toate cazurile, producțiile estimate vor fi față de cele obținute până în prezent cu 50-150% mai mari.

Încă din acest an, se apreciază a se înregistra o sensibilă redresare a producției la speciile păsări şi porc, urmând ca în anul viitor redresarea să atingă plafonul de stabilizare. La taurine refacerea materialului biologic şi potențialului productiv se va realiza pe durata a cel puțin 6 ani, până la atingerea plafonului de stabilizare.

Asigurarea cu furaje, care reprezintă condiția primordială a redresării producției animale se va realiza, în principal, prin majorarea substanțială a suprafețelor de teren arabil pentru cultivarea furajelor de volum, prin dezvoltarea silozurilor combinate şi prin schimb între unități. Furajele concentrate se vor asigura atât din producția proprie, cât şi prin cumpărări, iar cele combinate vor fi procurate din rețeaua întreprinderilor de producere a nutrețurilor combinate.

În ceea ce priveşte evoluția privatizării, se are în vedere o participare a capitalului privat din ce în ce mai pregnantă în marile unități din sistemul agroindustrial, prin transformarea acestora în societăți pe acțiuni.

Indiferent de formele de proprietate, se estimează extinderea arendei ca mijloc de profesionalizare a exploatării pământului de cointeresare a elementului de bază al parteneriatului proprietar-arendaş.

În ceea ce priveşte valorificarea producţiei, aceasta se va face în proporţie de 50% din totalul producţiei destinate valorificării pe piaţa liberă sau prin asociaţia de desfacere a producătorilor.

Producătorii particulari vor deţine în această variantă 30% din parcul de mecanizare, diferenţa fiind asigurată de S.M.A.

Amenajările de îmbunătăţiri funciare se exploatează de IELIF, se plătesc de producători în condiţiile subvenţionării deficitelor de către stat, în sensul încurajării producătorilor de a exploata amenajările.

Mijloacele circulante (seminţe, îngrăşăminte, pesticide, medicamente etc.) se procură din bazele de desfacere şi prin desfacere din magazinele cu vânzare cu amănuntul, în acest din urmă caz în proporţie de circa 45%.

3.2. Orientarea dezvoltării spre economia de piaţă în condiţiile unei descentralizări moderate şi ale unei privatizări parţiale a mijloacelor de producţie

Varianta estimată propune ca pe ansamblul agriculturii peste 40% din valoarea mijloacelor fixe să fie în posesia producătorilor particulari.

În producţia vegetală se pot organiza exploataţii de tip familial de dimensiuni medii de 25-40 ha pentru zona de câmpie, exploataţii care considerăm că sunt pretabile numai parţial utilizării maşinismului şi chimizării existente în prezent şi care impun de asemenea o readaptare a sistemei de maşini agricole.

În producţia animală se estimează menţinerea şi diminuarea ponderată a efectivelor totale în condiţiile creşterii efectivelor deţinute de producătorii particulari şi sporirii producţiei medii pe animal. La taurine, efectivele totale vor scădea pe total cu circa 10%, în condiţiile în care efectivele de vaci de lapte vor creşte la particulari cu 40% şi tineretul taurin la îngrăşat va spori cu 30%. Efectivele totale de porcine, păsări şi ovine rămân constante. Producătorii particulari vor creşte şi exploata un număr sporit cu 15% la porcine, cu 10% la păsări şi cu 5% la ovine.

Baza furajeră necesară creşterii acestor efective va fi asigurată din producţie proprie, prin exploatarea pajiştilor naturale şi din cumpărări de la alţi producători sau de la întreprinderile de producere a nutreţurilor combinate.

Varianta prezentată acceptă privatizarea prin investirea de capital străin şi participare cu acţiuni în diferite proporţii la finanţarea unităţilor din sistemul agroindustrial naţional.

În această variantă se preconizează valorificarea producţiei în proporţie de circa 30% din totalul producţiei destinată valorificării prin desfacere pe piaţa liberă sau prin asociaţii de desfacere a producătorilor.

În ceea ce priveşte ponderea deţinută de producătorii particulari a parcului de mecanizare aceasta reprezintă 10%, diferenţa şi în această variantă fiind asigurată de SMA.

Mijloacele circulante se procură în proporție de 30% prin cumpărare din magazinele cu vânzare cu amănuntul, diferența fiind asigurată din bazele de desfacere.

4. Organizarea activității economice prin forme de integrare a producției agricole cu industrializarea şi desfacerea

Diversificarea formelor de proprietate, organizarea unor noi tipuri de exploatații impun producătorilor noi forme de conlucrare menite să stimuleze creşterea producției din agricultură.

În aceste condiții, se profilează ca o necesitate economică înființarea unor asocieri ale producătorilor în asociații simple sau asociații bazate pe sistemul de cooperație.

Aceste asocieri vor putea cuprinde utilizarea în comun a unor mijloace de producție costisitoare şi organizare unor activități de servicii privind aprovizionarea, transportul, vânzarea, asistența tehnică sau sanitar veterinară şi altele. Se impune în acest cadru pentru început elaborarea unui model de statut al asocierii şi în perspectivă a unei legi care să fie în măsură să susțină aceste forme. Asocierea pe principiile cooperației bazată pe proprietăți va funcționa sub controlul cooperativelor.

Cooperativele pot grupa cele mai diferite forme de proprietate. În acest sens se impune ca elaborarea legii asocierii să reglementeze şi formele de cooperație din agricultură.

Se au în vedere şi posibilitățile de asociere în forme mai intens organizate, cu efect economic stimulator, pe principiile integrării producției agricole în sfera agroalimentară.

Producătorii se pot organiza în astfel de sisteme pe baza liberului consimțământ şi unei reciprocități de avantaje. Aceste forme de organizare se urmăresc pe două planuri şi anume:

a) integrarea activității de producție agricolă animală cu unele activități de industrializare, desfacere şi unele servicii organizate teritorial pe principiul combinatelor sau complexelor agroindustriale;

b) cooperarea verticală în lanțul agroalimentar pe produs, respectiv integrarea pe produs.

În cazul combinatelor (asociațiilor) agroindustriale se urmăreşte integrarea orizontală a producătorilor care poate reprezenta toate formele de proprietate, integrarea verticală a activității lor de transporturi, prelucrare, depozitare şi comercializare, precum şi integrarea complementară a unor activități de servicii (informatică, ambalaje, marketing şi în general extension). Acest model de asociere multiplă avantajează concentrarea capitalului, permițând o abordare a unei activități noi costisitoare, depăşind posibilitățile micii exploatații.

Un alt model important îl reprezintă cooperarea verticală, de-a lungul lanțului agroalimentar, de la obținerea produsului agricol „materie primă” până la produsul alimentar final, livrabil sau livrat consumatorului. Acest tip de integrare „per produs” beneficiază în România de o infrastructură şi de capacități industriale de prelucrare considerabile. Este vorba de morărit, panificație, carne, lapte, ulei, peşte, zahăr, băuturi,tutun, conserve.

Existența acestei structuri în perspectivă se poate aprecia că va face obiectul transformării unor întreprinderi în societăți pe acțiuni cu capital autohton, străin sau mixt. Organizarea în paralel a unor capacități de industrializare de dimensiuni mai mici, în asociere sau cooperație, va intra în concurență cu marile capacități industriale din prezent şi pe baza acestor sisteme, cel mai eficient se va impune în mod neîngrădit.

Un caz deosebit îl reprezintă organizarea creşterii păsărilor pentru ouă şi carne în sistem industrial, care se prezintă ca un organism de integrare avansată şi cu un sistem organizatoric care funcționează în bune condiții. În acest context privatizarea va putea reprezenta obiectul creării unor societăți pe acțiuni cu capital autohton sau străin. Optăm pentru menținerea acestei orgnizații, a cărei funcționalitate şi viabilitate economică a fost confirmată.

5. Sistemul agroalimentar național

Se impune în această etapă elaborarea în termen cât mai scurt a unor modele economice ale sistemului agroindustrial, clar conturate, cu o capacitate maximă de includere firească şi eficientă în evoluția activității economice prefigurată de proprietatea privată asociată în forme moderne de specializare a activităților integrate, a celor care necesită eforturi costisitoare.

În acest cadru, exploatațiile agricole de bază care vor fi în mare măsură privatizate vor necesita o asistență de tip „extension” care, la un nivel comunal sau la un grup de comune, se va putea materializa în organizarea unor „ocoale agricole”, iar la nivel județean, pe schema actualelor direcții, se va realiza aceeaşi funcție. Ministerul Agriculturii şi Industriei Alimentare va exercita o funcție de planificare indicativă şi va avea de asemenea un caracter pregnant de sprijin al introducerii progresului tehnic şi o funcție de evidență secundară, desființându-se orice ingerință directivă.

Rețeaua unităților de producție de stat şi cooperatiste va putea fi susținută de organizații județene şi la nivel național de Trust în cazul agriculturii de stat şi de un consiliu în cazul cooperatorilor.

Rețeaua unităților de servicii pentru producție, în care domină sistemele de mecanizare şi întreprinderile de exploatarea lucrărilor de îmbunătățiri funciare vor fi diversificate, prestările fiind executate printr-un sistem contractual eficient.

Schema de privatizare a agriculturii va trebui să fie deschisă şi liberă, întreprinderile de stat punând în vânzare doritorilor acţiuni şi organizându-se ca societăţi pe acţiuni fără limită de contract a masei acţionarilor.

Aceeaşi deschidere va fi valabilă pentru capitalul străin în orice proporţii. În cazul activităţilor funcţionând pe principiul centralelor, atât pentru agricultură, cât şi pentru industria alimentară, privatizarea se va putea efecuta preponderent pe seama acţiunilor şi capitalului străin.

Descentralizarea va accentua numai rolul de integrator economic al unităţilor componente şi va permite acestora opţiuni pentru întreaga activitate şi pentru relaţii în afara centralei, unităţile având o autonomie extrem de avansată.

În paralel, se pot organiza atât în unităţile de producţie agricolă, cât şi în afara acestora, unităţi de industrializare concurente, care se dezvoltă liber; în timp, concurenţa celor două tipuri de unităţi va conduce la supravieţuirea celor mai adaptate sau la o coexistenţă.

Având în vedere libera opţiune a desfacerii şi ridicarea barierelor de pe piaţa liberă, funcţionarea pe principiul economiei de piaţă este asigurată. Atât centralele cât şi orice unităţi productive vor putea realiza operaţiuni de export-import.

În ceea ce priveşte organizarea producţiei agricole pe baze moderne şi eficiente cu un grad înalt de capitalizare, se va urmări elaborarea studiului integrării pe produs şi organizarea sistemului agroalimentar pe principiul combinatelor agroindustriale. Se va urmări elaborarea unor modele economice de organizare a activităţilor productive şi de servicii din agricultură şi industria alimentară pe principiul integrării de-a lungul unui proces complex al lanţului agroalimentar sub incidenţa aceleiaşi autorităţi decizionale, în condiţiile asigurării funcţionalităţii eficiente şi cointeresate a unor tipuri diferite de unităţi, prin stăpânirea şi controlul economic al desfăşurării neîngrădite a producţiei, a continuităţii tehnologice, urmărindu-se produsul final pe baza unor politici de marketing eficiente.

Acest concept are la bază o experienţă solidă şi convingătoare pe plan internaţional, o tendinţă clară de profilare a acestui mod de organizare a producţiei şi serviciilor în sfera agroalimentară şi urmăreşte prin concretizarea lui la dimensiuni semnificative în economia românească următoarele:

- creşterea productivităţii muncii sociale în sfera agroalimentară ca bază a creşterii bunăstării populaţiei, urmărindu-se în România reducerea ponderii cheltuielilor agroalimentare ale unui buget de familie mediu (care se ridică în prezent la circa 50%) până la aproximativ 30% într-o perioadă de 10 ani şi scăzând la 15 % în perspectiva a 20-25 ani, ajungându-se astfel la nivelul actual al ţărilor dezvoltate economic;

- stabilitatea anuală a volumului şi calităţii producţiei agroalimentare prin reducerea oscilaţiilor producţiei pe baza creşterii tehnologizării şi intensivizării acesteia;

- desfăşurarea întregii activităţi din sfera agroalimentară prin asigurarea unui statut social puternic, stabil şi echilibrat al participanţilor, pe toată întinderea şi în toate verigile procesului integrat;

- asigurarea asistată a proceselor de dezvoltare pentru fiecare etapă a producţiei şi distribuţiei printr-o echilibrare echitabilă a beneficiului care revine fiecărui nivel. Acest proces coroborat cu avantajele funcţionării unor unităţi economice de mari dimensiuni cum sunt organizaţiile integrate, permite o asimilare a avantajului cointeresării producătorului în unităţi de producţie de bază şi o pondere a acestuia prin forţele unei unităţi socializate de voinţă comună şi beneficiu echitabil, creând posibilităţi superioare de finanţare a introducerii de progres tehnologic semnificativ, o accelerare a dezvoltării unor activităţi tradiţionale defavorabile – cum este producţia agricolă de bază. De asemenea, acest proces va permite introducerea unor elemente costisitoare de progres tehnic, cum sunt biotehnologiile cu un înalt grad de conversie entropică şi informatizarea prin atragerea eficientă în procesul integraţionist şi la fiecare nivel productiv sau de servicii a tuturor avantajelor utilizării tehnicii electronice de calcul;

- pe această bază devin fezabile în perspectivă politicile de autodezvoltare şi în mare măsură de autofinanţare a activităţilor agroalimentare, creşterea semnificativă a volumului şi calităţii produselor disponibile direct nevoii consumatorului;

- creşterea semnificativă a volumului şi calităţii producţiei nete este de natură să poată spori ponderea prezenţei româneşti pe piaţa internaţională agroalimentară fără a afecta creşterea constantă a cantităţii şi calităţii alimentaţiei populaţiei ţării noastre.

Se va urmări studierea factorilor care determină adâncirea şi multilplicarea legăturilor din cadrul agriculturii, dintre agricultură şi celelalte ramuri ale economiei naţionale în scopul fundamentării unor măsuri de politică economică care să contribuie la atingerea unor niveluri superioare de producţie în condiţiile reducerii fondului de timp afectat de societate producerii bunurilor de consum alimentar şi implicit a cheltuielilor populaţiei pentru alimentaţie.

Vor fi elaborate sisteme de organizare a producţiei agricole integrate cu activităţile din amonte şi aval pentru stabilirea unor conexiuni funcţionale între producţie, valorificare şi consum. Se va urmări realizarea unui lanţ integrat de activităţi, care se finalizează în produsul agroalimentar disponibilizat consumatorului, în creşterea calităţii produselor şi eficienţei economice. Se are în vedere şi redistribuirea mai echilibrată a venitului pentru asigurarea stabilităţii şi eficienţei fiecărei verigi în parte, se urmăreşte o investigaţie şi o modelare a proceselor de organizare a producţiei agricole pe principiile integrării. În acest sens, se va aborda integrarea pe produs sau grupe de produse, urmărind

desfăşurarea fluentă a proceselor tehnologice, utilizarea cu maximă eficiență a resurselor materiale şi de muncă;

- vor fi evidențiate implicațiile introducerii rapide a progresului tehnico-ştiințific pe toate verigile lanțului agroalimentar şi după caz incidența desfăşurării procesului tehnico-economic pe baza unității de decizie;

- se va urmări folosirea pârghiilor economice-investiții, credite, prețuri, impozite, salarii – pentru stimularea creşterii producției agroalimentare, ridicării calității şi diversificării acesteia prin individualizarea şi stabilirea unor caracteristici distincte ale produsului agroalimentar avându-se în vedere şi marca fabricii;

- se vor studia şi stabili posibilitățile de integrare orizontală şi verticală a activităților ținând seama de tipul de proprietate, particularitățile gestiunii unităților şi caracterul contractual al relațiilor, pentru o cointeresare cât mai accentuată a partenerilor;

- prin alocarea şi corelarea tuturor factorilor de producție se va evidenția productivitatea muncii în lanțul agroalimentar;

- creşterea competitivității produselor agroalimentare pe piața externă.

Organizarea sistemului agroalimentar național pe baza integrării agriculturii, industriei alimentare şi comerțului are în vedere următoarele:

- valorificarea progresului tehnico-ştiințific în toate compartimentele complexului economic integrat, folosirea relațiilor de integrare în scopul aprofundării procesului de specializare a producției agricole;

- punerea la punct a unui sistem de informare din aval spre amonte mergând de la consumator la producător agricol şi stabilirea unor relații optimale între producție şi consum;

-stabilirea unor relații mai strânse între întreprinderile participante în aşa fel încât să contribuie la creşterea producției;

- asigurarea stabilității formelor şi mecanismelor integrate se va repercuta favorabil şi asupra stabilității angajaților, prin instituirea unui sistem de protecție socială;

- îmbunătățirea calității, reducerea cheltuielilor de producție, creşterea productivității muncii şi satisfacerea superioară a exigențelor consumatorilor;

- apropierea poziției participanților la procesele integrate față de efectele economice pozitive ale produsului final.

2. Tendințe ale indicatorilor sintetici ai dezvoltării agriculturii în perioada 1991-1995

Simona BARA,
Minodora MOLDOVAN,
Filon TODEROIU

Propunerile preliminare privind dezvoltarea agriculturii în perioada 1991-1995 pornesc de la necesitatea ca agricultura să asigure, într-o proporție sporită, alimentația populației, nevoile de materii prime ale industriei, precum şi alte cerințe ale economiei naționale.

Agricultura se va dezvolta folosind variatele resurse naturale, materiale şi umane existente, paralel cu asigurarea introducerii progresului tehnic, ca factor de intensificare şi modernizare.

În estimarea tendințelor dezvoltării ramurii în perioada 1991-1995, s-au avut în vedere următoarele:

- asigurarea unei înzestrări tehnice cu principalii factori de producție cel puțin la nivelul mediei europene;
- randamentele medii pe unitatea de producție sunt cele recomandate de cercetarea ştiințifică ca fiind în concordanță cu potențialul tehnologic estimat pe termen mediu;
- formularea unor direcții de stopare a tendințelor nefavorabile generate de fenomene obiective cum ar fi: structura de vârstă şi calificare a populației ocupate în agricultură; structura neeconomică a investițiilor; gradul ridicat de uzură fizică şi morală a fondurilor fixe existente; neasigurarea factorilor curenți de producție la nivel optim, atât din punct de vedere cantitativ, cât şi calitativ.

Studiul a fost elaborat pentru sprijinirea cercetărilor preliminare privind locul şi rolul agriculturii în strategia dezvoltării pe termen mediu a economiei.

Estimările din acest studiu răspund scenariului de creştere economică moderată, atât în agricultură cât şi în ansamblul economiei.

În determinarea principalelor tendințe ale dezvoltării ramurii în perioada 1991-1995, s-a avut în vedere mobilizarea resurselor interne în condițiile asigurării necearului de mijloace de producție provenite din afara ramurii şi a revitalizării de fond a intereselor producătorilor agricoli.

1. Baza tehnico-materială

Suprafața arabilă pe locuitor va avea tendința de scădere, fenomen datorat devansării ritmului atragerii în circuitul economic a unor noi terenuri arabile de către rata creşterii demografice.

Pentru a asigura stabilitatea recoltelor, dar şi sporirea acestora, pentru 1990 se preconizează faţă de 1989, o creştere cu circa 200 mii ha a suprafeţelor agricole amenajate pentru irigaţii. Pentru 1991-1995 se estimează creşterea suprafeţei agricole amenajate pentru irigaţii într-un ritm mediu anual de 5,3%; astfel, în medie, pe întreaga perioadă anual vor exista peste 4 milioane ha agricole amenajate pentru irigaţii (tabelul 1).

Tabelul 1

Baza tehnico-materială

Specificare	Realizat* 1989	Propuneri		
		1990	1991-1995	Ritm mediu anual 1991-1995 -%-
1	2	3	4	5
Suprafaţa agricolă amenajată pentru irigat, mii ha	3068	3260	4220	5,3
1	2	3	4	5
Îngrăşăminte chimice pe hectar arabil, kg. s.a.	120	210	250-280	3,5-5,9
Tractoare fizice la 1000 ha arabil, buc.	17,0	16,4	19,6-21,1	6,0-8,5

** Comisia Naţională de Statistică.*

Acţiunea obiectivă de asigurare a unor cantităţi sporite de îngrăşăminte chimice şi tractoare va completa investiţiile alocate amenajărilor pentru irigaţii.

Având în vedere hotărârea guvernului ca în 1990 circa jumătate din cantităţile de îngrăşăminte chimice exportate să fie livrate la intern, estimările efectuate indică pentru acest an că se va ajunge la o cantitate de 210 kg s.a îngrăşăminte chimice pe hectarul de teren arabil. Pentru 1991-1995, se preconizează asigurarea anuală a 250-280 kg s.a.îngrăşăminte chimice la fiecare hectar de teren arabil.

În 1990 se va realiza o majorare (faţă de media perioadei 1981-1985) a suprafeţei ce va reveni pe fiecare tractor fizic cu 3,5%, ajungându-se la 61 ha pe tractor, fapt datorat situaţiei parcului existent, care nu numai că prezintă uzură morală şi fizică avansată şi că nu realizează performanţele constructive declarate de producători, dar are şi consumuri ridicate de carburanţi. Dat fiind cele mai sus menţionate, va fi necesară şi restructurarea actualei sisteme de maşini astfel ca în următorii ani, din punct de vedere al dotării, România să se apropie de SUA (45 tractoare) şi Cehoslovacia (35 tractoare).

2. Producțiile vegetale şi animale

Nivelul producțiilor medii la principalele produse agricole va prezenta, în general, o tendință de creştere, pe de-o parte, ca urmare a majorării cantitative şi calitative a factorilor alocați şi, pe de altă parte, ca efect al sporirii interesului producătorilor față de calitatea lucrărilor executate.

Producția medie la grâu şi secară în 1990, față de media perioadei 1985-1988, va creşte cu 7,8%, ajungând la cel puțin 3600 kg/ha.

Tabelul 2

Producția vegetală
Producția medie la hectar a principalelor culturi

- chintale -

Nr. crt.	Specificare	Realizat	Propuneri		Ritm mediu anual 1991-1995 -%-
		1989	1990	1991-1995	
1	Grâu şi secară	33,6	36,2	44,3-44,8	6,8-7,2
2	Porumb	24,7	42,0	51,7-52,1	7,0-7,3
3	Floarea soarelui	18,1*	18,5	19,1	1,1
4	Sfeclă de zahăr	239,0*	244,6	255,8	1,5
5	Cartofi	173,5*	195,0	207,0	2,0

** 1988*

Fenomenul va continua şi în perioada următoare, astfel că în 1995 se estimează să se atingă un nivel de 5000-5100 kg/ha (tabelul 2). Producțiile medii ce se vor obține se vor situa sub cele obținute încă din 1988 într-o serie de țări europene (Cehoslovacia 5238 kg/ha, Franța 6151 kg/ha, RFG 6838 kg/ha).

În situația porumbului, pentru 1990 se preconizează atingerea cel puțin a nivelului randamentelor medii aferente perioadei 1981-1985 (4200 kg/ha). Apoi, pentru 1991-1995, în condițiile alocării în cantități optime a apei, a îngrăşămintelor şi executării lucrărilor de întreținere de mai bună calitate, producția medie anuală va putea fi de 5170-5210 kg/ha.

Aceste nivele vor fi mai apropiate de cele obținut eîn 1988 în Cehoslovacia (5300 kg/ha) şi Ungaria (5460 kg/ha), dar se vor situa (cu peste 30%) sub cele din RFG (7481 kg/ha) şi Italia (7492 kg/ha).

Sfecla de zahăr, floarea soarelui şi cartofii sunt culturi pentru care în condițiile privatizării agriculturii vor trebui adoptate politici de protecție specifice astfel încât să se poată asigura cantitățile necesare.

În 1990, producția medie de floarea-soarelui va spori cu 2,2% față de 1988. Pentru 1991-1995, la actualul nivel tehnologic s-a estimat un randament mediu de peste 1900 kg/ha.

La sfecla de zahăr, producția medie estimată pentru 1990 este de 24460 kg/ha, fapt ce va fi posibil şi datorită sporirii calității lucrărilor de întreținere ce se vor efectua. Pentru 1991-1995 s-a estimat un ritm mediu anual decreşterea randamentelor la sfecla de zahăr de 1,5%, astfel ca în 1995 să se ajungă la un nivel de 26350 kg/ha.

Atât pentru cultura de floarea-soarelui cât şi pentru cea de sfeclă de zahăr, se consideră că preocupările vor trebui diminuate în sfera creşterii cantităților obținute, cercetările trebuind orientate spre creşterea cantităților de substanțe utile conținute de acestea (ulei şi respectiv zahăr).

La cartofi, pentru 1990 s-a prevăzut o producție medie de 19500 kg/ha, cu 12,5% mai mult față de 1988, dar apropiată de media perioadei 1981-1985. S-a considerat că pe termen mediu necesarul de cartofi va spori (cu 2% pe an) ca urmare a extinderii sferei lui de utilizare în gospodăriile producătorilor agricoli individuali pentru hrănirea porcilor. În perioada următoare, producția medie anuală de cartofi se va situa între 20700 – 21000 kg/ha (tabelul 2).

Şi la principalele produse animale, în 1990 față de 1988, randamentele vor creşte, ca efect al scoaterii din producție a efectivelor slab productive şi al echilibrării energo-proteice a rațiilor, mai ales la porci şi păsări, prin importurile de nutrețuri efectuate încă din primele luni de după revoluție (tabelul 3).

La laptele de vacă, pentru 1990 se estimează o producție medie de 220 l pe cap, cu posibilitatea ca în următorii cinci ani aceasta să crească cu 9,7% pe an, în 1995 aceasta putând ajunge la aproape 3500 litri/cap.

Cu toate aceste sporuri de producție, România se va situa încă cu mult sub nivelul realizat în anul 1988 în unele țări europene (Bulgaria – 3358 l; Cehoslovacia – 3894 l; R.D.Germană – 4504 l).

Tabelul 3

Producția animală
Producția medie pe animal, pe principalele produse

Nr. crt.	Specificare	Realizat	Propuneri		Ritm mediu anual 1991-1995 -%-
		1989	1990	1991-1995	
1	Lapte de vacă* şi bivoliță, litri	1405	2200	2930	9,7
2	Lână, kg	2,9**	3,0	3,5	4,8
3	Ouă, buc.	175**	200	240	6,0

** exclusiv laptele supt de viței.*
*** 1989.*

La lână, în 1990 față de 1988, se estimează o producție medie cu 3,4% mai mare (3 kg/cap). Menționăm că sporul relativ mic estimat la acest produs

se datoreşte structurii de rase existente. Creşterea producţiei de lână în perioada imediat următoare cu un ritm mediu anual de 4,8% va avea ca efect, în 1995, atingerea unui nivel de 3,8 kg/cap.

La ouă, ca urmare a asigurării încă din primele luni ale anului 1990 a unui raport energo-proteic corespunzător, datorat importurilor masive de proteină făcute se estimează atingerea unui nivel de 200 bucăţi/cap. Menţinerea unor condiţii corespunzătoare de întreţinere şi furajare va asigura, în perioada 1991-1995, atingerea potenţialului tehnologic de 240 bucăţi/cap, iar în 1995 se vor putea obţine chiar 260 bucăţi/cap (tabelul 3).

3. Ponderea agriculturii în economia naţională la principalii indicatori

Realizarea funcţiilor agriculturii în această nouă etapă a dezvoltării societăţii va avea ca efect sporirea ponderii ramurii iîn produsul social şi în venitul naţional total.

Acest deziderat este dat de nivelul valorii nou create în agricultură comparativ cu celelalte ramuri neagricole.

Studii efectuate pentru România, Bulgaria, Cehoslovacia, R.D.Germană, Polonia, Ungaria şi URSS indică unele laturi de natură calitativă care în viitor vor trebui corectate, cum ar fi:

- ritmul mediu anual de creştere a venitului naţional din agricultură comparativ cu cel din sectorul neagricol în fiecare din ţările analizate a fost mai mic de 4 până la 91 ori;
- contribuţia agriculturii la sporul global de venit naţional a fost scăzută – între 0,08% din total în Cehoslovacia şi 6,04% în URSS;
- aportul agriculturii la sporul de valoare nou creată în ultima perioadă (1985-1987) în România a fost apropiat de cel din Polonia;
- dinamica indicatorului aportul agriculturii în sporul total de venit naţional realizat pe ansamblul economiei indică pentru Romănia în perioada 1985-1987, faţă de 1975-1980 o creştere (de la 2,44% din total la 3,45%) (Economia şi organizarea întreprinderilor agricole, nr.4, 1989, p.3-16).

În condiţiile sporirii volumului de investiţii alocate agriculturii în vederea intensificării aportului acesteia la creşterea economică generală şi diminuării decalajelor de productivitate faţă de celelalte ramuri pentru 1995 faţă de 1988, ponderea agriculturii în produsul social şi respectiv în venitul naţional se estimează să ajungă la 14,6–15% şi respectiv la 17-17,5% din total, faţă de 13,9% şi respectiv 16,2% (tabelul 4).

Tabelul 4

Ponderea agriculturii în economia națională la principalii indicatori

%

Nr. crt.	Specificare	Realizat		Propuneri
		1985	1988	1995
1	Produsul social	13,1	13,9	14,6-15,0
2	Venitul național	15,0	16,2	17-17,5
3	Populația ocupată	28,5	27,4	25-24
4	Investiții	17,7	16,0	18
5	Fonduri fixe	11,1	11,3	11,3-11,5

Un alt fenomen ce va contribui, în anii ce vor veni, la creşterea ponderii produsului global şi respectiv a venitului național din agricultură în total va fi şi diminuarea volumului producției şi respectiv a valorii nou create în industrie datorită nefolosirii integrale a capacităților de producție existente.

Suportul material al sporirii producțiilor agriculturii îl constituie, ca şi pentru celelalte ramuri, investițiile alocate pentru dezvoltarea şi modernizarea bazei tehnico-materiale.

Analiza ponderii agriculturii în volumul total al sporului de investiții alocate economiei în diferite țări foste socialiste relevă următoarele:

- ritmurile medii anuale de sporire a investițiilor din agricultură comparativ cu cele din sectorul agricol au fost mai mici (de 5 până la 17 ori între 1975-1980 şi respectiv de 1,8 ori până la 76 ori între 1985-1987);

- greutatea specifică a sporului de investiții din agricultură în raport cu sporul total de investiții pe economie înregistrează o tendință de scădere, ca efect a creşterii ponderii obiectivelor cu termene de recuperare relativ îndelungate (lucrările de îmbunătățiri funciare, construcțiile speciale etc.).

În aceste condiții, pe termen mediu se preconizează diminuarea volumului investițiilor neproductive şi sporirea celor productive, în vederea lichidării nivelului scăzut de dotare a agriculturii. Se prevede, de asemenea, îmbunătățirea structurii investițiilor, astfel încât să se asigure o dezvoltare echilibrată şi corelată a tuturor laturilor bazei tehnico-materiale, diminuându-se alocările pentru lucrările de hidroameliorații, îndeosebi a celor de irigații.

Corelând ritmul de creştere a venitului național din agricultură cu cel al investițiilor aferente ramurii, rezultă că tipul de progres tehnic specific perioadei de tranziție nu va fi economisitor de resurse.

Materializarea investițiilor efectuate, exprimată prin volumul anual al fondurilor fixe, relevă o tendință de menținere a agriculturii, comparativ cu ramurile neagricole, la un nivel relativ scăzut. Fenomenul de diminuare a volumului venitului național pe unitatea de fond fix din dotare reflectă amplele

procese de modernizare a producției pe fondul general al unei dezvoltări permanent extensive.

În perioada 1991-1995, ponderea fondurilor fixe din agricultură față de total va înregistra o creştere foarte mică, deoarece, pe de o parte, se vor efectua o serie de reevaluări şi scoateri din funcțiune ale acestora şi pe de altă parte este de aşteptat ca în condițiile privatizării şi prețurilor ridicate practicate de industrie la mijloacele de producție livrate ramurii să sporească interesul particular pentru menținerea în stare de funcționare un timp mai îndelungat a mijloacelor fixe existente în dotare. Această schimbare a atitudinii față de utilizarea mijloacelor fixe din cadrul ramurii va asigura pe termen mediu suportul material al creşterii eficienței economice şi productivității nete a muncii.

Legăturile reciproce dintre forța de muncă şi ceilalți factori de producție din agricultură sunt direct influențate de cantitatea şi calitatea resurselor de muncă existente. Dată fiind situația resurselor de muncă existente în agricultură, pentru următorii ani s-au prevăzut următoarele fenomene: suma numărului de brațe de muncă ieşite la pensie va fi mai mare decât aceea a noilor veniți; nu întreaga forță de muncă eliberată din industrie va fi atrasă în agricultură, date fiind dezvoltările preconizate pentru turism şi servicii; în condițiile privatizării şi sporirii acțiunii stimulative a pârghiilor economico-financiare este de aşteptat să aibă loc totuşi o creştere a forței productive a muncii şi deci a productivității ramurii.

În aceste condiții, în 1994 față de 1988, se prevede o diminuare a ponderii populației ocupate în agricultură, de la 27,4% la 25-24. Totodată, acest fenomen va fi condiționat şi de asigurarea unui parc corespunzător de maşini şi tractoare cu întreaga gamă de maşini agricole necesare, de aprovizionarea cu produsele chimice pentru fertilizarea solului, combaterea bolilor, buruienilor şi dăunătorilor, de utilizarea unor soiuri şi hibrizi de plante pretabili la mecanizare, irigații şi chimizare.

3. Considerații asupra posibilităților de dezvoltare a turismului românesc

Maria NEDER

1. Principii generale: descentralizare, liberalizare, asociere, privatizare, arendare, diversificare, largă cooperare internațională, alegerea judicioasă a partenerilor străini pentru investiții şi a mijloacelor de plată a investitorilor străini (este preferabilă plata în servicii turistice), o politică fiscală adecvată (impozit progresiv până la 50% din venitul net).

În urma descentralizării şi dezetatizării, o bună parte a funcțiilor actuale ale Ministerului Turismului devine inutilă, ceea ce trebuie să ducă la reducerea

substanțială a actualului aparat birocratic (eventual la transformarea ministerului în comitet de stat pentru turism sau în departament la Ministerul Comerțului, ca în majoritatea țărilor europene).

2. Cazare, alimentație

- Arendarea către particulari (familii) a unor cabane, campinguri, vile etc. nerentabile, cu posibilitatea cumpărării unităților de către arendaş, cu plata în rate lunare, în decursul unei perioade de 5-10 ani; acordarea de credite cu dobânzi mici sau fără dobânzi pentru amenajarea de piscine, saune, extinderi, modernizări etc.

- Încurajarea deschiderii de către particulari (familii) a unor unități de felul celor de mai sus, precum şi a deschiderii de pensiuni de peste zece paturi, cu mic dejun, demi-pensiune sau pensiune completă; acordarea de credite pentru investiții (grupuri sanitare, dotări de bucătărie etc.).

Succesul turismului austriac se datorează numărului mare al pensiunilor şi cazării la particular: 60% din unitățile de cazare din Austria sunt deținute de o singură familie, iar 20% utilizează unu-doi salariați, numai 0,7% având peste 100 salariați (În majoritatea stațiunilor austriece numărul paturilor oferite este egal cu numărul locuitorilor). Principalele avantaje ale acestei orientări: unitățile respective nu pun statului probleme de rentabilitate în extra-sezon şi de investiții.

- Considerăm privatizarea singura cale eficientă de ridicare a calității serviciilor în turism (țările foste socialiste se situează pe ultimul loc în privința calității serviciilor).

- Încurajarea prin credite a construirii (de către populația urbană) de reşedințe secundare în zone turistice, reşedințe ce pot fi închiriate turiştilor.

- Încurajarea asocierii deținătorilor de reşedințe secundare în vederea gestiunii apartamentelor, organizării publicității, rezervărilor, decontărilor cu chiriaşii şi proprietarii, dirijării chiriaşilor etc. sau preluarea acestor funcțiuni de către un sector specializat în cadrul ONT şi OJT.

- Clasificarea locuințelor particulare (până la zece paturi) şi a pensiunilor (peste zece paturi), în funcție de gradul de confort; obligativitatea afişării tarifelor şi respectării unui anumit nivel de calitate a serviciilor.

- Sprijinirea familiilor ce oferă cazare la particulari prin credite pentru realizarea unor îmbunătățiri în locuințe (instalații sanitare, încălzire centrală, aer condiționat etc.); sprijinirea cu credite a țăranilor pentru oferirea de „vacanțe la fermă” familiilor cu copii.

- Arendarea către particulari (familii) a unor unități nerentabile de alimentație publică şi încurajarea prin credite a deschiderii de către aceştia a unor unități ca: lacto-baruri, snack-baruri, chioşcuri de răcoritoare, patiserii etc.

- Încurajarea organizării deținătorilor particulari de bază turistică, în asociații profesionale, în scopul creşterii competitivității, realizării unor investiții

comune, publicității, politicii tarifare, cumpărării în comun de alimente, combustibil, articole de menaj, contractării în comun a paturilor destinate vânzării în străinătate, calificării cadrelor, studiului pieței şi alte avantaje de felul celor de care beneficiază lanțurile hoteliere sau de restaurante.

- Asocierea hotelurilor în lanțuri: lanțul hotelurilor de lux, lanțul hotelurilor de tranzit, de congrese, de litoral, balneare, de sporturi de iarnă etc.

- Cumpărarea de licențe ale unor mari lanțuri internaționale pentru formarea unor lanțuri hoteliere româneşti: includerea unor hoteluri în lanțuri hoteliere internaționale, în sistem de franchizing şi management.

- Alinierea unităților noastre de cazare şi de alimentație publică la standardele internaționale, prin clasificarea cu stele; includerea în criteriile de clasificare a calității serviciilor, prezenței sau absenței aerului condiționat, balcoanelor, factorilor poluanți, curățeniei, reclamațiilor clienților, îmbrăcămintei şi ținutei personalului.

- Preluarea de către turism a tuturor palatelor, vilelor, caselor de vânătore care au aparținut PCR.

- Preluarea, administrarea şi comercializarea de către ACR a motelurilor, hanurilor şi campingurilor de pe şosele.

- Crearea de către ONT Litoral a unor companii mixte cu mari operatori europeni de turism (TUI, NUR, Club Mediteranee etc.) pentru construirea şi exploatarea unor cluburi şi sate de vacanță pe litoral; a se prefera firme ce activează în principalele țări emitente de turişti (RFG, țări scandinave, Olanda etc.).

- Renovarea anuală şi modernizarea unităților de cazare şi alimentație publică, inclusiv a hotelurilor balneare.

- Reintroducerea automatelor pentru răcoritoare, cafea, sandwich-uri etc.

- Introducerea obligativității unui examen de admitere pentru viitorii proprietari de bază materială turistică (contabilitate, salarizare, calculații economice, cunoştințe tehnice, gastronomice, igienice etc.); şcolarizarea şi acordarea de asistență de specialitate de către Ministerul Turismului (prin CPCIHT) viitorilor deținători de bază materială turistică (cunoştințe de limbi străine, amenajare, animație etc.).

- Întocmirea unui regulament al unităților de cazare pe baza celor similare din Elveția, Austria, RFG (condițiile anulării rezervărilor, contractelor de cazare, obligațiile hotelierilor şi turiştilor, răspunderea pentru bagaje, cazuri de îmbolnăvire etc.).

3. Transport turistic

- Modernizarea şi sporirea flotei de avioane, sporirea numărului de aeroporturi internaționale în zonele turistice (Suceava, Oradea, Tg.Mureş, Baia Mare, Caransebeş, Tulcea, Sibiu).

- Modernizarea trenurilor şi vagoanelor (vagon-duş, vagon-club etc.).

- Preluarea în scopuri turistice a trenului de lux şi a vaselor de croazieră care au aparţinut fostului dictator.

- Modernizarea parcului de autocare (aer condiţionat, garderobă, măsuţe, veioze, bar, bucătărie, toaletă, video pentru pregătirea vizitelor culturale etc.).

- Modernizarea şi diversificarea parcului de maşini de închiriat.

- Dezvoltarea turismului automobilistic (automobilul este cel mai popular şi mai ieftin mijloc de transport turistic pentru familii) prin:

a) modernizarea şoselelor rutiere (50% din şoselele modernizate necesită reparaţii urgente);

b) îmbunătăţirea echipării tehnice a drumurilor (staţii de benzină, telefoane, grupuri sanitare, treceri de nivel, refugii, parcări, popasuri turistice suficiente şi moderne, staţii service, staţii mobile de depanare);

c) dezvoltarea circulaţiei cu trenuri autocuşetă şi nave autocuşetă (care asigură confort sporit şi cost de transport mai redus decât în cazul transportului cu automobilul);

d) accelerarea racordării României la reţeaua europeană de autostrăzi.

- Racordarea României la reţeaua internaţională a trenurilor de mare viteză (în anul 2000 se apreciază că va exista în Europa o reţea de 30000 km de cale ferată pe care vor circula trenuri cu o viteză de 250-300 km/oră).

4. Servicii medicale în staţiuni balneare

- Optimizarea turismului de tratament prin combinarea turismului de cură cu cel de congrese; construirea în acest scop în staţiuni de săli de congrese dotate cu mijloace moderne de comunicare.

- Crearea în staţiunile balneare a unor institute particulare de tratament, conduse de mari personalităţi medicale.

Crearea în staţiunile balneare a unor cabinete medicale particulare (stomatologie, acupunctură, cosmetică medicală etc.) precum şi a unor cabinete de masaj, coafură-frizerie-cosmetică etc.

5. Servicii turistice suplimentare (inclusiv agrement)

- Privatizarea sau predarea către asociaţii şi cluburi a unor activităţi de agrement, comerţ şi servicii din zonele turistice: şcoli de schi, de alpinism, complexe sportive, terenuri de tenis, cu echipament şi instructor, servicii de coafură, frizerie, cosmetică, ateliere fotografice, de artizanat, de reparaţii încălţăminte, centre de închiriat articole sportive şi de agrement, boutiques, pianobaruri, taverne, discoteci, chioşcuri de presă şi tutungerie, unităţi de suverniruri, piscine.

- Arendarea porturilor de agrement.

- Vânzarea în shopuri şi a unor articole luate în consignaţie din străinătate, în scopul diversificării sortimentelor de mărfuri.

- Introducerea în stațiuni a trăsurilor şi săniilor trase de cai şi a minicarelor deținute de particulari (pentru plimbări, transport, bagaje etc.).
- Introducerea informaticii în rezervările de servicii.
- Introducerea pe litoral a loteriei pe valută pentru turiştii străini.

6. Mediul înconjurător
- Combaterea poluării apelor, plajelor, eliminarea poluării apei mării la litoral prin amenajarea de instalații de purificare a apei şi prin construirea de conducte colectoare cu lungime, în mare, de peste 1 km.
- Interzicerea circulației autovehiculelor în stațiuni şi mutarea terenurilor de parcare din imediata apropiere a hotelurilor.
- Eliminarea poluării fonice provocate de prezența căii ferate şi a şoselei în stațiunile Tuşnad, Călimăneşti-Căciulata, parțial Băile Felix şi Vatra Dornei prin: zid antifonic de protecție a zonei balneare; înlocuirea în timpul nopții a semnalelor sonore ale trenurilor cu semnale luminoase; balcoane mai înalte, antifonice, trei rânduri de geamuri etc.

7. Politica de preț, valutară şi de promovare
- Dublarea ratei actuale de schimb valutar turistic.
- Alinierea la nivelul pieței internaționale în ceea ce priveşte facilitățile oferite la cazare, rent-a-car, tarife de parcare, bonuri de benzină etc.,revizuirea facililtăților de extrasezon în funcție de condițiile climatice.
- O mai mare diversitate a prețurilor.
- Renunțarea la practica sporirii anuale a tarifelor fără îmbunătățirea ofertei.
- Fixarea diferențiată a prețurilor, în funcție de calitatea ofertei, de conjunctura pieței pe care se practică, de cota de piață deținută, de raportul între cerere şi ofertă, de tarifele țărilor concurente, manevrarea prețurilor ca element mobil de marketing.
- Deschiderea unor noi puncte de frontieră spre Vest.
- Cointeresarea lucrătorilor în turismul internațional printr-o cotă din valuta realizată.
- Reînscrierea României în toate organismele internaționale de turism din care s-a retras în ultimii 20 de ani.
- Sporirea numărului birourilor de turism din străinătate (inclusiv pe cea mai importantă piață, RFG), având în vedere numeroasele sarcini ce le revin (distribuție, publicitate, relații cu publicul etc.); permanentizarea lucrătorilor respectivi pentru a putea dobândi experiența pieței şi a avea timp pentru stabilirea şi păstrarea contactelor; o mai bună selecție a acestui personal, căruia să i se confere drepturi largi de decizie şi negociere; dotarea birourilor cu suficiente posturi telefonice, pentru a putea răspunde apelurilor telefonice după inserții în presă, dotarea lor cu magnetofoane întru înregistrarea non-stop a cererilor telefonice; efectuarea de studii anuale de piață prin aceste birouri.

- Creşterea atribuţiilor pe linie de turism ale românilor care lucrează în străinătate (TAROM, agenţii economice, lectori de limba română etc.).

- Crearea unui consiliu de coordonare a acţiunilor de publicitate, pe ţară, în care să intre şi profesori universitari, cercetători ştiinţifici, reprezentanţi ai TAROM, întreprinderilor de comerţ exterior etc.

- Implicarea largă a unor personalităţi din conducerea de stat în activităţi de Public Relations în turism: decorare televizată a unor lideri de opinie, şefi de firme turistice, asigurarea festivă a unor obiective turistice, conferinţe de presă etc.

8. Politica de distribuţie

- Crearea unei agenţii de voiaj pentru turism balnear internaţional condusă de un medic balneolog şi un economist (după modelul agenţiilor IKD din RFG, Aesculap din Austria etc.).

- Crearea unor agenţii de voiaj sub formă de companii mixte în colaborare cu firme ungare, iugoslave, bulgare, turce, în scopul activităţii comune pe terţe pieţe.

- Crearea de agenţii de voiaj, companii mixte ale unor firme din principalele ţări emitente (RFG, ţările scandinave sunt de preferat Spaniei, Italiei, Franţei).

- Crearea unei agenţii de voiaj specializate în turism la congrese, care să aparţină TAROM (conform practicii internaţionale: Malev Air Tours, Austria Airlines Interconvention etc.); compania TAROM este mai bine plasată prin relaţiile pe care el are cu celelalte companii aviatice europene pentru acest domeniu de activitate.

- Încurajarea creării de birouri de voiaj cu capital mixt pe principalele pieţe turistice emitente vestice.

- Reexaminarea anuală a comisioanelor acordate firmelor străine.

- Crearea unei agenţii de voiaj a CFR (după exemplul RFG, Austriei, Franţei, Elveţiei etc.).

- Transformarea unor OJT-uri nerentabile în activitatea de turism internaţional în societăţi pe acţiuni în care să intre şi unii operatori de turism vestici (TUI, Club Mediteranee etc.).

- Crearea unei agenţii de voiaj specializate în destinaţii extra-europene, pe lângă TAROM, sub forma unei societăţi pe acţiuni din care să facă parte şi români emigraţi în SUA şi Canada etc.

- Organizarea hotelurilor din Poiana Braşov, Predeal, Sinaia sub formă de cluburi de schi, cu drept de vânzare pe piaţa externă.

- Statuarea dreptului deţinătorilor particulari de bază de cazare, alimentaţie publică, agrement etc. de a putea vinde atât direct publicului cât şi agenţiilor de voiaj sau prin asociaţiile proprii, prin administraţiile staţiunilor, OJT-uri etc.

III. FORȚA DE MUNCĂ. IMPLICAȚIILE ECONOMICE ALE REDUCERII DURATEI SĂPTĂMÂNII DE LUCRU[1]

1. Considerații introductive

dr. Steliana PERȚ

1.1. Problematica timpului de muncă, a modelării duratei muncii a constituit totdeauna o preocupare de prim ordin a ştiinței şi practicii economice. Lucru pe deplin firesc dacă avem în vedere faptul că fondul de timp de muncă al societății-determinat de mărimea populației ocupate, durata de eficiența muncii-reprezintă în orice condiții un factor de creştere, de progres economic şi social.

Privită retrospectiv, pe termen lung şi foarte lung, durata muncii manifestă o puternică tendință de reducere, de apropiere şi, respectiv, de stabilizare în jurul unei norme sociale, considerată normală din punct de vedere fiziologic, economic şi social. Astfel, durata muncii s-a redus de la cca 60-72 ore/săptămână la începutul secolului XX la 48 ore în anii '20 şi, respectiv, 40 ore în prezent. Ceea ce a variat în decursul anilor este – după cum vom vedea – viteza cu care s-a redus şi, mai recent, modalitățile concrete de modelare a duratei muncii. Dacă în prima jumătate a secolului, durata săptămânii de lucru s-a redus în medie cu 2-3 ore la fiecare 10 ani, în prezent, în țările industrializate, ritmul reducerii s-a încetinit sensibil.

În procesul de reducere a duratei muncii, din rațiuni economice şi sociale – nu totdeauna şi nu pe de-a întregul convergente – sunt interesați lucrătorii

---

[1] Constatările şi concluziile acestui studiu sunt întemeiate pe examinarea reglementărilor internaționale în domeniu, pe situația şi experiența cu privire la reducerea duratei muncii din alte țări, pe analiza – în limita informațiilor disponibile – a condițiilor în care urmează să se treacă în România la săptămâna de lucru de 5 zile, precum şi pe unele cercetări exploratorii, respectiv discuții cu specialişti din conducerile unităților economice din industria metalurgică, construcțiilor de maşini şi uşoară. Din păcate, nu am dispus de informațiile necesare pentru a calcula cu rigurozitatea necesară efectele economice ale reducerii duratei muncii. În consecință, calculele privind efectele economice ale reducerii săptămânii de lucru asupra producției, ocupării, productivității muncii, masei salariilor au fost făcute fie numai la nivel globl, fie în baza datelor din anul 1988, fie pe date ipotetice. Ca atare, apreciem că studiul nostru are înainte de toate o valoare informativ-metodologică, de inventariere a problematicii ce se cere avută în vedere cu prilejul reducerii duratei muncii; în ce priveşte dimensiunea efectelor economice are, mai ales, o valoare orientativă. Urmează ca pe măsură ce vom dispune de informații, aceste calcule să fie continuate.

reprezentanţi prin sindicate, întreprinzătorii (patronatul), guvernele şi Organizaţia Internaţională a Muncii (O.I.M.).

1.2. Durata muncii este o categorie economică şi, respectiv, un indicator cu natură mixtă, economică şi socială, ce caracterizează, înainte de toate, stadiul dezvoltării economice. În primul rând, toate celelalte condiţii considerate egale, creşterea produsului social (a venitului naţional) este dependentă de cantitatea, calitatea şi eficienţa muncii. Altfel spus, durata muncii este factor de creştere economică. În al doilea rând, durata muncii apare şi ca rezultat al creşterii economice, în genere al progresului economic social, din moment ce sporirea productivităţii muncii permite ca, cu o cantitate mai mică de muncă să se obţină cel puţin acelaşi rezultat sau chiar unul mai mare. Sub acest din urmă aspect, durata muncii este expresie a modului în care se distribuir rezultatele progresului economic între agenţii economici care au participat la obţinerea lor.

Pe de altă parte – şi aceasta este cea de-a doua latură – durata muncii este şi măsură, dimensiune a calităţii vieţii, inclusiv a celei a vieţii de muncă. Reducerea duratei muncii şi sporirea timpului liber răspund nu numai unor nevoi legate de odihnă şi refacere a capacităţii de muncă, ci şi unor nevoi – la fel de importante- legate de instruire, dezvoltare culturală, sănătate, viaţă familială etc. Neglijarea acestor nevoi care ţin de viaţa fiecărui individ şi a familiei sale are efecte economice negative. Este, printre altele, una din raţiunile pentru care reducerea duratei muncii este însoţită în mod obligatoriu de programe de amenajare a timpului de muncă şi, respectiv, a timpului liber.

1.3. Politica de reducere a duratei muncii este construită pornind de la o serie de raţiuni (argumente) economice şi sociale, în interdependenţa lor, chiar dacă astăzi câştigă teren ideea – la care subscriem şi noi – că problematica timpului de muncă, a modelării şi amenajării acestuia este, înainte de toate, economică şi numai în al doilea rând, pe cale de consecinţă, socială. Oricum, se pare că există consens în a considera că **asigurarea echilibrului între nevoile sociale şi posibilităţile economice existente la un moment dat este fundamentală pentru reuşita acţiunii de reducere a duratei muncii.**

1.3.1. Care sunt principalele raţiuni **economice** care pledează în favoarea reducerii duratei muncii:

a) Reducerea duratei muncii – aşa cum deja am arătat este considerată ca un mijloc de **repartizare între agenţii economici a avantajelor progresului economic.** Este drept şi echitabil ca de fructele progresului economic să beneficieze deopotrivă întreprinzătorii şi lucrătorii, respectiv să se asigure atât o creştere a profitului cât şi a salariilor şi a timpului liber. Capacitatea unei economii de a suporta reducerea duratei muncii depinde de nivelul şi rata de creştere a productivităţii muncii. În raport cu această coordonată se conturează două poziţii.

Una pur economică, susținută de întreprinzători, de patronat, după care orice reducere a duratei muncii în mod necesar trebuie să fie dacă nu precedată, cel puțin însoțită de creşterea productivității muncii. Nu se pot menține nivelul producției şi respectiv nivelul de trai reducând în permanență durata muncii fără legătură cu productivitatea muncii, ştiut fiind faptul că un volum mai mic de timp de muncă, celelalte condiții neschimbate, echivalează cu o producție mai mică şi cu costuri mai mari. Ceea ce din punct de vedere economic provoacă perturbări.

A doua, cu pronunțat caracter social, susținută mai ales de sindicate, după care reducerea duratei muncii este un aspect al ameliorării calității vieții. Timpul de muncă, durata acestuia reprezintă o coordonată fundamentală a condiției social-economice a lucrătorului. În consecință, reducerea duratei muncii nu trebuie privită neapărat şi nu în primul rând în termeni economici.

Concertarea acestor două poziții presupune fie partajarea între cei doi parteneri a costului reducerii duratei muncii – ceea ce ar însemna acceptarea scăderii producției şi a salariului față de nivelurile anterioare – fie elaborarea unor strategii integrate de reducerea duratei muncii în care condițiile economice amintite să fie satisfăcute.

După experiențele de până acum, prima alternativă este puțin agreată. Menținerea nivelului venitului (salariului) dinainte de reducerea duratei muncii îşi păstrează importanța cu deosebire pentru lucrătorii cu salarii modeste[1]. După cum nici întreprinzătorii nu sunt dispuşi să-şi reducă producția, să crească costurile, să-şi diminueze competitivitatea.

b) **Promovarea şi susținerea ocupării forței de muncă, stoparea şi combaterea creşterii şomajului.** În acest sens acționează o serie de împrejurări între care: o parte din reducerea duratei muncii, cu deosebire în unele sectoare de activitate, în unele procese de producție se compensează prin angajarea de noi lucrători în alte domenii, de regulă din sfera serviciilor, în primul rând a celor legate de timpul liber, se creează noi locuri de muncă; asocierea reducerii duratei muncii cu promovarea unor forme de ocupare atipice (munca temporară, munca cu timp parțial, partajul locului de muncă, săptămâna de muncă comprimată etc.); condiția ca cei nou angajați să fie din rândul şomerilor.

O lungă perioadă de timp, promovarea şi susținerea ocupării depline a fost unul din argumentele principale ale reducerii duratei muncii. Şi, într-

[1] Potrivit datelor unei anchete efectuate în 1985 în 12 țări membre ale Comunității Economice Europene privind opțiunile în materie de reducere a duratei muncii, 62% din numărul salariaților au optat pentru câştiguri mai mari şi numai 30% pentru timp liber mai mare. În Portugalia, Irlanda şi Regatul Unit, 77-82% au optat pentru salarii mai mari; la acelaşi nivel al salariului orar, 35% din femei şi numai 17% din bărbați preferă să lucreze mai puțin (Les problemes du temps de travail dans les pays industrialises, BIT, Geneve, 1988).

adevăr, atunci când se porneşte de la durate mari ale muncii sau în cazul proceselor continue şi semicontinue, efectul asupra ocupării este notabil.

Oricum, sunt de reţinut două constatări cu valoare metodologică pentru politica de ocupare a forţei de muncă şi reducerea duratei muncii.

Prima se referă la faptul că nu există o relaţie de proporţionalitate directă între reducerea muncii şi creşterea ocupării. De regulă, **creşterea ocupării este mai mică decât reducerea duratei muncii**[1]**.** Această relaţie este puternic influenţată de comportamentul întreprinzătorului în materie de adaptare a profilului şi structurilor de producţie şi personal, de gestionare a timpului de muncă, ca şi de o serie de reglementări privind regimul orelor suplimentare, al angajării etc.

A doua priveşte condiţiile care se cer întrunite pentru ca reducerea duratei muncii să susţină politica de ocupare a forţei de muncă, printre care: reducerea să nu fie integral compensată prin creşterea productivităţii; reglementarea strictă a regimului orelor suplimentare, respectiv volumul acestora să nu crească; creşterile reale de salarii şi accesorii salariale mai mari decât reducerea timpului să nu depăşească pe termen lung sporul de productivitate; o politică bugetară şi monetară de susţinere a cererii şi de menţinere, pe această bază, a nivelului producţiei; o structură profesională şi de calificare adecvată cererii de forţă de muncă.

c) Sporirea competitivităţii este un argument care intervine frecvent în dezbaterile privind reducerea duratei muncii. Într-o formulă foarte generală, pentru a menţine şi, evident, a spori competitivitatea, influenţa reducerii duratei muncii asupra costurilor trebuie să fie minimă sau nulă. De pe poziţia competitivităţii, întreprinzătorul pare mai interesat în creşterea salariului decât în reducerea duratei muncii. După cum se ştie, în cazul unei sporiri a salariilor, accesoriile salariale cresc mai încet; în consecinţă, influenţa efectivă a sporului de salarii asupra costului forţei de muncă este proporţional mai mică decât în cazul reducerii duratei muncii (evident cu menţinerea nivelului anterior al salariului). În plus, în timp ce efectul reducerii duratei muncii este permanent, cel al sporirii salariilor este reversibil.

În consecinţă, sporirea competitivităţii, în condiţiile reducerii duratei muncii, necesită creşterea mai rapidă a productivităţii muncii, stăpânirea proceselor inflaţioniste.

---

[1] Potrivit unor estimări dintr-o serie de modele macroeconomice, la un procent de reducere a duratei muncii, ocuparea forţei de muncă a fost de 0,6-0,8(Henize-RFG); 0,16 (Treasury-R.Unit); 0,3-0,4 (DMS, METRIC Franţa, FREIA-Olanda, Maribel-Belgia), în timp ce după modelul Vintaf (Olanda), în condiţiile menţinerii salariului, ocuparea scade. O serie de date de anchetă din Franţa, RFG,. Suedia ş.a. se îndepărtează mult de estimările din modele. De regulă, creşterea reală a ocupării este mai mică decât cea estimată prin modele.

În afara acestor raţiuni economice cu caracter general, reducerea duratei muncii este cerută şi de o serie de alţi factori şi condiţii economice care-şi au originea în sfera muncii propriu-zise. Este vorba de: a) reducerea duratei excesive a muncii din unele sectoare, ramuri, activităţi etc.; b) reducerea duratei muncii în profesiile şi activităţile care se desfăşoară în condiţii grele, periculoase; c) armonizarea duratei muncii diferitelor categorii de lucrători, în speţă a celor cu muncă manuală şi nemanuală, a celor din marile şi micile întreprinderi; d) întărirea ordinii, a disciplinei prin reducerea absenteismului; e) crearea de condiţii propice pentru instruire şi perfecţionare profesională.

1.3.2. În favoarea reducerii duratei muncii acţionează şi o serie de cerinţe de ordin social, strâns legate de cele economice. Între acestea, o pondere deosebită deţin: a) îmbunătăţirea condiţiei şi a statului socioprofesional al lucrătorului; b) ameliorarea stării de sănătate; c) sporirea timpului liber; d) posibilităţi de îmbinare a diferitelor genuri de activităţi; e) condiţii favorabile pentru instruire şi perfecţionare profesională; f) prezenţă mai mare în familie; g) participare la viaţa social-politică.

2. Precizări conceptual-metodologice

dr. Steliana PERŢ

2.1. Ştiinţa şi practica economică operează cu o serie de indicatori care caracterizează durata muncii, fiecare dintre aceştia având un conţinut şi determinări proprii şi anume: a) durata vieţii de muncă (activă), exprimată de regulă în ani de muncă pe persoană activă; b) durata anuală a muncii, exprimată în număr de zile, fie în număr de ore de muncă pe persoană activă în cadrul anului; c) durata lunii de muncă, cel mai adesea exprimată în număr de ore, dar şi în numărul de zile pe persoană activă: d) durata săptămânii de lucru, măsurată în număr de ore-respectiv zile de muncă.

Firecare dintre aceste durate este, în principal, determinată şi evoluează sub acţiunea unor factori în bună parte diferiţi. Astfel, durata vieţii active este în principal determinată de vârsta de intrare şi respectiv ieşire din activitate, de politica de pensionare progresivă şi respectiv anticipată, de extinderea formelor atipice de ocupare ş.a. (anexa 1). **Durata medie a anului de muncă** cade sub incidenţa duratei concediilor de odihnă, a numărului de zile de odihnă şi sărbătoare dintr-un an, a duratei efective a zilei de muncă (anexa 2). În fine, durata lunii de muncă şi respectiv a săptămânii este în funcţie de numărul de zile şi durata zilei de muncă.

În virtutea acestor particularităţi, modalităţile de modelare (reglementare) a duratei muncii sunt diferite, variază considerabil de la o ţară la alta, chiar dacă multă vreme pe prim plan au apărut cele privind durata săptămânii de

lucru, în speță săptămâna de 5 zile şi 40 de ore. Oricum, în acest domeniu posibilitățile de alegere sunt multiple, deschise oricărei opțiuni, inclusiv combinării diferitelor modalități[1].

2.2. Indiferent de durata muncii la care ne raportăm a vieții active, anului, lunii, săptămânii – potrivit recomandărilor Biroului Internațional al Muncii, la care au aderat țările membre ale OIM[2], durata muncii se caracterizează prin trei indicatori: a) durata normală (legală, standard) a muncii; b) durata efectivă; c) durata plătită (remunerată). Între aceste trei tipuri de durate ale muncii există, după cum vom vedea, strânse corelații.

2.2.1. **Durata normală (legală, standard) a muncii** este perioada de timp stabilită fie prin Lege, fie prin acorduri (subvenții) colective, fie prin decizii ale arbitrajului (judecătoreşti).

În cazul în care durata nu este stabilită prin lege, acorduri colective sau decizii judecătoreşti, durata normală a muncii care este dată de numărul de ore pe zi sau pe săptămână dincolo de care orice muncă efectuată este remunerată cu tarife majorate pentru ore suplimentare sau constituie excepții de la regulile sau obiceiurile recunoscute în instituția (întreprinderea) sau procesul tehnologic implicat privind timpul de muncă al diferitelor categorii de lucrători[3].

---

[1] S-au conturat deja câteva opțiuni (tendințe) în acest domeniu. Aşa de pildă, Conferința Europeană a Sindicatelor optează pentru: săptămâna de 35 ore, reducerea vârstei de pensionare la 60 de ani, prelungirea concediului de odihnă la 6 săptămâni, generalizarea concediilor plătite pentru studiu, reducerea până la eliminare a orelor suplimentare; în RFG, opțiunile converg în sensul reducerii duratei zilei de muncă, duratei vieții active, sporirii concediului de odihnă; în Franța, în condițiile în care concediul de odihnă de 5 săptămâni este generalizat, opțiunile cad pe reducerea duratei săptămânii de lucru, respectiv weekend-uri mai lungi; în Suedia, opțiunile sunt orientate spre crearea unei bănci a timpului de muncă care să permită alegeri între reducerea săptămânii sau a zilei de muncă, sporirea concediilor etc.

[2] A X-a Conferință Internațională a Statisticienior Muncii din octombrie 1962 a adoptat o Rezoluție cuprinzând un set de Recomandări adresate statelor membre în vederea reglementării pe principii metodologice – pe cât posibil unitare – a duratei mncii în țările membre, a creării unui sistem complet de statisticii privind timpul de muncă, în strânsă legătură cu normele internaționale şi structurile economico-sociale din fiecare țară, astfel încât să favorizeze comparațiile internaționale, colectarea datelor necesare. De reținut că aceste reglemntări se aplică numai populației salariate – muncitori, funcționari, alte categorii de personal (Recomandations internationales en vigueur sur les statistiques du travail, BIT, Geneve, 1988).

[3] Reglementarea duratei muncii a constituit o preocupare de seamă a OIM încă de la constituire. În acest domeniu, în decursul anilor au fost adoptate o serie de reglementări. Dintre acestea amintim: Convenția nr.1 asupra duratei muncii din 1919, prin care se statua durata zilei de muncă de 8 ore, iar cea a săptămânii la 48 ore; Convenția nr.14/1921 privind timpul săptămânal de odihnă în industrie; Convenția nr.108/1957 referitoare la timpul săptămânal de odihnă al lucrătorilor din comerț şi

Durata normală a muncii poate fi o mărime unică pe întreaga economie şi pentru toate categoriile de forță de muncă sau – mai ales, în condițiile actuale în care în cele mai multe situații aceasta este negociată- diferențiată pe sectoare şi ramuri de activitate, pe categorii de personal, evident în limitele unor norme legale sau reglementări care se cer respectate.

2.2.2.**Durata efectivă a muncii** este perioada de timp în care lucrătorii îşi desfăşoară activitatea profesională propriu-zisă, inclusiv timpul de aşteptare, timpul în care se află la dispoziția întreprinderii, pauzele scurte pentru masă şi odihnă.

Durata efectivă a muncii include: a) orele de muncă efectiv lucrate în timpul normal de lucru; b) orele efectuate în plus, peste durata normală a muncii (orele suplimentar) remunerate fie cu tarife normale, fie, de regulă, cu tarife majorate; c) timpul consumat la locul de muncă pentru pregătirea fabricației, reparații, întreținere, pregătirea şi îngrijirea uneltelor de muncă, diferitele operațiuni de înregistrare, raportări etc.; d) timpul petrecut la locul de muncă, dar nelucrat (timpi morți) datorită lipsei întâmplătoare de activitate, opririi maşinilor, accidentelor sau timpul în care nu s-a efectuat nici o lucrare, dar pentru care pe baza unui contract de garantare a locului de muncă s-a efectuat o plată; e) timpul corespunzător unor perioade scurte de odihnă sau pentru gustare la locul de muncă[1].

Durata efectivă a muncii nu cuprinde: a) orele plătite, dar neefectuate, concedii anuale plătite, zile de sărbătoare plătite; b) pauzele pentru masă; c) timpul cheltuit cu deplasarea de la domiciliu la locul de muncă şi invers[2].

Durata efectivă a muncii poate fi mai mare sau mai mică decât cea normală. Dacă cu câteva decenii în urmă durata efectivă a muncii era în numeroase cazuri mai mare decât cea normală, în prezent, dimpotrivă tinde să se situeze sub nivelul reglementat pe cale legală sau convențională.

2.2.3. **Durata remunerată (plătită) a muncii.** În general, cuprinde alături de timpul efectiv lucrat (durata efectivă) şi timpul de muncă plătit, dar nelucrat (diferite tipuri de concedii sau învoiri plătite – odihnă, boală, studiu, sărbători, aniversări, decese, căsătorii). Este o noțiune asupra căreia, date fiind marile diferențe naționale referitoare la timpul plătit dar nelucrat, nu s-a ajuns la un consens internațional; practic nu s-a adoptat o definiție internațională a duratei remunerate a muncii. Cu toate acestea, în statisticile din unele țări se folosesc

funcționarilor de birou; Convenția nr.132/1970 privind concediul de odihnă plătit de minimum 3 săptămâni pentru un an de muncă; Convenția nr. 140/1974 referitoare la concediul plătit pentru studii şi formare profesională; Convenția nr.89/1948 privind munca de noapte a femeilor şi tinerilor etc. (Les problemes du temps de travail dans les pays industrialises, BIT, Geneve, 1988, p.70).

[1] Recomandations Internationales en vigueur sur les statistiques du travail, BIT, Geneve, 1988, p.68.

[2] Ibidem, p.68.

concomitent durata efectivă şi respectiv cea plătită a muncii. Deşi durata plătită a muncii nu poate substitui de o manieră adecvată durata efectivă, în statisticile naționale ale unor țări este folosită prima, întrucât colectarea datelor necesare calculului acesteia este mult mai lesnicioasă. Este evident că în acest fel durata efectivă a muncii apare majorată cu timpul plătit dar nelucrat. Ca atare, orice comparație internațională care include asemenea date trebuie interpretată cu rezervele necesare.

2.3. În studiul nostru vom aborda o serie de probleme ale reducerii săptămânii de lucru. Opțiunea noastră este determinată de două grupe de cauze. În primul rând, potrivit experienței internaționale, reducerea duratei săptămânii de lucru constituie veriga principală a modelării duratei muncii. În al doilea rând, România se număra printre țările europene cu o durată săptămânală a muncii ridicată, mult peste nivelurile atinse în celelalte țări. De unde concluzia că în această etapă, amenajarea timpului de muncă este condiționată, în principal, de reducerea duratei săptămânii de lucru.

2.3.1. Pentru început câteva precizări de ordin principial-metodologic, necesare pentru înțelegere şi stăpânirea complexei problematici a trecerii la săptămâna de lucru de 5 zile.

a) Săptămâna de lucru de 40 ore este considerată ca normă economică şi socială rațională care răspunde în egală măsură unor cerințe fiziologice, social-umane şi economice. În măsura posibilului, aceasta se realizează sub forma săptămânii de 5 zile, cu două zile libere. În legătură cu aceasta, în Recomandările BIM (nr.116/1962) se stipulează "…timpul de muncă va fi adus în mod progresiv la norma de 40 de ore fără nici o reducere de salariu în momentul în care se produce o reducere a duratei muncii".

b) Mărimea săptămânală a muncii trebuie interpretată ca o durată medie. Este o medie a orelor lucrate fie într-o săptămână, fie într-un trimestru (semestru), fie într-un an.

Această medie ascunde procese şi tendințe, discrepanțe chiar pe ramuri, grupe de activități, categorii de forță de muncă; este influențată de structura forței de muncă pe sectoare, ramuri, sexe, vârstă etc.; este afectat de extinderea muncii cu timp parțial, respectiv de raportul dintre aceasta şi cea cu timp complet, de regimul orelor suplimentare etc.

Câştigă teren practica **modulării anuale** a duratei muncii. Este, în fapt, vorba de amenajarea timpului anual de muncă şi adoptarea – prin negociere şi consens – a unor programe de muncă în care numărul mediu anual de ore pe săptămână corespunde duratei normale, dar în care, în funcție de nevoile întreprinderii, forța de muncă poate lucra în anumite perioade mai mult, iar în altele mai puțin în raport cu această medie. Avem de-a face cu un sistem anual integrat, care include, alături de săptămâni cu durată normală şi săptămâni cu durate mai mari şi respective mai mici. Asemenea programe au un grad mare de flexibilitate şi numeroase efecte pozitive: utilizarea mai bună a timpului de

muncă, limitarea şi chiar eliminarea orelor suplimentare, minimizarea costului salarial etc.

În numeroase situații se stabileşte şi o durată maximă a săptămânii sau zilei de lucru. Astfel, aceasta nu poate fi mai mare de 50-60 h/săptămână, iar ziua de muncă nu poate depăşi 10 ore.

c) **De regulă,** a doua zi de odihnă pe săptămână care se adaugă duminicii, este **sâmbăta.** În cazurile în care particularitățile procesului tehnologic de producție (continuu, semicontinuu) o impun, ca şi într-o serie de activități din sectorul de servicii legate de satisfacerea unor nevoi ale oamenilor, dar mai ales de timpul liber al populației ş.a., pentru cataegoriile de forță de muncă implicate în aceste activități a doua zi de odihnă din cadrul săptămânii este mobilă, putând fi oricare altă zi din săptămână, de preferat fiind cuplajul de două zile.

d) Dacă în cadrul unei săptămâni cade o sărbătoare legală, aceasta este, de regulă, considerată ca a doua zi de odihnă. Excepție fac, o serie de sărbători, cum ar fi Paştele, Crăciunul sau alte sărbători stabilite prin lege sau convenție.

e) În cadrul săptămânii de 5 zile, **ziua normală de lucru nu poate fi mai mică de 8 ore;** în consecință, ziua redusă la 5 ore din ajunul zilei de odihnă, nu mai este de obicei aplicabilă.

f) Pauzele de 30 minute sau mai mari nu sunt incluse în durata zilei de muncă.

g) Reducerea duratei muncii, în perioada postbelică cu deosebire, în toate țările s-a realizat în mod **gradual, progresiv, în etape succesive.** În funcție de nivelul de pornire, de condițiile naționale în care se realizează, reducerea are loc în 2-6 etape consecutive; dimensiunea reducerii în fiecare etapă ete diferită, mergând de la ½ oră până la 2-3 ore. Reținem aici, cel mai recent exemplu – cazul Japoniei. Programul de reducere a duratei săptămânii de lucru de la 46 la 40 ore, intrat în vigoare în aprilie 1988, se va realiza pe parcursul a 3 ani, în fiecare an 2 ore.

h) Concomitent cu reducerea duratei muncii se reglementează strict şi **regimul orelor suplimentare.** Acestea se efectuează numai în anumite situații, neputând depăşi un anumit număr de ore pe săptămână, pe lună şi respectiv pe an. Astfel, unele țări fixează limite zilnice de 2-3 ore pe zi şi nu mai mult de 30 zile pe an (RFG, Austria, Belgia, Islanda, Italia, Turcia ş.a.); alte țări stabilesc limite săptămânale (Austria, Belgia, Norvegia-10 ore, Finlanda – 20 ore în două săptămâni, Irlanda, Italia, Olanda – 12 ore, Japonia – 15 ore); limite lunare: Norvegia-25 ore într-o perioadă de 4 săptămâni consecutive, Irlanda – 36 ore în 4 săptămâni consecutive, Suedia – 50 ore pe lună sau 48 în 4 săptămâni consecutive; limite trimestriale – Belgia – 65 ore; limite anuale: Spania-80 ore, Ungaria-96 ore, Bulgaria, RDG, România, URSS – 120 ore,

Franța – 130 ore, Portugalia-160, Finlanda-320, Norvegia şi Suedia – 260, iar Belgia – 260 ore.

2.3.2. **Cu privire la tipologiile acordurilor de reducere a săptămânii de lucru.** În general, putem vorbi de 5 tipuri dominante de acorduri (convenții) de reducere a duratei muncii:

a) Acorduri orientate în direcția **diminuării orariilor de muncă excesive.** În acest caz, prin acord, se stabileşte o durată săptămânală maximă, inferioară dispozițiilor legale în vigoare. Această nouă durată se poate realiza: ca limită absolută, de tipul săptămâna de lucru nu poate depăşi un anumit număr de ore, de obicei în jurul a 50-55 ore; ca mărime medie calculată pe 12 săptămâni consecutive; reducerea masivă şi deodată a orelor peste durata normală a muncii în toate activitățile şi pentru toate categoriile de forță de muncă unde se practică durate excesive ale muncii.

b) Acorduri orientate în direcția **armonizării în jurul unei durate medii a** orariilor de lucru din interiorul unei ramuri, subramuri, întreprinderi, precum şi a diferitelor categorii de forță de muncă, în speță a celor cu muncă manuală şi nemanuală.

c) Acorduri care au vizat **atingerea treptată** în etape, a săptămânii de lucru de 40 de ore.

Etapizarea priveşte fie mărimea reducerii într-un anumit interval de timp, fie introducerea eşalonată pe ramuri sau categorii de personal. Din rațiuni de dreptate şi echitate socială este de preferat eşalonarea mărimii reducerii în câteva etape, aplicabilă însă pentru întreaga forță de muncă.

d) Acorduri cu **reamenajarea timpului şi orariilor de lucru** legate în special de posibilitatea trecerii la patru schimburi.

e) Acorduri orientate în direcția stimulării reducerii duratei legale a săptămânii de lucru şi strictă reglementare a regimului orelor suplimentare.

2.4. Condiții (criterii) ale reducerii duratei săptămânii de lucru

Reducerea duratei săptămânii de lucru, în condiții de eficiență economică şi social-umană, impune asigurarea concomitentă şi cumulativă, la nivelul fiecărei unități (întreprindere sau instituție) a unor condiții care au caracterul unor veritabile restricții. În jurul acestor condiții – restricții se desfăşoară ample dezbateri, se confruntă pozițiile agenților economici implicați în realizarea acestui proces – lucrătorii (sindicatele), întreprinderile (patronatul), statul.

2.4.1. Care sunt acele condiții, cum trebuie corelate astfel încât reducerea duratei muncii să se desfăşoare normal, să nu provoace perturbații şi tensiuni în economie, să nu depăşească capacitatea de suportabilitate a acesteia?

a) Producția să nu sufere, respectiv, în condițiile unei durate mai mici a muncii, să se obțină cel puțin acelaşi volum de producție, de aceeaşi calitate. Pe cale de consecință aceasta necesită creşterea productivității muncii în aceeaşi proporție cu care se reduce durata muncii. Fără îndoială diminuarea

fondului total de timp de muncă – ca urmare a reducerii săptămânii de lucru – conduce la scăderea producției.

Teoretic, în condițiile în care tehnica, organizarea producției şi a muncii, inclusiv normarea muncii, forța de muncă ocupată şi productivitatea muncii rămân aceleaşi, pierderea potențială de producție este **proporțională** cu reducerea duratei muncii.

În realitate acționează însă o serie de factori care contracarează parțial această influență, astfel încât **pierderea efectivă de producție rezultată din reducerea duratei muncii este proporțional mai mică:** unui procent de reducere a duratei muncii îi corespunde o scădere a producției ce variază în limite destul de largi 0,40-0,70 procente. Dar chiar şi aşa, pentru a nu afecta echilibrul economic, pierderea de producție se cere compensată fie prin creşterea productivității muncii, fie prin angajarea de forță de muncă suplimentară, fie prin ambele căi, în proporții evident variate.

Posibilitățile de compensare a pierderii de producție generată de reducerea duratei muncii depind, printre altele, de nivelul înzestrării tehnice, de particularitățile procesului tehnologic, inclusiv organizațional. Dacă în procesele de muncă manuale şi manual-mecanizate pierderea potențială de producție poate fi compensată prin sporirea intensității şi productivității muncii, în procesele cu ritm reglementat, în cele de aparatură, în cele continue şi semicontinue, prevenirea scăderii producției necesită angajarea de forță de muncă suplimentară.

În fine, se cere făcută încă o precizare extrem de importantă pentru elaborarea politicii de reducere a duratei muncii. Pierderea de producție este dependentă de durata efectivă a muncii din momentul lansării acțiunii de reducere: în condițiile unei durate a săptămânii de muncă de peste 48 ore, efectul unei reduceri mici (0,5-1 oră) asupra scăderii producției este în întregime compensate prin sporirea productivității. În schimb, în condițiile unei săptămâni de 40 ore, rata de compensare scade sub 50%.

b) **Asigurarea nivelului salariului anterior reducerii duratei muncii** este o condiție asupra căreia, de regulă, nu se acceptă nici un compromis. Este evident că menținerea nivelului salariului conduce la sporirea costurilor salariale unitare (tarifului/ora de muncă) şi (sau) totale, afectând în final rentabilitatea unităților economice. Această influență este cu atât mai mare cu cât ponderea costului forței de muncă în costurile totale de producție este mai mare, cu cât pierderile de producție provocate de reducerea duratei muncii nu sunt compensate prin sporuri de intensitate şi de productivitate. Dacă pe calea menținerii salariului anterior reducerii duratei muncii, sunt încălcate corelațiile dintre creşterea producției şi cea a fondului de salarii, respectiv a productivității muncii şi salariului mediu, în sensul creşterii mai rapide a producției şi a productivității muncii decât a salariului, este clar că la nivel macroeconomic se vor accentua presiunile inflaționiste. Tocmai de aceea, prevenirea şi limitarea presiunii costului salarial asupra costurilor de producție şi a rentabilității, ca şi a

celei inflaţioniste – rezultate din menţinerea salariului fără acoperire în producţia obţinută – impune respectarea, la nivelul fiecărei unităţi economice şi, respectiv, la cel al economiei naţionale, a unei corelaţii de bază: **creşterea productivităţii muncii să devanseze sporirea salariului.** Numai în aceste condiţii, reducerea duratei muncii va avea efecte pozitive asupra dezvoltării economiei, a creşterii nivelului de trai şi îmbunătăţirii calităţii vieţii.

c) Reducerea duratei muncii diminuează timpul de funcţionare a echipamentelor de producţie, a maşinilor şi utilajelor. În fapt se produce o ruptură între durata muncii a oamenilor care tinde să se reducă continuu, oscilând în jurul unei norme considerate optime şi durata funcţionării echipamentului tehnic care, din raţiuni economice, ar trebui să fie maxim. Astfel, în timp ce durata anuală a muncii oscilează în prezent între 1600-1800 ore, timpul maxim posibil de funcţionare a maşiniilor, instalaţiilor şi utilajelor este de peste 8600 ore (365 zile x 24 ore); după unele anchete, în cazul săptămânii de muncă de 5 zile, echipamentul de producţie este folosit în proporţie de aproximativ 76%, cu mari diferenţe în funcţie de caracteristicile proceselor de producţie (continue, semicontinue, discontinue, coeficientul de schimburi etc.).

În acest domeniu, poziţiile şi interesele principalilor agenţi economici nu coincide. **Patronatul –** din raţiuni dictate de progresul tehnologic, concurenţă etc. – este interesat de funcţionarea cât mai îndelungată a maşinilor şi utilajelor, de cuplarea celor două categorii de timp de muncă şi funcţionare – al oamenilor şi maşinilor. Sindicatele, dimpotrivă, susţin decuplarea timpului de muncă şi a celui de funcţionare a maşinilor, dacă aceasta are drept rezultat menţinerea şi creşterea ocupării şi nu numai sporirea productivităţii în favoarea exclusiv a patronatului.

Oricum, corelarea duratei muncii cu timpul de funcţionare a maşinilor rămâne o problemă de primă importanţă, care se cere analizată şi soluţionată în procesul de trecere la săptămâna de 5 zile.

2.4.2. Trecerea la săptămâna redusă de lucru este precedată de o serie de studii şi analize orientate în direcţia asigurării condiţiilor necesare, a identificării rezervelor de sporire a producţiei şi productivităţii muncii, de evitare a consecinţelor negative. Asemenea studii privesc: a) capacităţile de producţie, folosirea acestora în raport cu timpul şi cu cererea potenţială, rezerve de capacitate, gâtuiri etc.; b) utilizarea intensivă şi extensivă a timpului de muncă, eliminarea timpilor morţi; c) forţa de muncă, global şi în structură profesională, de calificare, pe vârste şi sexe; d) organizarea muncii, inclusiv normarea; e) politica de salarii şi accesorii salariale; f) costurile de producţie, raportul dintre costul în capital fix şi cel salarial, rentabilitate; g) inovaţii, progres tehnologic; h) amenajarea timpului de muncă; i) anchete şi studii privind preferinţele forţei de muncă vis-à-vis de timpul liber de câştig, precum şi vis-à-vis de diferitele modele de amenajare a timpului de muncă.

În fine, o ultimă precizare, Programele de reducere a duratei muncii, concluziile rezultate din studiile întreprinse sunt larg dezbătute cu personalul,

trecerea la durata muncii preconizată făcându-se numai după consultarea şi acceptarea celor nemijlocit implicați. S-ar putea spune că, consultarea celor interesați, are caracterul unei condiții prealabile, de aceasta depinzând în bună măsură eficiența reducerii duratei muncii.

3. Durata săptămânală a muncii. Particularități, tendințe, comparații internaționale

dr. Steliana PERȚ

3.1. Întrucât, aşa cum am arătat, durata săptămânală a muncii se poate măsura prin intermediul a trei indicatori, vom începe analiza noastră prin examinarea **duratei normale a muncii.**

Tabelul 1

Durata normală a săptămânii de lucru în România comparativ cu alte țări, în anii 1950 şi 1987 (1986)

- ore-săptămână -

Nr. Crt.	Țara	1950	1 9 8 7		
			Dispoziții legale	Convenții colective (negocieri)	
				Limite	Medie
1	România	48	46	-	-
2	Austria	48	40	37-40	-
3	Belgia	48	40	36-39	-
4	Bulgaria Săptămâna 5 zile Săptămâna 6 zile	 46 46	 42,5 46	 - -	 - -
5	Cehoslovacia	48	42,5	-	-
6	Danemarca	48	-	35-40	39
7	Elveția	48	45-50	40-45	42,6
8	Finlanda	47	40	-	-
9	Franța	40	39	35-39	38,85[1]) 39,05[2)]
10	Grecia	48	48	35-40	37,05[3)] 40,00[4)]
11	Islanda	…	48	35-40	-
12	Italia	48	48	36-40	-

13	Iugoslavia	48	42	-	-
14	Luxemburg	…	40	37-40	-
15	Norvegia	48	40	33,6-37,5	37,5
16	Olanda	48	48	36-40	38
17	Polonia	46	42	-	-
18	Portugalia	48	48	35-44	42
19	R.D.Germană	48	43,75	-	-
20	R.F.Germania	48	48	38,40	39,25
21	Regatul Unit	44	-	35-40	39,12[2)] – 37,05[2)]
22	Spania	…	40	38-40	-
23	Suedia	48	40	35-40	-
24	Turcia	…	45	-	-
25	URSS	48	41	-	-
26	Ungaria	48	40-42	-	40,7
27	Australia	40	38-40	35-40	38,6
28	Canada	48	40	35-40	38
29	S.U.A.	40	40	-	-
30	Japonia	48	46	40-48	41,75

1. lucrătorii nemanuali;
2. lucrătorii manuali;
3. sector public;
4. sector privat.
Sursa: *Les problemes du temps du travail dans les pays industrialises, BIT, Geneve, 1988, p.4-5.*

În prezent, cu puține excepții, durata normală a muncii oscilează în jurul a 40 de ore pe săptămână. Față de 1950, s-a înregistrat o tendință continuă de reducere.

Cu 46 de ore pe săptămână, România se număra printre țările cu o durată normală a muncii ridicată, mult peste media țărilor dezvoltate.

În stabilirea duratei normale a muncii, cu excepția țărilor din centrul şi estul Europei, **negocierile colective** dețin o pondere considerabil mai mare decât dispozițiile legale. Chiar şi acolo unde durata normală este fixată prin lege, negocierile – desfăşurate la nivel de ramură – convențiile colective sunt cele prin care, în ultimă instanță, reglementează durata normală a muncii. Ca atare, aceasta poate varia mult de la ramură la ramură, de la o categorie socio-profesională la alta, de la sectorul privat la cel public, în funcție de mărimea întreprinderii etc.

Tabelul 2

Durata medie efectivă a săptămânii de muncă în unele țări pe ramuri economice în anul 1987 (1986)

- ore pe săptămână -

Nr. crt.	Țara	Ramuri neagricole	Industria prelucrătoare	Industria extractivă	Con-strucții	Transpor turi
1	Media europeană[1)]	40	39,8	…	…	…
2	Media pentru ansamblul țărilor[2)]	39,4	41,4	…	…	…
3	Belgia	33,3	33,1	…	…	…
4	Cehoslovacia	…	43,1	42,6	…	…
5	Danemarca	-	32,5	38,5	-	-
6	Elveția	42,8	42,9	…	44,0	43,5
7	Finlanda	…	32,2	…	…	…
8	Franța	38,9	38,6	38,6	39,7	39,8
9	Grecia	…	39,2	…	…	…
10	Luxemburg[2)]	40,6	40,2	…	…	…
11	Norvegia	35,2	37,2	42,4	39,5	39,4
12	Olanda[2)]	40,3	40,3	…	…	…
13	Portugalia	37,7	38,1	…	…	…
14	Regatul Unit	42,8	41,8	-	-	-
15	R.F.Germania[2)]	40,2	40,1	38,5	…	…
16	Spania	36,1	35,4	32,3	36,6	37,9
17	Suedia	36,3	38,4	…	39,5	37,8
18	Austria	34,5	37,2	…	…	…
19	Noua Zeelandă[2)]	39,3	40,2	-	-	-
20	Canada[2)]	32,0	36,8	40,0	38,4	31,7
21	S.U.A.[2)]	34,8	41,0	42,4	37,8	43,9
22	Japonia - Salariați	-	41,3	42,3	49,2	51,1
	Forță de muncă aptă	47,3	46,3	49,1	44,0	43,3
23	Coreea de Sud[2)]	51,9	54,0	39,3	49,5	51,8

1. Ponderată pe baza datelor privind structura populației ocupate după numărul de ore lucrate în ramurile neagricole şi industria prelucrătoare.

2. Ore remunerate.

Sursa: *Les problemes du temps du travail dans les pays industrialisee, BIT, Geneve, 1988, p.17; Annuaire des statistiques de travail 1988, BIT, Geneve, 1988.*

De reţinut, de asemenea, şi faptul că durata muncii stabilită prin convenţii colective este mai mică decât cea reglementată pe cale legislativă. Există chiar cazuri în care durata legală se menţine la nivelul de 48 ore, dar cea negociată se situează sub acest nivel, în medie 38-40 ore pe săptămână.

3.2. Pentru studiul nostru o importanţă deosebită are durata efectivă a săptămânii de lucru. În fapt, acest indicator concentrează într-o formă sintetică multe din fenomenele şi procesele de pe piaţa muncii.

Deşi nu întrutotul comparabile – unele date se referă la durata efectivă, iar altele la cea remunerată – datele ne prilejuiesc câteva constatări demne de reţinut.

a) Cu câteva excepţii – Coreea de Sud şi chiar Japonia – durata efectivă (sau cea remunerată) a săptămânii de lucru este inferioră duratei normale (legale). Această particularitate este determinată de fenomenele şi procesele de pe piaţa muncii, în special de extinderea muncii de tip parţial (anexa 3), în genere a formelor atipice de ocupare, de particularităţile politicii de ocupare din fiecare ţară, inclusiv de regimul orelor suplimentare. În fiecare ţară, dispersia populaţiei ocupate după numărul orelor efectiv lucrate şi respectiv al orelor remunerate pe săptămână oscilează în limite largi – între aproximativ 20-25 ore până la 50-55 ore pe săptămână.

b) Durata muncii variază sensibil pe ramuri ale economiei şi industriei. De regulă, este mai mare în agricultură decât în activităţile neagricole. Cât priveşte industria extractivă, deşi durata normală este mai mică decât în industria prelucrătoare, durata efectivă a săptămânii într-un număr mare de cazuri este mai ridicată, iar în altele mai mică. În fine, durata efectivă a muncii este, de asemenea, mai mare într-o serie de activităţi din servicii – transporturi, hoteluri, restaurante şi în unele cazuri în construcţii.

c) Diferenţe ale duratei muncii se înregistrează şi pe categorii socio-profesionale. În unele situaţii, personalul cu muncă manuală, cadrele, liber profesioniştii, operatorii şi conducătorii de maşini au o durată a săptămânii de lucru mai mare decât a celorlalte categorii de personal; în alte situaţii, dimpotrivă, durata muncii acestora este mai redusă. Tocmai, având în vedere aceste diferenţe, în prezent se caută căile de armonizare a duratei muncii pentru toate categoriile de forţă de muncă.

Durata săptămânii de lucru este, de regulă, mai mică decât forţa de muncă feminină decât pentru bărbaţi, respectiv în ramurile cu preponderenţă a forţei de muncă feminine. De altfel, pătrunderea masivă a forţei de muncă feminine pe piaţa muncii şi extinderea muncii cu timp parţial – formă de ocupare preferată de o bună parte a forţei de muncă feminine – este una didn principalele surse ale reducerii duratei efective a muncii în ultimele două decenii.

3.3. Ca şi durata normală, durata efectivă a muncii cunoaşte un proces accentuat de reducere. Ceea ce se remarcă în ultimul deceniu, comparativ cu perioada antebelică, este încetinirea acestui proces. Această încetinire trebuie pusă în legătură cu procesele din sfera ocupării şi utilizării forţei de muncă,

inclusiv cu faptul că de la un anumit nivel al duratei săptămânii de muncă, în mod firesc, ritmul de reducere devine mai lent.

Tabelul 3

Reducerea duratei efective a muncii în perioada 1978-1987 pe ramuri de activitate

- ore pe săptămână -

Nr. crt.	Țara	Ramuri neagricole	Industria prelucrătoare	Industria extractivă	Con-strucții	Trans-porturi
1	Belgia[a)]	-2,3	-2,2	-0,8	-2,1	…
2	Cehoslovacia[a)]	…	-0,4	-1,2	…	…
3	Danemarca[a)]	…	+0,1	+2,2	…	…
4	Elveția[b)]	-1,9	-2,0	…	-1,8	-2,2
5	Finlanda[a)]	…	-1,0	-2,9	…	…
6	Franța[a)]	-2,1	-1,3	-1,5	-2,8	-2,3
7	Grecia[b)]	…	-2,0	…	…	…
8	R.F.Gemania[b)]	-1,4	-1,5	-2,3	…	…
9	Norvegia[a)]	-0,8	-0,8	+1,5	-1,1	-1,0
10	Spania	-5,5	-5,0	-5,6	-4,5	-7,1
11	Suedia	+0,9	+0,7	…	+1,0	+1,0
12	Canada	…	0,0	-0,5	-0,6	…
13	S.U.A.	-1,0	+0,6	-1,0	+1,0	+0,2
14	Japonia	-0,2	+0,7 +0,2	-1,1 0,0	-0,1 +0,4	+2,2 +2,6
15	Coreea de Sud	+0,6	+1,0	-1,8	+1,0	+2,4

a) ore efectuate.

b) ore remunerate.

Chiar şi pe perioade mai lungi, de peste două decenii, reducerea duratei efective a muncii se menține modestă. Aşa, de pildă, în industria prelucrătoare, pentru care informațiile statistice sunt mai complete, în perioada 1960-1985, reducerea duratei efective a muncii a fost de 7%, în medie 0,25% pe an (anexa 4). Reducerea cea mai puternică s-a înregistrat în perioada 1970-1975. După această dată este de reținut faptul că în Europa, durata medie efectivă a muncii a oscilat extrem de uşor în jurul nivelului din 1975; SUA, nu numai că au cea mai mică durată a muncii, dar aceasta manifestă chiar o uşoară tendință de creştere; în schimb Japonia, care are durata efectivă cea mai mare, după o scădere sub 46 ore pe săptămână în 1975, înregistrează o nouă creştere, situându-se în jurul a 46 ore pe săptămână; în fine, o ultimă remarcă priveşte faptul că Europa Occidentală, în ansamblu, înregistrează o reducere continuă din anul 1985, durata medie efectivă a săptămânii de lucru în această zonă fiind sub nivelul celei din S.U.A.

Anexa 1

Vârsta de pensionare în regimul public de pensii

Nr. Crt.	Ț a r a	Vârsta		Pensionare peste limita de vârstă	Pensionare înainte de vârstă (anticipată, convențională)[2)]
		Bărbați	Femei		
1	România	60	55	-	Munci grele, periculoase, femei cu mulți copii
2	Ausria	65	60	-	După 35 ani de muncă 60(55) şomeri; 59(54) şomeri de lungă durată
3	Belgia	65	60	70(65)	45 ani serviciu; 60(55) cu pensie redusă
4	Bulgaria	60	55	Posibil	50(45) munci grele; categ.sp.de forță de muncă
5	Cehoslovacia	60	57	Posibil	55-58 munci grele; 53-56 femei cu copii
6	Danemarca	67	…	70	50-60 şomeri
7	Elveția	65	62	Posibil	-
8	Finlanda	65	…	Posibil	60 pensie redusă
9	Franța	60	…	Posibil	55 contract de solidaritatea după 37,5 ani de cotizații
10	Grecia	65	60	Posibil	62(57)-30 ani cotizare; 60 – 55 munci grele, femei cu copii
11	Irlanda	65	…	Posibil	…
12	Italia	60	55	Cca 65	35 ani de cotizare; 55 (50) ptr.forța de muncă excedentară
13	Iugoslavia	65	60	-	60(55) după 20 ani cotizație; 55(50) după 35 ani de cotizație.
14	Luxemburg	65	…	Posibil	45 ani de cotizație; 57 ani pentru şomeri şi lucrători cu pensii reduse
15	Norvegia	67	…	Cca 70	60-63 navigatori, pescari, lucrători forestieri
16	Olanda	65	…	Posibil	…
17	Polonia	65	60	Timp parțial	60(55) munci grele, mineri, personal didactic

18	Portugalia	65	62	cca 70	60 pensie redusă
19	R.D.Germană	65	60	Posibil	50-65 mineri în funcție de anii de muncă
20	R.F.Germania	65	…	Cca 67	După 35 de ani de cotizație; 60 – şomeri; 58 ani pensie redusă
21	Regatul Unit	65	60	Cca 75(65)	64(59) programe de liberalizare a ocupării
22	Spania	65	…	-	64 – contract de solidaritate; 62 – timp parțial,, munci grele
23	Suedia	65	…	Posibil	60 pensie redusă; timp parțial
24	Turcia	55	50	Posibil	25 ani cotizație; mineri
25	URSS	60	55	Posibil	55(50) munci grele, femei cu copii
26	Ungaria	60	55	Posibil	55(50) munci grele; lucrători licențiați după 35 (25) ani de muncă
27	Australia	65	60	Posibil	55 ani – servicii publice
28	Canada	65	…	Posibil	-
29	S.U.A.	65	…	Posibil	62-64 pensie redusă
30	Japonia	60	55[1)]	Încurajată	55 marinari, mineri.

1) creştere progresivă pentru femei până la 60 ani (până în anul 2000).

*2) În ultimii ani, mai multe guverne au introdus în politicile de ocupare sisteme de pensionare **anticipată,** potrivit cărora personalul de o anumită vârstă şi vechime în serviciu, precum şi cel excedentar se pot pensiona înainte de vârsta legal reglementată. În cazul şomerilor, până la atingerea vârstei legale de pensionare se plăteşte o parte a pensiei şi o parte a îndemnizației de şomaj. Mai mult, într-o serie de țări – Belgia, Spania, Franța, Regatul Unit – locul de muncă eliberat prin pensionare nu poate fi ocupat decât de un şomer tânăr.*

Sursa: Les problemes du temps de travail dans les pays industrialises, BIT, Geneve, 1988, p. 29-31.

Anexa 2

Durata medie a concediilor anuale de odihnă conform prevederilor legale

Nr. crt.	Ț a r a	Durata minimă a concediilor anuale de odihnă în săptămâni[1)]			Zilele de sărbătoare[3)]
		1964	1984	1988	1987
1	România	2	2,5	2,5	6
2	Australia	3	4	4	10
3	Austria	2	4	5	13
4	Belgia	2	4	5	10
5	Bulgaria	2,33	2,33	2,33	7
6	Cehoslovacia	2	2	2	8
7	Canada	1	2	2	9
8	Danemaraca	3	5	5	10
9	Finlanda	3	4	5	8
10	Franța	3	5	5	10
11	R.D.G.	3	3,6	3,6	9
12	R.F.G.	2,5	3	3	11 sau 13
13	Grecia	1	4	4	4+3[4)]
14	Ungaria	2	3	3	8
15	Irlanda	2	3	3	8
16	Italia	2	-[2)]	-[2)]	11
17	Japonia	1	1	1,6	12
18	Luxemburg	1,33	5	5	10
19	Olanda	2,5	3	3	7
20	Noua Zeelandă	2	3	3	11
21	Norvegia	3	4,2	4,2	10
22	Polonia	2	2,33	2,33	8
23	Portugalia	0,67	3	3	12
24	Spania	1	5	5	12+2[5)]
25	Suedia	4	5	5	11
26	Elveția	1	2	4	8[6)]
27	Turcia	2	2	2	15
28	URSS	2	2,5	2,5	8
29	Regatul Unit	2	-	-	8
30	SUA	-	-	-	10
31	Iugoslavia	2,33	3	3	8

1) în cazul în care în legislație concediul este exprimat în zile, acesta a fost transformat în săptămâni; 2) dreptul la concediul annual plătit este stabilit prin lege, dar durata sa

este, în general, determinată prin negocieri colective. Aşa, de exemplu, în RFG, deşi prin lege durata minimă a concediului este stabilită la 3 săptămâni, pe bază de negocieri prin convenții acesta a ajuns la 6 săptămâni ; 3) numărul de zile de sărbătoare variază în practică: au fost reținute numai cele stabilite prin legislație la nivel național ; 4) facultativ ; 5) local; 6) media zilelor de sărbătoare determinate la nivel cantonal.

Sursa: *Les problemes du temps de travail dans les pays industrialises, BIT, p.9.*

Anexa 3

Extinderea muncii cu timp parțial

- % -

Nr. Crt.	Ț a r a	Ponderea lucrătorilor cu timp parțial în totalul forței de muncă ocupate (%)						Ponderea forței de muncă feminine cu timp parțial în totalul forței de muncă feminine (1986)	Ponderea forței de muncă feminine cu timp parțial în totalul forței de muncă cu timp parțial (1986)
		1975			1986				
		Total	F	B	Total	F	B		
1	Belgia[1)]	4,9	4,2	0,7	8,6	7,4	1,2	21,1	86,,1
2	Danemarca[1)]	21,2	18,4	2,8	24,3	19,7	4,6	43,9	81,1
3	Franța	8,1	6,3	1,8	11,8	9,8	2,0	23,1	83,1
4	RFG	11,9	10,7	1,2	13,7	12,3	1,4	32,0	89,8
5	Italia[1)]	4,0	2,3	1,7	4,5	2,9	1,6	8,6	64,5
6	Canada[1)]	9,5	7,7	1,8	22,7	17,6	5,1	51,6	77,5
7	Norvegia[1)]	18,8	15,1	3,7	23,1	18,7	4,4	43,0	80,9
8	Suedia	19,9	17,5	2,4	23,5	20,4	3,1	42,8	86,7
9	Regatul Unit	17,1	15,6	1,5	21,2	18,6	2,5	44,8	88,0
10	Australia	13,6	11,0	2,6	19,4	15,4	4,0	38,6	79,4
11	Canada	10,6	7,4	3,2	15,6	11,1	4,5	25,9	71,2
12	S.U.A.	14,3	9,6	4,7	17,4	11,7	5,7	26,4	67,3
13	Japonia	9,9	5,5	4,4	11,6	8,1	3,5	22,5	69,8
14	Noua Zeelandă	14,1	10,5	3,6	15,5	12,2	3,3	30,1	78,7

1) cifrele se referă la 1985.

NOTĂ: *Pentru Franța, Norvegia, Regatul Unit, Canada şi Noua Zeelandă, lucrătorii cu timp parțial sunt cei care lucrează efectiv mai puțin de 30 ore în cursul unei săptămâni. Pentru Japonia, Australia, Suedia şi SUA, lucrătorii cu timp parțial sunt cei care lucrează în mod normal mai puțin de 35 ore pe săptămână. În RFG lucrătorii cu timp parțial sunt aceia care lucrează în mod normal mai puțin de 37 ore pe săptămână. În Belgia, lucrătorii cu timp parțial sunt cei care se declară ei înşişi cu timp parțial în momentul anchetei. În Danemarca şi Italia, lucrătorii cu timp parțial sunt cei a căror durată a muncii este inferioară duratei normale a muncii din întreprindere sau pentru tipul de activitate desfăşurat. În Olanda lucrătorii cu timp parțial cuprind: a) lucrătorii independenți şi lucrătorii familiali care lucrează în mod normal mai puțin de 35 ore pe săptămână; b) salariații al căror număr de ore contractuale este mai mic de 31 ore sau al căror număr de ore contractuale cuprinse între 31 şi 34 de ore este considerat ca inferior duratei normale pentru timpul de muncă respectiv.*

Anexa 4

Tendințele duratei în industria prelucrătoare a țărilor industrializate cu economie de piață (1985=100)

Nr. Crt.	Ț a r a	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1986
1	Media pentru Europa[2)]	115	113	110	103	102	100	99,6
2	Media în afara Europei[2)]	100	100	98	97	99	100	99,9
3	Media pentru toate țările[2)]	107	105	104	100	100	100	98,8
4	Austria	130	116	113	102	101	100	98,0
5	Belgia	125	123	115	105	101	100	99,9
6	Finlanda	137	136	119	105	103	100	98,0
7	Franța	118	118	116	108	105	100	100,0
8	RFG[1)]	112	108	108	99	102	100	99,0
9	Irlanda	110	107	98	101	100	100	100,0
10	Olanda[1)]	121	114	110	101	101	100	-
11	Norvegia	102	100	92	99	100	100	100,0
12	Portugalia	111	118	118	110	102	100	-
13	Spania	119	122	122	117	106	100	101,1
14	Elveția	107	105	104	104	102	100	99,3
15	Suedia	123	119	111	100	98	100	100,0
16	Regatul Unit	110	107	104	99	97	100	99,0
17	Australia	-	117	118	102	102	100	100,8
18	Noua Zeelandă	100	101	100	101	99	100	98,3
19	Japonia	103	96	97	97	100	100	99,6
20	Canada[1)]	104	106	103	99	99	100	99,7
21	SUA[1)]	98	101	99	97	98	100	100,2

1) Ore remunerate. Pentru toate celelalte țări, ore efective.

2) Ponderarea pe baza ocupării în industria prelucrătoare în 1985.

Sursa: *Les problemes du temps du travail dans les pays industrialises, BIT, Geneve, 1988; Calculat după datele din l'Annuaire statistiques du travail, BIT, 1965, 1970, 1975, 1989.*

4. Implicații economice şi sociale ale reducerii duratei săptămânii de muncă. Estimări globale

dr. Constantin CIUTACU,
Doru MIHALCEA

4.1. Trecerea la reducerea săptămânii de lucru în România are loc în condițiile în care în domeniul ocupării şi folosirii eficiente a forței de muncă s-au acumulat şi se cumulează efecte multiple datorate:

- existenței unor însemnate contingente de forță de muncă neocupate;
- dezorganizării treptate, în ultimii ani, a activității de normare şi raționalizare a muncii, pe acest fond, normele actuale de muncă nu exprimă corect nici necesarul şi nici consumul posibil de muncă pe produse, activități, operații etc. Normal ar fi fost ca înaintea oricăror decizii de majorare a unor salarii, de reformare a sistemului de salarizare şi de reducere a duratei muncii să aibă loc o atentă examinare şi reexaminare a normelor de muncă din unitățile economice;
- accentuării presiunilor revendicative şi manifestării diferențiate a acestora; Asemenea fenomene conduc şi au codus deja la amplificarea şi apariția unor noi dezechilibre între efort, rezultatele muncii şi salarii, pe meserii, profesii, activități etc.;
- lipsei unei orientări clare în domeniul evoluției economiei şi a structurilor de ramură şi de produse inclusiv pentru acest an. Sunt necesare, în acest sens, eforturi şi în direcția stabilirii cererii pe produse, a resurselor necesare şi respectiv a celor disponibile (de materii prime, energie, financiare, forță de muncă etc.) şi pe această bază investigarea posibilelor mecanisme şi pârghii de echilibrare;
- inexistenței, în cele mai multe cazuri, a unei concepții şi a unor politici proprii de producție, organizare şi folosire a forței de muncă la nivelul unităților economice. Se manifestă în acest domeniu rigiditate, lipsă de flexibilitate, de gândire tehnico-economică ofensiv-prospectivă; se practică o politică dăunătoare de aşteptare a unor indicații miraculoase;
- scăderii posibilității de intervenție a statului şi de cuplare a intereselor macroeconomice cu cele ale unităților: diminuarea îngrijorătoare a surselor de investiții pe care le poate aloca bugetul statului, în vederea creării unor noi locuri de muncă. În acest sens apare ca foarte necesară elaborarea de urgență a unor programe care să vizeze diferențiat domeniile de investire pentru ocupare ca şi mai ales, cele pentru raționalizări şi retehnologizare în scopul reducerii impactului economic al scăderii duratei muncii asupra producției naționale şi a celei a unor ramuri, întreprinderi etc.

Aceste neajunsuri sunt accentuate şi de dificultățile enorme de diagnostic şi previziune a situației actuale şi de perspectivă din economie datorate,

printre altele, bazei de date statistice şi calităţii acesteia, situaţiei instabile în conducerea economiei, atât la nivelul verigilor de bază, cât şi pentru structurile de ramură, teritoriale sau globale.

În perioada imediat următoare şi în perspectivă, transformările structurale pe care le va impune funcţionarea eficientă a economiei se cer însoţite de programe de pregătire şi formare adecvată a forţei de muncă, de armonizare a evoluţiilor structurii învăţământului cu cererea sistemului productiv, de cuplare complexă între obiectivele politicii economice şi cele ale politicii sociale, în vederea combaterii efectelor cumulate şi potenţial însoţitoare ale inflaţiei şi şomajului. Coerenţa politicii economice şi a celei sociale macro şi microeconomice constituie un obiectiv fundamenal ce condiţionează echilibrul economic general.

4.2. Reducerea săptămânii de lucru de la cca 46 ore la 44 ore şi respectiv la 40 ore are variate efecte economice, tehnico-organizatorice şi sociale care se resimt şi la nivelul fiecărui loc de muncă până la cel al economiei naţionale. Evident, impactul ete diferenţiat sensibil pe ramuri, subramuri, întreprinderi şi categorii profesionale, de vârstă şi sex etc.

Din punct de vedere economic, efectele se răsfrâng asupra volumului producţiei, volumului ocupării forţei de muncă şi îndeosebi în ce priveşte nivelul şi evoluţia productivităţii, costului salarial şi costului unitar pe produs. O seamă de alte efecte pot fi aşteptate în materie de cerere şi consum al unor bunuri şi servicii.

4.2.1. După calculele noastre (tabelele 4 şi 5), estimativ, global, la nivelul **sectoarelor neagricole** pot să apară următoarele efecte:

Tabelul 4

Efecte absolute ale reducerii duratei săptămânii de lucru

	1989	Premisa 1: menținerea constantă a productivității muncii		Premisa 2: menținerea constantă a nivelului producției		Premisa 3: menținerea constantă a nivelului producției şi productivității muncii		Fondul de salarizare şi salariul admisibil dacă scade nivelul producției şi se menține constant numărul salariaților	
		Var.1 (44 ore/ săpt.)	Var.2 (40 ore/ săpt.)	Var.1 (44 ore/ săpt.)	Var.2 (40 ore/ săpt.)	Var.1 (44 ore/ săpt.)	Var.2 (40 ore/ săpt.)	Var.1 (44 ore/ săpt.)	Var.2 (40 ore/ săpt.)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Produs social[a)] (miliarde lei)	2000	1916	1714	2000	2000	2000	2000	1916	1714
Număr de salariați (mil.persoane)	8	8	8	8	8	8,36	9,35	8	8
Fond de salarizare (miliarde lei)	326,4	326,4	326,4	326,4	346,4	341,1	381,5	312,7	279,7
Durata medie anuală a muncii[b)] (ore/pers.)	2216	2120	1896	2120	1896	2120	1896	2120	1896
Număr anual total de ore-om (mild.)	17,728	16,960	15,168	16,960	15,168	17,728	17,728	16,960	15,168
Productivitatea muncii (produs social/ore-om) lei/oră	113,0	113,0	113,0	117,9	131,9	113,0	113,0	113,0	113,0
Salariu orar (lei/oră)	18,41	19,24	21,52	19,24	21,52	19,24	21,52	18,44	18,44
Cost salarial unitar (fond de salarizare /produs social) lei	0,163	0,170	0,190	0,163	0,163	0,170	0,190	0,163	0,163
Salariu mediu lunar (lei)	3400	3400	3400	3400	3400	3400	3400	3351	2913

a) în sectorul neagricol de stat;

b) 46 ore/săptămână; 52 de săptămâni; 18 zile de concediu legal de odihnă şi 6 zile de sărbători legale; 52 de duminici şi 12:24 şi respectiv 52 de sâmbete libere.

Tabelul 5

Efecte relative ale reducerii duratei săptămânii de lucru

– în %, 1989=100 –

	Premisa 1: menținerea constantă a productivității muncii		Premisa 2 : menținerea constantă a nivelului producției		Premisa 3 : menținerea constantă a nivelului producției şi productivității muncii		Fondul de salarizare şi salariul admisibil dacă scade nivelul producției şi se menține constant numărul salariaților	
	Var.1 (44 ore/ săpt.)	Var.2 (40 ore/ săpt.)	Var.1 (44 ore/ săpt.)	Var.2 (40 ore/ săpt.)	Var.1 (44 ore/ săpt.)	Var.2 (40 ore/ săpt.)	Var.1 (44 ore/ săpt.)	Var.2 (40 ore/ săpt.)
Produs social[a)] (miliarde lei)	95,8	85,7	100,0	100,0	100,0	100,0	95,8	85,7
Număr de salariați (mil.persoane)	100,0	100,0	100,0	100,0	104,5	116,9	100,0	100,0
Fond de salarizare (miliarde lei)	100,0	100,0	100,0	100,0	104,5	116,9	95,8	85,7
Durata medie anuală a muncii[b)] (ore/pers.)	95,8	85,7	95,8	85,7	95,8	85,7	95,8	85,7
Număr anual total de ore-om (mild.)	95,8	85,7	95,8	85,7	100,0	100,0	95,8	85,7
Productivitatea muncii (produs social/ore-om) lei/oră	100,0	100,0	104,5	116,9	100,0	100,0	100,0	100,0
Salariu orar (lei/oră)	104,5	116,9	104,5	116,9	104,5	116,9	104,5	116,9
Cost salarial unitar (fond de salarizare /produs social) lei	104,5	116,9	100,0	100,0	104,5	116,9	100,0	100,0
Salariu mediu lunar (lei)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	95,8	85,7

a) în sectorul neagricol de stat.
b) la fel ca în tabelul 4.

a) volumul anual al orelor de muncă efective se reduce, în raport cu anul 1989, de la cca 17,73 miliarde (calculate pentru cca 8 mil.salariați şi respectiv 2216 ore-om pe an) la 16,96 miliarde ore în cazul săptămânii de 44 ore şi 15,20 miliarde ore pentru săptămâna de 40 de ore;

b) în cazul menținerii productivității muncii şi a condițiilor organizatorice de producție ale anului precedent, produsul social global estimat se poate diminua de la cca 2000 miliarde lei la 1916 miliarde lei şi respectiv 1714 miliarde lei; aceasta înseamnă o scădere maximă cu cca 14,3 puncte procentuale. În consecință, menținerea fondului total de salarii şi a salariului mediu din anul anterior generează o creştere a costului salarial pe unitatea de produs la 104,5% şi respectiv 116,9%.

c) păstrarea vechii corelații între producție şi salarii în condițiile menținerii numărului de salariați ar genera o diminuare a salariului mediu lunar de la 3400 lei la 3351 lei şi respectiv 2913 lei;

d) evitarea acestor efecte negative ale reducerii duratei muncii impune ca o condiție esențială de realizare optimă a acestui proces menținerea cel puțin a aceluiaşi volum al producției: concomitent se impune şi garantarea salariului. Satisfacerea cumulativă a acestor două condiții necesită creşterea productivității orare cu 4-5% şi respectiv 16-17%.

Dacă productivitatea muncii rămâne constantă, pentru a realiza acelaşi volum de producție, numărul suplimentar de forță de muncă ar trebui să sporească de la cca 8 milioane la 8,4 şi respectiv 9,3 milioane persoane; în acest caz, fondul de salarii ar creşte de la 326,4 miliarde lei anual la 341 miliarde lei şi respectiv 381,5 miliarde lei.

Pentru a menține costul salarial unitar al producției, aceasta trebuie să crească de la aproximativ 2000 miliarde lei la cca 2337 miliarde lei (un plus de 16,9%).

Tabelul 6

Oscilația costului unitar al amortizării pe produs în funcție de durata săptămânală şi anuală a muncii

	Variante de exploatare									
	Maxim posibil: 365,25 zile şi 24 h/zi	Mai puțin cu:								
		1 zi pe săptămână			2 zile pe săptămână			2 zile pe săptămână şi 8 zile de sărbători legale		
		1 schimb	2 schimb	3 schimb	1 schimb	2 schimb	3 schimb	1 schimb	2 schimb	3 schimb
Numărul anual de ore de funcționare a utilajelor	8766	2504	5008	7512	2088	4176	6264	2024	4048	6072
% față de maxim posibil	100,0	28,6	57,1	85,7	23,8	47,6	71,5	23,1	46,2	69,3
Variația costului unitar al amortis-mentului – în % - pentru o durată normată de funcționare a utilajului de:										
5 ani	400	14,0	7,0	4,7	16,8	8,4	5,6	17,3	8,7	5,8
10 ani	200	7,0	3,5	2,3	8,4	4,2	2,8	8,7	4,3	2,9
15 ani	133	4,7	2,3	1,6	5,6	2,8	1,9	5,8	2,9	1,9
20 ani	100	3,5	1,8	1,2	4,2	2,1	1,4	4,3	2,2	1,4

4.2.2. Un factor din ce în ce mai des invocat în ultimii ani în analizele privind implicațiile economice ale reducerii duratei muncii îl constituie costul echipamentului. Aparatul de producție din ce în ce mai costisitor solicită, între altele, o extindere a timpului de exploatare. În plus, nu trebuie pierdut din vedere şi aspectul esențial al amortizării tot mai accelerate determinate de viteza sporită cu care acționează uzura morală. Între durata zilnică, săptămânală şi anuală a muncii şi costurile salariale şi de amortizare se stabilesc astfel legături tot mai strânse.

Pentru a înțelege conexiunea dintre durata muncii, gradul de utilizare a capacităților de producție, durata de folosire a utilajelor şi costul unitar al amortizării, în tabelul 6 sunt prezentate câteva calcule cu valoare metodologică generală pentru orice domeniu sau ramură de activitate.

După cum se poate constata, în raport cu timpul anual maxim posibil de exploatare al unui utilaj, capacitatea de producție a acestuia oscilează de la 23,1% - în cazul practicării unui singur schimb, în condițiile unei durate a săptămânii de 40 de ore cu considerare şi a 8 zile de sărbători legale pe an – până la 100%, în cazul focului continuu. Corespunzător unor durate de amortizare variabile (5-20 ani), costul unitar cu amortizările va oscila între 1,2% la 17,3%.

b) Şi, mai concret, punerea în evidență a dimensiunii variabile a costurilor cu salariile şi amortizarea în raport de durata anuală a muncii, pentru un strung cu o valoare de inventar de 200 mii lei se poate prezenta similar cu datele tabelelor 7 şi 8, în care orele de exploatare sunt considerate concomitent şi ca purtătoare de producție.

Tabelul 7

Salariile, amortizarea şi producția anuală pe variante de exploatarea şi durată a muncii

	Salarii anuale	Amortizare anuală	Producția anuală	
			Varianta 1989-2216 ore pe om, an şi maşină	Varianta cu 1880 ore pe om, an şi maşină
1 schimb	42000	20000	2216	1880
2 schimburi	84000	20000	4432	3760
3 schimburi	130000[x)]	20000	6648	5640

x) cu un spor de noapte inclus.

Tabelul 8

Costurile unitare pe produs (lei) în diferitele variante de durată a muncii

	Varianta 1989			Varianta cu maximum de timp liber			Creşterea costului în varianta cu timp liber		
	Salarii Lei	Amort. Lei	Total Lei	Salarii Lei	Amort. Lei	Total Lei	Salarii Lei	Amort. Lei	Otal %
1 schimb	18,95	9,0	27,95	22,34	10,64	32,98	117,9	118,2	118,0
2 schimburi	18,95	4,5	23,45	22,34	5,32	27,66	117,9	118,2	118,0
3 schimburi	19,55	3,0	22,55	23,05	3,55	26,60	117,9	118,2	118,0

Evoluția costurilor unitare cu salariiile şi amortizarea reflectă necesitatea găsirii unor variante de jocuri optime privind amenajarea programului de lucru în unitățile economice.

Conform datelor ipotetice prezentate dar care pot fi reale pentru orice utilaj, modificând salariul operatorului şi prețul maşinii, putem să concluzionăm că în cazul unor mijloace tehnice costisitoare şi supuse unor procese accelerate de uzură morală, munca se cere astfel organizată încât să se asigure funcționarea continuă a acestora – 24 ore din 24, pe tot timpul anului, pentru a evita serioase pierderi de competitivitate. De altfel, acestea ar trebui să fie şi sectoarele în care reducerea duratei săptămânii de lucru să creeze sporuri de ocupare de locuri de muncă; evident că asemenea aserțiuni sunt valabile în cazul existenței cererii de produse[1].

Baza de date statistice de care dispunem actualmente pentru România nu ne permite să adâncim şi să exemplificăm mai mult unele aspecte importante, din acest motiv simțim nevoia de a prezenta – chiar sumar – câteva fapte semnificative din experiența unor țări care au parcurs drumul pe care tinde să se înscrie într-un viitor imediat şi țara noastră.

[1] Şi la nivel național se pot avansa unele calcule semnificative; dacă de pildă, vom considera un volum al fondurilor fixe productive de cca 2000 miliarde lei (ceea ce corespunde aproximativ cu existentul actual din industrie, construcții, transporturi şi telecomunicații) la care, lucrându-se în două schimburi (în medie) se va obține o producție anuală de 1000 lei la 1000 lei fonduri fixe, rezultă că în cazul unui singur schimb, producția ar fi de 500 lei/1000 iar dacă se practică trei schimburi s-ar putea obține 1500 lei; corelând această producție cu un volum oscilant al amortizării (ce însumează cca 130 mld.lei pentru o durată de 15 ani, 200 mild.pentru 10 ani sau 400 mild.pentru 5 ani) şi cu durate ale exploatării anuale variabile în funcție de numărul schimburilor şi volumul săptămânal al orelor de muncă, diferențele de costuri unitare apar pe global demne de a fi luate în seamă. În toate cazurile explicate de noi nu am inclus durata concediilor şi nici a unor întreruperi, reparații etc., care întăresc şi mai mult concluziile.

4.2.3. Pentru a putea releva incidența reducerii duratei muncii asupra ocupării s-au încercat în diferite țări o serie de modele care răspund la anumite ipoteze simplificatoare; previziunile rezultate sunt însă de multe ori contradictorii. Diferitele variabile ale unor modele încearcă să țină cont de raportul între orele normale şi cele efective (ore suplimentare); variația productivității consecutive unei reduceri a timpului de muncă; variația utilizării capitalului; efectele asupra salariilor, evoluția structurii investițiilor; evoluțiile tehnologice; variațiile macroeconomice monetare, fiananciare, bugetare şi variația balanței de plăți; compoziția populației active (calificarea comparativ cu competențele cerute, munca cu timp parțial); reacția agenților economici (proprietari, directori de întreprinderi, sindicate, organe de decizie) etc. Până în prezent nici un model macroeconomic satisfăcător care să țină cont de toți aceşti factori şi de interdependența lor, nu a fost pus la punct. Construcția acestuia cere, între altele, să se poată sesiza fenomenele macroeconomice adiacente.

Din aceste motive, modelele elaborate în scopul sesizării incidențelor reducerii duratei muncii scot în evidență concluzii foarte diferite, bazate pe analiza unui factor sau a altuia.

Lupta împotriva şomajului este în general rațiunea cea mai frecvent invocată în favoarea reducerii timpului de muncă. Dar efectul reducerii duratei muncii asupra şomajului şi ocupării sunt foarte variate şi de cele mai multe ori sub cele aşteptate. Câteva exemple în acest sens sunt concludente:

- un studiu al INSEE (Franța) arată că reducerea duratei săptămânale a muncii, de la 40 la 39 ore în ianuarie 1982, a făcut ca până în septembrie 1982 să se creeze 10 mii locuri de muncă în industrie şi 4-8 mii locuri de muncă (în principal cu timp parțial) în comerț. Modelul economic DMS aprecia că menținerea remunerației şi a capacităților de producție va conduce la crearea, după un an a 1423 mii locuri de muncă;

- în RFG, timpul de muncă total pierdut ca urmare a reducerii duratei muncii a fost compensat prin angajări suplimentare: gradul de compensare prin angajări a acestui timp a fost în 1985 de 21% în industriile mecanice (5000 întreprinderi cu 2,4 milioane lucrători, 24 mii noi angajați); 70% (102 mii noi angajări) pentru ansamblul I.G.Metal; 75% pentru siderurgie; 33% pentru hârtie-carton.

Pentru a se crea plusuri de ocupare prin reducerea duratei muncii se apreciază că trebuie să intervină următorii factori:

- să se reducă rapid durata, fără a putea fi compensată prin productivitate;

- să nu se recurgă la ore suplimentare;

- reducerea timpului de lucru în ramuri cu nivele ridicate de raționalizare şi automatizare care nu mai pot oferi câştiguri de productivitate pe termen lung;

- politica bugetară şi monetară să susțină o cerere puternică pentru a nu scădea producția.

4.2.4. Industriile cu vocația de export şi cele bazate pe import riscă să piardă din competitivitate ca urmare a reducerii timpului de muncă. Din acest punct de vedere, aşa cum se apreciază de către specialiştii occidentali, Europa este iarăşi dezavantajată în fața Japoniei, la care durata mai mare a muncii este încă un factor de competitivitate. Cert este că în majoritate țărilor avansate, capacitatea de a suporta reducerea duratei muncii este dependentă de ritmul de creştere a productivității ; aceasta a evoluat oricum în ritmuri mult mai înalte, comparativ cu reducerea anuală a volumului orelor de muncă pe o persoană (tabelul 9).

Tabelul 9

Variația anuală a productivității şi a orelor de muncă în sectorul industriei prelucrătoare, 1960-1986 (%)

	Câştigul anual de productivitate, în %				Reducerea anuală a orelor de muncă, în %
	1960-1973	1973-1979	1979-1986	1960-1986	
1	2	3	4	5	6
Belgia	6,9	6,0	5,5	6,3	0,87
Canada	4,5	2,1	2,3	3,3	0,16
Franța	6,5	4,9	4,1	5,2	0,65
1	2	3	4	5	6
R.F.G.	5,8	4,3	2,7	4,6	0,46
Japonia	10,3	5,5	5,6	7,9	0,15
Olanda	7,4	5,5	3,7	5,9	0,74
Norvegia	4,3	2,1	2,2	3,2	0,09
Suedia	6,4	2,6	3,0	4,6	0,81
Regatul Unit	4,2	1,2	4,5	3,6	0,40
S.U.A.[x)]	3,2	1,4	3,5	2,8	-0,09

[x)] în SUA a crescut durata muncii.

Diminuarea cu 15% a orelor de muncă din 1960 până în 1985 în Europa occidentală este echivalentă cu o rată anuală de 0,56 procente; comparând aceste cifre cu câştigul de productivitate se constată că **a zecea parte din acesta este convertită în reducerea timpului de muncă.** Rata de creştere a productivității a scăzut după 1979, ca şi rata de reducere a timpului.

În fine, mai reținem şi faptul potrivit căruia rata de schimb are în particular o incidență mullt mai puternică şi mult mai neregulată asupra competitivității față de variațiile productivității şi timpului de muncă (tabelul 10).

Tabelul 10

Variația în % a costului unitar al mâinii de lucru în industria prelucrătoare în perioada 1979-1986

	Costuri unitare ale mâinii de lucru (în monedă națională)		Variația ratei de schimb în raport cu dolarul		Costul unitar al mâinii de lucru (în dolari SUA)	
	1979-1985	1985-1986	1979-1985	1985-1986	1979-1985	1985-1986
Belgia	11	1	-50	33	-45	34
Canada	40	4	-14	-2	20	2
Danemarca	43	5	-51	31	-29	37
Franța	72	3	-53	30	-19	33
R.F.G.	19	3	-38	36	-26	40
Italia	94	3	-56	28	-15	32
Japonia	-6	1	-9	42	-14	43
Olanda	4	3	-40	36	-37	39
Norvegia	51	10	-41	16	-11	28
Suedia	44	7	-50	21	-28	29
Regatul Unit	41	4	-39	13	-14	17
S.U.A.	22	0	-	-	22	-

Aşa de pildă, Japonia poate să absoarbă o creştere unitară a costului muncii de 43 procente – măsurată în dolari – ceea ce face ca variația probabilă oarecare a timpului de muncă să nu fie de mare importanță; tot astfel, în Regatul Unit, costul a crescut cu 17% în raport cu SUA, dar a scăzut cu aproape 20 procente față de R.F.Germania. Reducerea timpului de muncă are deci o influență slabă, dar relativ stabilă asupra costurilor mâinii de lucru. Asemenea corelații pot fi demne de interes şi pentru România în perspectiva în care leul va deveni monedă convertibilă.

4.3. Privită prin prisma posibilităților şi a efectelor cantonate în cadrul strict al întreprinderii producătoare de bunuri materiale, reducerea duratei săptămânii de lucru aduce în discuție câteva probleme majore.

4.3.1. În luna ianuarie 1990 capacitățile de producție au fost utilizate în proporție de cca 80% la Filatura Română de Bumbac şi de aproximativ 75% la Întreprinderea de Țevi Republica. Pe acest fond, scurtarea duratei săptămânii de lucru, în absența unor mijloace de contracarare a reducerii nivelului producției obținute, poate amplifica declinul utilizării capacităților de producție în proporții cuprinse între 10% (în cazul săptămânii de lucru cu durata de 44 de ore) şi 18% (în cazul săptămânii de lucru cu durata de 40 de ore).

4.3.2. Actuala echipare tehnologică nu permite menținerea ofertei de produse lal nivelul anterior reducerii duratei săptămânii de lucru.

În filaturi şi țesătorii tehnica utilizată a rămas la nivelul anilor ’60. Acest decalaj se manifestă practic pe toate cele 18 faze ale procesului tehnologic, de la batajul şi cardarea firelor, până la vopsirea, imprimarea şi apretarea țesăturilor. La Întreprinderea de Țevi Republica dotarea tehnică şi tehnologia folosită înregistrează un decalaj de cca 15 ani comparativ cu firmele de vârf de pe plan mondial.

Dacă pornim de la premisa rațională şi anume că reducerea duratei săptămânii de lucru nu trebuie să afecteze nivelul producției fizice obținute, cell puțin înc ele două întreprinderi la care ne referim în przent, nu există o soluție tehnologică imediată la această problemă. Având în vedere aceste aspecte, considerăm că reutilarea tehnică şi tehnologică modernă, performantă pe plan internațional, reprezintă primul elemente ce poate fi situat la baza reducerii duratei săptămânii de lucru, fără ca astfel să fie afectat volumul (inclusiv calitatea) producției industriale.

4.3.3.În actualele condiții tehnico-organizatorice, prin trecerea la săptămâna de lucru cu durata de 5 zile în Întrepriderea Filatura Română de Bumbac, ,producția fizică anuală se va diminua cu 13,5%. Această diminuare s-ar putea atenua pe două căi: scăderea numărului de opriri simultane ale utilajelor poliservite, ceea ce ar putea conduce la atenuarea pierderii de producție fizică cu 2,1%; asigurarea din import a unor accesorii textile şi piese de schimb, cu o influență de 1% asupra reducerii pierderii de producție fizică. În legătură cu piesele de schimb apare şi următoarea problemă majoră: datorită lipsei pieselor de schimb au fost completate o serie de utilaje care se află în prezent în stare de staționare. Aceasta reprezintă peste 15% din numărul utilajelor conducătoare din filaturi şi țesătorii. În acest context, subutilizarea alarmantă a capacităților de producție, în al căror indice planificat de folosire, de cca 90%, au fost considerate ca valide şi utilajele descompletate de piesele componente, constituie un mare şi real impediment în calea menținerii producției la un nivel acceptabil, în condițiile reducerii duratei săptămânii de lucru.

4.3.4. În ambele întreprinderi de cercetare au fost angajați, în primele două luni ale anului 1990, lucrători lipsiți de locuri de muncă; ca urmare, productivitatea muncii a înregistrat un declin puternic: 8-10%, cu atât mai mult cu cât sporirea numărului de lucrători din secții şi ateliere a avut loc în condițiile reducerii producției fizice. Pentru a pune “de acord” producția cu numărul de muncitori în acord au fost relaxate normele de muncă. Aceasta în detrimentul productivității muncii, care se afla deja la nivel scăzut. De exemplu, la Întreprinderea Filatura Română de Bumbac zona de deservire a fost diminuată de la un muncitor pe 10 utilaje la 1 muncitor pe 4-6 utilaje. Dacă ținem cont de criteriul menținerii productivității muncii cel puțin la nivelul care preceda

reducerea duratei săptămânii de lucru, investigarea realității din cele două unități economice a relevat faptul că acest criteriu este actualmente inoperant.

4.3.5. Cât priveşte efectele reducerii asupra costurilor, la Întreprinderea de Țevi Republica, în primele două luni ale anului 1990, mărimea planificată a costului total al producției a fost depăşită cu peste 5%, pe seama cheltuielilor de natură salarială, generate de două cauze principiale: a) prin angajarea suplimentară de lucrători masa salarială a sporit, în condițiile diminuării volumului fizic şi valorii producției pe un lucrător; b) satisfacerea revendicărilor salariale ale muncitorilor.

4.3.6. Probleme dificile se pun în legătură cu modalitățile de plată a salariilor în condițiile duratei reduse a săptămânii de lucru. Există practic două mari alternative. Prima constă în aplicarea strictă a salarizării în funcție de rezultatele cantitative şi calitative, ceea ce reprezintă un principiu fundamental al oricărei economii sănătoase. A doua alternativă ar putea fi aceea de a se menține nivelul salariului independent de durata muncii şi deci, în actualul context tehnic şi tehnologic, de producția obținută. În acest sens, se manifestă presiuni din partea majorității muncitorilor, care sunt susținute şi de către sindicatele libere. În consecință, ne putem afla în fața unei situații inflaționiste deosebit de puternice.

În concluzie, apreciem că trecerea la reducerea duratei săptămânii de lucru, cel puțin prin prisma posibilității şi efectelor sale la unitățile economice din cadrul producției materiale propriu-zise, trebuie să fie rezultatul unei analize ştiințifice, complexe şi realiste, privind posibilitățile şi efectele economice, sociale şi politice ale reducerii duratei săptămânii de lucru.

5. Impactul reducerii săptămânii de lucru asupra ocupării forței de muncă în sectorul de servicii. Estimări

Ovidiu NANEŞ

5.1. Creşterea timpului liber al fiecărui individ şi al familiei – ca urmare a trecerii la săptămâna de muncă de 5 zile acționează în direcția sporirii volumului global al cererii de servicii şi a modificării structurii acesteia. În condițiile în care în prezent între cererea şi oferta de servicii există dezechilibre în “favoarea” cererii, în care deci o parte a cererii de servicii este nesatisfăcută, este evident că satisfacerea nevoilor legate de folosirea timpului liber, corespunzător naturii şi destinațiilor sale, necesită sporirea atât a investițiilor (de stat, private, străine), cât şi a ocupării forței de muncă în acest important sector al economiei naționale, cu deosebire în unele subramuri ale acestuia. Pentru o bună perioadă de timp apreciem că sectorul de servicii pentru populație va dispune de o puternică capacitate de ocupare a forței de muncă.

Cu atât mai mult cu cât activitatea din diferitele domenii ale serviciilor se pretează la promovarea cu curaj a formelor netipice de ocupare, la flexibilizarea accentuată a programelor de lucru, permițând, totodată, folosirea unor resurse de muncă considerate – sub aspectul timpului disponibil pentru muncă marginale – femei cu copii, tineri elevi şi studenți, pensionari ş.a.

Pornind de la această particularitate a sectorului de servicii în raport cu ocuparea forței de muncă, vom încerca în continuare să descifrăm consecințele pe care sporirea cererii de servicii determinată de reducerea duratei săptămânii de muncă le are asupra ocupării forței de muncă.

Mai întâi câteva precizări cu caracter metodologic. Estimările noastre au fost făcute pornind de la datele privind ocuparea şi fondul de salarii din sectorul de servicii la 30 septembrie 1988 – singurele de care am dispus. În acelaşi timp, subliniem că aceste estimări se referă **doar la efectul de ocupare** a forței de muncă rezultat din reducerea duratei muncii în acest sector de servicii şi nu include efectele care rezultă din satisfacerea unei cereri crescute de servicii. Aceasta din urmă, în mod firesc, ar trebui adiționată pentru a avea imaginea de ansamblu a capacității de ocupare a forței de muncă în sectorul de servicii.

5.2. Potrivit calculelor noastre, reducerea duratei muncii în sectorul de servicii va conduce, până la sfârşitul anului 1990, la **sporirea ocupării cu cel puțin 150 mii persoane şi a fondului anual de salarii cu circa 2,3 miliarde lei.**

Reducerea duratei muncii afectează în mod diferit volumul ocupării forței de muncă în variatele domenii de activitate din sectorul de servicii. Crearea de noi locuri de muncă este posibilă în măsura în care se precizează în primul rând orariile de lucru şi ne epuizează principalele rezerve care există în ceea ce priveşte organizarea muncii. Reducerea costului salarial al trecerii la săptămâna de 40 de ore implică luarea în considerare a particularităților activității ca atare, amenajarea programelor de lucru şi adoptarea acelor forme de organizare care conduc în primul rând la sporirea productivității muncii. Numai în măsura în care cererea de servicii nu este satisfăcută pe această cale, se poate recurge la o sporire a ocupării de forță de muncă, la forța de muncă suplimentară.

5.2.1. În **transporturi,** reducerea duratei muncii echivalează cu diminuarea fondului de timp de muncă disponibil de la 294 zile/persoană pe an în prezent, la 255 zile/persoană pe an la încheierea trecerii la săptămâna redusă de lucru de 40 de ore. Dar în dependență de specificitatea fiecărui tip de transport, efectele reducerii duratei de muncă asupra ocupării sunt diferite.

a) Asigurarea continuității şi a siguranței **transporturilor pe calea ferată** implică sporirea numărului personalului din toate categoriile profesionale – cel puțin proporțional cu reducerea duratei muncii. După estimările noastre,

aceasta ar echivala cu un necesar suplimentar de forță de muncă de circa 27000 persoane.

Numărul de salariați se va majora în domeniul transportului de călători în special pentru creşterea volumului activității la sfârşitul săptămânii, când traficul de călători va spori ca intensitate. Acest spor se va diferenția pe zone de concentrare (localități) ceea ce, cumulat cu faptul că traficul se concentrează la sfârşitul săptămânii, necesită o serie de măsuri în direcția angajării timpului de lucru, reglementării regimului muncii suplimentare, stimulării personalului.

b) În **transporturile auto,** sporirea numărului salariaților va avea loc în transporturile de călători – urban, periurban şi turism, în transporturile internaționale şi parțial în cele de mărfuri, în special de produse agroalimentare perisabile. Aproximând că acestor activități le revin cel puțin 50% din transporturile auto, reducerea duratei săptămânii de lucru implică ocuparea suplimentară a circa 25 mii persoane în activitățile productive, de întreținere tehnologică, pază de pompieri.

c) **Transporturile navale şi aeriene,** prin specificul lor, implică adoptarea unor regimuri de lucru corespunzătoare normelor internaționale. O sporire a numărului salariaților este posibilă doar în condițiile creşterii capacităților de transport.

O situație aparte apare în cazul personalului portuar care execută operațiunile de încărcare-descărcare-depozitare mărfuri. Numărul acestora va spori cu circa 15% (aproximativ 3000 persoane).

d) Personalul de conducere şi de administrație din transporturi va creşte în acele activități care implică prezența la lucru în zilele libere pentru operațiuni de dispecerat, evidență şi control – transporturi căi ferate, auto, aerian, operațiuni portuare etc.

5.2.2. **În telecomunicații,** asigurarea neîntreruptă a funcționării instalațiilor, precum şi unele operațiuni de poştă, telegraf, telefonie, implică angajarea unui număr suplimentar de muncitori şi personal tehnic de specialitate de circa 12 mii persoane.

În funcție de particularitățile condițiilor de muncă ale diferitelor activități şi ținând seama de faptul că în această ramură este preponderentă forța de muncă feminină, reducerea duratei muncii se poate realiza nu numai prin reducerea săptămânii de lucru, dar şi printr-o regândire a posibilităților de amenajare a programelor şi a regimului de muncă. În multe locuri de muncă partajarea acestora, orarele cu timp parțial, flexibilizarea programelor în funcție de intensitatea cererii consumatorilor de servicii în acest domeniu poate spori calitatea prestațiilor, productivitatea muncii şi limita creşterea numărului pesonalului peste nevoile reale.

5.2.3. **Gospodăria comunală şi locativă** acoperă o mare gamă de servicii, de la cele cu caracter individual la cele publice, de la cele cu caracter

discontinuu, la cele cu “foc continuu” – furnizare de energie termică, gaze, apă, salubritate etc. După evaluările noastre, circa 50% din salariații acestei ramuri de activitate sunt ocupați în locuri de muncă la care reducerea săptămânii de lucru implică angajarea unui număr suplimentar de personal de minimum 15 mii persoane.

Variatele activități componente ale ramurii **circulația mărfurilor,** care privesc atât populația, cât şi întreprinderile, presupun soluții diferențiate pentru reducerea duratei săptămânii de lucru. Astfel, întreprinderile de comerț exterior şi unitățile din aprovizionarea tehnico-materială şi comerțul cu ridicata îşi pot amenaja programele de lucru în concordanță cu cele ale beneficiarilor acestor servicii pe baza unor convenții sau clauze contractuale, fără necesar suplimentar de forță de muncă.

În cazul **serviciilor pentru populație –** comerțul cu amănuntul, alimentația publică, turismul – reducerea duratei săptămânii de lucru nu trebuie să afecteze satisfacerea nevoilor populației, ci dimpotrivă, să răspundă mai bine şi cu mai multă promptitudine acestora. Acest deziderat se poate realiza fie prin extinderea activităților cu program semicontinuu şi continuu şi sporirea numărului de personal, fie printr-o altă amenajare a timpului şi orariilor de lucru din acest sector. Astfel, în condițiile în care oferta de mărfuri nu creşte substanțial, reducerea duratei săptămânii de lucru se poate realiza cu acelaşi număr de personal prin amenajarea corespunzătoare a orariilor de lucru şi a programelor de funcționare a magazinelor. Chiar şi în aceste condiții, prin rotație, pentru o parte a personalului una din zilelele libere ale săptămânii este indicat să fie mobilă. Problema se poate soluționa fie la nivelul fiecărei întreprinderi, fie la nivelul unor organizații comerciale, fie în plan teritorial.

Pentru o parte a comerțului cu produse alimentare de primă necesitate, în orice condiții este necesară amenajarea în marile oraşe a unor magazine cu program non-stop, în special în locurile de mare aglomerare a populației în trecere (gări, autogări) sau în care sunt create facilități de acces rapid cu transportul în comun. Asemenea unități funcționează de altfel în toate țările civilizate. Destinate aprovizionării unor variate categorii de consumatori, astfel de magazine pot avea un profil complex – de la desfacere de produse alimentare, la alimentația publică, dar şi de alte obiecte de uz curent nealimentare. Crearea în viitorul apropiat a unor astfel de unități comerciale, în capitală şi în oraşele reşedință de județ, de exemplu, prin amenajarea corespunzătoare a orariilor de lucru ale unor magazine deja existente ar conduce la o cerere suplimentară de forță de muncă de circa 15000 persoane. În plus, în condițiile în care într-o perspectivă apropiată volumul de activitate sporeşte datorită creşterii fondului de mărfuri şi a ofertei de servicii de alimentație publică şi turistice, concomitent cu amenajarea orariilor de lucru, cu crearea de noi spații de servire a populației, va deveni necesară şi ocuparea cu forță de muncă suplimentară. În aceste activități există premise favorabile pentru extinderea sistemului de muncă cu timp parțial, pentru programe

flexibile sau compacte mai ales în acele domenii în care cererea populației are o intensivitate mai mare după amiază sau seara, la sfârşitul săptămânii sau are un caracter sezonier.

5.2.5. **În învățământ,** reducerea duratei muncii presupune acordarea unui număr de zile libere corespunzător celor 38-40 de săptămâni ale anului şcolar. Aceasta ar însemna o sporire a duratei zilnice a programului la 6-7 ore de clasă, cu implicațiile care decurg de aici pentru gradul de încărcare a elevilor (studenților). În consecință, soluțiile pot fi diferite: revederea şi adecvarea programului la durata redusă a anului şcolar; "compensarea" pierderilor de timp afectate pregătirii teoretice prin diminuarea corespunzătoare a duratei practicii; prelungirea duratei anului şcolar; combinații ale celor anterioare. Este necesară o diferențiere pe medii şi tipuri de instituții de învățământ. Deoarece reducerea duratei muncii în învățământ se poate realiza fără modificarea, într-o primă etapă a normelor didactice, această măsură nu necesită personal suplimentar. Pe de altă parte, într-o țară ulterioară, având în vedere cerința reducerii numărului de elevi pe clasă în învățământul preuniversitar, deficitul de cadre didactice de anumite specialități, îmbunătățirea normării activității cadrelor didactice, personalul didactic în mod necesar va creşte.

5.2.6. Datorită caracterului activității de **ocrotire a sănătății,** pe de o parte şi a disproporțiilor mari existente şi în prezent între cererea de servicii medico-sanitare şi posibilitățile de satisfacere a acesteia, reducerea săptămânii de lucru va fi însoțită de creşterea numărului personalului. Mai mult, creşterea timpului liber al populației va exercita o presiune puternică şi asupra unor categorii de servicii medico-sanitare cum sunt cele care vizează mai ales refacerea şi recuperarea capacității de muncă. În consecință, apreciem că trecerea la săptămâna de 5 zile în domeniul ocrotirii sănătății va fi posibilă cu condiția creşterii numărului persoanelor ocupate în aceste activități cu cel puțin 50 mii de persoane.

5.2.7. În domeniul **instituțiilor financiare, de credit, asigurări şi administrație** care lucrează cu publicul vor fi necesare programe de lucru care să permită rezolvarea unor probleme şi în zilele de sâmbătă când majoritatea salariaților, având timp liber, vor solicita serviciilor respective (a doua zi liberă mobilă). Adecvarea programelor de lucru la cerințele publicului se poate face într-o primă etapă fără sporirea necesarului de personal. În perspectivă, evoluția personalului ocupat în aceste activități cade sub incidența a două categorii de factori: a) sporirea volumului activității ca urmare în special a privatizării economiei, ceea ce conduce la sporirea forței de muncă; b) informatizarea activității care, dimpotrivă, va conduce la diminuarea ocupării şi schimbarea structurii personalului ocupat.

5.2.8. **Instituțiile de cultură şi artă** vor fi puse în situația de a-şi adecva programele de activitate la creşterea cererii de servicii cultural-artistice determinată de sporirea timpului liber al tuturor categoriilor de salariați. Extinderea activității şi sporirea numărului personalului sunt condiționate de

existența unei cereri neacoperite de asemenea servicii pe de o parte şi a mijloacelor de finanțare, pe de altă parte.

5.2.3. Sporirea timpului liber al populației implică dezvoltarea unor activități specifice pentru satisfacerea unor cerințe în formare, dependente şi de evoluția veniturilor. Aceste activități pot avea un caracter productiv – realizarea de materiale pentru exercitarea unor ocupații în timpul liber – sau vizează servicii personale (de agrement, de îngrijire a sănătății, de igienă personală etc.). Aceasta se pretează foarte bine pentru unitățile mici, particulare, ale căror prgrame de lucru pot fi, în limitele duratei legale stabilite, de o mare varietate şi care pot practica pe scară largă ocupare cu timp parțial. Sporirea populației ocupate în astfel de activități nu necesită eforturi deosebite, salariile şi veniturile formându-se prin redistribuire. Stimularea dezvoltării rapide a unor asemenea activități implică o legislație flexibilă privind regimul creditelor, taxelor şi impozitelor, angajarea şi salarizarea forței de muncă etc.

6. Efecte ale reducerii săptămânii de lucru asupra timpului liber şi turismului de week-end

Ion IONESCU,
dr. Gheorghe BARBU,
dr. Ion ISTRATE,
Gloria DINCĂ
dr. Petre BARON

6.1. Creşterea duratei timpului liber prin trecerea în marea majoritate a sectoarelor din economie la săptămâna de lucru de 5 zile are drept consecință sporirea importanței pe care loisirul şi turismul o ocupă în viața economică şi socială.

Pentru ca prelungirea timpului liber să-şi arate pe deplin efectele sale benefice, este necesar ca reducerea duratei muncii să fie însoțită, dacă nu precedată, de măsuri vizând soluționarea pe cât posibil coerentă a multitudinii de aspecte pe care le implică petrecerea sfârşitului de săptămână, loisirul în general. Pe măsură ce raportul dintre timpul profesional şi cel extraprofesional se modifică în favoarea acestuia din urmă, creşte importanța creării cadrului şi ansamblului condițiilor necesare folosirii acestuia corespunzător atât nevoilor şi aspirațiilor individuale, cât şi unor nevoi mai generale ale societății. În acest proces există un vast teren de punere în valoare a posibilităților de care societatea noastră dispune, în prezent, de manifestare şi sprijinire – prin mijloace variate – a inițiativei private.

În domeniul timpului liber este nevoie de o politică adecvată în care elementele economice se îmbină cu cele social-umane, în care activitățile

desfăşurate de diferiţi agenţi economici se completează şi se susţin reciproc. Cu alte cuvinte, politica loisirului va acorda o mare diversitate de aspecte sociale, economice şi spaţiale (de amplasare a obiectivelor turistice). De asemenea, vor trebui să fie avute în vedere şi probleme de ordin financiar, juridic, moral, cultural, estetic.

Prospectarea tendinţelor de viitor, ca şi identificara unor noi posibilităţi de dezvoltare a loisirului implică apelarea la talentul cercetătorilor specializaţi. Studiile întreprinse vor trebui să se bazeze pe ideea de inter şi multidisciplinaritate. Totodată, aria de investigare va fi necesar să fie lărgită şi la domenii încă insuficient exploatate până acum, cum ar fi ştiinţele umane (sociologia) şi ştiinţele naturii, în acest cadru ecologia recreativă meritând o atenţie aparte.

Astfel, vor putea fi relevate mai pregnant consecinţele şi implicaţiile sporirii timpului liber asupra vieţii sociale. Una dintre consecinţe o poate constitui apariţia unor interese contradictorii în ce priveşte folosirea resurselor necesare acestei activităţi, modul de finanţare şi împărţirea beneficiilor rezultate, ceea ce necesită reglementarea acestora.

Alături de rezolvarea unor probleme de ordin legislativ, un loc important în preocupările pentru petrecerea timpului liber îl deţine păstrarea în bună stare a monumentelor istorice şi culturale. Aceste monumente se pot constitui în obiective turistice, dar şi ca focare de înaltă educaţie civică şi morală.

Asigurarea bazei materiale pentru agrement în interiorul oraşelor va trebui să stea în centrul preocupărilor vizând petrecerea week-end-ului prelungit. Bazele de agrement din interiorul marilor oraşe sau din imediata apropiere a acestora prezintă avantajul că scurtează considerabil drumul parcurs de acasă la respectivul loc de agrement. Dacă se are în vedere că aceste baze de agrement necesită pentru funcţionarea corespunzătoare anumite cheltuieli de întreţinere, rezultă că acestea acţionează ca factori de stimulare a activităţii economice şi de sporire a ocupării forţei de muncă, în condiţiile unui program de lucru relativ mobil.

În cadrul măsurilor care au drept obiectiv mai buna petrecere a timpului liber de la sfârşitul săptămânii, sprijinirea construirii celei de-a doua locuinţe în zonele rurale sau periurbane se poate dovedi o soluţie avantajoasă în sensul că ar putea să contribuie la activarea vieţii economice din localităţile respective, ar permite individualizarea modului de petrecere a timpului liber. De asemenea, se poate realiza o mai bună valorificare a terenurilor, prin cultivarea cu legume, pomi fructiferi şi flori a suprafeţelor din jurul acestor locuinţe. Este, în acelaşi timp, un domeniu în care iniţiativa particulară poate juca un rol important care încă din start poate să funcţioneze ca sector privat.

Fenomenul casei individuale de week-end este însă deosebit de complex. Rezolvând problema petrecerii timpului liber, acest nou timp de habitat creează probleme suplimentare în ceea ce priveşte mediul înconjurător.

Construirea de locuințe secundare în mediul rural implică modificări în structurarea producției industriilor care concură la producerea materialelor necesare şi chiar apariția unor noi produse. Este vorba, în primul rând, de producerea fie a materialelor de construcții în structura şi cantitatea cerute de noile locuințe, fie de noi materiale mai uşoare adecvate construirii unor asemenea locuințe. De asemenea, este necesar să se fabrice în cantități îndestulătoare materialele pentru întreținerea acestor reşedințe, precum şi tipurile de unelte care vor fi utilizate în îndeletnicirile gospodăreşti din timpul week-end-ului.

În concluzie, trecerea la săptămâna de lucru de 5 zile lărgeşte cererea pentru o gamă destul de mare de bunuri de consum, atât de folosință curentă, cât şi de folosință îndelungată. Identificarea acestei cereri pe diferite segmente, ca şi flexibilizarea ofertei la aceste cerințe, practicarea unor prețuri avantajoase atât pentru producători, cât şi pentru consumatori se constituie ca premise importante ale încurajării unor activități folositoare atât individului, cât şi societății.

6.2. Întrucât în prezent şi în viitorul apropiat, în ansamblul problemelor legate de petrecerea timpului liber, turismul de week-end ocupă un loc important, în continuare vom aborda câteva probleme referitoare la organizarea şi desfăşurarea acestuia.

Având ca suport obiectiv de creştere sporirea productivității muncii, în dependență directă de dezvoltarea forțelor de producție, timpul liber constituie una dintre principalele premise pentru practicarea turismului de week-end. Avem în vedere timpul liber zilnic şi cel săptămânal în strânsă corelație cu timpul profesional, cu timpul consumat în activități sociale sau familiale. După J.Dumazediar, timpul liber permite “un ansamblu de ocupații benevole pentru odihnă, distracții şi îmbogățirea informației (ale omului) după ce s-a eliberat de obligațiile profesionale, familiale şi sociale[1].

Timpul liber permite eliberarea de oboseala acumulată în timpul profesional, înlăturarea plictiselii prin distracții, reducerea efectelor nedorite ale automatismului gândirii instalate ca urmare a impactului prelungit al activităților cotidiene, prin informare. Timpul liber de la sfârşitul săptămânii, în condițiile unui program săptămânal de lucru de cinci zile, care se va generaliza în întreaga noastră economie, va permite manifestarea oamenilor într-un proces legitim de reală libertate, de reîntoarcere spre sine, de reîntoarcere spre natură, va condiționa desăvârşirea personalității omului, refacerea energiilor cheltuite în procesul de obținere a bunurilor materiale şi spirituale necesare întregii societăți.

6.2.1. Amploarea fenomenului de week-end este diferită de la o țară la alta. Astfel, încă din 1977, circa 40% din populația urbană a Franței, practica

[1] Vers une civilisation du loisir? Edition du Seuil, 1962, în Sociologia franceză contemporană, Editura Politică, Bucureşti, 1971, p. 165.

turism de week-end (față de 24% cu 10 ani în urmă); în acelaşi an, ponderea celor care practicau această formă de turism, în totalul populației urbane din Elveția, era de 50%, de 35% în RFG şi de 54% în Austria[1].

În țara noastră cercetarea fenomenului a început în 1977. Din datele obținute în această perioadă, rezultă că fenomenul se amplifică, în continuare, mai ales prin reducerea săptămânii de lucru la cinci zile (tabelul 11).

În legătură cu intensitatea practicării turismului de week-end, se poate aprecia că aceasta se va amplifica într-un viitor imediat, numărul "ieşirilor" din mediul urban ca şi numărul turiştilor participanți la această formă de turism fiind în continuă creştere.

Tabelul 11

Ponderi ale participanților la turismul de week-end în totalul locuitorilor din centrele urbane*

Gruparea oraşelor după mărime	Număr locuitori**	Săptămâna de 48 ore (%)	Săptămâna de 40 ore (%)
Între 15000-50000	2238000		
- în sezonul cald		4-5	7-10
- în sezonul rece		1-2	4-5
Între 51000-100000	1738000		
- în sezonul cald		6-7	10-12
- în sezonul rece		3-4	7-8
Între 101000-200000	1385000		
- în sezonul cald		8-10	14-15
- în sezonul rece		5-6	8-10
Între 201000-300000	1930000		
- în sezonul cald		11-13	16-18
- în sezonul rece		7-8	12-15
În Municipiul Bucureşti	2280000		
- în sezonul cald		15-18	25-30
- în sezonul rece		10-12	15-18
Total	9571000		
- în sezonul cald		9-10	16-17
- în sezonul rece		5-6	10-11

** Totalul locuitorilor din centrele urbane cuprinse în tabel reprezintă circa 97% din totalul populației urbane a României.*

*** Cifre rotunjite.*

[1] La Gazette Officielle de Tourisme, 20.02.1977, Touring, 10.03.1977, Tourist, Austria, 25.11.1977.

6.2.2. Distanțele la care au loc călătoriile de week-end variază în funcție de numeroşi factori, cum sunt: durata timpului liber, gradul de atractivitate a zonei înconjurătoare, posibilitățile de transport, starea căilor de acces, mărimea centrelor urbane emitente, densitatea şi tipul amenajărilor şi dotărilor turistice, tradițiile locale etc.[1].

Astfel, în Belgia, deplasările la sfârşitul săptămânii au loc mai ales în zona preorăşenească – cu o rază de maximum 50 km. În RFG zona preorăşenească este considerată până la o distanță ce poate fi străbătută în 90 minute cu un mijloc de transport în comun (circa 90 km). În Elveția, peste 40% dintre cei care practică turismul de week-end nu depăşesc 50 km, în Iugoslavia 30 km, în URSS maximum 200 km, în Marea Britanie 55 km, iar în Austria 110 km.

6.2.3. Destinațiile cele mai frecvente în turismul de week-end sunt mai ales zonele împădurite, cele cuprinzând şi oglinzi de apă, peisajele naturale nepoluate, văile râurilor, zonele montane şi cele cuprinzând obiective cultural istorice. O parte dintre aceste zone sunt dotate şi amenajate pentru sporturi nautice, cuprind terenuri pentru corturi, bungalow-uri şi caravane, parcaje şi alte servicii; altele sunt neamenajate. Tendința turismului de week-end, începând din 1976, este de a deveni o activitate coparticipativă de recreere, în toate anotimpurile.

În legătură cu destinațiile turismului de week-end, se pune accentul mai ales pe organizarea, amenajarea şi dotarea turistică a zonelor preorăşeneşti, dar se continuă cercetarea pentru amenajarea unor noi zone de agrement, pentru descongestionarea stațiunilor balneare de odihnă, dar şi a altor zone tradiționale, în spiritul reglementărilor actuale de protecție a mediului natural (ca materie primă a turismului).

În țara noastră, cele mai solicitate zone periurbane sunt cele ale municipiilor Bucureşti, Iaşi, Timişoara, Craiova, Botoşani, Galați, Satu Mare,Arad, Oradea, Tg.Mureş, Braşov, Baia Mare, Cluj Napoca şi Sibiu, deşi amenajările şi dotările turistice ale acestora sunt cel mult modeste şi insuficiente (cantitativ).

Sunt de semnalat unele măsuri de strictă necesitate în acest sens:

- redarea zonei Snagov populației capitalei şi continuarea amenajărilor din acest perimetru;

- protejarea stațiunilor turistice aflate în apropierea marilor centre urbane (Băile Felix, Soveja-Băi, Poiana Braşov, de exemplu), împotriva zecilor de mii de turişti (care le invadează la sfârşitul săptămânii), prin amenajarea urgentă şi a altor zone de agrement;

- amenajarea unor zone de agrement în zona Comana (Giurgiu) pe Valea Argeşului (în aval de Mihăileşti), în zona Căldăruşani, în zona Argeş-Neajlov (pădurile Căscioarele, Ciorogârla, Piatra Arsă etc.) în lunca Dunării (pe

[1] H.Cost, Programme fur Freizeitanlagen, Sport Baderbauten, 1/1972.

Dunărica, în Ostrovul Cinghinele, insula Cioroiu, Seaca), pe Valea Oltului, ca să dăm numai câteva exemple.

În directă legătură cu destinația, este de mare importanță a fi avută în vedere **motivația** în turismul de week-end. Se impune promovarea acestei forme de turism, din perspectiva omului. Încă din 1972, J.Franke afirma că printr-o "politică turistică bazată pe metode psihosociologice de cercetare, se poate obține valorificarea mai complexă a posibilităților existente, decât pe baza părerilor unor experți care privesc turismul sub alte aspecte decât cel mai experimentat turist". La această idee aderă şi alți experți, care consideră că nu există nici o contradicție între latura economică-comercială a turismului şi cea umană motivațională, atunci când această activitate este realist orientată, în sensul acordării priorității laturii umane, care fiind satisfăcută, asigură şi dezideratul economic.

6.2.4. Turismul s-a dezvoltat în funcție de dezvoltarea societății omeneşti, în general, dar mai ales a fost influențat de dezvoltarea **mijloacelor de transport şi a căilor de acces.**

În turismul de week-end sunt folosite toate mijloacele de transport, cele aeriene fiind folosite mai ales în turismul internațional şi mai puțin în turismul intern. În legătură cu mijloacele de transport vom reaminti că cele circa 690 autocare existente în dotarea organizatorilor de turism riscă să devină un factor de frânare relativă a intensificării turismului de week-end, atât prin insuficiența acestora de a satisface cererea, cât mai ales prin gradul de uzură şi prin nivelul redus de confort.

Rămânând tot în domeniul transporturilor rutiere, trebuie să subliniem creşterea continuă a gradului de înzestrare a populației cu autoturisme, unul dintre factorii propulsori ai turismului neorganizat, a cărui pondere creşte în ansamblul turismului, în general şi a celui de week-end în special (tabelul 12).

În legătură cu căile de acces, de asemenea, se poate aprecia că țara noastră va trebui să facă unele eforturi pentru a pune la punct, la nivelul cererii şi exigențelor actuale, rețeaua de drumuri publice (tabelul 13).

În legătură cu lungimea autostrăzilor, statisticile internaționale relevă că la începutul anului 1987, densitatea acestora la 1000 km.p teritoriu, în România, era de 9,5 ori mai mică decât în Cehoslovacia, de peste 8 ori decât în Ungaria, de aproape 8 ori decât în Iugoslavia şi de peste 5 ori decât în Bulgaria.

Tabelul 12

Înzestrarea populației cu autoturisme, în anii 1980, 1986, 1989 şi estimări pentru 1995 în România şi alte țări

Nr. Crt.	Indicator	1980	1986	1989	1995*
1	Număr autoturisme în România (mii buc.)	643,9	1007,4	1150,0	1465,0
2	În % față de 1980	100,0	156,4	178,5	227,5
3	Vânzări de autoturisme (mii buc.)	83,5	49,9	65,0	130,0
4	Număr autoturisme /1000 locuitori				
	România	28,9	44,0	49,3	63,7
	Bulgaria	88,0	121,0	-	-
	Cehoslovacia	139,0	175,0	-	-
	R.D.G.	148,0	198,0	-	-
	Polonia	53,0	72,0	-	-
	Ungaria	91,0	141,0	-	-
	URSS	30,0	47,0	-	-
	Austria	299,0	346,0	-	-
	Franța	340,0	391,0	-	-
	R.F.G.	377,0	448,0	-	-
	Italia	310,0	384,0	-	-
	S.U.A.	545,0	559,0	-	-

** Prognozat.*

Tabelul 13

Situația drumurilor modernizate şi cu îmbunătățiri asfaltice, în unele țări, europene şi în România, în anii 1970, 1980 şi 1985

Nr. Crt.	Țara	Mii km			Densitatea la 1000 km.p. teritoriu în 1985	Ponderea în total rețea de drumuri publice (%)
		1970	1980	1985		
1	Bulgaria	30,3	32,4	33,4	301	91,5
2	Cehoslovacia	73,2	73,4	73,9	578	100,0
3	Iugoslavia	65,9	93,2	96,5*	377*	83,9*
4	Ungaria	28,3	29,1	29,1	313	98,3
5	România	57,7	62,8	63,7	268	87,5

** Duratele se referă la anul 1982.*

Sursa: *Anuarul statistic CAER, 1986.*

În legătură cu asigurarea accesului, mai ales către zonele preorăşeneşti, trebuie făcute sublinieri distincte legate de amenajări specifice transportului în comun (cu autobuze, tramvaie, troleibuze), automobilelor proprii (inclusiv parcaje, stații de benzină şi service), bicicletelor (cu alei speciale de circulație şi suporturi de parcare cu pază), precum şi pentru mersul pe jos (alei şi poteci amenajate).

6.2.5. **Baza de cazare** existentă, afectată şi turismul de week-end (tabelul 14) satisface cererea actuală într-o proporție de circa 50%.

Aceasta va trebui dezvoltată continuu, atât prin reevaluarea spațiilor existente în căminele deținute de Ministerul Învățământului (pentru folosirea acestora în anumite perioade), prin extinderea omologării spațiilor la cetățeni, prin mărirea numărului de sate turistice în unele zone de mare atracție, dar şi prin amenajarea în noile zone preorăşeneşti a unor spații complementare (căsuțe, terenuri pentru corturi, cabane pescăreşti etc.).

În acelaşi timp, întregul fond de cazare deținut de inspectoratele silvice ar putea fi folosite pentru o parte din turiştii automobilişti (în colaborare cu deținătorul sau prin preluarea acestora de către un organism specializat).

Paralel cu aceste măsuri este necesară reevaluarea bazei de cazare în hotelurile din centrele urbane, modernizarea şi redotarea acestora şi, în unele cazuri, realizarea unor noi investiții în acest domeniu.

6.2.6. Dintre destinațiile cele mai frecvente, în turismul de week-end, **zonele montane** oferă cele mai variate condiții de mişcare în mijlocul naturii, de practicare a sporturilor de iarnă, de agrement în toate anotimpurile.

De observat că deşi în țara noastră există un potențial de excepție destinat practicării schiului, acesta este folosit, până în prezent, numai într-o mică măsură.

Dintre cele mai importante masive montane cu un asemenea potențial, cum sunt Retezat, Bucegi, Parâng, Rodnei, Ceahlău, Muntele Mic-Turcu, Lotru, Semenic, Postăvaru, Ciucaş, Rarău, Harghita, Piatra Mare, Făgăraş, Căliman şi Cindrel nu sunt folosite decât câteva şi anume: în Bucegi la Sinaia, Predeal şi Buşteni, iar în Postăvaru la Poiana Braşov, aici fiind concentrate 71,0% din amenajările şi dotările aferente practicării schiului. Pentru reducerea suprasolicitărilor stațiunilor existente (cu aşteptări de peste 1 ½ ore la mij-loacele de urcare pe cablu, de exemplu), protejarea mediului ambiant şi a altor resurse care au devenit insuficiente în aceste zone (servicii, personal, mijloace de transport în comun, parcaje etc.), considerăm necesare următoarele:

- cartarea întregului domeniu schiabil din Carpați şi amenajarea de noi pârtii de schi într-o mai bună dispersie teritorială;

- dezvoltarea şi crearea unor noi stațiuni pe structura unor actuale complexe turistice montane (Semenic, Muntele Mic, Borşa, Băişoara, Cheia-Muntele Roşu, Valea Drăganului, Bâlea, Capra, Parâng, Arieşani);

- dirijarea automată a fluxurilor turistice în funcție de capacitatea de primire a fiecărei zone, printr-un sistem central de informare;

- modernizarea actualelor mijloace de urcare şi extinderea acestora în noile zone destinate schiului, dar şi în cazul unor stațiuni unde lipsesc etc.

6.2.7. Tot în zonele montane, **cabanele,** ca destinații ale turismului de week-end, constituie atracții deosebite mai ales pentru cei cu posibilități financiare modeste sau care nu dispun de mijloace proprii de deplasare. Unele dintre aceste sunt foarte solicitate, necesitând extinderea spațiilor de cazare, alimentație publică şi campare (Izvorul Muntelui-Neamț, Arpaş şi Vama Cucului-Sibiu, Harghita-Băi-Hunedoara, Bunloc, Baciu şi Dâmbul Morii-Braşov), iar pe majoritatea traseelor către acestea devine necesară amenajarea unor puncte de picnic şi de popas, mai ales pentru familii cu copii. Pentru Vama Cucului, Arpaş şi Izvorul Muntelui este necesară şi prelungirea traseelor unor curse locale auto.

Tabelul 14

Baza de cazare destinată turismului de week-end şi altor forme de turism

Specificații	Număr locuri de cazare pe grade de confort													
	Total		Conf.I		Conf.II		Conf. III		Fără conf.		Teren cort.		Lux	
	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.
Baza de cazare destinată turismului de week-end pentru sejur*	100,0	43450	22,0	9574	15,8	6883	4,3	1887	2,7	1132	55,2	23974	-	-
Baza de cazare din oraşe destinate turismului itinerant la sfârşit de săptămână**	100,0	50820	72,6	36874	14,4	7311	1,8	922	0,5	246	-	-	10,7	5467
Total 1 + 2	100,0	94270	49,3	46448	15,1	14194	3,0	2809	1,5	1378	25,4	23974	5,8	5467
% din totalul bazei de cazare a țării, fără colonii, tabere şi cazare la cetățeni	38,4	-	18,9	-	5,8	-	1,1	-	0,6	-	9,8	-	2,2	-

** Cea mai mare parte a acestei oferte (alcătuite din hanuri, popasuri, cabane) este concentrată în județele Constanța (51,6%), Bihor (6,2%), Braşov (3,5%), Caraş Severin (3,5%), Harghita (2,9%), Vâlcea (2,7%), Prahova (2,6%), Cluj (2,6%), Argeş (2,4%), Mureş (2,3%) însumând circa 80% din totalul acestei categorii.*

*** În această bază sunt cazați şi turiştii români şi străini participanți la circuite, turism cultural, hobby-uri, turism ştiințific, profesional şi de reuniuni.*

6.2.8. În afara destinațiilor pentru sejur în turismul de week-end, situate în zonele periurbane sau în zone mai îndepărtate, prin excursiile organizate la sfârşitul săptămânii sunt vizitate numeroase **centre urbane, obiective turistice, zone de o atracție deosebită.** Aceste excursii vor lua o amploare deosebită în viitor, crescând atât durata cât şi frecvența acestora, deci amplificând atât cererea pentru spații de cazare, cât şi pentru serviciile aferente alimentației publice şi agrementului.

Acest turism itinerant are un caracter pregnant cultural, contribuind la sporirea cunoştințelor şi impresiilor estetice, la extinderea gamei formelor de divertisment, la stabilirea de noi raporturi între oameni, între oameni şi mediul lor. Dintre cele mai solicitate centre urbane, vizitate în ultima vreme, amintim municipiile Bucureşti, Suceava, Iaşi, Piatra Neamț, Arad, Deva, Sibiu, Cluj-Napoca, Alba Iulia, Timişoara, Drobeta-Turnu Severin şi Orşova, în care se încrucişează fluxuri turistice din mai multe județe. În cea mai mare parte a acestora sunt necesare măsuri de sporire a capacității de primire în hoteluri sau în unitățile complementare din zonele periurbane, dar şi prin alte modalități amintite mai sus.

6.2.9. Turismul de week-end contribuie la obținerea unor încasări substanțiale de la populație, valorificând, în acelaşi timp, forța de muncă rămasă disponibilă în alte sectoare.

În ultimii ani, încasările din turismul de week-end s-au cifrat la circa un miliard anual, la care se adaugă costul benzinei consumate de către automobilele proprietate personală.

Sporind timpul liber săptămânal, aceste încasări se vor dubla, jucând un rol important ca factor antiinflaționist, dar şi ca supapă pentru folosirea forței de muncă în aceste zile libere.

Forța de muncă ce va fi absorbită de turism va fi din ce în ce mai mare, ca urmare a dezvoltării stațiunilor balneare şi montane, a dezvoltării rețelei de popasuri, hanuri şi cabane (pe traseele rutiere, montane şi în zonele de agrement), prin amplificarea rețelei agențiilor de turism şi a punctelor de închiriere (autoturisme, biciclete, alte obiecte de plajă şi pentru practicarea unor sporturi), precum şi prin extinderea numărului de sate turistice (exemplu: Bogdan-Vodă-Maramureş, Ciocăneşti-Suceava, Agapia-Neamț, Tismana-Gorj, Crişan-Tulcea etc.).

6.3. Paralel cu dezvoltarea turismului de week-end are loc o amplificare substanțială a cererii pentru articole de sport, turism şi agrement, necesare însăşi practicării acestei forme de turism şi a turismului, în general, la un nivel corespunzător exigențelor actuale. Vânzările unor astfel de obiecte au crescut în 1988 la 1,5 miliarde lei, față de 1,4 miliarde lei în 1984.

Comparând situația (în cifre absolute) vânzărilor pentru diferite grupe de asemenea obiecte realizate în 1985 cu prognoza pentru 1990 şi 1995 vom observa creşteri deosebite mai ales la următoarele: la unele mijloace de

transport – pentru biciclete de peste 3 ori, iar pentru motorete de peste 12 ori; la unele articole de camping – pentru corturi şi lămpiţe de voiaj de peste 9 ori, iar la saci de dormit şi saltele pneumatice de circa 4 ori; la mobilier de camping de peste 3 ori; la articole de gătit şi păstrat alimente – pentru aragaze de voiaj de circa 2 ori iar la spirtiere, grătare, truse pentru vase, cutii din aluminiu şi termosuri de 3-5 ori; la articolele de plajă între 3-5 ori; la articole de pescuit între 1,5-7 ori; la articole de sport – pentru sporturi de iarnă şi pentru alte sporturi de 2-3 ori; la aparatură foto între 1,7-3,5 ori; la aparatură audio între 1,2-1,5 ori; la confecţii de peste 2 ori.

Se manifestă, de asemenea, o cerere incipientă importantă pentru rulote şi locuinţe plutitoare (mai ales pentru Delta Dunării), dar şi pentru ochelari şi costume de schi.

7. Amenajarea timpului de muncă. Tipologii de programe

Gabriela PREDOŞANU
Florin PAVELESCU

7.1. În cadrul politicii de reducere a duratei muncii, un loc important şi în creştere îl deţine amenajarea timpului de muncă, respectiv a orariilor de muncă. Sporirea gradului de suplețe, de flexibilitate a gestionării timpului de muncă condiţionează în măsură apreciabilă eficiența economică şi socială a reducerii duratei muncii, îmbunătățirea calității vieții de muncă, umanizarea muncii.

"…Regulile rigide prevăzute prin lege sau convenții colective sunt din ce în ce mai mult resimțite ca frâne care se conciliază din ce în ce mai puțin cu necesitatea imperativă pentru întreprindere de a adapta orariile fluctuațiilor rapide ale pieței şi introducerii noilor tehnologii. Această adaptabilitate a orarelor este resimțită ca un factor de competitivitate major în contextul concurenței crescute care, de altfel, se internaționalizează din ce în ce mai mult"[1].

Evident, amenajarea timpului de muncă este dependentă de o serie de factori şi condiții, între care: particularitățile proceselor de producție şi tehnologice, caracteristicile organizării producției şi respectiv a muncii, structura forței de muncă (pe sexe, vârste, profesii etc.) şi, nu în ultimul rând, de nevoile şi preferințele oamenilor. Oricum, orice program (orar) de muncă trebuie să satisfacă în egală măsură nevoile producției şi pe cele ale oamenilor. În acelaşi timp, amenajarea timpului de muncă este supusă unor restricți rezultate din reglementări – legale sau convenționale – privind: durata maximă a zilei de lucru, regimul orelor suplimentare, durata minimă a timpului zilnic şi respectiv a celui

[1] Les problemes du temps du travail dans les pays industrialisee, BIT, Geneve, 1988,p. 52.

săptămânal de odihnă, munca de noapte, munca femeilor şi al tinerilor etc. În rândul acestor restricţii am înscrie şi conştiinţa profesională, măsura în care fiecare persoană îşi asumă responsabilităţile care rezultă din diviziunea socială şi profesională a muncii sau le duce la îndeplinire.

În funcţie de aceste particularităţi, în practica mondială s-au cristalizat diferite formule de amenajare a timpului de muncă a căror eficienţă economică şi socială este deja verificată. Asupra unora dintre acestea ne vom opri în continuare, cu convingerea că cunoaşterea lor este utilă factorilor de decizie în această perioadă de reducere a duratei muncii, de trecere la săptămâna de muncă de 5 zile şi 40 de ore. Ne vom structura expunerea după criteriul duratei săptămânii de lucru: 44 ore, 42 ore şi respectiv 40 ore, iar în cadrul acesteia în funcţie de unele caracteristici ale procesului de producţie.

7.1.1. Săptămâna de 44 ore

În condiţiile săptămânii de lucru de 44 ore, orariile suferă modificări în funcţie de modalitatea concertă de reducere a timpului de lucru săptămânal: a) reducerea numărului săptămânal de zile lucrătoare de la 6 la 5 sau alternarea săptămânilor de 5 zile lucrătoare cu cele de 6 zile lucrătoare, durata efectivă a zilei de muncă fiind în toate situaţiile de 8 ore, iar în unele zile de până la 9 ore; b) reducerea zilei de muncă sub 8 ore (7,5-6,5 ore) cu menţinerea la 6 a numărului săptămânal de zile lucrătoare.

În consecinţă, săptămâna de lucru de 44 ore se poate realiza în următoarele variante de bază într-un ciclu de **4 săptămâni cu 176 ore.**

Săptămâna	Varianta de bază				
	A	B	C	D	E
	Numărul zilelor lucrătoare				
I	6	5	5	5	5
II	6	6	6	5	5
III	6	6	5	5	5
IV	6	6	6	6	5
Total zile lucrătoare	24	23	22	21	20
Zile libere, exclusiv duminicile	0	1	2	3	4

Fiecare dintre aceste variante se poate aplica în diferite combinaţii de număr de ore zilnice, în raport cu condiţiile locale şi generale care determină adoptarea unui anumit program, aşa cum este reprezentat grafic.

PROGRAME DE LUCRU PENTRU SĂPTĂMÂNA DE 44 ORE:

Tipuri de programe în varianta “A” (cu 6 zile lucrătoare), în variantele “B”, “C” şi “D” (cu 1,2 sau 3 săptămâni de 5 zile într-un ciclu de 4 săptămâni); în varianta “E” (cu 5 zile lucrătoare).

"A"

Ziua	Săptămâna			
	I	II	III	IV
	Număr de ore zilnic			
L	7,5	7,5	7,5	7,5
M	7,5	7,5	7,5	7,5
M	7,5	7,5	7,5	7,5
J	7,5	7,5	7,5	7,5
V	7,5	7,5	7,5	7,5
S	6,5	6,5	6,5	6,5
D	φ	φ	φ	φ
T	44	44	44	44

"A"

Ziua	Săptămâna			
	I	II	III	IV
	Număr de ore zilnic			
L	7	7	7	7
M	7	7	7	7
M	7	7	7	7
J	9	9	9	9
V	7	7	7	7
S	7	7	7	7
D	φ	φ	φ	φ
T	44	44	44	44

"A"

Ziua	Săptămâna			
	I	II	III	IV
	Număr de ore zilnic			
L	7	7	7	7
M	7	7	7	7
M	8	8	8	8
J	8	8	8	8
V	7	7	7	7
S	7	7	7	7
D	φ	φ	φ	φ
T	44	44	44	44

"B"

Ziua	Săptămâna			
	I	II	III	IV
	Număr de ore zilnic			
L	7,5	7,5	7,5	8,5
M	7,5	7,5	7,5	9
M	7,5	7,5	7,5	9
J	7,5	7,5	7,5	9
V	7,5	7,5	7,5	8,5
S	6,5	6,5	6,5	0
D	φ	φ	φ	φ
T	44	44	44	44

"C"

Ziua	Săptămâna			
	I	II	III	IV
	Număr de ore zilnic			
L	8	8	8	8
M	8	8	8	8
M	8	8	8	8
J	8	8	8	8
V	8	8	8	8
S	8	0	8	0
D	φ	φ	φ	φ
T	48	40	48	40

"D"

Ziua	Săptămâna			
	I	II	III	IV
	Număr de ore zilnic			
L	8	8,5	8,5	8,5
M	8	9	8,5	8,5
M	8	8,5	8,5	8,5
J	8	8,5	8,5	8,5
V	8	8,5	8,5	8,5
S	8	0	0	0
D	φ	φ	φ	φ
T	48	43	42,5	42,5

”E”

Ziua	Săptămâna			
	I	II	III	IV
	Număr de ore zilnic			
L	8,5	8,5	8,5	8,5
M	9	9	9	9
M	9	9	9	9
J	9	9	9	9
V	8,5	8,5	8,5	8,5
S	0	0	0	0
D	φ	φ	φ	φ
T	44	44	44	44

”E”

Ziua	Săptămâna			
	I	II	III	IV
	Număr de ore zilnic			
L	8	8	8	8
M	9	9	9	9
M	9	9	9	9
J	9	9	9	9
V	9	9	9	9
S	0	0	0	0
D	φ	φ	φ	φ
T	44	44	44	44

Unde: φ - zi de repaus duminical.
0 - zi liberă.

Varianta „A” este indicată în activitățile în care este necesară asigurarea funcționării continue în unul sau două schimburi, în toate cele 6 zile lucrătoare ale săptămânii, în timp ce varianta „C” este specifică activităților continue şi semicontinue în care munca este organizată în 2-3 schimburi.

În vederea determinării duratei şi ordinii schimburilor, respectiv a programării executanților în cursul zilei şi săptămânii de lucru astfel încât să se asigure atât personalul necesar de servicii utilajelor şi activităților auxiliare, cât şi timpul liber cuvenit acestuia, se întocmesc graficele de schimburi.

Graficele de schimburi pot fi de mai multe tipuri în funcție de:

a) organizarea muncii – graficele caracterizate după numărul de schimburi sau brigăzi (1,2,3 sau 4);

b) organizarea producției – care determină grafice de schimburi pentru activități continue, semicontinue sau discontinue;

c) durata săptămînii de lucru, respectiv grafice pentru săptămâna de 6 zile, 5 zile sau combinate;

d) modul de acordare a zilelor de repaus legal şi libere, respectiv grafice cu zile libere fixe sau glisante (mobile).

A. Procese de producție discontinue

Graficele specifice acestui tip de proces de producție se caracterizează prin aceea că permit stabilirea zilelor de repaus şi libere în mod unic pentru întreg personalul şi anume atunci când se întrerupe activitatea unității, de regulă sâmbătă şi duminică.

Apar probleme, însă, în cazul unor procese cu caracter discontinu, dar care sunt necesare în fiecare zi sau cu deosebire la sfârşitul săptămânii. Este cazul anumitor servicii cum ar fi: distribuirea de energie electrică, gaze şi apă,

transportul de pasageri şi bunuri perisabile, spitalele, poliția, pompieri etc., respectiv activitatea de turism, hoteluri şi restaurante, localuri de distracție, baze sportive etc. Rezolvarea acestei situații se poate face cu ajutorul programelor de lucru flexibile (mobile, comprimate, neregulate etc.).

Pentru procesele de producție discontinue tehnologic şi din punctul de vedere al cererii, deosebim patru tipuri de grafice de lucru:

a) Grafice cu un singur schimb de lucru

Graficul 1

Zilele săptămânii	L	M	M	J	V	S	D	L	M	M	J	V	S	D
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Schimbul	A	A	A	A	A	A	†	A	A	A	A	A	A	†

unde:
- durata săptămânii de lucru – 6 zile (44 ore);
- durata zilei de muncă în trei variante:

1) luni-vineri 7,1/2 ore
Sîmbătă 6,1/2 ore
2) joi 9 ore
celelalate zile 7 ore
3) luni, marți, vineri,
Sîmbătă 7 ore
Miercuri şi joi 8 ore
- ziua de repaus - duminica

Graficul 2

Zilele săptămânii	L	M	M	J	V	S	D	L	M	M	J	V	S	D
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Schimbul	A	A	A	A	A	A	†	A	A	A	A	A	0	†

unde: - durata săptămânii de lucru – prima săptămână 6 zile, a doua săptămână 5 zile, după care ciclul se repetă;
- durata medie a săptămânii de lucru 44 ore (48+40/2);
- durata zilei de muncă – 8 ore;
- zilele de repaus şi libere: în prima săptămână: duminica;
în a doua săptămână: sămbăta şi duminica

b) Grafice cu două schimburi

Graficul 3

Zilele săptămânii	L	M	M	J	V	S	D	L	M	M	J	V	S	D
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Schimbul I	A	A	A	A	A	A	‡	B	B	B	B	B	B	‡
Schimbul II	B	B	B	B	B	B	‡	A	A	A	A	A	A	‡

unde: - A şi B – colectivele de lucru (echipe, brigăzi);
- durata săptămânii şi zilei de muncă, ca la graficul 1;
- ciclul de rotație al schimburilor – 14 zile;
- ziua de repaus- duminica.

Graficul 4

Zilele săptămânii	L	M	M	J	V	S	D	L	M	M	J	V	S	D
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Schimbul I	A	A	A	A	A	A	‡	B	B	B	B	B	0	‡
Schimbul II	B	B	B	B	B	B	‡	A	A	A	A	A	0	‡

unde: - durata timpului de muncă şi repaus ca la graficul 2;
- ciclul de rotație al schimburilor – 14 zile.

La intervale de timp egale, se poate schimba ordinea schimburilor, pentru a da posibilitatea echipei „A” să lucreze în schimbul 1, în săptămâna de 5 zile

Graficul 5

Zilele săptămânii	L	M	M	J	V	S	D	L	M	M	J	V	S	D
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Schimbul I	A	A	A	A	A	A	‡	B	B	B	B	B	B	‡
Schimbul II	B	B	B	B	B	0	‡	A	A	A	A	A	0	‡

unde: durata schimbului I – 48 ore, a schimbului II – 40 ore.
În acest sistem se lucrează sîmbăta numai în schimbul de dimineață.

c) Grafice cu trei schimburi

Aceste grafice se folosesc în unitățile în care producția poate fi întreruptă din punct de vedere tehnologic. Alternarea schimburilor poate fi directă sau inversă . În cazul schimbului cu alternare directă muncitorii trec succesiv din

schimbul I în II, din II în III şi din III în I, repetându-se ciclul. În schimburile cu alternare inversă, muncitorii trec din schimbul I în III, din III în II şi din II în I.

Graficul 6

Zilele săptămânii	L	M	M	J	V	S	D	L	M	M	J	V	S	D
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Schimbul I	A	A	A	A	A	A	φ	B	B	B	B	B	0	φ
Schimbul II	B	B	B	B	B	B	φ	C	C	C	C	C	0	φ
Schimbul III	C	C	C	C	C	C	φ	A	A	A	A	A	0	φ

Continuare graficul 6

Zilele săptămânii	L	M	M	J	V	S	D	L	M	M	J	V	S	D
	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
Schimbul I	C	C	C	C	C	C	φ	A	A	A	A	A	0	φ
Schimbul II	A	A	A	A	A	A	φ	B	B	B	B	B	0	φ
Schimbul III	B	B	B	B	B	B	φ	C	C	C	C	C	0	φ

unde: - A, B şi C colectivele de lucru (echipe, brigăzi);
- durata zilei de muncă în schimburile I şi II, 8 ore;
- durata schimbului III (de noapte) 7 ore.

Prin graficul 6 se realizează pentru fiecare schimb 2 săptămâni de lucru de 6 zile şi 2 săptămâni de 5 zile.

d) Grafice cu patru schimburi

Se folosesc în unitățile în care datorită condițiilor de lucru grele sau vătămătoare sănătății, se practică un program de lucru redus.

Graficul 7

cu alternare directă

Zilele săptămânii	L	M	M	J	V	S	D	L	M	M	J	V	S	D
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Schimbul I	A	A	A	A	A	A	φ	D	D	D	D	D	D	φ
Schimbul II	B	B	B	B	B	B	φ	A	A	A	A	A	A	φ
Schimbul III	C	C	C	C	C	C	φ	B	B	B	B	B	B	φ
Schimbul IV	D	D	D	D	D	D	φ	C	C	C	C	C	C	φ

Continuare grafic 7

Zilele săptămânii	L	M	M	J	V	S	D	L	M	M	J	V	S	D	L	M
	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Schimbul I	C	C	C	C	C	C	φ	B	B	B	B	B	B	φ	A	A
Schimbul II	D	D	D	D	D	D	φ	C	C	C	C	C	C	φ	B	B
Schimbul III	A	A	A	A	A	A	φ	D	D	D	D	D	D	φ	C	C
Schimbul IV	B	B	B	B	B	B	φ	A	A	A	A	A	A	φ	D	D

Graficul 8

- cu alternare inversă-

Zilele săptămânii	L	M	M	J	V	S	D	L	M	M	J	V	S	D
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Schimbul I	A	A	A	A	A	A	φ	D	D	D	D	D	D	φ
Schimbul II	B	B	B	B	B	B	φ	C	C	C	C	C	C	φ
Schimbul III	C	C	C	C	C	C	φ	A	A	A	A	A	A	φ
Schimbul IV	D	D	D	D	D	D	φ	A	A	A	A	A	A	φ

Continuare grafic 8

Zilele săptămânii	L	M	M	J	V	S	D	L	M	M	J	V	S	D	L	M
	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Schimbul I	B	B	B	B	B	B	φ	C	C	C	C	C	C	†	A	A
Schimbul II	A	A	A	A	A	A	φ	D	D	D	D	D	D	†	B	B
Schimbul III	D	D	D	D	D	D	φ	A	A	A	A	A	A	†	C	C
Schimbul IV	C	C	C	C	C	C	φ	B	B	B	B	B	B	†	D	D

Unde: - A,B,C şi D – colectivele de lucru (echipe, brigăzi);
- durata unui schimb – 6 ore;
- ziua de repaus – duminica.

B. Procese de producție continue

Graficele specifice acestui tip de producție se caracterizează prin aceea că zilele nelucrătoare (de odihnă şi repaus) pentru întregul personal sunt mobile: timpul liber este asigurat prin rotația fiecărui schimb, astfel încât zilnic efectivele necesare din cele trei schimburi să fie complete.

Caracterul continuu al procesului de producție necesită folosirea a 4 echipe de muncitori, care să asigure funcționarea unității 7 zile pe săptămână.

În acest sistem trei echipe lucrează în schimburile de dimineață, de după amiază şi de noapte, în timp ce a patra se odihneşte.

Sistemul continuu este cel mai complex şi oferă posibilitatea unui număr mare de combinații în ceea ce priveşte frecvența şi sensul rotațiilor, durata ciclului, numărul orelor consecutive de odihnă, repartizarea acestor ore în cadrul ciclului şi numărul duminicilor şi al zilelor libere din cadrul ciclului.

În cele ce urmează se prezintă un model de grafic pentru acest tip de procese de producție, în care fiecare schimb lucrează alternativ o săptămână 5 zile şi o săptămână 6 zile.

Graficul 9

Zilele săptămânii	L	M	M	J	V	S	D	L	M	M	J	V	S	D
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Schimbul I	A	A	A	A	A	D	D	D	C	C	C	C	C	C
Schimbul II	B	B	B	D	D	B	B	A	D	A	A	A	A	A
Schimbul III	C	D	D	C	C	C	C	B	B	D	B	B	B	B
Liber	D	C	C	B	B	A	A	C	A	B	D	D	D	D

Continuare grafic 9

Zilele săptămânii	L	M	M	J	V	S	D	L	M	M	J	V	S	D
	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
Schimbul I	D	B	B	B	B	B	D	D	A	A	A	A	A	D
Schimbul II	C	C	C	D	D	C	C	B	B	B	B	D	B	B
Schimbul III	A	D	D	A	A	A	A	C	C	C	C	C	C	A
Liber	B	A	A	C	C	D	B	A	D	D	D	B	D	C

unde: - A,B,C şi D – colectivele de lucru (echipe, brigăzi).

- durata unui schimb-8 ore.
- ciclul de rotație al schimburilor – 28 de zile.

Fiecare echipă beneficiază de 2 zile consecutive libere în săptămâna de 5 zile şi o zi liberă în săptămâna de 6 zile; o dată pe lună echipele au, prin rotație, ziua liberă – duminica.

Echipa „D” denumită echipa „până” asigură continuitatea lucrului în zilele de odihnă ale celorlalte echipe. În cazul săptămânii de 44 de ore, fondul de timp de lucru al echipelor A, B şi C este de 176 ore, iar cel al echipei D de 144 ore (corespunzătoare zilelor libere ale celorlalte echipe). Pentru diferența de 32 ore, membrii echipei „D” sunt folosiți pentru compensarea lipsurilor (concedii de boală, de odihnă etc.) survenite în efectivele echipelor „A”, „B” şi „C”.

7.1.2. Săptămâna de 42 ore

Reducerea duratei săptămânii de lucru de la 44 la 42 ore se poate face prin acordarea încă a unei zile libere pe lună (3, în afara duminicilor). Pentru activitățile discontinue ea poatea fi localizată sâmbăta.

În cazul activităților în flux continuu, un exemplu de aranjare a programului de muncă de 42 ore, în medie, pe săptămână este cel din grafic.

Programul unei grupe pe muncitori într-o lună

Săpt. schimb	Zilele săptămânii							Număr ore
	L	M	M	J	V	S	D	
Săpt.1., sch.1 (6,0014,00)	8	8	8	8	8	12	12 (6,00-18,00)	64
Săpt.2, sch.3 (22,00-6,00)	8	8	8	8	8	Liber	Liber	40
Săpt.3, sch.2, (14,00-22,00)	8	8	8	8	8	12	12 (18,00-6,00)	64
Săpt.4	Liber	Liber	Liber	Liber	Liber	Liber	Liber	
								168

În acest model:

- lucrătorii sunt împărțiți în 4 grupe pentru câte 3 schimburi de muncă şi un al 4-lea, liber o săptămână;
- 3 schimburi lucrează 5 zile câte 8 ore/zi, iar sâmbăta şi duminica câte 12 ore numai două schimburi (al 3-lea având liber);
- la un ciclu de 4 săptămâni, fiecare schimb primeşte câte o săptămână liber, iar în săptămâna a doua – 2 zile (sîmbăta şi duminica);
- media săptămânală a orelor lucrate este de 42, deoarece într-o lună se muncesc 168 ore (2 săptămâni x 64 ore + 1 săptămână x 40 ore).

7.1.3. Săptămâna de 40 ore

Organizarea activității discontinue (într-un singur schimb, în două sau trei, după caz) în săptămâna de 40 ore se poate face cu primele 5 zile lucrătoare, câte 8 ore zilnic şi sâmbăta şi duminica libere sau cele două zile libere mobile în timpul săptămânii. Exemple pentru asemenea modele sunt graficele a, b, c.

Graficul a

Zilele săptămânii	L	M	M	J	V	S	D
Colectivul A	1	1	1	1	1	0	0
Colectivul B	2	2	2	2	2	0	0
Colectivul C	3	3	3	3	3	0	0

unde: 1,2,3 – numărul schimbului
0 – zi liberă.

Graficul b

Zilele săptămânii	D	L	M	M	J	V	S	D
Colectivul A	2	2	2	2	2	0	0	1
Colectivul B	1	1	3	0	0	2	2	2
Colectivul C	0	0	1	1	1	1	1	3

Graficul c

Zilele săptămânii	D	L	M	M	J	V	S	D	L
Colectivul A	0	2	2	2	2	2	0	0	1
Colectivul B	0	0	1	1	1	1	1	0	0
Colectivul C	0	1	3	3	3	3	0	0	2

Pentru activitatea continuă, în 3 schimburi, se pot folosi multe modele de organizare cu cicluri de rotație şi perioade de odihnă diferite. Exemple în acest sens sunt prezentate în graficele următoare (unde A,B, C, D – grupe (schimburi) de muncitori x 8 ore (graficele d, e, f, g).

Graficul d

Zilele lunii	1	2	3	4	4	4	7	8
Schimbul 1	A	A	B	B	C	C	D	D
Schimbul 2	D	D	A	A	B	B	C	C
Schimbul 3	C	C	D	D	A	A	B	B
Odihnă	B	B	C	C	D	D	A	A

Graficul e

Zilele lunii	1	2	3	4	4	4	7	8	9	10	11	12
Schimbul 1	A	A	A	B	B	B	C	C	C	D	D	D
Schimbul 2	D	D	D	A	A	A	B	B	B	C	C	C
Schimbul 3	B	C	C	C	D	D	D	A	A	A	B	B
Odihnă	C	B	B	D	C	C	A	D	D	B	A	A

Graficul f

Zilele lunii	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Schimbul 1	A	A	A	A	B	B	B	B	C	C	C	C	D	D	D	D
Schimbul 2	C	D	D	D	D	A	A	A	A	B	B	B	B	C	C	C
Schimbul 3	B	B	C	C	C	C	D	D	D	A	A	A	A	A	B	B
Odihnă	D	C	B	B	A	D	C	C	B	A	D	D	C	B	A	A

Graficul g

Zilele lunii	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Schimbul 1	A	A	A	A	A	B	B	B	B	B	C	C	C	C	C	D	D	D	D	D
Schimbul 2	C	D	D	D	D	D	A	A	A	A	A	B	B	B	B	B	C	C	C	C
Schimbul 3	B	B	C	C	C	C	C	D	D	D	D	D	A	A	A	A	A	B	B	B
Odihnă	D	C	B	B	B	A	D	C	C	C	B	A	D	D	D	C	B	A	A	A

Ciclurile de rotație ale schimburilor sunt diferie de la un model la altul, respectiv de 8,12, 16, 20 zile.

Durata schimburilor poate fi stabilită ținându-se cont de dificultatea lucrului în timpul nopții, astfel: schimbul 3 să fie de 7 ore şi atunci 1 şi 2 de câte 8 ½ ore sau de 6 ½ şi respectiv 8 ¾ sau de 6 şi respectiv 9.

Perioadele de odihnă sunt diferite, de la un model la altul, urmărindu-se să se acorde 2-3 zile libere compacte. Astfel, odihna între schimburi (în ore) este repartizată în următorul mod:

	După schimbul 1	După schimbul 2	După schimbul 3
Graficul d	24	24	48
Graficul e	24	48	48
Graficul f	48	48	48
Graficul g	56	56	56

Ținându-se cont de nevoia de odihnă înaintea schimbului de noapte, de necesitatea de a nu lucra mai mult de 2-3 zile consecutiv noaptea sau după amiaza, dar şi de dorința ca duminica toți membrii familiei să fie liberi, se poate construi un model optim social-igienic (grafic h). El corespunde activităților discontinue în 3 schimburi şi ar putea fi extins la cele cu „foc continuu”, folosind un schimb „pană” pentru 3 zile pe săptămână noaptea şi duminica – 3 schimburi.

Graficul h

Zilele săptămânii	D	L	M	M	J	V	S	D
Colectivul A	0	1	1	1	1	0	3	0
Colectivul B	0	2	2	2	0	1	1	0
Colectivul C	0	3	3	0	2	2	2	0

unde: 1, 2,3 – numărul schimbului.
0 – zi liberă.

7.2. În ultimii ani sporeşte opțiunea pentru programe de lucru suple, glisante. Este o opțiune atât a întreprinderii, pentru a se adapta la fluctuațiile pieței, dar şi a lucrătorilor, deoarece răspunde unor variate nevoi ale acestora. După datele unei anchete în țările membre ale CEE, peste 50% din numărul salariaților care au răspuns optează pentru programe de lucru mai suple; peste 1/3 sunt gata să lucreze seara şi sâmbăta dacă această muncă este compensată prin reducerea numărului anual de zile de muncă, în principal prin prelungirea duratei concediului de odihnă. Flexibilitatea timpului de muncă – în opinia sindicatelor – nu trebuie să fie însoțită de renunțarea la reglementările privind durata muncii – care ar putea stimula extinderea unor forme de muncă precare şi nici de individualizarea complexă a timpului de muncă, care pune mai ales probleme de organizare, conducere şi supraveghere internă a muncii. În condițiile producției moderne, cel puțin în activități, acest lucru nici nu este posibil. În fine, flexibilizarea duratei muncii nu trebuie să înrăutățească condițiile de muncă, raportul timp efectiv de muncă- timp de odihnă, săptămânal mai ales. În ultimă analiză, la nivelul fiecărei întreprinderi amenajarea timpului de lucru trebuie să acopere concomitent două cerințe: eficiența economică şi ameliorarea condițiilor de muncă, mai precis să asigure echilibrul dintre acestea.

Şi în acest domeniu s-au impus câteva formule mai mult sau mai puțin acceptate, extinse.

7.2.1. Săptămâna de lucru comprimată – ziua de muncă are o durată mai lungă, în timp ce durata săptămânii este mai scurtă (4-3 zile). O asemenea formulă răspunde atât cerințelor întreprinzătorului de a folosi cât mai complet utilajele, de a oferi servicii clienților (la sfâşitul săptămânii) perioade mai lungi de timp cu acelaşi personal, de a spori productivitatea şi de a reduce absenteismul, cât şi dorinței salariaților de a obține mai multe zile libere consecutive, pentru odihnă, distracție şi satisfacerea altor nevoi personale. Folosirea unor asemenea orare de lucru conduce, însă, la dificultăți în coordonarea activității productive cu cea a altor firme colaboratoare ce folosesc programe de lucru obişnuite; de asemenea accentuează starea de oboseală, întrucât durata zilei de lucru este mai lungă.

Programele de lucru comprimate pot fi şi ele foarte variate:

- săptămâna de 4 zile a câte 10 ore (modelul cel mai răspândit);

- programul de 2 săptămâni cu schimburi de câte 12 ore şi media de 42 ore/săptămână, astfel: 2 zile lucru, 2 zile libere, 2 – lucru, 2 – libere, 3 – lucru, 3 – libere.

- alternativă a săptămânii de 4 zile este săptămâna de 8 zile, cu 4 zile libere după 4 zile de lucru; în fiecare zi, 1/8 din personalul întreprinderii se întoarce la lucru după ce a avut 4 zile libere, în timp ce un număr egal de salariaţi îşi începe perioada de timp liber după ce a lucrat timp de 4 zile; astfel, întreprinderea funcţionează zilnic (graficul i).

Graficul i

Grupe muncitori	Z i l e							
	1	2	3	4	5	6	7	8
1	1	1	1	1	0	0	0	0
2	0	1	1	1	1	0	0	0
3	0	0	1	1	1	1	0	0
4	0	0	0	1	1	1	1	0
5	0	0	0	0	1	1	1	1
6	1	0	0	0	0	1	1	1
7	1	1	0	0	0	0	1	1
8	1	1	1	0	0	0	0	1

1 – lucru.
2 – odihnă.

Dacă activitatea este discontinuă şi se lucrează 10 ore/zi, media săptămânală este de 35 ore.

Dacă activitatea este continuă, se impun câteva condiţii în sensul că grupele 1,2,3,4 ar trebui să fie complementare cu 5,6,7,8 ca şi 1 cu 2,3 cu 4, 5 cu 6 etc. pentru ca, acestea lucrând câte două timp de 12 ore/zi, să se acopere toate activităţile întreprinderii. Astfel, săptămâna de lucru are în medie 42 de ore şi 3 ½ zile libere consecutiv.

Săptămâna de lucru comprimată este adesea rezultatul convenţiilor dintre patronat şi sindicate, astfel încât în loc de a reduce câte puţin durata muncii zilnice a ficărui schimb, reducerile să fie însumate şi transformate în zile întregi. Ea are efecte deosebite asupra timpului liber, stimulează cererea de servicii din domeniul activităţilor de folosire a timpului liber (turism, comerţ ş.a.).

7.2.2. În ultimii ani, pentru anumite domenii şi categorii profesionale se manifestă şi tendinţa de adoptare a unor durate ale săptămânii şi respectiv ale zilei de muncă mobile. În aceste condiţii, în cadrul unor reglementări privind ruta normală a muncii – lucrătorul îşi alege programul convenabil de lucru în

cadrul unei zile, al unei săptămâni sau chiar pentru o perioadă mai lungă. Astfel, lucrătorul trebuie să fie prezent la anumite ore stabile (orele-miez, sunt, de obicei, 9-12 sau 14-16), dar poate începe şi termina lucrul în orice moment într-un interval mai mare de-a lungul căruia funcționează întreprinderea (exemplu: între 7,30 şi 18). Surplusul de ore din fiecare zi poate fi luat liber în alta sau cumulat evident în limitele reglementărilor pentru numărul maxim de ore ce poate fi reportat dintr-o săptămână sau lună într-alta.

Pot exista diferite combinații de aranjare a programelor destinate să mențină anumite activități sau servicii pentru intervale mai lungi decât ziua normală de lucru. Aşa sunt **schimburile suprapuse sau combinațiile de schimburi interşanjabile** alcătuite din lucrători cu timp complet şi alții cu timp parțial. Frecvent întâlnite în sectorul de servicii, mai ales în comerț, igienă personală, turism, acestea sunt denumite „schimburi de amurg" sau „schimburi fărâmițate", după cum sunt utilizate: seara după terminarea orelor obişnuite de lucru sau când lucrul este repartizat ca să acopere întreaga zi.

Aranjamentele de program flexibile, specifice, sunt necesare şi în activități influențate de factori sezonieri sau de climat. Astfel, **în timpul sezonului, săptămânile de lucru vor fi mai lungi, iar în afara lui mai scurte,** perioada de calculare a mediei orelor lucrate săptămânal fiind de un an.

Programele de lucru **neregulate,** pentru care calculul mediei orelor lucrate se face pe o anumită perioadă, sunt specifice mai multor activități, printre care transporturile la distanțe mari.

Experiența acumulată de alte țări în domeniile amenajărilor de programe flexibile conduce la câteva constatări: acumularea unor „credite" de ore lucrate se face pentru o perioadă de mai multe săptămâni până la un an, de regulă în medie 8-9 săptămâni; se impune stabilirea unor limite zilnice sau săptămânale pentru orele lucrate suplimentar, fiindcă există riscul depăşirii limitelor raționale din punct de vedere al sănătății sau oboselii (maximum 50-60 ore săptămânal); există teama că prin programele de lucru flexibile se evită plata cu tarife diferențiate a orelor suplimentare (pentru perioadele de vârf, zile de repaus, sărbători), acceptate, adesea, cu satisfacție de muncitori (ex.în Australia, orele suplimentare au devenit necesare pentru a atrage şi menține lucrătorii) şi considerate convenabile în comparație cu angajarea de noi lucrători (se antrenează cheltuieli de recrutare, pregătire, regie, asistență etc.).

Oricum, trecerea la asemenea programe este precedată de studii aprofundate; se face numai după consultarea lucrătorilor şi cu acordul sindicatelor.

7.3. Reducerea duratei săptămânii de lucru are implicații sensibile asupra **organizării muncii lucrătorilor în întreprinderile comerciale,** deoarece unele dintre consecințele scăderii numărului de ore care trebuie prestate apar, cel puțin la prima vedere, ca fiind contradictorii.

În primul rând, datorită creşterii timpului liber, efectuarea de cumpărături începe să se transforme, dintr-o activitate de satisfacere a unor necesități

vitale, într-o componentă a loisirului familial, într-un factor de menținere sau chiar de multiplicare a contactelor sociale. Din punctul de vedere al consumatorului, mărirea bugetului de timp liber implică menținerea sau chiar, într-o anumită măsură, creşterea timpului în care anumite unități comerciale sunt deschise în zilele libere.

În plus, prelungirea sau stabilirea orariilor de funcționare a magazinelor în afara orelor obişnuite de lucru are o serie de efecte pozitive, cum ar fi reducerea absenteismului şi a pierderilor de timp la locul de muncă, constituindu-se ca un factor indirect de creştere a productivității muncii la nivel macroeconomic; de asemenea, se pot testa mai bine caracteristicile diferitelor segmente ale pieței bunurilor şi serviciilor şi deci se pot stimula vânzările. În această ordine de idei, este important de relevat şi faptul că vânzarea anumitor produse poate fi mai intensă în orele din afara programului de lucru obişnuit sau în zilele libere de la sfârşitul săptămânii (de exemplu, produsele alimentare).

Pe plan internațional, durata timpului săptămânal de deschidere a magazinelor este mai mare decât în alte activități; se situează de regulă între 55 şi 65 ore/săptămână; pot să apară şi excepții – 50 ore/săptămână în Grecia, în alte cazuri depăşind 80 ore/săptămână. Excepțiile sunt dictate de imperativul servirii clientelei. Acestea se referă la anumite produse (alimentare, farmaceutice), anumite locuri (gări, aeroporturi), incinte izolate, zile de piață etc.

În al doilea rând, scăderea generală a duratei săptămânii de lucru impune ca de această măsură să beneficieze şi lucrătorii din unitățile comerciale. Dar o aplicare mecanică a reducerii timpului de lucru pentru această categorie de personal conduce la diminuarea perioadei în care unitățile comerciale sunt deschise, ceea ce are drept efect neglijarea satisfacerii cerințelor cumpărătorilor. În condițiile menționate, pentru satisfacerea anumitor categorii de nevoi – timp liber pentru lucrătorii comerciali şi posibilitatea de a efectua cumpărături în zilele de odihnă pentru celelalte categorii de forță de muncă – se poate interveni prin modalități diferite. O soluție ar putea să o constituie angajarea de forță de muncă suplimentară în aceste activități. Dar sporirea numărului de personal implică şi o serie de cheltuieli suplimentare, legate atât de formarea profesională a noilor angajați, cât şi de salariile aferente. Angajarea de personal suplimentar nu trebuie să se constituie ca o soluție generală, ci se cere să fie adoptată în funcție de caracteristicile procesului de vânzare. Din această cauză, o importanță aparte dobândeşte folosirea unor metode adecvate de studiere a legităților cererii diferitelor tipuri de produse din punctul de vedere al manifestării acesteia în timp şi apoi trecerea la aranjarea orariilor astfel ca să se răspundă acestor cerințe. În stabilirea orariilor de funcționare a unităților comerciale este necesar să se asigure un echilibru între cerințele consumatorilor şi cele ale forței de muncă ocupate în unitățile comerciale.

Întrucât în comerț femeile dețin o pondere ridicată, în mod firesc există o anumită rezistență în legătură cu extinderea orariilor de funcționare a magazinelor la ore târzii sau în zilele de sărbătoare. Din experiența acumulată pe plan

internațional, a rezultat că în general, salariații doresc întreruperea activităților comerciale desfăşurate la anumite date şi ore, în particular duminica.

Pentru a se depăşi acest din urmă inconvenient, se poate realiza o flexibilizare a orariilor de funcționare a unităților comerciale. Avem în vedere în primul rând ca, în cadrul limitei de 40 de ore pe săptămână, durata zilei de muncă să fie variabilă; în al doilea rând, avem în vedere ca cea de-a doua zi liberă să fie mobilă; în al treilea rând, ne gândim la extinderea muncii în schimburi şi respectiv a celei cu timp parțial.

Pe aceste căi se poate obține o diferențiere a orariilor de funcționare a unităților comerciale în dependență de cerințele reale ale consumatorilor. Chiar dacă studiile referitoare la nivelul vânzărilor în zilele de duminică arată că acesta este pentru unele produse destul de scăzut, nu ar trebui exclusă total organizarea selectivă a unor unități comerciale care să funcționeze câteva ore şi în zilele de duminică.

Totodată, acolo unde se justifică, este necesar să se acorde atenție şi dotării tehnice pentru dezvoltarea autoservirii clienților. Aceasta înseamnă atât procurarea de mijloace fixe specifice acestui tip de vânzare, cât şi utilizarea unor modalități adecvate de dotare şi ambalare a mărfurilor. Pe această cale s-ar putea diminua unele din inconvenientele legate de folosirea lucrătorilor comerciali la anumite ore şi zile de sărbătoare. Măsurile menționate anterior este recomandabil să fie acompaniate de folosirea unor metode de salarizare legate de randament. Dacă indicatorii pe baza cărora se face salarizarea reflectă în mod adecvat caracteristicile procesului comercial, în speță volumul vânzărilor se poate asigura într-o anumită măsură flexibilizarea orariilor. Aceasta deoarece atingerea nivelului prestabilit al vânzărilor, de către fiecare lucrător, face ca lucrul la anumite ore sau zile să nu mai apară ca o reglementare pur birocratică, ci ca o modalitate de realizare a unor câştiguri cât mai mari.

În aceeaşi direcție ar acționa şi majorarea tarifului de plată a muncii în zilele de odihnă sau sărbătoare.

IV. EXPERIENȚE INTERNAȚIONALE

1. Scopuri, direcții principale, etape şi măsuri imediate ale reformei economice din R.D.G.

Maria POENARU

I. Scopul reformei economice

Guvernul apreciază ca principală şi imediată sarcină de politică economică, scoaterea din criză a economiei R.D.Germane, realizarea stabilității şi impulsionarea creşterii economice.

În cel mai scurt timp posibil trebuie să se producă o schimbare radicală a economiei de comandă pe bază de directive şi planificare centralizată, **într-o economie de piață social-ecologică.**

Reforma economică care ca scop formarea unei economii de piață efective (reale) care să reglementeze drepturile democratice în stat în condiții cadru, sub forma unor structuri politice, metode economice şi reglementări legale, în scopul asigurării eficienței sociale, intereselor comune şi siguranței sociale pentru toți cetățenii.

Prin utilizarea eficientă a principiului realizărilor în muncă şi prin crearea de condiții de dezvoltare cu şanse egale pentru toate formele de proprietate, precum şi prin dreptul ca mica industrie să fie promovată, se vor acorda muncitorilor posibililtăți libere de desfăşurare a capacității lor productive şi li se vor oferi posibilități de realizări individuale.

În locul modului de conducere dirijat al statului, trebuie să se realizeze o autoconducere în condiții de competitivitate şi de democrație economică.

Dezvoltarea rapidă şi susținută de către stat a **autonomiei economice şi juridice a unităților economice** constituie faza principală de trecere la noul mecanism economic. Acest lucru este strâns legat de promovarea de forme noi de reprezentare a intereselor muncitorilor în toate întreprinderile, indiferent de forma de proprietate.

Datorită faptului că întreprinderile economice vin pe piață în condiții de competitivitate şi vor fi reprezentate individual şi pe piețele externe, trebuie să fie introduse forțe propulsoare noi pentru producția orientată spre câştig, pentru inovațiile tehnico-ştiințifice şi competitivitatea mondială.

Prin reforma economică urmează să se realizeze condiții pentru internaționalizare, pentru integrarea economiei R.D.Germane în sfera mondială, promovarea colaborării cu țările membre ale CAER, compatibilitate şi legătură cu Comunitatea Europeană şi alte organizații economice internaționale,

precum şi obținerea de legături economice avantajoase cu alte țări. Acest lucru se va realiza atât prin convenții contractuale la nivel de guvern, cât şi, în mare măsură, prin relații directe ale întreprinderilor şi asociațiilor interesate, prin multiplele forme ale cooperării economice internaționale.

Reforma economică va cuprinde rapid câteva etape pentru stabilizarea economiei naționale, prin acestea fiind pregătită şi trecerea la economia de piață, care poate fi realizată în cel mai scurt timp posibil pe această bază.

Riscurile care ar putea să apară în legătură cu aceasta şi, în special, pericolul inflației, trebuie preîntâmpinate prin măsuri guvernamentale de protecție a pieței interne şi a monedei. Să fie garantată siguranța economiilor populației şi să fie garantat dreptul la muncă.

Trebuie întreprins totul pentru evitarea unei scăderi a standardului social obținut. Aceasta presupune realizarea unei rețele sociale, care are legătură şi cu diferențierea crescândă a veniturilor, precum şi cu cerințele înalte ale mobilității şi disponibilității forței de muncă, ce conferă cetățenilor din toate generațiile, siguranță şi drepturi sociale.

Etapele decisive de trecere la o economie de piață social-ecologică sunt:

- eliberarea imediată a spațiilor pentru proprietarii de întreprinderi din toate formele de proprietate şi de organizare şi creare de condiții pentru realizarea de relații între producători, comerț şi consumatori pe piața internă prin creşterea substanțială a numărului de întreprinderi independente economic;
- realizarea unei participări democratice largi a societății la luarea deciziilor de politică economică şi a dreptului de participare democratică la cuvânt a muncitorilor din întreprinderi;
- transpunerea în practică în mod eficient a principiului realizărilor în muncă concomitent cu asigurarea socială a populației;
- formarea prețurilor în funcție de cerințele pieței prin influența indirectă a statului în formarea prețurilor şi apropierea structurii prețurilor interne de structura de prețuri de pe piața europeană;
- deschiderea pieței interne spre est şi vest, precum şi trecerea relativ rapidă la convertibilitatea monedei R.D.G., la cursuri de schimb reale;
- înnoirea producției, exportului, importului şi a infrastructurii cu respectarea cerințelor ecologice.

La trecerea la un astfel de mod de producție şi repartiție de piață, economia R.D.Germane se bazează pe nivelul actual de dezvoltare tehnico-materială, forța de muncă bine pregătită profesional, gradul sporit de autoaprovizionare cu produse agricole, relații economice vaste cu URSS, precum şi pe posibilitățile ce rezultă din poziția sa în cadrul relațiilor est-vest. În aceasta constă şansa ca în acțiunile proprii de utilizare a sprijinului economic oferit R.D.Germane, reforma economică să poată fi realizată fără perioade de tensiuni sociale puternice.

II. Direcții de bază ale reformei economice

A. Pe lângă proprietatea poporului, urmează să se formeze, în interesul dezvoltării unui mod de producție de economia de piață şi o multitudine de alte forme de proprietate:

- Proprietatea socială asupra mijloacelor de producție. Aceasta urmează să se dezvolte pe viitor sub trei forme:
  - proprietatea comună a întreprinderilor, a combinatelor şi asociațiilor economice;
  - proprietatea statului;
  - proprietatea comunelor.
- Proprietatea cooperatistă, în formele cunoscute până în prezent şi în forme noi, adaptabile;
- Proprietatea particulară. Problema principală constă aici în promovarea inițiativelor la nivel de întreprindere şi unități meşteşugăreşti, cu garantarea libertății practicării meseriei şi, în acelaşi timp, cu protecția meşteşugarilor şi a tradițiilor acestora;
- Crearea posibilității meşteşugarilor şi a tradițiilor acestora, care până în 1972 erau parțial de stat sau particulare, în întreprinderi cu participare națională (autohtonă), respectiv în întreprinderi particulare;
- Formarea de întreprinderi cu participare externă.

B. Pentru ca întreprinderile economice să poată fi eficiente şi cu inițiative de piață, trebuie create următoarele condiții în activitatea acestora.

1. O zonă independentă de decizii prin:

- strategii de piață şi de cercetare eficiente, pe baza planurilor proprii ale întreprinderilor, care dau posibilitatea realizării unei economii pe termen lung, flexibilă, inventativă şi rentabilă;
- autonomie financiară, care se bazează pe cerințele normative ale statului şi pe relații comericale şi financiare convenite contractual cu băncile şi care asigură circulația bănească;
- extinderea responsabilității în relațiile economice externe în legătură cu extinderea magazinelor proprii şi cu încadrarea unităților de comerț exterior în întreprinderi, precum şi cu responsabilitatea personală pentru valuta autogospodărită;
- decizie proprie asupra fondurilor de salarizare şi premiere pe baza convențiilor de tarife şi de întreprindere, realizate în interesul muncitorilor cu ajutorul reprezentanților aleşi;
- o gestionare modernă a întreprinderii, în scopul conducerii pe baze comerciale a acesteia şi utilizarea ei pentru informarea oficială asupra situației economice şi financiare a întreprinderii, ca bază pentru participarea democratică a muncitorilor la luarea deciziilor.

Independența întreprinderilor include totala responsabilitate pentru asigurarea posibilităților de plată (disponibilităților) şi garantarea prin mijloace proprii a obligativităților. Pentru partea de influență economică a statului (intervenția statului) să fie răspunzător statul.

Formele organizatorice ale întreprinderilor vor fi conform condițiilor nou create, diferențiate pe ramură şi cu responsabilitate individuală (proprie). Aceasta presupune combinate cu realizări mari, precum şi posibilitatea colaborării întreprinderilor cu forme diferite de proprietate, în cadrul unor asociații.

În întreprinderi şi asociații pot lua ființă consilii de supraveghere, din care să facă parte, conducerea întreprinderii, muncitorii, băncile, parteneri importanți de colaborare, precum şi administrația comunală (locală).

Participarea la decizie a muncitorilor este garantată prin intermediul sindicatelor şi consiliilor întreprinderilor.

2. Condiții economice noi pentru autoadministrarea comunală (teritorială) şi ale relațiilor dintre întreprinderi şi organele comunale prin:

- crearea de proprietate comunală cu responsabilitatea exclusivă a oraşelor şi comunelor pentru dezvoltarea acestor unități şi instituții economice;

- achitarea impozitelor unitar valabile către stat, de către întreprinderi cu orice formă de proprietate, inclusiv de către cele din unitățile teritoriale, pentru asigurarea de surse de venituri, ca formă principală a relațiilor economice dintre întreprinderi şi stat;

- posibilitatea încheierii de contracte între întreprinderi şi unități teritoriale pentru realizarea de măsuri comune, respectiv utilizarea clădirilor (instituțiilor) în interesul ambilor parteneri sau al mai multora;

- dreptul unităților teritoriale pentru emiterea de obligațiuni de tip comunal.

C. Influența reglată a statului trebuie concentrată asupra relizării condițiilor-cadru pentru creştere economică, stabilitate şi proporționalitate, precum şi pentru alinierea social-ecologică a dezvoltării economice.

1. Calea principală de reglare prin stat constă în eficientizarea mărfurilor economice prin:

- reforma de preț (începută în 1990-cu final în 1992), care are ca scop aducerea la nivelul pieței mondiale a rapoartelor şi structurilor de preț cu respectarea cererii şi ofertei;

- o reformă a impozitelor (începută în 1990 – cu final în 1992) pentru crearea – pe baza impozitelor unitare – a unor condiții competitive şi pe baze egale pentru toate formele de proprietate şi, totodată, a unui impuls pentru creşterea performanțelor şi inovațiilor.

- o politică de venituri orientată spre realizarea principiului de conducere bazat pe dezvoltarea fondurilor de salarizare şi stimulare pentru muncitori, în dependență de rentabilitatea întreprinderilor şi a tarifelor-cadru;

- o politică „a banilor puţini” pe baza acordării de credite dependente de realizări şi eficienţă; stabilirea unui nivel nou al dobânzilor pentru credite şi al plăţilor pentru dirijarea economicoasă a sumelor de bani;

- o nouă stabilire a cursurilor de schimb în legătură cu crearea treptată a unei economii valutare proprii a întreprinderilor, precum şi etape pentru convertibilitatea mărcii RDG.

Banca de stat a R.D.Germane trebuie să devină un organ dependent de guvern care are ca sarcină specială asigurarea stabilităţii şi protecţia valutei. Pe baza unui sistem bancar stratificat în două etape, băncile comerciale individuale realizează relaţii comerciale pe mărci şi valută cu întreprinderi indiferent de forma de proprietate, în condiţii unitare, pentru promovarea unei economii de piaţă corecte.

Bugetul de stat este un buget al republicii şi trebuie despărţit de bugetele teritoriale (locale). Sistemul asigurărilor de stat se realizează pe bază de întreprinderi.

2. Trebuie realizată o nouă activitate de planificare strategică şi de prognoză la nivelul economiei naţionale prin:

- concepte de structuri economice, de mediu înconjurător şi sociale cu caracter orientativ şi decizii structurale macroeconomice (programe pe termen lung pentru domenii individuale în mai multe variante care să fie discutate oficial şi actualizate periodic, precum şi cerinţe şi sarcini de stat;

- elaborarea unei noi concepţii economice pentru stabilirea orientării activităţii tehnico-ştiinţifice şi a proiectelor naţionale de cercetare şi dezvoltare, precum şi susţinerea acestora prin finanţarea de către stat şi prin alte măsuri (credite de stat, garantarea riscurilor, impozite avantajoase, închirieri de spaţii amenajate şi alte măsuri economice);

- renunţarea treptată la planurile economice de stat şi la conducerea producţiei şi consumului prin intermediul directivelor, cu ajutorul balanţelor materiale, de dotare şi bunuri de consum; concentrarea activităţii de planificare de către stat pe calcul la nivel global al economiei naţionale privind dinamica (evoluţia) produsului social brut şi a factorilor săi de creştere, echilibrarea veniturilor şi cheltuielilor băneşti ale populaţiei, ale bugetului statului şi finanţelor de stat, a încasărilor şi plăţilor în valută pentru asigurarea posibilităţilor de plată ale R.D.Germane, asigurarea cantităţilor băneşti prin banca de stat ca bază pentru o politică de preţuri antiinflaţionistă.

Pentru informarea asupra activităţii economice a întreprinderilor, indiferent de forma de proprietate, sunt necesare date statistice pentru măsurile de reglare prin intermediul statului. Prin publicarea regulată a datelor economice, ecologice şi sociale, precum şi prin analize, sunt asigurate informaţiilor către mase (oficialităţi), precum şi bazele controlului democratic.

3. Prin intermediul statului sunt garantate deciziile economice şi dreptul la muncă pentru siguranța de drept, conform noilor condiții elaborate şi supuse discuțiilor oficiale prin:

- o lege referitoare la democrația economică;
- o lege asupra activității economice, lege-cadru pentru toate tipurile de întreprinderi;
- o lege asupra activității meşteşugarilor particulari;
- o modificare a cadrului legislativ privind munca;
-o lege asupra activității economice a întreprinderilor străine şi a celor cu participare din exterior.

Pentru garantarea siguranței sociale a populației este necesară elaborarea unui complex de legi sociale care, pe lângă dreptul la pensie, asigurări sociale şi altele, conține şi reglementări pentru asigurarea socială a muncitorilor în caz de modificări necesare, cum ar fi de exemplu întreruperea temporară a muncii ca urmare a transformărilor structurale ale economiei naționale.

D. Reforma economică urmează să fie legată de stabilizarea proceselor economice prin:

1. Măsuri privind stabilizarea pieței de aprovizionare a populației şi îndeplinirea sarcinilor de aprovizionare în special prin:

- creşterea producției şi calității bunurilor de consum pentru reducerea lipsurilor de pe piață, precum şi asigurarea de prestări de servicii moderne prin inițiativele întreprinderilor, indiferent de forma de proprietate şi cu participare din exterior;
- o reformă nemijlocită a prețurilor de consum şi a politicii de subvenție pentru compensări sociale ale persoanelor;
- menținerea puterii de cumpărare pe termen lung prin elaborarea unor forme de economii ale populației cu dobânzi diferite, corespunzătoare duratei investițiilor; extinderea economiilor de asigurare, introducerea hârtiilor de valoare şi a economiilor pentru construcții;
- crearea posibilității de majorare a câştigurilor reale, inclusiv în domeniul terenurilor şi clădirilor.

2. Măsuri pentru stabilizarea activității de producție şi în special:

- întărirea industriei furnizoare şi stabilizarea relațiilor de cooperare;
- dezvoltarea comerțului cu mijloace de producție;
- utilizarea de metode economice în procesele de circulație pentru scurtarea termenelor de comandă şi livrarea şi realizarea unei circulații raționale, durabile;
- participarea investițiilor în lanțul de cooperare;
- utilizarea rațională a forței de muncă disponibile;

- utilizarea eficientă pe piață a potențialului de cercetare şi investiții prin modernizarea treptată a aparatului productiv în strânsă legătură cu capitalul extern;

- economisirea şi scăderea cheltuielilor în scopul asigurării veniturilor bugetului de stat.

3. Utilizarea potențialului economic al relațiilor externe şi în special:

- îmbunătățirea rapidă şi eficientă a structurilor comerțului exterior;

- asigurarea utilizării eficiente a capitalului străin;

- realizarea treptată a unui sistem economicos de utilizare a valutei cu ajutorul unui ansamblu de măsuri privind plata dobânzilor bancare, a creditelor în devize;

- crearea de condiții pentru o uniune valutară cu R.F.Germania şi promovarea cooperării în economie şi turism.

4. Măsuri în domeniul politicii sociale pentru evitarea tensiunilor, în special:

- măsuri rapide şi eficiente de reciclare pentru încadrarea în muncă a angajaților concediați şi asigurări sociale pentru muncitori pe timpul (perioada) şcolarizării;

- asigurări sociale pentru muncitorii cărora, în unele cazuri, de excepție, nu li se poate oferi loc de muncă imediat;

- evitarea riscurilor legate de stabilitatea monetară şi de lichiditatea R.D.Germane.

5. Măsuri de siguranță economică, de apărare a patriei, de disciplină internă şi ordine.

Pentru reforma economică din domeniul agriculturii şi fondului forestier şi bunurilor alimentare există un material special al grupei de lucru respective.

III. Etapele reformei economice

1990

Începutul reformei economice ca fază de stabilizare a economiei:

- menținerea – dar cu reducere substanțială – a planului de stat şi bilanțului, precum şi a obligațiilor privind aprovizionarea;

- trecerea de la 8 combinate (în actuala organizare combinatul are structura unei centrale) industriale la o independență crescândă a întreprinderilor, în condiții date şi cu menținerea încă a reglementărilor legislative de planificare şi stimulare;

- începerea realizării unor noi organizații economice eficiente prin: reorganizarea (descentralizarea) combinatelor; formarea de întreprinderi particulare noi, mici şi mijlocii; participarea cu capital străin; formarea de asociații şi magazine.

- realizarea de forme noi ale democraţiei economice în întreprinderi;
- începerea reformelor la preţurile de consum prin trecerea de la subvenţionarea preţurilor de producţie la susţinerea socială a persoanelor;
- reforme ale sistemului de impozite pentru meşteşugari, meserii particulare şi întreprinderi mixte;
- stabilizarea pieţei interne şi etape pentru convertibilitate parţială pe baza unei politici valutare de cooperare cu R.F.Germania;
- începerea şi realizarea extinderii comerţului exterior în industrie prin menţinerea monopolului valutar.

1991

Continuarea stabilizării şi realizarea echilibrului în economia naţională:

- trecerea la orientări de dezvoltare prin intermediul directivelor statului, precum şi la stabilirea sarcinilor statului în legătură cu propria responsabilitate în elaborarea planurilor de către întreprinderile economice prin reducerea substanţială a numărului balanţelor de stat şi elaborarea unor balanţe în responsabilitatea proprie a combinatelor;
- trecerea întreprinderilor din toate domeniile economiei naţionale la o autoconducere mai înaltă, experimentată în cele 8 combinate industriale;
- continuarea reformei impozitelor având ca punct central introducerea taxelor (impozitelor) în întreprinderile proprietate a poporului;
- continuarea reformei de preţ la preţurile din industrie, din comerţ şi din agricultură;
- dobânzi noi pentru credite şi solduri la credite ca o condiţie de bază pentru activitatea economiei de piaţă (la începutul anului 1991);
- continuarea stabilizării pieţei interne prin trecerea la o piaţă de ofertă, prin îmbunătăţirea cursului necomercial faţă de marca vest-germană şi pregătirea unui curs unitar de schimb în cadrul unor relaţii valutare;
- renunţarea la monopolul de stat în comerţul exterior;
- crearea de legi de bază privind economia în cadrul unei noi constituţii;
- încetarea introducerii de noi salarii în ramurile productive pe baza tabelelor de salarii şi câştiguri stabilite de Consiliul de Miniştri, precum şi introducerea de măsuri de salarizare în special pentru stabilizarea sistemului de ocrotire a sănătăţii;
- începerea reformei tarifelor;
- crearea unui sistem democratic de asigurări sociale, inclusiv pregătirea şi introducerea unei reforme a pensiilor.

1992

Trecerea în continuare, în mai mare măsură, la relaţiile economice de piaţă:

- eliminarea planului la nivelul economiei naționale şi a balanțelor M.A.K., precum şi a stabilirii administrative a unei sarcini de aprovizionare;

- finalizarea reformei de prețuri şi introducerea în continuare a formării libere a prețurilor pe principii de piață (limitarea majorării prețurilor de stat la produsele strategice, respectiv la produsele şi serviciile de bază pentru politica socială, precum şi luarea în considerare a exigențelor ecologice şi elaborarea condițiilor-cadru pentru formarea prețurilor pe piață);

- trecerea la convertibilitatea monedei față de marca vest-germană;

- încheierea procesului de elaborare a legilor (reglementărilor) proceselor economice (în concordanță cu reformele administrative).

Începând cu **1993**

Începutul funcționării unei economii de piață orientată social şi ecologic în condițiile-cadru reglate de stat.

IV. Măsuri imediate ale reformei economice în anul 1990

A. Dezvoltarea diferitelor forme de proprietate

1. Există posibilități reglementate prin Constituție referitoare la:

- transformarea unor forme de proprietate în altele, respectiv participarea la alte forme de proprietate (pentru constituirea de întreprinderi cu participare externă; pentru elaborarea de reglementări privind problemele proprietății întreprinderilor existente cu participarea statului);

- aprobarea arendării pentru toate formele de proprietate;

- formarea proprietății comunale;

- asociații economice bazate pe forme de proprietate asemănătoare sau diferite.

2. Stabilirea de drepturi noi pentru meşteşuguri şi liber profesionişti; impozite, formarea prețurilor şi tarifelor pentru întreprinderile meşteşugăreşti şi mica industrie.

Deosebit de urgente sunt:

a) înlăturarea reglementărilor care îngrădesc mica industrie, cum ar fi cele ale organelor locale de stat, în ceea ce priveşte mărimea întreprinderilor şi numărul de angajați ş.a. Printr-un catalog al activității micii industrii se va extinde aria meşteşugurilor;

b) aplicarea de noi reglementări privind creditele şi impozitele;

c) formarea de uniuni ale meşteşugarilor, industriaşilor şi comercianților, ca formă independentă de organizare a meşteşugarilor şi a celor care practică mica industrie;

d) o reglementare nouă pentru aprobarea statutului şi promovarea micii industrii, precum şi pentru arendarea şi vânzarea atelierelor de producție mici,

a unităților de alimentație publică şi a celor prestatoare de servicii prin întreprinderile proprietate a întregului popor către factori interesați – particulari sau cooperative.

3. Elaborarea unei noi legi sociale, ca lege cadru care să cuprindă toate formele asistenței sociale (prin anularea legii încă valabile din 1989). Pentru fiecare formă de asistență socială, legea prevede reglementări speciale. Situația şi activitatea cooperativelor de producție să fie reglementate, ca şi până în prezent, de o lege specială.

4. Pentru asociațiile de producție ale meseriaşilor, pentru garantarea independenței lor, trebuie luate măsuri decisive, de totală autoadministrare, inclusiv anularea reglementărilor restrictive privind impozitele.

Decizii analoage trebuie luate pentru asociațiile din producție, comerț şi prestări de servicii.

5. Pentru asigurarea conştiinței de proprietar şi a cointeresării personale față de proprietatea întregului popor trebuie reglementate legal şi realizate forme de titluri de participare (acțiuni).

6. Elaborarea de reglementări necesare pentru:

- vânzarea terenurilor proprietate a întregului popor care au fost utilizate până în prezent de către cetățeni pe baza contractelor de utilizare elaborate de stat;

- cumpărarea locuințelor proprietate particulară şi a caselor din fondul locativ de stat.

B. Realizarea (dezvoltarea) independenței întreprinderilor economice

1. Experimentarea independenței imediate a combinatelor şi întreprinderilor:

- Combinatul de oțel;
- Schwarze Pumpe;
- Narva;
- Nagema;
- Orsta-Hydraulic;
- Esda;
- Confecții Berlin;
- Încălțăminte Weissenfels

şi acordarea de către Consiliul de Miniştri a unor condiții specifice pentru experimentarea deja prin planul pe anul 1990 a unor noi căi de activitate economică. Acest lucru se referă în special la:

- reducerea radicală a indicatorilor de plan pe 1990 (în industria uşoară se renunță la planificarea cantitativă);

- propria utilizare a mijloacelor valutare, pe baza principiului soldului export/import;

- căi noi pentru cointeresarea întregului personal în realizări deosebite.

Propunerile acestor combinate vor fi prezentate – de miniştrii respectivi – Consiliului de Miniştri. Experiențele efectuate pe propria răspundere trebuie valorificate în domeniile industriale respective, urmând ca, în cel mai scurt timp posibil, să fie transferate şi asupra altor combinate şi întreprinderi.

În domeniul uniunilor de magazine de desfacere „Centrum" trebuie introduse în 1990 măsuri pentru aplicarea independenței în activitatea comercială. Asociației **cooperației de consum** i se recomandă un procedeu asemănător.

2. Printr-o lege asupra activității economice este necesar să se creeze cadrul legal necesar pentru conducerea întregii activități a întreprinderii referitoare la toate problemele de bază ale autonomiei întreprinderilor, conducerii acestora şi participării la conducere a muncitorilor, precum şi la informațiile asupra situației lor economice. Sunt necesare reglementări unitare referitoare la coordonarea activității de contabilitate (înregistrare a indicatorilor) a întreprinderii.

3. Până la elaborarea unei noi legi se va utiliza **Legea privind combinatele proprietate a întregului popor din 8.11.1979 şi modificată** (simplificată, n.t.) în aşa fel încât ea să poată constitui reglementarea de bază.

Modificarea se referă în special la consolidarea propriilor competențe organizatorice ale unităților economice proprietate a întregului popor pentru realizarea eficientă a proceselor lor de reproducție.

4. Într-o lege de bază despre întreprinderile proprietate a întregului popor trebuie reglementate pe larg toate tipurile de întreprinderi proprietate a întregului popor (VEB, combinate, întreprinderi economice comunale) prin dispoziții de bază, comune şi speciale. Acestea se referă, în special, la:

- situația dreptului la proprietate;

- includerea întreprinderilor în sistemul de conducere de către stat;

- conducerea, gestiunea economică, organizarea întreprinderilor;

- principiile de bază ale activității economice şi ale autogospodăririi şi utilizării mijloacelor (autogestiunii n.t.);

- principiile de bază ale competenței în organizare;

- impozitarea întreprinderilor, precum şi repartizarea câştigurilor către salariați.

5. Pentru asigurarea drepturilor de bază ale cetățenilor care participă la constituirea şi funcționarea întreprinderilor economice şi, în special, prin noi forme de reprezentare a intereselor muncitorilor, cum ar fi consiliile de întreprindere, consiliile economice şi sociale, trebuie create reglementări de bază pentru democratizarea întreprinderilor economice. Acest lucru se va realiza sub forma unor reglementări provizorii (decret al Consiliului de Miniştri) după discuții publice.

După acumularea experienței corespunzătoare, un astfel de decret urmează să fie parte componentă a legii noi privind activitatea economică, ce urmează a fi elaborată.

6. Directorii generali vor fi împuterniciți să decidă asupra oricărui gen de măsuri economico-organizatorice în cadrul unui combinat sau organ comercial. Chiar şi preşedinții consiliilor județene sunt împuterniciți să ia astfel de hotărâri pentru modificări economico-organizatorice în cadrul economiei din județul respectiv.

Modificările care decurg din cadrul de competență al responsabilității directorilor generali, respectiv al preşedinților consiliilor județene, vor fi ratificate de către miniştrii respectivi (care sunt împuterniciți să ia astfel de decizii prin hotărârea Consiliului de Miniştri din 21.12.1989).

Propunerile asupra modificărilor economico-organizatorice, atâta timp cât nu se referă la modificări ale relațiilor de proprietate, trebuie hotărâte în decurs de 4 săptămâni, la care se adaugă, ca o condiție, prezentarea bilanțului financiar verificat de bancă, a capacității de plată – model 1990, precum şi dovada unor avantaje pe care se scontează.

7. La 1 ianuarie 1991, trebuie să fie lichidată dubla subordonare a conducerii economiei județelor.

8. Pentru alcătuirea unei economii financiare proprii (autofinanțare) a întreprinderilor trebuie luate următoarele măsuri:

- toate combinatele primesc odată cu planul pe 1990 un normativ pentru plata veniturilor nete către stat. Raporturile financiare dintre combinate şi întreprinderi sunt reglementate de către directorul general, prin răspundere proprie;
- veniturile care rămân la întreprinderi pot fi folosite pentru investiții proprii, mijloace circulante, ştiință şi tehnică, restituirea creditelor, formarea unui fond de rezervă, participarea la finanțarea investițiilor tehnico-ştiințifice sau a altor măsuri ştiințifico-tehnice, în special ale întreprinderilor furnizoare, pentru formarea fondurilor de premiere, fondurilor de conducere şi fondurilor la dispoziția directorului general;
- Amortizările rămân în întreprindere pentru asigurarea măsurilor pentru reproducția simplă sau lărgită;
- fondurile pentru stimularea economică (fonduri de salarizare, fonduri de premiere şi fonduri la dispoziția directorilor generali) sunt dependente de gospodărirea veniturilor şi, cu excepția fondului de salarizare, nu sunt funcție de depăşirea indicatorilor de plan de stat.

9. Pe baza relațiilor dintre bancă şi întreprindere, întreprinderea poate lua în considerare creditele. Orice gen de repartizare administrativă a creditelor (credite de constrângere) trebuie îndepărtat. Acordarea creditelor se face exclusiv pe bază de eficiență, de solvabilitatea rambursării, precum şi de

rambursarea creditelor pe bază contractuală. Întreprinderile vor avea dreptul în viitor să-şi schimbe între ele creditele comerciale.

10. Veniturile în valută din export urmează a fi centralizate în anul 1990 pentru finanțarea importurilor planificate şi plata datoriilor. Întreprinderile obțin pentru utilizare proprie în funcție de exportul realizat şi rezultatele acestora, fonduri valutare pentru îmbunătățirea soldurilor de export-import, respectiv pentru depăşirea fondului valutar al planului de export.

Nivelul normativului fondului valutar se va stabili pentru întreprinderile cu forme de proprietate diferite după acelaşi principiu.

Procedeele de aprobare a importurilor trebuie simplificate.

Pentru a da întreprinderilor care nu exportă pe relația Vest posibilitatea obținerii de valută trebuie găsite forme de asigurare a creditelor în devize, precum şi de vânzare a devizelor prin bănci, pe baza acțiunilor în devize.

11. În continuarea „Propunerilor pentru trecerea treptată şi totală a sarcinilor privind activitatea de comerț exterior în cadrul anumitor combinate" (Consiliul de Miniştri a dat dispozițiile corespunzătoare prin decizia din 21.12.1989) – urmează să se definitiveze în anul 1990 directa subordonare a întreprinderilor de comerț exterior (respectiv a firmelor de comerț exterior) față de combinate.

Ca forme principale de organizare internă a desfacerii trebuie înființate:

- întreprinderi de comerț exterior proprii şi independente în combinate şi asociații;

- camere de comerț care îndeplinesc activitate de comerț exterior pentru unul sau mai multe combinate, concerne, asociații, întreprinderi, firme ale comerțului cu amănuntul sau cooperației. Activitatea individuală comercială poate fi efectuată prin intermediul magazinelor (caselor comerciale) sub forma prestărilor de servicii.

- joint ventures (pot să utilizeze organizațiile de comerț existente).

Întreprinderile de comerț exterior subordonate combinatelor varsă câştigurile nete obținute şi nefolosite la câştigurile nete, respectiv la fondurile de rezervă ale combinatelor. Pierderile întreprinderilor de comerț exterior trebuie echilibrate cu mijloace din cadrul combinatelor.

Pentru asigurarea unei eficiențe înalte, dreptul de efectuare a activității de comerț exterior pentru programul de execuție şi realizare poate fi preluat de combinate şi întreprinderi individuale.

Valoarea încasărilor pentru activitatea comercială defăşurată până în prezent trebuie transmisă combinatelor, respectiv întreprinderilor, prin intermediul întreprinderii de comerț exterior.

12. În cazul în care monopolul comerțului exterior va fi dizolvat (des-ființat) prin noua Constituție, trebuie avute în vedere anularea altor legi, decrete şi ordine, respectiv modificarea acelora care rămân valabile, referitoare la monopolul valutar.

Unităților economice (persoane juridice şi fizice) trebuie să li se creeze posibilitatea de a solicita statului dreptul de exercitare a activității de comerț exterior. Activitatea de export-import necesită sarcini ratificate de stat. Criteriile principale pentru această activitate sunt dovada utilizării economice şi a calificării corespunzătoare.

În cel mai scurt timp trebuie creată pentru perioada de trecere legislația de bază prin decizia ministerului, care să dea posibilitatea întreprinderilor să execute o activitate de comerț exterior proprie.

În acest caz trebuie garantat ca:

- odată cu propunerea realizării activității de comerț exterior să fie dovedit că există condiții pentru pregătirea, susținerea şi realizarea exportului, respectiv importului (în cazul renunțării la ofertă trebuie să existe un mijloc legal);
- pentru realizarea activității de comerț exterior urmează a se face o simplificare esențială a procedeului de aprobare de către stat, cum este cazul decontării activității de comerț exterior;
- un avantaj nemijlocit al întreprinderilor îndreptățite pentru o parte din câştig constă în utilizarea acestuia în importuri directe.

13. Pentru întreprinderile cu greutăți cronice în posibilitățile de plată poate fi introdus un procedeu de stabilizare. Pentru aceasta trebuie elaborată o lege privind asanarea, compararea şi concursul între întreprinderi.

14. Într-un regulament privind societățile economice cu drepturi egale va fi reglementată formarea de întreprinderi comune, asociații economice şi uniuni economice cu subiecți de drept.

C. Modificări ale activității de planificare şi de contabilizare

1. Pentru **politica de structură şi a mediului înconjurător, precum şi pentru politica socială** trebuie elaborate concepte în variante şi priorități, inclusiv aprecierea lor economică. În legătură cu aceasta şi în colaborare cu directorii generali trebuie să se elaboreze conceptul asupra energiei în R.D.Germană (stabilit prin hotărârea din 21.12.1989).

2. **Planul pentru 1990 trebuie să prevadă o reducere radicală a indicatorilor de plan de stat.** Unitățile economice vor mai primi doar următoarele sarcini de stat:

- un indicator de producție specific ramurii;
- sarcini pentru aprovizionarea populației;
- nivelul minim al veniturilor nete;
- totalul exportului şi importului pentru anumite țări şi zone valutare;
- taxe valutare şi financiare pentru întreprinderile de comerț exterior;
- un indicator global pentru formarea fondului de salarizare, dependent de realizări;

- sarcini de investiții din planurile de stat pentru introducerea progresului ştiinţific şi tehnic, precum şi pentru investiții;

- normative pentru vărsăminte minime la bugetul de stat şi formarea fondurilor pentru cointeresare materială.

3. Numărul balanțelor M.A.K. şi al indicatorilor din acestea trebuie drastic redus şi simplificate procedeele de aprobare.

Combinatele elaborează, în cadrul responsabilității lor privind producția şi balanțele proprii, în concordanță cu producătorii şi beneficiarii, până la sfârşitul lunii februarie 1990, propuneri pentru menținerea obligației de a elabora balanța pentru acele grupe de produse care sunt apte pentru aceasta.

Ministerele şi comitetul economic din cadrul Consiliului de Miniştri decid asupra acestor propuneri.

Pentru categoriile de produse ale căror sarcini de balanță au fost păstrate se va introduce, începând cu aprilie 1990, **dreptul la alegerea liberă a partenerilor.**

Scoaterea în continuare a altor poziții din balanțele materiale se va face cu acordul dintre partenerii de cooperare. Pentru introducerea treptată a principiilor repartizării în economia de piață nu există restricții pentru anul 1990 la unele poziții din balanță care sunt caracterizate prin grad sporit de acoperire. Producția repartizată prin balanță trebuie în mod obligatoriu înregistrată; producția suplimentară, în special, este eliberată de obligativitate în utilizare.

Odată cu reducerea treptată a balanțelor va fi introdusă obligativitatea asigurării valutei către bugetul de stat care în viitor va lua forma impozitului.

Va fi menținută obligativitatea ca organele de balanță şi producătorii să stabilească volumul de aprovizionat.

Trebuie anulate următoarele reglementări:

- reglementări privind termenele de comandă şi livrare;
- dispoziții de aprovizionare.

Următoarele reglementări noi trebuie avute în vedere:

- decret privind balanțele;
- decret privind livrările;
- întocmirea balanțelor;
- reglementări asupra încetării şi transferării producției.

4. De la întreprinderile producătoare de mijloace de producție, de produse metalurgice, de autoturisme, produse chimice şi de la alți producători şi furnizori interesați urmează a fi primite proiecte de măsuri pentru stabilirea modului de acoperire integrală a cererii de piață pentru acele mărfuri a căror vânzare este eficientă prin comerțul cu ridicata.

5. Pentru 1990, se va porni, pe baza legii contractuale existente, de la o sarcină contractuală completă.

Sarcina pentru încheierea contractului este necesară numai în cadrul capacităților existente; încheierea de contracte nereale nu poate fi obligatorie. Planurile şi balanțele care nu corespund realității, urmează a fi corectate. Ceea ce rezultă după aceste corectări trebuie avut în vedere în planurile nou elaborate.

Următoarele reglementări urmează a fi anulate în cel mai scurt timp posibil:

- acordul de realizare a legii contractelor; obligativitatea încheierii la timp a contractelor – din 28.11.1985;
- legea despre condițiile de comandă şi livrare pentru materii prime şi utilaje, precum şi alte produse din 5.01.1984;
- reglementări de aprovizionare pentru o multitudine de produse.

Pentru ca toate relațiile (raporturile) economice între întreprinderi din toate formele de proprietate să fie legale, trebuie să se elaboreze o lege a contractului economic unitară şi generală.

D. Modificări în domeniul prețurilor şi finanțelor, precum şi în sistemul de credit şi bancar

1. Trebuie introdusă o reformă a prețurilor finale de consum în corelație cu modificarea politicii de subvenționare.

Anularea subvențiilor la prețurile finale de consum trebuie asociată cu următoarele măsuri însoțitoare de politică economică:

- stabilizarea pieței bunurilor de consum, în special prin politica de aprovizionare (organizare) cu produse şi servicii de bază;
- măsuri pentru menținerea puterii de cumpărare (cumpărarea de locuințe, diferite forme de economisire pe termen lung cu dobânzi diferențiate, economii de siguranță, obligațiuni de stat şi comunale, aport sporit la construirea locuințelor particulare şi prin coooperație).

2. Prețurile valabile începând cu 1.01.1990 pentru industrie, construcții, transport şi tarifele de circulație trebuie declarate imediat ca fiind prețuri maximale.

La produsele de import trebuie avut în vedere, în continuare, nivelul prețurilor internaționale ca punct de plecare pentru formarea prețurilor interne. Acest lucru se realizează prin prevederi-contract referitoare la prețurile de desfacere pentru produsele din import, pe baza cheltuielilor de import.

3. Formarea prețurilor industriale ale noilor produse beneficiază de reglementări simplificate începând cu 1.01.1990, care acordă unităților economice mare parte din drepturi.

Directorii generali din combinate şi directorii întreprinderilor sunt împuterniciți să stabilească singuri prețurile industriale la produse de importanță strategică, pe baza condițiilor cadru prevăzute de stat. Nu mai sunt aplicate metodele de formare a prețurilor în etape.

4. Trebuie renunțat la coeficienții-cadru şi, în legătură cu aceasta, trebuie creat un curs unitar în domeniul comercial.

Pentru toate problemele care decurg din hotărârile asupra viitoarelor relații între țările CAER trebuie luate decizii noi.

Legea privind devizele trebuie revăzută.

Pentru garantarea cursului valutar trebuie create reglementări noi.

5. Creşterea progresivă a taxelor asupra veniturilor şi asupra asociațiilor de meşteşugari particulari, de mică industrie, cooperative şi societăți de caritate, trebuie neîntârziat redusă. În anul 1990 trebuie pregătită o mare reformă în domeniul impozitelor, care va intra în vigoare începând cu anul 1991.

6. Sistemul bancar, inclusiv reglementările legale impuse acestuia, trebuie orientat în următoarele direcții noi:

- crearea unei bănci de stat independente de guverne;
- realizarea unui sistem de bănci comerciale;
- extinderea activității caselor de credit cooperatist şi transformarea acestora în bănci cooperatiste;
- înlocuirea legii bancare cu o nouă lege a băncii de stat şi statute ale băncilor comerciale;
- elaborarea reglementărilor legale pentru acordarea de credite de la bugetul de stat şi de la bugetele locale;
- reglementări asupra situației, sarcinilor, drepturilor şi obligațiilor unităților de asigurări şi asupra procedeelor de aprobare şi control.

7. În anul 1990 trebuie pregătite măsuri şi prevederi legale pentru reformele bugetului de stat în legătură cu defalcarea în indicatori republicani şi teritoriali.

E. Cu privire la direcțiile de evoluție (dezvoltare) a salariilor şi veniturilor

1. Elaborarea unei noi linii directoare privind fondul de salarii prin care se va condiționa fondul de salarizare disponibil de realizarea veniturilor nete planificate.

2. Reglementări noi pentru fondul de premiere, cu scopul ca prin îmbunătățirea rezultatelor să poată fi obținute mijloace mai mari de premiere.

3. Accelerarea introducerii de salarii pentru activitatea productivă pe baza autogospodăririi mijloacelor necesare. Acest proces se va încheia până în anul 1991.

4. Introducerea unei reforme a sistemului de impozit pe salarii cu scopul impozitării unitare a tuturor muncitorilor şi funcționarilor.

5. Măsuri pentru cointerersare:

- introducerea unui regim flexibil privind timpul de muncă şi regimul de schimburi;

- reglementări individuale ale întreprinderilor economice pentru întărirea asociațiilor salariaților (exemplu: concediu de fidelitate, premii de fidelitate față de întreprindere, alte servicii sociale);

- crearea de case de pensii voluntare în întreprindere;

- construcția flexibilă a raporturilor prevăzute în dreptul muncii.

6. Elaborarea unui program al guvernului pentru soluționarea problemelor sociale legate de modificările structurale din economia națională:

- crearea de condiții pentru programe de şcolarizare şi de muncă, din punct de vedere legal, material şi financiar;

- construcția flexibilă a raporturilor de muncă;

- promovarea noului;

- extinderea reglementărilor existente până în prezent privind ocuparea invalizilor şi a persoanelor recuperate, inclusiv susținerea prin mijloace provenite de la stat (exemplu: reducerea impozitelor) şi aplicarea de sancțiuni în cazul nerespectării prevederilor legale;

- intermedierea de către stat a asigurării dreptului la muncă al lucrătorilor care vor fi eliberați în legătură cu reforma administrativă sau cu stabilirea rațională a structurii personalului din unitățile economice. Elaborarea de reglementări referitoare la asigurări sociale pentru acei lucrători cărora nu li se poate oferi un loc de muncă imediat;

- anularea sistemului de repartizare a absolvenților şi asigurarea de către combinate şi întreprinderi pe propria răspundere a necesarului de cadre cu studii superioare şi de specialitate;

- transformarea treptată a oficiilor pentru forță de muncă în unități pentru îndrumarea forței de muncă care să mijlocească angajarea şi susținerea socială şi în domeniul ocupării forței de muncă.

F. Promovarea ştiinței, tehnicii şi inovației

1. Elaborarea concepției privind cercetarea în R.D.Germană, cu propuneri pentru proiecte de cercetare şi dezvoltare la nivel național, precum şi crearea de condiții-cadru economice şi legislative pentru cointeresare în obținerea de rezultate tehnico-ştiințifice competitive.

2. Formarea de întreprinderi mici şi mijlocii de inovație, precum şi unități software cu forme de proprietate diferite, dintre care bănci de date tehnologice (de exemplu, se formează un asemenea centru la Berlin) pentru amplificarea inițiativelor din întreprinderi şi valorificarea comercială a rezultatelor tehnico-ştiințifice.

3. Elaborarea de propuneri pentru formarea, respectiv realizarea de unități de progres tehnico-ştiințific în combinate, care funcționează pe bază de autofinanțare şi contribuie la rezolvarea problemelor tehnologice pentru ramuri

întregi şi, în special, pentru întreprinderile mici şi mijlocii, indiferent de forma de proprietate.

4. Elaborarea de propuneri pentru înlăturarea treptată a disproporțiilor în punerea la dispoziție a tehnicii de laborator, analiză şi măsurare a proceselor, prin profilarea de capacități gata construite, precum şi prin crearea de înteprinderi mici şi mijlocii în domeniu.

5. Anularea deformărilor în ce priveşte salarizarea cercetătorilor şi inginerilor din cercetare şi dezvoltare tehnologică, în funcție de calificare şi realizările obținute. Până la elaborarea unui nou sistem tarifar, plățile se vor face în funcție de aportul creativ şi realizările obținute, cu respectarea corelației cu veniturile altor grupe de angajați prin acordare de premii stimulative cu scutire de impozit din fondul se salarizare. Urmează să se experimenteze, de asemenea, stimularea rezultatelor ştiințifice valorificate în exterior şi prin premiere în valută.

6. Propunerea anumitor grupe de produse pentru experimentarea, în 1990, a însemnelor internaționale de calitate (în special însemnul „CE" al Comunității Economice Europene) şi prezentarea unei concepții privind introducerea treptată a acestora în economie, începând cu 1991.

7. Propunerea înființării unei facultăți tehnice în Berlin, cu colaborarea facultății de ingineri din Berlin şi utilizarea clădirilor rămase libere, în vederea perfecționării absolvenților din domeniile tehnologice şi de construcții, din domeniul construcțiilor de maşini, informaticii şi tehnicii de informatică, precum şi tehnicii de automatizare.

8. Următoarele reglementări legale trebuie anulate, respectiv revizuite:

- reglementări privind finanțarea ştiinței şi tehnicii;
- modificări ale reglementărilor regimului de patente, de exemplu, reintroducerea de patente care promovează inovațiile.

Mai există încă linii directoare ale ministerelor, respectiv metode de planificare a structurii întreprinderilor şi potențialului de cercetare, precum şi a realizării de planuri de introducere a ştiinței şi tehnicii la nivel de întreprindere, care trebuie anulate.

ANEXA

Bazele proiectului Legii privind democratizarea întreprinderilor economice

1. Drepturile de bază ale cetăţenilor sunt asigurate prin ratificarea lor la consiliile de întreprindere şi la sindicate, precum şi la consiliile economice şi sociale din întreprinderile economice.

Participarea la stabilirea condiţiilor de muncă, de salarizare şi sociale şi aportul la realizarea drepturilor şi raporturilor de muncă se realizează prin reprezentanţii sindicatelor, respectiv ai consiliului de întreprindere ales.

Participarea la deciziile strategice ale întreprinderii se realizează prin participarea efectivă a muncitorilor la activitatea consiliului economic şi social.

2. **Consiliul de întreprindere** este o formă de reprezentare a intereselor în întreprinderile cu peste 5 angajaţi. El este ales de reprezentanţii muncitorilor, indiferent de apartenenţa lor la sindicate sau asociaţii din întreprindere, prin vot secret şi direct. Un astfel de consiliu este format din 3 până la (x) membri. Consiliile întreprinderilor cu peste 9 membri formează grupe de lucru permanente şi/sau temporare pentru soluţionarea problemelor lor.

Consiliul de întreprindere are, în principal, următoarele sarcini:

- Consiliul de întreprindere colaborează cu conducătorul întreprinderii (respectiv cu conducerea întreprinderii) pe baza codului muncii, a raporturilor-cadru de muncă, respectiv a înţelegerilor privind salarizarea, precum şi a altor reglementări legale privind condiţiile de muncă, salarizare şi sociale. El asigură posibilitatea stabilirii condiţiilor de muncă pentru muncitorii şi colectivele întreprinderii;

- Consiliul de întreprindere realizează cele prevăzute în codul muncii, respectiv drepturile de participare (dreptul la informare, la participare la decizie şi alte drepturi), la fundamentarea, realizarea şi finalizarea raporturilor privind dreptul la muncă (reprezentarea personalului). El reprezintă interesele fiecărui muncitor faţă de conducătorul/conducerea întreprinderilor;

- Consiliul de întreprindere are în vedere situaţia drepturilor în muncă ale femeilor, tinerilor şi invalizilor, precum şi ale muncitorilor în vârstă aflaţi în situaţii deosebite. Acesta convine cu conducerea (conducătorul) întreprinderii asupra măsurilor de asigurări şi protecţie a muncii în condiţii specifice, corespunzătoare locului de muncă.

Consiliul de conducere controlează respectarea dreptului la muncă şi organizează alegerea comisiei de judecată.

Personalul întreprinderii decide (eventual prin vot) dacă interesele lui să fie reprezentate de către organizaţiile sindicale din întreprindere prin intermediul organelor lor sau de către consiliul întreprinderii.

Consiliul de întreprindere şi sindicatele funcţionează conform legislaţiei, respectiv pe baza autorizaţiilor, în interesul întregului personal.

3. **Consiliul economic şi social (WSR).** În toate întreprinderile cu peste 500 lucrători se constituie un consiliu economic şi social, cu cel puţin 9 membri. O treime din aceşti membri sunt aleşi de către personalul din întreprindere, la propunerea consiliului de întreprindere şi a sindicatului. Pot fi aleşi muncitori şi experţi care au câştigat încrederea întregului personal şi acordul majorităţii. O treime din membrii consiliului economic şi social este formată din fondatori, respectiv participanţi. În întreprinderile proprietate de stat aceştia sunt reprezentaţi de organizaţiile fondatoare, bănci şi partenerii de cooperare care participă cu fonduri. O treime din membrii consiliului sunt aleşi de organele locale, din reprezentanţi ai comunelor, experţi în domeniul protecţiei mediului înconjurător, reprezentanţi ai sindicatelor ş.a.

La întreprinderile cu peste 20.000 angajaţi, alegerea unei părţi din membri se face prin camera populară (volskammer). Consiliul economic şi social decide asupra strategiei înteprinderii, conducerii comerciale a întreprinderii, conflictelor între consiliile întreprinderilor şi conducere, precum şi asupra conflictelor în luarea deciziilor pe termen îndelungat.

Consiliul are următoarele atribuţii:

- stabilirea modalităţilor de realizare a obiectivelor şi scopului întreprinderii şi în special preluarea şi înstrăinarea participării cu capital, modificarea sferei de activitate economică, stabilirea şi modificarea structurii organizatorice, respectiv a formelor legislative;
- aprobarea conducerii comerciale a întreprinderii, în special alegerea, respectiv confirmarea direcţiei/directorului, respectiv a comitetului/preşedintelui;
- confirmarea profilului inovaţional pe produse şi a rezulatatelor finale ale strategiei de piaţă şi strategiei sociale (confirmarea strategiei sociale se stabileşte ca sarcină a consiliului întreprinderii, eventual prin vot);
- confirmarea planurilor, bilanţurilor şi estimărilor privind rezultatele întreprinderii, precum şi a rapoartelor privind activitatea comercială;
- decizia asupra repartizării veniturilor, în special pentru casele de pensii din întreprinderi (întreprinderile sunt îndreptăţite ca, la un număr de x salariaţi, să formeze case de pensii), fondul social şi alte servicii sociale şi decizia privind asigurarea venitului personalului.

Consiliul economic şi social are toate drepturile de acces la informaţii asupra tuturor problemelor referitoare la întreprindere.

Consiliul economic şi social lucrează pe baza unui regulament propriu.

Deciziile se iau cu majoritatea simplă în condiţiile participării a cel puţin 50% + 1 membri din membrii consiliului. În caz de balotaj decide votul preşedintelui.

4. Dispoziții finale

1. Acest proiect trebuie completat prin instrucțiuni legale speciale. El constituie baza pentru reglementări viitoare ale drepturilor întreprinderilor.

2. Legea este valabilă pentru: toate formele de organizare a întreprinderii proprietate a întregului popor; întreprinderi tip societăți şi cooperatiste; întreprinderi particulare; întreprinderi mixte, inclusiv cele cu participare externă.

3. Pentru unitățile cooperatiste care se întemeiază pe legislația privind raporturile de muncă între muncitori, până la elaborarea unei noi legislații a coooperației, sunt valabile reglementările privind consiliul de întreprindere.

4. Până la elaborarea legilor corespunzătoare, prevederile acestui proiect pot fi utilizate în alte unități.

Expunere de motive pentru un decret privind democratizarea întreprinderilor economice

Trecerea la economia de piață este legată de o mai mare dependență a nivelului de trai şi a situației sociale a muncitorilor, de rezultatele economice ale întreprinderilor.

Transformările structurale economice puternice generează distorsiuni sociale mai vaste şi mai profunde. Independența întreprinderilor economice şi internaționalizarea economiei ar trebui să se analizeze cu participarea şi controlul efectiv al muncitorilor.

În acelaşi timp, se cere renunțarea radicală la influența centralizată a statului asupra întreprinderilor economice şi o gândire nouă privind raporturile dintre întreprinderile economice şi teritoriale în noi forme, pentru soluționarea conflictelor de interes între societate, teritoriu şi întreprinderi economice. Din această cauză, sunt necesare o participare şi un control eficient al muncitorilor, precum şi al organizațiilor la nivel societal şi teritorial asupra obiectivului şi scopurilor activității economice şi asupra modului de realizare a condițiilor de muncă şi sociale din întreprinderile economice.

Prevederile legale în vigoare (de exemplu, codul muncii şi reglementările privind combinatele şi întreprinderile proprietate a poporului) nu oferă pentru aceasta o bază suficientă. Din această cauză sunt necesare urgent noi reglementări asupra democratizării întreprinderilor economice. Formarea consiliilor întreprinderilor a început deja în practică, de exemplu, în cadrul întreprinderilor combinatului NARVA.

Crearea de consilii de întreprinderi este cerută de multitudinea partidelor şi mişcărilor.

Pentru participare socială (codecizie) în întreprinderile mijlocii şi mari (de exemplu, 500 angajați), formarea consiliilor economice şi sociale este propusă de practicieni, oameni de ştiință, precum şi de partide şi de mişcarea de constituire a consiliilor economice şi sociale. De aceea, este necesară elaborarea, în cel mai scurt timp posibil, a unui decret referitor la participare

(codecizie) în întreprinderea economică. După acumularea experienței corespunzătoare, participarea la decizie (codecizie) în întreprinderile economice trebuie să-şi găsească expresia într-o lege privind activitatea economică care să fie elaborată până la sfârşitul anului 1990.

Avantajele unei astfel de reglementări sunt:

- formarea unei conştiințe reale a lucrătorilor privind proprietatea şi depăşirea anonimatului proprietății întregului popor;
- crearea unui cadru legal pentru participarea la decizie a muncitorilor în întreprinderile din toate formele de proprietate, indiferent de situația actuală, respectiv situația viitoare a sindicatelor.

NOTĂ:

Material prezentat de W.Krause, conducătorul grupei de lucru pentru reforme economice din cadrul Consiliului de Miniştri al R.D.Germane, Berlin, 19.01.1990.

2. Relațiile de proprietate în U.R.S.S.[1]

Vladimir VIŞINESCU

Analiza rezultatelor restructurării mecanismului economic sovietic demonstrează cu pregnanță faptul că succesul acesteia depinde în primul rând de profunzimea şi amploarea înnoirii relațiilor de proprietate. Astfel, principalul scop al reformei economice rezidă în situarea fiecărui colectiv de muncă, a fiecărui lucrător din acestea în postura de veritabil proprietar cu un ridicat spirit gospodăresc. De aceea, realizarea reformei economice presupune mutații profunde atât în natura relațiilor de proprietate, cât şi în angrenajul funcționării lor practice.

În primul stadiu al reformei, pe lângă tradiționalele şi închistatele forme ale proprietății de stat şi colhoznice (atunci preponderente), un rol însemnat l-a jucat instituirea la scară largă a relațiilor de proprietate bazate pe sistemul antreprizei şi arendei – cu durată din ce în ce mai îndelungată, relații care ulterior s-au extins accelerat, continuând să se perfecționeze.

Astfel, de exemplu, s-a constatat că multe unități industriale şi agrozootehnice nerentabile, odată plasate în sistemul arendei obțin rapid profituri substanțiale.

În condițiile schimbărilor în relațiile de proprietate, conexiunea producție-consum s-a simplificat (în strânsă legătură cu mecanismele pieței), a devenit

[1] După studiul dr.docent prof.R.Belousov, publicat în revista sovietică „Voprosî ekonomiki”, nr.6, 1989, p. 75-85.

mai directă, ceea ce, în ultimă instanță, se reflectă nemijlocit atât în factorii determinanți ai procesului muncii, cât mai ales în nivelul de trai şi calitatea vieții. Aceste schimbări au condus la o delimitare economică şi juridică a colectivelor de muncă şi a muncitorilor (ca indivizi), ce lucrează în structurile noilor relații de proprietate, delimitare concretizată printr-un grad ridicat de cointeresare. S-a dovedit în mod obiectiv că schimbările reale în relațiile de proprietate, prin efectele lor, reprezintă o sursă suplimentară a creşterii economice la scara întregii țări.

Aşadar, lucrătorii ce s-au implicat în relațiile de proprietate sus-menționate, pe de o parte s-au eliberat (deşi încă nu pe deplin) de voluntarismul şi nedreptățile provenite de la unele organe ierarhic superioare, obținând în acest fel o mai mare libertate de manevră şi de utilizare rațională a resurselor necesare iar, pe de altă parte, a sporit în mod deosebit de accentuat spiritul lor de responsabilitate pentru calitatea şi productivitatea muncii.

Dinamica eficienței producției ca premisă materială a dezvoltării personalității umane constituie un important obiect de analiză în contextul problemei relațiilor de proprietate. După cum se cunoaşte, în forma cea mai generală, eficiența se prezintă ca raportul dintre latura utilă, calitativă, a produselor şi costurile de producție. Aplicând acest criteriu pentru compararea eficienței producției realizate, de exemplu în URSS şi în SUA, rezultă clar că, extrăgând şi producând un volum de materii prime şi energie aproximativ echivalent sau chiar mai mare decât cel american, dispunând de considerabile resurse de forță de muncă (inclusiv şi mai ales oameni de ştiință şi cadre inginereşti), Uniunea Sovietică obține numai 2/3 din rezultatul util înregistrat în Statele Unite. Cu alte cuvinte, în URSS, în cadrul procesului de producție, proprietățile utile ale resurselor primare se înnobilează şi îşi sporesc valoarea de întrebuințare într-un mod nesatifăcător, iar creşterea reală a calității este cu mult inferioară posibilităților existente şi se conchide că rețeaua deosebit de complexă care leagă producția de consum este imperfectă din punct de vedere al calității producției, ceea ce depinde într-un grad înalt de relațiile de proprietate exercitate concret.

În sfera relațiilor sociale, proprietatea se evidențiază ca element fundamental al angrenajului economic, îmbinând producția şi consumul sub două forme principale: cea tehnologică (în procesul muncii) şi cea social-economică (relațiile de proprietate ca atare).

Se apreciază că după revoluția din 1917, instituirea proprietății de stat nu a permis demonstrarea convingătoare a avantajelor potențiale ale prefacerilor înfăptuite şi proiectate. Una din cauzele importante ale situației respective a constat în aceea că procesul socializării s-a realizat în mare parte formal – prin lărgirea neîntemeiată a dimensiunilor proprietății de stat (de ex. industrializarea forțată); în acest context, s-au încălcat limitele optime ale proprietății de stat şi corelația ei cu celelalte forme de proprietate. Astfel, treptat, a avut loc, de fapt, înstrăinarea muncitorului de mijloacele de producție, ceea ce inevitabil a deter-

minat scăderea eficienței. În acest caz, este în prezent deosebit de ilustrativă următoarea comparație: dacă în URSS durata medie de recuperare a investițiilor capitale este de 7-8 ani, în țările dezvoltate ea nu depăşeşte 3-4 ani. Rezultă, deci, că nivelul relativ scăzut al eficienței reproducției în cadrul proprietății de stat sovietice nu permite ridicarea nivelului de trai al populației; relațiile de proprietate a întregului popor presupun cumularea în mod colectiv, nu numai a veniturilor, ci şi a pagubelor cauzate de absența unei gestiuni corespunzătoare, de uzura morală şi fizică a mijloacelor de producție, de slaba calitate a bunurilor livrate etc.

Proprietatea de grup şi cooperatistă prezintă, de asemenea, avantaje şi dezavantaje. Rolul său pozitiv rezidă în primul rând în aceea că ea îl situează pe lucrător în postura de proprietar interesat şi responsabil față de producție; astfel, se dezvoltă stimulentele pentru manifestarea inițiativei, spiritului întreprinzător, disponibilități în asumarea unor riscuri. În unitățile de grup şi cooperatiste se reduce aparatul administrativ şi se frânează ingerințele voluntariste „de sus". Toate acestea permit ridicarea calității bunurilor şi serviciilor. Aceleaşi elemente sunt valabile şi în cazul arendei.

Se regenereaă în prezent destul de rapid şi proprietatea individuală (privată) asupra mijloacelor de producție. Activitatea în acest sector se centrează pe fabricația de produse destinate defacerii direct pe piață.

În condițiile creşterii foarte accentuate, în etapa actuală, a cererii față de ofertă, formele proprietății de grup, cooperatiste şi individuale deseori îi îndeamnă pe producători să obțină venituri facile, prin sporirea excesivă a prețurilor mărfurilor pe care le vând: există, în acest sens, o multitudine de exemple de creştere „explozivă" a egoismului de grup şi individual. Sub masca arendei sau a cooperativei, deseori se ascunde economia subterană. Sectorul de stat devine frecvent victima „întreprinzătorilor" din economia subterană, inclusiv prin mituirea şi coruperea diverşilor lucrători din aparatul productiv şi administrativ; s-a dovedit că liderii economiei subterane au posibilitatea de a plăti acestor lucrători salarii de 2-3 ori mai mari, atrăgând din întreprinderile de stat categorii de personal cu cea mai înaltă calificare. Aceiaşi lideri achiziționează mărfuri deficitare pentru a le revinde cu profituri considerabile; ei cumpără ieftin (uneori fură) din sectorul de stat materii prime, instrumente, utilaje, în cantități mari. Astfel, economia subterană epuizează sectorul de stat şi, în plan general, deformează în sens negativ moralitatea şi relațiile sociale.

Trecerea de la o formă de proprietate la alta şi îmbinarea lor într-un sistem unitar în diversitate, atât în întreprinderi, cât şi la scara economiei naționale, în ansamblu, nu se produce succesiv, ci mai degrabă în paralel. Astfel, în orice întreprindere de stat sau cooperatistă funcționează concomitent şi se întrepătrund relații de proprietate a întregului popor, de proprietate de grup şi de proprietate individuală (privată). Acestea sunt însă departe de a avea semnificații similare, proprietatea individuală (privată) fiind aceea care exercită în mod obiectiv cea mai mare influență asupra țelurilor şi acțiunilor oamenilor.

INDEX DE AUTORI

ADĂSCĂLIȚEI, Virgil 373 ***(II)***
ALBU, Lucian 41, 181 ***(II)***
AVRAM, Mihaela 106, 452 ***(II)***
BARA, Simona 487 ***(II)***
BARBU, Gheorghe 285, 539 ***(II)***
BARON, Petre 539 ***(II)***
BEREA, Aurel 262 ***(II)***
BOB, Roxana 174 ***(II)***
BOGDAN, Vasilie 178, 195, 309 ***(II)***
BORDON, Gertrud 71 ***(II)***
BULEARCĂ, Marius 187 ***(II)***
CIUTACU, Constantin 408, 522 ***(II)***
COJOCARU, Elena 187 ***(II)***
COSTEA, Mihaela 472 ***(II)***
CROITORU, Lucian V, VII, VIII, 3, 16, 121, 143 ***(II)***
DAN, Vasile 160 ***(II)***
DINCĂ, Gloria 293, 539 ***(II)***
DOCHIA, Aurelian 246 ***(II)***
EMANOIL, Rodica 357 ***(II)***
FILIP, Angela 17, 187 ***(II)***
GAVRILESCU, Dinu 472, 431 ***(II)***
GEORGESCU, George 243, 259 ***(II)***
GHIZARI, Emil 262 ***(II)***
GONDOS, Mihail 221 ***(II)***
GRIGORESCU, Constantin 229 ***(II)***
GRODEA, Mariana 472 ***(II)***
HORNIANSCHI, Nicoleta 35, 217 ***(II)***
IANCU, Aurel 3, 9, 121, 123 ***(II)***
IONESCU, Ion 539 ***(II)***
IONETE, Constantin 262 ***(II)***
IORDACHE, Vergiliu 255, 463 ***(II)***
ISAIC-MANIU, Ruxandra 160 ***(II)***
ISAR, Nicoleta 71 ***(II)***
ISĂCESCU, Luiza 181 ***(II)***
ISTRATE, Ioan 378 , 539 ***(II)***
MANEA, Gheorghe 49 ***(II)***
MARMANDIU, Ilie 375 ***(II)***
MĂRGULESCU, Elena 111, 115, 339 ***(II)***
MĂRGUŞ, Daniel 156 ***(II)***
MĂȚĂUAN, Gabriel 349 ***(II)***
MIHALCEA, Doru 522 ***(II)***
MIHĂESCU, Olga 23, 168, 208 ***(II)***
MIHĂILESCU, Alexandru 43, 153, 178 ***(II)***
MIROIU, Rodica 17, 309 ***(II)***
MITRAN, Daniela 160 ***(II)***
MOISE, Elena 181 ***(II)***
MOLDOVAN, Minodora 487 ***(II)***
MOLNAR, Maria 387, 397 ***(II)***
NANEŞ, Marcela 299 ***(II)***
NANEŞ, Ovidiu 390, 534 ***(II)***
NEDER, Maria 351, 493 ***(II)***
NICOLAE, Victor 373 ***(II)***
PANAITESCU, Constantin 174 ***(II)***
PAŞOVEANU, Adrian 472 ***(II)***
PAVELESCU, Florin 382, 550 ***(II)***
PĂDURARU, Ion 472 ***(II)***
PELINESCU, Elena 30, 168, 185, 215 ***(II)***
PERȚ, Steliana 274, 499, 503, 511 ***(II)***
PETROVICI, Anca 221 ***(II)***
PILLAT, Vasile 418, ***(II)***
PLATON, Victor 23, 208 ***(II)***
POENARU, Maria 397, 567 ***(II)***
POPA, Florina 17, 187 ***(II)***
POPESCU, Angela 472 ***(II)***
POPESCU, Stela 47, 164 ***(II)***
POPESCU, Teodor 20, 205 ***(II)***
PREDOŞANU, Gabriela 280, 550 ***(II)***
PUWAK, Hilde 323 ***(II)***
RĂDUCANU, Viorica 17, 187 ***(II)***
RISTEA, Ana Lucia 373 ***(II)***
RUDĂREANU, Marina 303 ***(II)***
RUSSU, Corneliu 168, 178 ***(II)***
SIMA, Cristian 19, 187 ***(II)***
SIMA, Valeriu 472 ***(II)***
STAN, Emil 160 ***(II)***
SUCIU, Cristina 47, 164 ***(II)***
SUCIU, Martha-Christina, 309 ***(II)***
SUTARU, Aura 47, 164 ***(II)***
SZABO, Francisc 71 ***(II)***

TODEROIU, Filon 487 ***(II)***
VANIA, Mariana 195 ***(II)***
VAINESCU, Vladimir 107 ***(II)***
VIŞINESCU, Vladimir 333, 455, 457, 589 ***(II)***
VRÂNCEANU, Radu 347 ***(II)***
ZAFIU, Doina 17, 187 ***(II)***
ZAMAN, Gheorghe 235, 418 ***(II)***